

К.Ф.ҺЕЈДЭРОВ

КӨМРҮК ИШНИН ЭСАСЛАРЫ

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҺУГУГ-МУҤАФИЗӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ

3

К.Ф.ҺЕЈДЭРОВ

**КӨМРҮК
ИШНИН
ЭСАСЛАРЫ**

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҺУГУГ-МУҤАФИЗӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ

3

К.Ф.ҺЕЈДӨРӨВ

КӨМРҮК ИШИННІН ӘСАСЛАРЫ

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҺУГУГ-МУҲАФИЗӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ

3

АЗӘРБАЈҶАН
ДӨВЛӘТ
НӘШРИЈАТЫ

ББК 338,1/С.42/
Н 27

Редактору - **Ч.Г. Һәсəнов**
көмрүк хидмәти полковники,
игтисад елмләри намизәди

К.Ф.Һејдəров

Н 27 Көмрүк ишинин əсаслары - 4 чилдә. Үчүнчү чилд.
Көмрүк органларынын һүгүз-муһафизə фəалијјəти - Б.,
“Азәрнəшр”ин грифи илə чап олунуб. 2000.-496 с.

Н 1203020200
М – 651 / 07 / –98

ББК 338,1 / С.42 /

© К.Һејдəров

МҮНДӘРИЧАТ

Редактордан	5
-------------------	---

Фәсил 1

Һүгүг-мүһафизә фәалијјәти	14
1.1. Һүгүг-мүһафизә фәалијјәти анлајышы	14
1.2. Көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин формалары	20

Фәсил 2

Көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин инзибати-һүгүги вә инзибати процессуал формалары	23
2.1. Көмрүк ғайдаларынын позулмасы анлајышы	23
2.2. Көмрүк ғайдаларынын позулмасына көрә инзибати тәнбег анлајышы вә нөвләри	58
2.3. Көмрүк ғайдаларынын позулмасы ишләри үзрә инзибати ичраа тын мәрһәләләри	72

Фәсил 3

Көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин чинајәт-һүгүги вә чинајәт процессуал формалары	109
3.1. Тәһгигаты көмрүк органларынын сәләһијјәтинә аид едилән чинајәтләр үзрә мәс'улијјәт	109
3.2. Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк органлары тәрәфиндән тәһгигатын апарылмасы	111
3.3. Тә'хирәсалынмаз тәһгигат тәдбирләри	125

Фәсил 4

Көмрүк органларынын әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти	157
4.1. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти анлајышы	157
4.2. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри	160

Фәсил 5

Көмрүк органларынын һүгүг мүһафизә фәалијјәтиндә наркотикләрин ғејри-ғануни дөвријјәсинә ғаршы мүбаризә	165
5.1. Наркотик васитәләр анлајышы	165
5.2. Суи-истиғадә предмети олан наркотикләрин тәснифаты	172
5.3. Наркотик васитәләрин ејниләшдирилмәси	202
5.4. Наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин ғејри-ғануни дөвријјәсинин ғаршысынын алынмасы	203

5.5. Малијжэ тэгхигатлары	212
5.6. Нэзарэт едилэн көндөришлэр	225
5.7. Мүһаһидэ эмалијјатлары	234

Фэсил 6

Гачагмалчылыг вэ көмрүк гайдаларынын пөзулмасына гаршы көмрүк оргaнларынын мүһаризэ фэалијјэтинин мөһкөмэ тэчрүбэси

6.1. Бајанетмөһнин вэ көмрүк рэсмиләшдирилмэсинин мүһаһисэли мәсәлэлэри	242
6.2. Көмрүк өдөнишлэри үзрә мүһаһисэлэрин һәлли тэчрүбэси	262
6.3. Көмрүк саһәсиндә чинајәтләр һаггында ишләр үзрә мөһкәмәси тэчрүбэси	275
6.4. Физики шәхсләр тәрәфиндән көмрүк сәрһадиндән коммерсија мәгсәдлэри үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар вә нәглијјат васитэлэри кечириләркән мејдана чыхан мүһаһисэләр	305
6.5. Көмрүк гайдаларынын пөзулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмөһнин процессуал мәсәлэлэри	321

Фэсил 7

Көмрүк мүһафизэ хидмәти.....

7.1. Көмрүк мүһафизэ хидмәтинин мәгсәд вә вәзифэлэри	340
7.2. Көмрүк мүһафизэ структурларынын хидмәти һәрәкәтләринин принциплэри, форма вә үсуллары	341
7.3. Көмрүк оргaнларынын мүһафизэ хидмәтләринин гүввә вә васитэлэри	344
7.3.1. Мүһафизэ хидмәтинин гурулушу вә бөлмәләринин тә'јинаты	344
7.3.2. Гүввә вә васитәләрин тә'јинаты вә истифадә гайдасы	345
7.4. Мүһафизэ нарјадларынын нөвлэри вә хидмәтин тәшкили	347
7.4.1. Мүһафизэ нарјадларынын нөвлэри	347
7.4.2. Мүһафизэ нарјадларынын хидмәти	350
7.5. Мүһафизэ бөлмәләринин иларә едилмәси	365
7.5.1. Мүһафизэ бөлмәсинин тә'јинаты вә әсас вәзифәләри	365
7.5.2. Мүһафизэ бөлмәсинин ишинин тәшкили	366
7.6. Силаһ вә хусуси васитәләрин тәтбиғи	367
7.6.1. Одлу силаһын тәтбиғи	367
7.6.2. Хусуси васитәләәрин тәтбиғи	368

Әлавәләр.....

371

РЕДАКТОРДАН

Дөвләтин һүгүг-мүһафизә фәалијјәти ганунчулуғун мүдафиәсини, чинајәткарлығла вә дикәр һүгүгпозмаларла мүбаризәни, ичтимаи марағларын, вәтәндашларын һүгүгларынын вә гануни мәнәфеләринин горунмасыны тәмин етмәкдән ибарәтдир. Һүгүги әдәбијјатда о һүгүгу мүдафиә мәғсәдилә хүсуси сәләһијјәтли органлар тәрәфиндән һүгүги тәсир тәдбирләринин тәтбиг едилмәси јолу илә вә ганунла мүәјјән олунмуш ғайдалара чидди риәјәт едилмәклә һәјата кечирилән дөвләт фәалијјәти кими мүәјјән едилип.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 10-чу маддәсиндә көмрүк органларынын 19 әсас функцијасы мүәјјән едилип. Һүгүг-мүһафизә функцијасы илә бәрәбәр, онлар, мәсәлән, көмрүк өдәнишләринин јығылмасы үзрә фискал фәалијјәти һәјата кечирип, Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилән маллар бәрәсиндә игтисади сijasәт тәдбирләринин ишләниб һазырланмасында иштирак едир вә һәммин тәдбирләри реаллашдырып.

Көмрүк органларынын фәалијјәти чоxtәрәфлидир. Һүгүг-мүһафизә функцијасы көмрүк ишинин јалныз бир һиссәсидир.

Көмрүк органларынын Һүгүг-мүһафизә фәалијјәти Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Көмрүк Комитәси һағгында Әсаснамә илә чинајәт ишләри үзрә тәһгигат апарыларкән, көмрүк ғайдаларынын позулмасы һағгында ишләрин ичрааты вә онлара бахылмасы заманы, әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтиндә, еләчә дә көмрүк инфраструктуру объектләринин вә көмрүк сәрһәдинин мүһафизәсини тәмин едәркән көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ганунчулуға риәјәт едилмәсинә нәзарәт функцијалары илә даһа да долғунлашдырылмышдыр.

Көмрүк органларынын Һүгүг-мүһафизә фәалијјәти һансы чәрчивәләрдә һәјата кечирилип? Бу суал Һүгүгшунаслар арасында бу мәсәлә илә бағлы јекдил фикир олмадығындан доғур.

МДБ өлкәләриндә истифадә олунан көмрүк ишинә аид әдәбијјатда бу фәалијјәти Һүгүгпозманы ашкаретмә, онун тәһгигаты вә дөвләт мәчбуретмә тәдбирләрини тәтбиг етмә (көмрүк ғайдаларынын позулмасы һағгында ишләр

лијјат-ахтарыш фәалијјәти исә јени инкишаф етмәкдә олан көмрүк ишиндә тамамилә јени вә өјрәнилмәмиш сәһәдир.

Ахтарыш (чинајәт-ахтарыш) фәалијјәтинә кәлдикдә о күтләви шүүрда совет милисинин чинајәт-ахтарыш бөлмәләринин һәрәкәтләри илә ассосиасија олунурду. Азәрбајҗан Республикасынын әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти барәдә Ганунун гәбул едилмәси илә бу фәалијјәтә там ајдынлыг кәтирилди. Ганун әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин (Дахили Ишләр Назирлији, Милли Тәһлүкәсизлик Назирлији, Сәрһәд хидмәти, көмрүк органлары вә с.) сәләһијјәтләрини бәрәбәрләшдирди вә өз тәјинатында бүтүн хүсуи фәалијјәт нөвләрини ваһид сон мәгсәдә көрә, ејни мәсәләләр, ејни принципләр вә үмуми һүгуи әсасларла бирләшдирди.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин ваһид мәгсәди – фәргли, лакин гаршылыглы бағлы олан објектләрин – шәхсијјәтин, чәмијјәтин вә дөвләтин мүдафиәсидир.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин “бел сүтуну” мәлүмат мәнбәләри, еләчә дә мәлүматын өзү илә апарылан ишдир. Бу мәнада әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини информасија фәалијјәти кими дә сәчијјәләндирмәк олар.

Һүгуи нөгтеји-нәзәрдән көмрүк органларынын оператив бөлмәләринин фәалијјәти тәһгигатчы-мүстәнтигләрин һәрәкәтләриндән даһа чох һәрәкәтләрин просессуала гәдәр характери илә фәргләнир.

Көмрүк органларынын әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини һәјата кечирән структур бөлмәләринә гачагмалчылыг вә көмрүк гәјдаларынын позулмасына гаршы мүбаризә хидмәтләри вә көмрүк-мүһафизә хидмәти аид едилир.

Әввәлләр, гачагмалчылыг предметинин ашкар едилмәси вә көмрүк технолокијасынын көмәји илә онун көтүрүлмәси кими тәсәввүр едилән гачагмалчылыға гаршы мүбаризә јени методиканын тәтбиги илә инди башга мәна алыр. Әмәлијјат-ахтарыш үсуллары һазырланан гачагмалчылыг әмәлијјатларынын вә мүтәшәккил көмрүк позунтуларынын әләмәтләри вә фактларыны ашкар етмәјә, чинајәткар мәгсәдләрин механизмини ачмаға, ону габагламаға вә гаршысыны алмаға имкан верир. Харичи игтисади фәалијјәтин мүасир мигјасларында вә јүк дөвријјәсинин индики

һәчминдә гачагмалчылыға гаршы сәмәрәли мүбаризә хүсу-
си үсул, гүввә вә васитәләрсиз тәсәввүр едилә билмәз.

Көмрүк органларынын әмәлијјат-ахтарыш бөлмәлә-
ринин мөһкәмләnmәси вә инкишафы гејри стандарт шәра-
итдә һәјата кечирилдијиндән мүрәккәбләшир вә чәтин баша
кәлир.

Харичи-игтисади фәалијјәт сәһәсиндә өлкәнин хүсу-
си хидмәтләринин вә органларынын мараглары тоггушур.
Дөвләт Көмрүк Комитәсинин күчлү игтисади тә'сир васи-
тәләринә малик олан јени мүстәгил структур кими мејдана
чыхмасы дөвләтин игтисади тәһлүкәсизлијинин тә'мин
едилмәси системиндә гүввәләр нисбәтинин дәјишмәсинә сә-
бәб олду. Харичи игтисади фәалијјәтин кенишләнмәси вә
механизминин дәјишмәси илә гачагмалчылыг вә дикәр иг-
тисади чинајәтләрин миғјасы вә тәһлүкәси өлчүјәкәлмәз дә-
рәчәдә артды. Онларла мүбаризәнин әсас ағырлығы исә
көмрүк органларынын әмәлијјат бөлмәләринин үзәринә
дүшдү.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы ишләри үзрә ичра-
ат көмрүк органларынын һүгуг-мүһафизә фәалијјәтинин
нөвләриндән биридир. Оун мәзмуну белә ишләрин ичраа-
ты вә бахылмасы, һәмчинин шикајәт вә ја прокурорун про-
тести әсасында гәрарлар гәбул едилмәси мәсәләләриндә
көмрүк органларынын инзибати јурисдиксијасынын һәјата
кечирилмәсиндә ифадә олунур. Көмрүк гәјдаларынын по-
зулмасы ишләри үзрә ичраат өз һүгуги тәбиәтинә вә ма-
һијјәтинә көрә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәллә-
си илә вә дикәр ганунверичилик актлары илә нәзәрдә туту-
лан инзибати ичраат нөвүдүр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы ишләри үзрә ич-
рааты тәнзимләјән просессуал нормалар инзибати һүгуг-
позмалар үзрә просесләрин нормаларына јахын олса да, еј-
ни дејилдир; белә ки, бу категоријалы ишләрин һәм ичраа-
ты, һәм дә бахылмасында онларын тәтбигинин бир сыра
спесифик хүсусијјәтләри вардыр. Көмрүк органларынын бу
сәһәдәки инзибати јурисдиксијасы бир сыра мәзијјәтләрә
маликдир.

Биринчиси, оун һәјата кечирилмәси үчүн әсас инзи-
бати һүгугпозмалар, јә'ни мал вә нәглијјат васитәләринин
көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси гәјдаларына гәсд едилмә-

си Азербайжан Республикасы Көмрүк Мәчәлләси илә мүүжән-ләшдирилән көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактыдыр.

Икинчиси, көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләр үзрә көмрүк органларынын инзибати јурисдиксијасы кифәјәт гәдәр чидди просессуал формаларда һәјата кечириләр вә бу фәалијәтдә иштирак едән бүтүн тәрәфләр үчүн Көмрүк Мәчәлләси илә мүүжән едилән, һәмчинин мұвафиг просессуал-һүгути мұнасибәтләр јарадан хүсуси систем хактери дашыјыр.

Үчүнчүсү, көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләр үзрә көмрүк органларынын инзибати јурисдиксијасынын реаллашдырылмасы просесиндә көмрүк органынын бу ишә сәләһијәтләри олан бир чох әмәкдашы иштирак едир. Бу ишләри һәлл етмәк вә гәрар вермәк үчүн онларын һеч дә һамысы ејни сәләһијәтә малик дејилләр, лакин ичра һакимијәтинин тәмсилчиләри кими кифәјәт гәдәр һүгуг вә вәзифәләри вар.

Нәзәрә алынмалыдыр ки, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләрин ичрааты заманы хүсуси мөвгә тутурлар. Онлар бу ишләри галдырмаг, инзибати тәһгигат апармаг, һәмин ишләрә бахмаг, мүүжән һалларда чидди нәтичәләр верә билән мұвафиг гәрар вермәк һүгугуна маликдирләр.

Бүтүн бу мәсәләләр инзибати ичраатын дикәр иштиракчыларынын һүгуг вә марагларынын горунмасы үчүн мүүжән зәманәт верилмәсини тәләб едир.

Гејд едилмәлидир ки, көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләрин ичрааты иштиракчыларынын һүгуг вә марагларынын мұдафиәсинин белә имканы Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулур. Мәчәлләдә һәм иштиракчыларын просессуал һүгуглары (сүбутлар тәгдим етмәк, тәгдим едилән иттиһам үзрә мұбаһисә апармаг, вәсадәт галдырмаг вә с.) горунур, һәм дә көмрүк органларынын үзәринә бу һүгугларын тә мин едилмәси вәзифәси гојулур.

Нисби мұғажисә проседурасы вә көмрүк органларына һәвалә едилмиш физики вә һүгути шәхсләр тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактынын сүбут едилмәси вәзифәси бу ишләр үзрә көмрүк органларынын инзибати јурисдиксијасынын демократик хактерини әкс етдирир.

Баш вермиш дэјишикликлэри адекват э́кс етдирэн вэ х́усуси хидмэтлэрдэн һэр биринин үмуми мүбаризэдэ јери вэ ролуну дэгий мүэјјэн едэн норматив базанын олмамасы сәбәби илэ онлар арасындакы гаршылыгы мүнасибэт вэ һәрәкәтлэрин координасијасы проблемлэри һәлл олунмамышдыр.

Һүгүг-мүһафизэ органы статусу вэ х́усуси фәәлијјәт статусу алмыш көмрүк органлары, бизим фикримизчә, там олараг јалныз бу функцијаларла кифәјәтләнә билмәзләр вэ өз тәјинатларына көрә дә белә дејилләр. Көмрүк хидмәти өз тәбиәтинә көрә уникалдыр. Бир тәрәфдән о фискал функцијалар јеринә јетирир вэ сервис хидмәти көстәрир, диқәр тәрәфдән исә һүгүг-мүһафизэ вэ чәзаландырычы функцијалары јеринә јетирир. Она көрә дә һәр һансы мәшһур х́усуси хидмәт органынын тәчрүбәсиндән механики олараг истифадә олунмасы чәһди арзу едилән еффе́кти верә билмәз. Көмрүк органларынын өз јолу, өз дәсти-хәтти олмалыдыр.

Көмрүк органларынын инзибати јурисдиксијасынын әһәмијјәтли х́усусијәтләриндән бири дә, зәннимизчә, көмрүк органлары тәрәфиндән јекун сәнәдинин – јурисдиксија актынын (инзибати тәнбәһ гојулмасы барәдә гәрар, ичраата хитам верилмәси вэ с.) гәбул едилмәсидир. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләрин ичрааты һеч дә һәмишә тәнбәһ гојулмасы вэ ичра едилмәси илэ бағлы дејилдир, амма, ишләрин бахылмасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин гәрар шәклиндә чыхардығы мүвафиг јурисдиксија актынын гәбул едилмәси илэ нәтичәләнмәлидир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы әксәр һалларда мүрәккәб инзибати тәһгигат апарылмасыны тәләб етмир вэ сүбүтетмә предметинин характеринә көрә көмрүк сәһәсиндәки чинајәтлэрдән даһа садәдир, бунунла белә, бә`зән бир сыра әлавә, фөвгәл`адә мәс`улијјәтли просессуал һәрәкәтлэрин апарылмасы зәрурәти мејдана чыхыр. Көмрүк Мәчәлләсинин инзибати һүгүгпозмалар барәдә мәчәлләдән фәргли олараг көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишләрдә иштирак едән шәхсләрин даһа кениш даирәсини нәзәрдә тутмасы да (мәсәлән, мүтәхәссисләрин, көмрүк брокерләринин иштиракы вэ с.) елә бунунла изаһ олунур.

Бунунла јанашы Көмрүк Мәчәлләси инзибати тәһгигат үчүн характерик олмајан вэ даһа чох чинајәт просеси

үчүн истифадэ едилэн бир сыра һәрәкәтләрин (бахыш, танынма үчүн тәгдим етмә вә с.) јеринә јетирилмәсини нәзәрдә тутур. Бу хүсусијјәтләр имкан верир ки, мүстәгил көмрүк просесинин мөвчудлуғу нәзәрә алынсын.

Көмрүк органларынын фәалијјәт тәчрүбәси көстәрир ки, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һалларынын дүзкүн тәсниф едилмәси чох чидди мәсәләдир вә белә ишләрин ичрааты заманы мүәјјән һәрәкәт вә ја һәрәкәтсизлијин Көмрүк Мәчәлләсинин маддәләри илә дәгиг тәснифләшдирилмәси сүбүт едилмәлидир. Бунун үчүн исә гәјдалар дәгиг вә бирмәналы олмалыдыр. Әкс тәгдирдә галдырылмыш ишләрин баша чатдырылмасы вә фәалијјәтин сәмәрәси бүтөвлүкдә шүбһә алтында галмыш олур.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын тәснифатындакы чәтинликләр вә сәһвләр бир чох һалларда онунла бағлыдыр ки, көмрүк гәјдаларынын позулмасынын тәркибинин диспозисијалары һүгүгпозма тәркибинин әламәтләрини, онун объектив вә субјектив хүсусијјәтләрини һеч дә һәмишә ајдын тәсвир етмир.

Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләси вә Көмрүк Тарифи һаггында Ганун бүтөвлүкдә көмрүк иши саһәсиндәки мүнәсибәтләри тәнзимләјән илк ганунверичилик актлары оларағ, дәвләтчилијин инкишафынын илкин мәрһәләсиндә әһәмијјәтли функцијалар јеринә јетирмишдир. Јарандығы дөврүн хүсусијјәтләриндән ирәли кәлән бир сыра чатышмазлығлара малик олан бу ганунверичилик сәнәдләри бәзи тәзад вә нөгсанлардан да хали дејил. Мүасир мәрһәләдә мөвчуд көмрүк ганунверичилијинин тәкмилләшдирилмәсинә, еләчә дә көмрүк органларынын фәалијјәтинин мүхтәлиф истигамәтләри илә бағлы олан диқәр ганунверичилик саһәләриндә мувафиг дүзәлиш вә ислаһатлар кечирилмәсинә еһтијаж дујулур.

Бәзи көмрүк һүгүгпозмаларынын тәркибинин диспозисијаларынын ганунверичилик бахымындан ифадә едилмәсиндәки гүсурлар, ифрат лакониклик бир сыра һалларда Дөвләт Көмрүк Комитәсинин вә диқәр дәвләт органларынын норматив актлары илә арадан галдырылып.

Көмрүк Мәчәлләси көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмә, көмрүк органларынын гәрарларындан, диқәр актларындан шикајәтвәрмә просе-

дурларыны мүэјјән етмәклә вәтәндашларын һугугларынын бәрабәрлији, мәһкәмә мүдафиәси, ихтисаслы һугуги јардым алмаг кими Конститусија илә тә'мин едилмиш вәтәндаш һугугларынын көзләнилмәсиндә һеч дә һәмишә ардычыл (систематик) дејилдир. Бу, мәчәлләнин чох мүһүм гүсурларындындыр вә онларын арадан галдырылмасы үчүн мүвафиг дәјишикликләр вә әлавәләр едилмәсини тәләб едир.

Али ганунверичилик органында гәбул едилмәк эрәфәсиндә олан јени Чинајәт Мәчәлләси вә јеничә гәбул едилмиш Азәрбајчан Республикасынын Мүлки Просессуал Мәчәлләси јаранмыш бошлугларын бир һиссәсини арадан галдырмаға имкан верәчәкдир.

Дөвләтчилијин инкишаф етдирилиб мәһкәмләндирилмәсиндә әлдә едилән наилијјәтләр, көмрүк системинин тәкамүлү, көмрүк иши саһәсиндә пешәкар мүтәхәссисләрин вә сәриштәли рәһбәр кадрларын јетишмәси – бүтүн бунлар габагчыл өлкәләрин тәчрүбәсиндән истифадә едилмәклә јахын заманда бу саһәдә бејнәлхалг стандартлара чаваб верә биләчәк ганунверичилик системинин јарадылачағына үмид етмәјә әсас верир.

Охучулар тәгдим олуна "Көмрүк ишинин әсаслары" дөрдчилдјинин 3-чү чилди олан "Көмрүк органларынын һугуг-мүһафизә фәалијјәти" китабы бу фәалијјәт нөвүнүн мәзмуну вә формаларынын ачыгланмасы, көмрүк саһәсиндә инзибати-һугуги, инзибати-просессуал, чинајәт-һугуги вә чинајәт-просессуал фәалијјәт-ләрин хүсусијјәтләри вә үсулларынын изаһы бахымындан илк санбаллы әсәр олмагла мүһүм әһәмијјәтә маликдир.

Китабда көмрүк гәјдаларынын позулмасы вә гачаг-малчылыг һалларынын кениш һугуги тәһлили верилир, көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләр үзрә фәалијјәтин тәшкили принципләри, галдырылан ишләр үзрә апарылан тәһгигатын хүсусијјәтләри өз әксини тапыр.

Чабир Һәсәнов

*Бакы Баш Көмрүк Идарәси
рәисинин биринчи муавини
көмрүк хидмәти полковники,
игтисад елмләри намизәди*

НҮГУГ-МУҲАФИЗЭ ФЭАЛИЈЈАТИ

1.1. НҮГУГ-МУҲАФИЗЭ ФЭАЛИЈЈАТИ АНЛАЈЫШЫ

Бүтүн дүнја өлкэләриндә олдуғу кими, Азәрбајчан Республикасында да көмрүк органлары хүсуси сәләһијјәтли дәвләт идарәетмә органлары сијаһысына дахилдир вә көмрүк иши саһәсиндә идарәетмә актлары гәбул едир.

Унификасијалашдырылмыш белә актларын ичрасы бүтүн дәвләт органлары, малларын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинә аидијјәти олан, табечилијиндән вә мүлкијјәт формасындан асылы олмајараг бүтүн мүәссисә вә тәшкилатлар, дикәр һүгуги вә физики шәхсләр үчүн мәчбуридир.

Конкрет тәсир даирәсинә малик олан көмрүк иши саһәсиндәки норматив актлар дәвләт механизминин бир һиссәси кими харичи игтисади фәалијјәт иштиракчылары илә көмрүк органлары арасында јаранан мүнәсибәтләри тәнзимләјир. Көмрүк ишини һәјата кечирән ичра һакимијјәти органы вә онун структур бөлмәләри илә харичи игтисади фәалијјәт иштиракчысы арасындакы мүнәсибәтләр әслиндә мүрәккәб комплекс һүгуги мүнәсибәтләр системи илә идарә олунур. Бу мүнәсибәтләр характериндән вә шәраитдән асылы олараг һүгугун бејнәлхалг, көмрүк, дәвләт, инзибати, тәсәррүфат, мүлки, әмәк, малијјә, торпаг, нәглијјат, дәниз, һава, чинајәт, чинајәт-просессуал, һәрби вә дикәр башга саһәләри илә тәнзимләнир.

Ичтимаи мүнәсибәтләрин тәнзимләнмәсинә јөнәлмиш, дәвләт тәрәфиндән мүәјјән едилән, јахуд санксијаландырылан вә горунан һүгуг нормалары – үмумиликдә риәјәт едилмәси мәчбури олан давраныш гәјдаларыдыр. Бу нормалар да өзлүјүндә: а) низамлајычы (регулјатив) – јәни һүгуги мүнәсибәт иштиракчыларынын мүсбәт, башга сөзлә, ганун чәрчивәсиндә давранышыны тәнзимләјән вә б.) һүгуг муһафизә – јәни һүгуги мүнәсибәт иштиракчыларынын гејри-гануни һәрәкәтләрини тәнзимләјән – нормалар олмаг-ла, ики група бөлүнүр.

Тэтбиг едилэн һугуг нормалары шәхсийјәтин, чә-
мијјәтин вә дәвләтин марагларыны һәм ифадә едир, һәм
мүәјјән едир, һәм дә мүдафиә едир. Онлар һугуг субъектләри
арасында расионал мүнәсибәтләрин горуноб сахланылма-
сына вә мөһкәмләндирилмәсинә јөнәлмишдир.

Асанлыгла јәгин етмәк олар ки, һәр бир һугуги нор-
ма мәнтиги вә фактики (реал) гурулуша малик олур.

Бу *мәнтиги гурулушу* гипотеза, диспозисија вә санк-
сија јарадыр: *гипотеза* һугуги норманын, һәмин норманын
тәтбиги үчүн фактики шәртләри мүәјјән едән һиссәсинә де-
јилир; *диспозисијада* давраныш гәјдасынын өзү, һугуги
мүнәсибәтләрә кирән тәрәфләрин, башга сөzlә һугуги мүнә-
сибәт иштиракчыларынын һугуг вә вәзифәләри әкс етдири-
лир; *санксијада* мәнфи нәтичәләр, һугуги норманын позул-
масында күнаһкар олан шәхсләрин мәс'улијјәт дәрәчәси
көстәрилир.

Вәзифәсини јеринә јетирмәк үчүн нормаларын *реал*
структуру ики һиссәдән ибарәт олур – *гипотеза* *дан*,
јә'ни биринчи һиссәдән вә *диспозисија* *дан*
(регулјатив норманын икинчи һиссәси), јахуд санксијадан
(һугуг-мүнафизә нормасынын икинчи һиссәси) ибарәт олур.

Әслиндә һугуги норманын мәнтиги структуру дәвлә-
тә регулјатив нормалара риәјәт олуномасыны һугуг-
мүнафизә органларынын көмәји илә тә'мин етмәк имканы
верир.

Билаваситә харичи-игтисади фәалијјәтин тәнзимлән-
мәсиндә иштирак етмәклә көмрүк органлары әмтәә вә хид-
мәтләрин Азәрбајчан Республикасы илә харичи өлкәләр
арасындакы һәрәкәтини даһа оптимал шәкилдә һәјата ке-
чирмәјә шәраит јарадыр, дәвләтимиз үчүн хусуси әһәмијјәт
кәсб едән игтисади, малијјә, сијаси вә диқәр бу кими мәсә-
ләләрин һәллини тә'мин едир. Беләликлә, көмрүк органла-
ры Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләси,
Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Тарифи һаггында
Гануну вә диқәр ганунгүввәли актларла мүәјјән олуномуш
вәзифә вә функцијаларыны јеринә јетирир.

Үмумијјәтлә, харичи-игтисади фәалијјәт иштиракчы-
ларынын һеч дә һамысы һугуги нормалара там риәјәт
олуномасы тәрәфдары дејил. Онларын мүәјјән һиссәси ја
шүүрлу олараг биләрәкдән, ја да билмәјәрәкдән мүәјјән

едилмиш нормалары позмуш олур. Белә һалларын гаршысынын алынмасы үчүн үмуми дәвләт системинә вә онун ајры-ајры шахәләринә – һүгуг-мүһафизә органларына (прокурорлуг, мәһкәмә, ДИН, МТН, ДКК) һүгугун позунтулардан горунмасы вә бәрпа едилмәси функцијалары тапшырылып.

Тәтбиг едилән норманын горунмасы хариичигтисади фәалијјәт иштиракчылары вә көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин мүсбәт, арзуолунан, һүгути вә гејри-һүгути һәрәкәтләринин мүдафиәсиндә, һәмчинин көмрүк саһәсиндә мејдана чыхан вә дәвләт, чәмијјәт вә шәхсијјәт үчүн зәрәрли, һабелә, тәһлүкәли мүнәсибәтләрин арадан галдырылмасы вә гаршысынын алынмасында тәзаһүр тапыр. Көмрүк органларынын фәалијјәтинин бу һиссәси һүгуг нормалары илә мүәјјән едилмиш һүгуга зидд һәрәкәтләрә, јахуд, һәрәкәтсизлијә гадағанларда, гадағанларын позулмасына көрә нәзәрдә тутулмуш санксијаларда, һәмчинин көмрүк органлары тәрәфиндән бу санксијаларын тәтбиг едилмәсиндә өз әксини тапыр. Беләликлә, һүгути нормаларын горунмасы функцијасы мүхтәлиф үсулларла, о чүмләдән, һүгути нормалары позанлара гаршы дәвләт тәрәфиндән мәчбуредичи тәдбирләрдән истифадә едилмәклә реаллашдырылып.

Өзлүјүндә дәвләт мәчбуретмә тәдбирләри позучудан – истәр физики, истәрсә дә һүгути шәхс олсун – вурулмуш зәрәрин тутулмасы, онун бә'зи һүгугларынын мәһдудлашдырылмасы, һүгути тәрәфи зәрәрчәкән тәрәф – дәвләт, көмрүк органлары, јахуд вәзифәли шәхсләр – гаршысында мүәјјән өһдәликләр јеринә јетирмәјә мәчбур етмәк вә с. илә ифадә олунур.

Вәзифә вә функцијаларынын јеринә јетирилмәси системиндә көмрүк органларынын һүгуг-мүһафизә фәалијјәти дәвләтчилик фәалијјәтинин бир нөвү олуб, көмрүк-һүгуг мүнәсибәтләри саһәсиндә дәвләтин дахили вә хариичи функцијаларынын тәзаһүрүдүр. Бу фәалијјәтин мәгсәди көмрүк иши саһәсиндә дәвләт, инзибати, көмрүк, мүлки вә диқәр һүгуг саһәләринин һүгути нормаларынын истифадәси, ичрасы, онлара риәјәт олунмасынын тә'мин едилмәсидир.

Лекитим әсасларла фәалијјәт даирәсиндә һүгугун нормаларына риәјәт олунмасы – онун субјектләринин,

5496-
көмрүк органларынын везифэли шэхслэринин вэ харичи-игтисади фэалијјэт иштиракчыларынын һүгугун тэлэблэринэ табе олмасы вэ бу норма илэ гадаған олуна һэрэкэтлэрдән имтина едилмэсидир. Буна мисал олага харичи-игтисади фэалијјэт иштиракчыларынын Азэрбајчан Республикасынын Көмрүк Мэчэллэсинин нормаларына риает едэрэк, малларын бэјан едилмэсинэ јөнэлмиш һэрэкэтлэрини вэ көмрүк органларынын везифэли шэхслэринин бэјан-намалэрин габулу үзрэ һэрэкэтлэрини көстэрмэк олар.

Умумијјэтлэ, көмрүк органларынын фэалијјэти саһэсиндэ *һугуги нормалардан истифадэ* һугуги мүнәсибэт субъектлэринин, көмрүк органларынын везифэли шэхслэринин вэ харичи-игтисади фэалијјэт иштиракчыларынын бу норма илэ нэзэрдэ тутулан һугугларынын һэјата кечирилмэсидир. Һугуги нормадан истифадэјэ мисал олага харичи-игтисади фэалијјэт иштиракчысынын мал вэ нэглијјат васитэлэринин көмрүк рэсмилэшдирилмэсинэ даир консултасија (мэслэһэт) вэ мәлумат алмасыны көстэрмэк олар.

Конкрет олага, *һугуги норманын ичрасы* дедикдэ физики, һугуги, јахуд везифэли шэхсин һугуги норма илэ үзэринэ гојулмуш везифэлэрин јеринэ јетирилмэсинэ јөнэлмиш һэрэкэтлэри баша дүшүлүр.

Дөвлэт тэрэфиндән *һугуги норманын тәтбиги* – дөвлэт органларынын, везифэли шэхслэрин онун мүддәаларынын һэјата кечирилмэси үзрэ һакимијјэт-регулатив һэрэкэтлэридир.

Әслиндэ көмрүк органларынын һугуг-мүһафизэ фэалијјэти онлара һэвалэ едилмиш бүтүн функцијаларын реаллашдырылмасы гадасында һэјата кечирилик. Белэ ки, бу функцијаларын һамысы һугуг нормаларынын мүәјјән едилмэси вэ онларын реаллашдырылмасы илэ бағлыдыр. Азэрбајчан Республикасынын Көмрүк Мэчэллэсинин 10-чу маддэси илэ тәсбит едилән бу функцијаларын өзү көмрүк органлары тэрэфиндән диқар һугуги нормаларын горунмасы үчүн риает олунамасы, истифадэ, ичра вэ тәтбиг едилмэси тэлэб олуна һугуг нормаларыдыр.

Дөвлэт көмрүк органлары Азэрбајчан Республикасынын Көмрүк ганунверичилијинэ әсасән:

- өнчәликлә ичрасына нәзарәт Азәрбајчан Республїкасынын көмрүк органларына һәвалә олунмуш ганунверичилик актларына рїајәт едилмәсини тә`мин едирләр;

- Республикада көмрүк ишини һәјата кечирәркән идарәләрин, мүәссисәләрин, тәшкїлатларын вә физики шәхсләрин, һәмчинин саһибкарларын һүгүг вә мәнәфеләринин мүдафиәси үзрә тәдбирләр көрүрләр;

- дөвләт тәрәфиндән мүәјјән едилмиш сәләһијјәтләри дахилиндә Азәрбајчан Республїкасынын игтисади тәһлүкәсизлијини тә`мин едирләр;

- чәмијјәтин мәнәвијјатыны вә Азәрбајчан Республїкасынын игтисади мәнәфејини горујурлар;

- игтисади мүнәсибәтләрдә көмрүк тәнзимләнмәси васитәләрини тәтбиг едирләр;

- локал көмрүк зоналары јарадырлар;

- дөвләт көмрүк сәрһәдиндән кечирилән маллар бәрәдә игтисади сијасәт тәдбирләринин ишләниб һазырланмасында иштирак едир вә бу тәдбирләри һәјата кечирирләр;

- ичтимаи асајишин, дөвләт тәһлүкәсизлијинин, әһалинин мәнәвијјатынын, инсанларын һәјат вә сағламлығынын, һејван вә биткиләрин, әтраф мүһитин горунмасы, Азәрбајчан истеһлакчыларынын мәнәфејинин мүдафиәси саһәсиндә тәдбирләр һәјата кечирилмәсинә көмәк едирләр;

- нәглијјат васитәләринин вә малларын Азәрбајчан Республїкасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси гәјдаларына рїајәт олунмасыны тә`мин едирләр;

- әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һәјата кечирирләр;

- силаһын, наркотик васитәләрин, Азәрбајчан халгынын вә харичи өлкә халгларынын бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәтләри олан әшјаларын, интеллектуал мүлкијјәт объектләринин, јох олмаг тәһлүкәси алтында олан һејванларын вә битки нөвләринин, еләчә дә, диқәр малларын Азәрбајчан Республїкасы көмрүк сәрһәдиндән ганунсуз кечирилмәсинин гаршысыны алырлар;

- ишкүзар гәјдада бејнәлхалг террорчулугла мүбаризәјә вә Азәрбајчан Республїкасынын тәјјарә лиманларында бејнәлхалг мүлки авиасијанын фәалијјәтинә ганунсуз мүдахиләнин гаршысынын алынмасына көмәклик көстәрирләр;

- либерал харичи-игтисади сијасәт шәраитиндә Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән мал дөвријјәсинин сүр'әтләндирилмәси үчүн шәраит јарадырлар;

- мәркәзләшдирилмиш гәјдада көмрүк нәзарәтини вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсини һәјата кечирир вә тәкмилләшдирилләр;

- үмуми сәләһијјәтләри чәрчивәсиндә көмрүк иши сәһәсиндә чинајәтләрә, һәмчинин көмрүк гәјдаларынын вә верки ганунверичилијинин позулмасына гаршы мүбаризә апарырлар,

- әһалинин вә дөвләтин мәнәфеләрини мүдафиә етмәклә өз сәләһијјәтләри дахилиндә валјута нәзарәтини һәјата кечирилләр;

- лиман вә көрпүләрдә көмрүк нәзарәтини тәшкил едирләр;

- либерал вә консерватив игтисади сијасәт тәдбирләринин тәтбигини мүәјјән едилмиш гәјдада һәјата кечирилләр;

- ичрасына нәзарәти Азәрбајчан Республикасынын көмрүк органларынын һәвалә едилмиш көмрүк ишинә аид бејнәлхалг өһдәликләринин јеринә јетирилмәсини тә'мин едирләр;

- функција вә вәзифәләри илә бағлы олагаг Азәрбајчан Республикасынын көмрүк органлары көмрүк иши илә әлагәдар бејнәлхалг мүгавиләләринин ишләниб һазырланмасында иштирак едирләр;

- инкишаф етмиш харичи дөвләтләрин көмрүк ишинә аид мәсәләләрлә мәшғул олан көмрүк вә башга сәләһијјәтли органлары илә, бејнәлхалг тәшкилатларла әмәкдашлыг едирләр;

- чәмијјәтдә наркоманијанын јәјылмасына гаршы һүгүгмүһафизә вә диқәр дөвләт органлары илә биркә мүбаризәдә өз сәләһијјәтләри чәрчивәсиндә тәдбирләр һәјата кечирилләр;

- Азәрбајчан Республикасы Милли Мәчлисинә, Азәрбајчан Республикасы Президентинә башга дөвләт органларына, идарә, мүәссисә вә тәшкилатлара, вәтәндашлара көмрүк мәсәләләри үзрә мүәјјән едилмиш гәјдада мәлуматлар верилмәсини тә'мин едирләр.

Беләликлә, көмрүк органларынын фәалијјәти ганунлар чәрчивәсиндә һәјата кечирилмәклә дөвләтин һүгүг-јаратма, һүгүг-тәтбигетмә, һүгүг-ичраетмә, һүгүг-мүһафизә аспектләринә маликдир.

Ичрасы көмрүк органларына тапшырылмыш һүгүг мүһафизә фәалијјәти бир сыра характерик чәһәтләрә маликдир. Бу барәдә дикәр фәсилләрдә мүфәссәл мә'лумат вериләчәкдир.

Республикада гүввәдә олан ганунверичилик һүгүг мүһафизә фәалијјәтинин һәјата кечирилмәси үчүн, әсасән кифајәт едә биләчәк зәмин јарадыр.

1.2. КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҺҮГҮГ-МҮҲАФИЗӘ ФӘАЛИЈЈӘТИНИН ФОРМАЛАРЫ

Һүгүг-мүһафизә фәалијјәти көмрүк органларынын гаршысында гојулан мәгсәд вә вәзифәләрдән асылы олараг бир-бири илә бағлы олан вә бири дикәрини тамамлајан мүхтәлиф формаларда һәјата кечирилир.

Әмәлијјат-ахтарыш, инзибати-һүгуги, инзибати-просессуал, чинајәт-һүгуги, чинајәт-просессуал вә с. формалар көмрүк органлары үчүн сәчијјәвидир.

Системли һүгуги нормалара әмәл олунмасынын тә'мин едилмәсиндән башга Азәрбајҗан Республикасынын ганунверичилијинин вә онун бејнәлхалг мүгавиләләринин позулмасына јөнәлмиш ганунпозунтуларына һазырлыг ишләринин көрүлмәси вә һәјата кечирилмәсинин ашкарланмасы, белә ганунпозмаларын гаршысынын алынмасы, јахуд зәрәрли нәтичәләринин азалдылмасы, гануну позанларын һәрәкәтләринин гаршысынын алынмасы да һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин әсас мәгсәдләридир.

Әсас е'тибары илә көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин инзибати-һүгуги формасы көмрүк вә валјута нәзарәтинин һәјата кечирилмәси, малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәси, тәшкилатдахили идарәетмә фәалијјәти вә дикәр дөвләт органлары илә әлағәләр јаратмаг һесабына инзибати һүгүгпозма әламәт вә фактларынын, һәмчинин дә ганунверичилијин чинајәт, көмрүк,

верки вә с. саһәләри үзрә позунтулары ашкар едилмәсиндә тәзаһүр едир.

Нәтичә е'тибары илә көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин *инзибати-просессуал формасы* аш-кара чыхарылмыш инзибати-һүгүги нормаларла вә көмрүк гәјдалары илә мүәјјән олуна тәләбләрден кәнара чыхма фактларынын јохланылмасына, позунтулара аидијјәти олан шәхсләрин ашкар едилмәсинә, төрәдилмиш һәрәкәтләрин тәснифатландырылмасына вә мәс'улијјәт дәрәчәсинин мүәјјән едилмәсинә, һабелә, гејри-гануни һәрәкәтләр нәти-чәсиндә дәвләтин марагларына дәјән зијанын гаршысынын алынмасына, јахуд, азалдылмасына јөнәлмиш инзибати-просессуал һәрәкәтләр едилмәсиндә әкс олунар. Бу һәрәкәт-ләр ашкар едилмиш инзибати һүгүгпозмалар вә ја көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаллары барәдә протоколлар тәртиб едилмәси, инзибати һүгүгпозмалар, көмрүк гәјдала-рынын позулмасы үзрә ишләрин ачылмасы вә онларын ич-рааты, чәримәләрин бахылмасы вә тәтбиги кими форма-ларда һәјата кечирилир.

Објектив олараг көмрүк органларынын бир тәһгигат органы кими һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин чинајәт-просессуал формасы мүбаризә едилмәси сәләһијјәти көмрүк органларына верилмиш чинајәтләрин (гачагмалчылыг вә с.) факт вә әләмәтләринә көрә чинајәт иши галдырылмасы, бу ишләр үзрә тәһгигат апарылмасы, һәмчинин ибтидаи истинтаг органларынын тапшырығы илә истинтаг һәрәкәтләр-риндә иштиракы илә өзүнү бирузә верир.

Вәзифә вә функсијаларыны јеринә јетирәркән көмрүк органларынын һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин мүһүм фор-маларындан бири дә өз *тәһлүкәсизлијјинин тә'мин едилмәси-дир* (көмрүк мүһафизә хидмәти). Бу форма һәм дә дахили инзибати нәзарәт тәдбирләрини, әмәлијјат ахтарыш тәд-бирләрини, еләчә дә, көмрүк објектләринин, көмрүк әмәк-дашларынын вә онларын аилә үзвләринин физики, һәрби вә техники мүһафизәсини әһатә едир.

Дәвләт тәрәфиндән верилмиш сәләһијјәт нөвләрин-дән бири кими әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти көмрүк ор-ганларынын криминалистика, кәшфијјат вә ахтарыш кими хүсуси элементләри өзүндә бирләшдирән һүгүг-мүһафизә фәалијјәтинин мүһүм формаларындан биридир.

Универсал фəалијјəт формасы олмaглa онун тəјинaты кəмрүк нəзəрəтинин сəмəрəлилийинин јүксəлдилмəсиндэн, чинəјəт тəрəдилмəsi вə кəмрүк гəјдaлaрыннын пoзулмaсы фaктлaрыннын вə онлaрын əлaмəтлəринин ашкaр едилмəсиндэн, хəмчинин, аидијјəти олaн шəхслəрин, хəрəкəтлəрин, онлaрa јол ачaн сəбəблəрин мүəјјəнлəшдирилмəсиндэн, дəвлəтин мaрaглaрынa дəјəн зийaнын гaршысынын aлынмaсындaн ибaрəтдир.

Республикaдa гүввəдə олaн кəмрүк гaнунвeричилији дикəр гaнунвeричилик сaнəлəри илə сых бaғлы олдуғундaн јaлныз кoмплекс шəкилдə истифaдə едилмəsi арзуолунaн нəтичə вeрə билəр.

М а д д ə 9. *Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын кəмрүк ишини aпaрaн ичрa хaкимийјəти oргaнынын нoрмaтив aктлaры*

Бу Мəчəллəдə вə Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын дикəр гaнунвeрчилик aктлaрындa нəзəрдə тyтулaн хaллaрдa Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын кəмрүк ишини aпaрaн ичрa хaкимийјəти oргaны өз сəлaхийјəтлəри дaхилиндə Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын кəмрүк oргaнлaры, Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын бyтyн бaшгa дəвлəт oргaнлaры, тaбeчилийиндэн вə мyлкијјəт формaсындaн асылы олмaјaрaг идaрəлəр, мyэссисəлəр вə тəшикилaтлaр, хaбeлə вəзифəли шəхслəр вə вəтəндaшлaр yчyн ичрaсы мəчбyри олaн нoрмaтив aктлaр гəбyл едир. Кəстəрилəн нoрмaтив aктлaр Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын гaнунвeричилијинə yјгyн олaрaг гəјдијјaтдaн кeчирилир.

Азəрбaјчaн Рeспубликaсынын кəмрүк ишини aпaрaн ичрa хaкимийјəти oргaнынын yмyми хaрaктeрли нoрмaтив aктлaры онлaрын əзлəриндə aјры мyддəт нəзəрдə тyтулмaмышдырсa, дəрч олyндyгдaн он кyн сонрa гyввəјə минир.

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҺҮГУГ-МУҢАФИЗӘ ФӘАЛИЈҖӘ- ТИНИН ИНЗИБАТИ-ҺҮГУГИ ВӘ ИНЗИБАТИ ПРОСЕССУАЛ ФОРМАЛАРЫ

2.1. КӨМРҮК ГАЈДАЛАРЫНЫН ПОЗУЛМА- СЫ АНЛАЈЫШЫ

Көмрүк Мәчәлләсинин 225-чи маддәсинә көрә шәхсләрин көмрүк ганунверичилији илә мүәјјән олунмуш гајдада малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси, онлара көмрүк нәзарәти, көмрүк рәсмиләшдирилмәси, онларын көмрүк өдәнчләринә чәлб едилмәси вә өдәнилмәси; көмрүк күзәшtlәри верилмәси вә онлардан истифадә едилмәси гајдаларынын позулмасына јөнәлмиш һәрәкәtlәри, јахуд һәрәкәтсизлији **көмрүк гајдаларынын позулмасы** кими төвсиф олунур.

М а д д ә 225. Көмрүк гајдаларынын позулмасы

Көмрүк гајдаларынын позулмасы шәхсин бу Мәчәллә илә, "Көмрүк тарифи һаггында" Азәрбајчан Республикасынын Гануну вә көмрүк иши үзрә Азәрбајчан Республикасынын диқар ганунверичилик актлары, һәмчинин Азәрбајчан Республикасынын бејнәлхалг мугавиләләри илә мүәјјән едилән, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын вә нәглијјат васитәләринин кечирилмә гајдасына (көмрүк режімләринин тәтбиги дә дахил олмагла), көмрүк нәзарәти, көмрүк иши илә әлагәдар валјута нәзарәти, көмрүк рәсмиләшдирилмәси, еләчә дә көмрүк өдәнишләринин гојулмасы вә өдәнилмәси, көмрүк күзәшtlәри верилмәси вә ондан истифадә гајдаларына гәсд едән вә төрәдилмәсинә көрә бу Мәчәллә илә мäs'улијјәт нәзәрдә тутулан, һугуга зидд һәрәкәти вә һәрәкәтсизлијидир.

Мүәјјән олунмуш гајдалара гәсд едилмәси кими гијмәtlәндирилә билән вә јухарыда садаланан, һәр һансы чәһд, истәр ајрылыгда, истәрсә дә диқәрләри илә бирликдә

ганунпозма эламэтинэ малик ола билэр (объектив тэрэф). Һүгугпозманын дикэр мүһүм эламэтлэри – субъект, объект, субъектив тэрэф – мөвчуд олдугда һамысы бирликдә көмрүк гәјдаларынын позулмасынын тәркибини эмәлә кәтирир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын объектив тэрәфи инзибати һүгугпозма кими төвсиф олунаң, ичтимаийјәт үчүн тәһлүкәли, јахуд, дәвләт үчүн зәрәрли гануназидд һәрәкәтләр едилмәси илә шәртләнир.

Көмрүк гәјдаларынын зәрәрли, јахуд ичтимаи тәһлүкәли һал олараг позулмасы һәм фәал һәрәкәтләрдән, һәм дә пассив давраныш, јәни харичи-игтисади әләгә иштиракчысынын етмәли олдугу, лакин етмәдији һәрәкәтләрдән ибарәт ола биләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы илә бағлы гануназидд һәрәкәтләрә мисал олараг көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин көмрүк нәзарәти кечирилмәси үчүн әразијә вә биналара дахил олмасына манечилик төрәдилмәсини (*КМ маддә 259*); көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын көмрүк нәзарәтиндән кизләдилмәсини (*КМ маддә 272*); сәнәдләрдән вә ја идентификасија васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсини (*КМ маддә 273*) көстәрмәк олар.

М а д д ә 244. Көмрүк нәзарәти зонасы рәжисиминин позулмасы

Малларын вә нәглијјат васитәләринин, һәмчинин дәвләт органларынын (көмрүк органларындан башга) вәзифәли шәхсләри дә дахил олмаг-ла шәхсләрин Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилик актлары илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазәси олмадан көмрүк нәзарәти зонасынын сәрһәдләриндән кечмәси вә онун һудудларында һәрәкәтинә, еләчә дә истеһсал вә дикәр коммерсија фәалијјәтинин һәјата кечирилмәсинә, һабелә көмрүк нәзарәти зонасы рәжисими позан дикәр һәрәкәтләрә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һаггы мәбләгинин беш мислиндән он беш мислиндәк чәримә гојулур.

Бу маддә илә Көмрүк Мәчәлләсинин 178-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш, көмрүк органларынын ичазәси олмадан истеһсалат вә дикәр коммерсија фәалијјәтинин һәјата кечирилмәсинә, көмрүк зоналарындан малларын, нәглијјат васитәләринин кечирилмәсинә, еләчә дә, һүгуги вә

физики шәхсләрин, о чүмләдән, дикәр дөвләт органлары-
нын вәзифәли шәхсләринин белә зоналарын сәрһәдини кеч-
мәсинә јөнәлмиш һәрәкәтләри төвсиф едилмәлидир.

Көмрүк нәзарәти зоналары көмрүк сәрһәди бојунча,
көмрүк рәсмиләшдирилмәси јерләриндә, көмрүк органла-
рынын јерләшдији јерләрдә вә Дөвләт Көмрүк Комитәси
тәрәфиндән мүәјјән едилмиш дикәр јерләрдә (мәсәлән,
көмрүк анбарларынын, рүсумсуз тичарәт мағазаларынын,
мүвәггәти сахланч анбарларынын эразиси вә с.) јарадылыр.
Бу зоналарда маллар, нәглијјат васитәләри вә шәхсләрин
һәрәкәти јалныз көмрүк органларынын ичазәси илә јол ве-
рилә биләр. Көмрүк зоналарына әмәлијјат-ахтарыш фәа-
лијјәти һәјата кечирән органларын вә тәһгигат органлары-
нын әмәкдашлары хидмәти вәсигәләрини тәгдим етмәклә
дахил ола биләрләр. Белә һалларда көмрүк нәзарәти зона-
ларына дахил олмаға көмрүк органларыны габагчадан хә-
бәрдар едилмәси илә ичазә верилир.

Инзибати мәс'улијјәтә чәлб едилән истәнилән шәхс
бу һүгугпозманын субъекти кими бахыла биләр.

Бу маддә илә нәзәрдә тутулан һүгугпозма кұнаһын
гәсдән едилмәси формасы кими сәчијјәләндирилир.

М а д д ә 254. *Барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чат-
мамыш маллар вә нәглијјат васитәләри илә апарылан ганунсуз әмәлијјат-
лар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә олунмасы
вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси*

*Барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш маллар вә
нәглијјат васитәләри илә, бу фәслин дикәр маддәләриндә нәзәрдә тутул-
муш һаллар истисна едилмәклә, мүәјјән едилмиш тәләбләри вә шәртләри
позмагла апарылан әмәлијјатлар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси,
онлардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәсинә көрә
– һүгугпозманын билаваситә объекти олан малларын вә нәглијјат васитә-
ләринин дәјәринин он фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.*

Һүгугпозманын билаваситә субъектләри барәсиндә
көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш, јә'ни сәрбәст
дөвријјә бурахылышы вә ја дикәр көмрүк режими алтында
јерләшдирилмәси барәдә көмрүк органынын сәрәнчамы
олмајан, һәмчинин дахили көмрүк транзити проседурасы
әсасында көмрүк органына чатдырылмамыш вә бәјән
едилмәмиш маллар вә нәглијјат васитәләридир.

Бу һүгүгпозманын объектив тәрәфи – барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш мал вә нәглијјат васитәләри илә Көмрүк Мәчәлләсинин тәләбләри позулмагла апарылан ганунсуз әмәлијјатлар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә олунмасы вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәсидир.

Һүгүгпозманын субъектләри – барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси битмәмиш мал вә нәглијјат васитәләри илә садаланан әмәлијјатлары апаран, о чүмләдән онларын саһиби олачаг шәхсләрдир.

Бу һүгүгпозма физики шәхс тәрәфиндән һәм биләреkdән, һәм дә еһтијатсызлыг үзүндән төрәдилә биләр.

Көмрүк ганунверичилијинин белә һалда позулмасына көрә һүгүгпозманын билаваситә объекти олан малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин он фаизиндән жүз фаизинәдәк мәбләғдә чәримә гојулур.

М а д д ә 255. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазәси олмадан апарылан жүк әмәлијјатлары вә дикәр әмәлијјатлар

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазәси олмадан көмрүк нәзарәти алтында олан малларын дашынымасы, жүкләнмәси, бошалдылмасы, бир јердән башга јерә жүкләнмәси, габлашдырылмасы, габлашдырма зәдәләринин дүзәлдилмәси, јенидән габлашдырылмасы вә ја дашырма үчүн гәбул едилмәси, һәммин маллардан проб вә нумунәләр көтүрүлмәси, көстәрилән малларын вә нәглијјат васитәләринин сахландыгы биналарын вә јерләрин ачылмасына көрә – минимум әмәк һаггы мәбләгинин он мислиндән ијirmi мислинәдәк чәримә гојулур.

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән маллары кечирән шәхс, дашыјычы, анбар саһиби, маллар вә нәглијјат васитәләри барәдә сәләһијјәти олан дикәр шәхсләр Азәрбајчан Республикасы **көмрүк органынын тәләби илә** көмрүк рәсмиләшдирилмәси нәзәрдә тутулан маллар вә нәглијјат васитәләринин дашынымасыны, чәкилмәсини вә ја башга гәјдада кәмијјәт өлчүсүнүн мүәјјән едилмәсини, жүкләнмәсини, бошалдылмасыны, габлашдырылмасыны вә ја јенидән габлашдырылмасыны, һәмчинин бу чүр маллар вә нәглијјат васитәләринин сахлана биләчәји дикәр јерләрин ачылмасыны тәмин етмәлидир. Әкәр бу малларын вә нәглијјат васитәләринин көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша

чатмамышдырса көстәрилән әмәлијјатлар Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазәси илә апарыла биләр.

Маллар вә нәглијјат васитәләри илә жүк әмәлијјатлары вә башга әмәлијјатлар Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары үчүн һеч бир әлавә хәрчә сәбәб олмамалыдыр.

Белә әмәлијјатларын көмрүк органларынын ичазәси олмадан апарылмасы исә Көмрүк Мәчәлләсинин 255-чи маддәсинә көрә көмрүк гәјдаларынын позулмасы кими төвсиф олунур.

133-чү маддәјә көрә көмрүк нәзарәти алтында олан маллардан проб вә нүмунәләрин көтүрүлмәси маллар барәсиндә сәләһијјәтләри олан шәхсләр вә онларын нүмајәндәләри тәрәфиндән **јалныз көмрүк органынын ичазәси** илә һәјата кечирилә биләр.

Көмрүк органынын ичазәси олмадан проб вә нүмунәләрин көтүрүлмәси дә көмрүк гәјдаларынын позулмасы кими бахылыр.

Һүгугпозманын объектив тәрәфи көмрүк органынын ичазәси олмадан көмрүк нәзарәти алтында олан малларын дашынмасы, жүкләнмәси, бошалдылмасы, бир јердән башга јерә дашынмасы (јүкләнмәси), габлашдырылмасы, габлашдырма зәдәләринин дүзәлдилмәси, јенидән габлашдырылмасы, проб вә нүмунәләр көтүрүлмәси, көстәрилән малларын вә нәглијјат васитәләринин сахландығы биналарын вә јерләрин ачылмасыдыр. Бу һәрәкәтләрдән һәр һансы биринин төрәдилмәси һүгугпозманын фактики төрәдилмиш һесабулунмасы үчүн кифәјәтдир. Бу һәрәкәтин зәрури әламәти онун гејри-ганунилији, јә'ни әмәлијјатын көмрүк органы вәзифәли шәхсинин ичазәси олмадан апарылмасыдыр.

Һүгугпозманын субјекти көмрүк рәәсмиләшдирилмәси зәрури олан мал вә нәглијјат васитәләринә мүнәсибәтдә сәләһијјәтләри олан шәхсләрдир. Бу шәхсләр мал вә нәглијјат васитәләрини көмрүк сәрһәдиндән кечирәнләр, дашыјычы, мүвәггәти сахланч анбарынын саһиби вә ја жүкү олан шәхс ола биләр.

Әкәр дашыјычы малларын мәһв олачағы, һәмишәлик итириләчәји вә ја хараб олачағы барәдә реал тәһлүкә олдугуну сүбут едәрсә, јухарыда көстәрилән әмәлијјатлара көрә мäs улијјәтдән азад едилир.

Физици шәхс тәрәфиндән төрәдилән һугугпозманын субъектив тәрәфи тәгсирин биләрәкдән формасы илә төвсиф едилир вә минимум әмәк һаггы мәбләғинин он мислиндән ијирми мислинәдәк чәримә гојулур.

М а д д ә 256. *Ејниләшдирмә васитәләринин дәјишдирил-мәси, мәһв едилмәси, зәдәләнмәси вә итирилмәси*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәтбиг етдији ејниләшдирмә васитәләринин дәјишдирилмәси, мәһв едилмәси, зәдәләнмәси вә ја итирилмәсинә көрә – минимум әмәк һаггы мәбләғинин он мислиндән ијирми мислинәдәк чәримә гојулур.

Бу һугугпозманын предмети көмрүк нәзарәти мәгсәдләри үчүн көмрүк органы тәрәфиндән тәтбиг едилән көмрүк ејниләшдирмә васитәләридир (мөһүрләр, пломблар, штамплар, ејниләшдирмә ишарәләри, рәгәм, һәрф вә диқәр маркалама, мал-мүшајиәт сәнәдләри, чертјожлар, фотошәкилләр вә с.).

Һугугпозманын объектив тәрәфи һәрәкәт формасында көмрүк тәминат васитәләринин дәјишдирилмәси, мәһв едилмәси, зәдәләнмәси вә һәрәкәтсизлик формасында, бу васитәләрин итирилмәсиндә өзүнү көстәрир.

Бу һугугпозманын субъекти јалныз физици шәхсләр. о чүмләдән көмрүк ејниләшдирмә васитәләринин дәјишдирилмәси, зәдәләнмәси, мәһв едилмәси вә ја итирилмәсиндә тәгсиркар олан вәзифәли шәхсләр ола биләр.

Һугугпозманын субъектив тәрәфи һәм гәсд, һәм дә еһтијатсызлыг формасында ифадә олуна биләр. Көмрүк тәминатларынын итирилмәсинә мүнасибәт һәмишә еһтијатсызлыг олур, чүнки, тәгсиркар шәхс ја иткинин гаршысыны ала биләчәјини дүшүнүр, ја да итирилмәни мүмкүнсүз сајыр, һалбуки, буну көрә биләрди.

Көмрүк тәминат васитәләринин дәјишдирилмәсинә, зәдәләнмәсинә вә ја мәһв олмасына сәбәб олан, лакин буну сәрнишинләрин вә нәглијјат васитәси екипажынын һәјаты үчүн тәһлүкә төрәдән сәбәбләри арадан галдырмаг мәгсәди илә едән шәхсләр, әкәр белә һәрәкәтләр тәминат васитәләрини зәдәләмәдән вә ја мәһв етмәдән мүмкүн олмаздыса, мәс'улијјәтә чәлб едилмирләр.

М а д д э 259. *Азәрбајҹан Республїкасы кәмрүк органынын вәзифәли шәхсинин кәмрүк нәзарәти кечирилмәси үчүн әразијә вә биналара дахил олмасына манечилик төрәдилмәси*

Азәрбајҹан Республїкасы кәмрүк органынын вәзифәли шәхсинин кәмрүк нәзарәтиндән кечирилмәли олан маллар вә нәглијат васитәләринин, һәмин нәзарәтин һәјата кечирилмәси үчүн зәрури сәнәдләрин ола биләҹи бинаја вә ја әразијә, јахуд ичрасына нәзарәт Азәрбајҹан Республїкасынын кәмрүк органларына һәвалә олунмуш фәалијјәтин һәјата кечирилдији бинаја вә әразијә дахил олмасына манечилик төрәдилмәсинә көрә лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алыныр вә ја минимум әмәк һаггы мәбләгинин беш мислиндән он беш мислинәдәк чәримә гојулур.

Азәрбајҹан Республїкасынын Кәмрүк Мәчәлләсинин 181-чи маддәсинә көрә кәмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри, кәмрүк нәзарәтини һәјата кечирмәк мәгсәди илә хидмәти вәсигә әсасында кәмрүк нәзарәтиндән кечириләчәк маллар вә нәглијат васитәләри, кәмрүк нәзарәти үчүн зәрури сәнәдләр олан, јахуд ичрасына нәзарәтин кәмрүк органларына һәвалә едилмиш фәалијјәтин һәјата кечирилдији әразиләрә вә биналара дахил олмаг һүгугуна маликдирләр.

Кәмрүк органынын вәзифәли шәхсинин белә әразиләрә вә биналара кәмрүк нәзарәти мәгсәди илә дахил олмасына манечилик төрәдилмәси инзибати гәјдада чәзаландырылан һәрәкәт һесаб олунур.

Һүгугпозманын объектив тәрәфи кими кәмрүк органынын вәзифәли шәхсинә манечилик үчүн фәал физики тәсир баша дүшүлүр.

Һүгугпозманын субъектив тәрәфи тәгсиркарын бир-баша мәгсәдиндән хәбәр верир.

Харичи-игтисади фәалијјәт иштиракчысынын кәмрүк гәјдаларынын позулмасы кими гижмәтләндирилән һәрәкәтсизлијинә мисал олараг, маллар вә нәглијат васитәләри кәтириләркән Азәрбајҹан Республїкасынын кәмрүк сәрһәдиндән кечмә барәдә мәлумат верилмәмәси (*КМ маддә 245*); маллар вә нәглијат васитәләри Азәрбајҹан Республїкасынын кәмрүк әразисиндән кәнара апарыларкән, апармаг нијјәти барәдә мәлумат верилмәмәси вә ја доғру олмајан мәлумат верилмәсини көстәрмәк олар.

М а д д э 245. *Маллар вә нәглијат васитәләри кәтириләркән Азәрбајҹан Республїкасынын кәмрүк сәрһәдиндән кечмә барәдә мәлумат верилмәмәси*

Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә кәтириләркән, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечмә барәдә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына мә'лумат верилмәмәсинә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һаггы мәбләгинин ики мислиндән једди мислиндәк чәримә гојулур.

М а д д ә 246. *Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисиндән кәнара апарыларкән, апармаг нијјәти барәдә мә'лумат верилмәмәси вә ја доғру олмајан мә'лумат верилмәси*

Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисиндән кәнара апарыларкән, маллары вә нәглијјат васитәләрини апармаг нијјәти барәдә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына мә'лумат верилмәмәсинә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һаггы мәбләгинин ики мислиндән он мислиндәк чәримә гојулур.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларына маллары вә нәглијјат васитәләрини Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисиндән апармаг нијјәти барәдә доғру олмајан мә'лумат верилмәсинә көрә, әкәр белә мә'лумат Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы тәрәфиндән мүәјјән едилмиш гәјдада гејдијјата алынмышса, еләчә дә малларын вә нәглијјат васитәләринин көстәрилән јерә мүәјјән едилмиш вахтда чатдырылмама-сына көрә – минимум әмәк һаггы мәбләгинин беш мислиндән он беш мислиндәк чәримә гојулур.

Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә, һәмчинин сәрбәст көмрүк зоналары әразисиндән вә сәрбәст анбарлардан Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинин галан һиссәсинә кәтириләркән, дашыјычы Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдини кечмә барәдә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына мә'лумат верир.

Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисиндән кәнара апарыларкән, маллары вә нәглијјат васитәләрини кечирән шәхс, онлары апармаг нијјәти һаггында Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына әввәлчәдән мә'лумат верир. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы бу мә'луматы гејдә алмаг, сонраky көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылмасы үчүн маллар вә нәглијјат васитәләринин кәтириләчәји вахты вә јери мүәјјән етмәк һүгугуна маликдир. Маллары кечирән шәхс бу барәдә мә'лумат вермәдикдә, һәмин вәзифәни дашыјычы јеринә јетирмәлидир.

Бу маддәнин мүддәалары Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә јерләшән дәниз вә ја һава лиманларында

дајанмајан, Азербайжан Республикасынын көмрүк эразисиндэн кечэн дэниз, чај вэ хава кэмилэри барэдэ тэтбиг едилмир.

Һүгүгпозманын субъекти дашыјычы функцијасыны јеринэ јетирэн шэхсдир.

Көмрүк һүгүгпозмасынын объектив тэрэфи:

- дашыјычынын өз нијјэти барэдэ хэбэр вермәмэси, јә`ни һэрэкэтсизлији;

- дашыјычынын өз нијјэти барэдэ доғру олмајан мә`лумат вермәси;

- дашыјычынын мал вэ нәглијјат васитэлэрини көмрүк органы тэрэфиндэн тә`јин олундуғу јерэ мүјјән едилмиш мүддәтдә чатдырмамасыдыр.

Сонунчу бәнд үзрә мәс`улијјәт мал вэ нәглијјат васитэлэринин апарылмасы барэдэ нијјәтин көмрүк органында гејдијјаты апарылдығы һалларда мүјјән едилир.

Һүгүгпозманын субъектив тэрәфи физики шэхсләрә мүнәсибәтдә һәм гәсдән, һәм дә еһтијатсызлыг кими төвсиф едилә биләр.

Малларын вэ нәглијјат васитэлэринин чатдырылдығы јердә тәғдим едилмәмәси вэ онлара аид сәнәдлэрин Азербайжан Республикасы көмрүк органына верилмәмәсинә көрә - хэбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һағгы мәбләғинин ики мислиндән он мислинәдәк чәримә гојулур (мәддә 248).

Көмрүк нәзарәти алтында олан малларын вэ нәглијјат васитэлэринин Азербайжан Республикасы көмрүк органынын ичәзәси олмадан верилмәси, итирилмәси вэ ја Азербайжан Республикасы көмрүк органынын мүјјән етдији јерә чатдырылмамасына көрә һүгүгпозманын билаваситә объекти олан малларын вэ нәглијјат васитэлэринин дәјэринин әлли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләғдә чәримә гојулур.

Көмрүк нәзарәти алтында олан маллара вэ нәглијјат васитэлэринә аид Азербайжан Республикасы көмрүк органына верилмәк үчүн гәбул едилмиш көмрүк сәнәдлэринин вэ ја дикәр сәнәдлэринин итирилмәси вэ ја чатдырылмамасына көрә - хэбәрдарлыг едилир, јахуд итирилмиш вэ ја чатдырылмамыш сәнәдлэрин аид олдуғу малларын вэ нәглијјат васитэлэринин дәјэринин үч фаизиндән әлли фаизинәдәк мәбләғдә чәримә гојулур.

Малларын, нэглијјат васитэлэринин вэ онлара аид сэнэдлэрин Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын мүэјјэн етдији чатдырылма мүддэтинэ риајэт едилмэмэсинэ көрэ – хэбэрдарлыг едилир, јахуд минимум эмэк һаггы мәбләғинин ики мислиндэн он мислинэдэк чэримэ гојулур (*маддэ 249*).

Азэрбајчан Республикасынын көмрүк сэрһэдиндэн кечэн нэглијјат васитэлэринин, һәмчинин мал гисминдэ Азэрбајчан Республикасы көмрүк сэрһэдиндэн кечирилэн нэглијјат васитэлэринин Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын мүэјјэн етдији јердэ сахланмамасына көрэ – хэбэрдарлыг едилир, јахуд минимум эмэк һаггы мәбләғинин ики мислиндэн он беш мислинэдэк чэримэ гојулур (*маддэ 250*).

Көмрүк нэзарэти алтында олан нэглијјат васитэсинин, јахуд мал гисминдэ олан нэглијјат васитэсинин Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазэси олмадан дајандығы јердэн јола салынмасына көрэ – хэбэрдарлыг едилир, јахуд минимум эмэк һаггы мәбләғинин ики мислиндэн он беш мислинэдэк чэримэ гојулур (*маддэ 251*).

Көмрүк нэзарэти алтында олан кэмијэ вэ дикэр үзэн васитэлэрэ Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазэси олмадан кэмилэрин вэ дикэр үзэн васитэлэрин јан алмасына көрэ – минимум эмэк һаггы мәбләғинин он мислиндэн ијирми мислинэдэк чэримэ гојулур (*маддэ 252*).

Һүгугпозманын объектив тэрэфи көмрүк нэзарэти алтында олан вэ олмајан, јә`ни дикэр үзэн нэглијјат васитэлэринэ көмрүк органынын ичазэси олмадан кэмилэрин вэ дикэр үзэн васитэлэрин јан алмасыдыр.

Бахылан маддэ хүсуси субъектин мәс`улијјетини нэзэрдэ тутур. Бу субъект кэми вэ дикэр үзэн васитэлэри идарэ етмэк һүгугу олан вэ олмајан шэхс ола билэр. Бу һүгугпозма јалныз гэсдэн едилэ билэр.

Көмрүк рэсмилэшдирилмэсинин ичрааты гаддасынын позулмасы, јә`ни көмрүк рэсмилэшдирилмэсинин башланмасы вэ баша чатмасы, онун кечирилмэ јери, вахты вэ үсулу барэдэ мүэјјэн олуиуш тэлэблэрэ риајэт едилмэмэси. Јахуд көмрүк рэсмилэшдирилмэсинин садэлэшдирилмиш гаддасынын тэтбиги барэдэ һүгуга зидд иддиалар ирэли сүрүлмэси, еләчэ дэ онун тэтбиги шэртлэринэ эмэл едилмэмэсинэ көрэ, бу фэслин дикэр маддэлэриндэ нэзэрдэ тутул-

муш һаллар истисна едилмәклә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алынмагла вә ја алынмамагла минимум әмәк һаггы мәбләғинин ики мислиндән једди мислинәдәк чәримә гојулур (маддә 253).

Маллары вә нәглијјат васитәләрини бәјанетмә гајда-сынын позулмасы, јә ни бәјанетмә формасы вә јери барәдә, онун ичра проседурасы барәдә (о чүмләдән бәјанетмә заманы мүвәггәти, натамам, јахуд дәври бәјаннамәдән истифадә едилмәси барәдә) мүәјјән олунмуш тәләбләрә риәјәт едилмәмәсинә көрә, бу фәслин диқәр маддәләриндә нәзәрдә ту-тулмуш һаллар истисна едилмәклә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алыныр вә ја минимум әмәк һаггы мәбләғинин он мислиндән он беш мислинәдәк чәримә гојулур (маддә 257).

Көмрүк Мәчәлләсинин 257-чи маддәси бәјанетмәнин формасы вә јери барәдә тәләбләрә гәзә вә гаршысыалынмаз гүввә истисна олмагла риәјәт олунмамасына көрә мәс'улијјәт мүәјјән едир. Мәсәлән, мүвәггәти сахланч анба-рына јерләшдирилмиш малларын бәјан едилмәмәси Мәчәл-ләнин 261-чи маддәси, бәјаннамәдә доғру олмајан мә'луматларын көстәрилмәси исә 274-чү маддәси илә төв-сиф едилир. Башга бир сыра мәсәләләрин дә бәјанетмә гај-даларына билаваситә тә'сири вә әкс тә'сири вар.

Һүгугпозманын объектив тәрәфи ондан ибарәтдир ки, һәрәкәт физики шәхс тәрәфиндән гәсдән вә еһтијатсыз-лыг учбатындан төрәдилә биләр.

Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органына, онун мүәјјән етдији мүддәтләрдә маллара вә нәглијјат васитәлә-ринә аид көмрүк бәјаннамәсинин, еләчә дә көмрүк мәгсәд-ләри үчүн лазым олан диқәр сәнәдләрин вә әлавә мә'луматларын тәгдим едилмәмәсинә көрә – лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алыныр вә ја минимум әмәк һаггы мәбләғинин беш мислиндән он мислинәдәк чәримә гојулур (маддә 258).

Көмрүк органына көмрүк бәјаннамәсинин, сәнәдлә-рин вә әлавә мә'луматларын тәгдим едилмәси мүддәтләри-нин позулмасынын объектив тәрәфи көмрүк бәјаннамәси-нин, көмрүк мәгсәдләри үчүн тәләб олунан сәнәдләрин, һәмчинин көмрүк бәјаннамәләриндә вә мал-нәглијјат сәнәд-ләриндә көстәрилән мә'луматларын јохланылмасы үчүн тә-

лэб едилэн информасија-арајышларын көмрүк органы тэрэфиндэн мүэјјэн едилмиш мүддэтдэ чаттырылмамасыдыр.

Бу һугугпозманын субъекти көмрүк органына көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн мал вә нәглијјат васитәләри барәдә сәнәдләри тәгдим етмәли олан шәхсләрдир.

Субъектив тәрәфдән белә һугугпозма гәсдән тәрәдилмиш һесаб олуноур.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына көмрүк нәзарәти алтында олан, јахуд сәрбәст көмрүк зоналарын әразиләринә вә сәрбәст анбарлара кәтирилән, апарылан, дахил олан, сахланан, е`мал олуна, һазырланан, алынан вә сатылан маллар барәдә мүэјјән олуноуш гәјдада зәрури һесабат верилмәмәси, һәмчинин бу чүр малларын учотунун апарылмасы гәјдасына риајет едилмәмәсинә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд лисензија кери алыныр вә ја минимум әмәк һаггы мәбләғинин беш мислиндән ијирми мислиндәк чәримә гојулур (мәддә 260).

Инзибати һугугпозма илә чинајет арасындакы фәрг онларын һәр биринин ичтимаи тәһүкәлилијинин дәрәчәси илә өлчүлүр. Гејд етмәк лазымдыр ки, бу фәрг нәинки кәмијјет, һәмчинин кејфијјет характерли олуб мөвчуд ганунверичилијә көрә һәр бир нөвүн сәчијјәви һугуги мәс`улијјет дәрәчәсини мүэјјән едир.

М а д д ә 261. Мүвәггәти сахланч анбары режиминин позулмасы

Мүвәггәти сахланч анбарында јерләшмә мүддәти, мүэјјән олуноуш сон сахланч мүддәтини кечмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин көмрүк режиминә мувафиг олараг бураһылмасынын вә ја сәрәнчама көтурулмәсинин тә`мин едилмәси үзрә тәдбирләр көрулмәмәсинә көрә һугугпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри, ганунверичиликлә мүэјјән едилмиш гәјдәда мусадирә едилир.

Көмрүк ганунверичилији мал вә нәглијјат васитәләринин сәрбәст истифадәјә верилмәдән әввәл бир сыра тәләбләрин јеринә јетирилмәси зәрурәтини мүэјјән едир. Мәсәлән, көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәси, бәјанетмә, сәнәдләрин тәгдиматы вә с. Мүвәггәти сахланч анбары режиминин позулмасы кими һугугпозманын объекттив тәрәфи белә тәләбләрин, бахылан һалда исә мүвәггәти сахланч мүддәтләринин мүэјјән едилмиш һәдләринә риајет едилмәсидир.

Һүгүгпозма төвсиф едиләркән нәзәрә алынмалыдыр

ки:

1) мүвәггәти сахланч анбарын мал вә нәглијјат васитәләринин сахланмасынын үмуми мүддәти 2 ајдыр;

2) Дөвләт Көмрүк Комитәси бә'зи мал категоријалары үчүн даһа аз сахланч мүддәти мүәјјән едә биләр;

3) башга јерләрдә мүвәггәти сахланча верилмиш мал вә нәглијјат васитәләри мүвәггәти сахланч анбарында сахланча верилмиш сајылып.

Бу һүгүгпозманын билаваситә объектләри мүвәггәти сахланч анбарындакы мал вә нәглијјат васитәләридир.

Һүгүгпозманын объектив тәрәфи гануназидд һәрәкәтсизлик, јә'ни мүвәггәти сахланч анбары саһибинин вә ја мал вә нәглијјат васитәләринин мүвәггәти сахланч анбарына јерләшдирмиш шәхсин үзәринә көтүрдүјү өһдәликләри јеринә јетирмәмәсидир.

М а д д ә 262. Малларын сахланча гојулмасы вә онларла әмәлијјатлар апарылмасы гәјдаларынын позулмасы

Малларын сахланча гојулмасы вә онларын сахланма гәјдасынын вә мүддәтләринин, еләчә дә көмрүк анбарларында, мүвәггәти сахланч вә сәрбәст анбарларда малларла мухтәлиф әмәлијјатлар апарылмасынын мүәјјән олунмуш тәләбләринә вә шәртләринә риәјәт едилмәмәсинә көрә бу Мәчәлләнин 249, 254, 255, 256, 259, 261-чи маддәләри илә нәзәрдә тутулан һаллар истисна едилмәклә лисензија кери алыныр вә ја минимум әмәк һаггы мәбләгинин он мислиндән ијirmi беш мислинәдәк чәримә гојулур.

Бу һүгүгпозманын объекти мал вә нәглијјат васитәләринин көмрүк анбары вә ја сәрбәст анбар режимләриндә мүвәггәти сахланча гојулмасы гәјдалары, онларын сахланылмасы, һәмчинин, белә мал вә нәглијјат васитәләри илә әмәлијјатлар апарылмасы гәјдаларыдыр.

Бахылан һүгүгпозманын объектив тәрәфини мал вә нәглијјат васитәләринин мүвәггәти сахланча верилмәси вә сахланмасы гәјдаларынын тәләб вә шәртләринә риәјәт олунмамасы, һабелә онларын сахланылмасы гәјдалары, еләчә дә сахланылмасы мүддәтләринин позулмасы кими һәрәкәтләр әмәлә кәтирир.

Бахылан һал вә шәраит Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин дикәр маддәләринин, о чүмлә-

дэн 249, 254, 255, 256, 259, 261-чи маддэлэринин нэзэрэ алмадыгы хал вэ шэраит нэзэрдэ тутулур.

Бу маддэ илэ төвсиф едилэн ганун позулмасы хэм хэрэкэтсизлик, хэм дэ хүгугазидд хэрэкэтлэрдэн ибарэт ола билэр. Мэсэлэн, көмрүк анбары режиминдэ јерлэшдирилмиш малларын бэјан едилмэси ишинин ахыра чатдырылмамасы биринчи груп мэсэлэлэрэ, мал вэ нэглијјат васитэлэринин хэмин анбар дахилиндэ көмрүк органынын ичазэси олмадан чешидлэрэ ажрылмасы вэ башга јерэ дашынмасы исэ икинчи груп мэсэлэлэрэ аид едилэ билэр.

Көмрүк анбары режими алтында јерлэшдирилмиш маллара көрө көмрүк рүсум вэ јығымларынын өдөнилмэмэси вэ бэјанетмэнин баша чатдырылмамасы, хэмчинин белэ маллара көрө көмрүк сэнэдлэринин тэгдим едилмэси мүддэтлэринин позулмасы јалныз Көмрүк Мэчэллэсинин 262-чи маддэси илэ төвсиф олунмалыдыр.

Хүгугпозманын субъекти бу маддэ илэ нэзэрдэ тутулан позунтулары билаваситэ төрөдэн шэхсдир. Бу шэхс – мал вэ нэглијјат васитэлэрини сахланча вермиш шэхс, көмрүк брокери вэ ја анбар саһиби ола билэр.

Физики шэхс тэрэфиндэн төрөдилэн бу хүгугпозманын субъектив тэрэфинэ кэлинчэ, о, хэм гэсдэн, хэм дэ еһтијатсызлыг үзүндэн төрөдилэ билэр.

Белэликлэ, Көмрүк Мэчэллэсинин 225-чи маддэсиндэ нэзэрдэ тутулдуғу кими көмрүк гайдаларынын позулмасынын (КГП) бирбаша объектлэри – малларын вэ нэглијјат васитэлэринин көмрүк сэрһэдиндэн кечирилмэси гайдасы, бу малларын вэ нэглијјат васитэлэринин көмрүк рэсмилэшдирилмэси вэ көмрүк нэзарэти гайдасы, көмрүк рүсумуна чэлб олунмасы вэ өдөнилмэси гайдасы, көмрүк күзэштлэринин верилмэси вэ онлардан истифадэ гайдасыдыр.

Сэрбэст көмрүк зоналарында вэ сэрбэст анбарларда истехсал вэ дикэр коммерсија фэалијјэтинин һэјата кечирилмэ гайдасынын позулмасына көрө – лисензија кери алынмагла вэ ја алынмамагла минимум эмэк һаггы мөблэгинин беш мислиндэн он беш мислинэдэк чэримэ гојулур (маддэ 264). Сэрбэст көмрүк зоналарында бу Мэчэллэ илэ мүэјјэн едилмиш гайдалары позмагла биналар, тикилилэр вэ гурғулар тикилмэсинэ көрө – гайданы позанларын өз вэсаити һесабына көмрүк зонасыны эввэлки вэзијјэтэ кэтирмэк

шәртилә онлара минимум эмәк һаггы мәбләғинин беш мислиндән он беш мислиндәк чәримә гојулур (маддә 265).

М а д д ә 266. *Малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисиндән кәнара апарылмамасы, јахуд һәмин эразијә җайтарылмаамасы*

Мүәјјән олунмуш мүддәтләрдә, әвәлләр кәтирилмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы көмрүк эразисиндән кәнара апарылмамасы, әкәр бу чур апарылма мәчбуридирсә, јахуд әвәлләр апарылмыш малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә җайтарылмаамасына көрә, әкәр бу чур җайтарылма мәчбуридирсә, чинајәт аламәтләри олмадыгда – һуғугпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мусадирә едилир, јахуд һәмин маллар вә нәглијјат васитәләри дәјәринин әлли фаизи мәбләғиндә чәримә гојулур.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына кери апарылманы вә кери кәтирилмәни тәсдиг едән, јахуд малларын вә нәглијјат васитәләринин җәзә вә ја җаршысәлынымаз гүввәнин тәсдири, тәбии ашынма вә ја иткә, јахуд харици дөвләт органларынын вә вәзифәли шәхсләринин Азәрбајчан Республикасы ганунверичилији бахымындан ганунсуз һесаб едилән һәркәтләри илә алағадар саһибликдән чыхмасы нәтичәсиндә кери апарылманын вә кери кәтирилмәнин җәјри-мүмкүнлүјүнү тәсдиг едән сахта сәһәдләр тәғдим едилмәсинә көрә, чинајәт аламәтләри олмадыгда – һуғугпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мусадирә едилир, јахуд маллар вә нәглијјат васитәләри дәјәринин әлли фаизи мәбләғиндә чәримә гојулур.

Мәчәлләнин бу маддәси әсасән мүвәггәти идхал (ихрач) көмрүк режиминин позудмасына көрә мәс'улијјәт мүәјјән едир.

Һуғугпозманын объектив тәрәфи мүәјјән едилмиш мүддәтдә кәтирилмиш мал вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисиндән (әкәр бу апарылма мәчбуридирсә) апарылмамасы вә јахуд апарылмыш мал вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә (әкәр бу кәтирилмә мәчбуридирсә) кәтирилмәмәсидир.

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисиндән кәнара апарылмыш Азәрбајчан халгынын вә харици өлкә халгларынын бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәти олан әшјаларын гүввәдә олан ганунверичилијә мүвафиг олараҗ җайтарылмасы мәчбури олан һалларда вә мүәјјән олунмуш мүддәтдә кери җайтарылмаамасы чинајәт һесаб едилир вә

Азәрбајчан Республикасы Чинајет Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинә мұвафиг олараг чәзаландырылып.

Мәчәлләнин 266-чы маддәси илә шәхсин көмрүк органы гаршысындакы өһдәчилији вә бу өһдәчилијин јеринә јетирилмәмәси илә бағлы олан ганун позунтусуна көрә чәзаланмасы мұәјјәнләшдирилир.

Бу маддә төвсиф едиләркән ашағыдакылар нәзәрә алынмалыдыр:

1) Мүвәггәти идхалын (ихрачын) мүддәтләри көмрүк органы тәрәфиндән белә идхалын (ихрачын) мәгсәди вә шәртләри нәзәрә алынмагла тәјин едилир. Мүвәггәти идхалын (ихрачын) үмуми мүддәти ики ил тәшkil едир. Дөвләт Көмрүк Комитәси ажры-ажры мал категоријалары үчүн Мәчәлләнин 70-чи маддәсинә әсасән даһа аз вә даһа чох мүддәт мұәјјән едә биләр.

2) Нүгугпозма мүвәггәти кәтирилмиш (апарылмыш) малларын керижә апарылмасыны (кәтирилмәсини) вә ја дикәр режимдә јерләшдирилмәсини тәсдиг едә биләчәк сәнәдләрин мұәјјән едилмиш мүддәтин сонунчу күнү көмрүк органына тәгдим етмәмәси һалында баш вермиш һесаб олунур.

3) Маллары кәтирән (апаран) шәхс, әкәр, өһдәчилијинин јеринә јетирә билмәмәсинин гаршысыалынмаз гүввә сәбәбиндән баш вердијини сүбут едә билирсә, мәс'улијјәт дашымыр. Белә һалларын тәсдиги мәсәләләри "Көмрүк ишинин әсаслары"-нын биринчи чилдиндә мұфәссәл шәрһ едилмишдир.

М а д д ә 267. Малларын мәһв едилмә гәјдасынын позулмасы

Малларын мәһв едилмә гәјдасынын позулмасы, јә'ни малларын мәһв едилмәси, малларын мәһв едилмәси нәтичәсиндә јаранмыш туллантыларын мұвафиг көмрүк режими алтында зәрәсизләшдирилмәси үчүн мұәјјән олунмуш тәләбләрә вә шәртләрә әмәл едилмәмәсинә көрә — минимум әмәк һаггы мәбләгинин он мислиндән јүз мислинадәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Бахылан нүгугпозманын объектив тәрәфи көмрүк ганунверичилији илә мұәјјән едилмиш гәјдада малларын мәһв едилмәси вә бу заман әмәлә кәлән туллантыларын мұвафиг көмрүк режими алтында јерләшдирилмәси үзрә мұәјјән едилмиш тәләбләрә риәјәт едилмәмәсидир.

Мәһведилмә режими алтында јерләшдирилмиш малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн лазым олан сәнәдләрин көмрүк органларына мүәјјән едилмиш мүддәтдә тәгдим едилмәмәси Көмрүк Мәчәлләсинин 258-чи маддәси илә төвсиф едилмишдир. Мәһведилмә көмрүк режими алтында јерләшдирилмиш малларын мәһв едилмәси барәдә актларын көмрүк органына чатдырылмасы мүддәтләринин позулмасы исә 267-чи маддәнин диспозисијасы илә ачылып.

Бахылан һугугпозманын субъекти малларын мәһведилмәси көмрүк режиминин позулмасына јол верән физики вә һугуги шәхсләрдир.

М а д д 268. Мүәјјән көмрүк режими алтында јерләшдирилмиш маллар вә нәглијјат васитәләри илә ганунсуз әмәлијјатлар, онларын вәзјјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси

Маллар вә нәглијјат васитәләри илә онларын көмрүк режиминә мувафиг олмајан әмәлијјатлар апарылмасы, онларын вәзјјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә едилмәси, онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси, еләчә дә бу фәслин дикәр маддәләри илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә көмрүк режиминин дикәр мәһдудийјәтләринә, тәләбләринә вә шәтләринә әмәл едилмәмәсинә көрә – һугугпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мусадирә едилир, јахуд лицензија вә ја ихтисас аттестаты кери алынмагла, һәмин маллар вә нәглијјат васитәләри дәјәринин беиш фаизиндән он фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Һугугпозманын предмети көмрүк режимләриндән һәр һансы бири алтында јерләшдирилмиш мал вә нәглијјат васитәләридир.

Һугугпозманын объектив тәрәфи бу мал вә нәглијјат васитәләри илә Көмрүк Мәчәлләсинин 255, 256, 259, 260, 262–267-чи маддәләри илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна олмагла (бу маддәләр даһа әввәл шәрһ едилмишдир) онларын көмрүк режиминин тәләбләринә зидд гәјдада дәјишдирилмәси вә онлардан истифадә едилмәси, еләчә дә, дикәр гадаған едилмиш әмәлијјатлар апарылмасыдыр.

Мәсәлән, Мәчәлләнин 268-чи маддәси илә тәкрар ихрач едилән маллардан ганунверичилијә (Көмрүк Мәчәлләсинин 99–100-чү маддәләри) зидд олараг газанч мәгсәдилә истифадә едилмәси, сәрбәст көмрүк анбарындан пәрәкәндә

сатыш вә јахуд рүсумсуз тичарәт мағазасы режиминин шәртләринә риајәт едилмәмәси вә 262-267 маддәләрлә әһәтә олунмајан дикәр мә`луматлар төвсиф олунур.

М а д д ә 269. *Маллар вә нәглијјат васитәләри Азәрбајҗан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән игтисади сијасәт тәдбирләринин вә дикәр мәһдудийјәтләрин тәтбиги гәјдасына әмәл едилмәмәси*

Бу фәслин дикәр маддәләри илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә, барәсиндә игтисади сијасәт тәдбирләри вә дикәр мәһдудийјәтләр тәтбиг едилән малларын вә нәглијјат васитәләринин, һәммин тәдбирләрин вә мәһдудийјәтләрин мүнәјјән олунмуш тәтбиги гәјдасы позулмагла Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинә көрә, чинајәт әләмәтләри олмадыгда – һуғуғпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мусадирә едилир, јахуд һәммин малларын вә нәглијјат васитәләри дәјәринин әлли фазинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

М а д д ә 270. *Малларын Азәрбајҗан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар шәклиндә кечирилмәси*

Бу Мәчәлләнин 277-чи маддәси илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә, әслиндә истеһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулан малларын коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар шәклиндә Азәрбајҗан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинә көрә, чинајәт әләмәтләри олмадыгда – һуғуғпозманын билаваситә объектләри олан малларын дәјәринин әлли фаизиндән јуз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Физики шәхсләр Азәрбајҗан Республикасы Назирләр Кабинетинин 21 ијул 1997-чи ил тарихли 81 сәјлы гәрарына әсасән истеһсалат вә коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан маллары Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән күзәштли вә садәләшдирилмиш гәјдада кечирә биләрләр.

Садәләшдирилмиш күзәштли гәјда көмрүк өдәнишләриндән азад едилмә, јахуд ваһид тариф дәрәчәләри илә көмрүк рүсумлары өдәнилмәси вә кечирилән маллара игтисади сијасәт тәдбирләринин тәтбиг едилмәмәси демәкдир.

Истеһсалат вә коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар елә маллар һесаб олунур ки, онлардан көмрүк сәрһәдиндән кечирән физики шәхсин јалныз өзү вә аилә үзвләри истифадә етсин вә һәр һансы формада онла-

рын истифадэсиндэн кәлир элдә едилмәсин. Малларын истехсалат вә коммерсија мәгсәдләри үчүн истифадә едилмә-
жәчәјинин тәсдиг едилмәси өһдәлији бу маллары көмрүк
сәрһәдиндән кечирән шәхсин үзәринә гојулур.

Истехсалат вә коммерсија мәгсәдләри үчүн истифадә
едилмәжәчәк маллар ады алтында әслиндә исә истехсалат вә
коммерсија мәгсәдләри үчүн истифадә едилән малларын
көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси көмрүк гәјдаларынын
позулмасы һесаб олунур вә Көмрүк Мәчәлләсинин 270-чи
маддәси илә төвсиф олунур.

Белә ки, адәтән мәишәтдә истифадә олунмајан мал-
ларын, мәсәлән, јүк автомобилләри, дэзкаһлар, аваданлыг,
хаммал, жарымфабрикатлар вә с. кәтирилмәси, јахуд ејни
шәхс тәрәфиндән вахташыры олараг ејничинсли малларын
кәтирилмәси көмрүк сәрһәдиндән коммерсија мәгсәдләри
үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар ады алтында кәтирилмәси
кими гимәтләндирилир вә мәс`улијјәтә сәбәб олур.

Көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын мәгсәди
барәдә көмрүк бәјаннамәсиндә доғру олмајан мә`лумат-
ларын көстәрилмәси бу маддәнин диспозисијасы илә әһатә
олуна билмир вә Көмрүк Мәчәлләсинин 277-чи маддәси илә
төвсиф олунур.

Белә һүгугпозмаларын субјекти анлаглы физики
шәхсләрдир. һүгугпозманын төрәдилмәси јалныз бирбаша
гәсд јолу илә мүмкүндүр.

Јухарыда көстәриләнләр нәзәрә алынмагла бу һүгуг-
позмаја көрә һүгугпозманын билаваситә объектләри олан
малларын дәјәринин әлли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәб-
ләгдә чәримә гојулур.

М а д д ә 271. *Малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчин
Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечи-
рилмәси*

*Малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы
көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечирилмәси, јә`ни Азәр-
бајчан Республикасы көмрүк органларынын мүәјјән етдији јерләрдән кәнар
вә ја көмрүк рәсмиләшдирилмәси ичраатынын мүәјјән едилмиш вахтындан
кәнар кечирилмәсинә көрә, чинајәт аламәтләри олмадыгда – һүгугпозма-
нын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мүсәдирә
едилир вә ја һәмин маллар вә нәглијјат васитәләри дәјәринин әлли фаизин-
дән, јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.*

Һүгуга зидд һәрәкәт объектив тәрәфдән гачагмалчылыг предмети олмајан мал вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән кәнар, јә'ни көмрүк органынын мүәјјән етдији јерләрдән вә ја көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин ичраатынын мүәјјән едилмиш вахтындан кәнар кечирилмәсидир.

Бахылан һүгугпозманын субъекти мал вә нәглијјат васитәләрини көмрүк сәрһәдиндән фактики олагаг көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечирән шәхсидир. Һүгугпозманын төрәдилмәси анчаг гәсдән ола биләр. Мәс'улијјәтин дәрәчәсини маддәнин санксијасы мүәјјән едир.

М а д д 272. Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын көмрүк нәзарәтиндән кизләдилмәси

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын көмрүк нәзарәтиндән кизләдилмәси, јә'ни кизли сахланч јерләриндән вә ја малларын ашкар едилмәсини чәтинләшдирән дикәр үсуллардан истифадә едилмәси, јахуд бир гәбилдән олан малларын дикәр шәклә салынмасына көрә, чинајәт әләмәтләри олмадыгда – һүгугпозманын билаваситә объекти олан маллар, јахуд бу чүр малларын кизләдиләрәк Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үчүн истифадә олунмуш хусуси олагаг дүзәлдилмиш кизли сахланч јерләринә малик маллар вә нәглијјат васитәләри мүсадирә едилир вә ја һүгугпозманын билаваситә объекти олан малларын дәјәринин әли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Һүгугпозманын объектив тәрәфи Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән гачагмалчылыг предмети олмајан малларын көмрүк нәзарәтиндән кизләдиләрәк кечирилмәсидир. Бу һәрәкәт ашағыдакы јолларла төрәдилә биләр.

- хусуси олагаг бу мәгсәд үчүн һазырланмыш кизли јерләрдән истифадә етмәклә;
- малларын визуал олагаг ашкар едилмәсини чәтинләшдирән дикәр үсуллардан истифадә етмәклә;
- бир маллара дикәр маллара охшар көрүнүш вермәклә.

Бахылан һүгугпозманын субъекти маллары фактики олагаг көмрүк сәрһәдиндән кечирән истәнилән шәхс ола биләр.

Һүгугпозма субъектив тәрәфдән мүгәсир шәхсин бирбаша мәгсәди илә характеризә едилир.

Маддәнин санксияси мүрәккәб гурулуша малик олуб, хүсуси олараг, малларын нәзарәтиндән кизләдиләрәк көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үчүн дүзәлдилмиш кизли јерләри олан нәглијјат васитәләринин мүсәдирә едилмәсини вә ја һүгугпозманын билаваситә объекти олан малларын дәјәринин әлли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулмасыны нәзәрдә тутур.

М а д д ә 273. *Сәнәдләрдән вә ја ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына көмрүк мәгсәдләри үчүн сахта сәнәдләр, доғру олмајан мәлүматлары әкс етдирән сәнәдләр, јахүд диқәр маллара вә нәглијјат васитәләринә аид олан сәнәдләр тәғдим едилмәсинә көрә, һәмчинин сахта ејниләшдирмә васитәләриндән истифадә едилмәсинә көрә, бу Мәчәлләнин 274 вә 277-чи маддәләри нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә, чинајәт әламәтләри олмадыгда – һүгугпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мүсәдирә едилир вә ја бу чур малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин әлли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Маддә Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән гачагмалчылыг предмети олмајан мал вә нәглијјат васитәләринин сәнәдләрдән вә ја ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә кечирилмәси үчүн мәс'улијјәт мүәјјән едир. Сәнәдләрдән алдатма јолу илә мүхтәлиф чур истифадә едилә биләр:

- сәнәдләрин сахталашдырылмасы, јәни үмумијјәтлә сахта сәнәдләрин һазырланмасы вә ја һәгиги сәнәдләрдә мәтнин бир һиссәсинин мәһв едилмәси, әлавә информасија дахил едилмәси илә јајындырычы мәлүматларла тамамланмасы;

- һүгуги гүввәси олмајан, мәсәлән, вахты өтмүш сәнәдләрдән истифадә едилмәси;

- сәнәдләрин гејри гануни јолларла әлдә едилмәси, мәсәлән, јалан мәлүмат әсасында лисензија алынмасы;

- доғру олмајан мәлүматлары өзүндә әкс етдирән сәнәдләрдән истифадә едилмәси;

- диқәр мал вә нәглијјат васитәләринә аид сәнәдләрдән истифадә едилмәси;

- сахта көмрүк тәминатларындан истифадә едилмәси;

- дикэр мал вэ нэглијјат васитэлэринэ аид көмрүк тэ`минатларындан истифаде едилмэси (274 вэ 277-чи маддэлэрдэ нэзэрдэ тутулмуш һаллар истисна едилмэклэ).

Дүзкүн олмајан сэнэдлэрин тэгдим едилмэси мал вэ нэглијјат васитэлэринин көмрүк сэрһэдиндэн гејри-гануни кечирилмэси вэ ја она чалышылмасы илэ сәбәб-нәтичә бағлылығында олмалыдыр.

Сэнэдлэрдәки дүзкүн олмајан мә`луматлар көмрүк органынын малларын сэрһэддэн кечирилмэсинэ көрә верилән гэрарына тә`сир етмәдији һалларда мәс`улијјет истисна едилир.

Бундан башга һәрәкәтләр бу маддэ илэ төвсиф едиләркән нэзэрә алынмалыдыр ки, дәгиг олмајан мә`луматлар бәјан едилмә үчүн тэгдим едилән сэнэдлэрдэ дејил, мәһз көмрүк мәгсәдлэри үчүн тәләб олуна сэнэдлэрдэ ифаде олунамалыдыр.

Мәсәлән, көмрүк нэзарәти һәјата кечириләндә ашкар едилсә ки, һәгиги олмајан кејфијјет сертификаты әсасында жүк көмрүк бәјаннамәсиндә харичи-игтисади фәалијјәтин әмтәә номенклатурасына көрә малы һәр һансы мәһдудијјәтләрдән, мәсәлән лисензијадан азад едән гејри-дүзкүн код көстәрилир, һәрәкәтләр 273-чү маддэ илэ төвсиф едилмәлидир.

Бәјаннамәнин жүк саһибинин дәвләт гаршысында өһдәликләри үзрә көмрүк органынын гэрарына тә`сир едә биләчәк һиссәләриндә дүзкүн олмајан мә`луматларын көстәрилмәси исә, артыг Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәси илэ төвсиф едилмәлидир.

273-чү маддә маллар кәтириләркән фактики олараг көмрүк сэрһәдини кечдикдә тәтбиг едилә биләр. Сэнэдләрдән дахили көмрүкханаларда алдатма јолу илэ истифаде едилмәси, маллар көмрүк сэрһэдиндән гајдалара риәјәт едилмәклә кечирилдији һалларда, бу маддәјә көрә көмрүк гајдаларынын позулмасы тәркибинә малик дејил. Шәраитдән асылы олараг белә һүгугзидд һәрәкәтләр 274, 277-чи маддәләрлә төвсиф едилә биләр.

Һүгугпозманын субъекти мал вэ нэглијјат васитәләрини сэнэдләрдән вэ ја ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу илэ истифаде етмәклә көмрүк сэрһэдиндән фактики олараг кечирән һүгуги вэ физики шәхсләрдир.

Һүгүгпозманын субъектив тәрәфи гәсдән төрәдилән һәрәкәтдир.

М а д д э 274. Малларын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәси

Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәсинә көрә, јә'ни маллар вә нәглијјат васитәләри барәдә мүәјјән олунмуш јазылы, шифаһи вә ја дикәр формада дүзкүн мә'луматларын верилмәмәсинә көрә, јахуд маллар вә нәглијјат васитәләри, онларын көмрүк режимләри һаггында вә көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан дикәр дүзкүн олмајан мә'луматларын верилмәмәсинә көрә, бу Мәчәлләнин 253, 257, 258, 269, 270, 271, 272, 273, 277-чи маддәләри илә нәзәрдә түтүлмуш һаллар истисна едилмәклә, чинајәт әләмәтләри олмадыгда – һүгүгпозманын билаваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мусадирә едилир вә јахуд лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алыныр вә ја һүгүгпозманын билаваситә объектләри олан малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин әлли фаизиндән јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулуур.

Малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси, онларын тәләб олуан көмрүк режими алтында јерләшдирилмәси, көмрүк өдәнишләринин мәбләги һаггында Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органынын гәрарынын гәбул едилмәсинә тә'сир етмәјән дүзкүн олмајан мә'луматларын верилмәмәсинә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һаггынын он мислиндән ијирми мислинәдәк чәримә гојулуур.

Көмрүк ганунверичилијинә көрә ихрач әмәлијјатларында көмрүк бәјаннамәсинин верилмәси мал вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајҗан Республикасынын әразисиндән апарылмасына јөнәлмиш һәрәкәтдир.

274-чү маддә илә гачагмалчылыг предмети олмајан мал вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәси јолу илә көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинә көрә мәс'улијјәт нәзәрдә тутур.

Объектив тәрәфдән маддәнин биринчи һиссәси илә нәзәрдә тугулан һүгүгпозма һәрәкәт (дүзкүн бәјан едилмәмә) вә һәрәкәтсизликлә (бәјан етмәмә) сәчијјәләндирилир.

Бәјан едилмәмәк вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәк дедикдә, көмрүк мәгсәдләри үчүн мал вә нәглијјат васитәләри, сләчә дә, онларын көмрүк режими барәдә Дөвләт Көмрүк Комитәси тәрәфиндән мүәјјән едилмиш јазылы, шифаһи вә ја дикәр формада мә'луматларын е'лан едилмәмәси вә ја

дүзкүн олмајан мә'луматларын е'лан едилмәси баша дүшүлүр.

Белә һәрәкәтләрә көрә мәс'лијјәт Мәчәлләнин 253, 257, 258, 269-273 вә 277-чи маддәләри илә мүүјјән едилән һаллар истисна олмагла мүүјјән едилир.

Субјектив тәрәфдән һүгүгпозма һәм еһтијатсызлыг, һәм дә гәсд характери дашыја биләр.

Һүгүгпозмаја көрә мәс'улијјәт һүгүгпозманын билә-васитә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләринин мүсадирәси вә јахуд лисензија вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы вә ја һүгүгпозманын биләваситә объектләри олан мал вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин әлли фаи-зиндән јүз фаизинәдәк чәримә шәклиндә мүүјјән едилир.

Маддәнин икинчи һиссәси илә нәзәрдә тутулан һүгүгпозманын объектив тәрәфи көмрүк органынын мал вә нәглијјат васитәләринин көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси, истәнилән көмрүк режими алтында јерләшдирилмәси вә ја көмрүк өдәнчләринин мәбләғи барәдә гәрарына тә'сир ет-мәјән, дүзкүн олмајан мә'луматларын бәјан едилмәси илә ифадә олунур.

М а д д ە 275. *Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә көмрүк гәјдалары позумагла кәтирилмиш малларын вә нәглијјат васи-тәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси, онлардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси*

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә көмрүк нәзәрә-тиндән кәнар, јахуд һәмин нәзәрәтдән кизләдиләрәк, јахуд сәнәдләрдән вә ја ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә, јахуд бәјан едилмәдән вә ја дүзкүн бәјан едилмәдән кәтирилмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси, он-лардан истифадә едилмәси вә ја онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси, еләчә дә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ичазәси олмадан барәсин-дә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәштләр верилмиш вә күзәштләр верилмәси илә бағлы олмајан диқәр мәгсәдләрлә истифадә олунмиш, јахуд өзкәләи-дирилмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахланыл-масы вә әлдә едилмәсинә көрә – һүгүгпозманын биләваситә объектләри олан маллар вә нәглијјат васитәләри мүсадирә едилир вә јахуд лисензија кери алынмагла һәмин маллар вә нәглијјат васитәләри дәјәринин он фаи-зиндән әлли фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Бахылан һүгүгпозманын предмети Азәрбајчан Рес-публикасынын көмрүк әразисинә көмрүк нәзәрәтиндән кә-

нар, һәм ин нһзрһтдһн кизлһдилһрһк, сһнһдлһрдһн вһ ејни-лһшдирмһ вһситһлһриндһн алдһтмһ јолу илһ истифадһ ет-мһклһ, елһчһ дһ бһјһн едилмһдһн, јахуд дүзкүн бһјһн едилмһ-дһн кһтирилмиш мал вһ нһглијјһт вһситһлһри вһ һһмчинин, кһмрүк оргһнынын ичһзһси олмһдһн бһрһсиндһ кһмрүк өдһнишлһри үзрһ күзһштлһр вһрилмиш, күзһштлһр вһрилмһ-си илһ бһғлы олмһјһн мһгсһдлһрдһ истифадһ олунмуш вһ јһ өзкһнинкилһшдирилмиш мал вһ нһглијјһт вһситһлһридир.

Һүгүгпозмһнын объектив тһрһфи бу предметлһрин дһшынмһсы, сахлһнмһсы, элдһ едилмһси, онлһрдһн истифа-дһ едилмһси вһ онлһр үзһриндһ сһрһнчһм вһрилмһси илһ ифадһ олунур. Кһстһрилһн һрһкһтлһрдһн һр һһнсы бири-нин тһрһдилдији аңдһн һүгүгпозмһ бһш вһрмиш һһсһб олу-нур.

Һүгүгпозмһнын субъекти Азһрбһјчһн Рһспубликһсы-нын кһмрүк эрһзисинһ гејри-гһнуни кһтирилһн, истифадһ едилһн вһ јһ гејри-гһнуни өзкһнинкилһшдирилһн маллһрын дһшынмһсы, сахлһнмһсы, элдһ едилмһси, истифадһ едилмһ-си вһ үзһриндһ сһрһнчһм вһрилмһси үзрһ һрһкһтлһр едһн шһхсдир. Бу шһхсин 275-чи мһддһ илһ мһс'улијјһтһ чһлб едилмһси үчүн – бһшгһ бир шһхс тһрһфиндһн кһмрүк гһјдһ-лһрынын 271-273, 274 вһ јһ 276-чы мһддһлһри илһ нһзһрдһ тутулмуш һһллһрдһ позулдуғу ашкһр едилмиш олмһлыдыр.

Физики шһхс бу һрһкһти гһсдһн, елһчһ дһ еһтијһт-сызлыг үзүңдһн тһрһдһ билһр.

М а д д   276. *Бһрһсиндһ кһмрүк өдһнишлһри үзрһ күзһштлһр вһ-рилһрһк шһрти бурахылмиш маллһрдһн истифадһ едилмһси вһ онлһр үзһ-риндһ сһрһнчһм вһрмһ гһјдһсынын позулмһсы*

Азһрбһјчһн Рһспубликһсы кһмрүк оргһнынын ичһзһси олмһдһн, бһ-рһсиндһ кһмрүк өдһнишлһри үзрһ күзһштлһр вһрилһрһк шһрти бурахыл-миш маллһрдһн вһ нһглијјһт вһситһлһриндһн һһмин күзһштлһрин вһрилмһ-си илһ бһғлы олмһјһн, дикһр мһгсһдлһрлһ истифадһ едилмһси вһ онлһр үзһ-риндһ сһрһнчһм вһрилмһсинһ кһрһ – лисензијһ вһ јһ ихтисһс  ттестһты кһри алынмһглһ вһ кһмрүк күзһштлһри вһрилмһси илһ  лһг дһр өдһнилмһ-миш кһмрүк өдһнишлһринин јүз фһиздһн ики јүз фһизин д к м бл гд  ч -рим  г јулур.

Бу мһддһ Кһмрүк М ч лл синин 23-чү мһдд си илһ нһзһрдһ тутулһн т л блһрин позулмһсынһ ј н лмиш һрһ-к тлһри т всиф едир.

Көмрүк өдәнишләри үзрә көмрүк күзәштләри вериләрәк шәрти бурахылмыш маллар вә нәглијјат васитәләриндән јалныз һәмин күзәштләрин верилдији мәгсәдләр үчүн истифадә едилә биләр. Көстәрилән маллар вә нәглијјат васитәләриндән башга мәгсәдләр үчүн истифадә едилмәсинә вә онлар үзәриндә сәрәнчам верилмәсинә көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәси, Мәчәлләдә вә Азәрбајчан Республикасынын дикәр ганунверичилик актларында нәзәрдә тутулан тәләбләрин јеринә јетирилмәси шәрти илә көмрүк органларынын ичазәси олдугда јол верилир.

276-чи маддә илә төвсиф едилән һүгугпозмалара даһа чох автомобилләр кәтириләркән көмрүк органлары тәрәфиндән көмрүк өдәнчләринин өдәнилмәсинә көрә күзәштләр верилмәси сәһәсиндә раст кәлинир.

Әкәр физики шәхс Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә автомобил кәтирирсә, көмрүк органларында нәзәрдә тутулмуш гәјдада көмрүк өдәнчләри үзрә күзәштлә рәсмиләшдирир вә ја гәјданы позмагла автомобили өзкәнинкиләшдирирсә, мәсәлән автомобилдән истифадә олунмасы вә үзәриндә сәрәнчам верилмәсини нәзәрдә тутан вәкаләтнамә илә өзкәсинә верирсә, мәс`улијјат дашымалыдыр.

Һүгугпозманын субјекти – барәсиндә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәштләр вериләрәк шәрти бурахылмыш маллардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчам верилмәси гәјдасыны позан шәхсләрдир.

Физики шәхс тәрәфиндән белә һүгугпозма јалныз гәсдән төрәдилә биләр.

М а д д 277. Көмрүк өдәнишләриндән ганунсуз азад едилмәјә вә ја онларын азалдылмасына јөнәлдилмиш һәрәкәтләр

Көмрүк бәјаннамәсиндә вә көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан дикәр сәнәдләрдә көмрүк өдәнишләриндән азад етмә вә ја онларын мәбләгинин азалдылмасы үчүн әсас верән, малларын вә нәглијјат васитәләринин көмрүк режими, мигдары (сајы), көмрүк дәјәри, мәнишә өлкәси барәдә, һабелә дикәр дүзкүн олмајан мә`луматларын бәјан едилмәсинә көрә, бу Мәчәлләнин 270, 273, 274-чү маддәләри илә нәзәрдә тутулмуш һаллар истисна едилмәклә, чинајәт әламәтләри олмадыгда – лисензија вә ја ихтисас аттестаты кери алыныр вә ја өдәнилмәмиш көмрүк өдәнишләринин мәбләгинин јүз фаизиндән үч јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Јук көмрүк бəјаннамəсиндə көмрүк режими, көмрүк дəјəри, мəншə өлкəси, хари́чи игтисади фəалијəтин əмтəə номенклатурасы үзрə малын кодунун дүзкүн көстəрилмəмəси вə буна бəнзəр бир сыра һəрəкəтлəр Мəчəллəнин 277-чи маддəси илə төвсиф едилəн көмрүк өдəнишлəриндəн ганунсуз азад едилмəјə вə ја онларын азалдылмасына јөнəлдилмиш һəрəкəтлəрə аид едилир.

Көмрүк мəгсəдэлəри үчүн тəлəб олунан сənəдлəрдə дүзкүн олмəјан мəлуматларын көстəрилмəси илə бағлы олараг көмрүк сəрһəдиндəн мал вə нəглијат васитəлəринин кечирилмəси 270, 273 вə 274-чи маддəлəрлə төвсиф олунур ки, бу барəдə əввəл мəлумат верилмишдир.

Һүгугпозманын субјектив тəрəфи бирбаша гəсд вə тамаһ мəгсəдилə олмасы кими сəчијјəлəндирилир.

М а д д ə 278. *Өдəнилмиш көмрүк өдəнишлəринин гəјтарылмасына, өдəнчлəр вə дикəр мұавинəтлəр алынмасына, јахуд мұавифиг əсаслар олмадан онларын гəјтарылмамасына јөнəлмиш һəрəкəтлəр*

Өдəнилмиш көмрүк өдəнишлəринин гəјтарылмасы, өдəнчлəр вə дикəр мұавинəтлəр алынмасы вə ја мұавифиг əсаслар олмадан онларын гəјтарылмамасы, јахуд там олмəјан һəчмдə гəјтарылмасы һүгугу верəн сахта сənəдлəрин Азəрбајчан Республικάсы көмрүк органына тəгдим едилмəсинə кəрə, чинајəт əламəтлəри олмадыгда – лисензија вə ја ихтисас аттестаты кери алыыр вə көмрүк өдəнишлəри вə дикəр мұавинəтлəрин мəблəгинин јүз фаизиндəн ики јүз фаизинəдəк мəблəгдə чəримə гəјулур.

Бахылан һүгугпозманын објектив тəрəфи көмрүк органларына: өдəнилмиш көмрүк өдəнишлəринин гəјтарылмасы; өдəнчлəр вə дикəр мұавинəтлəр алынмасы вə ја алынмышларын гəјтарылмамасы; өдəнчлəрин гисмən гəјтарылмасына һүгуг верəн сахта сənəдлəрин тəгдим едилмəсидир.

Һүгугпозманын субјекти билаваситə сахта сənəдлəри көмрүк органына тəгдим едən шəхсдир.

Физи́ки шəхс тəрəфиндəн бу һүгугпозма јалныз бирбаша гəсд вə тамаһ мəгсəдилə тəрəдилə билəр.

М а д д ə 279. *Көмрүк өдəнишлəринин өдəнилмə мүддəтлəринин позумасы*

Мүəјјəн олунмуш мүддəтлəрдə көмрүк өдəнишлəринин өдəнилмəмəсинə кəрə, чинајəт əламəтлəри олмадыгда – лисензија вə ихтисас ат-

*тестатлары кери алыныр вә ја өдәнилмәмиш көмрүк өдәнишләри мәб-
ләгинин јүз фаизиндән ики јүз фаизинәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.*

Һүгүгпозманын объектив тәрәфи һәрәкәтсизликдә, јә'ни үзүрлү сәбәб олмадан көмрүк өдәнишләринин мүәјјән едилмиш мүддәтдә өдәнилмәмәси илә ифадә олунур. Көмрүк өдәнишләринин өдәјичидән асылы олмајан, ону көмрүк өдәнишләринин һәмин мүддәтдә өдәмәк имканын-дан мәһрум едән сәбәбләрдән өдәнилмәмәси бахылан һүгүг-позманын объектив тәрәфини әмәлә кәтирмир.

Көмрүк өдәнишләринин өдәнмә мүддәти дедикдә Көмрүк Мәчәлләсинин 117-чи маддәси илә мүәјјән едилән мүддәтләр, һәмчинин көмрүк иши үзрә норматив актлара әсасән көмрүк органлары тәрәфиндән тә'јин едилән дикәр мүддәтләр (мәсәлән, мөһләтләр) баша дүшүлүр.

Һүгүгпозманын субјекти көмрүк өдәнишләринин өдәнмәсинин мүкәлләфијјәтләринә дахил олдуғу шәхсләр-дир.

Һүгүгпозма субјектив тәрәфдән јалныз гәсд форма-сында ола биләр.

М а д д ә 280. *Банклар вә дикәр кредит тәшкилатлары тәрә-
финдән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын гәрарларынын
ичра едилмәмәси*

*Банклар вә дикәр кредит тәшкилатлары тәрәфиндән Азәрбајчан
Республикасы көмрүк органларынын көмрүк өдәнишләринин мубаһисәсиз
гајдада тутулмасы, көмрүк өдәнишләринин өдәјичисинин һесаблары үзрә
әмәлијјатларын дајандырылмасы һаггында Азәрбајчан Республикасынын
көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын вәсәтәтләринин ичра
едилмәмәсинә көрә, еләчә дә һәмин вәсәтәтләрин ичрасынын әсассыз ола-
раг кечикдирилмәсинә көрә – өдәнилмәмиш өдәнишләрин мәбләгиндә чәри-
мә гојулур.*

КГП вә КГП-јә көрә мәс'улијјәт субјектләри һәм Азәрбајчан, һәм дә әчнәби шәхсләр ола биләр. О чүмләдән:

1) һүгуги шәхсләр – харичи-игтисади фәалијјәт иш-тиракчылары, мүәссисәләр, тәшкилатлар, фирмалар вә с. һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр;

2) физики шәхсләр – харичи-игтисади фәалијјәт иш-тиракчылары;

3) дәүләт оранларынын, о чүмлэдән, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри.

Физики вә вәзифәли шәхсләр көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә гәјдалары гәсдән вә ја еһтијатсызлыг тәгсириндән поздугда чәлб олунурлар.

Һүгуги шәхсләр физики вә вәзифәли шәхсләрдән фәргли олараг, јалныз һүгугпозманын объектив тәрәфи мөвчуд олдугда мәс`улијјәтә чәлб олунурлар.

М а д д ә 226. Көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхсләрин мәс`улијјәти

Көмрүк гәјдаларыны позмуш һүгуги вә физики шәхсләр бу Мәчәлләјә, онунла тәнзимләнмәјән һиссәдә исә Инзибати һүгугпозмалар һаггында Азәрбајҗан Республикасы ганунверичилијинә ујгун мәс`улијјәт дашыјырлар.

Һүгугпозма төрәдилән анда он алты јаша чатмыш физики шәхсләр көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар.

Вәзифәли шәхсләр, онлар тәрәфиндән һүгугпозма төрәдилән анда бу Мәчәллә илә, һәмчинин ичрасына нәзарәт Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органларына һәвалә олунмуш, көмрүк иши үзрә Азәрбајҗан Республикасынын бейнәлхалг мугавиләләри илә муәјјән едилән тәләбләрин јеринә јетирилмәсини тә`мин етмәк, әкәр онларын хидмәти вәзифәләринә дахилдирсә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар.

Һүгуги вә физики шәхсләр һүгугазидд һәрәкәт вә һәрәкәтсизлији гәсдән вә ја еһтијатсызлыг узундән етмишләрсә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар.

Һүгугпозманын гарышысалынмаз гуввәнин тә`сири нәтичәсиндә баш вермәси һаллары истисна едилмәклә, идарә, муәссисә вә тәшкилатлар, һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләр көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар.

Бу маддәнин алтынчы һиссәсиндә көстәрилән шәхсләрин мәс`улијјәтә чәлб едилмәси, онларын вәзифәли шәхсләрини вә диқәр ишчиләрини көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтдән азад етмир.

Идарә, муәссисә вә тәшкилатларын, һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләрин, вәзифәли шәхсләринин вә диқәр ишчиләринин көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрин тәрәдилмәсинә көрә чинајәт мәс`улијјәтинә чәлб едилмәси, һәмин шәхсләри көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтдән азад етмир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхси, көмрүк гәјдаларынын билаваситә объекти олан малларын вә нәг-лијјат вәситәләринин мүсадирә едилдији һаллар истисна едилмәклә, диқәр һалларда көмрүк өдәнишләрини өдәмәкдән вә бу Мәчәллә илә муәјјән едилмиш диқәр тәләбләри јеринә јетирмәкдән азад етмир.

Азәрбајчан Республикасы Силаһлы Гүввәләринин, сәрһәд вә даһили гошунларын, һәмчинин ганунверичиликлә нәзәрдә тутулмуш башга һәрби бирләшмәләрин һәрби гул-лугчулары, һәрби топланыша чағырылмыш вәтәндашлар, еләчә дә Азәрбајчан Республикасы даһили ишләр органла-рынын сырави вә рәһбәр һеј`әти, Азәрбајчан Республикасы милли тәһлүкәсизлик органларынын әмәкдашлары көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә үмуми әсасларла мәс`улиј-јәт дашыјырлар.

Азәрбајчан Республикасынын һәрби һиссәләри вә һүгуи шәхс статусуна малик диқәр һәрби бирләшмәләри, Азәрбајчан Республикасы даһили ишләр органлары, Азәрбајчан Республикасы милли тәһлүкәсизлик органлары көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә бу Мәчәллә илә мүәјјән едилмиш үмуми әсаслар вә гәјдаларла мәс`улијјәт дашыјырлар (*мәддә 227*).

Харичи һүгуи вә физики шәхсләр көмрүк гәјдала-рынын позулмасына көрә Азәрбајчан Республикасынын һүгуи вә физики шәхсләри илә ејни әсасларла Мәчәлләјә ујғун олараг мәс`улијјәт дашыјырлар.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын субјектләри-нин диқәр категоријасыны харичи-игтисади фәалијјәтдә иштирак едән мүәссисә вә тәшкилатларын вәзифәли шәхс-ләри тәшкил едир. Онлар КГП көрә мәс`улијјәтә о һалда чәлб олунурлар ки, көмрүк иши үзрә нәзарәти көмрүк ор-ганларынын сәләһијјәтинә аид едилән Азәрбајчан Респуб-ликасы ганунверичилијинин вә Азәрбајчан Республикасы-нын бејнәлхалг мүгавиләләринин тәләбләринин јеринә јети-рилмәсинин тә`мин едилмәси көмрүк гәјдаларынын позул-масы анында онларын хидмәти вәзифәләринә дахил олсун. Бу заман вәзифәли шәхсләрин көмрүк гәјдаларынын позул-масына көрә мәс`улијјәти онларын мүәссисәләринин, јахуд тәшкилатларынын мәс`улијјәтә чәлб олунуб-олунмама-сындан асылы олмајараг башлаја биләр.

Көмрүк гәјдаларыны позан шәхсләр һүгугпозма тө-рәдилән вахт гүввәдә олан ганунверичилијә әсасән мәс`улиј-јәт дашыјырлар.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјә-ти јүнкүлләшдирән вә ја ләғв едән актларын керијә гүввәси

вардыр, ја'ни бу актын верилмәсинә гәдәр төрәдилән һүгүг-
позмалара да шамил едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәт
мүәјјән едән вә ја мәс'улијјәти ағырлашдыран актларын ке-
ријә гүввәси јохдур.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр
үзрә ичраат вә һәмин ишләрә бахылма, ичраат вә ишә ба-
хылма заманы гүввәдә олан ганунверичилик әсасында апа-
рылыр (мәддә 229).

М а д д ә 247. *Гәза вә ја гаршысыалынмаз гүввәнин тә'сири за-
маны тәдбир көрүлмәмәси*

Гәза вә ја гаршысыалынмаз гүввәнин тә'сири заманы Азәрбајчан
Республикасы көмрүк органынын мүәјјән етдији јерә чатдырылмаг үчүн
гәбул едилмиш вә ја транзитлә кечирилән малларын вә нәглијјат васитә-
ләринин горунмасыны тә'мин етмәк үчүн тәдбирләрин көрүлмәмәси, он-
лардан ичәзәсиз истифада олунмасына јол верилмәси, Азәрбајчан Респу-
бликасынын ән јахын көмрүк органына ишин һаллары, бу чүр малларын вә
нәглијјат васитәләринин олдуғу јер барәдә мә'лумат верилмәмәси, јахүд
онларын Азәрбајчан Республикасынын ән јахын көмрүк органына дашын-
масынын тә'мин едилмәмәси вә ја һәмин органын вәзифәли шәхсләринин
малларын вә нәглијјат васитәләринин олдуғу јерә кәтирилмәси үзрә тәд-
бир көрүлмәмәсинә көрә — һүгүгпозманын билаваситә объектләри олан
малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин ики фаизиндән он фаизи-
нәдәк мәбләгдә чәримә гојулур.

Шәхс, јалныз гаршысыалынмаз гүввәнин тә'сири ал-
тында (форс-мажор шәртләри) олдуғда вә бу сәбәбдән өз
вәзифәләрини јеринә јетирә билмәдикдә мәс'улијјәтдән азад
олунур.

Гаршысыалынмаз гүввә дедикдә, верилмиш конкрет
һалда зәрәрли нәтичәләринин мөвчуд һеч бир васитә илә
арадан галдырылмасы мүмкүн олмајан вә фөвгәл'адә ха-
рактер дашыјан һадисә нәзәрдә тутулур. Белә һадисәләрә
дашгын, фыртына, зәлзәлә, јанғын вә с. аид етмәк олар.
Мисал үчүн, күчлү дашгын баш вериб макистрал јолда әсас
көрпүнү дағытмышса, вә харичи-игтисади фәалијјәт ишти-
ракчысы һүгүги (физики) шәхс мал вә нәглијјат васитәсини
мүәјјән едилмиш мүддәтдә тә'јинат көмрүкханасына чат-
дырмамышса, өз һәрәкәтсизлији сәбәбиндән инзибати
мәс'улијјәт чәлб олуна билмәз, чүнки һадисә гаршысыа-
лынмаз гүввә сәбәбиндән баш вермишдир.

тијатсызлыг көмрүк гайдаларынын позулмасында тэгсирин ики формасыдыр. Экэр көмрүк гайдаларыны позан шэхс өз һэрэкэтләринин, јахуд һэрэкэтсизлијинин гануназидд олдуғуну дәрк етмишсә, онун зэрәрли нәтичәләрини габагчадан көрүр вә ону истәјирмишсә, јахуд шүүрлу олараг буна јол вермишсә (долајысы гәсд), бу һалда ганун позунтусу **һалы гәсдән төрәдилмиш һесаб олунур.**

М а д д э 283. Вәзифәли шәхсләрин вә дикәр ишчиләрин көмрүк ишиндә гүввәдә олан тәләбләри јеринә јетирмәмәси

Позулмасына көрә бу фәсилдә мәс'улијјәт нәзәрдә тутулмуш, көмрүк ишиндә гүввәдә олан тәләбләри муәссисәнин, идарәнин вә ја тәшкилатын вәзифәли шәхсләринин вә ја дикәр ишчиләринин јеринә јетирмәсинә көрә, еләчә дә муәссисәләр, идарәләр вә тәшкилатлар үчүн мулки-һүғуи характерли муғавиләләр үзрә ишләр јеринә јетирән физики шәхсин, көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә көстәрилән идарәләр, муәссисәләр вә тәшкилатлар мәс'улијјәтә чәлб едилдији һалларда, һәмин тәләбләри јеринә јетирмәмәсинә көрә – хәбәрдарлыг едилир, јахуд минимум әмәк һаггы мәбләгинин ијirmi мислинәдәк чәримә гојулуру.

Экәр, көмрүк гайдаларыны позан шәхс өз һэрәкәтинин, јахуд һэрәкәтсизлијинин зэрәрли нәтичәләрини габагчадан көрүр, лакин башысојуглуг көстәрәрәк онларын гаршысыны ала биләчәјини дүшүнүрмүшсә (һәддән артыг өзүнә күвәнирмишсә), көмрүк гайдаларынын позулмасы еһтијатсызлыг үзүндән баш вермиш сајылыр. Еләчә дә, экәр, көмрүк гайдаларыны позан шәхс өз һэрәкәтинин, һэрәкәтсизлијинин нәтичәләри олараг зијан вурулачағыны габагчадан көрә билмәмишсә, һалбуки буну көрә билмәли вә көрмәли иди, көмрүк гайдаларынын позулмасынын еһтијатсызлыг (бу һалда лагәјдлик) үзүндән баш вердији һесаб олунур.

Физики вә вәзифәли шәхсләр тәрәфиндән көмрүк гайдаларынын позулмасынын субъектив тәрәфи бахыларкән Көмрүк Мәчәлләсинин 230-чу маддәсиндә нәзәрдә тутулан **анлагсызлыг мәсәләси мејдана чыхыр.**

М а д д э 230. Анлагсызлыг

Көмрүк гайдаларыны позан заман анлагсызлыг вәзижәтиндә олмуш, јә'ни хроники руһи хәстәлик, руһи фәалијјәтин мувәггәти позулма-сы, кәмагыллыг вә ја саир хәстәлик нәтичәсиндә өз һэрәкәтләрини дәрк

*етмәк вә ја идарә етмәк игтидарында олманыш физики шәхс мәс'ули-
јәтә чәлб едилмир.*

Анлаглылыг вә анлагсызлыг – һүгуи анлајышлар олуб, анлаглыг кунанын тәсдигидирсә, анлагсызлыг һүгуг-позмаја көрә инзибати мәс'улијјәти истисна едир.

М а д д э 235. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'ули-
јәтдән азад етмә*

*Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахыларкән, јажуд
бу иш үзрә чыхарылан гәрар ичраја јөнәлдиләнәдәк шәраитин дәјишмәси
нәтичәсиндә һүгуг позан шәхсин һәрәкәт вә һәрәкәтсизлији өз ичтимаи
тәһлүкәлилик характерини итирмиш һесаб едилдикдә, һәмин шәхс
мәс'улијјәтдән азад едилир. Бу Мәчәлләнин 232-чи маддәсиндә көстәрилән
һаллар истисна тәшкил едир.*

*Көмрүк гәјдаларынын позулмасы аз әһәмијјәтли олдугда ишә ба-
хан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси шифаһи
хәбәрдарлыгла кифәјәтләнмәклә, һүгугпозан шәхси мәс'улијјәтдән азад
едә биләр.*

Көмрүк Мәчәлләсинин 235-чи маддәсинин икинчи һиссәси көмрүк гәјдаларынын позулмасы аз әһәмијјәтли ол-дугда мәс'улијјәтдән азад етмәнин мүмкүнлүјүнү нәзәрдә тутур. Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын аз әһәмијјәтли олмасы мәсәләсини көмрүк органынын вәзифәли шәхси фактики материаллар вә ишин тәфсилаты әсасында һәлл едир. Бурада һәрәкәтин характери, баш вермә шәраити, зәрәрли нәтичәләрин мөвчудлуғу, вурулан зәрәрин аз, ја чохлуғу, јүнкүлләшдиричи вә ағырлашдырычы һаллар вә с. нәзәрә алынмалы, үмумијјәтлә мәсәләјә комплекс шәкилдә бахылмалыдыр.

Баш вермиш көмрүк гәјдаларынын позулмасынын аз әһәмијјәтлилији илә әлагәдар олараг позучунун мәс'улијјәтдән азад едилмәси барәдә көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин кәлдији нәтичә иш үзрә ичраата хитам верилмәси барәдә гәрарда әсасландырылмалыдыр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишләрин ичрааты бу ичраат вә онун бахылмасы дөврүндә гүввәдә олан ганунверичилик әсасында апарылыр. Јә'ни ишин бахылмасы дөврүндә мөвчуд олан ганун тәтбиг едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишләрин ичрааты һәрәкәтин баш вердији јердән асылы дејил, ичраатын

апарылдығы јердә гүввәдә олан ганунверичилик әсасында апарылып.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәт нормалары бөјүк чохлугла мүәјјән тә'сир мүддәти илә мәһдудлашдырылмыр. Бу исә, көстәрир ки, онлар рәсми олараг дәјишдириләнә вә ләғв олунана гәдәр гүввәдә галыр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәти нәзәрдә тутан һүгуи нормалар ја онлары доғуран норматив актлар имзаландығы андан, ја да мүвафиг нормаларын гүввәјә минмәси үчүн нәзәрдә тутулан мүддәтдә гануни гүввәјә минир.

Азәрбајчан Республикасынын Конститусијасынын 149-чу маддәсинин 3-чү бәндинә әсасән јалныз дәрч едилмиш ганунларын тәтбиги, вә ичрасы бүтүн вәтәндашлар, ичра һакимијјәти вә мәһкәмә һакимијјәти, һүгуи шәхсләр вә бәләдијјәләр үчүн мәчбуридир.

2.2. КӨМРҮК ГӘЈДАЛАРЫНЫН ПОЗУЛМАСЫНА КӨРӘ ИНЗИБАТИ ТӘНБЕҢ АНЛАЈЫШЫ ВӘ НӨВЛӘРИ

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә инзибати тәнбәһләр – көмрүк һүгугпозмаларына көрә мәс'улијјәт тәдбирләридир. Көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән тәтбиг едилән бу тәдбирләр бир сыра үмуми сәчијјәви әләмәтләр дашыјыр.

Биринчиси, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә инзибати тәнбәһләр һәмишә дәвләтин һүгугпозмаја чаваб реаксијасыны тәрәдилмиш һүгугпозмаја вә һүгугпозучусуна мәнфи мүнәсибәт шәклиндә ифадә едирләр. Бу мүнәсибәт ганун нормаларында мүәјјән едилир, тәтбиги исә көмрүк органынын идарәетмә гәрарында өз әксини тапыр. Көмрүк органы бу заман дәвләтин адындан чыхыш едир вә дәвләт тәрәфиндән мәчбуретмә сәләһијјәтинә малик олур. Дәвләт тәрәфиндән мәчбур етмә һүгуи нормалара риәјәт олунмасыны тә'мин етмәк үчүн јеканә васитә дејил. Амма дәвләтин күчү һисс едилмәјән јердә һүгугдан вә һүгуи нормаларын реал ичра едилмәсиндән сәһбәт кедә билмәз.

Икинчиси, көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө тэтбиг едилэн инзибати-һүгуги тәнбеләр өз сосиал маһи-
јәтинә вә мазмунуна көрө тәгсиркар шәхсә мүүјјән мәһду-
дијјәтләр вә азаб-әзијјәт верән мәчбур етмә тәдбирләридир.

Үчүнчүсү, көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө тэтбиг едилән тәнбелә сийаһысы мәһдуддур. Көмрүк Мәчәл-
ләсинин 237-чи маддәси илә нәзәрдә тутулмајан тәнбелә ва-
ситәләри көмрүк органлары тәрәфиндән тэтбиг едилә бил-
мәз. Ады чәкилән сийаһыда характери вә ағырлыг дәрәчәси-
нә көрә тәнбеләләр мүхтәлифдир вә Көмрүк Мәчәлләсиндә
нәзәрдә тутулан көмрүк гайдаларынын позулмасы форма-
ларынын характери вә ичтимаийјәт үчүн тәһлүкәлији дәрә-
чәсиндән асылыдыр.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә тәнбелә
мүүјјән һүгуги нәтичәләрә кәтириб чыхарыр – көмрүк гайда-
ларынын позулмасына көрә инзибати гайдада тәнбелә едил-
миш шәхс тәнбеләнин гојулдуғу вахтдан етибарән бир ил
мүддәтиндә инзибати гайдада чәзаланмыш сајылыр. Бир ил
әрзиндә тәкрат көмрүк гайдаларынын позулмасы мәс’улиј-
јәти ағырлашдырычы һал һесаб едилир вә өзлүјүндә даһа
чидди нәтичәләр сәбәб олур, јә’ни даһа чидди чәза тэтбиг
едилир.

М а д д ә 236. *Шәхсин көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә тәнбелә чәлб едилмәмиш сајылмасы үчүн тәләб олунан мүддәт*

Әкәр көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә тәнбелә олунмыш
шәхс, тәнбеләнин мүддәти гуртардыгы күндән етибарән бир ил әрзиндә
јенидән көмрүк гайдаларынын позмамышса, о, тәнбелә чәлб едилмәмиш
шәхс сајылыр.

М а д д ә 237. *Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә верилән тәнбеләләрин нөвләри*

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә ашағыдакы тәнбеләләр
тэтбиг едилә биләр:

- 1) хәбәрдарлыг;
- 2) чәримә;
- 3) Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы тәрәфиндән верилән
вә бу Мәчәллә илә нәзәрдә тутулан мүүјјән фәалијјәт нөвләрини һајата
кечирмәк һүгугу верән лисензијаларын вә ихтисас аттестатларынын ке-
ри алынмасы;

4) билаваситə көмрүк гajдаларынын позулмасы объекти олан малларын вə нəглијат васитəлəринин, јахуд билаваситə көмрүк гajдаларынын позулмасы объекти олан эшјаларын кизлəдилəрəк Азəрбajчан Республикасы көмрүк сəрһəдиндəн кечирилмəsi үчүн истифада олунмуш хусуси олараг дузəлдилмиш кизли сахланч јерлəринə малик малларын вə нəглијат васитəлəринин мусадирəси;

5) билаваситə көмрүк гajдаларынын позулмасы объекти олан малларын вə нəглијат васитəлəринин, јахуд билаваситə көмрүк гajдаларынын позулмасы объекти олан эшјаларын кизлəдилəрəк Азəрбajчан Республикасынын көмрүк сəрһəдиндəн кечирилмəsi үчүн истифада олунмуш хусуси олараг дузəлдилмиш кизли сахланч јерлəринə малик малларын вə нəглијат васитəлəринин дəјəринин тутулмасы;

6) билаваситə көмрүк гajдаларынын позулмасы объекти олан малларын дашынмасы үчүн истифада олунмуш нəглијат васитəлəринин мусадирəси.

Азəрбajчан Республикасынын Көмрүк Мəчəллəsi илə нəзəрдə тутулан көмрүк гajдаларынын позулмасына көрə тəнбєһ нөвлəрини үч група ајырмаг олар:

1) əсac тəнбєһлəр (хəбəрдарлыг вə чəримə);

2) əлавə чəзалар (лисензија вə ја ихтисас аттестатынын кери чағырылмасы; билаваситə һугугпозма объектлəринин дашындығы нəглијат васитəлəринин мусадирəси);

3) һəм əсac, һəм дə əлавə чəзалар кими тəтбиг едилəн тəнбєһлəр. Бураја көмрүк гajдалары позулмасынын билаваситə объектлəри олан мал вə нəглијат васитəлəринин мусадирəси, јахуд һəмин мал вə нəглијат васитəлəринин дəјəринин тутулмасыны аид етмəк олар.

Һəмчинин гејд олунмалыдыр ки, көмрүк гajдаларынын позулмасына көрə тəтбиг едилəн инзибати санксијаларын ганунверичилик структуру елəдир ки, бə`зи һалларда ганунверичи көмрүк органынын вəзифəли шəхслəринə əсac тəнбєһлə биркə əлавə тəнбєһ тəдбири тəтбиг етмəк һугугу верир (мəсəлən, Көмрүк Мəчəллəсинин 249-чу вə 276-чы маддəлəри), ди кəр һалларда исə, һəм əсac, һəм дə əлавə тəнбєһин тəтбигинин мүтлəглији мүəјјən едилир (Көмрүк Мəчəллəсинин 281-чи маддəсинин икинчи бəнди).

Инзибати тəнбєһлəрин нисбətən јумшаг нөвлəриндən бири хəбəрдарлыгдыр. Хəбəрдарлыг – билаваситə ганунпозучусунун шəхсијəтинə јөнəлир, онун тəтбиги, əсacən, мə`нəви характер дашыјыр вə тəгсиркар шəхсин һəр һансы шəкилдə һугугларынын мəһдудлашдырылмасы илə бағлы дејилдир.

Хәбәрдарлыг чүз и мәнфи һәрәкәтләре көрә вә илк дәфә, јахуд еһтијатсызлыг үзүндән көмрүк гәјдаларыны позанлара тәтбиг едилир.

Бу тәнбег тәдбири јазылы шәкилдә тәтбиг едилир вә сәләһијјәтли органын (вәзифәли шәхсин) гәрары (әмри) илә рәсмиләшдирилир вә әсас тәнбег кими тәтбиг олунур.

Көмрүк Мәчәлләсинин 379-чу маддәсинә әсасән, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегин тәтбиги сәдәләшдирилмиш формада ола биләр.

М а д д ә 379. Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбег тәтбиг едилмәсинин сәдәләшдирилмиш формасы

Бу Мәчәлләнин 244–248-чи маддәләри, 249-чу маддәсинин икинчи вә үчүнчү һиссәләри, 250–260, 262–265, 267-чи маддәләри. 274-чу маддәсинин икинчи һиссәси вә 283-чу маддәси илә нәзәрдә тутулмүш көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактлары ашкар едиләркән бу чүр һүгүгпозманын төрәдилмәсинә көрә хәбәрдарлыг вә ја чәримә нөвүндә тәнбегетмә тәтбиг едилдији һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбег тәтбиг едилмәсинин сәдәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә јол верилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбег тәтбиг едилмәсинин сәдәләшдирилмиш формасындан истифадә едиләркән көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә иш апарылмыр, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб едилмир, просессуал һәрәкәтләр һәјата кечирилмир, тәнбегетмә исә бир гәјда олараг, көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактынын ашкар едилдији јердә тәтбиг едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбег тәтбиг едилмәсинин сәдәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә ашағыдакы һалларда јол верилир:

- физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс барәсиндә, әкәр онлар он сәккиз јаша чатмышларса, лал, кар, кор дејилләрсә вә өз мүдафиә һүгүгларыны өзләринин һәјата кечирилмәсинә мане ола биләчәк диқәр физики вә ја руһи гүсурлары јохдурса;

- идарә, мүәссисә вә тәшкилатлар, һәмчинин һүгүги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр барәсиндә, әкәр көмрүк гәјдаларынын позулмасы факты ашкар едилән анда идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун мүавини, һәмчинин һүгүги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхс, јахуд онларын сәләһијјәтли нүмајәндәси иштирак едирсә.

Лухарыда көстәрилән шәхсләр көмрүк гәјдаларыны позмалары фактыны, өз тәгсирлилијини (физики шәхсләр вә вәзифәли шәхсләр үчүн) бәјнуна алдыгда, тәнбәһ тәтбигинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә разыдырса, чәримә нөвүндә тәнбәһ тәтбиг едилдији һалда буну өдәмәјә һазыр олдуғларыны билдирдикдә вә чәримәни дәрһал јериндә өдәнилмәјә реал имканлары олдуғда һәмин шәхсләр барәсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбәһ тәтбиг едилмәсинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едилә биләр (*мәддә 380*).

Һаллар мүәјјәнләшдирилдикдән сонра, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси чидди малијјә һесабатлы сәнәд олан тәнбәһетмә һаггында акт тәртиб едир.

Актда ашағыдакылар көстәрилик:

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ады;
- тәртиб едилдији тарих;
- акты тәртиб едән вәзифәли шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады;
- көмрүк гәјдаларыны позан шәхс вә әкәр варса онун нүмајәндәси һаггында ғыса мә`лумат;
- көмрүк гәјдаларынын позулмасы факты һаггында ғыса мә`лумат вә һәмин һүгүгпозмаја көрә мәс`улијјәт нәзәрдә тутан бу Мәчәлләнин мүвафиг мәддәси;
- тәнбәһин нөвү, чәримә гојулдугда исә онун мәбләғи вә өдәнилмәси һаггында гејд.

Актын хүсуси графасында көмрүк гәјдаларынын позулмасыны төрәтмиш шәхс вә ја онун нүмајәндәси көмрүк гәјдаларыны позмасы фактыны, өз тәгсирлилијини (физики шәхс вә вәзифәли шәхс үчүн) бәјнуна алмасыны, тәнбәһ тәтбиг едилмәсинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә разылығыны вә чәримәни дәрһал вермәјә һазыр олдуғуну јазылы шәкилдә тәсдиг етмәлидир.

Актын сурәти көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхсә вә ја онун нүмајәндәсинә имза етдирилмәклә верилир.

Тәнбәһетмә һаггында актын формасыны Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органы мүәјјән едир.

Тәнбәһетмә һаггында вәзифәли шәхсин тәртиб етдији актдан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәи-

синэ вэ ја онун мүавининэ бу чүр акт тэртиб едилдији күн-
дэн он күн мүддэтиндэ шикајэт верилэ билэр. Азэрбајчан
Республикасы көмрүк органынын рэиси вэ ја онун мүавини
шикајэтлэ алагэдар вэ ја Азэрбајчан Республикасы көмрүк
органларынын вэзифэли шэхслэри тэрэфиндэн ганунвери-
чилијэ эмэл едилмэси үзэриндэ нэзарэт гәјдасында көстэри-
лэн акта бахараг ашағыдакы гэрарлардан бирини гэбул
едир:

1) тәнбехи дәјишдирмэдэн, шикајэти исэ тә`мин ет-
мэдэн сахлајыр;

2) өз гэрары илэ тәнбех һаггында акты ләғв едир вэ
тәнбех верилэн шэхси мäs`улијјэтдэн азад едир;

3) өз гэрары илэ тәнбехетмэ һаггында акты ләғв едир
вэ көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш башла-
нылмасы һаггында гэрар гэбул едир, јахуд көмрүк иши са-
һэсиндэ чинајэтлэр һаггында иш башлајыр;

4) өз гэрары илэ, ағырлашдырмамаг шэрти илэ
көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрэ тәнбех тәдбирини
дәјишдир.

Гэбул едилмиш гэрар барэсиндэ көмрүк гәјдалары-
нын позулмасына көрэ мäs`улијјэтэ чэлб едилэн шэхсэ
мә`лумат верилир (*мәддә 382*).

Әмлак характерли мäs`улијјэт тәдбири чэримэ – пара
(пул) тәнбехидир вэ ганун позучусундан дәвлэтин нәфинэ
мүәјјән пул мәбләгинин алынмасы илэ шэртләндирилир.

Чэримэлэрин нөвлэрини вэ онларын мәбләгини
мүәјјән едэркән, көмрүк ганунверичилији көмрүк гәјдала-
рынын позулмасынын әјры-әјры категоријаларынын хүсу-
сијјэтини, һүгугпозманын тәркиби нөгтеји-нэзәрдән һәр-
кәтлэрин характерини, дәвлэтин игтисади марагларына
дәјиш зэрэри нэзэрэ алыр.

М а д д э 238. Чэримэ

Минимум әмәк һаггы мәбләгинэ нисбәтән мүәјјән едилэн чэримэ-
нин тәтбиги заманы, бу чүр мәбләг дедикдә һүгугпозманын тәрәдилдији
күн, һәммин күнү мүәјјән етмәк мүмкүн олмадыгда исэ һүгугпозманын аш-
кар едилдији күн минимум әјлыг әмәк һаггынын ганунла мүәјјән едилмиш
мәбләги баша дүшулүр.

Малларын вэ нәглијјат васитэлэринин дәјэринэ нисбәтән һеса-
ланан чэримэ нөвүндә тәнбехин тәтбиги заманы, һәммин малларын дәјэри

дедикдә һуғуғпозманын ашкар едилдиҗи күн онларын сәрбәст (базар) сый-мәтләри баша дүшүлүр.

Чәримә бүтүн һалларда әсас тәнбег тәдбири кими тәҗин олунур. Көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринә ичраата көтүрүлән ишин материаллары вә конкрет шәраит нәзәрә алынмагла вә Көмрүк Мәчәлләсинин мүвафиг мад-дәләрини рәһбәр тутмагла чәримәнин мәбләғини мүәҗҗән етмәк һуғуғу верилир.

Көмрүк гајдаларынын позулмасына көрә инзибати тәнбег нөвү кими мүәҗҗән фәалијәт нөвүнү һәјата кечирмәк үчүн көмрүк органы тәрәфиндән верилән лисензија, јахуд ихтисас аттестатынын кери алынмасы да тәтбиг едилә биләр.

Бу тәнбег нөвү:

а) көмрүк анбарлары, рүсумсуз тичарәт мағазалары, сәрбәст анбарлар, мүвәггәти сахланч анбарларынын саһибләринә;

б) көмрүк брокерләринә, көмрүк дашыҗычыларына вә көмрүк рәсмиләшдирилмәси мүтәхәссләринә тәтбиг едилә биләр.

Азәрбајҗан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләси көмрүк анбары, рүсумсуз тичарәт мағазасы, сәрбәст анбар вә мүвәггәти сахланч анбарынын саһибләринин гаршысында гојулан тәләбләри мүфәссәл шәкилдә мүәҗҗән етмиш, һәмчинин лисензијанын ләғв едилмәси вә кери алынмасына сәбәб ола биләчәк амилләри сәчијјәләндирмишдир.

Лисензија вә ја ихтисас аттестатынын кери чағырылмасы, јахуд ләғв едилмәси көмрүк ганунверичилији илә мүәҗҗән едилмиш вәзифәләрин јеринә јетирилмәмәси (позулмасы) һалларында тәтбиг едилир.

М а д д ә 239. *Лисензијанын вә ихтисас аттестатынын кери алынмасы*

Бу Мәчәллә илә нәзәрдә тутулмуш көмрүк гајдаларынын позулмасына көрә көмрүк анбарларынын, рүсумсуз тичарәт мағазаларынын, сәрбәст анбарларын, мүвәггәти сахланч анбарларынын саһибләринә, һәмчинин көмрүк брокерләринә, көмрүк дашыҗычыларына вә ја көмрүк рәсмиләшдирилмәси үзрә мүтәхәссләрә, әкәр бу һуғуғпозма лисензијада вә ја ихтисас аттестатында нәзәрдә тутулан фәалијәттин көстәрилән шәхсләр тәрәфиндән һәјата кечирилмәси илә алағадар төрәдилмишсә, алағад

тәдбир кими Азәрбајчан Республикасы гануверичилији илә лисензијанын вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы тәтбиг едилә биләр.

Лисензија вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы јухарыда көстәрилән шәхсләрә јалныз әләвә тәнбег кими вә һәмин лисензија вә ја аттестатла нәзәрдә тутулан фәәлијјәти һәјата кечирмәклә бағлы көмрүк гәјдаларыны поздугда тәтбиг олунур.

Азәрбајчан Республикасынын Дөвләт Көмрүк Комитәсинин вердији лисензија олмадан көмрүк брокери кими фәәлијјәт көстәрилмәси, рекламда вә диқәр мәлүматларда “көмрүк брокери” адындан истифадә едилмәси, јахуд бу чүр лисензија ләғв едилибсә, кери алыныбсә вә ја онун фәәлијјәти дајандырылыбсә вә ја штатында Дөвләт Көмрүк Комитәсинин вердији ихтисас аттестатына малик көмрүк рәсмиләшдирилмәси үзрә мүтәхәссис јохдурса, бу чүр фәәлијјәт көстәрилмәси, һабелә ихтисас аттестаты олмајан вә ја мәһкәмәнин гәрары илә бу чүр аттестатдан мәһрум едилән, јахуд ихтисас аттестаты ләғв едилән, кери алынан, етибарсыз сајылан вә ја бу чүр аттестатын фәәлијјәти дајандырылан шәхс тәрәфиндән көмрүк брокери кими көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылмасы, еләчә дә јанлыш мәлүматларла әсасланан сәнәдләр верилмәси нәтичәсиндә алынан лисензијадан көмрүк брокеринин истифадә етмәси, јахуд бу маддәнин икинчи һиссәси илә нәзәрдә тутулмуш һәрәкәтләр истисна едилмәклә, бу фәәлијјәтин диқәр шәртләринин позулмасына көрә – лисензија кери алыныр вә һәмин лисензијадан истифадә етмиш көмрүк брокеринә минимум әмәк һағгы мәбләғинин јүз мислиндән беш јүз мислинәдәк чәримә гојулур.

Көмрүк брокери вә ја онун ишчиләринин ганунла муһафизә едилән сиррләрдән вә ја кизли мәлүматлардан өз мәгсәдләри үчүн истифадә етмәси, Азәрбајчан Республикасынын гануверичилији илә нәзәрдә тутулан һаллар истисна едилмәклә үчүнчү шәхсләрә бү чүр мәлүматлар вермәсинә көрә – көмрүк брокери кими фәәлијјәт көстәрмәк һүругу верән лисензија кери алыныр, көмрүк брокеринә минимум әмәк һағгы мәбләғинин јүз мислиндән беш јүз мислинәдәк, ишчијә исә көмрүк рәсмиләшдирилмәси үзрә ихтисас аттестаты кери алынмагла минимум әмәк һағгы мәбләғи-

нин он мислиндән үч жүз мислинәдәк чәримә гојулур (*мәддә 281*).

Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Көмрүк Комитәсинин вердији лисензија олмадан вә ја бу чүр лисензија ләғв едилдикдә, кери алындыгда вә ја онун фәалијјәти дајандырылдыгда көмрүк дашыјычысы кими фәалијјәт көстәрилмәси, јахуд јанлыш мәлуматлары әкс етдирән сәнәдләр тәгдим едилмәси нәтичәсиндә әлдә едилән лисензијадан көмрүк дашыјычысынын истифадә етмәсинә көрә, еләчә дә бу мәдәнин икинчи һиссәси илә нәзәрдә тутулмуш һәрәкәтләр истисна едилмәклә, бу чүр фәалијјәтин диқәр шәртләринин позулмасына көрә – көмрүк дашыјычысы кими фәалијјәт көстәрмәк һүгугу верән лисензија кери алыныр вә ја көмрүк дашыјычысына минимум әмәк һаггы мәбләғинин әлли мислиндән ики жүз мислинәдәк чәримә гојулур.

Көмрүк дашыјычысы вә ја онун ишчиләринин ганунла мұһафизә едилән сирләрдән вә ја кизли мәлуматлардан өз мәгсәдләри үчүн истифадә етмәси, Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә нәзәрдә тутулан һаллар истисна едилмәклә үчүнчү шәхсләрә бу чүр мәлуматлары вермәсинә көрә, чинајәт әламәтләри олмадыгда – көмрүк дашыјычысы кими фәалијјәт көстәрмәк һүгугу верән лисензија кери алыныр, көмрүк дашыјычысына минимум әмәк һаггы мәбләғинин әлли мислиндән ики жүз мислинәдәк, ишчијә исә минимум әмәк һаггы мәбләғинин он мислиндән жүз мислинәдәк чәримә гојулур (*мәддә 282*).

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәтбиг едилән тәнбег нөвләриндән даһа чох тәсадүф едиләни биләваситә КГП объектләри олан мал вә нәглијјат васитәләринин, еләчә дә Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән маллары көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечирмәк мәгсәди илә кизли сахлама јерләри дүзәлдилмиш мал вә нәглијјат васитәләринин мүсадирәсидир.

Тәнбегин бу нөвү көстәрилән әмлакын әвәзсиз ола-раг дөвләт хејринә өзкәнинкиләшдирилмәси илә ифадә олу-нур. Бу заман мүсадирә олуна әмлакын биләваситә көмрүк гәјдаларынын позан шәхсин мүлкијјәтиндә, јахуд ишин ич-рааты кедишиндә мүәјјән едилмиш вә ја едилмәмиш диқәр шәхсләрин мүлкијјәтиндә олмасынын әһәмијјәти јохдур.

Бахылан тәнбег тәдбири о предметларын мүсадира-
сини нәзәрдә тутур ки, көмрүк гәјдаларынын позулмасы
илә билаваситә бағлы олсун. Башга сөзлә, о предметлар
мүсадира олуна биләр ки, көмрүк нәзарәтиндән кизләдил-
миш олсун. Дикәр предметлар, о чүмләдән сәрһәддән кечи-
рилмәјә даир сәпәдләрдә көстәриләнләр мүсадира олуна
билмәз. Бахылан тәнбег нөвү һәм әсас, һәмдә әлавә тәнбег
нөвү кими тәтбиг едилә биләр.

Көмрүк органларынын фәалијјәтиндән малларын вә
нәглијјат васитәләринин, һәмчинин, билаваситә КГП объек-
ти олан вә көмрүк сәрһәдиндән малларын көмрүк нәзарә-
тиндән кәнар кечирилмәси үчүн хүсуси кизли јерләр дүзәл-
дилмиш мал вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин тутулма-
сы да тәтбиг едилір. Бу нөв тәнбег јалныз көмрүк ганунве-
ричилији үчүн характерикдир. Онун маһијјәти дәвләтин
хејринә мәчбури гәјдада КГП объектинин һугугпозма күнү-
нә сәрбәст базар гијмәтләри илә дәјәринә бәрабәр мәбләгин
алынмасыдыр.

**М а д д ә 240. Малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин
тутулмасы**

*Билаваситә көмрүк гәјдаларынын позулмасы объекти олан малла-
рын вә нәглијјат васитәләринин, јахуд билаваситә көмрүк гәјдаларынын
позулмасы объектләри олан әшјаларын кизләдиләрәк Азәрбајчан Республи-
касынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үчүн истифада олунмиш хүсуси
олараг дүзәлдилмиш кизли сахланч јерләринә малик малларын вә нәглијјат
васитәләринин дәјәринин тутулмасы дедикдә һугугпозманын ашкар едил-
дији кун бу чүр малларын вә нәглијјат васитәләринин сәрбәст (базар)
гијмәтини тәшикил едән пул мәбләгинин мәчбури көтурулмәси баиша
дүшүлүр вә әсас јахуд әлавә тәнбег кими тәтбиг олунур.*

Малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин ту-
тулмасы һәм әсас, һәм дә әлавә инзибати тәнбег кими тәт-
биг едилә биләр.

Мөвчуд ганунверичилик көмрүк органынын тәнбег
барәдә гәрарынын јеринә јетирилмәсинин тәмин едилмәси
үчүн мүәјјән имканлар јарадыр. Белә ки, мал вә нәглијјат
васитәләринин көтүрүлмәси, онларын кирову, зәманәт, ја-
худ пул мәбләғләринин депозитә гојулмасынын тәләб олун-
масы мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин әмлақына һәбс гојул-
масынын нәзәрдә тутур.

Малларын, милли вә харичи валјутанын, гијмәтли кағызларын, нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси мүмкүн олмадыгда, Көмрүк Мәчәлләсинин 336-чи маддәсинә әсасән көмрүк гајдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин маллары, нәглијјат васитәләри вә дикәр әмлакы үзәринә һәбс гојула биләр.

Көмрүк Мәчәлләсинин 333-чү маддәсинә әсасән, гојулан тәнбәһләрин тә`минаты үзрә тәдбирләр кечириләркән көмрүк гајдаларынын позулмасынын объекти олан мал вә нәглијјат васитәләри, мадди сүбутун әламәтәләринә малик олан сәнәдләр вә дикәр әшјалар көтүрүлмәлидир.

Тәнбәһин тә`мин едилмә васитәси кими *көтүрүлмә* жалныз мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсләрин мәһдуд даирәсиндә вә мәһдуд һалларда һәјата кечирилир вә мүәјјән олунмуш шәртләр көзләнилмәлидир.

Гејд едилмәлидир ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 336-чы маддәсинин 5-чи бәндинә көрә әмлак үзәринә һәбс гојулма-сы барәдә гәрар чыхармыш Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс, үзәринә һәбс гојулмуш әмлакын һарда сахланылачағыны мүәјјән едир. Мәчәлләнин 323-чү маддәсинә әсасән әкәр мадди сүбутлар ишә әләвә олуна билмәзсә, көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән көмрүк органынын вәзифәли шәхси онларын сахланч јерләри барәдә арајыш тәртиб едәрәк ишә әләвә едир. Үзәринә һәбс гојулмуш әмлакын исраф едилмәси, өзкәнинкиләшдирилмәси вә кизләдилмәси Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунверичилији илә мәс`улијјәтә сәбәб олур. Бунунла белә, һәммин әмлақдан истифадә едилмәсинә көмрүк органы мүәјјән тәләб вә мәһдуд ијјәтләр шәрти илә ичазә верә биләр. Һәммин тәләб вә мәһдуд ијјәтләрә риәјәт едилмәмәси көмрүк ганунверичилији илә мәс`улијјәтә сәбәб олур.

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ганунверичилији көмрүк гајдаларынын позулмасына көрә тәнбәһетмә мүддәтини мүәјјән едир.

Хәбәрдарлыг, чәримә вә лисензија вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы кими тәнбәһләр физики вә вәзифәли шәхсләрә һүгугпозма ашкар едилдији күндән *ики ајдан кеч олмајараг*, идарә, мүәссисә вә тәшкилатлара, һәмчи-

нин һугуги шәхс җаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләрә исә һугугпозманын ашкар едилдији күндән *бир илдән кеч олмајараг* тәтбиг едилә биләр.

Азәрбајҗан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 237-чи маддәсинин 4–6-чи бәндләриндә нәзәрдә тутулан тәнбәһ нөвләри – мал вә нәглијјат васитәләринин мүсадирэ-си вә онларын дәјәринин тутулмасы – көмрүк җајдалары по-зулмасынын төрәдилдији вә ашкар едилдији вахтдан асылы олмајараг, һәмчинин тәнбәһин әсас, җахуд әлавә характе-риндән асылы олмајараг тәтбиг едилир. Бу заман әлавә тәнбәһ нөвләри, һәтта, әсас тәнбәһ нөвү гојулмадыгда белә, тәтбиг едилә биләр.

Көмрүк органларынын иш тәчрүбәсиндә елә һаллара раст кәлинир ки, мүвафиг органлар вә вәзифәли шәхсләр көмрүк җајдаларынын позулмасы әламәтләри олдугда чи-најәт иши җалдырылмасына, җахуд она хитам верилмәсинә имтина едирләр, амма инзибати мәс`улијјәт мүјјән едилир. Белә һалларда тәнбәһ гојулма мүддәти көмрүк органынын чинајәт иши җалдырылмасы, җахуд она хитам верилмәси ба-рәдә гәрары алдығы күндән һесабланыр.

Әкәр көстәрилән мүддәтләр әрзиндә шәхс јенидән көмрүк җајдаларынын позарса, тәнбәһин гојулдугу мүддәт позулмуш олур. Бу мүддәтин белә һалларда һесабланмасы јени көмрүк җајдалары позунтусунун ашкар едилдији андан башланыр.

Ишләрин бахылмасында көмрүк җајдаларынын по-зулмасына көрә тәнбәһ гојулмасы заманы јүнкүлләшдиричи вә ағырлашдырычы һалларын нәзәрә алынмасы мүһүм әһәмијјәт кәсб едир.

Көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә тәнбәһ гојуларкән мүгәссирин шәхсијјәтинә вә төрәдилмиш һәрәкәти-нә аид олан, позунтунун ичтимаи тәһлүкәлилијини азалдан вә беләликлә дә позучунун мәс`улијјәтини јумшалдан фак-торлара јүнкүлләшдиричи һаллар дејилир.

М а д д э 231. Көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улиј-јәти јүнкүлләшдирән һаллар

Көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәти јүнкүлләш-дирән һаллар ашағыдакылардыр:

1) ишин һәллинә фәал көмәк көстәрилмәси;

2) *һүгүгпозманын зәрәрли нәтичәләринин көнүллү олараг арадан галдырылмасы;*

3) *һүгүгпозманын һәдә-горху вә ја мәчбуријјәт, јахүд да мадди, хидмәти вә дикәр асылылығын тә'сири алтында төрәдилмәси;*

4) *һүгүгпозманын јеткинлик јашына чатмамыш шәхсләр, һамилә гадынлар вә ја бир јашына гәдәр ушағы олан гадынлар тәрәфиндән төрәдилмәси.*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахан вәзифәли шәхси бу маддәдә көстәрилмәјән һаллары да јүнкүлләшдиричи һал кими гәбул едә биләр.

Гәјд едилмәлидир ки, јүнкүлләшдиричи һалларын сијаһысы бу маддә илә мәһдудлашмыр, лакин бунунла белә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб олунан шәхсин мәс'улијјәтини дәрәчәсинә вә характеринә тә'сир едән һаллар сүбут предметидир. Она көрә дә јүнкүлләшдиричи һаллар ишин материаллары вә просессуал сүбутетмә васитәләри илә мүјјән едилмәлидир.

Мәс'улијјәти ағырлашдырычы һаллара кәлинчә, онлар Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 232-чи маддәси илә мәһдудлашыр. Бу о демәкдир ки, көмрүк органынын вәзифәли шәхси көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә иши апараркән, Көмрүк Мәчәлләсиндә көстәрилмәјән дикәр һаллары ағырлашдырычы һал кими гәбул етмәк һүгүгуна малик дејил.

М а д д э 232. Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәти ағырлашдыран һаллар

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәти ағырлашдыран һаллар ашағыдакылардыр:

1) *Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин һүгүгазидд һәрәкәтләрә сон гојмаг барәдә тәләбләринә бахмајараг, бу чур һәрәкәтләрин давам етдирилмәси;*

2) *ил әрзиндә көмрүк гәјдаларынын тәкрар позулмасы;*

3) *әввәлләр көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрә јол вермиш шәхс тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасы;*

4) *јеткинлик јашына чатмајанларын көмрүк гәјдаларынын позулмасынын төрәдилмәсинә чәлб едилмәси;*

5) *бир груп шәхс тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасы;*

6) *тәбии фәләкәт вә ја дикәр фөвгәл'адә вәзијјәт шәраитиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы;*

7) *сәрхошлуг вәзијјәтиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы.*

Көмрүк гайдаларынын позулмасы барэдэ ишэ бахан көмрүк органынын вэзифэли шэхси һүгугпозманын характериндэн асылы олараг мүэjjэн бир халы мäs улиjjэти ағырлашдыран хал кими гäбул етмэjэ билэр.

М а д д ä 241. *Бир нечэ шэхсин иштиракы илэ көмрүк гайдаларынын позулмасы*

Көмрүк гайдаларынын позулмасында иштиракчылыг дедикдä, бу һүгугпозмада ики вэ даһа артыг физики шэхсин гäсдэн биркэ иштиракы баша душулур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасынын тәшикатчылары, тәһрикчиләри вэ көмәкчиләри дä ичрачыларла бирликдä көмрүк гайдаларынын позулмасында иштиракчылар һесаб олунурлар.

Көмрүк гайдаларыны билаваситә позан вэ ја онун төрәдилмәсиндä дикәр шәхсләрлә биркэ иштирак едән шәхс, гануна әсасән көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә мäs улиjjэтә чәлб едилмәjән шәхсдән истифада етмәклә һүгугпозма төрәдән шәхс ичрачы һесаб олунур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасыны тәшикат етмиш вэ ја онун төрәдилмәсинә рәһбәрлик етмиш шәхс тәшикатчы һесаб олунур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына сөвг едән шәхс тәһрикчи һесаб олунур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына өз мәсләһәтләри, көстәришләри илэ манеәләри арадан галдырмагла јардым етмиш шәхс, һабелә һүгугпозманын аләт вэ васитәләрини, јахуд көмрүк гайдаларынын позулмасынын билаваситә объектләри олмуш әијалары кизләтмәји әввәлчәдән вәд етмиш шәхс көмәкчи һесаб олунур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә һәр һансы тәнбег нөвү тәтбиг едәркән көмрүк органлары вэзифэли шәхсләринин әсасланмалы олдуглары мүһүм принцип тәнбегин фәрдиләшдирилмәси, јәни онун (тәнбегин) ичраатдакы ишин материаллары вэ шәртләринин арашдырылмасы әсасында јүнкүлләшдирилмәси, јахуд ағырлашдырылмасыдыр. Бу принцип бир сыра ганунверичилик гайдаларына риәјәт олунмасыны тәләб едир:

- биринчиси, бир шәхс ики вэ ја даһа чох көмрүк гайдаларынын позунтусуну төрәтмишсә, тәнбег һәр бир һүгугпозмаја көрә ажры-ажрылыгда тәтбиг едилир вэ даһа чидди чәзанын тәтбиг едилмәси јүнкүл чәзаны арадан көтүрмүр (КМ маддә 233); икинчиси, көмрүк органынын вэзифэли шәхси ишә бахаркән һүгугу нормада тәсбит олунан санксиясынын һүдудларында тәнбегин нөвүнү мүэjjән едир.

Ејни һугуги вə физики шəхс тəрəфиндəн ики вə даһа артыг көмрүк гаждалары позулдугда аз чидди чəзаны даһа чидди чəзə илə əвəз етмəдəн, һар бир һугугпозмаја көрə ајрылыгда тәнбег вєрилир.

Азəрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк гаждаларынын позулмасы һаггында ишə бахан вəзифəли шəхси, һəрəкəт вə һəрəкəтсизлијин ичтимаи тəһлүкəлилик дэрəчəсини əһмијјətли сурəтдə ашағы салан ишин һалларыны, һəмчинин тəгсиркарын шəхсијјəтини нəзэрə алмагла, она һугугпозмаја көрə Мəчəллə илə нəзəрдə тутулуш ашағы һəддəн дə аз тənбег тəдбиринин тəтбигини зəрури һесаб едэрək, мотивлəрини мутлэг кəстəрмəклə бу чүр јүнкүллəшдирмəјə (232-чи маддəдə кəстəрилəн һаллардан башга) јол верə билэр.

Кəстəрилəн əсасларла бу бəлмəнин көмрүк гаждаларынын позулмасына көрə мəс`улијјəт нəзəрдə тутан маддəлəринə ујғун мəчбури сајылан əлавə тənбегһлэр дə тəјин едилмəјə билэр.

Көмрүк гаждаларынын позулмасы ишинə көрə тənбег гојулмасы иш үзрə **гəрарла** рəсмилəшдирилир, тənбегһин садəлəшдирилмиш формасы – хəбəрдарлыг вə ја чəримə тəтбиг едилдикдə исə **актла** рəсмилəшдирилир.

2.3. КӨМРҮК ГАЈДАЛАРЫНЫН ПОЗУЛМАСЫ ИШЛƏРИ ҮЗРƏ ИНЗИБАТИ ИЧРААТЫН МƏРҲƏЛƏЛƏРИ

Көмрүк гаждаларынын позулмасына көрə ишлəрин инзибати ичрааты көмрүк органларынын һугуг-мүһафизə фəалијјəтинин мүһүм тəркиб һиссəсидир. Инзибати ичраат Азəрбајчан Республикасы Көмрүк Мəчəллəsi вə инзибати һугугпозмалар үзрə дикəр ганунвєричилик актлары илə нəзəрдə тутулан просессуал һəрəкəтлəрин мүəјјəн низам вə ардычылыгла јеринə јетирилмəсини нəзəрдə тутан хүсуси системдир.

Бу просессуал һəрəкəтлэр көмрүк органынын вəзифəли шəхслəri, һəмчинин инзибати ичраатын дикəр иштиракчылары тəрəфиндəн һəјата кечирилир. Бу һəрəкəтлэр

көмрүк гajдаларынын позулмасы үзрә ишләрин бахылмасы вә инзибати тәһигаты просесиндә мүәjjән инзибати-просессуал мүнәсибәтләр меjдана чыхарыр.

Көмрүк гajдаларынын позулмасы үзрә ишләрин ичрааты вә онларын бахылмасы инзибати-просессуал фәалиjjәт нөвү олмагла үмуми һүгути принципләр әсасында һәjата кечирилир.

М а д д ә 284. *Көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты вә онлара бахылма гajдасы*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты вә онлара бахылма бу Мәчәлләjә уjгун шәкилдә, онунла тәнзимләnmәjән һиссәсиндә исә Инзибати һүгугпозмалар һаггында Азәрбајчан Республикасы ганунверичилиjинә уjгун шәкилдә һәjата кечирилир.

Көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб едилдиjи андан, jахуд көмрүк гajдаларынын позулмасына көрә мäs`улиjjәтә чәлб едилән физики вә вәзифәли шәхсин инзибати гajдада сахланмасы һаггында протокол тәртиб едилдиjи андан көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында иш вә һәмин иш үзрә ичраат башланмьш һесаб едилир.

Бу Мәчәлләнин 380-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулан һалларда көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында ишә бахылма вә тәнбейетмә бу Мәчәлләнин 50-чи фәслинә мувафиг олараг садәләшдирилмиш формада һәjата кечирилә биләр.

Көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты, көмрүк гajдаларынын позулмасыны билаваситә ашкар едән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси, jахуд көмрүк органынын рәиси вә jа онун мұавининин гәрары илә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк һүгугпозмалары илә мұбаризә үзрә структур бөлмәсинин вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән һәjата кечирилир.

Көмрүк гajдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты заманы, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимийjәти органынын көмрүк һүгугпозмалары илә мұбаризә үзрә структур бөлмәсинин рәһбәри вә онун мұавини, һәмчинин Азәрбајчан Республикасынын дикәр көмрүк органларынын (көмрүк постларындан башга) көмрүк һүгугпозмалары илә мұбаризә үзрә структур бөлмәләринин рәһбәрләри вә онларын мұавинләри Азәр-

ажан Республикасы көмрүк органлары рәисләринин ичра-
тла әлагәдар сәләһијјәтләринә маликдирләр (мәддә 285).

**М а д д ә 286. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин
ичраатыны истисна едән һаллар**

Ашагыдакы һаллар олдугда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаг-
гында иш үзрә ичраат башлана билмәз, башланмыш иш исә хитам едил-
әлидир:

1) көмрүк һугугпозмасы һадисәси олмадыгда;
2) көмрүк һугугпозмасынын тәркиби олмадыгда;
3) көмрүк гәјдаларыны позан вахт физики шәхс он алты јаша
атмадыгда;

4) көмрүк гәјдаларыны позан шәхс анлагсыз олдугда;

5) физики шәхсин һәрәкәти сон зәрурәт, зәрури мудафиә вәзијјә-
тиндә едилдикдә;

6) идарә, мүүссисә вә ја тәшкилат, һәмчинин һугуги шәхс јарат-
мадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхс тәрәфиндән төрә-
тилән һугугпозма гаршысыалынмаз гуввәнин тә'сири нәтичәсиндә баш
ердикдә;

7) көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбәһетмәни арадан
алдыран амнистија акты верилдикдә;

8) көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәт мүүјјән
дән акт ләгв едилдикдә;

9) ишә бахылма анынадәк көмрүк гәјдаларынын позулмасына кө-
рә тәнбәһетмә мүддәти кечдикдә;

10) мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхслә әлагәдар ејни факт үзрә тән-
бәһ верилмәси һаггында гәрар, јахуд көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаг-
гында ишин хитам едилмәси һаггында мүүјјән едилмиш гәјдада ләгв едил-
мәмиш гәрар олдугда;

11) көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб
едилән физики шәхслә әлагәдар һәмин факт үзрә чинајәт иши олдугда;

12) барәсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә
ичраат башланан физики шәхс өлдүкдә;

13) көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат
башлананадәк, јахуд ичраат просесиндә шәраитин дәјишмәси нәтичәсин-
дә шәхс тәрәфиндән едилмиш һәрәкәт вә һәрәкәтсизлијин ичтимаи-
тәһлүкәли характери арадан галхдыгда.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраатын
башланмасы рәдд едилдикдә вә ја башланмыш ишә хитам верилдикдә әсас-
ландырылмыш гәрар чыхарылыр вә бу барәдә мараглы шәхсләрә мә'лумат
верилир.

**М а д д ә 287. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә
ичраат мүддәтләри**

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат ишин
башландыгы андан бир ај мүддәтиндән кеч олмајараг баша чатмалыдыр.

Бу маддәнин биринчи һиссәси илә муәјјән едилән мүддәт, бу барәдә зәрурәт јарандыгда көмрүкхана рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс, һәмчинин Азәрбајҗан Республикасынын јухары көмрүк органларынын рәисләри вә ја онлары әвәз едән вәзифәли шәхсләр тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә бу Мәчәлләнин 242-чи маддәси илә муәјјән едилмиш инзибати тәнбеһетмә мүддәтләри дахилиндә узадыла биләр. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраатын мүддәтләринин узадылмасы гәјдасыны Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимийјәти органы муәјјән едир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишин ичрааты вә бахылмасы бир нечә мәрһәләдән кечир. Бу мәрһәләләр инзибати ичраатын мүстәгил просессуал һиссәләри олуб спесифик просессуал функсија вә мәгсәд дашымаларына бахмајараг, бир-бири илә сых бағлыдырлар.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә инзибати просесин ашағыдакы мәрһәләләри вар:

- 1) иш ачылмасы вә онун инзибати тәһгигаты;
- 2) ишин бахылмасы вә көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә гәрар чыхарылмасы;
- 3) көмрүк гәјдаларынын позулмасы һагда ишләр үзрә гәрардан шикајәт верилмәси, протест верилмәси вә гәрара јенидән бахылмасы;
- 4) көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә көмрүк органларынын тәнбеһ гәрарынын ичрасы.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә иш ачылмасы вә тәһгигат мәрһәләси

Бу мәрһәлә илкин просессуал һәрәкәтләрдән ибарәтдир. Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә вә ја мәс'улијјәтә чәлб едилән физики, јахуд вәзифәли шәхсин инзибати гәјдада сахланылмасы барәдә протокол тәртиб едилдији андан көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә иш ачылмыш, ичраат исә башланылмыш һесаб олунур.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә ишин башланмасы үчүн сәбәб вә әсаслар Көмрүк Мәчәлләсинин 288-чи маддәси илә муәјјән едилмишдир.

М а д д а 288. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин башланмасы үчүн сәбәб вә әсаслар

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин башланмасы үчүн сәбәбләр ашагыдакылардыр:

- билаваситә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасы әләмәтләринин ашкар едилмәси;

- көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактлары һаггында Азәрбајчан вә харичи һуғуғи вә физики шәхсләринин мә'луматлары, мүрачиәтләри, һәмчинин күпләви информасија вәситәләриндә верилән мә'луматлар;

- диқәр һуғуғи-мүһафизә, нәзарәт вә саир дөвләт органларындан дахил олан материаллар;

- харичи дөвләтләрин, бејнәлхалғ тәшкилатларын көмрүк вә диқәр һуғуғи-мүһафизә хидмәтләриндән, һәмчинин диқәр сәләһијјәтли органлардан дахил олмуш мә'луматлар;

Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын әләмәтләрини көстәрән ки-фәјәт гәдәр мә'луматларын олмасы ишин башланмасы үчүн әсас сајылыр.

Ичраат просесиндә јухарыда көстәрилән КГП барәдә мә'лумат, бәјанат, диқәр информасија јохланылмалыдыр.

Төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән көмрүк гәјдаларынын позулмасы әләмәтләри билаваситә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ашкар едилдикдә вә ја бу чүр әләмәтләри көстәрән ки-фәјәт гәдәр мә'луматларын олан материал алындыгда, дәрһал көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб едилир.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән көмрүк нәзарәти вә көмрүк рәсмиләшдирилмәси һәјата кечириләркән алынан көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында әризә, мүрачиәт вә диқәр мә'луматларын јохланылмасы көмрүк нәзарәти вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин ичрасы кедишиндә һәјата кечирилир.

Галан һалларда төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында әризә, мүрачиәт вә диқәр мә'луматларын јохланылмасы, бу чүр мә'луматларын алындығы вахтдан он сутка әрзиндә, мүстәсна һалларда исә бир аја гәдәр мүддәтиндә гуртармалыдыр (*маддә 289*).

Төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында

эризэ, мүрачиэт вэ дикэр мә'луматлары јохлајан Азэрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вэзифэли шэхслэри көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишлэрин башланмасына гэдэр, маллара вэ нэглијјат васитэлэринэ көмрүк нэзарэтини һэјата кечирмэк, һәмчинин маллары вэ нэглијјат васитэлэрини Азэрбајчан Республикасынын көмрүк сэрһэдиндэн кечирэн шэхслэрдэн, көмрүк брокерлэриндэн вэ дикэр шэхслэрдэн јохлама үчүн зэрури олан сәнэдлэри, мә'луматлары вэ изаһатлары алмаг һүгугуна маликдир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вэ һәмин ишэ бахылма Азэрбајчан дилиндэ апарылыр.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вэ ишэ бахылмада иштирак едэн вэ Азэрбајчан дилини билмэјөн шэхслэр ана дилиндэ вэ ја билдији дикэр бир дилдэ, экэр һәмин дил кениш јајылмыш диллэрэ аидирсэ, эризэ, изаһат вермэк, вэсатэт галдырмаг, һәмчинин Мэчэллэ илэ мүэјјэн едилмиш гайдада тэрчүмэчинин хидмэтлэриндэн истифадэ етмэк һүгугуна маликдир (*мәддә 291*).

Көмрүк гайдаларынын позулмасы Азэрбајчан Республикасынын һансы көмрүк органынын фэалијјэт зонасында ашкар едилмишсэ, позунту һаггында иш үзрэ ичраат да Азэрбајчан Республикасынын һәмин көмрүк органы тэрэфиндэн һэјата кечирилир.

Зэрури һалларда көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты, фэалијјэт зонасында бу һүгугпозма төрэдилэн Азэрбајчан Республикасы көмрүк органы тэрэфиндэн һэјата кечирилэ билэр.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатынын бир көмрүк органындан дикэринэ верилмэси мәсэлэси Азэрбајчан Республикасынын Дөвлэт Көмрүк Комитэси тэрэфиндэн һәлл едилир.

Азэрбајчан Республикасынын Дөвлэт Көмрүк Комитэси көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында истэнилэн иши өз ичраатына көтүрэ билэр, јахуд да һәмин мәгсэдлэ иши Азэрбајчан Республикасынын истэнилэн ашағы көмрүк органына верэ билэр (*мәддә 292*).

Бир шәхс тәрәфиндән вә ја биркә иштиракчылыгга бир нечә шәхс тәрәфиндән төрәдилмиш мүхтәлиф көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр бир ичраатда бирләшдирилә биләр.

Зәрури һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ајрылмасына о заман јол верилир ки, бу ишин һәллинин һәртәрәфлилијинә, тамлығына мәнфи тәсир көстәрмәсин.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин вә ја һәмин органын, һабелә Азәрбајчан Республикасы јухары Дөвләт Көмрүк Комитәси рәһбәрлијинин гәрары илә ишләр бирләшдирилә вә ајрыла биләр (мәддә 293).

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә ишин башланылмасы үчүн әсас просессуал сәнәд **көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә протоколдур.**

М а д д ә 294. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол

Бу Мәчәлләнин 379-чу мәддәси илә муәјјән едилмиш һаллар истисна едилмәклә, көмрүк гәјдаларынын позулмасынын ашкар едилдији һәр бир һалда Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын мувафиг вәзифәли шәхси тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын муәјјән етдији формада көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб олунур.

Протоколда ашағыдакылар көстәрилир:

- тәртиб едилдији јер вә тарих;
- протоколу тәртиб едән шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады;
- көмрүк гәјдаларынын позулмасыны төрәдән шәхс муәјјән едилибсә, онун һаггында ишә бахылма үчүн зәрури олан мә`луматлар;
- көмрүк гәјдаларынын позулдугу јер, вахт вә һүгүгпозманын маһијјәти;
- бу Мәчәлләнин һәмин көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт муәјјән едән мәддәси;
- шаһидләрин сојадлары вә унванлары (әкәр варса);
- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб олунан шәхсин изаһаты;
- бу Мәчәлләнин 333-чу мәддәсинә әсасән көтүрулмиш (әкәр варса) маллар, нәглијјәт вәсикәләри, сәнәдләр вә диқәр әијалар һаггында мә`лумат;
- ишин һәлли үчүн зәрури олан диқәр мә`луматлар.

Протокол ону тәртиб едән вәзифәли шәхс тәрәфиндән, һәмчинин әкәр муәјјән едилибсә, көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс тәрәфиндән имзаланыр. Шаһидләр олдугу һалда, протокол һәммин шәхсләр тәрәфиндән дә имзаланыр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс протоколу имзаламагдан имтина етдикдә, бу барәдә протоколда гәјдләр апарылыр. Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс протоколун мәзмуну илә әлағәдар изаһат вермәк вә ирадларыны билдирмәк, һабелә протоколу имзаламагдан бојун гачырма-сынын мотивләрини көстәрмәк һугугуна маликдир. Шәхсин өз әли илә јаздыгы изаһатлар, ирадлар, һабелә протоколу имзаламагдан бојун гачырмасынын мотивләри протокола әләвә олунур.

Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс барәсиндә протокол тәртиб едиләркән һәммин шәхсә онун һугуглары изаһ олунур вә бу барәдә протоколда гәјд апарылыр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасы Азәрбајҗан Республикасынын һансы көмрук органынын фәалијјәт зонасында ашкар едилмишсә, протокол, һабелә көтурулән маллар, нәглијјат васитәләри, сәнәдләр вә дикәр әшјалар һәммин көмрук органына кәтирилыр.

Протоколун сурәти көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсә имзалатдырылмагла (гәбз алмагла) верилир вә ја һәммин шәхсә көндәрилир.

Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс гәјдијјат јериндә олмадыгда, јахуд сәнәдләрдә көстәрилән унванда јерләшмәдикдә вә онун унванынын муәјјән едилмәси мүмкүн олмадыгда көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол һәммин шәхс олмадан тәртиб едилир. Протоколун сурәти почт васитәсилә гәјдијјат јеринә, јахуд сәнәдләрдә көстәрилән унвана көндәрилир. Бу һалда көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәгдим едилмиш, көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс исә онун мәзмуну вә бу Мәчәлләнин 304-чү маддәси илә таныш едилмиш сајылыр.

Протоколда ашағыдакы мә'луматлар өз әксини тапмалыдыр:

- биринчи груп мә'луматлар көмрук гәјдаларынын позулмасы факты үзрә материаллар вә һаллара аиддир. Бу-раја һугугпозманын јери, вахты вә маһијјәти дахил едилир. Протоколда бахылан КГП көрә мәс'улијјәти нәзәрдә тутан ганунун конкрет маддәсинә әсасланма көстәрилмәлидир. Башга сөzlә һугугпозмаја мувафиг дәрәчә верилмәлидир.

-икинчи груп мә'луматлар көмрук гәјдаларынын позан шәхси сәчијјәләндирән һаллара аиддир (сојады, ады, атасынын ады, јашы, мәшғулијјәт нөвү, јашајыш вә иш јери, шәхсијјәтини тәсдиг едән сәнәд).

- үчүнчү групп мәлуматлар протоколун формасына вә ону тәртиб едән шәхсә аиддир. Бу һиссәдә протоколун тәртиб едилдији јер вә тарих, тәртиб едән вәзифәли шәхсин сојады вә вәзифәси, шаһидләрин (әкәр варса) сојады вә үнванлары көстәрилир.

КГП барәдә протокол тәртиб едиләркән мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсә онун һүгуглары баша салыныр вә бу барәдә протоколда мувафиг гејдијјат апарылыр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахылма мүддәтләри Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 357-чи маддәси илә мүәјјән олунар.

М а д д ە 357. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахылма мүддәтләри

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын сәләһијјәтли вәзифәли шәхси тәрәфиндән ишин һәлли үчүн зәрури олан материалларын алындыгы күндән — физики шәхсләр тәрәфиндән төрәдилән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә он беш күн мүддәтиндә, вәзифәли шәхсләр вә диқәр шәхсләр тәрәфиндән төрәдилән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бир ај мүддәтиндә бахылыр.

Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсдән, онун вәкили вә ја нумәјәндәсиндән ишә бахылма тарихинин башга вахта кечирилмәси һаггында вәсәтәт дахил оларса бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көстәрилән мүддәт, һәммин ишә бахмаг сәләһијјәти олан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән бу Мәчәлләнин 242-чи маддәси илә мүәјјән едилмиш көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбәһетмәнин умуми мүддәти дахилиндә узадыла биләр.

Көрүндүјү кими, әкәр үмуми инзибати һүгугпозмалар үзрә ишләр протоколун алындыгы күндән е'тибарән он беш күн мүддәтиндә бахылырса, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә ишләрин ичрааты ишин башландыгы күндән бир ајдан артыг олмајан мүддәтә баша чатдырылмалыдыр.

КГП үзрә инзибати тәһгигат ашағыдакы шәхсләрин иштиракыны нәзәрдә тутур.

- ишдә шәхси, тәмсил етдији, мүдафиә етдији шәхсләр вә мараглары олан шәхсләр (мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс, онун тәмсилчиси, вәкили).

- инзибати просесдә фактики һалларын вә ишин материалларынын объектив бахылмасы вә тәһгигатына көмәк

едән шәхсләр (эксперт, мütәхәссис, тәрчүмәчи, шаһид, һал шаһидләри).

- КГП көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин јашадығы (јерләшдији) дәвләтин нүмајәндәси.

Ганунверичилик көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә ишләр үзрә ичраатын тә'мин едилмәси тәдбирләрини нәзәрдә тутур. Бу тәдбирләр физики вә ја вәзифәли шәхсин шәхсијјәтинин мүәјјән едилмәси мәгсәди илә тәтбиг олунур.

Тә'минетмә тәдбирләринә ашағыдакылар аид едилер:

- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин көмрүк органынын хидмәти мөканына кәтирилмәси;
- күнаһкар шәхсин ијирми дөрд саат әрзиндә прокурор, јахуд мөһкәмәјә хәбәр верилмәклә үч суткалыг (дикәр әсас олдугда прокурорун вә ја мөһкөминин санксијасы илә 10 суткалыг) сахланылмасы.

М а д д ә 326. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына кәтирилмәси*

Әкәр протокол тәртиб едилмәси әзуридисә вә онун јериндә тәртиб едилмәси мүмкүн дејилсә, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб етмәк вә мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин шәхсијјәтини мүәјјән етмәк мәгсәдилә көстәрилән шәхс Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын хидмәти бинасына кәтирилә биләр.

Хидмәти бинаја кәтирмә мүмкүн гәдәр гыса мүддәтдә һәјатә кәтирилмәлидир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын хидмәти бинасына кәтирилмәси һаггында гәрар әбул едән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин өз хидмәти вәзифәләрини ичра едән Азәрбајчан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашларына вә Азәрбајчан Республикасы Сәрһәд Гошунларынын һәрби гуллуғчуларына көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин кәтирилмәсинә көмәк көстәрмәк барәдә мурачиәт етмәк һүгүгу вардыр. Азәрбајчан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашлары вә Азәрбајчан Республикасы Сәрһәд Гошунларынын һәрби гуллуғчулары бу мурачиәтләрлә әлагәдар мувафиг тәдбир көрмәлидирләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә вә ја Азәрбајчан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашларына,

јахуд Азәрбајчан Республикасы Сәрһәд Гошунларынын һәрби гуллуғчуларына табе олмадыгда, мугавимәт көстәрдикдә вә ја башга әкс һәрәкәтләр етдикдә, һәмчинин көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсә гаршы хусуси васитәләр тәтбиг едилмишсә, белә шәхсин Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын хидмәти бинасына кәтирилмәси барәдә протокол тәртиб едилир вә хусуси васитә тәтбиг едилибсә, бу барәдә протоколда гәјд едилир.

М а д д ә 327. Инзибати гәјдада сахлама

Дикәр тә'сир тәдбирләрү түкәндикдә, көмрук гәјдаларынын позулмасынын гаршысыны алмаг, ишә вахтында вә дүзкүн бахылманы, һәмчинин иш үзрә гәрарын ичра едилмәсини тә'мин етмәк мәгсәдилә, һүгүг-позманын һәмин шәхс тәрәфиндән төрәдилмәсини көстәрән мә'лумат олдугда, физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс үч саата гәдәр мүддәтдә инзибати гәјдада сахланыла биләр.

Физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин маллары вә дикәр әијалары өз бәдәниндә кизләтмәклә Азәрбајчан Республикасы көмрук сәрһәдиндән кечирмәси һаггында кифәјәт гәдәр мә'лумат варса, шәхс Азәрбајчан Республикасы көмрук органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән шәхси јохлама апарылмасына мугавимәт көстәрирсә, јахуд көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә ифша едиләчәји үчүн көмрук гәјдаларынын поздугу јердән гачыб кизләнмәјә чәһд едирсә, һәмчинин көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс онун шәхсијјәтинин муәјјән едилмәсинә мане олурса, шәхс сахлама анындан ијрми дөрд саат әрзиндә мувафиг прокурора јазылы мә'лумат верилмәклә үч суткајадәк вә ја прокурорун санксијасы илә он суткајадәк мүддәтдә сахланыла биләр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин инзибати гәјдада сахланмасы Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән, һәмин көмрук органынын рәиси вә ја онун муавининин гәрары илә һәјата кечирилир.

Инзибати гәјдада сахламаны һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхсинин, хидмәти вәзифәләрини ичра едән Азәрбајчан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашларына вә Азәрбајчан Республикасы Сәрһәд Гошунларынын һәрби гуллуғчуларына инзибати гәјдада сахламанын һәјата кечирилмәсинә көмәк етмәк барәдә мурачиәт етмәк һүгүгү вардыр. Азәрбајчан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашлары вә Азәрбајчан Республикасынын Сәрһәд Гошунларынын һәрби гуллуғчулары бу мурачиәтләрлә әлагәдар мувафиг тәдбирләр көрмәлидирләр.

Физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин инзибати гәјдада сахлама мүддәти Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын хидмәти бинасына вә ја бу маддәнин биринчи һиссәси илә нәзәрдә тутулмуш зарури һәрәкәтләрин һәјата кечирилмәси мүмкүн олан дикәр биналара кәтирилдији вахтдан, сәрхош вәзијјәтдә олан шәхсләрин исә ајылмыш олдугу вахтдан һесабланыр. Көмрук нәзарәтинин вә ја көмрук рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси илә әлагәдар, көстәрилән бинада олан шәхс үчүн инзиба-

ти гайдада сахлама мүддәти көмрук нәзарәтинин вә ја көмрук рәсмиләшдирилмәсинин баша чатдыгы андан һесабланыр.

Инзибати гайдада сахлама һаггында протокол тәртиб едилир вә хусуси васитә тәтбиг едилибсә, бу барәдә протоколда гејд едилир.

Инзибати гайдада сахланан шәхсин сахланмасы Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә муәјјән едилмиш, чинајәт етмәкдә шубһәли шәхс гисминдә шәхсләрин гыса мүддәтли сахланмасы заманы тәтбиг едилән гайдалара мувафиг һәјата кечирилир.

Инзибати гайдада сахлама һаггында гәрардан сахланылан шәхс, онун вәкили вә ја нумәјәндәси тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрук органына, рајон (шәһәр) халг мәнкәмәсинә, прокурора шикајәт верилә биләр.

Инзибати гайдада сахлама һаггында гәрардан едилән шикајәт ијирми дөрд саат әрзиндә Азәрбајчан Республикасы көмрук органына, рајон (шәһәр) халг мәнкәмәсинә вә ја прокурора верилир вә онлар тәрәфиндән һәмин ишләрә дахил олдуғу андан үч сутка әрзиндә бахылмалыдыр.

Шикајәтин верилмәси инзибати гайдада сахламаја хитам верилмәси үчүн кифәјәт гәдәр әсас сајыла билмәз.

Әкәр инзибати гайдада сахлама һаггында гәрарын сәләһијјәтсиз шәхс тәрәфиндән вә ја кифәјәт гәдәр әсас олмадан гәбул едилдији, јахүд Азәрбајчан Республикасы ганунверичилијинә ујғун олараг инзибати гайдада сахланмасына јол верилмәјән шәхс барәсиндә гәбул едилдији ашкар едиләрсә, бу чүр гәрар ләгв едилир, инзибати гайдада сахланылан шәхс дәрһал азад едилир вә гануна зидд гәрар гәбул едән Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш гайдада мәс'улијјәт дашыјыр.

Көмрук ганунверичилији шаһидләрин һүғуги вәзијјәтини сәчијјәләндирәркән бә'зи мәнһудидијјәт вә истисналар муәјјән едир.

М а д д ә 310. Шаһид

Көмрук гайдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә муәјјән едилмәли олан һәр һансы бир һал барәдә мә'луматы олан истәнилән физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс изаһат вермәк үчүн шаһид кими чагырыла биләр.

Ашағыдакылар шаһид кими сорғу-суал едилә билмәз:

- көмрук гайдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин вәкили вә һүғуги јардым көстәрән нумәјәндәси, бу чүр хидмәт вә јардым көстәрилмәси илә әлағәдар онлара мә'лум олмуш һаллар һаггында,

- физики вә ја психи гусурларына көрә иш үчүн әһмијјәти олан һаллары дүзкүн гавраја билмәјән вә онлар һаггында дүзкүн изаһат верә билмәјән шәхсләр.

Көмрук гайдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин вә вәзифәли шәхсин јахын гоһумлары изаһат вермәк вәзифәсиндән азаддыр.

Шаһид, көмрук гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја она бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы

көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин чагырышы үзрә, тә'јин едилмәси вахтда Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына кәлмәли вә дүзкүн изаһат, јә'ни иш үзрә она мә'лум олан бүтүн һаллар барәсиндә мә'лумат гојулан суаллара чаваб вермәлидир.

Хәстәлик, гочалыг, әлиллик вә дикәр үзрлү сәбәбләрә, еләчә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә она бәхылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин муһәизәси илә дикәр сәбәбләрә көрә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына кәлә билмәјән шаһид олдуғу јердә сорғу-суал едилә биләр.

Үзрлү сәбәб олмадан изаһат вермәкдән имтина етмәјә вә ја бојуна гачырмага көрә шаһид бу Мәчәлләјә ујғун мәс'улијјәт дашыјыр.

М а д д ә 311. Һал шаһидләринин иштиракы

Мустәгил просессуал һәрәкәт кими бахыи кечирилмәсиндә, маллар вә нәглијјат вәситәләринин онлара аид сәнәдләрин вә дикәр әшјаларын көтүрүлмәсиндә, онларын танынмаја тәгдим едилмәсиндә, көмрүк муәјинәси апарылмасында, малларын, нәглијјат вәситәләринин вә дикәр әмлакын үзәринә һәбс гојулмасында, һәмчинин зәрури һалларда дикәр просессуал һәрәкәтләрин һәјата кечирилмәсиндә иштирак етмәк үчүн һал шаһидләри чагырылыр. Һал шаһидләри ики нәфәрдән аз олмамагла чагырылыр. Һал шаһиди гисминдә ишин нәтичәсиндә марағи олмајан истәнилән физики шәхс чагырыла биләр.

Көмрүк нәзарәтинин вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә тәһгигатын апарылмасы һәвалә едилмиш Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсләри, һәмчинин мувафиг олараг көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында, јахуд көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләр һаггында ишин сонрадан ичрааты вә ја она бахылма һәвалә едилә биләчәк көмрүк вә ја дикәр һүгүг-муһәфизә органларынын ишчиләри һал шаһидләри ола билмәзләр.

Һал шаһидләри онларын иштиракы илә һәјата кечирилән һәрәкәтләрин мәзмуну вә нәтичәсини, дикәр фактлары протоколда тәсдиқ етмәлидирләр. Онларын һәјата кечирилмиш һәрәкәтләр үзрә протоколда гејд едилмәклә өз ирадларыны билдирмәк ихтијары вардыр.

Еһтијач олдугда һал шаһидләри јухарыда көстәрилән һаллар үзрә шаһид кими сорғу-суал едилә биләр.

Мөвчуд ганунверичилик шәхсин шаһид гисминдә гәбүл едилмәси үчүн јаш мәһдудийјәтләри нәзәрдә тутмур. Шаһид олараг, һәдди-бүллуға чатмамыш шәхсләр, бә'зи мүстәсна һалларда исә азјашлы ушаглар диндирилә биләр. Он дөрд јашына чатмамыш ушаглар диндириләркән мүтәхәссис кими педагог вә ја психолог диндирмәдә иштирак етмәлидир. Көмрүк Мәчәлләси шаһид гисминдә диндирилә билмәјән шәхсләри дә мүәјјән етмишдир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs'улиј-јетэ чэлб едилэн шәхсин аилэ үзвләри вә јахын гоһумлары изаһат вермәкдән азад едилирләр.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө ишләр үзрә сүбутлар дедикдә елә фактики мә'луматлар вә дикәр васитәләр баша дүшүлүр ки, көмрүк органлары онларын әсасында, ганунла мүәјјән олунмуш гайдада көмрүк гайдаларынын позулмасы һадисәнин олдугу, ја олмадығыны мүәјјән едилрәр. Онлар ишләрин әдаләтли һәлли үчүн мүһүм әһәмијјәт кәсб едир.

Ганунверичилик, һәмчинин сүбутетмә васитәләрини, јә'ни сүбутларын гануни јолла алынмасы үсулларыны мүәјјән едир. Бунлар ашағыдакылардыр:

1) көмрүк ганунверичилији илә мүәјјән олунмуш гайдада тәртиб едилмиш протокол вә һугугпозмаја аидијјәти олан факт вә һаллары тәсдиг едән дикәр сәнәдләр;

2) көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs'улијјетэ чэлб едилэн шәхсин изаһаты;

3) шаһидин изаһаты;

4) експертин рә'ји;

5) мадди сүбутлар;

6) јазылы сүбутлар;

Протоколларла бәрәбәр көмрүк гайдаларынын позулмасы иши үзрә сүбут кими истифадә олуна биләчәк сәнәдләр дедикдә ишин ичрааты, јахуд бахылмасы үчүн зәрури олан вә вәзифәли шәхс тәрәфиндән тәләб едилэн арајыш, акт, мүгавилә, гаимә вә с. сәнәдләр нәзәрдә тутулур. Бу сәнәдләр сүбутларын мәнбәји кими истифадә олуна биләр.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы барәдә ишләр үзрә конкрет просессуал һәрәкәтләр

Мөвчуд ганунверичилик просессуал һәрәкәтләрин бүтөв бир системини нәзәрдә тутур. КГП барәдә ишин ичраатыны апаран көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән бу һәрәкәтләрин әксәријјәти һәјата кечирилир:

1) көмрүк гайдаларынын позулмасы барәдә иш үзрә шәхсләрин диндирилмәси;

2) ишин ичрааты вә бахылмасы үзрә сәнәдләрин тәләб едилмәси;

3) малларын, нэглијјат васитэлэринин, сэнэдлэрин с. көтүрүлмәси;

4) маллар, нэглијјат васитэлэри вә диқәр әмлак үзә-нә һәбс гојулмасы;

5) көмрүк тәһгигатынын апарылмасы;

6) бахыш кечирилмәси;

7) маллар, нэглијјат васитэлэри, сәнәдләр вә диқәр јјаларын танынмағ үчүн тәғдим олунмасы;

8) дәвләт органларындан вә лазыми шәхсләрдән әмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишин ичрааты үчүн әлүматын алынмасы;

9) көмрүк гәјдаларынын позулмасы иши үзрә тәф-иш, јохлама вә инвентаризасијанын кечирилмәси;

10) экспертиза тәјин едилмәси;

11) экспертизанын кечирилмәси үчүн проб вә нүмү-элэрин көтүрүлмәси.

Бу просессуал һәрәкәтлэрин һәјата кечирилмәси гәј-аларынын бәзиси “Көмрүк ишинин әсаслары”-нын 1-чи илдиндә көстәрилмишдир.¹

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишә бахылмасы вә гәрар верилмәси мәрһәләси

М а д д ә 352. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағгында ишлән-ин бахылмаға верилмәси*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағгында ишин ичраатыны апа-ан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси, ичраат аша чатдыгдан сонра физики шәхсә вә ја вәзифәли шәхсә тәтбиг едилә-әк тәнбегетмә мүддәтинин кечмәсинә ән азы он беш кун, идарә, мүәссисә ә тәшкилата, һәмчинин һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлығ фәалијјә-иш илә мәшгул олан шәхсә тәтбиг едиләчәк тәнбегетмә мүддәтинин ечмәсинә исә ән азы бир ај галана гәдәр ишин материалларыны бу орга-ын рәисинә вә ја онун муавининә, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һақимијјәти органынын вәзифәли шәхси исә бу орга-ын сәләһијјәтли вәзифәли шәхсинә верир.

М а д д ә 353. *Бахылмаға вериләнә гәдәр көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағгында ишин ичраатынын хитамы*

¹ К.Һејдәров “Көмрүк ишинин әсаслары” 4 чилддә 1-чи чилд “Көмрүк ишинин тәшкили вә технолокијасы” – Б., 1998-чи ил

Бу Мәчәлләни 286-чы маддәси илә муәјјән едилмиш һалларда көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында ишин ичраатына хитам вериләркән, көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында ишин ичраатыны апаран Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси мувафиг гәрар гәбул едир. Бу гәрарда ишин маһијјәти, бу иш үзрә ичраата хитам верилмәсинин әсаслары гәјд едилир, көтүрулмуш малларын, нәглијат вәситәләринин, сәнәдләрин вә диқәр әшјаларын, үзәринә һәбс гојулмуш әмлакын сонрақы тәләји, кировун вә ја зәманәтин предметы, мадди субутлар, һәмчинин көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында иш үзрә хәрчләр һаггында мәсәләләрин һәлли өз әксини тапыр. Бу гәрар Азәрбајчан Республикасынын һәммин көмрук органынын рәиси вә ја онун муавининин тәсдигиндән сонра гүввәјә минир.

Ишин ичраатына хитам верилмәси һаггында гәрарын сурәти, гәрар гүввәјә миндикдән сонра үч кун әрзиндә барәсиндә ичраат апарылан шәхсә, физики шәхс әлдуқдә, јахуд һугуги шәхс ләгв едилдикдә онун нүмајәндәсинә вә ја баиға марағлы шәхсләрә верилир вә ја көндәрилир.

Көмрук гәјдаларынын юзулмасы барәдә ишин ичраатында бу мәрһәлә – мәркәзи мәрһәлә сајылыр. Белә ки, мәрһәз бу мәрһәләдә һугугпозма фактынын өзү бахылыр, јохланылыр, тәдгиг олунур вә сүбутлар дәјәрләндирилир. Бу мәрһәләдә инзибати тәһгигата, инзибати просесин иштиракчыларынын һугу вә вәзифәләринә риәјәт олунмасына гијмәт верилир, протоколларын тәртиб едилмәсинин вә көмрук органынын вәзифәли шәхсинин бүтүн просессуал һәрәкәтләринин гаунилији вә әсаслылығы јохланылыр.

М а д д ә 354. Көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында ишләрә бахмағ сәләһијјәти олан Азәрбајчан Республикасы көмрук органлары

Физики шәхсин мәс'улијјәтә чәлб едилдији һалларда көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында ишә, вәзифәли шәхси бу ишин ичраатыны апаран Азәрбајчан Республикасы көмрук органы тәрәфиндән бахылыр.

Вәзифәли шәхс идарә, муәссисә вә тәшкилат, һәмчинин һугуги шәхс јаратмадан сәибкарлығ фәалијјәти илә мәшғул олан шәхс мәс'улијјәтә чәлб едилдији һалларда көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында ишә, ишин ичраатыны һансы көмрук органынын вәзифәли шәхси, јахуд һансы көмрук органы табечилијјиндә олан көмрук постунун вәзифәли шәхси апармыш сәһмин көмрук органы тәрәфиндән бахылыр.

Азәрбајчан Республикасынын көмрук ишини апаран ичра һакимијјәти органы Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә төрәдилмиш көмрук гәјдаларынын юзулмасы һаггында истәнилән иши бахылма үчүн өз ичраатына көтүрә ишәр, јахуд бу мәғсәдлә Азәрбајчан Республикасынын истәнилән көмрук органына верә биләр.

М а д д а 355. Көмрүк гаждаларынын позулмасы хаггында ишлэрэ бахмаг сәләһијјәти олан көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри

Көмрүк гаждаларынын позулмасы хаггында ишлэрэ Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органы адын-дан, онун сәләһијјәтли вәзифәли шәхсләри, Азәрбајчан Республикасынын дикәр көмрүк органларынын адындан исә һәммин көмрүк органларынын рәисләри вә ја онларын муавинләри тәрәфиндән бахылыр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын көмрүк гаждаларынын позулмасы хаггында ишлэрэ бахмаг сәләһијјәти олан вәзифәли шәхсләри бахылмаг учун ишин материалларыны аларкән ашагыдакы мәсәләләри әввәлчәдән һәлл едир:

- һәммин ишә бахылма онун сәләһијјәтинә аиддирми;
- көмрүк гаждаларынын позулмасы хаггында ишин протоколлары вә дикәр материаллары бу Мәчәлләнин тәләбләринә мувафигдирми;
- ишә хитам верилмәсинә сәбәб олан һаллар мөвчуддурму;
- ишә маһијјәти үзрә бахылма учун иш үзрә топланмыш материаллар кифәјәтдирми вә ја иш әләвә ичраат учун кери гажтарылмалыдырми;
- ишә бахылмада иштирак етмәли олан шәхсләрә, онун бахылма вахты вә јери хаггында мәлумат верилибми;
- чәримәнин, малларын вә нәглијјат вәситәләринин дәјәринин тутулмасы вә онларын мүмкүн ола биләчәк мүсәдирәси учун тәдбирләр көрүлмүшдурму;
- мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин, онун вәкилинин вә ја нумәјәндәсинин вәсәтәтләри олмушдурму.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси, көмрүк гаждаларынын позулмасы хаггында бахылмаг учун гәбул едилмиш иш натамам олдугда вә ја ишин маһијјәти үзрә бахылмаға манечилик төрәдән дикәр һаллар олдугда, әләвә ичраата гажтарыр.

Ишә бахылмаға гәдәр ишин гажтарылмасы хаггында гәрар јазылы формада тәртиб едилир вә әләвә ичраат апарылмасы барәдә тапшырыгла Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына вә ја Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә көндәрилир (маддә 356).

КГП барәдә ишин ичрааты просесиндә һүгугпозманы төрәдән физики вә ја вәзифәли шәхсин тәгсири (вә ја тәгсирсизлији) мүәјјән олунур, һәм көмрүк гаждаларынын позулмасы, һәм дә һүгугпозучусунун шәхсијјәтинә ујғун ичти-маи тәһлүкәлилији характеризә едән инзибати тәнбеһин нөвү вә өлчүсү барәдә дәвләт адындан гәрар чыхарылыр.

М а д д э 361. Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын гәрары

Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахараг ашагыдакы гәрарлардан бирини чыхарыр:

1) тәнбегһетмә һаггында;
2) иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында;
3) көмрук иши саһәсиндә чинајәтләр үзрә чинајәт иши баишланмасы һаггында;

4) көмрук иши саһәсиндә чинајәтләр вә саир чинајәтләр үзрә чинајәт ишинин баишланмасы мәсәләсинин һәлли үчун, материалларын Азәрбајчан Республикасынын диқәр һүгүг-муһафизә органларына көндәрилмәси һаггында;

5) ишин әлавә ичраата гәјтарылмасы һаггында.

Иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында гәрар, төрәдилмиш көмрук гәјдаларынын позулмасынын аз әһмијјәтли олмасы илә әлагәдар һүгүг позан мәс'улијјәтдән азад едиләркән, һәмчинин иш үзрә ичраатын апарылмасыны истисна едән һаллар олдугда чыхарылыр.

Чинајәт иши баишланмасы һаггында гәрар, ишә бахылмаға һазырлыг вә ја ишә бахылма заманы көмрук иши саһәсиндә чинајәтләрин әләмәтләри ашқар едилдији һалда чыхарылыр.

Көмрук иши саһәсиндә чинајәтләрин вә саир чинајәтләрин әләмәтләри олан материалларын чинајәт иши баишламадан Азәрбајчан Республикасынын диқәр һүгүг-муһафизә органларына көндәрилмәси һаггында гәрар, маһијјәти үзрә бахылма үчун бу материалларын ибтидаи истинтаг органлары вә ја прокурор төрәфиндән тәләб едилдији, һәмчинин тә'хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләринин кечирилмәси зәруријјәти олмадығы һалларда чыхарылыр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин әлавә ичраата гәјтарылмасы һаггында гәрар, бу Мәчәлләнин 356-чы маддәсинин биринчи һиссәси илә муәјјән едилмиш һалларда чыхарылыр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гәрарда ашагыдакылар гејд едилмәлидир:

- адындан гәрар чыхарылан Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын ады;

- гәрар чыхаран вәзифәли шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады;

- ишә бахылдығы вахт вә јер һаггында мә'лумат;

- әкәр муәјјән едилибсә, барәсиндә ишә бахылан шәхс һаггында мә'лумат;

- ишә бахыларкән муәјјән едилән һалларын шәрһи;

- төрәдилмиш көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә бу Мәчәлләнин мәс'улијјәт нәзәрдә тутан маддәси;

- иш үзрә гәбул едилән гәрар;

- гәрардан шикајәт верилмәсинин мүддәтләри вә гәјдасы һаггында мә'лумат.

*Гэрада көтурулэн маллар, нэглицјат васитэлэри, онларын сэнэд-
лэри вэ дикэр эшјалар, үзэринэ һэбс гојулмуш амлак, киров, зэманэт, депо-
зитэ верилмиш мәблэглэр, мадди субутлар вэ көмрүк гәјдаларынын по-
зулмасы һаггында иш үзрә хәрчләр һаггында мәсәлэлэрин һәлли өз әксини
тапмалыдыр.*

*Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә чыхарылан гә-
рар, ишә бахмыш олан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзи-
фәли шәхси тәрәфиндән имзаланыр.*

Гэрар ишә бахылма гуртаран кими е'лан едилир.

*Гэрарын сурәти, бу маддәнин биринчи вә икинчи бәndlәри илә
муәјјән едилән һалларда барәсиндә гэрар чыхарылан шәхсә вә ја онун
нүмајәндәсинә гэрар чыхарылдыгдан сонра үч күн әрзиндә верилмәли вә ја
көндәрилмәлидир.*

Бу мәрһәләдә КГП барәдә ишин инзибати ичрааты-
нын бүтүн иштиракчылары өз марагларынын мүдафиәси,
һәгигәтин ашкара чыхарылмасы вә иш үзрә әдаләтли гәра-
рын чыхарылмасына наил олмаг үчүн кифәјәт гәдәр кениш
һүгуглара маликдирләр.

Бу мәрһәләдә ашағыдакы мүһүм просессуал мәсәлә-
ләр (о чүмләдән, ишин бахылмаға һазырланмасы, ишин ба-
хылмасы, көмрүк гәјдаларынын позулмасы иши үзрә гәра-
рын гәбул едилмәси, тәнбәһин гојулмасы вә көмрүк орга-
нынын вәзифәли шәхсләринин сонракы һәрәкәтләри) һәлл
олунур.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә,
мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин, мәс'улијјәтә чәлб едилән
идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәринин вә ја онун мүа-
вининин, онларын вәкилләринин, јахуд нүмајәндәләринин
иштиракы илә бахылыр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы мәс'улиј-
јәтә чәлб едилән шәхсә јазылы мә'лумат көндәрмәклә, јахуд
көстәрилән шәхсә тәгдим едилән вә ја көндәрилән көмрүк
гәјдаларынын позулмасы һаггында протоколда гејд етмәк-
лә ишә бахылма јери вә вахты барәдә мә'лумат верир.

Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс, мәс'улијјәтә чәлб
едилән идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун
мүавини, онларын вәкилләри вә ја нүмајәндәләри олмадан,
көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә јалныз, һә-
мин шәхсә бахылма вахты вә јери барәдә вахтында
мә'лумат верилмәсинә бахмајараг ондан ишә бахылманын
тә'хирә салынмасы барәдә вәсәтәт дахил олмадыгда, ишә

бахыларкән шәхсин Азәрбајчан Республикасынын әразисиндән харичдә олмасы барәдә мә'лумат олдугда, һәмчинин көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмәли олан шәхс мүәјјән едилмәдикдә вә көмрүк гәјдаларынын позулмасы факты бејнәлхалг почт көндәришләриндә ашкар едилдији һалларда бахыла биләр (*мәддә 359*).

М а д д ә 360. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахыларкән ајдынлашдырмалы олан һаллар*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахаркән ашагыдакылары ајдынлашдырмалыдыр:

- *мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс онун төрәдилмәсиндә тәгсирлидирми;*
- *шәхс мәс'улијјәтә чәлб едилә биләрми;*
- *мәс'улијјәти јункулләшдирән вә ағырлашдыран һаллар вармы;*
- *ишин дүзкүн һәлли учун әһәмијјәти олан дикәр һаллар вармы.*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишин бахылмасына һазырлыг мәрһәләсиндә бу ишә бахмаг һүгугу олан көмрүк органынын сәләһијјәтләри мүәјјән олунмалыдыр.

Дөвләт Көмрүк Комитәси Азәрбајчан Республикасы әразисиндә баш вермиш көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә истәнилән иши өз ичраатына көтүрә вә ја һәр һансы көмрүк органына һәвалә едә биләр.

Гүввәдә олан ганунверичилијә көрә көмрүк гәјдаларынын позулмасы физики шәхс тәрәфиндән төрәдилдикдә 15 күн мүддәтиндә, вәзифәли вә дикәр шәхс тәрәфиндән төрәдилдикдә исә көмрүк органынын вәзифәли шәхси ишә аид материаллары алдығы күндән е'тибарән бир ај мүддәтиндә бахылыр. Мәс'улијјәтә чәлб олунан шәхс, онун вәкили вә ја нүмајәндәси тәрәфиндән вәсадәт галдырыларса, бу мүддәт мувафиг шәхс тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбеһин үмуми мүддәти һүдудларында артырыла биләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси бу чүр һүгугпозманын төрәдилмәсинә көмәк едән сәбәбләри вә шәраити мүәјјәнләшдирәркән һәмин сәбәбләрин вә шәраитин арадан галдырылмасы үчүн тәдбирләр көрүл-

барədə мувафиг дөвләт органларына, идарә, мүәссисә шкилатлара тәклифләр верир.

Тәклифләр алындығы күндән бир ај әрзиндә, дөвләт лары, һугуги шәхсләр көрүлмүш тәдбирләр барәсиндә фләри верән Азәрбајчан Республикасы көмрүк орган вәзифәли шәхсинә мәлүмат вермәлидирләр (мәддә

М а д д ە 363. Мәһкәмәјә ишдиаларын верилмәси

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахан Азәрбајчан ыкасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси, иш үзрә ичраат вә ја бу хылма кедишиндә әгдләрин һугугазидд хактери һаггында әсас едәрсә, бу чур әгдләрин етибарсыз сәјылмасы барədə мәһкәмәјә вермәк һугугу вардыр.

Иш үзрә мәдди сүбут кими көтүрүлмүш маллар, нәгг васитәләри, онларын сәнәдләри вә диқәр әшјалар, инин үзәринә һәбс гојулмуш әмлак барədə мәсәлә һәлл аркән, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзишәхси Мәчәлләнин 323-чү мәддәсинин тәләбләрини әр тутур.

Чәримәнин, јахуд малларын вә ја нәглијјат васитәләәјәринин өдәнилмәсинин тәмин едилмәси мәгсәдилә әүлмүш маллар, нәглијјат васитәләри, киров гојулмуш ар вә нәглијјат васитәләри, зәманәт үзәринә һәбс гош әмлак барədə мәсәлә һәлл олунаркән, көмрүк гәјдаынын позулмасы һаггында ишә бахан Азәрбајчан Ресикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси ашағыдаы рәһбәр тутур:

Чәримәнин, јахуд малларын вә ја нәглијјат васитәләәјәринин өдәнилмәсинин тәмин едилмәси мәгсәдилә арын, нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси, онларын в гојулмасы вә ја әмлакын үзәринә һәбс гојулмасы гандырылмыш олдугда, өдәнилмәли олан мәбләғ өдәикдән сонра ики ај әрзиндә һәммин әшјалар, бу әшјалакөтүрүлдүјү шәхсә, киров гојана вә ја үзәринә һәбс гоәмлак мәхсус олдугу шәхсә гәјтарылыр. Өдәнилмәли мәбләғ өдәнилдикдән сонра бу мәгсәдләрлә верилән нәтин фәалијјәти дајаныр. Депозитә верилмиш мәб-

ләғләр исә өдәнилмәли олан мәбләғин өдәнилмәси үчүн истифадә едилир. Әкәр өдәнилмәли олан мәбләғ өдәнилдикдән сонра мұвафиг хәбәрдарлыг көндәрилмәсинә бахмаја-раг ики ај әрзиндә тәләб едилмәзсә, бу чүр әшјалар мұвәггәти сахланч анбарларында јерләшдирилир. Өдәнилмәли олан мәбләғ өдәнилмәдикдә чәримәнин вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин өдәнилмәси мәгсәди илә көтүрүлмүш маллар вә нәглијјат васитәләри, гојулмуш киров вә ја үзәринә һәбс гојулмуш әмлак барәдә, һәмчинин бу мәгсәдләрлә верилмиш зәманәтин ичра едилмәси вә депозитә верилмиш мәбләғдән истифадә едилмәси мәсәләләри Көмрүк Мәчәлләси илә мұәјјән едилмиш гәјдада һәлл едилир.

Чәримәнин, јахуд малларын вә ја нәглијјат васитәләри дәјәринин өдәнилмәсинин тә`мин едилмәси мәгсәдилә малларын вә нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси, онларын киров гојулмасы, мәбләғләрин депозитә верилмәси әсассыз олдугда бу чүр әшјалар вә мәбләғләр, көстәрилән һәрәкәтләрин әсассыз олдугу мұәјјән едилдикдән сонра, бунларын көтүрүлдүјү шәхсә, киров гојана гәјтарылыр. Мұвафиг хәбәрдарлыг көндәрилдикдән сонра ики ај әрзиндә көстәрилән шәхсләр тәрәфиндән әшјалар тәләб едилмәдикдә, онлар мұвәггәти сахланч анбарларында јерләшдирилир. Бу һалда һәмин әшјалар хәбәрдарлыг көндәрилдији күндән алты ајдан артыг олмајан мүддәтә гәдәр мұвәггәти сахланыла биләр.

Әкәр кировун предмети вә ја үзәринә һәбс гојулан әмлак шәхсин саһиблијиндә галмышдырса, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы тәрәфиндән мұәјјән едилмиш, бу предметләрдән истифадә едилмәси вә сәрәнчам верилмәси барәдә бүтүн гадаған вә мәһдудийјәтләр өдәнилмәли олан мәбләғ өдәнилдикдән сонра, јахуд киров вә ја һәбсин әсассыз олмасы мұәјјән едилдикдән сонра өз гүввәсини итирир (мәддә 364).

М а д д ә 365. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылма заманы Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин фәалијјәт тәһләкәсизлијинин тә`мин едилмәси*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк орга-

ын вәзифәли шәхси иш үзрә бу Мәчәллә илә муәйҗән едилмиш һәрәкәт-и ичра едәркән Азәрбајҗан Республикасы дахили ишләр органларына хси тәһлүкәсизлијинин вә ичтимаи асајишин муһафизәсинин тә'минләмәси үзрә мурачиәт етмәк һуғуғу вардыр.

Бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көстәрилән мурачиәти алан әрбајҗан Республикасы дахили ишләр органларынын вәзифәли шәхсин ичрасыны тә'мин етмәли вә Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсләринин көмрүк җајдаларынын позулмасы һаггында иш ичрааты вә ја бу ишә бахылма үзрә өз хидмәти вәзифәләринин јери-јетирилмәсинә зоракылығ јолу илә манечилик төрәдән шәхсләрин с'улијјәтә чәлб едилмәси үчүн Азәрбајҗан Республикасынын ганунверичији илә нәзәрдә тутулан тәдбирләри көрмәлидир.

Көмрүк җајдаларынын позулмасы барәдә ишин динләнилмәси

Көмрүк җајдаларынын позулмасы барәдә ишә ба-
лласынын мәркәзи мағамы ишин динләнилмәсидир.

Гүввәдә олан ганунверичилијә көрә сәләһијјәтли
әмрүк әмәкдашы ишин бахылмасына башламаздан әввәл:

1) ишә баханын кимлијини, һансы ишин бахыла-
ығыны, кимин вә һансы маддәнин әсасында мәс'улијјәтә
әлб едилдијини е'лан едир;

2) көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс'улиј-
тә чәлб едилән шәхсин, һәмчинин, мүәссисәнин, тәшкила-
ын рәһбәрлијинин иштирак етдијини јәгинләшдирир.

Сонра о, КГП үзрә ишин бахылмасына башлајарағ
ир сыра просессуал һәрәкәтләр едир:

- јухарыда көстәрилән шәхсләрин иштирак етмәдији
алда ишә бахылмасынын мүмкүнлүјү вә јахуд ишә бахыл-
асынын тә'хирә салынмасы барәдә гәрар гәбул едир;

- мәс'улијјәтә чәлб едилән тәрәфин шәхсијјәтини
үәјјән едир вә диқәр шәхсләрин сәләһијјәти олуб-
лмадығыны јохлајыр;

- ишин бахылмасында иштирак едән шәхсләрин
үгүг вә вәзифәләрини баша салыр;

- тәрчүмәчинин дөвәт едилмәси, вәсадәтләрин вә им-
иналарын мәсәләсини һәлл едир.

Ишин бахылма мәрһәләсиндә көмрүк җајдаларынын
озулмасынын тәфәррүаты тәһлил едилир, иш үзрә сүбут-
ар тәдгиг едилир, мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсләрин, он-

ларын вәкилләринин, нүмајәндәләринин бахылан иш үзрә элавә изаһатлары динләнелир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә ишләрә бахылмасыны тәмин етмәк мәгсәди илә көмрүк органы мәс'улијјәтә чөлб олунан шәхсләрә ишин бахылачағы јер вә вахт барәдә јазылы хәбәрдарлыг көндәрир.

Ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш хусуси һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишләр мәс'улијјәтә чөлб едилән шәхсин, онун вәкилинин, јахуд нүмајәндәсинин иштиракы олмадан да бахыла биләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы үзрә ишин динләнилмәси вә бахылмасынын јекуну кими көмрүк органынын вәзифәли шәхси гәрар чыхарыр. Бу гәрар ашағыда көстәрилән формалардан бири ола биләр:

1) тәнбег едилмәси барәдә;

2) иш үзрә ичраата хитам верилмәси барәдә;

3) тәһгигаты көмрүк органларынын сәләһијјәтинә аид едилмиш гачагмалчылыг вә ја дикәр чинајәтләр үзрә чинајәт иши галдырылмасы барәдә;

4) тәһгигаты көмрүк органларынын сәләһијјәтинә аид едилмиш гачагмалчылыг вә ја дикәр чинајәтләр үзрә чинајәт иши галдырылмасы үчүн материалларын дикәр һүгүг мұһафизә органларына көндәрилмәси барәдә;

5) ишин элавә ичраата гәјтарылмасы барәдә.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә гәрар һәм һүгүгпозан, һәм дә ону ичра етмәли олан органлар үчүн мәчбури характер дашыјыр. Гәрар мүәјјән олунмуш гәјдада рәсмиләшдирилмәли вә ишә бахан көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән имзаланмалыдыр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә иш үзрә гәрардан шикајәт, протест верилмәси вә јенидән бахылмасы мәрһәләси

Көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә иш үзрә гәрарындан шикајәт, протест верилмәси, ганунчулуғун вә вәтәндашларын һүгүгунун горунмасынын е'тибарлы тә'минатыдыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, көмрүк органынын нәинки тәнбег барәдә, һәмчинин јухарыда сада-

ладығымыз дикэр (5 нөв) гэрарлары барэдэ шикајэт вэ протест верилэ билэр.

Ганунверичилик көмрүк органынын гэрарындан шикајэт верилмэсинин – тәнбегин гојулма объектиндэн асылы олараг – мүхтәлиф проседура вэ мүддәтини мүэјјән едир.

М а д д э 366. Физики шәхс вэ вәзифәли шәхс тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәнбегетмә һаггында гэрарындан шикајэт верилмәси

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәнбегетмә һаггында гэрарындан, бу тәнбегин аид олдуғу физики шәхс, вәзифәли шәхс, онун вәкили вэ ја гануни нумәјәндәси гэрар чыхарылдығы кундән он кун мүддәтиндә шикајэт верә биләр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәнбегетмә һаггында гэрарындан Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органына вэ ја Азәрбајчан Республикасынын тәнбег едән көмрүк органынын олдуғу јер үзрә рајон (шәһәр) халг мәһкәмәсинә шикајэт верилә биләр.

Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы тәрәфиндән шикајэт үзрә гэрар гәбул едилдији кундән он кун әрзиндә һәмин гэрардан Азәрбајчан Республикасынын тәнбег едән көмрүк органынын вэ ја шикајәтә бахан јухары көмрүк органынын олдуғу јер үзрә рајон (шәһәр) халг мәһкәмәсинә шикајэт верилә биләр.

Бу маддәдә көстәрилән мүддәтләр үзрә сәбәбләрә көрә өтурулдүкдә, һәмин мүддәтләр гэрарын аид олдуғу шәхсин, онун вәкилинин вэ ја нумәјәндәсинин әризәси илә Азәрбајчан Республикасынын мувафиг јухары көмрүк органы вэ ја мәһкәмә тәрәфиндән бәрнә едилә биләр.

М а д д э 367. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гэрарындан идарә, мүәссисә вэ тәшкилатлар, һәмчиниң һугуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләр тәрәфиндән шикајәт верилмәси

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәнбегетмә һаггында гэрарындан бу тәнбегин аид олдуғу идарә, мүәссисә вэ тәшкилат, һәмчиниң һугуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхс, еләчә дә онларын нумәјәндәси вэ ја вәкили гэрар чыхарылдығы кундән он кун әрзиндә шикајәт верә биләр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын тәнбегетмә һаггында гэрарындан Азәрбајчан Республикасы јухары көмрүк органына шикајәт верилә биләр. Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органынын шикајәт үзрә гэрар гәбул етдији кундән он кун әрзиндә һәмин гэрардан мүәјјән олунмуш гәјдада шикајәт верилә биләр.

Бу маддә илә мүәјјән едилмиш мүддәтләр үзрә сәбәбләрә көрә өтурулдүкдә, гэрарын аид олдуғу шәхсин, онун вәкилинин вэ ја нумәјәндә-

синин әризәси илә мувафиг сурәтдә Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы вә ја Азәрбајчан Республикасы Игтисад Мәһкәмәси һәммин мүддәтләри бәрпа едә биләр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраата хитам верилмәси вә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин әлавә ичраата гәјтарылмасы һаггында гәрарындан көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улиј-јәтә чәлб едилән шәхс вә ја онун вәкили, јахуд нүмајәндәси гәрар чыхарылдығы күндән беш күн мүддәтиндә Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Көмрүк Комитәсинә шикајәт верә биләр.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләр үзрә чинајәт иши башланмасы вә ја бу чүр чинајәтләр вә саир чинајәтләр үзрә чинајәт иши башланмасы мәсәләсинин һәлли үчүн материалларын Азәрбајчан Республикасынын дикәр һүгүг-мүһафизә органларына көндәрилмәси һаггында гәрарларындан Азәрбајчан Республикасы Чинајәт просессуал ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада шикајәт верилә биләр (маддә 368).

Көмрүк органынын физики вә ја вәзифәли шәхсә тәнбәһ гојулмасы барәдә гәрарындан онлар, онларын вәкилләри вә нүмајәндәләри тәрәфиндән гәрар чыхарыландан 20 күн әрзиндә шикајәт верилә биләр.

Бу һалда шикајәт көндәрилә биләчәји үнван – көмрүк органынын јухары инстансијасы, мәһкәмәләр – мүәјјән едилир.

М а д д ә 369. Шикајәт вә ја прокурорун протести илә әлагәдар, һабелә нәзарәт гәјдасында көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гәрарлара Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы тәрәфиндән бахылма

Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы барәсиндә гәрар чыхарылан шәхсин, онун вәкилинин вә ја нүмајәндәсинин шикајәти, јахуд прокурорун протести илә әлагәдар олараг көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гәрарлара бахаркән, һабелә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат вә бу ишә бахылма заманы Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ганунчулуға әмәл едилмәсинә нәзарәт гәјдасында бу ишләрә бахаркән ашағыдакы гәрарлардан бирини гәбул едир:

1) гэрары дэжишдирмир, шикајэт вэ ја протест тә мин олунмур;
2) гэрары лэгв едир, иши јенидән бахылмага вэ ја алава ичраата гайтарыр;

3) гэрары лэгв едир вэ ишә хитам верир;

4) көмрук гайдаларынын позулмасына көрә тәнбег тәдбирини, шиддәтләндирмәмәк шәртилә дэжишдирир;

5) көмрук гайдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гэрары лэгв едир вэ бу Мәчәлләнин 361-чи маддәсинин биринчи һиссәсинин 3-чу вэ ја 4-чу бәндләри илә нәзәрдә тутулмуш гэрарлардан бирини гәбул едир.

Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрук органы тәрәфиндән бу маддәнин биринчи һиссәсинин икинчи, учунчу, дөрдүнчу, бешинчи бәндләри илә муәјјән едилмиш һалларда мувафиг гэрар чыхарылыр. Гәбул едилмиш гэрар һаггында протест верән прокурора вэ ја шикајэт верән шәхсә, Азәрбајчан Республикасы көмрук органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән көмрук гайдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат вэ она бахылма заманы ганунчулуга риәјәт едилмәсинә нәзарәт гайдасында бахыларкән көстәрилән гэрар гәбул едилдији һалларда исә барәсиндә көмрук гайдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гэрар чыхарылан шәхсә јазылы ма лумат верилир.

М а д д э 370. Көмрук гайдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә вэ ја иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында гэрарын ләгви вэ ја дэжишдирилмәси үчүн әсаслар

Көмрук гайдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә вэ ја иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында гэрарын ләгви вэ ја дэжишдирилмәси үчүн әсаслар ашагыдакылардыр:

1) ишин ичрааты вэ ја ишә бахылманын биртәрәфли вэ натамам олмасы;

2) гэрарда көстәрилән нәтичәләрин ишин фактик һалларына ујғун кәлмәмәси;

3) гэрарын сәләһијјәтсиз шәхс тәрәфиндән верилмәси вэ ја бу Мәчәлләнин вэ инзибати һуғуғнозмалар һаггында Азәрбајчан Республикасы ганунверичилијинин просессуал тәләбләринин әһәмијјәтли дәрәчәдә позулмасы;

4) төрәдилмиш һәрәкәтин вэ һәрәкәтсизлијин дүзкүн төвсиф едилмәмәси вэ бу Мәчәллә илә нәзәрдә тутулмуш тәнбег тәдбиринин тәтбиг едилмәмәси вэ ја дүзкүн тәтбиг едилмәмәси.

Көмрук органынын јухары инстансијасынын гэрарындан онун гәбул едилдији күндән етибарән 10 күн мүддәтиндә мәнкәмәјә шикајәт верилә биләр.

Белә һалларда мәнкәмәнин гэрары гәтидир.

Беләликлә, физики вэ ја вәзифәли шәхсин тәнбег едилмәси барәдә көмрук органынын гэрарындан онларын

сечиминдэн асылы олагаг һәм инзибати гайдада (көмрүк органынын јухары инстансиясы), һәм дә мәһкәмә гайда-сында шикајәт верилә биләр.

Өз һүгугу позулан вә гануни мәнәфејинә зәрәр дәј-миш истәнилән һүгуги вә физики шәхс Азәрбајчан Респуб-ликасы көмрүк органлары вә онларын вәзифәли шәхсләри-нин гәрарларындан (о чүмләдән норматив актлардан), һә-рәкәт вә һәрәкәтсизлијиндән Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијинә ујғун олагаг шикајәт вермәк һүгугуна маликдир.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын, һәмчинин онларын вәзифәли шәхсләринин гәрарындан, һә-рәкәтләри вә ја һәрәкәтсизлијиндән илкин шикајәт мұвафиг олагаг Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк орга-нына вә ја вәзифәли шәхсинә верилир.

Шәхсләрин әризә вә шикајәтләрини бахылмаг үчүн гануна зидд һәрәкәтләриндән (һәрәкәтсизлијиндән) шикајәт едилән органлара вә ја вәзифәли шәхсләрә көндәрмәк га-дағандыр.

Илкин шикајәт шәхсә гәрар вә ја һәрәкәтин төрәдил-мәси барәдә мә'лумат верилдији күндән үч ај әрзиндә вери-лир.

Гәбул едилмиш гәрар һаггында шәхсә мә'лумат ве-рилмәдикдә, илкин шикајәт гәрар гәбул едилдији күндән алты ај әрзиндә верилә биләр.

Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг көмрүк ор-ганлары вә ја онларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән гә-рар чыхарылмасы барәдә јазылы мұрачиәт алындыгдан сонра үч ајлыг мүддәт кечдији күндән сонра үч ај әрзиндә һәрәкәтсизлик барәдә илкин шикајәт верилә биләр.

Илкин шикајәтә бир ај әрзиндә, әлавә өјрәнилмәси вә јохланылмасы тәләб едилмәјән шикајәтә исә ән кечи 15 күн әрзиндә бахылыр. Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы шикајәтә бахылма вахтыны бир ајдан чох олмамаг шәртилә узада биләр.

Шикајәтин верилмәси үчүн бу Мәчәлләнин 402-чи маддәсиндә көстәрилән мүддәтләр үзүрлү сәбәбләрә көрә өтүрүлдүкдә, шикајәт верән шәхсин әризәсинә әсасән һәммин мүддәтләр мұвафиг олагаг Азәрбајчан Республикасынын

көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын вә ја онларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән бәрпа едилә биләр.

Шикајәт јазылы формада верилир вә Азәрбајчан Республикасынын мувафиг көмрүк органына вә ја вәзифәли шәхсә үнванланыр.

Бу маддәнин икинчи һиссәси илә мүйјән едилмиш һаллар истисна едилмәклә, шикајәтин верилмәси, барәсиндә шикајәт верилән гәрарын вә ја һәрәкәтин ичрасыны дајандырмыр.

Шикајәтин верилдији Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы вә ја вәзифәли шәхс, барәсиндә шикајәт верилән гәрарын вә ја һәрәкәтин Азәрбајчан Республикасынын гүввәдә олан ганунверичилијинә ујғун олмамасы барәдә кифајәт гәдәр әсаслара малик олдугда, барәсиндә шикајәт верилән гәрарын вә ја һәрәкәтин ичрасыны там вә ја гисмән дајандыра биләр.

Илкин шикајәт верән шәхс Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары вә ја онларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ишин һалларына бахыларкән, онлара көмәк етмәјә борчлудур.

Илкин шикајәт верән шәхс шикајәт үзрә гәрар гәбул едиләнә гәдәр истәнилән вахт ону кери көтүрә вә ја ләғв едә биләр. Шикајәтин кери көтүрүлмәси вә ја ләғв едилмәси көстәрилән шәхсин јазылы әризәсинә әсасән һәјата кечирилир.

Илкин шикајәтин тәкратар верилмәси, шикајәт верилмәси үчүн мүйјән едилмиш мүддәт әрзиндә һәјата кечирилә биләр.

М а д д ә 409. Илкин шикајәт үзрә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вә ја онун вәзифәли шәхсинин гәрары

Илкин шикајәт үзрә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вә ја онун вәзифәли шәхсинин гәрары јазылы шәкилдә гәбул едилир. Гәрар, шикајәт верән шәхс үчүн барәсиндә шикајәт верилән гәрардан аз әлверили ола биләр. Шикајәт верән шәхс шикајәт үзрә гәбул едилмиш гәрар барәдә хәбәрдар едилир.

Шикајәт үзрә умуми әһәмијјәтли гәрарлар дәрч едилмәлидир.

Көмрүк нәзарәтинин вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси, көмрүк гәјдаларынын позулма-

Беләликлә, һугуги шәхсләр вә һугуги шәхс җаратмадан саһибкарлыг фәалијәти илә мәшғул олан шәхсләр үчүн тәнбег гојулмасы барәдә гәрарын арбитража гәдерки, јәни көмрүк органынын јухары инстансијасында бахылмасы гәјдасы мәчбуридир.

Көмрүк органынын јухары инстансијасынын нәзарәт гәјдасында көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә иш үзрә гәрардан шикајәт вә прокурор протестинә бахмасы көмрүк органларынын һугуги сәләһијјәтләрини вә гәрарын әсасыны әкс етдирир.

М а д д ә 412. Прокурорун протести

Прокурорун протестинә Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органы вә ја онларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән бу протестин Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органына дахил олдуғу күндән он күн әрзиндә бахылмалыдыр. Протестә бахылманын нәтичәләри һаггында прокурора јазылы формада мәлумат верилир.

М а д д ә 413. Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органлары вә онларын вәзифәли шәхсләринин гәрарларына, һәрәкәт вә ја һәрәкәтсизлијинә Азәрбајҗан Республикасы јухары көмрүк органлары вә Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органларынын јухары вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән нәзарәт гәјдасында бахылма

Азәрбајҗан Республикасынын јухары көмрүк органы вә ја һәммин органын јухары вәзифәли шәхси Азәрбајҗан Республикасы ашағы көмрүк органынын вә ја онун вәзифәли шәхсинин гәрарыны истәнилән вахт ганунчулуга риәјәт едилмәсинә нәзарәт гәјдасында ләгв едә, дәјишә вә Азәрбајҗан Республикасы ганунверичилик актларында нәзәрдә тутулмуш истәнилән тәдбирләри тәтбиг едә биләр.

Гәрара јенидән бахылмасы үчүн ашағыдакы әсаслар ола биләр:

- барәсиндә гәрар чыхарылан шәхсин өзүнүн шикајәти;
- бу шәхсин вәкилинин вә ја нүмајәндәсинин шикајәти;
- прокурорун протести;
- көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин көмрүк гәјдаларынын позулмасы барәдә ишләрин ичраатыны апараркән ганунверичилијә риәјәт етмәләринә нәзарәтин һәјата кечирилмәсинин вачиблији.

Бу шәртләрин һәр һансы биринин мөвчудлуғу ишин јухары инстансијада бахылмасы үчүн әсас верир. Јухары

көмрүк органы ашағыдакы гэрарлардан бирини гəбул едə билəр:

- илкин гэрары дəжишмəз, шикајəти вə ја протести тə мин етмəз;

- илкин гэрары лəғв едəр вə иши јенидəн бахылмаға кəндəрəр, јахуд əлəвə ичраата гəјтарар;

- гэрары лəғв едəр вə ишə хитам верəр;

- көмрүк гəјдаларынын позулмасына кəрə тəнбєһ нєвүнү чəзаны ағырлашдырмамаг шəрти илə дəжишəр;

- КГП кəрə тəнбєһ едилмəsi гэрарыны лəғв едəр, тəһгигаты көмрүк органларынын сəлаһијјəтинə аид едилмиш гачагмалчылыг вə ја дикəр чинајəтлəр үзрə чинајəт иши галдырар вə ја чинајəт иши галдырылмасы үчүн мате-риаллары дикəр һүгүг-мүһафизə органларына кəндəрəр.

Јухары көмрүк органынын КГП үзрə көмрүк органынын гэрарына мүнəсибəти гэрар верилмəsi јолу илə мүүјјəнлəшдирилир. Протест вермиш прокурора вə шикајəт верəн шəхсə гəбул едилмиш гэрар барəдə јазылы мəлумат кəндəрилир.

Иши апаран көмрүк органынын гэрарындан шикајəтə јухары көмрүк органында шикајəтин дахил олдуғу күндəн он беш күндəн кеч олмајараг бахылыр.

М а д д ə 371. *Көмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрə Азəрбајчан Респуб.ликасы көмрүк органынын гэрарындан шикајəтə вə прокурорун протестинə јухары көмрүк органы тəрəфиндəн бахылма мүддəтлəри*

Көмрүк гəјдаларынын позулмасына кəрə иш үзрə Азəрбајчан Респуб.ликасы көмрүк органынын гэрарындан шикајəтə онун Азəрбајчан Респуб.ликасынын јухары көмрүк органына дахил олдуғу күндəн бир ај əрзиндə, əлəвə олараг өјрəнмəк вə јохламаг лазым кəлмəјəн шикајəтə исə тə хирə салынмадан, лакин шикајəтин алындыгы күндəн он беш күндəн кеч олмајараг бахылыр. Шикајəтə бахылма мүддəти мустəсна һалларда һəмин органын рəиси вə ја онун муавини, Азəрбајчан Респуб.ликасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјəти органынын структур бөлмəсинин рəиси вə ја онун муавини тəрəфиндəн уч ајдан артыг олмамагла узадыла билəр. Белə олдуғда шикајəтчијə бу барəдə мəлумат верилмəлидир.

Прокурорун протестинə, онун Азəрбајчан Респуб.ликасынын јухары көмрүк органына дахил олдуғу күндəн он күн мүддəтиндə бахылмалыдыр.

Элавэ тэдгигат, јохлама тэлэб етмэјэн шикајэтлэр он беш күндэн кеч олмајараг бахылмалыдыр. Шикајэтэ бахылманын мүддэти мүстэсна һалларда мүвафиг сэлаһијјэтли шэхслэр тэрэфиндэн үмумиликдэ үч ајдан артыг олмајараг узадыла билэр.

Прокурорун протести дахил олдуғу күндэн башлајараг 10 күн эрзиндэ бахылмалыдыр.

Гүввэдэ олан ганунверичилик шикајэтэ бахылмасынын ики һалда дајандырыла билэчэјини нэзэрдэ тутур:

1) экэр көмрүк гәјдаларынын позулмасы барэдэ гэрарындан шикајэт верилмиш ишин материаллары чинајэт ишинин галдырылмасы вә ја тәһгигаты илә элагәдар олараг ибтидаи истинтаг органлары тэрэфиндэн тэлэб едилмишсә;

2) экэр КГП барэдэ ишин материаллары прокурор тэрэфиндэн нэзарәт гәјдасында бахылырса.

Бу һалларда көмрүк органынын вәзифәли шәхси шикајэтэ бахылмасынын дајандырылмасы барэдэ мотивләшдирилмиш гэрар чыхарыр.

М а д д э 372. Шикајэтэ бахылманын дајандырылмасы үчүн әсаслар вә мүддәтләр

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары шикајәтләрә бахылманы ашағыдакы һалларда дајандырыр.

1) экэр барәсиндә чыхарылан гэрардан шикајәт верилмиш көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин материаллары чинајәт ишинин башланмасы вә ја истинтагы илә элагәдар ибтидаи истинтаг органлары тэрэфиндэн тэлэб едилмишдирсә;

2) экэр көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин материалларына прокурор тэрэфиндэн нэзарәт гәјдасында бахылырса.

Бу маддәнин биринчи һиссәси илә мүәјјән едилмиш һалларын һәр һансы бири олдуғда шикајәтә бахан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси шикајәтә бахылманын дајандырылмасы һаггында гэрар чыхарыр вә бу барэдә шикајәт едән шәхсә мәлумат верир.

Шикајәтә бахылма, дајандырма үчүн әсаслар арадан галхдыгдан сонра шикајәтә бахан Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин гэрары үзрә јенидән башланыр.

М а д д э 373. Шикајәт вә ја протест верилмәсинин нәтичәлери

Шикајәт вә ја протест верилмәси көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гэрар истисна олмагла, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гэрарынын ичрасыны дајандырмыр. Шикајәт вә ја протест ве-

рилмәси хәбәрдарлыг нөвүндә тәнбегетмә һаггында гәрарын ичрасыны дајандырмыр.

**Көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын
позулмасына көрә тәнбег гојулмасы гәрарынын
ичрасы мәрһәләси**

Бу мәрһәләдә көмрүк органынын көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбег гојулмасы гәрары илә ифадә олунмуш һугуги һакимијјәт сәләһијјәтләри реаллашдырылыр. Тәнбег гојулмасы барәдә гәрар чыхармыш көмрүк органы бу гәрары ја мүстәгил ичра едир, ја да ичра үчүн малијјә органына, банка вә ја дикәр кредит мүәссисәсинә хәбәрдарлыг көндәрир. Тәнбег гојулмасы барәдә гәрар һәмчинин ичра үчүн мәһкәмә ичрачысына көндәрилә биләр.

М а д д ә 374. Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гәрарын ичраја јөнәлдилмәси

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гәрар, гәрардан шикајәт верилмәси мүддәти кечдикдән сонра, јахүд Азәрбајчан Республикасынын јухары көмрүк органы, рајон (шәһәр) халг мәһкәмәси вә ја Азәрбајчан Республикасы Игтисад Мәһкәмәси тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гәрарындан шикајәт үзрә гәрар гәбул едилән күн бу гәрары чыхаран Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы тәрәфиндән ичраја јөнәлдилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гәрар чыхаран орган ону мүстәгил сурәтдә, јахүд гәрарын ичраја јөнәлдилмәси һаггында малијјә органына вә ја Азәрбајчан Республикасы Милли Банкынын лисензијасына малик банклара вә дикәр кредит тәшкилатларына билдириш көндәрмәк јолу илә, јахүд тәнбегетмә һаггында гәрары башга јолла ичра етмәк мүмкүн олмадыгда, мәһкәмә гәрарларынын ичрасы үзрә әдлијјә полис бөлмәләри вәситәсилә ичраја јөнәлдир.

Әкәр тәнбегетмә һаггында гәрар чыхарылдыгы күндән бир ил әрзиндә ичраја јөнәлдилмәјибсә, бу һалда һәмин гәрар ичра едилмир.

Мүәјјән едилмиш мүддәтдә шикајәт верилмәси, јахүд протест верилмәси илә әлагәдар тәнбегетмә һаггында гәрарын ичрасы дајандырыларса, бу һалда бу маддәнин үчүнчү һиссәси илә мүәјјән едилмиш мүддәт шикајәтә вә ја протестә бахыланадәк кәсилир.

Чәримәнин мәбләғи вә ја малларын вә нәглијјат вәситәләринин дәјәри көмрүк гәјдаларынын позмуш шәхс тәрәфиндән она, јахүд онун нүмајәндәсинә гәрарын тәгдим едилдији вә ја көндәрилдији күндән он беш күндән кеч ол-

мајараг, бу чүр гэрардан шикајет вә ја протест верилдикдә исә шикајетин вә ја протестин тәмин едилмәдән сахланмасы һаггында гэрар гәбул едилән күндән сонра он беш күндән кеч олмајараг өдәнилмәлидир. Чәримәнин мәбләғи малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәри кәстәрилән мүддәтдә өдәнилмәдикдә, өдәмә күнү дә дахил олмагла һәр кечикдирилән күн үчүн өдәнилмәли олан мәбләғин 0,3 фаизи мигдарында пенија алыныр.

Чәримәнин мәбләғи вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәри көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхс тәрәфиндән иш үзрә гэрар чыхармыш Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына, јахуд Азәрбајчан Республикасы Милли Банкынын лисензијасына малик банклара вә диқәр кредит тәшкилатларына Азәрбајчан Республикасынын милли валјутасы, јахуд харичи валјута илә өдәнилип. Харичи валјутанын Азәрбајчан Республикасынын милли валјутасына чеврилмәси чәримәнин мәбләғи вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин өдәнилдији күн гүввәдә олан Азәрбајчан Республикасы Милли Банкынын мүәјјән етдији мәзәннәләр үзрә һәјата кечирилир. Әкәр чәримәнин мәбләғи вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәри физики шәхс вә ја һүгуи шәхс тәрәфиндән мүәјјән едилмиш мүддәтләрдә өдәнилмәзсә, һәмин мәбләғ тәнбәһетмәни тәмин етмәк мәгсәди илә көтүрүлмүш малларын вә нәглијјат васитәләринин, үзәринә һәбс гојулмуш әмлакын вә киров предметинин дәјәриндән чыхылып, јахуд борчун өдәниләчәји барәдә зәманәтин верилмәси вә ја депозитә верилмиш мәбләғин көчүрүлмәси јолу илә, јахуд көмрүк гәјдаларынын позмуш шәхсин пул кәлирләри вә ја диқәр пул вәсаитиндән мәчбури гәјдада тутулур.

Әкәр физики шәхс ишләмирсә вә ја көмрүк гәјдаларыны позмуш физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин пул кәлирләри вә ја диқәр пул вәсаитиндән чәримә мәбләғинин вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин тутулмасы башга сәбәбләр үзүндән мүмкүн дејилсә, бу һалда онларын тутулмасы Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гәрары әсасында мәһкәмә гәрарларынын ичрасы үзрә әдлијјә полис бөлмәләри тәрәфиндән һәмин шәхсин әмлақына, јахуд үмуми әмлақдан онун пајына дүшән һиссәсинә јөнәлдилмәклә тутулур.

Әкәр мүәјјән едилмиш мүддәтдә идарә, мүәссисә вә тәшкилат, һәмчинин һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхс тәрәфиндән чәримәнин мәбләғи вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәри өдәнилмәсә, бу һалда һәмин мәбләғ, бу чүр тәнбеһи тә'мин етмәк үчүн көтүрүлмүш малларын вә нәглијјат васитәләринин үзәринә һәбс гојулмуш әмлакын вә ја киров предметинин дәјәриндән чыхылып, јахуд борчун өдәниләчәји барәдә зәманәтин верилмәси, депозитә верилмиш мәбләғин көчүрүлмәси јолу илә өдәнилип, јахуд гәрарын ичраја јөнәлдилмәси һаггында билдириш Азәрбајчан Республикасынын малијјә органларына вә ја Азәрбајчан Республикасы Милли Банкынын лисензијасына малик банклара вә диқәр кредит тәшкилатларына көндәрилмәклә, һүгуи вә физики шәхсләрин һесабындан, ганунверичиликдә мүәјјән едилдији гәјдада мәчбури силинмәклә тутулур.

Идарә, мүәссисә вә тәшкилатда, һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсдә чәримәнин мәбләғинин тутулмасы үчүн кифәјәт гәдәр пул вә саити олмадыгда, һәмин тәләб Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәсәтәти әсасында мәһкәмә гәрарларынын ичрасы үзрә әдлијјә полис бөлмәләри васитәси илә һәмин шәхсә мәхсус әмлака јөнәлдилмәклә тутулур.

Тутулмуш чәримәнин бөлкүсү вә истифадәси гәјдалары мүвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән мүәјјән едилир (*мәддә 375*).

М а д д ә 376. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын мүсәдирә һаггында гәрарынын ичрасы

Барәсиндә мүсәдирә һаггында гәрар чыхарылмыш маллар, нәглијјат васитәләри вә диқәр әшјалар Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гәрарындан шикајәтәтмә мүддәти битдикдән сонра, Азәрбајчан Республикасы ганунверичилијинә ујғун олараг мүсәдирә едилир. Әкәр бу маллар, нәглијјат васитәләри вә диқәр әшјалар көмрүк органлары тәрәфиндән көтүрүлмәјибсә, бу һалда көмрүк гәјдаларынын позмуш шәхс вә ја бу әшјаларын верилдији шәхс һәмин әшјалары гәрар она тәғдим едилдији вә ја көндәрилдији күндән е'тибарән он беш күндән кеч олмајараг, бу чүр гәрардан шикајәт вә ја протест верилдији һалда исә шикајәти вә ја протести тә'мин етмәдән сахламаг һаггында гәрар чыхарылдыгы күндән е'тибарән он беш күндән кеч олмајараг Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына тәғдим етмәлидир. Бу тәләб көстәрилән мүддәтдә јеринә јети-

икдә мусадирә һаггында Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы-
ары мәһкәмә гәрарларынын ичрасы узрә әдлијјә полис бөлмәләри
ндән ичра едилир.

М а д д ә 377. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гәра-
исензија вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы һиссәсини

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көмрүк гәјдалары-
гулмасына көрә тәнбегетмә һаггында гәрарынын лисензија вә ја
с аттестатларынын кери алынмасы һиссәси бу чур гәрар чыхаран
чан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти ор-
рәфиндән мустәгил сурәтдә ичраја јөнәлдилир.

Кери алынан лисензија вә ја ихтисас аттестаты көмрүк гәјдала-
позулмасына көрә тәнбегетмә һаггында Азәрбајчан Республика-
көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын гәрары ичраја
и андан е'тибарсыз һесаб едилир.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы тәрәфиндән кери алынан
ја вә ја ихтисас аттестаты, онларын верилдији шәхс тәрәфиндән
ар тәгдим едилдији вә ја көндәрилдији күндән е'тибарән он беиш
кеч олмајараг, бу чур гәрардан шикајәт вә ја протест верилдији
ја исә шикајәт вә протестин тә'мин едилмәмәси һаггында гәрар
лан күндән е'тибарән он беиш күндән кеч олмајараг Азәрбајчан
икасы көмрүк органына гәјтарылыр. Көстәрилән мүддәт әзиндә
әбләрин јеринә јетирилмәмәси Азәрбајчан Республикасы көмрүк
тын вәзифәли шәхсинин гануни сәрәнчамына вә ја тәләбинә табе
га көрә бу Мәчәлләјә ујғун мәс'улијјәтә сәбәб олур.

М а д д ә 378. Харичдә јашајан, јахуд олан вә Азәрбајчан Респуб-
чын әразисиндә мүлкијјәти олмајан шәхсләрин көмрүк гәјдалары-
гулмасына көрә тәнбег едилмәси һаггында Азәрбајчан Респуб. шика-
јүк органынын гәрарынын ичрасы

Харичдә јашајан, јахуд олан вә Азәрбајчан Республикасы әрази-
гулкијјәти олмајан шәхсләрин көмрүк гәјдаларынын позулмасына
әнбег едилмәси һаггында Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы-
ларынын ичрасы, Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији вә
иәхсләрин олдугу вә ја јашадыгы дәвләтләрлә, һәмчинин һугуғтозан
мүлкијјәтинин олдугу дәвләтләрлә Азәрбајчан Республикасынын
иши олдугу бејнәлхалг мугавиләләрлә муәјјән едилир.

Тәнбег гојулмасы барәдә гәрарын ичра мүддәти гә-
дилдији күндән башлајараг алты ајдыр. Бу мүддәт
кдән сонра көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә
н гојулмасы барәдә гәрар ичра едилмир.

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ҲҮГУГ-МУҲАФИЗЭ ФӘАЛИЈҖЭ- ТИНИН ЧИНАЈӘТ-ҲҮГУГИ ВӘ ЧИНАЈӘТ ПРОСЕССУАЛ ФОРМАЛАРЫ

3.1. ТӘҲГИГАТЫ КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫ- НЫН СӘЛАҲИЈҖЭТИНЭ АИД ЕДИЛӘН ЧИНАЈӘТЛӘР ҮЗРЭ МӘС`УЛИЈҖӘТ

Азәрбајҗан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинә көрә тәһгигаты көмрүк органларынын сәләһијҗәтинә аид едилән чинајәтләр ашағыдакылардыр:

1) гачагмалчылыг;

2) Азәрбајҗан халгынын вә харичи өлкә халгларынын бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәти олан эшјаларын Азәрбајҗан Республикасынын эразисинә җајтарылмаасы;

3) ганунсуз валјута әмәлијјатлары вә валјута сәрвәтләри илә саир әмәлләр;

4) көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән цынма.

Ғачагмалчылыг дедикдә дәвләт сәрһәдиндән мал вә дикәр эшјаларын җејри-гануни кечирилмәси баша дүшүлүр вә чинајәт һесаб олунур.

М а д д э 213. Контрабанда (Ғачагмалчылыг)

Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән җанар вә ја ондан кизли, јахуд сәнәдләрдән вә ја көмрүк ејниләшидрилмәси васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә едилмәси, јахуд бәјан етмәмәклә вә ја дүзкун бәјан етмәмәклә ашағыдакы малларын кечирилмәси контрабанда һесаб олунур:

- наркотик васитәләрин, психотроп, кучлу тә`сирли, зәһәрли, зәһәрләјичи, радиоактив вә партлајычы маддәләрин;

- силаһларын, партлајычы гургуларын вә онлар учун дөјүш сурса-тынын (сојуг, јивсиз ов силаһлары вә онларын патронларындан башга);

- нувә, кимјәви, биоложи вә дикәр кутләви ғырғын силаһларынын, һәмин силаһларын һазырланмасы учун истифадә олуна биләчәк вә Азәр-

јчан Республикасынын көмрук сэрһадиндэн кечирилмәсинин хусуси гај-
лары муәјјән едилмиш материалларын вә аваданлыгын;

- Азәрбајчан Республикасындан чыхарылмасы учун мувафиг гај-
лар муәјјән едилмиш стратегжи әһәмијјәтли хаммалын;

- Азәрбајчан Республикасындан чыхарылмасы учун мувафиг гај-
лар муәјјән едилмиш Азәрбајчанда јашајан халгларын вә харичи өлкә
лгларынын бәдии, тарихи вә археоложси сәрвәти олан әијаларын;

- кулли мигдарда, јахуд дөвләт органынын вәзифәли шәхсинин
ллуғ мөвгәјиндән истифадә етмәклә, јахуд дөвләт органынын вәзифәли
әхси тәрәфиндән өз гуллуғ мөвгәјиндән истифадә етмәклә, јахуд көмрук
зарәтинин муәјјән формаларындан азад олунмуш шәхс тәрәфиндән,
худ көмрук нәзарәтинин муәјјән формаларындан азад олмуш ајры-ајры
илларын вә нәглијат васитәләринин кечирилмәси учун мувәккил едилмиш
әхс тәрәфиндән, јахуд контрабанда илә мәшгул олмағ учун тәшкил
чилмиш бир груп шәхс тәрәфиндән кечирилән дикәр малларын.

Контрабанда Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунверичи-
јинә ујғун оларағ чәзаландырылыр.

**М а д д ә 214. Азәрбајчан халгынын вә харичи өлкә халгларынын
дии, тарихи вә археоложси сәрвәти олан әијаларын Азәрбајчан Респуб-
икасынын әразисинә гајтарылмамасы**

Азәрбајчан Республикасынын көмрук әразисиндән кәнара апарыл-
ыш Азәрбајчан халгынын вә харичи өлкә халгларынын бәдии, тарихи вә
хеоложси сәрвәти олан әијаларын гуввәдә олан ганунверичилијә мувафиг
арағ гајтарылмасы мәчбури олан һалларда вә муәјјән олунмуш мүддәт-
ә кери гајтарылмамасы чинајәт һесаб едилир вә Азәрбајчан Республика-
нын чинајәт ганунверичилијинә ујғун чәзаландырылыр.

М а д д ә 215. Көмрук өдәнишләринин өдәнишмәсиндән јайынма

Физики шәхсин, вәзифәли шәхсин вә ја һуғуғи шәхс јаратмадан
ибибкарлығ фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсин кулли мигдарда вә хусу-
илә кулли мигдарда көмрук өдәнишләрини өдәмәкдән гәсдән јайынмасы
инајәт һесаб едилир вә Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунверичи-
лијинә ујғун чәзаландырылыр.

**М а д д ә 216. Ганунсуз валјута әмәлијјатлары вә валјута сәр-
әтләри илә әлагәдар саир әмәлләр**

Харичи игтисади фәалијјәтин һәјата кечирилмәси нәтичәсиндә
идә олунмуш валјута сәрвәтләри шәклиндә кәлирләри кизләтмәк вә ја
нларын мәбләгини ашағы көстәрмәк мәгсәди илә Азәрбајчан Республика-
ы көмрук органларына гәсдән јалан мә`луматлар верилмәси, бу јолла әлдә
дилмиш валјута сәрвәтләринин Азәрбајчан Республикасына мүтләғ кә-
ирилмәси (көндәрилмә дә дахил олмагла) вә ја көчурулмәси барәдә
уәјјән олунмуш гајдалара риәјәт едилмәмәси (о чүмләдән валјута сәр-
әтләринин Азәрбајчан Республикасы һудудларындан кәнарда ганунсуз

олараг сахланмасы), Азербайжан Республикасынын көмрук сэрһединдән малларын кечирилмәси илә баглы сахта харичи иктисади әгдләр үзрә харичи валјута вә ја харичи валјутада ифадә олунмуш өдәнии сәнәдләри илә өдәмәләрин һәјата кечирилмәси, еләчә дә әһәмијјәтли вә кулли мигдарда, јахуд ганунсуз валјута әмәлијјатларына вә валјута сәрвәтләри илә әлағәдар саир әмәлләрә көрә әввәлләр мәнкум олунмуш шәхс тәрәфиндән, јахуд мүтәшәккил дәстә тәрәфиндән төрәдилмиш көмрук ишинә аид дикәр ганунсуз валјута әмәлијјатлары, валјута сәрвәтләри илә әлағәдар саир әмәлләр чинајәт һесаб едилир вә Азербайжан Республикасынын чинајәт ганунверичилијинә ујғун чәзаландырылыр.

3.2. АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КӨМРУК ОРГАНЛАРЫ ТӘРӘФИНДӘН ТӘҢГИГАТЫН АПАРЫЛМАСЫ

Азербайжан Республикасынын Көмрук Мәчәлләсинин 217-чи маддәсинә көрә Азербайжан Республикасынын көмрук органлары тәһгигат органларыдыр.

М а д д ә 217. *Азербайжан Республикасы көмрук органлары тәһгигат органларыдыр*

Азербайжан Республикасы көмрук органлары көмрук иши саһәсиндә чинајәтләр һаггында ишләр үзрә тәһгигат органларыдыр.

Азербайжан Республикасы көмрук органлары тәһгигатынын апарылмасы көмрук органларынын сәләһијјәтинә аид едилмиш көмрук иши саһәсиндә чинајәтләрин әләмәтләри олдуғда, чинајәт иши галдырыр вә Азербайжан Республикасы Чинајәт-просессуал ганунверичилијинин нормаларыны рәһбәр тутараг чинајәтин изләрини муәјјән етмәк вә мөһкәмләндирмәк, ону төрәтмиш шәхсләри ашкар етмәк учун тәһирәсалынмаз һәрәкәтләри һәјата кечирир.

М а д д ә 218. *Төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән чинајәтләр һаггында әризә вә мәлүматлара бахылма*

Төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән чинајәтләр һаггында әризә вә мәлүматлара Азербайжан Республикасы көмрук органлары тәрәфиндән бахылма Азербайжан Республикасы Чинајәт-просессуал ганунверичилијинә ујғун һәјата кечирилир.

Ибтидаи тәдгигатын формаларындан бири олан тәһгигат галдырылмыш чинајәт иши үзрә вә чинајәт просессуал ганунверичиликлә нәзәрдә тутулмуш гәјдада һәјата кечирилир.

Тəһгигат органлары төрəдилмиш чинајети илк олараг ашкар едир, иш галдырыр, чинајетин излəринин дəгиглəшдирилмəsi, шүбһəли шəхсин сахланылмасы, чинајетин гаршысынын алынмасы үчүн тə'хирəсалынмаз тəдбирлэр һəјата кечириллэр.

Әкэр тəһгигат ибтидаи истинтагын ичраатынын мəчбури олдуғу ишлэр үзрə апарылмышса, тəһгигат органы чинајет ишини истинтаг органларына верир.

Әкэр тəһгигат ибтидаи истинтагын ичраатынын мəчбури олмадығы ишлэр үзрə апарылмышса, тəһгигат органлары ишин там тəһгигатына давам едирлэр.

Әкэр мүстəнтиг өзү чинајет иши галдырмыш вə ичраата көтүрмүшсə, көмрүк органлары ажрыча тəһгигат апармыр, бир гəјда олараг, истинтаг органларынын тапшырығы илə эмəлијјат-ахтарыш тəдбирлəri һəјата кечирир.

Көмрүк иши саһəсиндə чинајəтлəрин əламəтлəri, көмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вə ја һəмин ишə бахылма кедишиндə ашкар олунмушса, чинајет иши башланмасы мəсəлəsi Көмрүк Мəчəллəсинин 217 вə 361-чи маддəлəri илə мүəјјən едилмиш гəјдада һəлл олунур.

Көмрүк нəзарəтини вə ја көмрүк рəсмилəшдирилмəсини һəјата кечирəркən көмрүк иши саһəсиндə чинајəтлəрин əламəтлəri ашкар едилəрсə, билаваситə чинајет əламəтлəрини ашкар едən Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын вəзифəли шəхси, Мəчəллəнин 213, 214, 215, 216-чы маддəлəринин, јахуд Азэрбајчан Республикасынын Чинајет Мəчəллəсинин бу чүр эмəллərə көрə чинајет мəс'улијјəти нəзəрдə тутан маддəлəринин тəлəблəринə мүвафиг олараг, протоколда һəмин һүгугазидд эмəли төвсиф едир. Бу һалда Азэрбајчан Республикасы көмрүк органынын рəиси вə ја онун мүавини үч суткадан, мүстəсна һалларда исə он суткадан кеч олмајараг Азэрбајчан Республикасы Чинајет-просессуал Мəчəллəсиндə нəзəрдə тутулмуш ашағыдакы гəрарлардан бирини гəбул етмəлидир:

- 1) чинајет иши башламаг һаггында;
- 2) чинајет иши башламағы рəдд етмəк һаггында;
- 3) көмрүк иши саһəсиндə чинајəтлэр барədə протоколу вə саир материаллары аидијјəти үзрə вермəк һаггында.

Көмрүк нəзарəтинин вə ја көмрүк рəсмилəшдирилмəсинин һəјата кечирилмəsi просесиндə көмрүк иши саһəсин-

дә чинајәтләрин эламәтләри ашкар едилдији андан, бу маддәнин икинчи һиссәсиндә көстәрилән гәрарлардан биринин гәбул едилмәсинә гәдәр Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхси көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ичраат гәјдасында һәмин факт үзрә јохлама апарыр (маддә 295).

М а д д ә 296. *Көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрин эламәтләри үзрә чинајәт иши башландыгдан сонра Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ичраатын давам етдирилдији һаллар*

Әкәр көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрин тәһгигаты просесиндә идарә, мүәссисә, тәшкилат, һәмчинин һүзуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләр тәрәфиндән тәрәдилмиш көмрүк гәјдаларынын позулмасынын эламәтләри ашкар едиләрсә, физики шәхсләр вә ја вәзифәли шәхсләр барәсиндә чинајәт ишинин тәһгигатынын апарылмасындан асылы олмајараг, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән бу һүзугнозмалара көрә ичраат давам етдирилик.

Ибтидаи истинтаг, диқәр тәһгигат органлары, прокурор вә ја мәһкәмә тәрәфиндән көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрин эламәтләринә көрә чинајәт ишинин башланмасы рәдд едилдији вә ја она хитам верилдији һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы эламәтләри оларса, бу эламәтләр һаггында мәлуматлары әкс етдирән материаллар әсасында ишин ичрааты вә она бахылма Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары тәрәфиндән һәмин материаллар алындыгдан сонра үмуми гәјдада апарылыр (маддә 297).

М а д д ә 298. *Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраатын дајандырылмасы*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат ашағыдакы һалларда дајандырыла биләр:

1) көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилмәли олан физики шәхс гачыб кизләндикдә вә ја саир сәбәбләрә көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин олдугу јер мүәјјән едилмәдикдә;

2) мәс`улијјәтә чәлб едилән физики шәхс психи вә ја саир ағыр хәстәлијә тутулмуш олдугда вә бу, һәким тәрәфиндән тәсдиг едилдикдә;

3) көмрүк гәјдаларынын позан шәхс мүәјјән олунмадыгда.

Бу маддәнин биринчи һиссәсинин 1-чи бәндиндә көстәрилән һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты бу Мәчәлләнин 287-чи маддәси илә мүәјјән едилмиш ичраат мүддәти кечдикдән сон-

М а д д э 300. Көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрдән башга саир чинајәтләр һаггында прокурора вә ја ибтидаи истинтаг органларына мә`лумат верилмәси

Көмрүк нәзарәтинин, көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси вә ја төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында әризәләрин, мурачиәтләрин вә диқәр мә`луматларын јохланылмасы, јахуд көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты вә ја бу ишләрә бахылма просесиндә көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләрдән башга саир чинајәтләрин әламәтләри ашкар едилдији һалларда Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органынын рәиси вә ја онун муавини аудијјәти үзрә прокурора вә ја ибтидаи истинтаг органларына бу барәдә мә`лумат верир.

Көмрүк органларында тәһгигат билаваситә Дөвләт Көмрүк Комитәсинин Гачагмалчылыг вә көмрүк гәјдалары илә мүбаризә баш идарәсинин, Көмрүк Баш Идарәләринин вә көмрүкханаларын гачагмалчылыг вә көмрүк гәјдаларынын позулмасына гаршы мүбаризә шө`бә вә бөлмәләринин әмәкдашлары тәрәфиндән апарылыр.

Тәһгигат апаран әмәкдашларын гәрарлары мувафиг көмрүк органынын рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс тәрәфиндән тәсдиг едилир. Көмрүк органларынын рәһбәрләри галдырылмыш ишин әсаслылығына, тәһгигат һәрәкәтләринин ганунилијинә, кејфијјәтинә вә вахтында һәјата кечирилмәсинә көрә тәһгигат апаран әмәкдашла бәрәбәр мәс`улијјәт дашыјырлар.

Ибтидаи истинтагын мәчбури олмадығы ишләр үзрә тәһгигат чинајәт ишинин галдырылдығы андан он күндән кеч олмајараг битирилмәлидир.

Тә`хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләри јеринә јетирилдикдән сонра тәһгигат органы бу мүддәтин битмәсини көзләмәдән иши истинтаг органына вермәлидир.

Ашағыдакы һалларда тәһгигат апаран шәхс ишин тәһгигатында иштирак едә билмәз:

а) әкәр өзү зәрәрдәдирсә, мүлки чавабдеһдирсә, һәмчинин бу иш үзрә експерт, мүтәхәссис вә ја тәрчүмәчи кими иштирак етмишсә;

б) әкәр онун тәрәфләрдән бири илә гоһумлуг әлагәси варса;

в) әкәр онун тәһгиг олунан ишдә билаваситә вә ја долајысы илә марағы олдуғуну күман етмәјә әсас варса.

М а д д а 312. Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә бу ишләрә бахылмада иштиракыны истисна едән һаглар

Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси ашагыдакы һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны апарә билмәз вә бу ишә баха билмәз;

1) әкәр о, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында һәммин ишин ичраатынын апарылмасында вә ја бу ишә бахылмада әввәлләр шаһид, експерт, мүтәхәссис, мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин гануни нумәјәндәси кими иштирак етмишидирсә;

2) әкәр о, мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин, онун вәкилинин вә ја нумәјәндәсинин, һәмчинин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја бу ишә бахылмада иштирак етмиш шаһидин, експертин, мүтәхәссисин вә ја муфәттишин гоһумудурса;

3) Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин һәммин ишдә билаваситә вә ја һәр һансы дикәр шәкилдә марағлы олдуғуну һесаб етмәјә әсас верән дикәр һаллар олдуғда.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ејни иш үзрә зиддијәтли мәнәфеләри олан вә һәммин ишә көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән бир нечә шәхсин мәнәфејинин мүдафиәсини ејни заманда һәјата кечирән вәкил вә ја һүғуги јардым көстәрән нумәјәндә, һәмчинин әввәлләр һәммин ишдә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси, прокурор, експерт, мүтәхәссис, шаһид, һал шаһиди гисминдә иштирак едән вәкил вә ја һүғуги јардым көстәрән нумәјәндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја бу ишә бахылмада иштирак етмәјә бурахылмырлар.

Көмрүк, мәнкәмә, игтисад мәнкәмәси, прокурорлуг вә Азәрбајҹан Республикасынын дикәр һүғуг-мүһафизә органларынын ишчиләри, һәмчинин вәкилләр коллекиясындан чыхарылан шәхсләр мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин нумәјәндәси ола билмәз.

Көстәрилән шәхсләр көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја бу ишә бахылмада гануни нумәјәндә кими иштирак едәркән бу гәјда тәтбиғ едилмир.

Јеткинлик јашына чатмајан, јахуд гәјјумлуг вә ја һи-мајә алтында олан шәхсләр нумәјәндә ола билмәзләр.

Вәкилин вә ја нүмајәндәнин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишләрә бахылмаға бурахылмасы мәсәләси, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын һәмин ишин ичраатыны апаран вә ја бу ишә бахан вәзифәли шәхси тәрәфиндән һәлл едилир (мәддә 313).

Ашағыдакы һаллар олдугда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичраатынын апарылмасы вә бу ишләрә бахылмада експерт, мүфәттиш вә мүтәхәссис иштирак едә билмәз:

1) әкәр онлар мәс`улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин вә ја һүғуги шәхсин, онун вәкилинин вә ја нүмајәндәсинин, јахуд көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин гоһумларыдырса;

2) әкәр онларын мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсдән хидмәти вә ја дикәр асылылыглары варса;

3) онларын шәхсән, билаваситә вә ја долајысы шәкилдә ишин нәтичәсиндә марағы олмаларыны һесаб етмәјә әсас верән дикәр һаллар варса.

Ашағыдакы һалларда експерт көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылмада иштирак едә билмәз:

- көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында һәмин ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылмада мүтәхәссис вә ја мүфәттиш кими иштирак етмишдирсә;

- онун сәләһијјәтсиз олдуғу ашкар едилмишсә (мәддә 314).

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја бу ишә бахылмада Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин иштиракыны истисна едән һаллар олдугда, өзү-өзүнә е`тираз етмәјә борчлудур.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын көстәрилән вәзифәли шәхсинә һәмин әсасларла мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс, онун вәкили вә ја нүмајәндәси тәрәфиндән е`тираз едилә биләр. Е`тиразетмә һаггында әризә әсасландырылмалыдыр.

Белә һалларда көмрүк җајдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылма Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын дикәр вәзифәли шәхсинә верилир.

Е`тиразетмә вә ја өзү-өзүнә е`тиразетмә һаггында әризәјә бахылма вә бу чүр ишин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын дикәр вәзифәли шәхсинә верилмәси мәсәләси Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг көмрүк органынын рәиси вә ја онун мұавини тәрәфиндән һәлл едилир.

Әкәр көмрүк җајдаларынын позулмасы һаггында ишә бахылма Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәиси тәрәфиндән һәјата кечирилирсә, һәмин шәхсә е`тиразетмә вә ишә бахылманын Азәрбајчан Республикасы дикәр көмрүк органынын рәисинә вә ја онун мұавининә верилмәси мәсәләси Азәрбајчан Республикасы јухары көмрүк органынын рәиси вә ја онун мұавини тәрәфиндән һәлл едилир.

Көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улиј-јәтә чәлб едилән шәхс, онун вәкили вә ја нұмајәндәси експертә, мұфәттишә вә мұтәхәссисә е`тираз етмәк һүгугуна маликдирләр.

Көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улиј-јәтә чәлб едилән шәхсин вәкилинә, нұмајәндәсинә, һәмчинин експертә, мұфәттишә вә мұтәхәссисә е`тиразетмә һаггында мәсәлә көмрүк җајдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән һәлл едилир.

Е`тиразетмә һаггында әризәнин верилмәси ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы дајандырмыр (мәддә 315).

Јухарыда көстәрилән сәбәбләр олдугда тәһгигат апаран шәхс тәһгигат апармагдан чәкилмәли, тәһгигат органынын рәһбәринә мә`лумат вермәлидир.

МДБ өлкәләринин көмрүк иши үзрә тәһгигат тәчрүбәсиндә чинајәт ишинин галдырылмасы чинајәт просесинин мұстәгил мәрһәләсидир.

Чинајәт ишинин галдырылмасы үчүн сәбәбләр ашағыдакылардыр:

1) билаваситә тәһгигат органы тәрәфиндән чинајәтин әләмәтләринин ашкар едилмәси;

2) вэтэндашларын эризэ вэ мэктублары;

3) мүэссисэ, тэшкилат вэ вэзифэли шэхслэрин чинајетлэр барэдэ мә'луматлары;

4) чинајетлэр барэдэ мэтбуатда дэрч олунмуш мэгалэ вэ мэктублар;

5) тэгсирини бојнуна алмагла көнүллү кәлмәдә чинајет ишинин башланымасы үчүн әсас исә, чинајетин әламәтлэрини көстэрән материалларын кифајет гәдәр олмасыдыр.

Көмрүк органы тәһгигат органы олараг көмрүк иши саһәсиндә төрәдилмиш чинајетлэрин әламәтлэри олдугда иш галдырыр.

Тәһгигат апаран шәхс тәрәфиндән чинајет ишинин галдырылмасы барэдә чыхарылмыш вэ тәһгигат органынын рәһбәри тәрәфиндән тәсдиг едилмиш гәрарда онун чыхарылдығы јер вэ вахт, гәрары чыхармыш шәхсин вэзифәси, рүтбәси вэ сојады, чинајет ишинин галдырылмасы сәбәби вэ әсасы көстәрилмәлидир.

Тәһгигатын ичрааты тапшырылан шәхс иши өз ичраатына гәбул етмәси барэдә гәрар чыхарыр.

Көмрүк органы бир тәһгигат органы олараг көмрүк иши саһәсиндә төрәдилмиш вэ ја һазырланан чинајетлэр барэдә мә'лумат вэ әризәлэри гәбул едир.

Шифаһи әризәләр әризә верән шәхс вэ ону гәбул едән көмрүк органынын вэзифәли шәхсинин имзаладығы протокола гејд олунур. Јазылы әризә ону тәгдим едән шәхс тәрәфиндән имзаланмалыдыр. Лазым кәлдикдә һәмин шәхс әризәдә көстәрилән тәфәррүатларын дәгигләшдирилмәси үчүн чағырыла биләр. Бу һалда да протокола мүвафиг гејдләр едилир.

Әризәчијә јалан мә'лумат верилмәсинә көрә мäs'улијәти баша салыныр, бу барэдә протокола гејд олунур вэ әризәчијә имзалатдырылыр.

Төрәдилмиш вэ ја һазырланан чинајет барэдә дахил олмуш әризә вэ мә'лумат үзрә әризә алындыгдан үч күндән артыг олмајараг, истисна һалларда – он күндән артыг олмајараг гәрар верилмәлидир.

Әкәр чинајет ишинин галдырылмасындан имтина едилрсә, бу барэдә әсасландырылмыш гәрар чыхарылыр, һәмчинин, бу барэдә әризәчијә вэ ја әризә верән мүэссисә,

јахуд тәшкилата мә'лумат верилир, гәрардан шикајәт верилә билмәси барәдә онлара һугуглары изаһ едилир.

Әкәр дахил олан әризәләрдә көмрүк органынын тәһгигат хидмәтләри тәрәфиндән тәдгиг едилә билмәјән чинајәтләр барәдә мә'луматлар варса, белә әризә вә мә'луматлар аидијјәти үзрә дикәр органлара көндәрилир. Бу һалда һадисә јеринин вә чинајәт изләринин вә с. горуноб сахланылмасы үчүн тәдбирләр көрүлмәлидир, амма истинтаг һәрәкәтләри апарылмыр.

М а д д ә 302. *Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин, онун нумәјәндәсинин вә вәкилинин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты вә бу ишләрә бахылмада иштиракы*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичраатында иштирак едирләр:

- һугуги вә физики шәхс, һәмчинин бу Мәчәлләнин 305-чи маддәси илә муәјјән едилмиш һалларда физики шәхсин гануни нумәјәндәси;

- идарә, муәссисә вә тәшкилат мәс'улијјәтә чәлб едиләркән рәһбәрләри вә ја онларын муавинләри, јахуд көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны апаран Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин ичазәси илә көстәрилән шәхсләрин көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмәси илә бағлы бүтүн мәсәләләрин низама салынмасы хидмәти вәзифәләринә аид олан дикәр ишчиләри;

- һугуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләр мәс'улијјәтә чәлб едиләркән һәммин шәхсләр.

Физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин уч саатдан артыг мүддәтә инзибати гәјдада сахланмасы һалларында көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичраатында һәммин шәхсин вәкили вә ја һугуги јардым көстәрән нумәјәндәси иштирак едә биләр.

Бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көстәрилән шәхсләрлә јанаши һәммин шәхсләрин вәкилләри вә ја һугуги јардым көстәрән дикәр нумәјәндәләри, һәмчинин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахан Азәрбајчан Республикасынын көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин ичазәси илә онларын нумәјәндәләри көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрә бахылмада иштирак едә биләр.

Идарә, муәссисә вә тәшкилатларын рәһбәрләринин вә ја онларын муавинләринин сәләһијјәтләри онларын хидмәти мөвгегини көстәрән сәнәдләрлә тәсдиг олунур. Идарә, муәссисә вә тәшкилатларын дикәр ишчиләринин сәләһијјәти мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин е'тибарнамәси вә ја дикәр акты илә тәсдиг олунур.

Вәкилин сәләһијјәти һугуг мәсләһәтханасы тәрәфиндән верилән ордерлә тәсдиг олунур.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улијјетä чäлб едилән шäхсин нүмäјөндäсинин сәләһијјәтләри Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијинä ујгун тәртиб едилмиш е`тибарнамәдә көстәрилмәлидир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улијјетä чäлб едилән һүгүги вә физики шäхс тәрәфиндән өз нүмäјөндäсинä верилмиш е`тибарнамә нотариатда вә ја она бәрәбәр тутулан дикәр гайдада тәсдиг едилир. Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишләрә бахылмада һүгүги вә физики шäхсин билаваситә иштиракы заманы һәмин шäхсин јазылы әри-зәси е`тибарнамәјә бәрәбәр тутулур.

Әкәр көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улијјетә чäлб едилән шäхс Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә јашамырса вә бу әразидән кәнардадырса, көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылмада һәмин шäхсин нүмäјөндәси иштирак едә биләр. Нүмäјөндәнин сәләһијјәти Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијинә мүвафиг гайдада, јахуд нүмäјөндәнин өз вәзифәләрини ичра етмәси үчүн кифәјәт едән дикәр гайдада тәсдиг едилмәлидир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја бу ишә бахылмада нүмäјөндә олмадыгда, көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улијјетә чäлб едилән шäхсин әразисиндә јашадығы вә ја олдуғу харичи дөвләтин консуллуғунун вәзифәли шäхси иштирак едә биләр. Шäхс, онун нүмäјөндәси вә ја бу маддәдә көстәрилән консуллуғун вәзифәли шäхси кәлмәдикдә көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишләрә бахылма онларын иштиракы олмадан һәјата кечирилир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улијјетә чäлб едилән шäхсә ишин нәтичәси барәдә ишин материалларында гејд едилибсә, онун көстәрдији үнвана көндәрилмәклә мә`лумат верилир.

Азәрбајчан Республикасында јашамајан вә бу әразидә олмајан шаһидләрин, експертләрин вә мütәхәссисләрин көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишләрин ичрааты вә ја бу ишләрә бахылма үчүн чағырылмасы гайдасы, Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији, Азәрбајчан Республикасынын Дөвләт Көмрүк Комитәсинин бағладығы мугавиләләр дә дахил олмагла, Азәрбајчан Республикасынын мугавиләләри илә мütәјјән едилир.

**М а д д э 304. Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улиц-
јәтә чәлб едилән шәхсин һугуғлары**

Мәс`улицјәтә чәлб едилән шәхсин ашагыдакы һугуғлары вардыр:

- һансы көмрүк гайдаларынын поздугуна көрө мäs`улицјәтә чәлб олундугуну билмәк;
- ишин ичрааты гуртардыгдан сонра вә ишә бахыларкән онун материаллары илә таныш олмағ, онлардан чыхарыш етмәк;
- изаһат вермәк;
- субутлар тәгдим етмәк;
- вәсәтәтләр галдырмағ;
- е`тираз етмәк;
- ишә бахыларкән, бу Мәчәлләнин 302-чи маддәсинин икинчи һис-сәси илә мугјән едилмиш һалда иш иш үзрә ичраат заманы вәкилин вә ја дикәр шәхсин јардымындан истифада етмәк;
- ана дилиндә вә ја билдији кениш јајылмыш дилләрә аид олан бир дилдә чыхыш етмәк, һәмчинин ичраатын апарылдығы дили билмирсә, тәрчумәчинин хидмәтләриндән истифада етмәк;
- иш үзрә гәрардан шикајәт вермәк;
- бу Мәчәллә илә она верилән дикәр һугуғлардан истифада етмәк.

М а д д э 305. Гануни нүмајәндә

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө мäs`улицјәтә чәлб едил-миш, јеткинлик јашына чатмајан физики вә руһи гусурларына көрө көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә өз һугуғларыны һәјата кечирә билмәјән физики шәхсләрин мәнәфејини гонумлуг әлағәләрини вә ја сәләһијәтини тәсдиг едән сәнәдләр тәгдим етмәклә, онларын гануни нүмајәндәси (валидејнләри, өвладлыға көтүрәнләри, гәјјумлары, һимајәчи-ләри) тәмсил едә биләр.

Зәрури олдугда гануни нүмајәндә ејни заманда көмрүк гайдалары-нын позулмасы һаггында иш үзрә шаһид гисминдә сорғу-суал едилә биләр.

Көмрүк Мәчәлләсинин 302-чи маддәсинин икинчи һиссәсиндә нәзәрдә тутулан һалларда, үч саатдан артығ мүддәтә инзибати гайдада сахланылмыш шәхсин вәкили вә ја һугуғи јардым көстәрән нүмајәндәси, инзибати гайдада сахланылмыш физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин, јахуд онларын гануни нүмајәндәсинин мүрачиәти әсасында көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраа-тында иштирак едә биләр.

Инзибати гайдада сахланылмыш шәхсин вәкилинин вә ја һугуғи јардым көстәрән нүмајәндәсинин инзибати гай-дада сахланылан вахтдан 24 саат әрзиндә кәлмәси мүмкүн олмајан һалларда, көмрүк гайдаларынын позулмасы һаг-

гында ишин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вә-зифәли шәхси инзибати гәјдада сахланылан шәхсә вә ја онун гануни нүмајәндәсинә башга вәкил вә ја һүгуги јардым көстәрән нүмајәндәни дә дә вәт етмәсини тәклиф етмәк, ја-хүд көстәрилән физики шәхсә һүгуг мәсләһәтханасы васитә-силә дикәр вәкилин иштиракыны тәмин етмәк һүгугуна маликдир.

Инзибати гәјдада сахланылмыш шәхсин вәкили вә ја онун һүгуги јардым көстәрән нүмајәндәси ашағыдакы һүгуглара маликдир:

- инзибати гәјдада сахланылмыш шәхслә мәһду-дијјәтсиз сәјда вә мүддәтдә тәкликдә көрүшмәк;

- инзибати гәјдада сахланылмыш шәхсин иштиракы илә кечирилән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә просессуал һәрәкәтләрин ичраатында иштирак ет-мәк;

- инзибати гәјдада сахлама протоколу илә вә ишин инзибати гәјдада сахламаг үчүн әсас олмуш дикәр матери-аллары илә таныш олмаг;

- сахланылмыш шәхсин иштиракы илә апарылмыш просессуал һәрәкәтләрин протоколлары илә таныш олмаг.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәиси вә ја онун мұавини өз гәрары илә инзибати гәјдада сахла-нылмыш шәхси, вәкилин хидмәтинә көрә һаггын там вә ја бир һиссәсинин өдәнилмәсиндән азад етмәк һүгугуна ма-ликдир. Бу һалда вәкилин хидмәт һаггы Азәрбајчан Рес-публикасы ганунверичилијинә ујғун олараг өдәнилир.

М а д д ә 307. Экспертин иштиракы

Зәрури һалларда көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр-ин ичрааты вә ја она бахылмада иштирак етмәк үчүн эксперт чәлб еди-лә биләр.

Эксперт чагырыш үзрә кәлмәјә вә гаршысында гојулан суаллар үзрә объектив рәј вермәјә борчлудур.

Экспертин һүгуғлары:

- ишин материалларынын экспертиза предметинә аид вә рәј вер-мәк үчүн зәрури олан һиссәси илә таныш олмаг;

- она әлавә материалларын тәгдим едилмәси һаггында вәсәтәт вермәк.

Көмрук гайдаларынын позулмасы хаггында ишин ичраатыны вэ ја на бахылманы һажата кечирэн Азэрбајчан Республикасынын көмрук органы вэзифэли шэхсинин ичазэси илэ ишин ичрааты вэ ја бахылма просесиндэ иштирак етмэк, мәс`улијјэтэ чэлб едилэн шэхслэрэ вэ шаһидлэрэ суаллар вермэк.

Тэгдим едилмиш материаллар гаршыда гојулмуш вэзифэни јеринэ етирмэк учун кифајэт олмадыгда, јахуд бу мәсэлэ узрэ зэрури билијэ машик олмадыгда, експерт рэ`ј вермэкдэн имтина едэ билэр. Узрлу сәбәб оладан рэ`ј вермэкдэн имтина едилмәсинэ вэ ја бојун гачырылмасына көрә експерт бу Мәчәлләјэ ујгун мәс`улијјэт дашијыр.

М а д д э 308. Мутәхәссисин иштиракы

Зэрури һалларда көмрук гайдаларынын позулмасы хаггында ишлэр узрэ ајры-ајры просессуал һәрәкәтләрин апарылмасы вэ ја она бахылма заманы мутәхәссис, јә`ни ишин нәтичәсиндэ марагы олмајан, хусуси биликлэрэ вэ сәриштәјэ малик олан физики шәхс чэлб едилэ билэр.

Он дөрд јаша гэдәр јеткинлик јашына чатмамыш шаһид соргусуал едиләркән мутәхәссис гисминдэ педагогун вэ ја психологун иштиракы мәчбуридир.

Көмрук гайдаларынын позулмасы хаггында ишлэр узрэ ичрааты вэ ја бу чүр ишлэрэ бахылманы һажата кечирэн Азэрбајчан Республикасы көмрук органы вэзифэли шэхсинин тапшырыгы узрэ мутәхәссис ашагы-дакылары етмәјэ борчлудур:

- субутларын ашкар едилмәсиндэ, рәсмиләшдирилмәсиндэ вэ көтүрүлмәсиндэ Азэрбајчан Республикасы көмрук органынын көстәрилән вэзифэли шәхсинә көмәк етмәк учун өз хусуси биликләриндән вэ сәриштәсиндән истифадә етмәклә конкрет просессуал һәрәкәтләрин апарылмасында иштирак етмәк;

- тәфтиш, јохлама вэ инвентарлашдырма апарылмасында иштирак етмәк;

- јохлама вэ инвентарлашдырма апаран Азэрбајчан Республикасы көмрук органынын көстәрилән вэзифэли шәхсинә, мүфәттишлэрэ вэ дикәр шәхслэрэ ашкар едилмиш фактлары вэ һаллары протоколларда, тәфтиш, јохлама вэ инвентарлашдырма актларында дүзкүн әкс етдирмәк учун көмәклик көстәрмәк.

Мутәхәссис узрлу сәбәб оладан өз вэзифәләрини јеринә јетирмәкдән имтина етдикдә вэ ја бојун гачырмага көрә бу Мәчәлләјэ ујгун мәс`улијјэт дашијыр.

Мутәхәссисин һүзуглары:

- көмрук гайдаларынын позулмасы хаггында ишин ичраатыны вэ ја бу ишә бахылманы һажата кечирэн Азэрбајчан Республикасы көмрук органынын вэзифэли шэхсинин ичазэси илэ шаһидлэрэ вэ һүзугнозмаја көрә мәс`улијјэтэ чэлб едилән шәхслэрэ суаллар вермәк;

- субутларын ашкар едилмәси, рәсмиләшдирилмәси вэ көтүрүлмәси илэ әлагәдар олан һаллары көстәрмәк;

- субутларын ашкар едилмәси, рәсмиләшдирилмәси вэ көтүрүлмәси учун елми, техники васитәләрдән вэ методлардан истифадә етмәк;

- мушанида, өлчмә вә тәчрүбә апармаг;

- көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә, һәмчинин муфәттишләрә вә јохлама вә инвентарлаидырма апаран дикәр шәхсләрә хүсуси билик вә сәриштә тәләб едән мәсәләләр үзрә мәсләһәтләр вермәк;

- һәјата кечирилмәсиндә иштирак етдији конкрет просессуал һәркәтләрин протоколлары, тәфтиш, јохлама вә инвентарлаидырма актлары илә таныш олмаг, бу протоколларын вә актларын мәзмуну илә әлағадар ирадларыны билдирмәк. Бу чүр ирадлар көстәрилән протокол вә актлара гејд едилир;

- көстәрилән протоколлары вә актлары имзаламаг.

Физики шәхсин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраатда вә ја она бахылмада мутәхәссис кими иштиракы, һәмин иш үзрә онун шәһид гисминдә сорғу-суал едилмәсини истисна етмир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу чүр ишләрә бахылмада тәрчүмә едилмәси зәрури олан дили билән вә ишин нәтичәсиндә марағы олмајан шәхс тәрчүмәчи ола биләр.

Тәрчүмәчи көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја она бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән тәјин едилир.

Тәрчүмәчи чағырыш үзрә кәлмәјә вә она тапшырылан тәрчүмәни там вә дәгиг јеринә јетирмәјә борчлудур.

Зәрури һалларда Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын ишчиси дә тәрчүмәчи гисминдә чыхыш едә биләр.

Бу маддәнин мүддәалары, лалларын вә ја карларын ишарәләрини анлајан вә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатында вә ја она бахылмада иштирак етмәк үчүн дә вәт едилән шәхсләрә дә шамил едилир.

Үзрлү сәбәб олмадан өз вәзифәләрини јеринә јетирмәкдән имтина етмәјә вә ја бојун гачырмаға көрә тәрчүмәчи Көмрүк Мәчәлләсинә ујғун мәс`улијјәт дашыјыр

3.3. ТӘ`ХИРӘСАЛЫНМАЗ ТӘЪГИГАТ ТӘДБИРЛӘРИ

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәр-

ан Республикасы көмрүк органынын везифэли шэхси иш
ајры-ајры просессуал һәрәкәтләрин ичраатыны Азәр-
ан Республикасынын дикәр көмрүк органынын везифә-
ләхсинә тапшырмаг һүгугуна маликдир.

Тапшырыг алындыгдан сонра, он күндән кеч олма-
мүддәтдә јеринә јетирилмәлидир (*маддә 328*).

Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишин
аатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәр-
ан Республикасы көмрүк органынын везифэли шэхси
ин маһијјәти үзрә физики шәхсләри, везифэли шәхсләри,
рә, мүәссисә вә тәшкилатларын рәһбәрләрини вә ја он-
ын мүавинләрини, һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан
ибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләри сорғу-
г едә биләр.

Сорғу-суал едилән шәхсләр чағырыша кәлмәли вә
ин маһијјәти үзрә изаһат вермәлидирләр.

Шәхсләрин сорғу-суал едилмәси һаггында протокол
гиб едилир.

Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә
ғу-суал едилмәли олан Көмрүк Мәчәлләсинин 329-чу
дәсиндә көстәрилән шәхсләр, онлара имза етдирмәклә
илән чағырыш вәрәгәси илә чағырылырлар.

Чағырылан шәхс мүвәггәти олага јериндә олмадыг-
чағырыш вәрәгәсини чағырылан шәхсә вермәк үчүн
һла биркә јашајан јеткинлик јашына чатмыш аилә
ләриндән биринә, јахуд онун јашадығы јерин мәнзил ис-
мар идарәсинин ишчисинә, јахуд һәмин шәхсин иш, тәһ-
., истираһәт јери үзрә мүдиријјәтин нүмајәндәсинә, јахуд
зафиг јерли идарәетмә органынын нүмајәндәсинә имза
ирмәклә верилир.

Идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун
авини мүвәггәти олага јериндә олмадыгда, чағырыш
әгәсини, чағырылан шәхсә вермәк үчүн имза етдирмәклә
лин идарә, мүәссисә вә тәшкилатын ишчиләриндән бири-
јахуд һәмин шәхсин дәвләт гејдијјатыны апармыш орга-
н нүмајәндәсинә верилир.

Чағырыш вәрәгәсиндә кимин сорғу-суал үчүн чағы-
лдығы, һараја вә кимин јанына чағырылдығы, кәлмә
ү вә сааты, һәмчинин кәлмәмәјин нәтичәләри көстәрил-
лидир.

Сорғу-суал едилмәли олан шәхс һәмчинин телефонограмла, телеграмла вә ја дикәр рабитә васитәләриндән истифадә етмәклә чағырыла биләр.

Он алты јаша чатмајан шәхс сорғу-суал едилмәк үчүн онун валидејнләри вә ја дикәр гануни нүмајәндәләри васитәсилә чағырылып.

Дикәр гәјдада чағырылмаја јалныз ишин һалларындан асылы олагаг зәрурәт јарандыгда јол верилир.

Көмрүк Мәчәлләсинин 327-чи маддәсинә мұвафиг олагаг Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары тәрәфиндән инзибати гәјдада сахланылан шәхсләр сахланма јеринин мүдиријјәти васитәсилә сорғу-суал үчүн чағырылып.

Ејни иш үзрә чағырылмыш шәхсләр ајры-ајрылыгда сорғу-суал едилир. Сорғу-суал башланмаздан әввәл көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси сорғу-суал едилән шәхсин шәхсијјәтини мүәјјәнләшдирир, Азәрбајчан дилини билиб-билмәмәсини, тәрчүмәчинин хидмәтинә еһтијачынын олуб-олмамасыны ајдынлашдырыр, сорғу-суал едилән шәхсә онун һүгүг вә вәзифәләрини изаһ едир.

Шаһид гисминдә сорғу-суал едилән шәхсә, бу чүр мәс`улијјәт дашымаг габилијјәтиндәдирсә, изаһат вермәкдән имтинаја вә ја бојун гачырмаға көрә инзибати мәс`улијјәт барәсиндә хәбәрдарлыг едилир.

Идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәринин вә ја онун мұавининин, һәмчинин һүгүги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсин сорғу-суал едилмәсинә башланмаздан әввәл Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси онун сәләһијјәтини мүәјјәнләшдирир.

Ишин маһијјәти үзрә сорғу-суал:

- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән физики шәхс вә ја вәзифәли шәхсә һүгүг-позманын төрәдилмәсиндә өзүнү тәгсирли билиб-билмәмәси суалы илә;

- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән идарә, мүәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун мұавининә, о чүмләдән һүгүги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсә көмрүк гәјда-

арынын позулмасы фактыны тәсдиг едиб-етмәмәси суалы лә;

- шаһид гисминдә чағырылмыш физики шәхсә вә ја эзифәли шәхсә, онун һансы мәгсәдләрлә сорғу-суала чағы-ылдығы билдирилир.

Сонра сорғу-суал едилән шәхсә ишин маһијјәти үзрә з изаһатыны вермәси тәклиф едилир. Бундан сонра Азәр-ајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси орғу-суал едилән шәхсә суаллар верә биләр.

Он дөрд јашына гәдәр јеткинлик јашына чатмајан физики шәхсләрин сорғу-суал едилмәси педагог вә ја психо-огун, зәрури һалларда исә јеткинлик јашына чатмајан ләхсин гануни нүмајәндәләри вә ја јахын гоһумларынын штиракы илә апарылыр. Он дөрд јашындан он алты ја-ына гәдәр јеткинлик јашына чатмајан физики шәхс сорғу-уал едиләркән көстәрилән шәхсләр көмрүк гајдаларынын озулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахыл-аны һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк ор-анынын вәзифәли шәхсинин мүлаһизәси илә иштирак едә иләрләр. Сорғу-суал башланмаздан әввәл һәммин шәхсләрә нларын һүгуг вә вәзифәләри изаһ едилир вә бу барәдә сор-у-суал протоколунда гејд едилир. Бу шәхсләр сорғу-суалда штирак едир вә сорғу-суалы апаран Азәрбајчан Республи-асы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин ичазәси илә орғу-суал едилән шәхсә суаллар верә биләрләр. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси верил-иш суала етираз едә биләр, лакин етираз едилән суал протокола јазылмалыдыр (*мәддә 331*).

Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәр-бајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси ишин ичрааты вә ишә бахылма үчүн зәрури олан сәнәдләри әләб етмәк һүгугуна маликдир.

Сәнәдләрин тәгдим едилмәси һаггында тәләбнамәни лмыш шәхс беш күндән кеч олмајан мүддәт әрзиндә сәнәдлә-и тәләб едән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә көндөрмәјә вә ја тәһвил вермәјә борчлудур.

Сәнәдләрин әсли тәгдим олунур. Көмрүк гајдалары-нын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә ба-ылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк

органынын везифэли шəхсинин разылыгы илэ сənəдлəрин лəзыми гəјдада тəсдиг олунмуш сурəтлəри дə тəгдим олуна билəр. Кəмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вə ја бу ишə бахылма үчүн сənəдин јалныз бир һиссəсинин əһмијјəти олдуғу һалда, сənəддэн лəзыми гəјдада тəсдиг едилмиш чыхарыш тəгдим едилир. Кəмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрə чыхарылан гəрардан шикајəтвəрмə мүддəтлəри битдикдэн сонра ишə бахан Азəрбајчан Республикасы кəмрүк органынын везифэли шəхси тəрəфиндэн тəсдиг олунмуш сурəтлəри ишин материалларында сахланмагла, сənəдлəрин əсли онлары тəгдим едэн шəхсин хəһиши илэ она гəјтарыла билəр.

Сənəдлəрин тəгдим едилмəsi барədə кəмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вə ја бу ишə бахылманы һəјата кечирэн Азəрбајчан Республикасы кəмрүк органынын везифэли шəхсинин тəлəбинин јеринə јетирилмэмəsi Мəчəллəнин 333-чү вə 334-чү маддəлəри илэ мүəјјэн едилмиш гəјдада сənəдлəрин мəчбури кəтүрүлмəsiнə сəбəб ола билəр.

Һүгуги вə физики шəхслəрин əразисиндə вə ја бинасында, јахуд онлара мəхсус олан нəглијјат васитəлəриндə, кəмрүк гəјдаларынын позулмасынын билаваситə объект олан малларын вə нəглијјат васитəлəринин, јахуд кəмрүк гəјдаларынын позулмасынын билаваситə объект олан эшјаларын кизлəдилəрək Азəрбајчан Республикасы кəмрүк сəрһəдиндэн кечирилмəsi үчүн истифадə олунмуш хусуси олараг дүзəлдилмиш кизли сахланч јерлəринə малик маллар вə дикəр эшјаларын, һəмчинин кəмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вə ја бу ишə бахылма үчүн зəрури олан сənəдлəрин олмасы барədə кифəјəт гədəр əсаслар олдугда, Азəрбајчан Республикасы кəмрүк органларынын везифэли шəхслəри бу чүр əразилəрин, биналарын вə нəглијјат васитəлəринин кəмрүк мұəјинəsiни кечирə билəр.

Кəмрүк мұəјинəсинин кечирилмəsi барədə кəмрүк гəјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны апаран вə ја бу ишə бахан Азəрбајчан Республикасы кəмрүк органынын везифэли шəхси тəрəфиндэн əсасландырылмыш гəрар чыхарылыр.

Кəмрүк мұəјинəsi һал шəһидлəринин иштиракы илэ кечирилир.

Көмрүк мұайнәсинин кечирилмәсиндә әразиси, бина-
ы вә ја нәглијјат васитәси мұайнәдән кечирилән шәхс ишти-
рак едир. Һәммин һүгуги вә физики шәхс мұвәггәти олараг је-
индә олмадыгда, көмрүк мұайнәси, онунла биркә јашајан
еткинлик јашына чатмыш аилә үзвләриндән биринин, јахуд
ашајыш јери үзрә мәнзил истисмар идарәсинин ишчиләри-
ин, јахуд Һәммин шәхсин иш, тәһсил вә ја истираһәт јери үзрә
мүдиријјәтин нұмајәндәсинин, јахуд мұвафиг јерли өзүнүи-
дарә органынын нұмајәндәсинин иштиракы илә кечирилир.

Идарә, мұәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун
мұавини мұвәггәти олараг јериндә олмадыгда, көмрүк
мұайнәси Һәммин идарә, мұәссисә вә тәшкилатын диқәр иш-
чиләринин, јахуд онун дөвләт гејдијјатыны апармыш орга-
нынын нұмајәндәсинин иштиракы илә кечирилир.

Зәрури һалларда көмрүк мұайнәсиндә иштирак ет-
мәк үчүн мұтәхәссис чағырылып.

Көмрүк мұайнәсиндә иштирак едән шәхсләрә онла-
рын һүгуг вә вәзифәләри изаһ едилир.

Көмрүк нәзарәтинин вә көмрүк рәсмиләшдирилмә-
синин һәјата кечирилмәси заманы, Һәмчинин тәхирәсалын-
маз һаллардан башга диқәр һалларда кечә вахты көмрүк
мұайнәсинин кечирилмәсинә јол верилмир.

Көмрүк мұайнәсинин кечирилмәсиндән әввәл, белә
мұайнәни кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк орган-
ларынын вәзифәли шәхсләри, әразиси, бинасы вә ја нәглијјат
васитәси мұайнәдән кечирилән шәхсә көмрүк мұайнәси ке-
чирилмәси һаггында гәрары тәгдим етмәли, Һәммин шәхс исә
имза етмәклә гәрарла таныш олмалыдыр. Шәхс мұвәггәти
олараг јериндә олмадыгда, гәрар бу маддәнин дөрдүнчү һис-
сәсиндә көстәрилән диқәр шәхсә тәгдим едилир.

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифә-
ли шәхсләри әразиси, бинасы вә ја нәглијјат васитәси мұай-
нәдән кечирилән шәхсә вә ја бу маддәнин дөрдүнчү һиссәсин-
дә көстәрилән диқәр шәхсләрә көнүллү олараг бу маддәнин
биринчи һиссәсиндә көстәрилән әшјаларын олдуғу әразини,
бинаны вә ја нәглијјат васитәләрини көстәрмәји, көнүллү
олараг Һәммин әшјалары вермәји вә ја белә әшјаларын ола
биләчәји биналары, сахланчлары вә диқәр јерләри ачыб
көстәрмәји тәклиф едир. Бу маддәнин биринчи һиссә-
синдә көстәрилән әшјаларын ола биләчәји биналары вә ди-

кәр јерләри көнүллү олага ачыб көстәрмәкдән имтина едилдикдә, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси онларын ачылмасы һаггында гәрар чыхарыр вә бу барәдә прокурорун санксиясыны алыр.

Көмрүк мұәјинәсинин кечирилмәси заманы ишә аидијјәти олан маллар, нәглијјат васитәләри, сәнәдләр вә ди-кәр эшјалар Көмрүк Мәчәлләсинин 333-чү вә 334-чү маддә-ләри илә мұәјјән едилмиш әсасларла вә гәјдада көтүрүлүр.

Көмрүк мұәјинәси вахты өлчмә, фото вә кино чәки-лиши, видеојазысы, һәмчинин ди-кәр техники васитәләр тәтби-г едилә биләр.

Көмрүк мұәјинәсинин кечирилмәси һаггында прото-кол тәртиб едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәр-бајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси-нин гәрары илә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб едилән физики шәхсә вә ја вәзифәли шәхсә, идарә, мұәссисә вә тәшкилатын рәһбәринә вә ја онун мұави-нинә, һүгу-ги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсә, һәмчинин шаһидә маллар, нәглијјат ва-ситәләри, онларын сәнәдләри вә ди-кәр эшјалар танынма үчүн тәгдим едилә биләр.

Таныјан шәхс бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көс-тәрилән эшјалары һансы шәраитдә көрмәси вә ону һансы әламәтләрә көрә таныја биләчәји һаггында габагчадан сор-ғу-суал едилир.

Эшјалар бир груп охшар эшјаларла бирликдә тәгдим едилир. Танынма үчүн тәгдиметмә һал шаһидләринин иш-тиракы илә һәјата кечирилир.

Эшја вә сәнәдләрин танынма үчүн тәгдим едилмәси барәдә протокол тәртиб олунур.

М а д д ә 340. *Дөвләт органларындан, һүгу-ги вә физики шәхсләр-дән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылма үчүн зәрури олан мә`луматларын алынмасы*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы-нын вәзифәли шәхси дөвләт органларындан, һүгу-ги вә физики шәхсләрдән

учун зэрури олан мѧ'луматлары јазылы соргу ѳсасында алмаг һугугуна икдир.

Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук органынын вѳзифѳли шѳхслѳри нан мѧ'луматларын јајылмасыны тѧ'мин етмѳли, онлардан јалыз ирук гѳјдаларынын позулмасы һаггында ишин һѳлли учун истифада етидирлѳр. Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук органынын вѳзифѳли шѳхси тѳрѳфиндѳн бу чур мѧ'луматлардан шѳхси мѳгсѳдлѳр учун истифада лмѳсинѳ, Азѳрбајчан Республикасынын ганунверичилик актларында тѳрилѳн һаллар истисна едилмѳклѳ учунчу шѳхсѳ верилмѳсинѳ јол вемир.

М а д д ѳ 341. Кѳмрук гѳјдаларынын позулмасы һаггында иш ѳзрѳ фтиш, јохлама вѳ инвентарлашдырма кечирилмѳси

Кѳмрук гѳјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вѳ ја ишѳ бахылманы һѳјата кечирѳн Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук орган-тѳрѳфиндѳн иш учун муһум ѳһѳмијѳти олан факт вѳ һалларын муѳјјѳн лмѳсиндѳн ѳтру бутун тѳдбирлѳрин тѳкѳндијѳи һалларда мѳс'улијѳтѳ ѳб едилѳн шѳхсин малијѳ-тѳсѳрруфат фѳалијѳтинин тѳфтиш едилмѳ-јохланылмасы, һѳмчинин онларын малларынын вѳ нѳглијѳт васитѳлѳ-чин инвентарлашдырылмасы тѧ'јин едилѳ билѳр.

Тѳфтиш, јохлама, инвентарлашдырма апарылмасы тапишырылан ѳлѳт органы, идарѳ, муѳссисѳ вѳ ја тѳшкилаты, һѳмчинин мутѳхѳссис вѳ фѳттишлѳрин фѳрди тѳркибини онларын апарылмасыны тѧ'јин едѳн ѳрбајчан Республикасы кѳмрук органынын вѳзифѳли шѳхси муѳјјѳн вѳ ѳсдиг едир.

Тѳфтиш, јохлама вѳ инвентарлашдырма Азѳрбајчан Республика-кѳмрук органынын рѳисинин (кѳмрук постундан башга) вѳ ја онун ѳвининин, јѳхуд Азѳрбајчан Республикасынын кѳмрук ишини апаран ра һѳкимијѳти органынын кѳмрук һугугпозмалары илѳ мубаризѳ ѳзрѳ ируктур бѳлмѳси рѳисинин вѳ ја онун муѳавининин гѳрары илѳ кечирилѳр.

Тѳфтиш, јохлама вѳ инвентарлашдырманын нѳтичѳлѳри барѳдѳ лар гуртардыгдан сонра бѳш кун ѳрзиндѳ јохланылан шѳхсѳ мѧ'лумат билѳр.

Тѳфтиш, јохлама вѳ инвентарлашдырма кечирилмѳси вѳ онларын тичѳлѳринин сѳнѳдлѳшдирилмѳси гѳјдасы Азѳрбајчан Республикасынын нунверичилијѳи илѳ муѳјјѳн едилѳр.

М а д д ѳ 342. Экспертиза тѧ'јин едилмѳси

Кѳмрук гѳјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны апа-ин вѳ ја бу чур ишлѳрѳ бахан Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук органынын зифѳли шѳхси экспертиза кечирилмѳсини зѳрури һѳсаб етдикдѳ бу барѳ-гѳрар чыхарѳр. Гѳрарда экспертизанын тѧ'јин едилмѳсинин ѳсаслары, пертин фамилијѳсы вѳ ја экспертиза кечирилѳчѳ кѳмрук лаборатори-сы, јѳхуд дикѳр муѳѳфиг муѳссисѳнин ады, эксперт гѳришысында гѳјулан аллар вѳ пертин сѳрѳнчамына тѳгдим едилѳн материаллар кѳстѳри-рѳ.

Экспертиза тә'јин едиләнә гәдәр онун ихтисаслы вә сәләһијјәтли олмасы һаггында зәрури мә'луматлар ајдынлашдырылып.

М а д д ә 343. *Экспертиза кечирилмәси үчүн проб вә нумунәләрин кәтүрүлмәси*

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән физики шәхсдән, вәзифәли шәхсдән, идарә, муәссисә вә тәшкилатларын рәһбәрләриндән вә ја онларын муавинләриндән, дикәр ишчиләриндән, һәмчинин көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләрдән экспертизанын кечирилмәси үчүн зәрури олан имза вә хәтт нумунәләрини алмаг, маллардан вә дикәр предметләрдән проб вә нумунәләр кәтүрмәк һүгугуна маликдир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси проб вә нумунәләрин кәтүрүлмәси һаггында гәрар гәбул едир.

Зәрури һалларда проб вә нумунәләрин кәтүрүлмәси мütәхәссис вә (вә ја) һал шаһидләринин иштиракы илә һәјата кечирилип.

Проб вә нумунәләрин кәтүрүлмәси һаггында протокол тәртиб едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты баша чатдыгдан сонра көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс, һәмчинин бу ишә бахылма заманы, һәмин шәхсин вәкили вә ја һүгуи јардым көстәрән нүмајәндәси экспертиза тә'јин едилмәси һаггында гәрарла вә експертин рә'ји илә таныш олмаг, еләчә дә әлавә вә ја тәкрат експертизанын кечирилмәси һаггында вәсәтәт галдырмаг һүгугуна маликдир.

Бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көстәрилән шәхсләрин ашағыдакы һүгуглары вардыр:

- експертә е'тираз етмәк;*
- експертин онларын көстәрдији шәхсләрдән тә'јин едилмәсини хаһиш етмәк;*
- експерт рә'ји алынмасы үчүн әлавә суаллар тәгдим етмәк;*
- көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси-*

н ичазэси илэ экспертиза кечирилмэсиндэ иштирак ет-
к, экспертэ изаһат вермэк.

Бу чүр вэсатэтин тэ'мин едилдији һалларда көмрүк
даларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вэ ја
ишэ бахылманы һәјата кечирән мүвафиг ичра һакимијјә-
органы кифајет гэдэр эсаслар оларса, әлавэ вэ ја тәкрат
экспертиза тэ'јин едэ биләр.

Вэсатэтин тэ'мин едилмэсиндән имтина едилдикдә,
мрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичра-
ыны вэ ја бу ишэ бахылманы һәјата кечирән мүвафиг ич-
һакимијјәти органы эсасландырылмыш гэрар чыхарыр.

Вэсатәт галдыран шәхсин бу гэрарла таныш олмаг вә
дан ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада шикајәт
мәк һүгугу вардыр.

**М а д д э 345. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр
и чрааты заманы тәртиб едилән протоколлара аид умуми тәләбләр**

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә конкрет
просессуал һәрәкәтләрин ичрааты заманы, һабелә бу Мәчәлләнин 326 вә
7-чи маддәләри илэ нәзәрдә тутулмуш һалларда Азәрбајчан Республи-
ынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын мүәјјән ет-
и формада протокол тәртиб едилир.

Протокол Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли
хси тәэрәфиндән конкрет просессуал һәрәкәтин кедиши заманы, јахуд
уртардыгдан билаваситә сонра тәртиб едилир.

Протоколда ашағыдакылар көстәрилиз:

- протоколун ады;
- конкрет просессуал һәрәкәтин вә ја бу Мәчәлләнин 326 вә 327-чи
ддәләри илэ нәзәрдә тутулмуш һәрәкәтләрин ичра едилдији јер вә та-
х;

- һәрәкәтин башланма вә гуртарма вахты;
- протоколу тәртиб едән шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасы-
н ады;

- һәмин һәрәкәтин ичра едилмәсиндә иштирак едән шәхсләрин һәр
инин сојады, ады, атасынын ады, зәрури һалларда онун унваны, вәтән-
илыгы, Азәрбајчан дилини билиб-билмәмәси;

- һәрәкәтин мәзмуну, онун ичра едилмәси ардычылыгы;

- бу вахт ашкар едилән, иш үчүн әһәмијјәти олан фактлар вә һал-
2.

Әкәр конкрет просессуал һәрәкәтин вә ја бу Мәчәлләнин 326 вә
7-чи маддәләри илэ нәзәрдә тутулмуш һәрәкәтин ичра едилмәси заманы
то вә кино чәкилишләриндән, видеојазысы, сәсјазмадан истифадә едил-
исә, техники васитәләр тәтбиг едилмишсә, бу протоколда көстәрил-
ли, һәмчинин һәрәкәтин ичра едилмәсиндә иштирак едән шәхсләрә тех-

ники васитэлэрдэн истифада олунмасы хаггында эвэлчэдэн мә'лумат верилмәси протоколда гејд едилмәлидир.

Протокол һәрәкәтин ичра едилмәсиндә иштирак едән бүтүн шәхсләр тәрәфиндән охунур вә ејни заманда онлара протокола алава едилмәклә вә ја она алава кими тикимләклә гејдләр етмәк һүгугуна малик олмалары изаһ едилир.

Протокол ону тәртиб едән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән вә һәрәкәтин ичра едилмәсиндә иштирак едән диқәр шәхсләр тәрәфиндән имзаланыр.

Һәрәкәтин ичра едилмәси просесиндә һазырланмыш фотошәкилләр вә негативләр, кинолентләр, видеоязылар вә фонограмлар, схемләр, планлар, чертјождлар протокола алава олунур.

Зәрури һалларда Азәрбајчан Республикасынын көмрүк ишини апаран ичра һакимијјәти органынын муәјјән етдији протокол формасы сәрбәст форма илә әвәз едилә биләр. Сәрбәст формалы протоколлар бу Мәчәллә илә муәјјән едилмиш гајдада тәртиб едилмәлидир.

Шәхсин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына кәтирилмәси һаггында протоколун сурәти имза етдирилмәклә кәтирилән шәхсә верилир.

Инзибати гајдада сахлама һаггында протоколун сурәти имза етдирилмәклә инзибати гајдада сахланылан һәмин шәхсә верилир.

Малларын, нәглијјат васитәләринин, сәнәдләрин вә диқәр эшјаларын көтүрүлмәси, малларын, нәглијјат васитәләринин вә башга әмлакын үзәринә һәбс гојулмасы, әразијә, бинаја вә нәглијјат васитәләринә көмрүк муәјинәси кечирилмәси һаггында просессуал һәрәкәтин протоколунун сурәти имза етдирилмәклә, барәсиндә һәмин һәрәкәтләр ичра едилән физики шәхсә, вәзифәли шәхсә, идарә, муәссисә вә тәшкилатын рәһбәринә вә ја онун муәвининә, һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсә верилир.

Әкәр сорғу-суал едилән шәхс ишин маһијјәти үзрә изаһатыны өз әли илә јазмаг истәмирсә вә ја буну едә билмирсә, јахуд көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси буну зәрури һесаб едирсә, сорғу-суал едилән шәхсин шифаһи изаһаты көстәрилән вәзифәли шәхсин тәртиб етдији протоколда јазылыр. Сорғу-суал едилән шәхсин изаһаты биринчи шәхс адындан вә мүмкүн гәдәр һәрфән прото-

олда жазылып. Зэрури халларда сорғу-суал едилэн шэхсэ ерилэн суаллар вэ онун чаваблары протоколда жазылып.

Он алты жаша чатмыш шаһидин сорғу-суал протоколунда, онун имзасы илэ тэсдиг едилмэклэ изаһат вермэксдэн имтина етмэк вэ ја бојун гачырмаға көрэ инзибати тэс`улијјэт һаггында шаһидэ хэбэрдарлыг едилмэси барэдэ ејд едилир. Шаһид көмрүк гайдаларынын позулмасына көрэ тэс`улијјэтэ чэлб едилэн шэхсин эридирсэ (арвадыдырса) вэ ја јахын гоһумудурса протоколда белэ гејд апарылмыр.

Әкэр сорғу-суал тэрчүмэчи вэ ја мүтэхэссис иштирасы илэ кечирилибсэ, протоколда тэрчүмэчи вэ ја мүтэхэссисэ онун һүгүг вэ вэзифэлэринин изаһ едилмэси гејд едилмэидир.

Әкэр көмрүк гайдаларынын позулмасына көрэ тэс`улијјэтэ чэлб едилэн физики шэхс, вэзифэли шэхс вэ ја һүгүги тэхс јаратмадан саһибкарлыг фэалијјэти илэ мәшғул олан тэхс, јахуд көмрүк гайдаларынын позулмасына көрэ тэс`улијјэтэ чэлб едилэн идарэ, мүэссисэ вэ тәшкилатын тәһбэри вэ ја онун мүавини сорғу-суал едилирсэ, сорғу-суал едилэн шэхсэ мүтэхэссисэ, һәмчинин көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вэ ја бу ишэ бахылманы һәјата кечирэн Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вэзифэли шэхсинэ е`тираз етмэк һүгүгунун изаһ едилмэси барэдэ протоколда гејд едилир.

Сорғу-суал гуртардыгдан сонра сорғу-суал едилэн тэхс, протоколун мәзмуну илэ таныш олур вэ јаздығы изаһатын, һәмчинин шифаһи вердији изаһатын јазылмасынын дүзкүнлүјүнү имзасы илэ тэсдиг едир. Сорғу-суал едилэн шэхс јазылмыш шифаһи изаһатына әлавэ вэ ја дәјишикләр едилмэсини тәләб етмэк һүгүгуна маликдир. Бу чүр әлавэ вэ ја дәјишиклик протоколда гејд едилир. Әкэр протокол бир нечэ сәһифэдэ тәртиб едилмишдирсэ, сорғу-суал едилэн шэхс һәр бир сәһифәни вэ протоколу бүтүнлүксдэ имзалайыр.

Сорғу-суалда иштирак едэн шэхслэрин сорғу-суал протоколу илэ таныш олмаг һүгүглары вардыр. Бу шэхсләр өз имзалары илэ сорғу-суал едилэн шэхсин шифаһи изаһатынын јазылмасынын дүзкүнлүјүнү тэсдиг едилрәр, бу чүр јазылманын дүзкүнлүјү вэ тамлығы барэдэ гејдлэри олдугда, бу чүр гејдлэри өз әллэри илэ јазырлар.

Әкәр сорғу-суал тәрчүмәчинин, мүтәхәссисин вә ја көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин гануни нүмајәндәсинин иштиракы илә апарылмышдырса, көстәрилән шәхсләр протоколу бүтүнлүкдә, тәрчүмәчи исә әкәр бир нечә сәһифәдә тәртиб едилмишсә, һәмчинин сорғу-суал протоколунун һәр бир сәһифәсини имзалајыр.

Тәрчүмәчинин хидмәтиндән истифадә етмиш сорғу-суал едилән шәхс протоколун сонунда, онун үчүн едилән протоколун шифаһи тәрчүмәсинин вердији изаһата ујғун олмасыны өз имзасы илә тәсдиг едир.

Әкәр сорғу-суал протоколу јазылы шәкилдә башга дилә тәрчүмә едилмишсә, протокол бүтүнлүкдә вә һәр бир сәһифәси ајрылыгда тәрчүмәчи вә сорғу-суал едилән шәхс тәрәфиндән имзаланмалыдыр.

М а д д 348. Протоколу имзаламагдан имтина етмә вә ја протоколу имзалаја билмәмә фактынын тәсдиг едилмәси

Әкәр көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс, шаһид вә ја дикәр шәхс иштирак етдији конкрет просессуал һәрәкәтин протоколуну вә ја бу Мәчәлләнин 326 вә 327-чи маддәсиндә көстәрилән һәрәкәтләрин протоколларыны имзаламагдан имтина едәрсә, протоколу тәртид едән Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин, һәмчинин просессуал һәрәкәтин кечирилмәсиндә иштирак етмишләрсә, һал шаһидләринин имзалары илә тәсдиг едилмәклә, бу барәдә протоколда гејд едилир.

Протоколу имзаламагдан имтина едән шәхсә, протокола гејд вә ја әлавә едилмәклә имза етмәкдән имтинанын мотивләрини көстәрмәјә имкан верилмәлидир.

Әкәр бу маддәнин биринчи һиссәсиндә көстәрилән шәхсләрдән бири өз физики гусурларына вә ја дикәр сәбәбләрә көрә просессуал һәрәкәтин протоколуну вә ја бу Мәчәлләнин 326 вә 327-чи маддәләриндә көстәрилән протоколлары имзалаја билмирсә, протоколу тәртиб едән Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин вә просессуал һәрәкәтин кечирилмәсиндә иштирак етмишләрсә, һал шаһидләринин имзалары илә тәсдиг едилмәклә, бу барәдә протоколда гејд едилир.

Әкәр көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс вә ја шаһид бу маддәнин үчүнчү бәндиндә көстәрилән сәбәбләрә көрә сорғу-суал протоколуну имзалаја билмирсә, ишин нәтичәси илә һеч бир марагы олмајан кәнар шәхс дә`вәт едилир вә сорғу-суал едилән шәхсин разылығы илә онун јазылмыш изаһатынын дүзкүнлүјүнү өз имзасы илә тәсдиг едир.

Чинајет просесинин һәр мәрһәләсиндә олдуғу кими тигат мәрһәләсиндә дә чинајет һадисәси факты, мүгәсси-күнаһы вә диһәр мәсәләләр сүбута јетирилмәлидир. Бу әкәт ганунверичиликлә мүәјјән олунмуш гәјдада сүбут-ын јығылмасы, истинтаг һәрәкәтләринин иһрааты јолу һәјата кечирилир.

М а д д ә 316. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр сүбут едилмәли олан һаллар

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин иһрааты вә ишләрә бахылма заманы ашағыдакылар сүбут едилмәлидир:

- һүгүгпозма һадисәси (көмрүк гәјдаларынын позулмасынын тө-лдији вахт, үсул вә диһәр һаллар);
- физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин тәгсирлилији;
- идарә, муәссисә вә тәшикилатлар, һәмчинин һүгүги шәхс јарат-ын саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшгул олан шәхсләр тәрәфиндән тук гәјдаларынын позулмасы факты;
- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән син мәс'улијјәтинин дәрәчәсинә вә характеринә тә'сир едән һаллар;
- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көмәк етмиш сәбәб вә иһраит.

М а д д ә 317. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр сүбутлар

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һалынын олуб-олмасыны, рүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән физики син вә ја вәзифәли шәхсин тәгсирлилијини, бу чүр позунтунун идарә, ссисә, тәшикилат вә ја һүгүги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјә-илә мәшгул олан шәхс тәрәфиндән төрәдилмәси фактыны вә ишин күн һәлли үчүн әһәмијјәт кәсб едән саир һаллары мүәјјән етмәкдән ју бу Мәчәллә вә Азәрбајҗан Республикасынын диһәр ганунверичилик лары илә мүәјјән олунмуш гәјдада көмрүк органларынын әсаслана бил-и һәр чүр фактики мә'луматлар көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаг-да иш үзрә сүбутлар сајылыр.

Бу мә'луматлар көмрүк нәзарәтинин вә көмрүк рәсмиләшдирил-инин һәјата кечирилмәси, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында јәрин иһрааты вә ја бу ишләрә бахылма просесиндә тәртиб едилән тоқоллар вә диһәр сәнәдләрлә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә 'улијјәтә чәлб едилән шәхсин изаһаты, саһидләрин изаһаты, експерт и, диһәр мадди вә јазылы сүбутларла мүәјјән едилир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин раатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән әрбајҗан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли

шәхси Азәрбајҹан Республїкасынын ґанунверичилијини әлдә рәһбәр тутараґ ишин бүтүн һалларына һәртәрәфли, там вә объектив сурәтдә бахылмаға әсасланан өз дахили инамы илә сүбутлары ґијмәтләндирир.

Һеч бир сүбут әввәлчәдән мүәјјән олунмуш ґүввәјә малик дејилдир.

Көмрүк нәзарәтини вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсини һәјата кечирәркән, һәмчинин көмрүк ґәјдаларынын позулмасы һаґгында ишләрин ичрааты вә ја бу ишләрә бахылма просесиндә мүәјјән едилән, һүгүг иозунтусуна аид олан һаллары вә фактлары тәсдиг едән, Көмрүк Мәчәлләси илә мүәјјән едилмиш ґәјдада тәртиб едилән протоколлар вә дикәр сәнәдләр көмрүк ґәјдаларынын позулмасы һаґгында ишләр үзрә сүбутлардыр.

Көмрүк ґәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб едилән шәхс, онун мäs`улијјәтә чәлб едилмәси илә әлағәдар, һәмчинин иш үзрә она мә`лум олан һаллар вә ишдә олан сүбутлар үзрә изаһат вермәк һүгүгуна маликдир.

Көмрүк ґәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб едилән шәхсин изаһаты иш үзрә топланан дикәр сүбутларла јанашы јохланылмалы вә ґијмәтләндирилмәлидир.

Шаһид, көмрүк ґәјдаларынын позулмасы һаґгында ишләр үзрә мүәјјән едилмәли олан истәнилән һаллар барәсиндә, о чүмләдән көмрүк ґәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб едилән физики шәхсин вә ја вәзифәли шәхсин шәхсијјәти вә онларла өзүнүн ґаршылыґлы мүнәсибәти барәсиндә сорғу-суал едилә биләр. Шаһидин мәнбәји мә`лум олмајан мә`луматлара әсасланан изаһатлары сүбут ола билмәз.

М а д д ә 322. Экспертиза, эксперт рә`ји

Экспертиза ґаршыја чыхан суалларын ајдынлашдырылмасы үчүн елм, техника, иччәсәнәт вә дикәр саһәләр үзрә хусуси биликләрә еһтијач јарандығы һалда тә`јин едилир.

Экспертиза, көмрүк лабораторијаларынын вә дикәр мувафиг муәссисәләрин экспертләри, јахуд көмрүк ґәјдаларынын позулмасы һаґгында ишләрин ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајҹан Республїкасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиһдән тә`јин едилән дикәр мутәхәссисләр тәрәфиһдән апарылыр.

Рә'ј вермәк үчүн зәрури билијә малик олан истәнилән физики шәхс сперт кими дә вәт едилә биләр. Экспертиза тә'јин едилмәси һаггында ар, бу гәрарла экспертиза апарылмасы тапишырылан эксперт вә һамин спертин ишләдији идарә, муәссисә вә тәшкилатын вәзифәли шәхсләри үн мәчбуридир.

Эксперт гаршысында гојулан суаллар вә онун рә'ји спертин суси биликләри һудудларындан кәнара чыха билмәз.

Эксперт өз адындан јазылы формада рә'ј верир. Экспертин јиндә эксперт тәрәфиндән апарылан тәдгигатлар, онларын нәтичәлә вә гојулмуш суаллара әсаслы чаваблар шәрһ олунур. Әкәр экспертиза- н ичрааты заманы эксперт, иш үчүн әһмијјәти олан һаллар муәјјән әрсә вә бу һаллар барәдә онун гаршысында суаллар гојулмасыишдырса, иш һаллар барәдә кәлдији нәтичәләри өз рә'јинә дахил етмәк һүзугуна ликдир.

Экспертин рә'ји көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишлә- н ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан спубликасы көмрук органынын вәзифәли шәхси үчүн мәчбури дејил, ла- н ишә бахылма үзрә чыхарылан гәрарда, рә'ј илә разылашмамагын сә- бләри әсасландырылмалыдыр.

Рә'ј кифәјәт гәдәр ајдын вә там олмадыгда һәмин экспертә вә ја ишә экспертә тапишырылан әләвә экспертиза тә'јин едилә биләр.

Экспертин рә'ји әсассыз олдугда вә ја онун дузкунлујунә ишбһә дугда, башга экспертә вә ја экспертләрә тапишырылан тәкрар экспе- ртә тә'јин едилә биләр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрук ганынын вәзифәли шәхсинин, јахуд көмрук гәјдаларынын позулмасы ггында ишлә әлагәдар ичраатында материал олмуш вә ја олан Азәрбај- ч Республикасынын дикәр һүзуг-муһафизә органларынын вәзифәли шәхсләринин тапишырыгы олмадан һазырланан вә Азәрбајчан Республика- көмрук органына тәгдим едилән, тәдгигат вә онун нәтичәләрини әкс дирән рә'јләр, актлар, арајышлар вә дикәр сәнәдләр эксперт рә'ји һесаб илә билмәз. Бу чүр сәнәдләр мадди вә ја јазылы субутларын әләмәтләри- малик олдугда субут кими таныныр.

М а д д ә 323. Мадди субутлар

Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ашагыда- лар мадди субутлар һесаб едилир:

- һүзуг позунтусунун билаваситә објекти олан маллар вә нәг- јат васитәләри;

- көмрук гәјдаларынын позулмасынын билаваситә објекти олан јаларын кизләдиләрәк Азәрбајчан Республикасынын көмрук сәрһәдиндән ирилмәси үчүн истифадә едилмиш хусуси олараг дүзәлдилмиш кизли сланч јерләринә малик маллар вә нәглијат васитәләри;

- малларын вә нәглијат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы- н көмрук сәрһәдиндән ганунсуз јолла кечирилмәси мәгсәдилә истифадә илән сәнәдләр вә ејиләшдирмә васитәләри;

- өзүндө һүзүгпозманын изләрини сахлајан, јахуд көмрук гәјдала-
рынын позулмасынын вә һүзүгпозма төрәдән шәхсин ашкар едилмәси,
һәмчинин ишин фактик һалларынын ајдынлашдырылмасы учун васитә
ролуну ојнаја биләчәк дикәр әшјалар.

Мадди субутун әламәтләри олан әшјалара малик һәр бир шәхс,
бу чүр әшјалары Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли
шәхсинә тәғдим етмәјә борчлудур.

Мадди субутлар көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында иш-
ләрә әләвә едилир. Көмрук гәјдаларынын позулмасы, көмрук бахышы һаг-
гында протоколларда вә ја дикәр протоколларда мүфәссәл гәјд едилмәли-
дир. Зәрури һалларда мадди субутларын шәкли чәкилә вә ја дикәр техники
васитәләрлә гәјдә алына биләр. Мадди субутлар имкан дахилиндә габ-
лашдырылмалы вә мөһүрләнмәлидир.

Көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә
ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрук
органынын вәзифәли шәхси ишә бахылма баша чатанадәк мадди
субутларын горунуб сахланмасыны тәмин етмәк учун бүтүн тәд-
бирләри көрмәлидир.

Мадди субутларын сахланмасы гәјдасы вә мүддәтләри бу Мәчәл-
лә илә, онунла тәнзимләнмәјән һиссәсиндә исә Азәрбајчан Республикасы-
нын көмрук ишини апаран ичра һакимијјәти органынын норматив актла-
ры илә муәјјән едилир.

Әкәр ири һәчмлилийинә вә ја дикәр сәбәбләрә көрә мадди субутлар
ишә әләвә олуна билмәзсә, көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин
ичраатыны вә ја бу ишләрә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Рес-
публикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси онларын сахланч јерләри
барәдә арајыш тәртиб едәрәк ишә әләвә едир.

Мадди субутлар, Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын
көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гәрарындан шикајәт
верилмәси учун муәјјән едилмиш мүддәт кечәнәдәк вә ја Азәрбајчан Рес-
публикасы көмрук органынын көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында
иш үзрә гәрарындан верилмиш шикајәтләрә Азәрбајчан Республикасынын
јухары көмрук органы, рајон (шәһәр) халг мәнһәмәси вә ја Азәрбајчан
Республикасы Иғтисад Мәнһәмәсинин, бу Мәчәлләнин 366-чы вә 367-чи
маддәләринин тәләбләринә ујğun гәјдада бахараг гәрар чыхармасынадәк
сахланылыр.

Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын көмрук гәјдалары-
нын позулмасы һаггында иш үзрә гәрарына мувафиг мүсәдирә едилмәли
олан мадди субутлар бу Мәчәлләнин 376-чы маддәси илә муәјјән едилмиш
гәјдада мүсәдирә едилир.

Барәсиндә мүсәдирә едилмәси һаггында гәрар чыхарылмамыш, ла-
кин гануна көрә һәмин шәхсин сәрәнчамында ола билмәјән мадди субутлар
Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијинә мувафиг гәјдада уч кун
мүддәтинә өзкәнинкиләшдирилмәлидир.

Һеч бир гүјмәтә малик олмајән вә истифадә учун јарасыз олан
мадди субутлар мәнвә олунамалыдырлар.

Мадди субут олан сәһәдләр, бу ишин сахландыгы мүддәт әрзиндә ирүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишлә бирликдә сахланылыр вә ја да мараглы олан дөвләт мүәссисәләринә верилир.

Галан мадди субутлар Азәрбајчан Республикасы көмрүк органла-тәрәфиндән һәммин әшјаларын көтурүлдүју шәхсә мә'лумат верилмәклә зәггәти сахланч анбарларында јерләндирилир. Бу һалда мүвәггәти сах-ч мүддәти мә'луматын көндәрилдији күндән алты ајдан артыг ола-мәз.

Ајры-ајры һалларда мадди субутлар, әкәр бу Мәчәлләјә мувафиг-раг мусадирә едилмәмәлидирсә, ишин һәллинә зәрәр вурмадан һәммин-талар көтурүлдүју шәхсә гәјтарыла биләр.

Тез хараб олан мадди субутлар, бахыи кечирилдикдән сонра-хсә гәјтарылыр вә ја тә'јинатына ујғун истифадә едилмәси үчүн-зафиг идарә, мүәссисә вә тәшикатлара верилир. Һәммин әшјаларын са-шындан әлдә едилән мәбләгин гәјтарылмасы мәсәләси көмрүк гәјдала-нын позулмасы һаггында иш үзрә гәбул олунмуш гәрара мувафиг һәлл-илир.

Көмрүк иши саһәсиндә чинајәтләр үзрә чинајәт иши-н тәһгигаты баша чатдыгдан сонра, мадди субутлар иш-бирликдә ибтидаи истинтаг органына верилир.

Әкәр ири һәчмли олмасы вә ја дикәр сәбәбләрә көрә-дди субутлар чинајәт иши илә бирликдә ибтидаи истин-г органына верилә билмәзсә, Азәрбајчан Республикасы-мрүк органы иш верилән анда мадди субутларын олдуғу-һаггында ибтидаи истинтаг органына мә'лумат вермә-дир.

Чинајәт иши ибтидаи истинтаг органына верилдији-дан мадди субутларын сахланмасынын тә'мин едилмәси-рә ибтидаи истинтаг органлары мәс'улијјәт дашыјыр.

Чинајәт иши ибтидаи истинтаг органына верилдији-дан мадди субутларын сахланмасы вә дашынмасы илә-агәдар хәрчләр Азәрбајчан Республикасы көмрүк орган-рынын һесабына аид дејилдир. Бу чүр хәрчләрин өдәнмә-јдасы Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә-әјјән олунур.

Бу маддәнин мүддәалары Азәрбајчан Республикасы-мрүк органлары тәрәфиндән көмрүк иши саһәсиндә чи-јәтләр, һәмчинин саир чинајәтләр һаггында материалла-н чинајәт иши башламаг һаггында мәсәләнин һәлли үчүн-идаи истинтаг органларына верилдији һаллара да тәт-г едилир.

М а д д э 325. *Јазылы сүбутлар*

Һуғуғи вә физики шәхсләр вә ја вәзифәли шәхсләр тәрәфиндән јазылан, тәсдиғ едилән, иш үчүн әһмијјәти олан фактлара вә һаллара даир актлар, арајышлар, јазылы мә'луматлар вә дикәр сәнәдләр көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағғында иш үзрә јазылы сүбутлардыр.

Јазылы сүбутлар ишдә сахланылыр.

Бу Мәчәлләнин 323-чү маддәсиндә көстәрилән әламәтләрә малик олан сәнәдләр мадди сүбут һесаб олунур.

Ибтидаи истинтағ һәрәкәтләринин ичрааты мәчбури олан ишләр үзрә тәһгигат органлары бир сыра тә'хирә-салынмаз тәдбирләр көрүрләр. Бу тәдбирләрә – бахыш, ахтарыш, көтүрүлмә, шаһидлик, инзибати гәјдада вә мүвәггәти сахлама, аидијјәти шәхсләрин сорғу-суал едилмәси вә с. дахилдир.

Тәһгигат апаран шәхс галдырылмыш ишә әсасән һадисә јеринә, биналара, әшјалара вә сәнәдләрә чинајәт изләрини вә дикәр сүбутлары ашкар етмәк, һадисәнин төрәдилмә шәраитини вә ишә аид дикәр мәсәләләри ајдынлашдырмағ мәгсәди илә **бахыш кечирир**.

М а д д э 338. *Бахыш кечирилмәси*

Һуғуғпозманын вә мадди сүбутларын изләринин ашкар едилмәси, иш үчүн әһмијјәти олан һалларын ајдынлашдырылмасы мәгсәдилә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағғында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхси әразијә, биналара, маллара, нәглијјат васитәләринә, онларын сәнәдләринә вә дикәр әшјалара бахыш кечирмәк һуғуғуна маликдир.

Бахыш һәм көмрүк гәјдаларынын позулмасы һағғында протокол тәртиб едиләркән, малларын, нәглијјат васитәләринин, онларын сәнәдләринин вә дикәр әшјаларын көтурулмәси заманы, һәм дә мүстәгил просессуал һәрәкәт кими кечирилә биләр.

Мүстәгил просессуал һәрәкәт кими маллара, нәглијјат васитәләринә, онларын сәнәдләринә вә дикәр сәнәдләрә бахыш кечирилмәсинә ашағыдакы һалларда јол верилир:

- әкәр маллар, нәглијјат васитәләри, онларын сәнәдләри вә дикәр әшјалар көмрүк нәзарәтинин вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси, јахуд әввәлләр кечирилмиш просессуал һәрәкәтләрин нәтичәсиндә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин әлиһә кечибсә;

- дикәр һалларда бу малларын, нәглијјат васитәләринин, онларын сәнәдләринин вә дикәр әшјаларын саһибинин бу чур бахыш кечирилмәсинә разылығы олдугда.

Бахыш мустәгил процессуал һәрәкәт кими һал шаһидләринин ишракы илә кечирилер. Онын кечирилмәсиндә мәс'улијјәтә чәлб едилән с, мутәхәссис, шаһид иштирак едә биләр. Зәрури һалларда бахыш келәркән өлчмә, фото вә кино чәкилиши, видеојазы тәтбиг едилер, илар, чертјожлар, схемлар тәртиб едилер, проб вә нүмунәлар үрүлүр, изләрин гәлибләри вә басмасы һазырланыр, сәнәдләрин сурәт чыхарылыр вә дикәр зәрури һәрәкәтләр едилер. Мустәгил процессуал кәт кими бахыш кечирилмәси һаггында протокол тәртиб едилер.

Өлдә едилә биләчәк нәтичә тәһгигат апаран көмрүк чисинин сәриштәсиндән хејли дәрәчәдә асылыдыр. хирә салынмасы чидди нәтичәләрә кәтириб чыхара би- һалларда һадисә јеринә бахыш чинајәт иши галдырыл- дан әввәл дә һәјата кечирилә биләр. Бу һалларда кифајәт әр әсас олдугда чинајәт иши һадисә јеринә бахыш кечи- дикдән дәрһал сонра галдырыла биләр.

Тәһгигат апаран көмрүк ишчиси һадисә јеринә кәлә- рәдәр онун мүһафизәсини тәшкил етмәли, кәлиб чатдыг- сонра исә чинајәт баш вердији андан һәр һансы дәји- кликләрин баш вериб-вермәдијини ајдынлашдырмалы- ы. Әкәр һадисә јеринә, һәмчинин, мүстәнтиг дә кәлмишсә, ыша рәһбәрлији о һәјата кечирир.

Бахыш – бахыш факты вә онун нәтичәләрини шәһа- ләндирән һал шаһидләринин иштиракы илә һәјата кечи- ир.

Тәһгигатчы бахышда иштирак етмәјә шүбһәләндији си, шаһидләри вә һәмчинин, мүвафиг мутәхәссиси дә б едә биләр.

Лазым кәлдикдә тәһгигатчы һадисә јериндә өлчмәләр ра биләр, фото, кино вә видеочәкилишләр тәшкил едә әр, һадисәнин планыны, схемини тәртиб едә биләр, из- ин формасыны мүхтәлиф васитәләрлә көтүрә биләр.

М а д д ә 333. Малларын, нәглијјат васитәләринин, сәнәдләрин вә р әшјаларын көтүрүлмәси үчүн әсаслар

Көмрүк гәјдаларынын позулмасынын билаваситә объекти олан ар вә нәглијјат васитәләри, көмрүк гәјдаларынын позулмасынын би- ситә объекти олан әшјаларын кизләдиләрәк Азәрбајчан Республикасы- көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үчүн истифадә олунмуш хусуси ола- дузәлдилмиш кизли сахланч јерләринә малик маллар вә нәглијјат васи- ри, көмрүк гәјдаларынын позулмасынын билаваситә объекти олан арын дашынымасы үчүн истифадә олунмуш нәглијјат васитәләри, бу

Мәчәлләнин 323-чү маддәсиндә көстәрилән мадди субутун әләмәтләринә малик олан сәнәдләр, еңиләшдирмә васитәләри вә дикәр әшјалар көтүрүлүр.

Көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едиләркән, көмрук нәзарәти алтында олан маллар вә нәглијјат васитәләриндән башга өдәнилмиш низамнамә капиталы вә ја Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә олан дикәр әмлакынын дәјәри, өдәнилмәси еһтимал олуан чәримәни, малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәрини өдәјә билмәдикдә, Азәрбајчан Республикасында даими јашајыш јери олмајан физики шәхсдән вә ја вәзифәли шәхсдән, Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә филиалы, нумажәндәлији, шө'бәси вә ја дикәр хусуси бөлмәләри олмајан саир шәхсләрдән, Азәрбајчан вә ја харичи идарә, муәссисә вә тәшкилатлардан, һәмчинин һугуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләрдән малларын, Азәрбајчан Республикасынын милли валјутасынын, Азәрбајчан Республикасынын милли валјутада гүјмәтли кағызларын вә валјута сәрвәтләринин, нәглијјат васитәләринин, көстәрилән чәримә вә дәјәрләрин өдәнилмәсини тәмин етмәк мәгсәдилә көтүрүлмәсинә јол верилир.

Даими јашајыш јеринин, филиалларын, нумажәндәликләрин, шө'бә вә ја дикәр хусуси бөлмәләринин, јахуд кифәјәт гәдәр өдәнилмиш низамнамә капиталынын вә ја дикәр әмлакын олмасынын субут едилмәси көмрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин үзәринә душур.

Азәрбајчан Республикасы көмрук органларынын разылыгы илә бу маддәнин икинчи һиссәсиндә көстәрилән маллар вә нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси, бу Мәчәлләнин 120-чи маддәси илә муәјјән едилмиш гәјдада киров гојулмасы, зәманәт верилмәси вә ја өдәнилмәли олан мәбләгин депозитә верилмәси илә әвәз олуна биләр.

М а д д 334. Малларын, нәглијјат васитәләринин, сәнәдләрин вә дикәр әшјаларын көтүрүлмәси гәјдасы

Бу Мәчәлләнин 333-чү маддәсиндә көстәрилән малларын, нәглијјат васитәләринин, сәнәдләрин вә дикәр әшјаларын көтүрүлмәси Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән һәјата кечирилир.

Көтүрмә көмрук нәзарәти вә көмрук рәсмиләшдирилмәси һәјата кечириләркән, көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб едиләркән көмрук муәјнәси вә ја бахыш кечириләркән, һәмчинин мустәгил просессуал һәрәкәт кими һәјата кечирилә биләр.

Көтүрмәнин мустәгил просессуал һәрәкәт кими һәјата кечирилмәси заманы, көмрук гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны вә ја бу ишә бахылманы һәјата кечирән Азәрбајчан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси көтүрмә һаггында әсасланлырылмыш гәрар чыхарыр.

Көтүрмә просессуал һәрәкәт кими һал шаһидләринин иштиракы илә һәјата кечирилир. Көтүрмәнин һәјата кечирилмәсиндә маллары, нәглијјат васитәләрини, сәнәдләри вә дикәр әшјалары көтүрүлән шәхс ишти-

иәк едир. Бу чур физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс, һәмчинин һуғуғи шәхс аратмадан саһибкарлығ фәалијјәти илә мәшғул олан шәхс мувәғгәти оларағ јериндә олмадығда көтүрмә, онунла биркә јашајан јеткинлик јанына чатмыш аилә үзвләриндән биринин, онун јашадығы јерин мәнзил истисмар идарәсинин ишчиләринин, һәммин шәхсин иш, тәһсил вә ја истиратәт јери үзрә мүдиріјјәтин нумажәндәсинин иштиракы илә һәјата кечиришир. Идарә, муәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун муавини мувәғгәти оларағ јериндә олмадығда көтүрмә, бу идарә, муәссисә вә тәшкилатын дикәр ишчиләри, јахуд һәммин идарә, муәссисә вә тәшкилатын дәвләт гејијјатыны апаран органын нумажәндәләринин иштиракы илә һәјата кечирилир.

Зәрури һалларда көтүрмәдә иштирак етмәк учун мутәхәссис дәвәт едилир.

Көтүрмәнин һәјата кечирилмәсиндә иштирак едән шәхсләрә онларын һуғуғ вә вәзифәләри изаһ олунур.

Көмрук нәзарәтинин вә көмрук рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси заманы, һәмчинин тәһирәсалынмаз һаллардан башиға, дикәр һалларда маллары, нәғлијјат вәситәләринин, сәнәдләрин вә дикәр әшјаларын кечә вахты көтүрүлмәсинә јол верилмир.

Мустәғил просессуал һәрәкәт кими көтүрмәнин һәјата кечирилмәсиндән әввәл көтүрмәни һәјата кечирән Азәрбајҗан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси көтүрмә һағгында гәрары тәғдим етмәјә борчлудур.

Азәрбајҗан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси маллары, нәғлијјат вәситәләри, сәнәдләри вә дикәр әшјалары көтүрүлән шәхсә вә ја бу маддәнин дөрдүнчү һиссәсиндә көстәрилән шәхсләрә онлары сөнүллү сурәтдә вермәји тәклиф едир. Бундан имтина едилдикдә, әшјалар мәчбури гәјдада көтүрүлур. Көтүрүлмәли олан маллары, нәғлијјат вәситәләринин, сәнәдләрин вә дикәр әшјаларын ола биләчәји биналары вә дикәр јерләрин ачылмасындан имтина едиләрсә, Азәрбајҗан Республикасы көмрук органынын вәзифәли шәхси онларын ачылмасы һағгында гәрар чыхарыр вә бу барәдә прокурорун санксијасыны алыр.

Дәвләт сирри олан мәлуматлары әкс етдирән сәнәдләр, әкәр бу сәнәдләр көмрук нәзарәтинин вә көмрук рәсмиләшдирилмәсинин һәјата кечирилмәси заманы ашкар едилмәмишсә, јалныз Азәрбајҗан Республикасы көмрук органынын рәисинин вә ја ону әвәз едән шәхсин разылығы вә прокурорун санксијасы илә, сәнәдләр дәвләт органы, идарә, муәссисә вә ја тәшкилатына мәнсуб олдугу һалларда исә, бу дәвләт органларынын, идарә, муәссисә вә тәшкилатларын рәһбәри вә ја онларын муавинләри илә разылашдырылмыш гәјдада көтүрүлур.

Дөвријјәси гадаган едилмиш әшјалар истисна едилмәклә көмрук гәјдаларынын позулмасы һағгында ишә аидијјәти олмајан маллар, нәғлијјат вәситәләри, сәнәдләр вә дикәр әшјалар көтүрүлмур.

Мустәғил просессуал һәрәкәт кими һәјата кечирилән көтүрмә һағгында протокол тәртиб едилир.

Көтүрүлән әшјалар ады, мигдары, өлчүләри, чәкиси вә фәрди әләмәтләри, мүмкүн олдугда, һәмчинин гижмәти дәғиг көстәрилмәклә көтүрмә протоколунда вә ја бу Мәчәлләдә көстәрилән дикәр протоколларда,

јахуџ она алава едилан сијаһыда кѳстѳрилир вѳ тѳсвир едилир. Зѳрури халларда имкан олдугда кѳтүрүлѳн ѳшјалар кѳтүрмѳ јериндѳ габлашдырылыр вѳ мѳһүрлѳнир.

Кѳтүрмѳдѳ Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук органынын вѳзифѳли шѳхсиндѳн башга дикѳр шѳхслѳр иштирак едилрлѳрсѳ, кѳтүрүлѳн бѳтүн ѳшјалар онлара кѳстѳрилир.

Малларын, нѳглијјат васитѳлѳринин, сѳнѳдлѳрин вѳ дикѳр ѳшјаларын кѳнүллү верилмѳмѳси вѳ бунун нѳтичѳсиндѳ онларын мѳчбури кѳтүрүлмѳси зѳруријјѳтинин јаранмасы факты да протоколларда гејѳд едилир.

М а д д ѳ 335. Кѳтүрүлмүш малларын, нѳглијјат васитѳлѳринин вѳ дикѳр ѳшјаларын гѳјмѳтлѳндирилмѳси

Азѳрбајчан Республикасынын кѳмрук органы, бу Мѳчѳллѳнин тѳлѳблѳринѳ ујгун кѳтүрүлмүш маллары, нѳглијјат васитѳлѳрини вѳ дикѳр ѳшјалары, ѳкѳр һѳмин ѳшјаларын гѳјмѳтлѳри дѳвлѳт тѳрѳфиндѳн тѳнзимлѳнирсѳ, дѳвлѳт тѳнзимлѳмѳ гѳјмѳтлѳри, дикѳр халларда исѳ сѳрбѳст (базар) гѳјмѳтлѳринѳ ѳсасѳн гѳјмѳтлѳндирилѳр. Кѳстѳрилѳн гајдада гѳјмѳтлѳндирмѳ мумкун олмадыгда бу експертин рѳјинѳ ѳсасѳн едилир.

Азѳрбајчан Республикасы кѳмрук органлары тѳрѳфиндѳн кѳтүрүлмүш харичи валјутанын Азѳрбајчан Республикасы валјутасына чеврилмѳси кѳмрук гајдаларынын позулмасы ашкар едилѳн кун гүввѳдѳ олан Азѳрбајчан Республикасынын Милли Банкынын муѳјјѳн етдији мѳзѳннѳлѳрѳ ѳсасѳн һѳјата кѳчирилир.

Тѳһгигатчы ашкар едилмиш ѳшја вѳ сѳнѳдлѳрѳ һадисѳ јериндѳ бахыш кѳчирилѳр. Лазым кѳлдикдѳ кѳтүрүлѳн сѳнѳдлѳр габлашдырылыр вѳ мѳһүрлѳнир.

Бахыш ичрааты барѳдѳ протокол тѳртиб едилир. Протоколда тѳһгигат апаран шѳхсин һѳрѳкѳтлѳри вѳ ашкар олунан фактлар бахыш кѳдишиндѳки ардычыллыгла ѳкс етирилмѳлидир. Протоколда вахт, һава шѳраити, ѳшјаларын, иш үчүн ѳһѳмијјѳтли олан дикѳр сүбүтларын дѳгиг јѳри кѳстѳрилмѳлидир. Сонда, кѳтүрүлѳн ѳшјалар садаланыр. ѳкѳр онлар габлашдырылыб мѳһүрлѳнмишсѳ, бу барѳдѳ дѳ гејѳдлѳр едилир. Протокол бахышда иштирак едѳн шѳхслѳр тѳрѳфиндѳн охунур. Онлара гејѳдлѳр едилмѳси һүгуу барѳдѳ изаһат верилмѳлидир. Протокол бахыш иштиракчыларынын һамысы тѳрѳфиндѳн имзаланыр. Фотографија негативлѳри, плјонкалар, кинолентлѳр, кассетлѳр, диапозитивлѳр, планлар, схемлѳр, формалар һамысы протокола алава едилир.

ѳкѳр һѳр-һансы бинада вѳ ја башга бир јѳрдѳ чинајѳт васитѳси, чинајѳт јолу илѳ ѳлдѳ едилмиш ѳшјалар, сѳнѳдлѳр

масыны күман етмәјә кифајәт гәдәр әсас варса, тәһ-
паран шәхс онларын тапылыб кәтүрүлмәси үчүн
и кечирә биләр. Ахтарыш һәмчинин ахтарылан
ин ашкар едилмәси үчүн дә апарыла биләр.

Ахтарыш тәһгигат органынын рәиси тәрәфиндән
әдилән вә прокурор тәрәфиндән санксияландыры-
р әсасында апарылыр.

хтарыш вә кәтүрүлмә һәјата кечириләркән һал ша-
нин иштиракы вачибдир. Һәмчинин ахтарыш вә
мәдә ичраатын аид олдуғу шәхсин, јахуд онун аилә
ндән һәдди-бүллуга чатмыш бир нәфәрин иштира-
ибдир. Бу шәхсләрин иштиракыны тәмин етмәк
олмадыгда мәнзил-истисмар саһәләринин вәзифәли
и дә вәт едилир.

Үәссисәләрин, тәшкилатларын, идарәләрин бина-
и вә хидмәти отагларында ахтарыш вә кәтүрүлмә
ечириләркән һәмин гурумун нүмајәндәси дә ишти-
әлидир. Лазым кәлдикдә ахтарыш вә кәтүрүлмәдә
к етмәк үчүн *мүтәхәссис вә тәрчүмәчи* дә дә вәт
иләр. Тәһгигатчы ахтарыш вә ја кәтүрүлмә ичра-
ашларкән ахтарыш вә ја кәтүрүлмәнин һансы јер-
ярылачағы барәдә гәрары аидијјәти шәхсә вермәли
јамағы тәклиф етмәлидир.

Кәтүрүлмә ичра олунаркән тәһгигатчы гәрар тәгдим
дән сонра кәтүрүлмәли олан әшја вә сәнәдләрин
олараг верилмәсини тәклиф едир, рәдд чавабы
гда кәтүрүлмәни мәчбури гәјдада һәјата кечирир.

Әһгигатчы ахтарыш апарылан јердәки шәхсләри вә
и заманы ораја кәлән шәхсләри јохламалы, онларын
итини мүәјјәнләшдирмәли, ахтарыш јеринә кәлмәлә-
әбәбини өјрәнмәлидир.

Әһгигатчынын бу шәхсләрә ахтарыш апарылан
бинаны) тәрк етмәји, бир-бири илә данышмағы, те-
и данышмағы, бир-биринә вә дикәр шәхсләрә һәр
шјалары вә ја сәнәдләри өтүрмәји гадаған етмәк
ар.

шјаларын, материал гижмәтлиләринин вә сәнәдлә-
иүллү верилмәси ахтарыш апарылмасынын давам
мәсини истисна етмир.

Ахтарыш вэ көтүрүлмэни һәјата кечирэркэн тәһгигатчынын – саһибинин көнүллү ачмадығы – бина вэ отаглары мачбури гәјдада ачдырмаг һугугу вар. Бу заман онларын лүзүмсуз јерэ зәдәләнмәсинин гаршысы алынмалыдыр.

Тәһгигат апаран көмрүк әмәкдашы ахтарыш вэ көтүрүлмә заманы әлдә едилән, дөвләт сирри олан вэ дикәр әһәмијјәтли сәнәдләрдә әкс олунан мә'луматларын, һабелә ахтарылан вэ дикәр шәхсләрин шәхси һәјатына аид материалларын јажылмамасы үчүн мүвафиг тәдбирләр көрмәлидир.

Дипломатик нүмајәндәликләрә ајрылмыш биналарда, ејни илә дипломатик нүмајәндәләрин вэ онларын аилә үзвләринин јашадығы биналарда ахтарыш вэ көтүрүлмә јалныз *дипломатик нүмајәндәнин хаһиши, јахуд разылығы илә* һәјата кечирилә биләр. Ахтарыш вэ көтүрүлмәјә дипломатик нүмајәндәнин разылығы Харичи Ишләр Назирлији васитәси илә алыныр.

Тәһгигат апаран шәхс ахтарыш вэ көтүрүлмә заманы мүлки иддианын вэ мүмкүн ола биләчәк мүсадирәнин тә'мин едилмәси мәгсәди илә, ахтарышла бәрабәр шүбһәли шәхсин вә ја мадди мәс'улијјәт дашыјан дикәр шәхсләрин әмлакына һәбс гоја биләр.

М а д д ә 336. Малларын, нәглијјат васитәләринин вә дикәр әмлакын үзәринә һәбс гојулмасы

Бу Мәчәлләнин 333-чу маддәсиндә көстәрилән маллар, нәглијјат васитәләри, сәнәдләр вә дикәр әшјаларын көтүрүлмәси мүмкүн олмадыгда, әкәр көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб олунан шәхс көмрүк гәјдаларыны дәфәләрлә позмушса, јахуд ејни заманда бир нечә көмрүк гәјдасынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб олунурса вә ја көмрүк гәјдаларынын позулмасы дөвләт мәнәфејинә чидди зијан вуурса, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны апаран вәзифәли шәхсин ишләдији Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин малларынын, нәглијјат васитәләринин вә дикәр әмлакынын үзәринә һәбс гојмаг һугугуна маликдир.

Әмлак үзәринә һәбс гојулмасы барәдә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс әсасландырылмыш гәрар чыхарыр.

Әмлак үзәринә һәбс гојулмасы вә бу барәдә протокол тәртиб едилмәси, бу Мәчәлләнин 334-чу маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш мустәгил просессуал һәрәкәт кими ичра едилән әшјаларын көтүрүлмәси гәјдасында һәјата кечирилир.

изики шәхс вә онун һимәјәсиндә олан шәхсләр үчүн зәрури олан үзәринә һәбс гојула билмәз. Бу чүр әшјаларын сијаһысы Азәр-публикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилир.

млак үзәринә һәбс гојулмасы барәдә гәрар чыхармыш Азәрбајчан асы көмрук органынын рәиси вә ја ону әвәз едән шәхс, үзәринә үш әмлакын һарада сахланылачагыны мүәјјән едир.

әринә һәбс гојулмуш әмлакын исраф едилмәси, өзкәнинкиләиди-кизләдилмәси Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунвери-гун мәс'улијјәтә сәбәб олур. Бу әмлактан истифада едилмәсинә, Республикасынын көмрук ишини апаран ичра һакимијјәти ор-үәјјән етдији гәјдада, Азәрбајчан Республикасы көмрук органы-н етдији тәләб вә мәһдудијјәтләрә риәјәт етмәк шәрти илә тә биләр. Һәммин тәләб вә мәһдудијјәтләрә риәјәт едилмәмәси бу үјгун мәс'улијјәтә сәбәб олур.

мрук гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән чклардакы вә диқәр кредит тәшкилатларындакы һесабларында әсаитләринин үзәринә һәбс гојулмасы ганунверичиликдә мүәјјән јјдада апарылыр.

млак үзәринә һәбс гојулмасы, бу барәдә гәрар чыхармыш шәхс н, әкәр бу чүр тәдбирин тәтбиги зәрурәти арадан галхмышса, биләр.

млака һәбс гојулмасы барәдә әсасландырылмыш харылыр вә протокол тәртиб едилир.

зәринә һәбс гојулан әмлак тәһгигатынын гәрарына ахланч үчүн јерли ичра һакимијјәтинин нүмајәндә-лакын саһибинә, јахуд бу әмлакын горунмасына 'улијјәти баша салынмагла диқәр шәхсә верилә би-шәхсләрдән илтизамнамә алыныр. Лазым кәләрсә, һәбс гојулан әмлак көтүрүлә биләр.

өтүрүлмә, ахтарыш, һәбс гојулмасы ичрааты барә-гат апаран көмрук ишчиси протокол тәртиб едир.

өтүрүләчәк әшја вә сәнәдләрә кәлинчә, онларын көнүллү верилдији, јахуд мәчбури шәкилдә көтү-зә онларын јери көстәрилмәлидир.

үтүн көтүрүлән әшја вә сәнәдләр, һабелә, сијаһыја әмлак һал шаһидләринә вә диқәр иштирак едән э көстәрилир вә протоколда гејд едилир, јахуд сија-экола әлавә едилир.

шкар едилмиш кизли јер вә әшјалар бахылыр, он-іәкли чәкилир вә протоколда тәфәррүаты илә гејд Әкәр ахтарыш вә көтүрүлмә заманы әшја вә сәнәд-изләдилмәси вә ја мәһв едилмәси фактлары, асаји-

шин, елчә дә, ахтарылан вә ја дикәр шәхсләр тәрәфиндән позулмасына чәһдләр олмушса, бу барәдә тәһгигат апаран шәхс тәрәфиндән протоколда мұвафиг гејдләр едилмәли вә көрүлән тәдбирләр көстәрилмәлидир.

Протокол-ахтарышда иштирак едән шәхсләрә охунур, әлавә вә ја гејдләрин олуб-олмамасы мұәјјәнләшдирилир, әкәр варса, онларын мәзмуну протоколда әкс етдирилир.

Протокол-ахтарышын, көтүрүлмәнин ичра едилдији, әмлакына һәбс гојулан шәхс, һал шаһидләри вә истинтаг һәрәкәтләринин дикәр иштиракчылары тәрәфиндән имзаланыр. Протоколун сурәти ахтарышын, көтүрүлмәнин ичра едилдији, әмлакына һәбс гојулан шәхсә вә ја онун һәдди-бүллүгә чатмыш аилә үзвләринә, онлар олмадыгда исә јерли ичра һакимијјәтинин нұмајәндәсинә верилир. Әкәр көтүрүлмә, ахтарыш, әмлака һәбс гојулмасы мұәссисә вә ја тәшкилатын бинасында кечирилмишсә, протоколун сурәти гәбз алынмагла мұвафиг вәзифәли шәхсә верилир.

Азәрбајчан Республикасы ЧПМ 67-чи маддәсинә әсасән ачылмыш чинајәт иши үзрә һәр һансы чәһәтдән мәлүматы олан истәнилән шәхс ифадә вермәк үчүн шаһид сифәтиндә чағрыла биләр. Азәрбајчан Республикасынын Конститусијасына (маддә 66) көрә һеч кәс өзүнә, чинајәт мәс'улијјәти үзрә шүбһәли вә ја мұгәссир кими чәлб едилән арвадына (әринә), өвладларына, валидејнләринә, гардашына, бачысына гаршы ифадә вермәјә мәчбур едилә билмәз.

Әлејһинә ифадә верилмәси мәчбури олмајан гоһумларын там сијаһысы ганунла мұәјјән едилир.

Ганунверичилик, һәмчинин, шаһид кими диндирилмәси гадаған едилән шәхсләри мұәјјән едир.

Ашағыдакылар шаһид кими диндирилә билмәзләр:

1) физики вә ја психи гүсурларына көрә чинајәт иши үчүн әһәмијјәти олан һадисәләри дүзкүн гавраја билмәјән вә онлар һаггында дүзкүн ифадә верә билмәјән шәхс;

2) мұдафиәчи вәзифәсинин јеринә јетирилмәси илә әлагәдар олараг мұттәһимин она билдирдији һаллар һаггында мұттәһимин мұдафиәчиси;

3) өз нұмајәндә вәзифәләрини ичра етмәклә әлагәдар онлара мәлүм олмуш һаллар һаггында вәкил, һәмкарлар иттифагынын вә дикәр ичтимаи тәшкилатын нұмајәндәси.

Ишдә шаһид кими иштирак едән шәхс ејни иш үзрә иттиһамчы, мүдафиәчи, һабелә зәрәр чәкмиш шәхсин, түлки иддиачынын вә ја мүлки чавабдеһин мәнәфејинин үмәјәндәси, тәрчүмәчи вә ја експерт ола билмәз.

Тәһгигат апаран шәхсин чағырышы илә шаһид кәл-ләли вә доғру ифадә вермәли, иши үзрә она мә'лум олан һәр теји сөјләмәли, суаллары чавабландырмалыдыр.

Шаһид өз ана дилиндә ифадә вермәк вә тәрчүмәчин хидмәтиндән истифадә етмәк, ифадә вердикдән сонра өз фадәсини өзү јазмағ, диндирилмә протоколу илә танышлмағ, протоколу тамамламағы вә мүвафиг гејдләр етмәји әләб етмәк, сәсјазма чиһазындан истифадә едилмәсини ха-иш етмәк һүгугуна маликдир.

Шаһид үзүрлү сәбәб олмадан чағырыша кәлмәдикдә әһгигат апаран шәхс ону мәчбури гајдада кәтирдә биләр. Зәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 181-чи маддәсинә әсасән тәһгигат, ибтидаи истинтаг органы вә ја мәһкәмә тәрәфиндән шаһид, зәрәр чәкмиш шәхс вә ја експерт сифәтилә чағырылмыш шәхсин кәлмәкдән гәсдән бојун ачырмасы, һабелә шаһидин вә ја зәрәр чәкмиш шәхсин ифадә вермәкдән имтина етмәси, јахуд експертин рә'ј вермәкдән имтина етмәси – алты ајадәк мүддәтә ислаһ ишләри вә ја минимум әмәк һағгы мәбләғинин алтмыш мислиндән етмиш мислинәдәк мигдарда чәримә илә вә ја ичтимаи мә-әммәтлә чәзаландырылыр.

Һәмин Мәчәлләнин 179-чу маддәсинә көрә исә, тәһгигат заманы ибтидаи истинтагда вә ја мәһкәмәдә шаһидин, зәрәрчәкмиш шәхсин билә-билә јалан ифадә вермәси вә ја експертин билә-билә јалан рә'ј вермәси, һабелә ејни һаллар-а тәрчүмәчинин билә-билә јанлыш тәрчүмә етмәси үч илә-әк мүддәтдә азадлыгдан мәһрум етмә вә ја бир иләдәк ис-лаһ ишләри илә чәзаландырылыр. Ејни һәрәкәтләр тәһгигат заманы вә ја ибтидаи истинтагда, јахуд мәһкәмәдә хүсуси әһлүкәли дөвләти чинајәт вә ја саир ағыр чинајәт һағгын-акы ишләрә бахыларкән едилдикдә вә ја тамаһ мәгсәдилә, худ сүн'и сурәтдә иттиһам сүбутлары дүзәлтмәклә әлагә-ар оларағ едилдикдә, јахуд ағыр нәтичәләр вердикдә – үч илдән једди иләдәк мүддәтә азадлыгдан мәһрум етмә илә чәзаландырылыр.

Шаһид имзалатдырылмагла она вә ја онун аилә үзвләринә тәгдим едилән чағырыш вәрәгәси васитәси илә дә'вәт едилир. Чағырыш вәрәгәсиндә шаһид сифәтиндә кимин, кимин јанына чағырылдығы, чағырышын күнү вә сааты, һәмчинин чағырыланын кәлмәдији тәгдирдә баш верә биләчәк нәтичәләр гејд едилмәлидир. Шаһид, һәмчинин, телеграм вә телефонограмла да чағырыла биләр.

Шаһид тәһгигат ичрааты јериндә диндирилир. Тәһгигат апаран шәхс лазым биләрсә диндирмәни шаһидин олдуғу јердә дә апара биләр.

Ејни иш үзрә чағырылмыш шаһидләр ажрылыгда, дикәр шаһидләр олмадан диндирилир. Онларын өз араларында үнсийјәтдә олмамасы үчүн тәһгигат апаран шәхс мұвафиг тәдбирләр көрмәлидир. Диндирмәдән әввәл тәһгигатчы шаһидин шәхсийјәтини мұәјјәнләшдирир, она һүгүг вә вәзифәләрини баша салыр, ифадә вермәкдән имтина етмәјә вә јалан ифадә вермәјә көрә мәс'улийјәт барәдә хәбәрдарлыг едир. Азәрбајчан Республикасы Конститусијасынын 66-чы маддәсинин мәзмунуну баша салыр, бу мәсәләләр барәдә протоколда мұвафиг гејдләр едир вә шаһидә имзалатдырыр.

Сорғу-суалын әввәлиндә тәһгигат апаран шәхс шаһид вә тәгсирләндирилән шәхсин мұнасибәтләрини вә диндирилән шәхсин барәсиндә дикәр лазыми мә'луматлары ајдынлашдырыр.

Ишдә иштирак едән шәхсләрдән тәзјиг, тәһдид вә дикәр гејри-гануни јолларла ифадә алынмасы гадағандыр.

Шаһидин диндирилмәси барәдә протокол тәртиб едилир.

Мөвчуд ганунверичилијинә көрә: а) чинајәтин төрәдилмәсиндә шүбһәләрә көрә сахланан шәхсләр; б) иттиһам е'лан едиләнә гәдәр барәсиндә гәти имкан тәдбири тәтбиг едилән шәхсләр *шүбһә едилән шәхсләр* һесаб едилирләр.

*Шүбһә едилән шәхсләр*ин онларын сахланылмасы вә ја һәбс едилмәсинә кәтирән сәбәбләр, һабелә, иш үзрә онлары мә'лум олан дикәр мәсәләләр барәдә ифадә вермәк, вәсәдәт галдырмаг, тәһгигатчынын һәрәкәтләри вә гәрарындан шикајәт вермәк һүгүгу вардыр.

Шүбһә едилән шәхсин, һәмчинин, мұдафиә һүгүгу вардыр. Бу һүгүг шүбһәли шәхсин сахланылдығы вә ја һәб-

ылымасы тэдбири анындан мүдафиэчинин иштиракы илэ тә мин едилир.

Ашағыдакы әсаслардан бири олдугда көмрүк органынын тәһгигат органлары кими көмрүк иши саһәсиндә ајәтин төрәдилмәсиндә шүбһә едилән шәхси сахламаға ијары вар:

а) әкәр һәмин шәхс чинајәт төрәдиләркән вә ја чинагөрәдилдикдән дәрһал сонра јахаланмышса;

б) һадисәни көрәнләр билаваситә һәмин шәхси чинагөрәтмиш шәхс кими көстәриләрсә;

в) әкәр һәмин шәхсдә вә ја онун палтарында, јахуд адығы јердә чинајәтин ашкар изләри мүәјјән едилмишсә ахуд шәхсдән чинајәт төрәдилмәсинә шүбһәләнмәјә әсас ән дикәр әламәтләр ашкар едилдикдә, һәмин шәхс о за сахланылып ки, гачмаға чәһд етмиш вә ја шәхсијјәти јјән едилмәмиш олсун.

Чинајәтин төрәдилмәсиндә шүбһәли шәхсин һәр бир ланылмасы һалында тәһгигатчы протокол тәртиб етмәир.

Протокол үч нүсхәдә тәртиб едилир: биринчи нүсхә ајәт ишинин материалларына әлавә едилир, **икинчи нүсхә** шәхсин сахланылдығы јерә көндәрилик, **үчүнчү нүсхә** ланылманы һәјата кечирән тәһгигат органында галыр.

Сахланылма протоколунда – сахланылманы һәјата ирән тәһгигатчынын вәзифәси, рүтбәси вә сојады; сахланманын ады, сојады, атасынын ады, анадан олдугу ил вә шәхсијјәти барәдә дикәр мә`луматлар; сахланылманын әби, әсасы, сахланылдығы саат, күн, ај вә ил; сахланыын изаһаты; протоколун тәртиб едилмә вахты; сахланмада иштирак едән шәхсләр көстәрилир. Протокол ону тиб едән вә сахланылан шәхсләр тәрәфиндән имзаланыр.

Көмрүк иши саһәсиндә чинајәтин төрәдилмәсиндә шүбһә едилән шәхсин сахланылма мүддәти бу шәхсин тәһгигат органына кәтирилдији вахтдан һесабланыр. Әкәр һәмин шәхсин сахланылмасы көмрүк органы тәрәфиндән тәрәдилән сахланылма протоколу әсасында һәјата кечирилмишсә, онун фактики сахланылма анындан һесабланыр. Сахланылма барәдә көмрүк органынын рәисинә мә`рузә ир.

Әкәр сахланылан шәхсин јашајыш јери мә`лумдурса, онун аиләсинә хәбәр верилир.

Харичи вәтәндашлар сахланыларкән тәһгигат апаран көмрүк органынын рәһбәри тәһгигат органынын һәрәкәтләринин ганунилијинә нәзарәт едән прокурора мә`лумат верир.

Чинајетин төрәдилмәсиндә шүбһә едиләрәк сахланылан шәхсләр, һәмчинин барәсиндә һәбс гәти имкан тәдбири сечилән шәхсләрин сахланылдығы вә ја һәбс едилдији андан мүдафиәчинин дә`вәт едилмәси барәдә вәсадәт вермәк, нәдән шүбһәләндикләрини өјрәнмәк, сахланылманын ганунилијинин прокурор төрәфиндән јохланылмасыны тәләб етмәк, тәһгигат апаран шәхсин вә ја прокурорун һәрәкәтләриндән шикајәт вермәк, изаһат вә вәсадәт вермәк һүгуна маликдир.

Тәһгигат апаран көмрүк органы көмрүк иши саһәсиндә чинајетин төрәдилмәсиндә шүбһә едилән шәхсин сахланылмасы һалы барәдә 24 саат әрзиндә прокурора вә ја мәһкәмәјә јазылы мә`лумат вермәли, прокурор вә ја мәһкәмә исә сахланылма барәдә мә`луматын алындығы андан е`тибарән 48 саат әрзиндә сахланылан шәхсин һәбсә алынмасы вә ја азад едилмәси барәдә санксија вермәлидир.

Шүбһә едилән шәхсин диндирилмәси онун сахланылмасындан вә ја она мүнасибәтдә һәбс гәти имкан тәдбиринин сечилмәсиндән дәрһал сонра, бу мүмкүн олмадыгда исә сахланылма вә ја гәти имкан тәдбири тәтбиг едилмә анындан 24 саатдан кеч олмајараг һәјата кечирилир.

Диндирилмәдән әввәл шүбһә едилән шәхсә һүгуғлары баша салынмалыдыр.

Шүбһә едилән шәхсә һансы чинајәтдә шүбһәләнилдији изаһ едилмәли, протоколда бу барәдә вә һүгуғларынын изаһ едилмәси барәдә гејдләр апарылмалыдыр.

Шүбһә едилән шәхсә ифадә вермәкдән имтина едилмәси вә гәсдән јалан ифадә верилмәсинә көрә мәс`улијјәт барәдә хәбәрдарлыг едилмир.

Диндирилмәнин әввәлиндә тәһгигат апаран көмрүк ишчиси онун сахланылмасы вә ја һәбсә алынмасына сәбәб олан мәсәләләр барәдә ифадә вермәји тәклиф едир. сонра исә, лазым кәлдикдә, она суаллар верир.

Тә'хирә салынмаз һаллар истисна олунмагла шүбһә дилән шәхсин диндирилмәси кечә вахты апарылмалыдыр.

Шүбһәли шәхсин сахланылмасы һалында олдуғу ки-и протокол тәртиб едилир. Протоколда диндирилмәнин әри вә тарихи, тәһгигат апаран шәхсин вәзифәси вә сојады, шүбһә едилән шәхсин шәхсијјәти барәдә мә'луматлар, о үмләдән: ады, сојады вә атасынын ады, доғулдуғу вахт вә әр, вәтәндашлығы, миллијәти, тәһсили, аилә вәзијјәти, иш әри, мәшғулијјәт нөвү вә вәзифәси, јашајыш јери, әввәлки тәһкумулуғу вә лазым олан дикәр мә'луматлар әкс етдирилир.

Диндирилмә битдикдән сонра протокол охунмағ үчүн шүбһәләнилән шәхсә верилир вә ја онун хаһиши илә тәһгигатчы тәрәфиндән охунур. Әкәр шүбһә едилән шәхсин әлавә-и варса вә ја о протокола дүзәлиш олунмасыны тәләб едир-ә, бу әлавә вә дүзәлишләр мүтләғ протокола гејд едилир.

Протоколу охудугдан сонра шүбһә едилән шәхс ја-ыларын дүзлүјүнү өз имзасы илә тәсдиг едир. Әкәр протокол бир нечә сәһифән ибарәтдирсә, шүбһә едилән шәхс һәр әһифәни имзалајыр.

Протокола һәр һансы әлавә вә дүзәлиш тәһгигат паран шәхс вә шүбһә едилән шәхсин имзалары илә тәсдиг дилир.

Шүбһәли шәхсин ифадәси онун хаһиши илә һәммин шәхсин өз әли илә јазыла биләр. Бу һалда ифадә шүбһә едилән шәхс вә тәһгигат апаран шәхс тәрәфиндән имзаланыр.

Көмрүк органларынын сәләһијјәтләринә аид едилән ишләр үзрә тәһгигат битирилдикдән сонра тәһгигаты апаран көмрүк әмәкдашы чинајәт ишинин мүстәнтигә верилмә-и барәдә гәрар тәртиб едир.

Тәһгигат апаран көмрүк әмәкдашынын чыхардығы әрар көмрүк органынын (тәһгигат органынын) рәиси тәрәфиндән тәсдиг едилир. Гәрарда ишин маһијјәти гыса фадә едилмәлидир.

Ишләр истинтага вериләркән бүтүн сәнәдләр вә ма-ериаллар тикилмәли, нөмрәләнмәли вә сијаһы тәртиб дилмәлидир. Иш истинтага верилдикдән сонра мүстәнти-ин тапшырығы илә бу иш үзрә истинтаг һәрәкәтләр апара иләр. Иттиһамнамә тәртиб едилдикдән сонра иш мәһкә-ләјә көндәрилир.

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН ӘМӘЛИЈАТ-АХТАРЫШ ФӘАЛИЈАТИ

4.1. ӘМӘЛИЈАТ-АХТАРЫШ ФӘАЛИЈАТИ АНЛАЈЫШЫ

Әмәлијат-ахтарыш фәалијәти – мұвафиг дәвләт органлары тәрәфиндән ашкар вә гејри-ашкар үсулларла “Әмәлијат-ахтарыш фәалијәти һаггында” Азәрбајҗан Республикасы гануну илә мұәјҗән едилмиш тәдбирләрин һәјата кечирилмәсидир.

Әмәлијат-ахтарыш фәалијәтинин мәгсәди шәхсијәтин, чәмијәтин вә дәвләтин тәһлүкәсизлијинин тәмин едилмәсидир. Әмәлијат-ахтарыш фәалијәти – хусуси мәгсәдләрә наил олмаға јөнәлмиш әлаһиддә фәалијәт нөвүдүр. Бу фәалијәтлә јалныз гүввәдә олан ганунверичиликлә сәләһијәтләндирилмиш органлар вә онларын бөлмәләри мәшғул ола биләрләр.

Әмәлијат-ахтарыш фәалијәти инсан һәјатыны, сағламлығыны, һүгүг вә азадлыгларыны, һүгүги шәхсләрин гануни мәнәфеләрини, һәрби вә дәвләт сиррини, милли тәһлүкәсизлији чинајәткар гәсдләрдән мұдафиә етмәк мәгсәдилә һәјата кечирилир. Көстәрилән объектләрин мұдафиәси дедикдә ганунверичиликлә нәзәрдә тутулан, чинајәткар гәсдләрдән онларын тәһлүкәсизлијини тәмин едә биләчәк, һәмчинин чинајәтин баш вермәсинин сәбәб вә шәраитини арадан галдыра биләчәк әмәлијат-ахтарыш, тәшкилати, норматив-һүгүги вә диқәр тәдбирләр системи баша дүшүлүр.

Әмәлијат-ахтарыш фәалијәти – үмуми һүгүги-ганунчулуг, инсан һүгүглары вә азадлыгларына һөрмәт – вә хусуси – конспирасија, ашкар вә кизли иш үсулларынын узлашдырылмасы (әлағәләндирилмәси) – принципләри әсасында һәјата кечирилир. Гејд едилмәлидир ки, әмәлијат-ахтарыш фәалијәтинин бүтүн принципләри мұстәгил вә әсасдыр.

Бу принципләр системи дахилиндә бир принцип дикә-инә гаршы гојула билмәз.

Ганунилик принципи онунла характеризә олунур ки, мәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини һәјата кечирән органларын әзифәли шәхсләри Азәрбајчан Республикасынын Конститусијасынын вә ганунларынын тәләбләрини дәгиг јеринә тирмәјә борчлудурлар. Бу фәалијјәти һәјата кечирән органларын мәгсәди, вәзифәләри вә сәләһијјәтләри милли ганунверичиликлә мүәјјән олунур.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин ајры-ајры саһәләри у барәдә Азәрбајчан Республикасынын гануну илә, бу фәалијјәтин тәшкили вә әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тактикасы исә саһәләр үзрә норматив актларла тәнзимләнир.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти чинајәт просессуал инунверичилијин ичрасыны тә'мин едир вә бунунла да чинајәтин тә'гиби функцијасыны реаллашдырыр.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтиндә *һуманистлик, интин һүгуг вә азадлыгларына һөрмәт* принципи билаваситә бу фәалијјәтин мәгсәдиндә өз әксини тапыр. Шәхсијјәти чинактар гәсдләрдән горумагла, бу фәалијјәт һүгуг вә азадлыгларын сәрбәст вә там реаллашдырылмасына јөнәлмишдир.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һәјата кечириләркән шәхсијјәтин мүдафиәси – *биринчиси*, онун һүгугуну позан, арагларына ујғун кәлмәјән, онун фикринчә гејри-гануни әјата кечирилән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләриндән шинајәт етмәк јолу илә вә *икинчиси*, баш вермиш позунтуларын шкара чыхарылмасы вә арадан галдырылмасы үчүн тәшилати, прокурор вә мәһкәмә нәзарәти васитәси илә тә'минлуна биләр. Бу һалда позулмуш һүгугларын вә гануни маагларын бәрпасы, дәјмиш зәрәрин өдәнилмәси позунтуну шкара чыхаран органын тәшәббүсү илә һәјата кечирилмәидир.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында гануна көрә әр һансы шәхсин разылығы олмадан онун шәхси һәјатыын тохунулмазлығына, о чүмләдән шәхси вә аилә һәјатыын сирринә, һабелә онун шәрәф вә ләјагәтинә даир әлдәдилмиш мә'луматлары јаймаг гадағандыр. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбиги илә бағлы инсан вә вәтән-аш һүгуг вә азадлыгларынын мүвәггәти мәһдудлашдылмасына јалныз чинајәтләрин гаршысынын алынмасы.

онларын ачылмасы, мѣхкѣмѣ, истинтаг вѣ ја тѣхгигат органларындан кизлѣнѣн, чѣза чѣкмѣкдѣн бојун гачыран шѣхслѣрин, иткин дүшѣнлѣрин ахтарышы заманы јол верилѣ билѣр.

Конспирасија принципи ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтинин ѣн мѣхѣм хѣсусијјѣтлѣриндѣн бири олараг мѣлумат мѣнбѣлѣринин вѣ алынма үсулларынын мѣхфилијини тѣмин едир. Бир гѣјда олараг бу тѣдбирлѣр конфиденсиал характер дашыјыр. Бу принциплѣр үзрѣ фѣалијјѣтин тѣшкили дѣвлѣтдѣн кизли шѣкилдѣ хазырланан вѣ тѣрѣдилѣн чинајѣтлѣрин ашкар едилмѣси вѣ гаршысынын алынмасы зѣрурѣтиндѣн доғур. Чинајѣт-пресессуал ганунверичиликлѣ нѣзѣрдѣ тутулан тѣхгигат јалныз тѣрѣдилмиш чинајѣт барѣдѣ хѣр хансы мѣлумат олдугда башлана билѣр.

Бу фѣалијјѣтин илкин, ахтарыш характери онун ашкарлыгынын сѣрхѣдлѣрини мѣѣјјѣн едир. *Ашкарлыг* ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти хѣјата кечирѣн органларын мѣгсѣди вѣ гаршысында гојулан мѣсѣлѣлѣр, онларын иш принциплѣри, ганунла горунан ичтимаи мѣнасибѣтлѣрѣ онларын мѣдахилѣ етмѣлѣринин хѣдудлары, гаршылыглы хѣгуг вѣ вѣзифѣлѣр, бу органларын јалныз сѣлахијјѣтлѣри дахилиндѣ хѣрѣкѣт етмѣлѣри барѣдѣ вѣтѣндашларын мѣлуматландырылмасында ѣзүнү кѣстѣрир. ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбирлѣринѣ вѣ онларын нѣтичѣлѣринѣ кѣлинчѣ, онлар там олараг ачыглана билмѣз.

ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтини хѣјата кечирѣн органларын ѣмѣкдашлары алынмыш мѣлуматларын ачыгланмасыны истисна едѣн гѣјдалара чидди риѣјѣт етмѣлидирлѣр. ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтиндѣ шѣхсин тѣгсири барѣдѣ гѣрар гѣбул олунмур. Белѣ гѣрарлар ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтинин нѣтичѣлѣри ѣсасында башланан чинајѣт просеслѣри үчүн сѣчијјѣвидир.

ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтиндѣ гуманизм чинајѣтин гаршысынын алынмасына јѣнѣлмиш приоритет тѣдбирлѣрдѣ ѣзүнү кѣстѣрир. Бу фѣалијјѣтдѣ шѣхсијјѣтин лѣјѣгѣтини алчалдан, онун шѣхси хѣјатына аид мѣсѣлѣлѣрин гѣјри-гануни јѣылмасына јѣнѣлмиш ѣмѣлијјат-ахтарыш хѣрѣкѣтлѣри гадаған едилир.

ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣтини Азѣрбајчан Республикасынын гүввѣдѣ олан ганунверичилији илѣ нѣзѣрдѣ ту-

олмуш тәһгигат органлары һәјата кечирир. Азәрбајчан җспубликасынын Көмрүк Мәчәлләсинә әсасән Азәрбајчан җспубликасы көмрүк органлары тәһгигат органларыдыр, әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини һәјата кечириләр.

М а д д ә 219. *Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын әлијјат-ахтарыш фәалијјәти*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары тәһгигатынын апарымасы Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын сәләһијјәтинә ид едилмиш, Азәрбајчан Республикасы ганунверичилији илә чинајәт сајын һүгуга зидд әмәлләри төрәтмиш, төрәдән вә ја төрәтмәјә һазырлыг ирән шәхсләри ашкар етмәк мәгсәди илә, һәмчинин, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк мәсәләләри үзрә бејнәлхалг мугавиләләринә ујгун оларәјнәлхалг көмрүк тәшкилатларынын, харичи дөвләтләрин көмрүк вә диҗр сәләһијјәтли органларынын сорғусу әсасында әмәлијјат-ахтарыш әлијјәти һәјата кечирир.

М а д д ә 220. *Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары тәрәиндән әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин һәјата кечирилмәси*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары тәрәфиндән әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти бу Мәчәллә вә Азәрбајчан Республикасынын увафиг ганунверичилик актлары илә муәјјән едилмиш гәјдада һәјата керилир.

М а д д ә 221. *Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын өз әһлүкәсизлијини тә`мин едән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри*

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын өз тәһлүкәсизлијини тә`мин едән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә муәјјән олунмуш гәјдада һәјата кечирилир.

Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һансы тәһгигат органы тәрәфиндән вә һансы һәчмдә мүмкүнлүју Азәрбајчан җспубликасынын Президенти тәрәфиндән муәјјән едилир.

.2. ӘМӘЛИЈЈАТ-АХТАРЫШ ТӘДБИРЛӘРИ

Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри бу ишә сәләһијјәтләи олан шәхсләрин ганунверичиликлә муәјјән олунмуш гәјада, конкрет иш үзрә вә илкин материаллар әсасында тәдигат предметинә дахил олан фактики мә`луматларын әлдә тилмәсинә вә әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин дикәр мә-

сәләләринә һәлл едилмәсинә јөнәлмиш тәдбирләринә дејилір.

“Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында” Азәрбајҗан Республикасынын Һануну әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин ашағыдакы сјаһысыны мүәјјән едир:

- 1) вәтәндашларын сорғусу;
- 2) сорағлашма;
- 3) телефон данышығларына гулагасма;
- 4) почт, телеграф вә дикәр көндәришләрин јохланылмасы;
- 5) техники рабитә каналларындан вә дикәр техники васитәләрдән информасијанын чыхарылмасы;
- 6) мәһкумларын мәктубларынын јохланылмасы;
- 7) нәглијјат васитәләринә бахыш кечирилмәси;
- 8) биналара, о чүмләдән јашајыш биналарына, һабелә дикәр Һапалы тикилиләрә, гурғулара вә торпаг сәһәләринә дахилолма вә бахыш кечирмә;
- 9) биналарын, о чүмләдән јашајыш биналарын, һабелә дикәр Һапалы тикилиләрин, гурғуларын, торпаг сәһәләрин, нәглијјат васитәләринин вә дикәр объектләрин мүшәһидәси;
- 10) инсанларын күдүлмәси;
- 11) шәхсијјәтин ејниләшдирилмәси;
- 12) нәзарәт Һәјдасында мал алынмасы;
- 13) әшја вә сәнәдләрин тәдгиги;
- 14) мүҫәјсәли тәдгиг үчүн нүмунәләрин топланылмасы;
- 15) нәзарәтли көндәриш;
- 16) чинајәткар Һруппара вә ја криминокен объектләрә дахил едилмә;
- 17) һүгуҫи шәхсин јарадылмасы;
- 18) әмәлијјат-експерименти, јә`ни чинајәткар фәалијјәти тәғлид едән давраһыш моделинин тәтбиги.

Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин әсасыны, кедишини вә нәтичәләрини әкс етдирән сәнәдләрдә онларын ады Һанунун мүддәаларына ујғун олмалыдыр.

Кечирилмиш әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри барәдә оператив хидмәти сәнәдләр мәхфи каркүзарлығын тәләбләринә риәјәт едилмәклә оператив учот Һовлугларында системләшдирилир.

Эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэринин нэтичэлэри ону һэјата кечирэн эмэлијјатчы эмэкдаш тэрэфиндэн арајыш, јахуд рапортла рэсмилэшдирилир. Бу сэнэдлэрдэ эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэринин кедиши, нэтичэлэри, кечирилмэ шэртлэри вэ тэдбирдэ иштирак едэн шэхслэр көстэрилир.

Гануна көрө: а) телефон данышыгларына гулагасма, б) техники рабитэ каналларындан вэ дикэр техники васитэлэрдэн информасијанын чыхарылмасы, в) биналара, дикэр гапалы тикилилэрэ вэ с. дахил олма вэ бахыш кечирмэ, г) инсанларын күдүлмэси тэдбирлэриндэн эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин мэгсэдлэринэ башга јолла наил олуна билмэдикдэ, мөһкөмөнин гэрары эсасында јол верилир. Бунунла бэрабэр, Азэрбајчан Республикасынын ганун-веричилији илэ мүэјјэн едилмиш эсаслар олдугда, эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субјектлэринэ һәмин тэдбирлэрдэн һакимин гэрары олмадан истифадэ етмэјэ ичазэ верилир. Лакин бу һалда һәмин эмэлијјат тэдбирлэрини һэјата кечирэн субјектлэр 48 саат эрзиндэ мөһкөмэјэ эсасландырылмыш гэрар тэгдим етмэлидирлэр.

Эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэринин һэјата кечирилмэси үчүн сәбәблэр вэ ганунла мүэјјэн едилмиш эсаслар олмалыдыр. Мөһкөмөнин гэрарлары, истинтаг органларынын гэрарлары вэ эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин сәләһијјэтли субјектлэринин гэрарлары бу тэдбирлэрин һэјата кечирилмэси үчүн эсас сајылыр. Ганун, һәмчинин, бу гэрарларын гәбул едилэ биләчәји һаллары мүэјјэн едир.

Ганунверичилијэ көрә эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэринин тәтбигинә мүэјјән шәртләр дахилиндә ичазә верилир. Бу шәртләр бир тәрәфдән шәхси һәјат сирринә һүгугу олан шәхсијјәтин марагларыны, дикәр тәрәфдән чинајәткарлыг-ла сәмәрәли мүбаризәдә апармаға чалышан чәмијјәтин марагларыны таразлашдыран принцип вә гајдалардыр.

Эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэри эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектинин рәһбәрлијинин нәзарәти алтында һәјата кечирилир.

Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектинин мүвәккил едилмиш шәхси эмэлијјат-ахтарыш тэдбиринин һәјата кечирилмэси заманы билаваситә вә бирбаша рәисинә табедир. Рәисиндән ачыг-ашкар ганунсуз әмр вә ја көстәриш алдыгда о гануну рәһбәр тутмалы вә эмэлијјат-ахтарыш фэалијјә-

ти субјектинин табелији үзрә јухары органына бу барәдә мә'лумат вермәлидир. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектинин мүвәккил едилмиш шәхси тәрәфиндән рәисинин әмрини вә јахуд көстәришини јеринә јетирдији вахтда чинајәт баш верәрсә вә ја верәчәји еһтимал олунарсә, бу барәдә әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектинин табелији үзрә јухары органына вә јахуд мәһкәмәјә шикајәт верә биләр.

Ганунла бирбаша буна мүвәккил едилмиш шәхсләр истисна олмагла әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин вә онларын вәзифәли шәхсләринин гануни һәрәкәтләринә һеч кәс мүдахилә едә билмәз.

Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси заманы информасија системләриндән, видео вә сәсјазмәдан, кино вә ја фотошәкилләрдән, һәмчинин вәтәндашларын һәјаты вә сағламлығына, әтраф мүһитә зәрәр вурмајан дикәр техники вә башга васитәләрдән истифадә едилә биләр.

Објектив сәбәбләрдән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигини гејри-мүмкүн едән шәраит јарандыгда (гаршысы алына билмәјән фөвгәл'адә һадисә баш вердикдә вә ја гаршысы алына билмәјән гүввә мане олдугда, јахуд ичтимаи тәһлүкәсизлијә реал тәһлүкә јарандыгда) белә тәдбирләрин һәјата кечирилмәси дајандырылып.

Һәјата кечирилән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринә ашағыдакы һалларда сон гојулур:

1) Ганунун 1-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш мәгсәдләрә наил олулдугда;

2) барәсиндә әмәлијјат кечирилән шәхсин һәрәкәтләриндә чинајәт тәркибинин мөвчудлуғу 6 ај әрзиндә мүәјјән едилмәдикдә.

Әмәлијјат тапшырығыны јеринә јетирәркән әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин мүвәккил едилмиш шәхсин чинајәткар групларын вә ја криминокен објектләрин дахилиндә олмасы, һабелә бу заман зәрури өзүнүмүдафиә вә ја сон зәрурәт һалында онун тәрәфиндән јол верилмиш һәрәкәтләри Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш гәјдада чинајәт тәркибини јаратмыр.

Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәшкили вә һәјата кечирилмәси дәвләт сирринин бир нөвү кими мүвафиг ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада мүһафизә олунар.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини һәјата кечирәркән әвләт, һәрби вә хидмәти сирр сәјылан, әмәлијјат-ахтарыш әалијјәтинин тәшкилинә, әмәлијјат мә'луматларын мән-әјинә, үсул вә методларына, еләчә дә вәтәндашларын шәх-и һәјатына аид олан мә'луматлар ашкарланмамалыдыр.

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләри илә мәх-и әмәкдашлыг етмиш вә едән шәхсләр барәдә мә'луматлар шныз һәммин шәхсләрин јазылы разылығы илә вә ја ганун-а бирбаша нәзәрдә тутулмуш һалларда ашкарлана биләр.

КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН НҮГУГ МУҢАФИЗЭ ФӘАЛИЈЈЭТИНДЭ НАРКОТИКЛӘРИН ГЕЈРИ- ГАНУНИ ДӨВРИЈЈЭСИНЭ ГАРШЫ МУБАРИЗЭ

5.1. НАРКОТИК ВАСИТӘЛӘР АНЛАЈЫШЫ

Минилликләр әрзиндә биткиләрин мүәјјән нөвләриндән ајинләрин ичрасы, макија илә мәшғул олмаг вә хош һиссләр алмаг, еләчә дә мүаличә мәгсәдләри үчүн истифадә олунмушдур. Сонрадан екстрактлашдырма вә ја кимјәви синтез үсулу илә бу биткиләрин актив ингредијентләри алынмаға башланылды; онлар, адәтән, биткиләрин өзләриндән даһа күчлү тәсир көстәрир.¹

Зәманәмиздә бејнәлхалг нәглијјатын вә тичарәтин кенишләнмәси вә инкишаф етмәси өлкәләр арасындакы мәсафәләри хејли гысалтмышдыр. Әввәлләр јалныз ајры-ајры әразиләрдә истифадә едилән биткиләр вә *наркотик васитәләр* дүнјанын диқәр һиссәләриндә әлдә едилмәјә вә кениш јайылмаға башлады вә бу наркотик васитәләрин ганунсуз дөвријјәсинин даһа чидди бејнәлхалг чинајәтләрә чеврилмәсинә көмәк етди.

Һәр јердә белә бир факт тәсдиг едилир ки, наркотик васитәләрин истеһсалы, сатышы вә истеһлакы дөвләтләрин нәзарәтиндә олмалыдыр. Наркотик, еләчә дә, диқәр тәһлүкәли васитәләр үзәриндә үмүмдүнја нәзарәт системинин јарадылмасы зәрурилији һуманитар вә социал сәбәбләрлә шәртләнир. Наркотик васитәләр үзәриндә нәзарәт системи јаратмагда мәгсәд онлардан истифадәни тибби вә елми еһ-

¹ Бу фәслин һазырланмасында UNDCP тәрәфиндән һүгүг-мүһафизә органларынын әмәкдашлары үчүн нәшр етдији «Руководство организации объединенных наций по подготовке кадров в области обеспечения соблюдения законов о наркотиках» адлы тәһиматдан истифадә олунмушдур.

ајачлар үчүн истифадә едилмәси илә мәһдудлашдырмаган ибарәтдир.

Наркотик васитәләрден суи-истифадә едилмәси ајры-ајры истехлакчылар вә онларын јашадығы чәмијјәтә мәһв-дичи тә'сир кәстәрир. Наркотик васитәләрден суи-исти-фадә едән шәхсләр бу вә ја дикәр дәрәчәдә физики, психо-ожи, емоционал, әхлаги вә малијјә проблемләри илә гар-ылаша биләрләр. Наркотик васитәләрден суи-истифадә, әмчинин, тәһсилә вә ишә тә'сир едир, шәхси мүнәсибәтләр-ин, хусусилә аилә чәрчивәсиндә мүнәсибәтләрин мүрәк-әбләшмәсинә вә һәтта ғырылмасына сәбәб олур.

Наркотик васитәләрлә бағлы проблемләр әр-арвад, алидејн вә ушаглар арасында гаршылығлы мүнәсибәтләри түрәккәбләшдирә вә кәскинләшдирә биләр. Әрлә, арвадла вә ја ушагла гәддар давранмағын вә онларын тәләбләринә әтинасызлығын сәбәби чох заман наркотик васитәләрден суи- истифадә едилмәсидир. һамилә гадынларын наркотик васитәләрден суи-истифадә етмәси кәләчәк ушагларда нар-котик васитәләрден асылылыға сәбәб ола биләр. Наркотик васитәләрден суи-истифадә бүтөвлүкдә чәмијјәтдәки һәја-ғын кејфијјәтинин ашағы дүшмәсинә сәбәб олур. Наркотик васитәләрин тичарәтинин јажылмасы чәмијјәтдә чидди на-заһатчылығ доғурур вә чәмијјәтин һәјат шәраитинин пис-тәшмәсинә кәтириб чыхарыр.

Наркотик васитәләрден суи-истифадә вә онларын дөвријјәси чинајәткарлығын артмасына сәбәб олур вә бу һүгуг-мүһафизә органлары гаршысында чох чидди проб-лемләр гојур. һүгуг-мүһафизә органларынын әмәкдашлары наркотик васитәләрин тә'сири алтында олан, һәрәкәтләри көзләнилмәз вә тәһлүкәли олан шәхсләрлә тез-тез гаршы-лашмалы олурлар. Наркотик васитәләрин ганунсуз тичарә-тинә чәлб едилән чох бөјүк вәсаитләр инсанларын пулла әлә алынмасы үчүн истифадә олуна биләр. Наркотик васитәләр-ин ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә үзрә һүгуг мүһафизә органлары тәрәфиндән көрүлән тәдбирләрин еффе́к_тсизлији вә гәнаәтбәхш олмамасы исә әһалидә наразылығ вә инам-сызлығ јарада биләр.

Мүасир наркотик васитә тичарәтчиләри чәмијјәтин тәһлүкәсизлијинә тәһлүкә јарада биләчәк гәдәр варлы, күчлү вә нүфузлудурлар. Ганунсуз дөвријјәдә иштирак едән

бә'зи тәшкилатларын, һәтта, хусуси силаһлы дәстәләри вардыр.

Наркотик васитәләрин суи-истиһадәси бејнәлхалғ мунасибәтләрә дә зәрәр вурур. Өлкәләр наркотик васитәләр истеһсалыны мәһдудлашдырмагда, онлара олан тәләбин гаршысыны алмагда ачизлијә көрә, наркотик васитәләрин тичарәтиндә фәал иштирак етмәјә көрә бир-бирини күнаһландырыр. Бир өлкә дикәр өлкәнин сијаси хадимләринин һәбсинә ордер верир. Дикәри наркотик васитәләрин истеһсалыны вә дөвријјәсини мәһдудлашдырмағ үсулу кими үчүнчү өлкәјә игтисади вә һәтта һәрби тәдбирләрин тәтбиг едилмәси мүмкүнлүјүнү нәзәрдән кечирир.

Наркотик васитәни нөвүнә, дадына, ијинә көрә вә ја садә кимјәви анализ јолу илә дәгиг танымағ бә'зи истисналар олмагла чох чәтиндир. Бундан әлавә, һүгуг мүһафизә органлары әмәкдашларына изаһ едилмәлидир ки, онлар наркотик васитәни ијинә вә ја дадына көрә танынмаға һәтта чәһд етмәмәлидирләр. Наркотик васитәләрин чохуну јалныз лабораторија анализи јолу илә дәгиг танымағ мүмкүндүр.

Сөзсүз, наркотик васитәләр һаггында ганунлара ри-ајәт едилмәсинин тә'мин олунмасы илә мәшғул олан әмәкдашлар наркотик васитәләр үзәриндә нәзарәтлә бағлы милли һүгуги нормалары вә просејуралары һәртәрәфли билмәлидирләр. Наркотик васитәләр һаггында ганунлара ри-ајәт олунмасынын тә'мин едилмәси үзрә чағдаш фәалијјәт онлардан наркотик васитәләр үзәриндә нәзарәтлә бағлы гәбул олунмуш бүтүн бејнәлхалғ-һүгуги нормалар (Бирләшмиш Милләтләр Тәшкилатынын Конвенсијалары), еләчә дә нормаларын бу топлулары арасында гаршылыглы әлагәләр һаггында, хусусилә (наркотик вә психотроп) маддәләрин сијаһыја дахил едилмә системи, јә'ни нәзарәт тәдбирләринин онлара тәтбиг едилмәси илә бағлы биликләр тәләб едир.

Сөһбәт Бирләшмиш Милләтләр Тәшкилатынын ашағыдакы конвенсијаларындан кедир: Наркотик васитәләр һаггында 1961-чи ил Ваһид Конвенсијасы, 1961-чи ил Наркотик васитәләр һаггында Ваһид конвенсијаја дүзәлишләр едилмәси һаггында 1972-чи ил Протоколуна ујғун оларағ едилмиш дүзәлишләрлә; 1971-чи ил Психотроп маддәләр һаггында Конвенсија; 1988-чи ил Наркотик васитәлә-

Экстракт битки хаммалындан, адэтэн дистиллэ вэ ја перколјасија јолу илэ алынан, дэрман маддэлэринин кон-
сентрасијалашдырылмыш чөвһэридир.

Сироп дэрман васитэлэринин шэкэрин концентра-
сијалашдырылмыш сулу мэхлулу илэ гарышығыдыр.

Дэрман номенклатурасы

Гејдијјата алынмыш адлар – бу, истехсалчылар тэ-
рэфиндэн конкрет дэрман васитэлэринэ вэ ја дэрман васи-
тэлэри групуна верилэн ишарэдир. Онлар, адэтэн, тичарэт
вэ ја коммерсија ады кими мэхлум олур вэ дэрман васитэси-
нин кимјэви тэркиби илэ бағлы олмур. Эчзачылыг васитэ-
лэри чохлу ширкэтлэр тэрэфиндэн истехсал олундуғуна кө-
рө маһијјэтчэ ејни дэрман васитэси аптеклэрдэ мұхтэлиф
адларла көрүнэ билэр.

Кимјэви ад

Кимјэви ад дэрман васитэлэринин кимјэви тэркиби-
ни мұјјэн едир. Бир чох өлкэлэрин сәһијјэ органларынын
габул етдиклэри кими һәкимлэрин, эчзачыларын вэ хэстэ-
лэрин препаратын тэркибини мұјјэн едэ билмэлэри үчүн
дэрман васитэлэри маркаланаркэн кимјэви аддан истифаде
едилмәси зэруридир.

Бејнэлхалг гејдијјата алынмамыш адлар

Бејнэлхалг гејдијјата алынмамыш адлар (БГАА), һәм
дә нөв адлары кими танынан адлар, кимјэви адларын эвэз-
едичилэри кими Үмумдүнја Сәһијјэ Тәшкилаты тэрэфиндэн
ишлэниб һазырланмышдыр. Онлар истәнилэн истехсалчы
тэрэфиндэн һәр һансы һүгуги мэхдудијјэт олмадан истифа-
дэ едилэ билэр ки, бу да эчзачылыг препаратларынын асан
танынмасына имкан јарадыр. Ашағыда белэ адлара нүму-
нэлэр верилмишдир.

БГАА:	<u>Металон</u>
Кимјэви ад:	6-диметиламин-4,4-дифенил-3-гептанон
Гејдијата алынмыш ад-лар:	Dolophine, Deptidol, Physeptone

БГАА:	<u>Фенобарбитол</u>
Кимјэви ад:	5-этил-5-фенилбарбитур туршусу
Гејдијата алынмыш ад-лар:	Donnatal, Belladenal, Kinesed, Quadrinal

БГАА:	<u>Диазепам</u>
Кимјэви ад:	7-хлор-1,3-дигидро-1-метил-5-фенил-2Н-1,4-бензодиазепин-2-один
Гејдијата алынмыш ад-лар:	Valium, T-Quil, Tranquil

Дикэр терминлэр

Ашағыда бә'зи чохишләнән терминлэрин ғыса тә'рифлэри верилир.

Толерантлыг. Бу терминлэ мүүжән мәрһөлэдэ мејдана чыхан елә вэзијјэт баша дүшүлүр ки, бу заман организм һансыса дәрман васитэсинэ вә ја дәрман васитэлэри группана һассаслығыны итирир, бунун нәтичәсиндә дәфәләрлэ истифадә едилдикдә дәрман васитәсинин мүүжән дозасына организмин реаксиясы зәифләјир. Башга сөzlә, һәмин еффе́кти алмаг үчүн дәрман васитәсинин дозасынын артырылмасы лазым кәлир.

Чарпаз толерантлыг. Ики вә ја даһа артыг дәрман васитәси ејни ферментләрдән ибарәт олдугда организм онлары фәргләнديرә билмир; беләликлә, һәтта организмин бу дәрман васитэләрини мүхтәлиф чүр гәбул етмәсинә бахмајараг, толерантлыг формалашыр; белә вэзијјэт чарпаз толерантлыг адланыр. Мәсәлән, мә'лумдур ки, кодеин вә һероин чарпаз толерантлыг төрәдир.

Асылылыг. Бу терминлэ һансыса дәрман васитәсинэ елә адаптив (уғунлашма) вэзијјәти баша дүшүлүр ки, о, адәтән, толерантлыг инкишаф етдикдән сонра мејдана кәлир вә мүвафиг дәрман васитәсинин гәбулу дајандырылдыгда спеси́фик абстинент (өзүнү сахлама) симптомлары сил-силәси илә тәзаһүр едир.

Абстиненсия (өзүнү сахлама). Бу терминлө асылылыг эмэлэ кәтирән (төрәдән) дәрман васитәсинин гәбул едилмәсинин дајандырылмасы нәтичәсиндә инкишаф едән психи вә физики симптомларын комплекси баша дүшүлүр.

Наркотик васитәләрдән суи-истифадә. Һәр һансы наркотик маддәнин даим гејри-тибби (мәгсәдләр үчүн) истифадә едилмәси наркотик васитәләрдән суи истифадә адланыр.

Ејфорија. Әтраф аләмә сәмәрәсиз лагејд әһвалда олма, лагејдлик вә биканәлик вәзијјәт.

Һаллүсинасија. Һаллүсинокенләрин төрәтдији вә буна көрә дә объектив керчәкликлә бағлы олмајан һиссләр шәклиндә гаврајыш һаллүсинасија адланыр. Инсан керчәкликдә мөвчуд олмајан образлар көрүр вә сәсләр ешидир.

5.2. СУИ-ИСТИФАДӘ ПРЕДМЕТИ ОЛАН НАРКОТИКЛӘРИН ТӘСНИФАТЫ

Психотроп васитәләр ашағыдакы мејарлардан чыхыш едиләрәк мүхтәлиф чүр тәсниф едилир: онларын һазырланмасы үчүн илкин маддә; онларын тәбии вә ја синтетиклијиндән асылы олараг суи-истифадә потенциалы вә наркоманлыг мејли; физики вә психи тәсир; вә үмуми кимјәви тәркиб.

Наркотик васитәнин үмуми кимјәви вә фармакологи хассәләри онун организмә тәсирини мүәјјән едир. Суи-истифадә предмети олан психиактив васитәләр ашағыдакы тәсвир едилән доггуз категоријаја бөлүнә биләр: натурал (тәбии) вә синтетик (сүн'и) наркотикләр; һинд чәтәнәси препаратлары; кокаин вә кокадан һазырланан дикәр препаратлар; барбитуратлар вә дикәр седатив-һипноз васитәләри, аз транквилизаторлар (сакитләшдиричиләр); амфетаминләр вә аналожи стимулјаторлар; ЛСД (диетиламид лизеркин туршусу) вә дикәр һаллүсинокенләр; нәзарәт едилән маддәләр-аналоглар (наркотикләр-аналоглар); үзви һәлледичиләр вә учучу препаратлар.

Тәбии вә сүн`и наркотикләр (наркотик маддәләр)

“Наркотик” термининин һәм һүгуи, һәм дә фармоколожи тәтбиги вардыр. Һүгуи нөгтеји-нәзәрден жүксәк суи-истиһадә потенсиалына малик олан вә наркоманлыг мејли төрәдән истәнилән наркотик васитә – наркотикдир (наркотик маддәдир). Онын тә`рифи наркотикләр үзәриндә нәзарәт сәһәсиндә милли вә бејнәлхалг-һүгуи нормалара әсасланыр вә наркотик васитәләр конкрет категоријалар үзрә бөлүнмәклә сийаһыја дахил едилир. Бу терминин һүгуи мә`насы даһа кениш ишләнмә сәһәсинә маликдир.

Дәрман васитәләринин хассәләри, тәркиби вә тә`сири мәсәләләри илә мәшғул олан, дәрман васитәләри һаггында елм кими фармоколокијада наркотикләрин чох конкрет тә`рифи верилир.

Фармоколожи тә`рифә ујғун олараг наркотикләрә һәм аналкетик, һәм дә седатив хассәләрә малик *Papaver somniferum*, тирјәк хашхашы алкалоидләри вә аналожи структурлу вә фармаколожи активлији олан истәнилән јарысинтетик төрәмәләр дахилдир. Формал олараг наркотикләр адландырыла билән маддәләр ашағыдакы группалары әһатә едир:

- а) Натурал (тәбии) наркотикләр
 - билаваситә *Papaver somniferum* биткисиндән һасил едилән тирјәк
 - тирјәкдән һасил едилән морфин, кодеин вә тебаин
- б) Јарысинтетик наркотикләр
 - һероин (диаморфин)
 - һидроморфон (диморфон)
 - оксикодон (дихидрон)
 - еторфин
- с) Күчлү тә`сирли синтетик наркотикләр
 - метадон (долофин)
 - меперидин, петидин (демерол)
- д) Зәифтә`сирли синтетик наркотикләр
 - пропоксифен (дарвон)
 - пентазосин (талвин)

Бу категоријалара бир чох дикэр маддэлэр дэ дахил едилэ билэр; көстэрилэн наркотиклэр даһа кениш шәкилдә суи-истифадә олуна маддэлэр сырасына аиддир.

а) Тәбии (натурал) наркотиклэр

Тирјәк

Т и р ј ә к – дәјмәмиш (јетишмәмиш) хашхаш гозаларыны чәртмә (“ачма”) јолу илә һасил едилән тәбии мәһсулдур. 1961-чи ил Наркотик васитәләр һаггында Ваһид Конвенсијаја дүзәлишләр едилмәси һаггында 1972-чи ил Протоколуна ујғун олараг едилән дүзәлишләрлә 1961-чи ил Ваһид Конвенсијада “тирјәк” тирјәк хашхашынын пыхталашмыш ширәси кими мүәјјән едилир.

Дүнјада бечәрилән тирјәкин бөјүк һиссәси Гызыл үчбучаг адландырылан чох кениш Чәнуб-Шәрги Асија бөлкәсиндән дахил олур ки, бураја да Мјанма (кечмиш Бирма), Таиланд вә Лаосун әразиләринин бир һиссәси дахилдир. 60-чы илләрин ахыры – 70-чи илләрин әввәлиндә бу чоғрафи рајон ганунсуз тирјәкин дүнјада ән бөјүк истеһсалчысына чеврилмишди. Бурада һәр ил тәхминән 700 тон тирјәк истеһсал едилирди. Гызыл үчбучаг һероин һазырланмасы (һасилаты) үзрә Гәрби Авропа базарларында һаким мөвгә тутурду.

Тирјәкин вә һероинин ганунсуз дөвријјәсинин дикәр мүһүм бөлкәси Гызыл ајпара адландырылан рајондур. Бу рајонун әразиси гөвсү хатырладыр вә Чәнуб-Гәрби Асијадан Пакистан, Иран Ислам Республикасы вә Әфғаныстана гәдәр узаныр. 70-чи илләрин сонунда дүнјада апарычы тирјәк истеһсалчысына чевриләрәк, Гызыл ајпара өлкәләри даһа учуз вә бир гәјда олараг, даһа күчлү тәсирли һероин үчүн хаммал истеһсал едирдиләр. Тирјәк хашхашы ганунсуз олараг бир чох дикәр өлкәләрдә дә, о чүмләдән Гватемалада, Һиндистанда, Мексикада, Полшада, кечмиш ССРИ республикаларында вә сон дөврләрдә исә Ливанда бечәрилир.

Тирјәк хашхашынын бечәрилмәси әсас кәнд тәсәррүфаты методларынын истифадә едилмәсини нәзәрдә тутур. Мәһсул илдә бир дәфә илин сонунда јығылыр. Хашхаш тохумлары фермер тәрәфиндән тәзә јумшалдылмыш саһәјә сәпилир. Үч ајдан сонра јашылачалан рәнкли тәк зәғдә

парлаг чичэк ачылыр. Тэдричэн лэчэклэр төкүлүр, өлчүчө кичик вэ формача јумуртаја охшар гозалар ачылыр. Јашыл гозаларын диварчыг тохумаларында ағ сүдэохшар ширэ олур. Бу ширэ гозаларын сәтһиндә бир нечә дәрин олмајан паралел чәртикләр едилмәклә чыхарылыр. Чәртикләрдән чыхан ширэ түнд-гәһвәји рәнк алараг гозаларын сәтһи үзәриндә пыхталашыр. Бу хам тирјәкдир; фермерләр ону јасты күт бычагла гозалардан гашыјырлар. Сонра хам тирјәки јерли лабораторијаја кәтирәрәк дәрһал морфинә чевириләр. Наркотика алверчиләри мәһз бу үсула үстүнлүк верирләр, чүнки күчлү спесифик ији олан јапышган, ашындырычы тирјәк јумагчыгларынданса, морфин пакетләрини гачаг малы кими кечирмәк даһа раһат вә тәһлүкәсиздир.

Хам тирјәки тәмиз морфинә чевирмәк мүмкүндүр. Бунун үчүн кимјадан элементар мәсәләни һәлл етмәк ләзымдыр. Әввәлчә тирјәк гәјнар суда һәлл едилир. Мәһлула әһәнк әлавә олунуб, бунун нәтичәсиндә ишләнмиш үзви маддәләр чөкүнтү верир, морфин исә мәһлул шәклиндә галыр. Чөкүнтү тәмизләнир, мәһлула аммониум хлорид әлавә едилмәклә морфини ајырырлар. О сүзкәчдән кечирилир вә сонракы чоһпилләли тәмизләнмә үчүн башга габа кечирилир. Һәмин просесин кедишиндә морфин әлавә оlaraг тәмизләнир вә ири ағ тохумлар шәклиндә сүзкәчдән кечирилир. Морфин гурудулдугдан вә габлашдырылдыгдан сонра онун чәкиси илкин оlaraг көтүрүлән хам тирјәкин чәкисинин 10 фаизинә гәдәрини тәшкил едир.

Морфин даһа мүрәккәб просес нәтичәсиндә һероинә чевирилир. Бу просес сиркә туршусунун морфин молекулу илә кимјәви бирләшмәси моментинә гәдәр бешпилләли тәмизләнмәдән ибарәтдир. Кимјәви бирләшмә моментиндә елә маддә әмәлә кәлир ки, ону һероинә (диаморфинә) чевирумәк мүмкүндүр. 10 килограм тәмизләнмиш морфиндән сафлығы 80-дән 99 фаизә гәдәр арасында олан еквивалент мигдарда һероин алмаг мүмкүндүр.

Тирјәк хош һиссләр доғуран наркотик кими илкин оlaraг бәрк вә ја маје һалда гидада истифадә олунмушдур, лакин ән азы сон ики јүзилликдә ону һәм дә чәкмишләр. Дүнјада истеһсал олунан тирјәкин чоһ бөјүк һиссәсиндән морфин, кодеин вә һероин е`мал олунур. Тирјәкин бир сыра әчзачылыг препаратлары вардыр. Беләләринә, мәсәлән,

тирjэкин камфор тинктурасыны көстəрмəк олар ки, бизим дөврдə ганунсуз сатыш базарларында надир Һалда раст кə-
линир.

Морфин

М о р ф и н наркотик аналкетик вə əсас тирjəк алка-
лоидидир. Jүз илдəн чох вахт əрзиндə, о əн jəхшы ағрыкəсəн
васитə Һесаб едилмишдир. Тибби мəгсəдлəр үчүн морфин
дуз шəклиндə истифадə едилир (морфин сулфат). Бу – таб-
летлəр вə jа инjексия мəһлулу шəклиндə бурахылан иjсиз ағ
кристал тоздур. Морфини сəрбəст шəкилдə əлдə етмəк чə-
тиндир, о башлыча олараг, Һəкимлəр, тибб бачылары, əч-
зачылар вə тибби препаратлары бурахылышына мəс`ул
олан дикəр тибб ишчилəринин сəрəнчамындадыр. Тə`сир
күчүнə кəрə морфинин инjексия мəһлулу дозасы чəкичə она
бəрəбəр олан тирjəк дозасындан 10–20 дəфə артыгдыр.

Кодеин

Морфин кими, к о д е и н дə наркотик аналкетикдир
вə тирjəк хашхашында вə тирjəкдə олур. Кодеинин чох Һис-
сəsi морфинин е`малындан сонра алыныр. Бу – Һəблəр вə
инjексия мəһлулу шəклиндə бурахылан ағ кристал тоздур.
Бу наркотик васитəнин аналкетик тə`сири морфинин
тə`сиринə охшардыр, лакин онун еффеkтивлиji хejли
ашағыдыр. Арзу олуан еффеkтин əлдə едилмəsi үчүн бу
наркотик васитəнин бəjүк мигдарынын гəбулу лəзым ол-
дуғуна кəрə суи-истифадə вə алудəолма мүгəжисə едилəчəк
гəдəр надир Һалдыр. Кодеин бүтүн дүнjада бир чох əчзачы-
лыг препаратларында истифадə едилəн əн кениш jəjылмыш
өскүрəjəгаршы васитəдир (өскүрəк рефлексини зəифлəдир),
она кəрə дə ону əлдə етмəк кифəjəт гəдəр асандыр.

б) Jарысинтетик наркотиклəр

Jарысинтетик наркотиклəр – Һероин, Һидроморфон,
оксикодон вə jа еторфин вə б. – морфинин вə jа тебаинин
тəрəмэлəридир.

Һероин

Ганунсуз базара дахил олан Һ е р о и н (диасетил-
морфин) формасына вə рəнкинə кəрə мүхтəлиф ола билəр.

Бу ағ, беж, гәһвәји, јахуд гара рәнкли тоз вә ја дәнәвәр ола биләр.

Һероин – жүксәк аддиктив потенсиала малик олан вә билаваситә мәркәзи синир системинә тә'сир едән маддәдир. Һероинин организмә билаваситә тә'сири үмуми тәнәффүс вә үрәк-дамар чатышмазлығынын артмасында, өскүрәк рефлексинин сакитләшмәсиндә, көрмә габилијјәтинин хејли зәифләмәсиндә вә бағырсагларын фәаллығынын азалмасы илә мүшаһидә олунур. Һероинин венадахили истифадәси нәтичәсиндә ГИЧС, иштаһын позулмасы, арыглама да дахил олмагла пневманија вә дикәр белә инфексиялар кими фәсадлар әмәлә кәтирир, јени артыг дозаларын гәбулу исә тәнәффүс чәтинлијинә көрә өлүмлә нәтичәләнир.

Һероинин бир чох нөвләринин онун алындығы рајонлардан нисбәтән тәмиз һалда кәтирилмәсинә бахмајараг, о истәһлак базарына, бир гәјда олага, лактоза (вә ја сүдүн е'малы заманы охшар мәһсул шәклиндә алынан сүд шәкәри), глүкоза, хинин, гарғыдалы нишастасы вә ја практики олага гыздырыларкән суда һәлл олан һәр һансы дикәр тоза охшар маддә илә хејли гарышдырылараг вә ја дурулашдырылараг чыхарылыр. Адәтән, һероин гуру һалда сахланылмагдан өтрү селлофан плјонкада вә ја алүминиум фолгада габлашдырылыр. Гыздырыландан сонра бухарын ингалјасијасы вә ја сулу мәһлулун инјексијасы јолу илә; јахуд тозу (бурнун һәр дешијинә нөвбә илә) фәал шәкилдә нәфәс алмагла истифадә едилир.

Һидроморфон

Дилаудид кими мә'лум олан һ и д р о м о р ф о н ја-рысинтетик наркотик аналкетикдир, таблетләр вә инјексија мәһлулу шәклиндә сатылыр. Морфинлә мүгајисәдә дилаудид даһа аз тә'сир мүддәтинә маликдир. Бунунла белә онун тә'сири морфинин тә'сириндән ики-сәккиз дәфә күчлүдүр. Јүксәк аддиктив потенсиала малик маддәдир. Дилаудид һероинин әвәзедичиси кими истифадә едилир.

Оксикодон

О к с и к о д о н (перкодан) кодеинә охшардыр, лакин даһа күчлү тә'сирли маддәдир вә даһа жүксәк аддиктив потенсиалы илә сәчијјәләнир. Перорал тәтбиг заманы ефект-

лидир вэ базарда аҕрыкэсэн васитэлэрин тэркиб хиссэси шэклиндэ тэмсил олунур. Таблетлэр суда һәлл едилир, һәлл олмајан хиссэ сүзкәчдән кечирилир, бундан сонра актив маддә инјексија јолу илә гәбул едилир.

Еторфин

Е т о р ф и н морфин молекулуна тә'сир просесинин кедишиндә ачыг галан бир нечә бирләшмәнин биридир. Тә'сир күчүнә көрә морфиндән бир нечә дәфә гүввәлидир. Еторфин гидрохлорид бә'зән ветеринарлар тәрәфиндән һеј-ванларын иммобилизасијасы (һәрәкәтсизләшдирилмәси) үчүн истифадә едилир.

в) Күчлү тә'сирли синтетик наркотикләр

Тирјәкдән вэ онун төрәмәләриндән фәргли олараг **синтетик наркотикләр** лабораторијаларда һазырланыр. Он-лар толерантлыг вэ асылылыг әмәлә кәлмәси илә бағлы олан сонракы фәсадлар доғурмадан морфинин аналкетик хассәләрини сахламалы олан маддәләрин узун мүддәтли ах-тарышы нәтичәсиндә ашкар едилмишдир. Күчлү синтетик наркотикләр олан метадонун вэ меперидонун суи истифадә-си кениш јажылмышдыр.

Метадон

М е т а д о н өз кимјәви тәркибинә көрә морфиндән вэ ја героиндән фәрглидир. Лакин о, бир чох аналожи нә-тичәләр доғурур. Сон бир нечә онилликдә метадон героин-номанијалы хәстәләрин детоксификасија (токсини кәнарег-мә) мүәличә програмларында кениш тәтбиг едилир, чүнки метадон наркотик кими уникал хассәләрә маликдир.

Бүтүн наркотикләр кими метадон вэ героин чарпаз асылылыға маликдир. Маһијјәтчә метадон абстиненсија (өзүнүсахлама) синдромуна габагчадан хәбәрдар едән нар-котик-әвзәдичидир. Лакин бу даһа мүһүмдүр ки, метадон перорал (ағызда) тәтбиг заманы ефективдир, бунун нәти-чәсиндә онун венадаһили гәбулу зәрурәти арадан галхыр. Героинлә мүгајисәдә о даһа узун мүддәт тә'сир едир; белә ки, мәсәлән, перорал гәбул едилмиш бир доза ијирми дөрд саата гәдәр тә'сирини сахлајыр. Белә хассәләринә көрә

метадон хроники наркоманијанын мүаличәсиндә эффект-лидир.

Бунунла белә, бә'зи наркоманлар үчүн метадон әсас суи истифадә предметидир; буна көрә дә бу наркотикин дә мәһдуд базары мөвчуддур. Ганунсуз истифадә едилән мета-дон әсасән рәсми програмлар үзрә метадонла мүаличә кечән шәхсләр васитәсилә чыхарылып. Беләликлә, метадонун га-нунсуз тәклифи јалныз һәмин програмларын һәјата кечи-рилдији һалларда баш верир.

Петидин вә меперидин (демерол)

П е т и д и н в ә м е п е р и д и н демерол ады илә са-тылып. Кимјәви тәркибинә көрә онлар морфиндән фәрглән-нир, лакин аналожи аналкетик тә'сир көстәрир. Онлар дәр-ман васитәләринин орта вә кәскин ағрыларыны азалтмаг үчүн ән кениш истифадә едилән васитәләрдәндир вә һәм пе-рорал үсулла, һәм дә инјексија васитәсилә гәбул едилир. Надир һалларда демерол наркоманлыг доғуран әсас нарко-тик кими истифадә едилир. Ондан даһа чоһ гүввәнин бәрпа-сы мәгсәдилә тибб ишчиләри вә буна ичазәси олан дикәр шәхсләр истифадә едир.

г) Зәиф тә'сирли синтетик наркотикләр

Тез-тез суи-истифадә предмети олан аз күчлү тә'сир-ли синтетик опиатлара пропоксифен вә пентазосин аиддир.

Пропоксифен. Darvon вә Dolepe фирма адлары илә сатышда олур. Дикәр наркотик васитәләрлә мүгајисәдә аз асылылыг доғурур. Аналкетик кими аз эффектлидир.

Пентазосин. Мүхтәлиф адларла, мәсәлән, Fortal, Pentalgin вә Talwin адлары илә сатышда олур. Кодеинә ох-шар күчлү аналкетикдир.

Наркотик васитәләрдән суи-истифадә фактынын мүәјјән едилмәси

Мәһкәмә-һүгуи мәгсәдләр үчүн наркотик васитәнин нүфузлу идентификасијасы јалныз кимјәви анализ үсулу илә апарыла биләр. Лакин бир сыра дикәр әламәтләр дә вардыр ки, һүгүг мүһафизә органларынын вәзифәли шәхсләри он-лары билмәлидир.

Венадахили үсулла наркотик васитэлэрдэн, хүсусилэ героиндэн суи-истифадэ факты ашағыдакы эшжаларын ашкар едилмэсинэ көрө мүэјјән едилэ билэр: дәриалты инјексија үчүн шприс вэ ја аналожи элдэдүзэлтмэ алэт (мэсэлэн, көз дамчысы пипеткалары); јемэк гашыглары, дәстэји эјилмиш ола билэр (“мэтбэх гашығы”), вэ ја дәстэк шэклиндэ мафтил (тел) бағланмыш бутулка гапағы (“плитэ”), хүсусилэ гашығын вэ ја гапағын диби һисэ верилмишдирсэ.

Венадахили үсулла героин гәбул едән наркоманлар ијнэ излэринин – гара вэ ја бәнөвшэји (рэнкли) жараларын вэ чапыгларын – олмасына көрө вэ ја, адэтән, базу өнү наһијјэсиндэ, лакин ола билэр ки, бэдәнин дикәр һиссэлэриндэ дә дәринин рэнкинин дәјишмэсинэ көрө мүэјјән едилэ билэр. Јалныз ијнэ излэри наркоманија фактыны көстэрән бирбаша сүбут дејилдир, чүнки елә адамлар вар ки, мэсэлэн, шәкәрли диабетдән эзијјэт чәкән шәхсләр, регулјар инјексија үчүн там гануни эсаслара маликдир.

Наркотик васитэлэрин тәсири алтында олан шәхсләр үчүн, бир гәјда олараг, сүстлүк, апатија, гарадинмэзлик вэ этрафындакылара лагедлик, көзлэриндәки ифадэсизлик вэ зијјәти сәчијјәвидир. Чох вахт наркоманларын көзлэри санки рэнксизләшир, көз бәбәкләри даралыр. Наркотик васитэлэрдән һәддән артыг истифадэ едилдикдә онларда тез һәјәчанланма, нараһатлыг вэ һәрәкәтлэриндә эсәбилик мүшаһидә едилир. Нөвбәти дозанын гәбул едилмәси вахты јахынлашдыгча онларда көзјашарма, тумов (зөкәм), ағрылар, гашырма, эснәмэ вэ бәбәкләрин кенишләнмәси кими илкин абстиненсија симптомлары өзүнү көстәрмәјә башлајыр. Күчлү абстиненсија симптомлары јухусузлуг, тәрләмэ, этрафларда ағрыларын олмасы, үрәк буланмасы вэ ишалла ифадэ олунур.

Чәтәнә препаратлары

Һинд чәтәнәси ады илә танынан ч ә т ә н ә (*Cannabis sativa*) – исти вэ ја мүлајим иглимли вэ тропик өлкәлэрин чохунда јетишән, һүндүрлүјү бир метрдән үч метрә гәдәр чатан вэ ја даһа чох олан бириллик биткидир. Јелпиквары бој атан узун, кәнарлары диш-диш енсиз јарпаглары вардыр. Јарпаглар өзү парлаг вэ јапышганлы, онларын јухары сәтһи исә гыса түкчүкләрлә өртүлү олур.

Чэтэнэ биткисинин барверэн вэ чичэклэјэн (чичэк ачан) баш тэрэфи вэ јарпагларында хејли мигдарда психо-актив маддэлэр (тетрагидроканнабинол кими) олур. Бу “наркотиктэркибли һиссэлэр” биткинин бој атма сәвијјәсинә ујғун олараг јығыла билэр. Адэтэн, биткинин јалныз бу һиссэлэри илэ ганунсуз базарда алвер едилир. Эсас көвдәдә вэ јан зоғларын көвдэләриндә психоактив маддэлэр аз вэ онлардан һазырланан препаратларын кејфијјәти исә, адәтән, ашағы олур.

Чэтэнэ биткисиндән ашағыдакы психоактив препаратлар һасил едилир:

Чэтэнэ (марихуана) чэтэнэ биткисинин нарын овулмуш (үјүдүлмүш) вэ гурудулмуш зоғларынын, јарпагларынын вэ чичэк группларынын гарышығындан ибарәтдир. Мүхтәлиф өлкәләрдә вэ рекионларда ганунсуз базарда бу от препаратынын тәклиф мигјасы мүхтәлифдир.

Гәтран чэтэнэ биткисинин даһа күчлү препаратыдыр. Экстракт биткинин гәтранлы зоғларыны һәлледицидә гәјнадылараг чыхартмаг вэ ја биткидән гәтраны мүхтәлиф үсулларла гашыјыб тәмизләмәк јолу илэ һасил едилир. Сонра гәтранлы экстракт, бир гәјда олараг, пресләнир.

Һәшиш јағы чэтәнәдә олан маддэләрин чохдәфәли екстраксијасы (ајрылмасы) /перколјасијасы/ просесиндә алынан тутгун гаты (өзлү) маједир.

Чэтәнәнин актив (фәал) ингредијенти (тәркиб һиссәси) делта-9-тетрагидроканнабинас вэ ја ТһК-дир. Чэтәнә биткисинин әксәријјәтиндә ТһК-нин тәркиби 1-5 фаиз тәшкил едир. Гәтранда ТһК-нин тәркиби 15-20 фаизи, чата биләр, “Һәшиш јағы”нда исә ики дәфә чох ола биләр.

Исти вэ ја мүләјим иглимли өлкәләрин әксәријјәтиндә наркотиктәркибли биткиләрин ганунсуз бечәрилмәси вэ от препаратларынын дөвријјәси һаггында мәлүмат верилир. Шимали вэ Чәнуби Америкада, Кариб һөвзәси өлкәләриндә, Африкада вэ Чәнуб-Шәрги Асијада от препаратлары һазырламаг үчүн чэтәнин ганунсуз бечәрилмәси кениш мигјасда һәјата кечирилир.

Дүнјанын мүхтәлиф өлкәләриндә чэтәнә препаратларынын адлары вэ формалары вардыр. Мәсәлән, Асијада “һанча”, “чаррас” вэ “бәнк” беләләринә аиддир.

“Һанча” бечәрилән диши биткинин тәзә-тәр җарпагларындан, чичәк ачан баш һиссәләриндән вә онун сонрадан җасты вә җа даирәви һәбләр шәклинә салынан җапышган күтлә һалында пресләнмиш, җахуд җајылмыш гәтранындан ибарәтдир. Бу күтлә түнд җашыл вә җа җашылымтылгәһвәји рәнкә малик олур. О, хош ији вә дады илә характеризә олунур.

“Чаррас” – диши биткинин баш һиссәләриндән һасил едилән һазыр гәтрандыр. О, боз-ағ рәнкли тоз һалыны ала-на гәдәр овулур вә нарынланыр. Сонра ондан җасты һәбләр вә җа назик тәхминән шәффаф лөвһәчикләр һазырланыр, җахуд түнд гәһвәји парчалар шәклиндә сахланыр.

“Бәнк” биткинин көһнә вә җа даһа чох җетишмиш җарпагларындан һазырланыр. Чох вахт бәнк, онун от формасы истифадә едилмәклә чәкилир. Дикәр һалларда ону, сироп һазырламаг үчүн җағ әлавә едилмәклә суда җајнадырлар. “Бәнк” “чаррас”дан хејли зәиф олан “һанча”ја нисбәтән аз тәсирли препаратдыр.

Гәрби Асијада “һәшиш” термини чәтәнә җарпагларыны вә гәтраныны, еләчә дә онларын гарышығыны билдирмәк үчүн истифадә олунур. Шимали Африкада, адәтән, габа тоз шәклинә дүшәнә гәдәр нарынланмыш биткинин баш һиссәләри вә гәтраны Мәракешдә “киф”, Әлчәзаирдә вә Тунисдә “такраури” ады илә таныныр. Мәркәзи вә Чәнуби Африкада биткинин җарпаглары вә баш һиссәләри барәсиндә “дагга” термини истифадә едилир.

Терминолокијада чохсајлы фәргләрә бахмајараг, чәтәнәнин тәсир, әсасән, ејни чүрдүр, лакин бу тәсир интенсивлијинә көрә ТһК-нин тәркибиндән асылы олараг мүхтәлиф ола биләр. Чәтәнәдән јалныз әјләнчә мөгсәдилә истифадә едилдикдә, онун тәсир гаврајышын дәјишмәсиндә ифадә олунур, ејфорија (җахшы әһвал, кеф) вә бошалма (зәифләмә) һиссләри доғурур, рефлексләр тормозланыр, тәфәккүр натамам олур, билаваситә јаддаш (һафизә) позулур. Даһа јүксәк дозалар даһа чидди тәфәккүр позғунлуғуна, бәзән исә һаллүсинасијаја сәбәб ола биләр.

Чәтәнә, адәтән, халис шәкилдә вә җа түтүнлә бирликдә вә җа кокаин пастасы илә чәкилмәклә истифадә олунур. Бәзән, “һәшиш” чәкиләркән, гәлјандан истифадә едилир.

Кокаин вэ коканын дикэр препаратлары

Кока жарпағы, кокаин пастасы, кокаин, сэрбәст әсас вэ крек-кокаин дахил олмагла кока препаратларынын әксәријјәти јүксәк суи-истифадә потенсиалына малик олан күчлүтә`сирли МСС стимулјаторларыдыр.

а) Кока жарпағы

Кокаин колу (*Erythroxylom coca*) – ән`әнәви олараг Перуда вэ Боливијада бечәрилән вэ һәмчинин Чәнуби Американын башга һиссәләриндә јажылан биткидир. Һүндүрлүјү тәхминән бир метр јарыма чатыр. Јарпаглары һамаг вэ овалшәкиллидир. Һәр көвдәдә 7-8 жарпаг олур.

Кока жарпағы ачлыг һиссинин гаршысыны алан јүнкүл стимулјатор кими истифадә олунур. Бу, кәнд тәсәррүфатында вэ мә`дәнчыхарма сәнајесиндә иш мүддәтини узатмаға имкан верир. Бу мәгсәдлә гануни әсасларла Боливијада вэ Перуда истифадә олунур. Чәнуби Американын Анд рекионунда жарпаглара әһәнк бүкәрәк чејнәјирләр – дүнјанын бу һиссәсиндә бу адәтдән артыг мин илдән чохдури, истифадә едилир. Кока жарпағында онун үмуми чәкисинин тәхминән 0,5-1 фаизи гәдәр кокаин вардыр.

б) Кокаин пастасы

Кокаин пастасы кока жарпағыны кокаинә е`мал едилмәси просесиндә аралыг мәһсулдури.

Е`малын илкин мәрһәләләриндә жарпаглар әзилиб тоз һалына салыныр, әһәнк вә ја һәр һансы дикәр гәләви маддә мәһлулунда исладылыр, сонра керосин, бензин вә ја һәр һансы дикәр нефт мәһсулу әлавә едилир вә һамагы гарышдырылыр. Сонра һәмин үзви мәһлул дренажланыр, сулфат туршусу әлавә едилир вә мәһлул јенидән силкәләнири (гарышдырылыр) вә ја керосин бухарландырылыр. Мәһлула натриум карбонат вә ја аммонјак әлавә едилмәси нәтичәсиндә чөкүнтү шәклиндә кокаин әсасы әмәлә кәлири. Керосинлә јујуландан вә сојудуландан сонра тәмизләнмәмиш кокаин кристаллары вә ја кокаин пастасы әмәлә кәлири. Јарпагларда кокаинин тәркиби нисбәтән јүксәк олмадығына көрә (кока жарпағынын үмуми чәкисинин 0,5-1 фаизи гәдәр), пастада кокаинин концентрасијасы 90 фаизә чата биләр, ла-

кин, бир гайда олага, о, пастанын үмүм чакисинин 40-50 фаизини ташкил едир.

“Басуко”, “сусуко”, “басика де косин пастасы” вэ ја “паста” адлары илэ танынан кокаин пастасы наркотиклар-дэн истифадэ едэн Чэнуби Америка ичмаларында кениш шэкилдэ јайылмышдыр.

в) Кокаин

К о к а и н кока јарпагынын эсас алкалоидидир вэ јарпагдан кимјэви үсулла һасил едилэ билэр. Кокаин гара охшајан вэ бу адла танынан ағ јүнкүл кристал тоздур. О чох вахт бор туршусу вэ ја натриум бикарбонат кими һэр һансы ағ тозла дәјишик салыныр. Тоз шэкилдэ о, бурун васитэ-силэ нэфэсалма илэ, мөһлул шэкилдэ исэ венадахили гэбул олунур.

Кокаинлэ буруна нэфэсалма, ани олага, “галхма” (“чошма”) һисси јаратмагла вэ гавраманы кэскинләшдир-мөклэ тэхминэн 20 дәгигәјэ гэдэр јүксөк ејфорија вэзијјэти доғурур. Кокаин һэрислэри наркотикин доғурдуғу әһвалы галдырмаға, ејфорија вэ кэскин психоложи вэ физики шүүр-сузлуг вэзијјэтинэ наил олмаға чан атырлар. Белэ вэзијјэт зәифләмәјэ башладыгда чошманын (һәјәчанланманын) азалмасы һисси әмөлэ кәлир, бу да наркотикдэн истифадэ едөнин әввәлки вэзијјәтиндэн елэ кэскин фәргләнир ки, онда кокаин дозасыны јенидэн гэбул етмөк вэ ејфорија вэзијјәти-ни бәрпа етмөк үчүн чох күчлү истөк ојаныр. Кокаин истөһ-лакчылары онун истөһлакыны дајандырмаға чөһд етдикдэ тез-тез депрессия (руһ дүшкүнлүјү) вэзијјәтинэ дүшүр ки, онлары белэ вэзијјәтдэн јалныз наркотик чыхара билэр.

Күчлү физики асылылыгла јанашы, кокаиндэн хро-ники истифадэ, адәтән, һиперстимулјасия, һәзметмәнин по-зулмасы, үрөк буланмасы, иштаһанын азалмасы вэ арыгла-ма, мүтәмади гычолмалар вэ параноид психоз төрәдир. Ко-каинлэ тәкрар-тәкрар нэфэс алма селикли гишаларын ерро-зијасына вэ бурнун аракәсмәләринин перфорасиясына (дешилмәсинэ) сәбәб ола билэр.

Сон илләрдэ хроники кокаин истөһлакчылары ону даһа чох венадахили гэбул едирләр. Кокаинин венадахили үсулла гэбулу наркотикин тәсиринин фөвгәл адэ тез, адә-тән 15-20 санијэ әрзиндэ, башланмасына вэ кифәјәт гэдәр

күчлү һәјәчанланмаја (ојанмаја) сәбәб олур. Бу үсул һәм дә психоз вә параноик сајыглама төрәдир.

Белә һаллар кокаинлә узунмүддәтли нәфәсалмаја нисбәтән даһа чох венадаһили гәбул едилмә заманы мејдана чыхыр. Кокаинин һәр һансы башга наркотиклә бирликдә венадаһили гәбулу даһа чох јајылмышдыр.

“Спидбол” ејфорија еффеќтини гүввәтләндирән һе-роин вә кокаин гарышығыдыр.

г) Кокаинин “сәрбәст әсасы”

“С э р б э с т э с а с ы”н ја­радылмасы просесиндә күчәләрдә (адәтән, гидрохлорид дузу шәклиндә) сатылан кокаин, хлорид туршусунун нејтраллашдырылмасы үчүн, һәр һансы әсасла е`мал едилир. Бунун нәтичәсиндә алын­ан тәркибиндә туршу олмајан кокаин вә ја кокаин әсасы (сәрбәст әсас ады бурадан көтүрүлүб) һәлледицидә, мәсәлән, ефирдә һәлл едилир ки, тәмизләнмиш кокаин бурада кри­сталлашыр. Бундан сонра кристаллар нарынлашдырылыр вә хүсуси шүшә гәлјан васитәсилә истифадә едилир. Кокаинин “сәрбәст әсас”ынын чәкилмәси ади кокаинин истифадә-синә нисбәтән даһа күчлү һәјәчанланма доғурур.

д) Крек

К р е к кокаин гидрохлориддән натриум бикарбонат вә ја чај содасы вә су васитәсилә хлорид ионунун ајрылмасы үчүн гыздырмагла алыныр. Бу просесин нәтичәсиндә ири кристаллар шәклиндә кокаин әсасы әмәлә кәлир.

Крек – тәмиз (халис) олмајан кокаиндир. Онун һазыр-ланмасы просесиндә чај содасы дуз шәклиндә галыр вә кока-ин гидрохлоридин тәмизлијини азалдыр. Бу она көрә белә адланыр ки, натриум бикарбонат чөкүнтүсү бу маддәнин чә-килмәси просесиндә тез-тез чартылдама әмәлә кәтирир.

Крек бир сыра сәбәбләрә көрә кокаинин эн кениш јајылан формасыдыр. Ону сигаретлә чәкмәк олар. Чәкиләр-кән бу кокаин препараты тез сорулур вә сөјләнилдији кими, практики олараг ани максимал һәјәчанлама вәзијјәти әмәлә кәтирәрәк бир нечә санијә әрзиндә һематоенсефалик барје-ри арадан галдырыр. Крекин дозаларына кәлдикдә исә, он-лар чох да баһа дејил, онлары кизләтмәк вә дашымаг садә-дир.

Учуз гijмэт, тез тә'сиретмә вә чох күчлү һәјәчанлан-ма крекин аддиктив (нарколожи) потенциалынын вә ондан суи-истифадә еһтималынын дикәр һәр һансы кока препара-ратларындан хејли јүксәк олмасына көмәк едир.

Кокаиндән суи-истифадә фактынын мүәјјән едилмәси

Кокаини нәфәслә гәбул едән шәхсләр чох вахт бурун дешикләринин гырмызы рәнкинә, бурун дешикләриндә јүнкүл сәпкијә вә кәсишән вена дамарларына көрә мүәјјән едилә биләр. Кокаини венадахили гәбул едән шәхсләри исә ијнә изләринә вә һероинин венадахили истифадәси үчүн сә-чијјәви олан дикәр әламәтләрә көрә мүәјјән етмәк олар. Ко-каинин истәнилән формасындан узунмүддәтли истифадә сүр'әтли арыгламаја вә физики зәифлијә сәбәб олур, еләчә дә үзүн олдугча солғунлашмасына кәтириб чыхарыр. һәм-чинин башкичәлләнмә вә өјүмә, гычыгланма вә параноик сајыглама мүшәһидә олунур.

Барбитуратлар вә седатив (сакитләшдиричи)-һипноз васитәләри

а) Барбитуратлар

Барбитуратлар – малон туршусу вә сидик чөв-һәри препаратларынын сүн'и конденсасијасы нәтичәсиндә алынан барбитур туршусу төрәмәләринин дәрман васитә-ләри группудур. Терапевтик мөгсәдләрлә барбитуратлар се-датив (сакитләшдиричи), јухукәтиричи, ағрысызлашдыры-чы (кејидичи, анестезијаедичи) вә гычолмајагаршы васитә-ләр шәклиндә истифадә едилир. Адәтән онлар узун (ләнк), аралыг, гыса вә олдугча гыса тә'сирли препаратлар олмаг-ла онларын клиники еффеһтләринин мүддәти әламәтләри үзрә тәсниф едилир.

Әлдә олан мә'луматлара көрә 2500-дән артыг барби-турат синтезләшдирилмишдир. Онларын 50-дән чоху һа-зырда дүнјанын мүхтәлиф өлкәләриндә терапевтик мөгсәд-ләрлә истифадә үчүн сатылыр. Онларын он икиси 1971-чи ил Психотроп маддәләр һаггында Конвенсијаја ујғун ола-раг бејнәлхалг нәзарәтә көтүрүлмәлидир (сијаһыја салын-мышдыр).

Барбитур препаратлары башлыча олараг капсулалар вә таблетләр шәклиндә тәгдим едилір, лакин бә'зиләри бардарда елексир (иксир) инјексија мәһлулу вә инјексија үчүн стерил тозлар кими дикәр әчзачылыг формаларында да реаллашдырылыр. Натриум пентобарбитал бә'зи өлкәләрдә ректал (дүз бағырсаг) суппозиториләр шәклиндә сатылыр. Натриум барбитал, адәтән, тоз шәклиндә реализә едилір вә буфер (аралыг) реактив шәклиндә истифадә едилір. Чох вахт барбитуратлар дикәр барбитуратларла (амобарбитал вә секобарбитал), дикәр дәрман васитәләри илә (кофеин, аспирин, ефедрин, теофилин, кодеин) вә дикәр әчзачылыг әлавәләри илә гарышыг шәклиндә раст кәлинир.

Барбитуратлар синир вә әзәлә фәаллығынын үмуми депрессиясына сәбәб олур. Онлар жүксәк аддитив потенсиала маликдир. Барбитуратлардан узун мүддәт истифадә нәтичәсиндә толерантлыг вә физики асылылыг чох тез јараныр. Наркотикләрә вәрдиш етмәклә бағлы абстиненсияја нисбәтән барбитуратлара вәрдиш етмәклә бағлы абстиненсия һәјат үчүн даһа тәһлүкәли сајылыр. Бу синдром конвулсија (әзәләләрин гејри-иради спазмасы, гычлығы), сајыглама вә психозла характеризә едилә биләр. Барбитуратларын һәддән артыг токсики дозасы, адәтән, кома вә шок төрәдир вә өлүмлә нәтичәләнә билир.

Барбитуратлардан суи-истифадә кифәјәт гәдәр кешиш јайылмышдыр. Ганунсуз базарын бејнәлхалг характер алмасына сәбәб одур мәһкәмә-экспертиза лабораторияларында бир сыра белә бирләшмәләрлә растлаша биләрләр. Әслиндә, бүтүн барбитуратлар ганунсуз базара гануни мәнбәләрдән сыздырылма нәтичәсиндә дахил олур. Барбитуратларын кизли һазырланмасы һаггында һәр һансы фактики мә'лумат мөвчуд дејилдир.

Барбитуратлар вә дикәр седатив (сакитләшдиричи) маддәләр арасында чарпаз толерантлыг вә чарпаз асылылыг мөвчуддур. Лакин чарпаз толерантлыг (дөзүмлүлүк) өлүмчүл тәһлүкәли дозанын өлчүсүнә тә'сир етмир, чүнки һәтта барбитуратларын ејни вахтда гәбул едилмиш орта дозалары синеркик (биркә) тә'сир көстәрир вә чох вахт интоксикасијаја (зәһәрләnmә) вә ја өлүмә сәбәб олур.

Барбитуратлар гәбул едән шәхсләр, адәтән, емоционал дистрессләрдән әзијәт чәкирләр. Онлар бу васитәләри

онларын седатив (сакитлэшдиричи) – гипноз тә'сиринә көрә гәбул едирләр ки, даим чох сакит вәзијјәтдә олсунлар. Барбитуратлара кифәјәт гәдәр толерантлыг әлдә едилдикдән сонра, онлар депрессив јох, стимуллашдырычы тә'сир доғура биләр. Буна көрә дә белә дәрман препаратлары, адәтән, стимулјасија үчүн гәбул едилир. Героинлә әлдә едилән максимал һәјәчанланма еффеқтини седатив васитәләрин көмәжилә күчләндирмәјә чәһд едән наркоманлар арасында барбитуратлардан истифадә едилмәси кениш јайылмышдыр. Јахуд онлар героин еһтијаты түкәндикдә абстинент тәзаһүрләри әлдә етмәк үчүн барбитуратлардан истифадә едирләр.

б) Метаквалон

Ганунсуз јайылан метаквалонун вә меклоква-лонун ики мәнбәји вардыр: гануни әчзачылыг тичарәти каналларындан сыздырылма вә кизли лабораторијаларда ганунсуз һазырланма. Метаквалон илк дәфә 1951-чи илдә синтез едилмиш вә аддиктив потенсиала малик олмајан вә тәркибиндә барбитуратлар олмајан јухусузлуға гаршы һәбләр шәклиндә 1965-чи илдән әчзачылыгдә истифадә едилмәјә башланмышдыр. Меклоквалон 1960-чы илдә синтез едилмиш вә гипноз васитәси кими бә'зи Авропа өлкәләриндә гануни әсасларла истеһсал едилир.

Гануни әчзачылыг васитәси кими метаквалонун јарарлылығы илкин олараг гәбул олунмушдур. Лакин ондан суи-истифадә елә кениш мигјас алмышдыр ки, бә'зи өлкәләр бу маддәнин истеһсалыны гадаған етмишдир.

Шимали Америкада гануни метаквалон истеһсалы 1983-чү илдә дајандырылмышдыр. Бунун нәтичәси олараг сатышда нәзарәт едилән дәрман препараты олан, метаквалон вә дифенһидрамин тәркибли јалныз комплекс препарат вардыр.

Сон илләрдә хејли мигдарда халис метаквалон вә онун мүхтәлиф препаратлары (Mandrax) гануни каналлардан гејри-гануни сатыш каналларына дүшмәјә башламышдыр ки, бунун да нәтичәсиндә бир чох өлкәләрдә һәмин маддәдән суи-истифадәнин мигјасы кенишләнишдир. Беј-нәлхалг нәзарәтин вә һүгүг-мүһафизә тәдбирләринин күчләндирилмәси сәјәсиндә бу тичарәтин һәчми азалмаға баш-

ламышдыр, буна бахмајараг кизли лабораторијалар метаквалонун мәнбәји олараг галмагда давам едир.

Кизли истехсал едилән метаквалон тәмизлик дәрәчәси 30-70 фаиз олан гәһвәји, боз вә ја гара тоз шәклиндә базара чыхарылыр. Препаратын рәнки ондакы гатышыгларын һәчминдән асылыдыр. Бундан әлавә, базарда о, таблетләр вә капсулалар шәклиндә дә сатылыр. Бә'зән ондан һероин дурулашдырычысы кими истифадә едилир; белә һалларда онун концентрасијасы 30 фаизә гәдәр тәшкил едир. Бир нечә ил әввәл базар бөјүк мигдарда диазеп тәркибли сахта метаквалон таблетләри илә долдурулмушду. Гануни вә ганунсуз истехсал олуан метаквалонун вә меклокавалонун гидрокен-хлорид дузлары вә сәрбәст әсасы капсула, таблет вә тоз шәклиндә сатылыр.

в) Седатив-һипноз васитәләриндән суй-истифадә фактынын мүәјјән едилмәси

Барбитуратларын вә дикәр седатив-һипноз васитәләринин чох бөјүк олмајан дозалары инсаны бир гәдәр јаваш реаксија илә мейрибанлыг вә рәһмлилик вәзијјәтинә кәтирир. Бу дәрман препаратларынын даһа јүксәк дозалары ајдын олмајан нитг, сәбатсыз јериш, ағыр јуху вә мүхтәлиф әшјалары әлдә сахлаја билмәмәк тенденсијасы доғурур. Бә'зи һалларда седатив-һипноз васитәләри анламанын итмәсинә сәбәб ола биләр. Белә симптомлар алкоголлу (спиртли) ичкиләрин доғурдуғу симптомлара охшардыр.

Зәиф (кичик) транквилизаторлар (сакитләшдиричи дәрманлар)

Зәиф транквилизаторлар тибби тәчрүбәдә илк дәфә 50-чи илләрдә тәтбиг едилмиш МСС депрессантлары групудур. Онлар нейролептик васитәләр олан вә чидди психи позғунлугларын мүаличәсиндә истифадә едилән бөјүк транквилизаторлардан фәргли олараг һәјәчан һиссини вә кәркинлији ефективчәсинә арадан галдырыр. Бу категоријаја ашағыдакы дәрман васитәләри аидир: диазепам (Valium, T-Quil); мепробамат (Miltown, Meprospan, Equinal, Equagesic); хлордиазепоксид Librium,

Librax); Menrium, Libritabs); гидроксизин гидрохлорид (Atarax, Marax).

Зэиф транквилизаторлар тэбабэтдэ кениш истифадэ олунур. Онлар, адэтэн, һәјәчан, кәркинлик вә һәддән артыг гычыгланмадан шикајәт едән, јухусузлугдан, гычолма синдромундан, еләчә дә наркотик вә алкоголь асылылығы абстинент синдромундан эзијјәт чәкән хәстәләрә јазылыр. Терапевтик дозалар релаксасијаја (кәркинлијин азалмасына) вә тормозланманын арадан көтүрүлмәсинә көмәк едир.

Зэиф транквилизаторлардан истифадэ едилмәси јухучуллуг (сүстлүк), тормозланма, дәридә сәпки, үрәкбуланма вә ган-дамар системи фәалијјәтинин позулмасы кими әләвә эффектләр доғура биләр. Јүксәк дозалар тәнәффүс функцијасынын позулмасына, һушу итирмәјә, кома вәзијјәтинә вә һәтта өлүмә сәбәб ола биләр.

Һәддән артыг дозалардан узун мүддәт истифадэ едилмәси физики асылылығы доғура биләр. Наркотикләрдән кәскин имтина едилмәси илә мејдана чыхан абстинент синдром һәјәт үчүн тәһлүкәли ола биләр.

Мүәличә дозалары релаксасијаны сүр'әтләндирир вә тормозланманын арадан галхмасына көмәк едир. Бу мүәличә препартларынын һәддән артыг дозалары заман вә мөкән һаггында дүз тәсәввүрүн олмамасына (дезориентасијаја), фикрин гарышмасына, јаддашын писләшмәсинә вә ики көрмәјә (диплопијаја), еләчә дә шәхсијјәти дәјишик салмаја сәбәб ола биләр.

Зэиф транквилизаторлара вә дикәр МСС депресантларына чарпаз толерантлығы вә чарпаз асылылығы хасдыр. Лакин чарпаз толерантлығы өлүмчүл тәһлүкәли дозанын мигдарына тә'сир етмир вә транквилизаторларын алкогольлу ичкиләрлә вә барбитуратларла биркә истифадэ едилмәси синеркик тә'сир көстәрә, интоксикасијаја вә ја өлүмә сәбәб ола биләр.

Транквилизаторлар, гипноз васитәләри, МСС-ә тә'сир көстәрән гычолмајагаршы васитәләр, миорелаксантлар шәклиндә терапевтик мәгсәдләрлә истифадэ едилән бензодиазепинләр ән чох ресепти јазылан дәрман васитәләриндән биридир. Әслиндә, ганунсуз базарда раст кәлинән бензодиазепинләр гануни мәнбәләрдән сыздырылма нәтичә-

синдә ора дүшүр. Бензодиазепинләрин кизли һазырланмасы һаггында һәр һансы мә'лумат мөвчуд дежил.

Сон дөврдә бејнәлхалг нәзарәтдә сахланан отуз үч бензодиазепин төрәмәси башлыча олараг таблет вә капсула шәклиндә ганунсуз базара дүшүр. Лоразепам бә'зи өлкәләрдә ампулаларда вә инјексија үчүн түбик шприсләрдә, еләчә дә таблетләрдә реализә едилір. Клоназепам таблет шәклиндә, еләчә инјексија үчүн мұвафиг һәлледикидә дурулашдырылан гуру тоз шәклиндә сатылыр. Темазепам Бирләшмиш Краллыгда јумшаг желатин капсула, еләчә дә полиетиленгликоллу инјексија мәһлулу шәклиндә сатыша бурахылыр.

Хлордiazепоксид сәрбәст әсас шәклиндә вә гидрокен-хлорид дузу шәклиндә капсула вә таблетләрдә, бә'зән исә гуру препаратла долдурулан ампулаларда базара чыхарылыр. Медазепам вә флүрзепам гидрокен-хлорид дузлары гануни истәһсал едилән әззачылыг препаратларыдыр. Ән кениш јайылан 2-калиумлу клоразепатдыр, буна бахмајараг мүүјән мигдар монокалиум клоразепат да истәһсал едилір. Сәрбәст туршу сабит олмајан бирләшмәдир вә карбооксид-сизләшдирмә нәтичәсиндә нордазепам әмәлә кәлир.

Диазепам вә ја ән кениш јайылан бензодиазепин капсула, таблет, сулу вә ја полиетиленгликоллу инјексија мәһлулу, сироп вә суппозиториләр шәклиндә бурахылыр. Бә'зи өлкәләрдә диазепам һәрәкәтсизләшдирмә вә дашынма үчүн һејван јемләринә әлавә едилән иридәнәли тоз шәклиндә истифадә едилір. Еһтимал олунур ки, һәмин препарат бу шәкилдә наркотикләрлә ганунсуз тичарәт саһәсинә дахил олур.

Бә'зән ганунсуз базарда хлордiazепоксид-амитриптилин вә хлордiazепоксид-клидиниум бромид кими комплекс препаратлара раст кәлинир.

Амфетаминләр вә дикәр аналожи стимулјаторлар

Амфетаминләр вә дикәр аналожи бирләшмәләр депрессия, хроники јорғунлуг вә чәки регулјасиясынын (тәнзимләnmәсинин) клиники мұаличәсиндә истифадә олунур. Адәтән онлар өз антидепрессант вә ојандырычы хассәләринә көрә истифадә олунур. Бу мәгсәдләрлә онлар перо-

рал (ағыз бошлуғу илә) гәбул олуна биләр, лакин венадахили гәбул едилдикдә; онларын тә'сири хејли гүввәтли олур. Бу препаратларын хроники венадахили истифадә едилмәси психотик реаксиялар вә паранојал саяыглама доғуруп.

Гануни истехсал едилән амфетамин препаратларынын тәркибиндә мүхтәлиф дузлар формасында дәрман мәддәләри олур. Мүхтәлиф өлкәләрдә онлар таблет, капсул, сироп вә елексир шәклиндә сатышда олур.

Гануни мәнбәләрдән кизләдиләрәк чыхарылан бир сыра аналожи амфетамин эчзачылыг препаратлары ганунсуз базарда иштирак едә биләр.

Онларын һамысы фармаколожи тә'сир бахымындан (стимуляторлар кими) аналожи характеристикалара маликдир вә онлардан истифадә гачылмаз олага асылылыгын формалашмасына кәтириб чыхарыр. 80-чи илләрдә һугу-мүһафизә органлары фенметразин, фендиметразин, фенитиллин вә пемолин кими препаратларла кифәјәт гәдәр тез-тез растлашырдылар. Амфетаминләр чох вахт кәнчләрин суи-истифадә етмәјә башладыглары илк наркотик васитәләрдир ки, адәтән онлары гычыгланманы артырмаг, јухулуғу арадан галдырмаг вә өзүнәинамы јүксәлтмәк үчүн гәбул едилир. Бу препаратлардан истифадә етмәјин нәтичәләри бошбоғазлыг, ејфорик вәзијјәтин мејдана чыхмасы, әсәбилик, гычыгланма вә нараһатлыг, әлләрин әсмәси, бәбәкләр кенишләнмәси вә һәддән артыг тәрләмә, еләчә тә'гиб һисси ола биләр. Бундан әлавә, белә препаратлардан истифадә едилмәси бурун вә ағыз бошлуғунда гурулуғ јарадыр.

Һидрокен-хлорид дузу олан метамфетамин таблетләр вә стерил инјексия мәһлулу шәклиндә бурахылыр. Һугу-мүһафизә органларынын әмәкдашлары өз өлкәләриндә легал шәкилдә реализә едилән конкрет препаратлар һаггында харичи тәсвир вә мә'лумат үчүн мүхтәлиф эчзачылыг мә'лумат-сораг китабларындан истифадә етмәлидирләр.

Ганунсуз һазырланан амфетамин сулфат әләвәләрин вә дурулашдырычыларынын нөвүндән вә һәчминдән асылы олага мүхтәлиф рәнкә малик ола биләр. О, гануни һазырланан препарата охшар олага, ағ рәнкли тоз, еләчә дә чәһрајы, сары вә ја гәһвәји рәнкли тоз шәклиндә сатыла биләр.

Чох вахт нәмли олур вә тәркибиндә үзви әлавәләрин олмасына көрә характеристик хошакәлмәјән ијә малик олур.

Ганунсуз һазырланан метамфетамин гидрохлорид, адәтән, бәркимиш вә ја јапыхмыш күтлә олур. Тәркибиндәки әлавәләрдән асылы олага, о, ағ, гәһвәји вә ја бәнөвшәји рәнкли ола биләр.

ЛСД вә дикәр һаллүсинокенләр

Һаллүсинокенләр – МСС-нә тә'сир едәрәк һиссләрин алданмасындан һаллүсинасијаја (гарабасмаја) гәдәр әһвал вә гаврајыш дәјишилмәсинә сәбәб олан маддәләрдир. Онлар психотик реаксиялар: реаллыг вә керчәклијин гавранылмасынын итирилмәси, һаллүсинасија (гарабасма) вә шизофренија доғура биләр.

а) ЛСД

Л С Д (диетиламид d-лизеркин туршусу) – тәдгигатларын көстәрдији кими, һаллүсинокен хассәләрә малик ја-рысинтетик наркотик васитәдир. О, психотомиметикләр /һаллүсинокенләр синфи маддәләринин прототипидир.

ЛСД индики дөврдә мә'лум олан ән күчлү һаллүсинокенләрдән биридир. Онун хассәләри илк дәфә 30-чу илләрдә ашкар едилмишдир вә узун илләр әрзиндә ондан бә'зән, лакин кифәјәт гәдәр әсас олмадан, психи позғунлуғларын мүаличәси үчүн истифадә етмәји сынагдан кечирмишләр. Гануни әсасларла ЛСД тәхминән 1970-чи илдән истифадә едилмир. О вахтдан е'тибарән ганунсуз базара дахил олан ЛСД препаратлары кизли лабораторияларда һазырланыр.

ЛСД чох вахт примитив аваданлығын көмәји илә ганунсуз олага кизли лабораторияларда һазырланыр, она көрә дә алынан наркотикин тәмизлији вә гүввәси, адәтән, мә'лум олмур. Кизли лабораторияда лизеркин туршусу, тартарат ерготамин, азот, диметилформаид вә диетиламинин ашкар едилмәси, ән азы, ЛСД һазырламаг нијјәтини (чәһдини) сүбүт едир.

Адәтән, ЛСД рәнксиз, дадсыз вә ијсиз маје шәклиндә һазырланыр. О, һәмчинин тамамилә ағ олмајан тоз вә ја ағ, јахуд һәр һансы башга рәнкли мүхтәлиф формалы бөјүк

олмајан һәбләр вә ја таблетләр шәклиндә вә ја капсулалар шәклиндә һазырлана биләр. Бу наркотик ЛСД мәһлулунун кичик дозалары һопдурулмуш шәкәр парчалары шәклиндә истифадә едилир. Бундан әлавә, сахламаг мәгсәдилә сүчәкән кағыз парчалары бу наркотиклә һопдурулур вә ја ону маркалара вә јарлыклар (етикетләрә) чәкирләр.

ЛСД-нин нормал дозасы тәхминән 100-200 микрограмдыр.* Мүәјјән толерантлыг сәвијјәси әлдә етмиш тәч-рүбәли ЛСД истеһлакчылары 2000 микрограм нисбәтиндә доза гәбул едә биләрләр. ЛСД-дән физики асылылыг мүша-һидә едилмәмишдир. Лакин бәзи ЛСД истеһлакчыларында наркотик гәбул етмәдән дә гәфилдән әввәлләр ЛСД гәбул едәркән әмәлә кәлән һаллүсинасијалара охшар олан тәқрар һаллүсинасијалар әмәлә кәлә биләр.

ЛСД вә диқәр һаллүсинокенләрин физиоложи тәсири нәбзин вә ган тәзјигинин артмасында, бәбәкләрин кенишләнмәсиндә, әсмәдә, овучларын сојуг вә тәрли олмасында, бәзән титрәмә вә өкүмәдә өзүнү кәстәрир.

60-чы илләрдә ЛСД ганунсуз базарда илк дәфә көрүнәндә, ону, адәтән, эн мүхтәлиф маддәләрә әлавә едирдиләр. Бунун үчүн ЛСД мәһлулу дамчысыны һәр һансы абсорбси-јәдичи материала гатырдылар. Шәкәр парчалары, су чәкән вә ја һәр һансы диқәр һигроскопик (нәмчәкән) кағыз (“гурутма кағызы”) вә сонрадан бош желатин капсулаларына долдурулан фармаколожи (чәһәтдән) индифферент тозлар кениш истифадә едилән субстратлар олмушдур. ЛСД дозаларыны желатин гәлибләринә (формаларына) долдуруб, сонрадан бәркимиш желатини хырда квадратлар бөлмәклә һазырланан, “пәнчәрә шүшәләри” ады илә танынан форма да кениш јајылмышды. Бунунла белә эн кениш јајылан форма әввәлки кими мүхтәлиф өлчүлү, формалы вә рәнкли таблетләр олмушдур.

Таблет һазырламаг үчүн һомокен гарышығын һазырланмасы мүрәккәб (чәтин) олдуғуна көрә, таблетләрдә ЛСД-нин тәркиби 20-дән 500 микрограма гәдәр тәшкил етмишдир. 70-чи илләрдә ЛСД-нин эн кениш јајылан дозалы формасынын таблетләр олмасына бахмајараг, ЛСД таблетләринин нөв мүхтәлифлији азалмыш вә башлача олараг еј-

* 1000 микрограм = 1 миллиграм

ничинсли препаратлар хазырламаг игтидарында олан лабораторияларда хазырланмышдыр. ЛСД таблетлэринин эн кениш жайылмыш нөвү микротаблетлэрдир. Онлар һәр таблетдә 100 микрограма гэдәр ЛСД олан тэхминэн ејни ЛСД дозаларындан ибарэт вә тэхминэн 1,66 мм диаметрли даирэви таблетлэрдир.

80-чи иллэрдә “кағыз” дозалара бөлүнмүш формалар ганунсуз базарда даһа кениш жайылмышды. Әввәлки “кағыз” формалардан – ЛСД мәһлулуну кағызга дамчыладырдылар – фэргли олага јени “кағыз” дозалара бөлүнмүш формалар ЛСД мәһлулуну хусуси мөһүрләнмиш кағызга һопдурмагла хазырланыр. Бунун нәтичәсиндә даһа чох ејничинсли препарат хазырланыр. Бир гајда олага, белә кағыз вэрәглэр тэхминэн 5 квадрат миллиметр өлчүлү квадратлара перфорасија едилир, һәр бир квадрат 30–50 микрограм ЛСД нисбәтиндә ејни дозадан ибарэт олур.

Һүгүг-мүһафизә органлары мүхтәлиф шәкиллэрлә, о чүмлэдән мүчэррэд тәсвир вә комикслэрлә, еләчә дә маркалар вә татуировка трафаретлэри кими ЛСД мәһлулу һопдурулан кағызларла растлашырлар. Бу јени вә чох јахшы сатыллан шәкиллэр вә ЛСД мәһлулу һопдурулан чүрбәчүр кағыз эшјалар наркотиклэрин эн кәнч потенциал истехлакчыларыны чәлб етмәкдән өтрү нәзәрдә тутулур вә хазырланыр.

“Кағыз” дозалы формалар, микротаблетлэр типли кичик таблетлэр вә ја адәтән 50 микрограм ЛСД тәркибли желатин формалар индики дөврдә ганунсуз базарда эн кениш жайылан формалардыр. Бунунла белә, ЛСД мәһлулунун эн мүхтәлиф субстратлара әлавә едилмәсинин садәлијини нәзәрә алараг, дикәр формалары да диггәтдән силмәк олмаз.

ЛСД истехлакчылары, адәтән, бу наркотикин истехлакы просесини “туршунун бошалдылмасы” адландырырлар.

б) Псилосибин вә Psilocybe көбәләји

Псилосибин Psilocybe көбәләјинин актив тәркиб һиссәсидир. Бу – ағ кристал маддәдир. Бүтүн һаллүсинокенлэр арасында тәсир гүввәсинә көрә мескалин вә ЛСД арасында аралыг мөвге тутур. Бу - чох тезтәсирли препаратдыр. Ону тәсири гәбул едилдикдән тэхминән 15 дәгигә-

дэн сонра башлајыр вэ 90 дэгийгэдэн сонра эн жүксэк нөгтэ-синэ чатыр. Псилосибинин тэ`сири 5-6 саат эрзиндэ галыр. Толерантлыг вэ физики асылылыг гејдэ алынмамышдыр.

Һәм легал, һәм дэ гејри-легал олараг псилосибин кө-бөлэклөрдөн һасил едилир. Вахташыры псилосибинэ нарко-тиклөрин ганунсуз дөвријјэси саһэсиндэ раст кэлмэк олар.

Psilocybe көбөлөклөри гэдим астеклөр империјасы эһалисинин дини вэ макик ајинлөринин ичра едилмэсиндэ мүһүм рол ојнамышдыр. Эсас дини ајинлөр мүгэддэс һесаб едилэн вэ “теонанактл” (мүгэддэс чисм) адландырылан бу көбөлөклөрин истехлакы илэ бағлы олмушдур. Psilocybe Mexica нөвлү көбөлөјин һаллүсинокенлөри еһтива едилэн, Мексика һиндилөринин гэдим эн`әнэлөриндэ дөрин көк ат-мыш ајин бизим дөврлөрэ гэдэр дэ сахланмышдыр.

Psilocybe көбөлөкөри һәр јердэ јайылдығына көрө тәркибиндэ һаллүсинокенлөр олан дикөр көбөлөк нөвлөри арасында үстүнлүк тәшкил едир. Бу көбөлөјин 140-дан ар-тыг нөвү мә`лумдур, һәм дэ онларын 80-дэ, белэ һесаб еди-лир ки, психотроп маддэләр вардыр. Бу көбөлөклөр һәм Арктикада, һәм дэ тропик јерлөрдэ раст кәлинир, лакин он-лар, эсасән, мүлајим иглими олан јерлөрдэ јайылмышдыр. Һәмин көбөлөклөр тәбии шөраитдэ вэ мүхтәлиф үзви суб-страт үзөриндэ, мәсәлән, чүрүнтү, пејин, чүрүјән ағач, торф, еләчэ дэ мамыр үзөриндэ битир.

Наркотик васитәләрлэ суи-истифадэ бахымындан ики нөв: Psilocybe Semilanceata вэ Psilocybe Cubensis хүсуси-лэ фэрглөнир. Бир нечэ иллэр эввэл тәркибиндэ бир чох өл-көлөрдэ нөзарәт едилэн күчлү тә`сирли психоактив маддә-ләр олан бу көбөлөклөрдөн суи-истифадэ едилмәси кәскин артды. Онлардан тәзэ вэ ја гурудулмуш шәкилдэ јемәкдэ истифадэ олунурду.

Psilocybe Semilanceata вэ ја фрикија гапаглары ад-ландырылан көбөлөк нөвү даһа кениш јайылмышдыр. Бу псилосибин тәркибли көбөлөклөрэ, мәсәлән, Шимали вэ Мәркәзи Авропада, Шимали Америкада, ССРИ-дэ вэ Ав-стралијада раст кэлмэк олар. Онлар мүнбит јердэ, от ичин-дэ, һејван төвлөлөри илэ јанашы саһәлөрдэ, пејин сәпилмиш өрүшлөрдэ вэ чәпәнликлөрдэ топа шәклиндэ вэ ја тәк-тәк битир.

в) Мескалин

Фенилетиламин төрәмәси олан м е с к а л и н пејот кактусунун эсас психотроп алкалоидидир. Пејот кактусунун таркибиндәки бүтүн алкалоидларин 30 фаизинә гәдәрини мескалин тәшкил едир. Онун концентрасијасы 0,5-дән 1,5 фаизә гәдәр арасында олур.

Мескалин типик һаллүсинокен маддәдир. О, ЛСД-јә нисбәтән (2-3 дәфә) зәифдир вә перорал (ағыз бошлуғу илә) гәбул олунур, чәкилир вә ја инјексија илә јеридилир. Толерантлыг вә физики асылылыг гејдә алынмамышдыр. Көтүрүлән мескалин нүмунәларинин чоху фенсиклидиндән ибарәт олмушдур.

Мескалин кизли лабораторијаларда асанча синтез едилә биләр. Америка Бирләшмиш Штатларында вә Авропанын ганунсуз наркотик базарларында о, сулфат вә ја гидрокен-хлорид дузу шәклиндә тәмсил олунур. Көтүрүлән мескалин нүмунәларинин чоху фенсиклидиндән (ФСР) ибарәт олмушдур.

Мескалин “дүјмәләри” (пејот) Лофофор Уилјамс (*Lophophora Williamsii*) кактусунун гурудулмуш гәһвәји дәјирми габарчыгларыдыр. Мескалин “дүјмәләри” наркотикларин ганунсуз базарында даһа кениш јајылмыш формадыр.

Гәдим астеклар јетишмиш биткени тач шәклиндә тамамлајан түкчүк дәстәсинә көрә бу кактусу “пејотл” адландырмышлар; һаллүсинокен хассәләри илә әлагәдар олараг ајинләрин ичра едилмәсиндә мүһүм рол ојнамышдыр. Бизим дөврдә дә о, Шимали Мексиканын бә’зи тајфаларынын вә Шимали Американын јерли халгларынын ајинләриндә әввәлки кими, истифадә едилир. Бу кактус пејот адланыр.

г) МДА

М Д А – синтетик вә ја јарысинтетик маддәдир. О, мескалин вә амфетаминларин тә’сирини өзүндә бирләшдирир вә интоксикасија вә өлүмлә нәтичәләнә биләр. Толерантлыг вә физики асылылыг гејдә алынмамышдыр.

ғ) ДМТ

Адәтән сүн’и јолла һасил едилән диметилтриптамин (ДМТ) Чәнуби Американын вә *Pae...*

бэ'зи биткилэринин тохумларында да ашкар едилмишдир. О, кристал тоз вэ ја мэхлул шэклиндэ, јахуд түтүн вэ ја чэ-фэри илэ гарышыг шэклиндэ һазырлана билэр. ДМТ-нин тэ'сири ЛСД-нин тэ'сиринэ охшардыр, лакин ДМТ хејли зэйфдир вэ тэ'сири гысамүддэтлидир.

д) Фенсиклидин

Фенсиклидин (ФСП) – анастетиклэрин (ағры-сызлашдырычыларын) аналкетиклэрин (ағрыкэсэн) вэ һал-лүсинокенлэрин хассэлэринэ малик МСС стимулјаторудур.

Тэмиз һалда ФСП ағ кристал тоздур, о, тоз вэ ја мэхлул шэклиндэ, елэчэ дэ таблетлэрдэ вэ капсулаларда реализэ едилир. Чох вахт битки хаммалы, мәсэлэн, чэтэнэ ФСП мэхлулу илэ һопдурулур, гурудулур вэ ганунсуз ба-зарда сатылыр. Бу шэкилдэ чэкилмэ просесиндэ ФСП вэ чэтэнэ инсан организминэ комплекс тэ'сир едир.

ФСП мүхтэлиф чүр тэ'сир көстэрэ вэ мүхтэлиф чүр көрүнэ билэр. ФСП-нин орта дозасы этрафдакы һэр шејдэн ажры дүшмэ вэ јадлашма һисси вэ күчүн артмасы вэ дөзүм һисси доғура билэр. О, һәмчинин лал олмаја (нитги итир-мэјэ), нитгин вэ һэрэкэтлэри элагэлэндирмэнин позулмасы-на кэтириб чыхара билэр.

Нэзарэт едилэн маддэлэрин аналоглары (Аналог наркотиклэр)

Кизли лабораторијаларда һазырланан бир сыра ја-рысинтетик маддэлэр вэ ја нэзарэт едилэн маддэлэрин ана-логлары аналог наркотиклэр кими таныныр. Онлар һансы-са башга нэзарэт едилэн маддэлэрин (мәсэлэн, мепердин, фентанил вэ амфетаминлэр) кимјэви структуруну бир гэдэр дэјишдирмэк јолу илэ алынан јени маддэлэрдир.

Аналог наркотиклэр илкин маддэлэрдэн, адэтэн, да-һа күчлү олур. Онлар чох вахт токсик (зэхэрли) олур вэ јүксэк аддиктив потенциала маликдир. Мүэјјэн едилмишдир ки, белэ аналоглардан бири бејин һүчејрэлэрини дағыдыр, дикэри Паркинсон хэстэлији симптомлары доғурур вэ го-чалма просесини сүр'этлэндирир, үчүнчүсү ону истехлак едэнлэри ифлич едир, дөрдүнчүсү исэ һероиндэн тэхминэн 6000 лэфэ күчлүдүр. бvна көрэ дэ ани өлүмэ сэбэб олур.

Бу наркотикләр чүрбәчүр жаргон адларла вә ишарәләрлә ганунсуз базарда мөвчуд олур. Белә маддәләрин бир группу аз мүддәтә тә'сир едән күчлүтә'сирли синтетик опиоид олан фентаниллә бағлыдыр ки, бу да анестетик (ағрысызлашдырычы) вә аналкетик (ағрыкәсән) шәклиндә терапевтик мәгсәдләрлә истифадә едилир. Кизли лабораторияларда һазырланан фентанил аналоглары 80-чи илләрин әввәлләриндә чүрбәчүр жаргон адларла мејданачыхмышдыр ки, онларын да ән кениш јайыланы синтетик героиндир.

Кизли истехсал олунан аналог наркотикләрин башга бир группу амфетаминлә әлагәдардыр, бир сыра өлкәләрдә, хусусилә Чәнуби вә Шимали Америка вә Авропа өлкәләриндә јайылмышдыр. Онлара МДА (метилен диоксиамфетамин) вә хусусилә МДМА (метилен диоксиметамфетамин) аиддир. Сонунчу "екстаз" вә ја "екс-ти-си" типли мүхтәлиф жаргон адларла раст кәлинир. Бу маддәләр типик һаллүсинокенләрдир.

Үзви һәлледичиләр вә учучу препаратлар

Үзви һәлледичиләрә вә учучу препаратлара МСС-нә депрессантлара охшар тә'сир едән јүксәкучучу бирләшмәләрин бир силсиләси аиддир. Бу бирләшмәләр ја отаг температуру шәраитиндә газаохшар вәзијјәтдә, ја да маје һа-лында мөвчуд олур, һава илә бирләшдикдә тез бухарланыр. Боја дурулашдырычылары вә ләкәапаранлар, јапышган, бензин, керосин вә диқәр нефт мәһсуллары, алышганлар вә чыраглар үчүн мајеләр, кәјимин тәмизләнмәси үчүн мајеләр, еләчә дә мүхтәлиф аерозоллар ән кениш истифадә олунан үзви һәлледичиләрә аиддир. Толуол, асетон, бензин, тетра-хлорметан, хлороформ, етил ефири, еләчә дә мүхтәлиф спиртләр вә асетатлар онларын актив тәркиб һиссәләриндәндир.

Токсикоманлар бу маддәләри билаваситә онларын сатылдығы габлардан онларла һопдурулан парча васитәсилә вә ја полиетилен пакетдән тәнәффүс јолу илә гәбул едиләр. Бу маддәләр, адәтән, сәрбәст сатыша дахил олур вә наркотикләрин дөвријјәсини тәнзимләјән һүғуги нормалара ујғун олараг нәзарәт едилмир.

ГИЧС вэ наркотиклэрдэн венадахили суи-истифаде

ХХ эсрдэ кениш јајылмыш хэстэликлэрдэн бири ганылан иммун чатышмазлыгы синдрому (ГИЧС) адланыр.

ГИЧС инсанын мүдафиэ механизмини зэйфлэдир, ону хэтта эн аз агрессив бактеријаларла вэ дикэр микроорганизмлэрлэ мүбаризэ апармаг габилијјетиндэн мөһрум едир. Бу хэстэлији инсанын иммун чатышмазлыгы вирусу (ИИЧВ) төрөдир.

Әслиндэ ГИЧС, даһа доғру олараг, ИИЧВ инфексиясынын (јолухмасынын) сонунчу чидди тэзаһүрү, инсанын иммун системинин мүһүм компонентләрини дағыдан вэ ја сырадан чыхаран вирус кими мүәјјән едилир. ГИЧС гурбанларынын өлүмлэринин фактики сәбәбләри эн мүхтәлиф, кифәјәт гәдәр надир инфексиялар вэ дикэр хэстэликләрдири, ади шәраитдә сағлам иммун системи уғурла онларын өһдәсиндән кәлир.

ИИЧВ вирус һиссәчикләри вэ ја хэстэлијә јолухмуш һүчәјрәләр билаваситә ган дөвранына дүшдүјү һалда кечир. Буна көрә дә ИИЧВ кечмәсинин вэ ГИЧС-лә јолухманын әсас јолларындан бири наркотиклэрдән, мәсәлән, һероиндән вэ кокаиндән венадахили истифаде едилмәсидир.

Наркотикләрин венадахили истифадәси үч әсас һалда ГИЧС-ин кечмәсинин башлыча јолудур:

а) наркотикләри венадахили гәбул едән наркоманлар тәрәфиндән дәриалты инјексияларын ијнәләрин, шприсләрин вэ дикэр предметләрин биркә истифаде едилмәси нәтичәсиндә вирус кечә биләр;

б) наркотикләри венадахили гәбул едән ИИЧВ-ә јолухмуш наркоманлар чинси әлагә тәрәфдашына вирусу кечирә биләрләр;

с) наркотикләри венадахили гәбул едән хэстэлијә јолухмуш наркоман гадынлар вэ ја наркотикләри венадахили гәбул едән наркоманларын чинси әлагә тәрәфдашы олан гадынлар вирусу бәтнләриндәки дөлә кечирә биләрләр.

Наркотикләрин венадахили истифадәси илә фаһишәлик арасында сых әлагә һүгүг-мүһафизә органлары вәзифәли шәхсләрини хүсусилә гајғыландырыр. Онлар мәсәлән, евдән гачмыш, наркоманија вэ фаһишәлик јолуна дүшмүш,

хүсусилә даһа чох кәнчләр арасында бу һадисә илә тез-тез растлашырлар.

Адәтән һугуг-мүһафизә органлары эмәкдашлары наркоманларын диндирилмәсиндә вә ја һәбси кедишиндә јолухма тәһлүкәсинә мә'руз галмырлар. Лакин онлар ачыг јараларла, јараланмаларла, наркотикләрин истеһлакы үчүн истифадә едилмиш эшјаларла билаваситә әләгәдән узаг гачмалыдырлар.

ИИЧВ вә ГИЧС вирусунун тәсадүфи кечмәсинин ән бөјүк еһтималы чинајәт јеринин ахтарышы кедишиндә, о чүмләдән наркотикдән венадахили истифадә едән наркоманларын автомобилләринә вә палтарларына бахыш кечириләркән мејдана чыхыр. Кизләдилән дәриалты инјексија ијнәләри ахтарыш заманы эмәкдашлары јаралаја биләр. Ијнәләри вә ја үзәриндә хәстәлијә јолухмуш ган гала билән дикәр ити предметләри ахтараркән онлар һәддән артыг еһтијатлылыг көстәрмәлидирләр.

Түпүрчәкдә (ағыз сујунда) ГИЧС вирусунун консенсисјасы олдугча аздыр; буна көрә дә ГИЧС-ин түпүрчәклә кечмәси аз инандырычыдыр. Буна бахмајараг эмәкдашлар шүбһәли шәхсин түпүрчәји илә бағлы еһтијат тәдбирләрини көрмәлидирләр. Истәнилән түпүрчәк су вә сабунла јујулмалыдыр. Вә әкәр шүбһәли шәхсин селији (түпүрчәји) ағыз вә ја көзә дүшәрсә, дәрһал ағыз мүвафиг васитә илә јахаланмалы вә көзләр хүсуси мәһлулла јујулмалыдыр.

Шүбһәли шәхсин биоложи мајесинин үзә, ағыз, буруна вә ја көзә дүшә биләчәји еһтимал едилдији һалда эмәкдашлар үзүн вә көзләрин мүдафиәси үчүн еһтијат тәдбирләри көрмәлидирләр. Истәнилән биоложи маддә илә тәмасда олмуш әлләр һадисәдән дәрһал сонра, әкәр әлләрдә горујучу әлчәкләр олса белә, сабунла тәмиз јујулмалыдыр.

ГИЧС-дән башга, наркотикләрин венадахили истифадәси нәтичәсиндә малјарија вә һепатит кими дикәр хәстәликләр дә кечә биләр.

5.3. НАРКОТИК ВАСИТЭЛЭРИН ЕЈНИ- ЛЭШДИРИЛМЭСИ

Наркотики идентификасија етмэк үчүн эмелијјат эмэкдашы шүбһә доғуран маддэлэрин даһа дегиг анализини апармалыдыр. Наркотиклэрин истехсал рајонлары вә сатыш үсуллары һаггында эмелијјат эмэкдашынын билији онун гаршылашдығы наркотикин нөвү һаггында үмуми анлајыш верә билэр.

Мүэјјән маддэләр сечилдикдән сонра рәнк реаксијасы верән кимјәви реактивлэрдән истифадә етмәклә наркотикин илкин идентификасијасы апарыла билэр. Көстәрилән рәнк реаксијалары мүэјјән мәһдудиијјәтләрә маликдир:

а) бу нүмунэләр кәмијјәт дејил кејфијјәт нәтичэләрини көстәрир (наркотикин концентрасијасы намәлум галыр);

б) онлар јалныз илкин вә еһтимал сәчијјәси дашыјыр (елми кимјәви анализ ән инандырычы сүбүтдур);

с) нүмунәнин мәнфи нәтичәси наркотикин олма еһтималына истисна етмир;

д) нүмунәнин мүсбәт нәтичәси наркотикин олмасына там тәминат вермир.

Наркотикләр маје, тозшәкилли вә ја бәрк һалда ола билэр. Тозшәкилли наркотикләр дикәр маддэләрлә гарышдырыла билэр; тоз капсулалара долдурула билэр. Әкәр наркотик капсулалардадырса, капсула тозун чыхарылмасы үчүн ачыла билэр. Эмелијјат ишчиси таблети ја тоз һалында әзә билэр, ја да ону ики һиссәјә бөләрәк таблетин мәркәз һиссәсиндән мүэјјән мигдар тоз көтүрә билэр. Хаммалы идентификасија етмэк үчүн бир нечә һиссәчијин нүмунәси көтүрүлә билэр.

Наркотикин идентификасијасы мәгсәдилә илкин анализ апаран эмелијјат ишчиси үчүн еһтијат тәдбирләринин олдугча мүһүм әһәмијјәти вардыр. Кимјәви реактивләр кими бәзән гәләвидән истифадә едилир ки, бу да дәридә јаныглар вә гычыгланма доғура билэр. Бәзи коммерсија дәстләри анализ апарылмасы үчүн шүшә ампулалардан истифадә едилмәсини нәзәрдә тутур вә онлары ачаркән хырда шүшә гырынтылары гопа билэр. Анализи әлчәк кејинмәклә

апармаг лазымдыр, элчэк олмадыгда исэ анализ апарылдыгдан дэрһал сонра эллэр јујулмалыдыр. Әмәлијјат ишчиләри јемәкдән әввәл вә ја нәсә ичмәк истәдикдә һәмишә элләрини јумалыдырлар.

Һугуг-мүһафизә органлары әмәкдашларынын сәрәнчамында наркотикләрин идентификасијасы үчүн мүхтәлиф дәстләр (чиһаз комплектләри) вардыр. Бу дәстләрдә ичәрсиндә кимјәви реактивләр олан сынаг шүшәләри олур ки, онлар да ихтисаслы кимјачы тәрәфиндән һазырлана биләр. Јадда сахланмалыдыр ки, бу реактивләрин сахланма мүддәти баша чатанда онлар өз активлијини итирирләр.

Чинајәт јериндә наркотикләрин идентификасијасы методларыны өјрәнмәк үчүн мүтәхәсисләр (экспертләр) Бирләшмиш Милләтләр Тәшкилатынын “Суи-истифадә предмети олан наркотикләрин експрес-анализ методлары” адлы вәсаитиндән истифадә едә биләрләр. Бу вәсаит чинајәт јериндә наркотикләрин анализи үчүн дәстләрлә бәрәбәр сорғу әсасында көндәрилир.

5.4. НАРКОТИК ВАСИТӘЛӘРИН ВӘ ПСИХОТРОП МАДДӘЛӘРИН ГЕЈРИ-ГАНУНИ ДӨВРИЈЈӘСИНИН ГАРШЫСЫНЫН АЛЫНМАСЫ

Наркотик васитәләр вә психотроп маддәләр ганунсуз истәһсал вә ја һазырланма нәтичәсиндә, јахуд да наркотикләрин гануни каналларла һәрәкәти заманы мүәјјән мәрһәләдә онларын иткиси нәтичәсиндә ганунсуз дөвријјә саһәсинә дахил олур. Сонрадан ганунсуз дөвријјә бир өлкә чәрчивәсиндә апарыла вә ја трансмилли характер ала биләр.

Ганунсуз дөвријјә предмети башлыча оlaraг тәбии васитәләрдир ки, онларын да чоху јалныз мүәјјән рекионларда јетишдирилир. Наркотикләрин һасил едилдији биткиләр чох вахт кизли оlaraг учгар дағ рајонларында, мешә талаларында вә ја дикәр биткиләрлә гарышыг һалда бечәрилир. Биткиләрин өзү вә онлардан һасил едилән мәһсуллар ат-араба нәглијјатында чәнкәлликләрдән, сәһралардан вә дағ силсиләләриндән дашыныр, автомобилләр вә кәми, коммерсија авиаширкәтләринин тәјјарәләри вә хүсүси тәйя-

рэлэр васитэсилэ жола салыныр, почт илэ вэ сәнајә малларынын коммерсија партијаларында көндәрилир; сәрнишинләр онлары өз жүкләриндә вә ја үстләриндә кизләдир. Гачагмалчылыгла һәвәскарлар (дилетантлар), тәкбашына фәалијјәт көстәрән шәхсләр вә хырда вә ја ири чинајәткар тәшкилатларын үзвләри мәшгул олурулар.

Синтетик наркотикләрин фабрикләрдә вә лабораторијаларда истехсалы гануни дахили вә бејнәлхалг тәләбаты хејли үстәләјир. Белә наркотикләрин һазырланмасы тәбии наркотикләрин һазырланмасына нисбәтән даһа чох мәркәзләшдирилмишдир ки, бу да онлара мүйјән нәзарәти һәјата кечирмәјә имкан верир. Тәчрүбәдә синтетик наркотикләр ганунсуз олараг гисмән кизли истехсал саһәсиндән олса да, әсасән, гануни сатыш каналларындан итмәси, оғурлуг, фырылдаг, тибби ресептләрдән суи-истифадә вә ја онлара нәзарәт едилмәмәси нәтичәсиндә дахил олуру. Наркотикләрин гануни сатыш каналларындан жоха чыхмасы чох вахт ири һәчмләрдә баш верир. Бу она көрә тәшкил едилир ки, сонрадан ганунсуз канал васитэсилә алыб-сатмаг үчүн наркотикләр әлдә едилсин.

Лакин наркотикләрин, хусусилә тирјәк, һероин, кокаин вә чәтәнәнин бејнәлхалг дөвријјәси илә бағлы әмәлијјатларын хејли һиссәси бу саһәдә ихтисаслашмыш бејнәлхалг чинајәткар тәшкилатлар тәрәфиндән кизли шәкилдә чох јахшы тәшкил едилир вә һәјата кечирилир. Наркотикләрин сатышынын мүхтәлиф мәрһәләләри уғур газанмаг үчүн максимал имканларын тәмин едилмәси мәгсәдилә һәртәрәfli планлашдырылыр вә һәјата кечирилир. Кәлир о гәдәр чохдур ки, бу ишин бүтүн иштиракчыларынын хидмәтләрини чох жүксәк өдәмәк имканы олуру. Ән бөјүк һаггы тәшкилатчылар вә наркотикләрин тичарәтини малијјәләшдирән шәхсләр әлдә едирләр. Дашыјычыларын иши исә нисбәтән гәнаәткарлыгла өдәнилир.

Наркотикләрин мәһдуд мигјасларда гачагмалчылығы илә мүйјән дәрәчәдә дилетантлар, чох вахт кәнчләр, мәшгул олурулар, онлар шәхси истифадә үчүн вә ја мүйјән фәалијјәти малијјәләшдирмәк үчүн чох да бөјүк олмајан мигдарда чәтәнә, кокаин вә ја һаллүсинокенләр апарырулар. Беләләри гејри-ихтијари олараг чинајәткар тәшкилатлар үчүн наркотикләрин дашыјычыларына чеврилә биләрләр,

чүнки о тәшкилатлар бу ишин әвезини нағд өдәјир вә ја башга үсулла мұкафатландырырлар. Белә гачагмалчылар коммерсија авиаширкәтләринин тәјјарәләриндән истифадә едә, наркотики үстүндә кечирә, онлары машинла мүәјжән јерә дашыја биләрләр: онлара милли сәрһәди һансыса көмрүк мәнтәгәсиндә јалныз бир дәфә кечмәк тапшырығы да верилә биләр.

Наркотикләрин ганунсуз дөвријјәси илә бағлы олан һүгүгпозмаларын бир сыра хүсусијјәтләри вардыр. Гурбанлар вә ја зәрәрчәкмишләр һүгүгпозма фактлары барәдә надир һалларда мәлүмат верирләр. Чох вахт чинајәт јеринә бахыш кечирилмәси ја үмумијјәтлә һеч бир нәтичә вермир, ја да истинтага чох аз көмәк едир. Буна көрә дә һүгүг мұһафизә органлары әмәкдашы, бир гәјда олараг, шүбһәли шәхс тәрәфиндән наркотикләрин сахланмасы фактыны вә ја она аид дикәр һүгугазидд характерли һаллары мүәјжәнләшдирмәклә чинајәти елә онун төрәдилмәси кедишиндә ачмалыдыр.

Бундан башга, наркотикләрин тичарәти илә мәшғул оланлар билаваситә наркотикләрлә бағлы чинајәтләрә аид ганунлардан әлавә дикәр ганунлары да позурлар. Чох вахт наркотикләрин гачагмалчылығы вә сатышы кедишиндә банк ишинә, почт хидмәтләринә, идхал вә ихрача, силаһ сахланмасына вә бир чох дикәрләринә аид ганунлар позулур; тез-тез фырылдагчылыг, рүшвәтхорлуг, коррупсија һаллары баш верир. Мүвафиг ганунлара риајәт олунмасынын тәмин едилмәси үзрә гәти һәрәкәтләр наркотикләр һаггында ганунлара риајәт олунмасынын тәмин едилмәси үзрә тәдбирләрә мұһүм әлавәдир.

Наркотикләрин суи-истифадәси вә онларын ганунсуз дөвријјәси илә бағлы проблемләрин чиддилији вә иримигјаслылығы илә әлагәдар олараг үмуми сијасәтин гаршысыны алма вә нәзарәт програмларынын систематик әсасда ишләниб һазырланмасы мәсәләси мүстәсна мұһүм әһәмијјәт кәсб едир. Уғур газанмаг үчүн сәләһијјәтли органлар һүгүг, сијасәт вә тәчрүбә саһәсиндә елә мүтәшәккилик, ихтисаслашма вә әтрафлы дүшүнүлмә дәрәчәсини тәмин етмәлидирләр ки, ганунсуз дөвријјә илә мәшғул олан шәхсләрин һәрәкәтләрини фәргләндирсин. Һүгүг-мұһафизә тәдбирләри сәвијјәсиндә ефектив әкс-тәсир үчүн мәнтиги,

концептуал вэ перспективли дүшүнчэ тэтбиг етмэк дэ зэру-
ридир.

Наркотиклэрин ганунсуз дөвријјэсинин гаршысыны алмаг сахэсиндэ сә'јлэр һәм тәклиф проблеминэ, һәм дэ тә-
ләб проблеминэ аид олмалыдыр. Наркоманија һадисэсинин
бу аспектлэриндән јалныз биринэ диггэт јетирилмәси лабүд
уғурсузлуға сәбәб олачагдыр.

Тәләб вэ тәклиф мүнәсибәтиндә тәклифин ролуну
азалтмаг сәһв оларды, чүнки бу элементлэр бир-бири илә
гырылмаз әлагәли вэ гаршылыглы асылыдыр. Тәклиф га-
нунсуз наркотиклэрин кениш базарыны формалашдырмаға
көмәк едир вэ онларын әлверишли олмасыны тә'мин едир,
еләчә дэ базарын нисбәтән баһа олмајан наркотиклэрлә
долдурулмасына сәбәб олур. Чох адамын, хүсусилә кәнчлә-
рин гаршысыны ала билмәдикләри ширникмәләр мејдана
чыхыр.

Тәләб проблеминин вэ хүсусилә профилактиканын
нисби мүнһүмлүјүнүн әһәмијјәтинин азалдылмасы вэ ја она
әһәмијјәт верилмәмәси – бу кифајәт гәдәр типик јанашма-
дыр – һәмчинин наркотиклэрин кениш мигјасда истифадәси
үчүн әсас јарадыр. Бу, һәмчинин, тәләбин артмасына вэ ба-
зарларын даим кенишләнмәсинә, еләчә дэ чинајәткар инһи-
сарчы бирләшмәлэрин (синдикатларын) потенсиал нарко-
тика истеһлакчыларынын тез әлә алына билән группларына
даһа асан чыхыш әлдә етмәсинә көмәк едир. Бундан башга,
белә бөјүк, ағласызмаз кәлир олан јердә хырда вэ ири са-
hibкарлар бөјүк рискә кетмәјә һазыр олурлар.

Бир чох өлкәлэрин тәчрүбәси көстәрир ки, истеһла-
кын јүксәк сәвијјәсини мүәјјән едән әсас факторлар ганунсуз
наркотиклэрин олмасы вэ асан әлдә едилмәсидир. Көндә-
рилмә мәнбәләри вэ каналлары тәләб вэ тәклифин сәвијјә-
синдән асылы олагаг дәјишир.

Һүгуг-мүһафизә тәдбирләри тәләб вэ тәклифин сә-
вијјәсинә тә'сир едир вэ ону дәјишдирә билир. Зәрури олан
одур ки, һүгуг-мүһафизә органлары ганунсуз наркотиклэ-
рин дахил олма мәнбәләри вэ каналларына, онларын ис-
теһлакы формаларына, сәвијјәсинә вэ тәләбә аид мәсәләләр-
дә мә'луматландырылсын, онлары јахшы ајырд едә билсин-
ләр вэ мејдана чыхан проблемлэрин таразлашдырылмыш
(баланслы) һәлли үчүн лазыми тәдбирләр көрә билсинләр.

Имкан дахилиндэ наркотиклэр хаггында ганунлара риајэт олунмасынын тэ мин едилмэси үзрэ орган эмэкдашларынын хэртэрэfli вэ ихтисаслашдырылмыш хазырлығыны тэшкил етмэк лазымдыр ки, шэхси hej`эт хусуси вэрдишлэр, о чүмлэдэн наркотиклэр хаггында ганунлара хэм милли, хэм дэ бејнэлхалг сэвијјэлэрдэ риајэт олунмасыны тэ мин едилмэси үзрэ разылашдырылан экс-тэдбирлэр көрмэјэ имкан верэн бачарыг вэ вэрдишлэри тэкмиллэшдирсин.

Ганунсуз наркотиклэрин тэклифинин азалдылмасы үзрэ тэдбирлэр ганунсуз дөвријјэнин мүхтэлиф мэрһэлэлэрини – малијјэлэшдирмэ, истехсал, гачагмалчылыг, сатыш вэ јајылманы эһатэ етмэлидир. Хүгуг-мүһафизэ органлары наркотиклэрин дөвријјэси просесиндэ истифадэ едилэн бүтүн васитэлэри, хэр јолла, мäsэлэн, ганунсуз дөвријјэ иштиракчыларыны сахламаг; наркотик васитэлэри, аваданлығы вэ гачагмал партијаларыны мүсадирэ етмэк, ганунсуз дөвријјэдэ истифадэ едилэн вэ ја наркотиклэрлэ эмэлијјатлардан кэлэн кэлирлэрлэ элдэ едилэн эмлакы (малијјэ вэсатилэри, евлэр, машынлар, кэмилэр вэ тэјјарэлэр дахил олмагла) мүсадирэ етмэк јолу илэ арадан галдырмалыдырлар. Бундан элавэ, хүгуг-мүһафизэ органлары информасија вэ кэшфијјат ахтарыш мэ луматлары топламагла мэшғул олмалы, елэчэ дэ ганунсуз дөвријјэ методларынын дэјишдирилмэсини вэ мүхтэлиф чинајэткар эмэлијјатларын һэјата кечирилмэсини өјрэнмэли вэ тэһлил етмэлидир.

Наркотиклэрин тэклифини азалтмаг үчүн эсас васитэлэрдэн бири плантасијалары мэхв етмэклэ истехсалы азалтмагдыр. Бундан элавэ, чэтэнэ, тирјэк хашхашы вэ кока эвэзинэ башга биткилэр бечэрмэјэ фермерлэри инандырмаг вэ ја субсидија көмэји илэ белэ эвэзлэмэни стимуллашдырмаг олар.

Кизли лабораторијаларда тэбии наркотиклэрин тэмизләнмэсиндэн тутмуш ганунсуз базара дахил олан синтетик наркотиклэрин истехсалына гэдэр наркотик васитэлэрин синтезинин олдугча мүрэккэб просеслэри һэјата кечирилир. Гануни истехсал олуан эчзачылыг препаратларынын хејли мигдары ганунсуз каналлара вэ ганунсуз базарлара јөнэлдилир. Прекурсорларын вэ эсас кимјэви маддэлэрин истехсалчылары илэ онларын бөлкүсүнү апаран тэшкилатлар арасында мүнасибэтлэрэ чидди нэзарэт мүэј-

јәнләшдирилмәси вә бу мүнәсибәтләрин тәнзим едилмәси олдуғча мүнүм әһәмијјәт кәсб едир. Бу кимјәви маддәләрин истеһсалына вә бөлкүсүнә нәзарәт үзрә зәрури тәдбирләрдә јохламаларын (тәфтишләрин) кечирилмәси нәзәрдә тутулмалыдыр. Мүәјјән мигдарда наркотик васитәләр истеһсал етмәјә ичазәси олан тәшкилатлар үзәриндә кифәјәт гәдәр чидди нәзарәт гојмағ лазымдыр. Белә маддәләрин алынмасыны вә истифадә олунмасыны диггәт мәркәзиндә сахламағ лазымдыр ки, онларын ганунсуз каналара сыздырылма фактыны мүәјјәнләшдирмәк вә белә сыздырылмалары ашкар етмәк, онларын гаршысыны алмағ мүмкүн олсун.

Наркотикләр гачағмалчылығ јолу илә бир чох өлкәләрин сәрһәдләриндән кечирилә билдијинә көрә сәрһәдләрин вә кедиш-кәлиш мәнтәгәләринин мүнәфизә едилмәси әсас үсулду ки, бунун көмәјилә өлкәләр наркотикләрин гачағмалчылығы һәчмини азалда биләрләр. Наркотикләрин гачағмалчылығынын тәкзибедилмәз сүбутларыны ашкар етмәк мәгсәдилә мүшаһидә апармағ, тәјјарәләрә, кәмиләрә, гатарлара, јүк нәглијјат васитәләринә, почт көндәришләринә, јүкләрә (багажлара), өлкәјә кәлән вә өлкәдән кәдән шәхсләрә бахыш кечирилмәси вә онларын јохланышыны һәјата кечирмәк зәруридир. Наркотикләрин гачағмалчылығы һәчминин азалдылмасына јөнәлдилән белә тәдбирләрин һәјата кечирилмәсиндә даһа чох көмрүк, сәрһәд мүнәфизәси, саһил мүнәфизәси хидмәтләринин әмәкдашлары, еләчә дә һәрби гуллуғчулар иштирак едирләр. Онлар информаторлардан (мәлүмат верәнләрдән), наркотикләри ашкар етмәјә өјрәшдирилмиш итләрдән вә наркотикләрин дөвријјәсинә даһа чох чәлб едилән шәхсләр категоријалары вә нәглијјат васитәләри нөвләри һағгында тәлиматлардан истифадә едә биләрләр.

Бир чох өлкәләрин сәрһәдләри о гәдәр узун вә ондан кечән бејнәлхалғ туризмин вә тичарәтин һәчми о гәдәр кениш ки, онлар үчүн нәинки өлкәјә кәлән вә өлкәдән кәдән бүтүн шәхсләрә, бүтүн автомобилләрә, кәмиләрә вә тәјјарәләрә бахыш кечирмәк, һәтта онлары јохламағ белә чох чәтиндир. Белә шәраитдә сәрһәд мүшаһидәсини јахшылашдырмағ, гаршысыныалма тәдбирләринин сәмәрәлилијини артырмағ вә ајры-ајры шәхсләрә вә мәнтәгәләрә диггәти чәмләшдирмәк мәгсәдилә информаторларын (мәлүмат-

веранлэрин) вэ дикэр информасија мэнбэлэринин олмасы чох вачибдир. Реал һэјатда өлкэлэр (дөвлэтлэр) өз сэрһэдлэрини наркотика гачагмалчылығынын үзүнэ там бағлаја билмирлэр, лакин онлар сэрһэддэн кечирилэн наркотиклэрин ахыныны, сэрһэддэн ганунаујғун кечмәјэ мане олмамагла вэ ону лэнкитмәмәклэ, минимума ендирмәк мәгсәдилэ сәмәрәли вэ сечмә үзрә јохлама вэ дикэр нәзарәт формалары тәтбиг едәрәк ганунлара ријәт олунмасынын тә мин едилмәси илә бағлы мөвчуд васитэләрдән еффе́ктив шәкилдә истифадә едә биләрләр.

Наркотикләрлэ ганунсуз әмәлијјатлар нәтичәсиндә әлдә едилән вәсаитләр, мәсәлән, пуллары һесаблирдан силмәклә вә ја һесаблирда јерләшдирмәклә, еләчә дә мүхтәлиф өлкэлэрин банкилары арасында пул көчүрмәләри јолу илә электрон көчүрмә васитәләри илә көчүрүлә биләр. Лакин электрон васитәләринин тәтбиги илә белә әмәлијјатлар онларда иштирак едән һәр һансы өлкәнин ганунлары илә зиддијјәт тәшкил едә биләр ки, бунунла әлағадар олараг һүгүг-мүһафизә тәдбирлэринин тәтбиг едилмәси үчүн имканлар ачылыр. Һәтта ганунлар позулмаса да, белә сөвдәләшмәләр һағгында информасија ганунсуз дөвријјә илә мәшғул олан шәхслэрин ашкарланмасында вә онларын иш үсулларынын мүәјјәнләшдирилмәсиндә сәләһијјәтли органлара көмәк едә биләр.

Ганунсуз наркотиклэрин бөлкүсү үчүн, истехсалдан тутмуш истехлака гәдәр, мүхтәлиф мәрһәләләрдә бир сыра әмәлијјатлар апарылмасы зәруридир. Бәзи ганунсуз наркотикләр, мәсәлән, һероин, мүвафиг тәсир гүввәсинә малик препаратын әлдә едилмәси үчүн бир нечә дәфә е мала вә ја хырдаланмаја мәруз галыр. Ганунсуз наркотиклэрин топдансатыш тичарәтчилэринә чох бөјүк алычылар тапмаг, гијмәтләр барәдә разылыға кәлмәк, көндәриши вә өдәмәни тәшкил етмәк лазым кәлир. Алычылар исә өз нөвбәсиндә наркотикләри фәалијјәт көстәрдикләри әразиләрә кәтирмәји тә мин етмәли вә онлары даһа хырда тичарәтчиләрә вә ја истехлакчыларә сатмалыдырлар.

Наркотиклэрин ганунсуз дөвријјәси истехсал, маркетинг, реклам, дашыма, бөлкү вә сатышы әһатә едән бүтөв игтисади системдир. Һүгүг-мүһафизә тәдбирләри бу ганунсуз игтисади системин һәр бир һәлгәсинә гаршы јөнәлдилә

билэр. Үмуми шәбәкә чәрчивәсиндә һәјата кечирилән бу ганунсуз фәалијјәтин бүтүн саһәләринә системли (ардычыл) зәрбәләр вурулмасы јәгин ки, мүсбәт нәтичәләр әлдә етмәјә имкан верәр.

Ганунсуз наркотикләрин сатышы үзрә фәалијјәти ашкар етмәк үчүн ашағыдакы методлар истифадә олуна биләр: шаһид ифадәләринин, информаторларын вә мәхфи эмәкдашларын мәлүматларынын вә дәвләт архивләри мәлүматларынын топланмасы вә ја шүбһәли шәхсләрин ади вә электрон мүшаһидә едилмәси. Бу һалда мәгсәд һүгугпозучусуну һәбс етмәк вә ганунсуз наркотик васитәләри мүсадирә етмәклә мәһдудлашмамалыдыр; мәгсәд бүтүн сатыш шәбәкәсини мәһв етмәкдән ибарәт олмалыдыр. Бу исә јалныз фәалијјәт көстәрән шәбәкә акентләринин әксәријјәти мәһкәмәјә чәлб едилиб мәһкум едилдикдән, әмлак исә мүсадирә едилдикдән сонра мүмкүндүр.

Јени шәбәкә јаратмағ үчүн чохлу вахт вә вәсаит тәләб олуноур. Наркотикләрин ганунсуз дөвријјәсинин бу сәвијјәсиндә һүгуг-мүһафизә тәдбирләри, әсасән, һәбсләр, наркотикләрин вә дикәр әмлакын мүсадирәсинә мүнчәр едилир. Лакин һәтта бу сәвијјәдә дә фәал наркобизнес ишбазларынын хејли фәаллары ола биләр. Һәбсләр нәтичәсиндә хејли гijмәтли мәлүматверән вә зәрури мәлүматлар әлдә етмәк олар. Бә'зән нисбәтән хырда ишбазлары һәбс етмәклә полис наркобизнес шәбәкәсинин али ешалонларына чыхмағ имканы әлдә едир.

Һүгуг-мүһафизә органларынын наркотикләрин күчәтичәрәтинә гаршы јөнәлдилмиш фәалијјәти ганунсуз дөвријјәнин гаршысынын алынмасы үзрә тәдбирләрлә бәрабәр фөвгәл'адә әһәмијјәт кәсб едир, хусусилә сөһбәт наркома­нијанын ифлич етдији елә шәһәрләр һағгында кедир ки, онларда, бир гәјда оларағ, һәјат сәвијјәси чох ашағыдыр, асајишә риајәт едилмир. Наркотикләрлә бағлы чинајәткарлығ, хусусилә зоракылығ һәрәкәтләри, бу вә ја дикәр әразидә (рајонда) наркотикләрин сәрбәст сатышы чинајәткарлығ гаршысында горху вә ачизлик һисси доғурур. Бә'зи сакин­ләр евдән чыхмамағы үстүн тутурлар. Дикәрләри нарко­бизнесин түғјан етдији рајонлардан чыхыб гачырлар. Ич­тимаи јерләрдә наркотикләрин ганунсуз дөвријјәси ән бөјүк тәһлүкәни ушағлар вә гочалар үчүн төрәдир.

Һүгүг-мүһафизэ органлары لازыми тәдбирләр көр-мүрсә, ичтимаийјәт гануна вә ичтимаи ғәјдәја инамыны итирир. Белә еһтимал ортаја чыха биләр ки, һүгүг-мүһафизэ органларында рүшвәтлә әлә алынмыш вә сәриштәсиз әмәкдашлар ишләјирләр. Бу ичтимаийјәтин һүгүг ғәјдәсына инамына, орган әмәкдашларынын мә'нәви руһуна вә һүгүг-мүһафизә һәрәкәтләринин сәмәрәлилийјәнә зијан вурур.

Органлары ганунсуз дөвријә илә мүбаризә үзрә фәалијјәти ән'әнәви оларағ сәрт һүгүг-мүһафизә тәдбирләринә әсасланыр. Лакин онлар нәинки ичтимаи ғәјданын горунмасы саһәсиндә, еләчә дә чинајәткарлығын гаршысыны алмағ саһәсиндә олдугча мүһүм рол ојнајыр. Һүгүг-мүһафизә органлары әмәкдашлары чинајәткарлығын гаршысыны алмағ үзрә үмуми фәалијјәтин бүтүн истигамәтләриндә фәал иштирак етмәкдә өз борчуну дәрк етмәли вә јеринә јетирмәли, еләчә дә өз һүгүг-мүһафизә вәзифәләрини ичра етмәли вә наркотикләрлә мүбаризә үзрә сәмәрәли сијәсәтин вә фәалијјәтин һәјата кечирилмәсини нүмајиш етдирмәлидир.

Дәјерли тәчрүбәјә малик олмагла вә чәмијјәтин бүтүн тәбәгәләри илә әлағә сахламагла һүгүг-мүһафизә органлары һакимијјәтин апарычы вә нүфузлу институту кими мисилсиз (уникал) мөвгә тутур, еләчә дә, нүмунә көстәрәрәк, ганунларын дәркинә вә онлара һөрмәт едилмәсинә көмәк етмәк, ичтимаи рә'ји формалашдырмағ, әһалинин маарифләндирилмәси ишинә өз төһвәсини вермәк вә хүсусилә кәнчләр арасында наркотикләрлә бағлы чинајәткарлығын гаршысыны алмағда, она нәзарәтдә вә чинајәткарлығын азалдылмасында чәмијјәтә көмәк етмәк имканына маликдир.

Һүгүг-мүһафизә органлары наркотикләрин мүхтәлиф нөвләри вә онларын тә'сири һағгында, һүгуи мәс'улийјәт, чәзә тәдбирләри вә наркотикләрдән истифадәнин вә һүгуға-зидд давранышын мүхтәлиф һүгуи аспектләри һағгында кәнчләрин мә'луматландырылмасыны кенишләндирмәклә онларын даһа чох зәиф олан группарынын наркотикләрә даир мәсәләләрдә маарифләнмәсинә сәмәрәли шәкилдә көмәк едә биләр.

Үмумийјәтлә, кәнч һүгүгпозучусунун әдаләт мүһакимәси системи илә илк дәфә оларағ рәсми гаршылашмасы заманы конструктив јанашмадан истифадә етмәк, өз һүгүг-

мүһафизэ вэзифэлэринин һәјата кечирилмәсиндә дөзүм, ан-лама вә тәмкинлилик нүмајиш етдирмәк, наркоманијанын вә онунла ганунсуз фәалијјәтин мәнфи вә фәлакәтли нәтичә-ләриндән кәнчләри, хусусилә гануну поза биләчәк вә ја ар-тыг позмуш кәнчләри чәкиндирмәк, узаглашдырмаг вә го-румаг олдугча мүһүмдүр.

Мүһүм олан одур ки, һүгүг-мүһафизә органлары наркоманијанын мүәличәси үзрә сә'јләрин реаллашдырыл-масында өз ролуну нәинки тәкчә дәрк етсин, һәм дә бу саһә-дә бачардыглары гәдәр фәал иштирак вә әмәкдашлыг ет-синләр. Онлар мүәличәнин имканлары һаггында әһалинин маарифләнмәсинә көмәк едә; ајры-ајры шәхсләрә мүхтәлиф мүәличә програмлары вә јардым көстәрилмәси үзрә хид-мәтләр тәклиф едә; әдаләт мүһакимәси органларынын дикәр әмәкдашларына вә мүвафиг мәсләһәтчиләрә хусусилә хусу-си мүәссисәләрдә мүәличә кечән вә ја кечмиш шәхсләрә мәс-ләһәт верилмәсиндә вә онлара нәзарәт едилмәсиндә јардым көстәрә, еләчә дә онлара сонракы гуллуг едилмәсиндә көмәк едә биләр.

5.5. МАЛИЈЈӘ ТӘҲГИГАТЛАРЫ

Малијјә тәһгигатынын мәгсәди наркотика тичарәт-чиләринин топладығы ганунсуз вәсаитләри ашкар етмәк вә мүсадирә етмәкдән ибарәтдир ки, бу да онларын коммер-сија фәалијјәтинин дајандырылмасына сәбәб ола биләр. Наркотикләрин ганунсуз дөвријјәсиндән кәлирләр о гәдәр бөјүкдүр ки, онларын ајры-ајры партијаларынын мүсадирә едилмәси үмуми мәнзәрәјә тә'сир етмир. Индики дөврдә ири ишбазлар наркотикләрин билаваситә сатышы үзрә әмә-лијјатлардан өзүнү кәнара чәкмәк имканына маликдирләр.

Бә'зи өлкәләрдә наркотикләрлә ганунсуз әмәлијјат-лар апарылмасы нәтичәсиндә әлдә едилмиш вәсаитләрин ашкар едилмәсинә, онлара нәзарәт едилмәсинә, дондурул-масына вә мүсадирәсинә јол верән ганунлар гәбул едилмиш, бу ганунларын бә'зиләри икитәрәфли мүгавиләләр бағлан-масы нәтичәсиндә бејнәлхалг сәчијјә газанмышдыр. 1988-чи ил Наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин ганун-суз дөвријјәсинә гаршы мүбаризә һаггында Бирләшмиш Милләтләр Тәшкилаты Конвенсијасынын бә'зи маддәлә-

риндә белә һугуги санксиялара малик олмајан өлкәләрә онлары өз ганунверичилијинә дахил етмәк чағырышлары вардыр.

Наркотикләрин ганунсуз дөвријјәси илә мәшғул олан тәшкилатлар кәлир әлдә етмәјә чан атырлар. Истеһсал, өз малынын тәклифини вә сатышыны тәмин етмәк, еләчә дө шаһидләри сусдурмаг, рүшвәт вермәк, фәалијјәти кенишләндирмәк, јени мәнбәләр вә јени базарлар әлдә етмәк үчүн наркотика тичарәтчиләринә пул вәсаити тәләб олунур. Наркотика тичарәтчиләри һәм баша чатдырылмыш, һәм дө кәләчәк сөвдәләшмәләрә көрә тәдарүкчүләрә һагг өдәмәјә мәчбурдур. Пуллар инди ири сөвдәләшмәләр баша чатдыгдан сонра әлдән-әлә верилмир. Васитәчиләрин һаггы верилдикдән сонра әманәтләр һесаבלара көчүрүлүр.

Ганунсуз малијјә әмәлијјатлары

Чиркли пулларын јујулмасы елә бир просесдир ки, онун нәтичәсиндә наркотика тичарәтчиләри өз мөвчудлуғуну, кәлирләрин ганунсуз мәнбәјини вә ја ганунсуз истифадәсини кизләдир, сонра онлары гануни кәлирләр кими истифадә едир. Башга сөzlә, бу үсул пул вәсаитләринин һәгиги мәнбәјини вә кәлирләрин мәншәјини кизләтмәјә јөнәлдилән әмәлијјатлары нәзәрдә тутур.

Пулларын “јујулмасы”нын ашағыдакы мәгсәдләри вардыр:

а) ганунсуз мәнбәләрдән вә ја әмәлијјатлардан әлдә едилән кәлирләри гануни кәлирләр кими истифадә етмәк вә бу кәлирләрдән көнүллү олараг веркиләр өдәмәк;

б) веркиләри өдәмәмәк;

в) мәхфи өдәнишләр вә әмәлијјатлар һәјата кечирмәк;

г) хырда әскинаслары ириләрә дәјишмәк;

д) пул нишанларыны банк чекләринә дәјишмәк;

е) бир валјутаны дикәр мәгбул (мүнасиб) валјутаја дәјишмәк;

ж) кениш јајылан валјутаны һансыса аз танынан валјутаја кечирмәк;

з) пул вәсаитләрини коллексија әшјаларына вә ја мадди дәјәрә (мәсәлән, гызыл, шәкилләр) дәјишмәк. Наркотика тичарәтчиләри пуллары малы сатмагла әлдә едир вә

индики дөврдә онларын истифадә етдикләри үсуллар жал-
ныз онларын тәхәјјүлү илә мәһдудлашыр. Онлар өз кәлир-
ләрини о вахта гәдәр кизләдирләр ки, онлары “јусунлар”,
бу да пулларын үзә чыхмасына вә учота кәлмәсинә көмәк
едир.

Индики дөврдә, демәк олар ки, гануну позан бүтүн
шәхсләр вәсаитләри дашынмаз әмлака јөнәлдир; чохлары
өлкәдә јерләшән, малијјә сәнәдләринә һөкүмәтин чыхышы
олмајан (әли чатмајан) харичи јаланчы корпорасијалардан
истифадә едир. Индики дөврдә истифадә едилән дикәр бир
үсул наркотика тичарәтчиләринә елә онларын хүсуси хари-
чи јаланчы корпорасијалары тәрәфиндән борчлар верилмә-
синдән ибарәтдир.

Јаланчы корпорасијалар – онлары “сахта корпора-
сијалар” да адландырырлар – һугуг-мүһафизә органларыны
аздырмаг үчүн мөвчуд олан вә чинајәткар фәалијјәтдән әлдә
олунан кәлирләрлә әмәлијјатлар апарылмасы васитәси вә ја
каналы ролунда чыхыш едән һеч бир коммерсија мәгсәдлә-
ри олмајан вә күдмәјән сәһмдар чәмијјәтләрдир.

Чох вахт “гатырлар” (лат. мулус) адландырылан
курјерләр өлкәдән пуллары чыхарыр, харичи корпорасија-
ларын һесабларына депозитә гојур, сонра јаланчы корпо-
расијалар наркотика тичарәтчиләринә борч һаггында са-
зишләр тәгдим едир. Наркотика тичарәтчиләринин мәсрәф-
ләри вә јашајыш сәвијјәси ағласызмаз дәрәчәдә јүксәкдир.
Бунунла әлагәдар онлардан һесабат хаһиш едилдикдә он-
лар, бир гајда олараг, һөкүмәтин информасија ала билмә-
дији башга бир өлкәдә јерләшән Х корпорасијасы тәрәфин-
дән ири мәбләғләрдә пулларын борч шәклиндә онлара ве-
рилдијини көстәрән борч һаггында сазишләр тәгдим едир-
ләр. Наркотика тичарәтчиләринин борч шәклиндә алдығы
пуллар әслиндә Х корпорасијасынын банк һесабларында
әввәлчәдән депозитә гојулмуш пуллардыр.

Пулларын “јујулмасынын” сон дөврдә ишләниб һа-
зырланмыш дикәр бир методу ашағыдакыдан ибарәтдир.
Өлкәјә кәләркән курјер бәјаннамәдә бир милјон АБШ дол-
лары бәјан едир. Аеропортда көмрүкханада курјер ичиндә
хырда әскинасларла 100000 АБШ доллары олан “дипло-
маты” ачыр вә үмид едир ки, көмрүк әмәкдашы пуллары
сајмаз. Әмәкдаш пуллары сајдыгда вә аз мәбләғ ашкар ет-

дикдә курјер она бәјан едилмәси мәчбури олмајан 900000 АБШ доллары мәбләғиндә чек тәғдим едир. Ортаја суаллар чыхдыгда курјер өзүнү елә апарыр ки, куја сәһв етмишдир. Әкс һалда курјер көмрүкхананы кечир, 900000 АБШ долларыны алыр вә куја һәммин милјон долларла өлкәдән кедир. Өлкәдән кедәркән ортаја суал чыхдығы һалда курјер садәчә бәјан едә биләр ки, дашынмаз әмлакла бағлы әмәлијјат һәјата кечирилмәмиш вә о, өлкәјә кәләркән бәјан етдији мәбләғдә пулла да өлкәдән кедир.

Бунунла јанашы, бир чох коммерсија фәәлијјәти нөвләри вардыр ки, наркотикләрин дөвријјәси нәтичәсиндә әлдә олунан кәлирләрин “јуулмасы” илә мәшғул олмаға имкан верир. Наркотика тичарәтчиләри тәнәззүл едән елә мүәссисәләри алырлар ки, онларын үмуми дахилолмалары нағд һесаблашмалар һесабына формалашыр; белә мүәссисәләрә отелләр, валјутадејишмә мәнтәгәләри, ресторанлар, тичарәт автоматларынын истисмары үзрә ширкәтләр вә пәрәкәндәсатыш тичарәт мүәссисәләри аиддир. Гыса бир заманда тәнәззүл едән бу мүәссисәләр наркотикләрлә әмәлијјатлар нәтичәсиндә әлдә едилмиш вәсаитләр һесабына үмуми дахилолмаларын һәчминин артырылмасы нәтичәсиндә дирчәлән вә инкишаф едән мүәссисә кими көрүнмәјә башлајыр. Мүәссисәнин саһиби белә вәзијјәтин мәншәјини ашкар шәкилдә көстәрә билмәдијинә көрә үмуми кәлирдән веркиләри һәвәслә өдәјир ки, мөвчуд вәсаитләрдән истифадә етмәк имканы олсун.

Пулларын “јуулмасы”нын ән чох истифадә едилдији үсул банк методу адланыр. Наркотика тичарәтчиләри өз нағд вәсаитләрини банка кәтирмәклә истәнилән сајда әмәлијјатлар һәјата кечирилләр. Нағд вәсаитләрдән әлверишли истифадә етмәк үчүн наркотика тичарәтчиләри хырда банкнотлары ириләри илә әвәз едә биләrlәр. Нағд вәсаитләр һәмчинин банк тратталарына (көчүрмә векселләр), аккредитивләрә, пул чекләринә дә дәјишдирилә биләр. 10000 АБШ доллары вә даһа јухары мәбләғләрлә нағд шәкилдә апарылан бүтүн әмәлијјатлар һағгында мәлүматларын банклара тәғдим едилмәсини тәләбәтмә системинин тәтбиг едилдији бәзи өлкәләрдә диггәти чәлб етмәдән пулларын “јуулмасы”нын банк методундан истифадә едилмәси даһа да мүрәккәбләшмишдир. Буна көрә дә наркотика тичарәт-

чиләри елә механизмләр ишләјиб һазырлајырлар ки, мә'луматлары тәгдим етмәк барәдә тәләбләрден јајынмагда онлара имкан версин. Банк гуллуғчуларынын рүшвәтлә әлә алынмасы белә тәдбирләр сырасына дахилдир.

70-чи илләрин сону вә 80-чи илләрин әввәләриндә дүнјанын бә'зи малијјә пајтахтларынын банкларына практики олараг һәр күн ири мәбләғләрдә вәсаитләр дахил олмаға башланмышды. Белә билдирилмәмиш вәсаитләр бир нечә һесабда депозитә гојулур вә дәрһал һәгиги алан вә ја тәгдим едән шәхсә өдәнилмәли чекләр јазылмагла өдәни-лирди. Сон нәтичәдә бу вәсаитләр һәмин вә ја башга банк-дакы дикәр дахили һесабларда депозитә гојулур вә ја теле-графла елә өлкәләрдәки офф-шор банкларын һесабларына көчүрүлүрдү ки, орада банк сирринә риајәт едилмәси һаг-гында чидди ганунларла белә һесаблар горунур вә ја һәмин әмәлијјатлар барәдә мә'луматларын тәгдим едилмәси тәләб олунмур, чүнки бә'зи өлкәләрин банк сирринин сахланмасы ганунларына вә мәчәлләләринә ујғун олараг мә'луматлар тәгдим етмәк һаггында тәләб банкларарасы көчүрмәләрә шамил едилмәјә биләр.

Офф-шор һесабы – милли һакимијјәтләрин јурисдик-сијасына аидијјәти олмајан банк һесабыдыр. Пул вәсаитлә-рини белә һесабда депозитә гојмаг наркотика тичарәтчилә-ринин гаршылашдығы әсас практик проблемдир. Хүсуси методлардан бири коллектив депозитдир. Бу метод ашағы-дакыдан ибарәтдир. Наркотика тичарәтчиси нағд вәсаит-ләри бир нечә шәхсә верир. Онларын һәр бири мүхтәлиф банклара мүрачиәт едәрәк 10000 АБШ долларындан аз дә-јәрдә банк чекләри алыр ки, бу да мә'лумат тәгдим етмәк тәләбиндән јајынмаға имкан верир. Сонра бу шәхсләр чек-ләри онларын истифадәсини әлагәләндирән башга шәхсә өтүрүр.

Коллектив депозит методу тә'дијә тапшырыг сәнәд-ләринин алынмасында да истифадә олунур. 500000-700000 АБШ долларындан артыг мәбләғдә тапшырыг сәнәди ал-маг мүәјјән проблемләрлә бағлыдыр. Ири тә'дијә тапшырыг сәнәдләри пакети алмаға мәчбур олан шәхсләр диггәти өз-ләринә јөнәлдир. Белә тә'дијә тапшырыглары вә банк чек-ләри дахили һесабларда депозитә гојулур вә ја өлкәдән кә-нара чыхарылаараг орада һесабларда депозитә гојулур.

Мүэјјән һалларда белә пул сәнәдләриндә әввәлчә жалныз вә-
сайтләри һесаблирда депозитә гојмағын мүмкүнлүјү барәдә
индоссамент вә гејд едилир ки, бунунла да курјер онлардан
истифадә едә билмир. Бу конкрет методдан банк сирри һаг-
ғында ганунун башга бир мүддәасындан јајынмаг мәгсәди
илә истифадә олунур.

Һәмин мүддәа үмуми мәбләғи 10000 АБШ доллары
вә ја даһа артыг олан валјутанын вә ја дикәр тәдавүл сәнәд-
ләринин бејнәлхалг көчүрүлмәси һагғында мәлүматын ве-
рилмәси зәрурилијини нәзәрдә тута биләр. Курјер гејд еди-
ләнләрден истифадә едә билмәдијинә көрә онлар барәдә
билдириш вермәк зәрурәти јохдур.

Наркотика тичарәтчиләри пулларын һәрәкәтини
асанлашдырмаг мәгсәдилә валјутадејишмә мәнтәгәләриндән
вә брокер фирмаларындан да истифадә едирләр.

Сон дөврләрдә Шимали Америкада пулларын
“јујулмасы” васитәси кими харичи валјута мүбадиләси мән-
тәгәләриндән истифадә едилмәси мејли мүшаһидә олунур.
Бир гајда олага, коммерсија фәалијјәти мәркәзләриндә ар-
дычыл олага пул вәсайтләри илә әмәлијјатлар һәјата кечи-
рән харичи валјута мүбадиләси мәнтәгәләри јарадылып.
Валјутамүбадилә мәнтәгәләриндән истифадә етмәклә нар-
котика тичарәтчиләри ади банк идарәләри илә әмәлијјатла-
ры истисна едирләр. Валјута мүбадиләси үзрә ширкәтләрлә
кифәјәт гәдәр ири әмәлијјатлар һәјата кечирән банкда ири
мәбләғләрдә нағд вәсайтләрин кечирилмәси һалында шүбһә
јаранмыр.

Валјутадејишмә мәнтәгәләри дә наркотикләрин көн-
дәриши илә бағлы хәрчләрин өдәнилмәси үчүн пул вәсайт-
ләринин башга өлкәләрә көчүрүлмәсини асанлашдыра вә ја
садәчә олага пул вәсайтләрини сахланмаг үчүн башга өл-
кәјә көндәрә биләр. Сахта корпорасијаларын көмәјилә нар-
котика тичарәтчиләри конкрет валјутадејишмә мәнтәгәси
васитәсилә һәмин корпорсијанын харичи һесабына ири
мәбләғдә пул көчүрүлмәси барәдә башга өлкәдә олан
һүгүгшүнаса мәлүмат билдирир вә харичи банкдан хаһиш
едир ки, мүбадиләни тәмин етсин. Валјута мүбадиләси үзрә
әмәлијјатлар банк әмәлијјатларынын хејли һиссәсини тәш-
кил етдијинә көрә валјутадејишмә мәнтәгәси пул вәсаитини

гәбул едир вә онлары корпорасијанын харичи банкдакы һесабына көчүрүр.

Бир гәјда олараг, брокер фирмалары, онларын мәшһур харичи банкын вә ја һәммин банкын һөрмәтли бир мүштәрисинин тапшырығыны ичра етмәләри нәзәрә алынарса, чох ири мәбләғләрдә нағд вәсаитләр гәбул едирләр. Билмәмәзликлән наркотика тичарәтчисини тәмсил едән харичи банк ири мәбләғдә гијмәтли кағыз тапшырығыны гәбул едир вә брокер фирмасыны мәлуматландырыр ки, өдәниш һесаблашма күнүндә курјер тәрәфиндән һәјата кечириләчәкдир.

Пул вәсаитләрини дашыма өзү-өзлүјүндә пулларын “јујулмасы” олмаса да, о, наркотика тичарәтчиләри тәрәфиндән пулларын “јујулмасы”нда, еләчә дә наркотикләрлә әмәлијјатларын апарылмасы кедишиндә истифадә олунур. Валјута гачагмалчылығы пул вәсаитләринин дашынмасынын, бәлкә дә ән кениш јајылан методларындан биридир. чүнки ондан сонра һеч бир сәнәд галмыр. Бир гәјда олараг, ири мәбләғләрдән јаха гуртармаг үчүн пул вәсаитләринин фәрди банк чекләринә дәјишдирилмәси методу истифадә олунур. Кредит-пул сәнәдләри гачагмалчылыгга һансыса верки сычыначағына көндәрилир вә бејнәлхалг малијјә системинә дахил едилир. Бундан башга, нағд вәсаитләрин тәғдимәдәнин адына чекләрә вә ја онларын дашыјычылары олмајан шәхсләрин адына банк чекләринә көчүрүлмәси наркотика тичарәтчиләрини әмәлијјатлар һаггында билдиришләр етмәк зәрурәтиндән азад едир. Верки сығыначағыдахили верки вә банк ганунверичилији харичи әманәтчиләри вә ја инвесторлары веркидән там азад едән вә онлар үчүн азалдылмыш верки дәрәчәси мүәјјән едән өлкә вә ја суверен әразидир.

Наркотикләрлә әмәлијјатлар нәтичәсиндә әлдә едилән кәлирләрин дашынмасы үчүн истифадә едилән методлар бир чох һалларда наркотикләрин дашынмасында истифадә едилән методлара охшардыр. һәр шәјдән даһа чох коммерсија вә хүсуи авиаширкәтләрин тәјјарәләриндән истифадә олунур. Малијјә сығыначағы верән өлкәләрин әксәријјәтиндә валјута нәзарәти олмадығына көрә наркотика тичарәтчиләри јалныз вәсаитләри һүгүг-мүһафизә органларындан нечә кизләтмәк барәдә дүшүнмәк лазым кәлир. Бу

өлкэләрдән һәр күн коммерсија вә хүсуси авиаширкәтләрин жүзләрлә тәјјарәләри јола дүшүр; һәр бир сәрнишини вә һәр бир жүккөндәрәни јохламаг олдугча күчлү сәјләр тәләб едәрди.

Офф-шор һесаблирда вәсаитләрин депозитә гојулмасы пуллары "јујулмасы" просесинин јалныз бир мәрһәләсидир. Бу просесин баша чатмасы үчүн "јујулмуш" пуллары куја гануни шәкилдә газанылмыш вәсаитләр шәклиндә вәтәнә гәјтарылмасы лазымдыр. Пуллары репартриасија етмәјин (вәтәнә гәјтарылмасынын) бир нечә методу мөвчуддур. Ән кениш јайыланы банк ссуда методудур.

Харичи банк һесабында ганунсуз вәсаитләри олан наркотика тичарәтчиси гануни вәсаитләрдән истифадә етмәклә инвестисија гојмағы вә илкин өдәниш апармағы гәрәра алыр. Галығы өдәмәк үчүн о, ики ссуда: бири гануни, икинчиси исә — ганунсуз вәсаитин јерләшдији банктан көтүрүр. Икинчи ссудаја кәлдикдә, о, әслиндә өзүнүн ганунсуз вәсаитләрини "борча көтүрүр". Сонра тичарәтчи ссудалары вә онлара көрә фаизләри өдәјир, санки һәр икиси гануни олмушдур. Тичарәтчи нәинки ганунсуз пул вәсаитләрини кери алыр, һәм дә өзүнә фаиз өдәјир. Илкин инвестисија гојулмасындан кәлән кәлир кифәјәт гәдәр дәгиг рәсмиләшдирилир ки, тамамилә гануни һесаб едилсин вә тичарәтчи онун үзәриндә истәдији кими сәрәнчам верә билсин. Ганунсуз вәсаитләрин биринчи ссудасы өдәнилдикдән сонра, јенә әлавә вәсаит "борч көтүрмәк" имканы јараныр ки, бундан сонра һәмин тсикли тәкрат етмәк мүмкүндүр.

Тез-тез истифадә едилән дикәр метод икигәт һесаб-фактура методудур. Буна көрә ширкәт өзүнүн харичи филиалындан артырылмыш гијмәтләрлә мал сифариш едир. Белә артырылмыш гијмәтлә һәгиги (реал) гијмәт арасындакы фәрг филиал тәрәфиндән хүсуси офф-шор һесабда депозитә гојулур. Ејни заманда, әкс методдан да истифадә олуноур: ширкәт маллары сүн'и шәкилдә азалдылмыш гијмәтләрлә сатыр вә ики гијмәт арасындакы фәрг ширкәтин харичи банктакы кизли һесабында депозитә гојулур.

Јухарыда наркотика тичарәтчиләри тәрәфиндән өзләринин нәһәнк ганунсуз кәлирләринин "јујулмасы" үчүн даһа чох истифадә едилән јалныз бә'зи методлар тәсвир едилмишдир. Бу методларын әксәријјәти наркотикләрин

дөвријјәсинә чәлб олунмуш практик олараг бүтүн наркотика тичарәтчиләри тәрәфиндән мөвгәјиндән асылы олмајараг истифадә олуна биләр.

Мүәјјән етник группарын наркотика тичарәтчиләри тәрәфиндән даһа чох истифадә едилән пул вәсаитләринин көчүрүлмәсинин бә'зи механизмләри дә мөвчуддур. Чәнуб-Шәрги Асијанын гејри-легал банк системи коммерсија банк системиндән кәнарда мөвчуддур вә бу рекионда героинин дөвријјәси илә бағлы пул вәсаитләри көчүрүлмәсинин бөјүк һиссәси, һесабламалара көрә, онун пәјына дүшүр. Гејри-легал Чин банк системи кими танынан бу систем тичарәт ширкәтләри вә мүбадилә конторлары вәситәсилә фәәлијјәт көстәрир ки, онларын чоху мүхтәлиф өлкәләрдә бир айләнин үзвләри тәрәфиндән идарә олунур. Таиланд вә Һонконг полиси тәрәфиндән бә'зи ири зәркәрлик мағазаларынын вә тичарәт ширкәтләринин телефон данышыгларына кизли гулаг асылмасы нәтичәсиндә наркотикләрлә әмәлијјатлар нәтичәсиндә әлдә едилмиш олмасы еһтимал едилән ири мәбләғләрдә пул вәсаитләринин көчүрүлмәси ашкар едилмишдир. Телефон данышыгларына бу чүр гулаг асылмасы јалныз наркотика партијаларынын олдуғу јери мүәјјәнләшдирмәк вә ашкар етмәк мәгсәдилә истифадә едилмишдир; валјута вәсаитләринин һәрәкәти һағгында информасијаја кәлдикдә исә, о, демәк олар ки, истифадә едилмәмишдир.

Гејри-легал банк системинин мејдана чыхмасы бир сыра факторларла, о чүмләдән чинлиләрин бир чох өлкәләрдәки банклара тарихән тәшәккүл тапмыш инамсызлығы илә шәртләнир. Бу гејри-легал банк системи Чәнуб-Шәрги Асијада героин тичарәти илә бағлы тәһгигат апаран һүгүг-мүһафизә органлары әмәкдашлары үчүн чидди проблем јарадыр. Бу систем бир өлкәдән диқәринә вәсаитләрин оператив көчүрүлмәси үчүн, гызылын вә диқәр предметләрин валјутаја дәјишдирилмәси үчүн, еләчә дә сифаришчинин арзусу үзрә бир валјутанын диқәринә дәјишдирилмәси үчүн истифадә олуна биләр. Бу систем мүштәринин там анонимлијини вә тәһлүкәсизлијини тә'мин едир. Һесаблашманын апарылма проседурлары гејри-легал банк системиндә практик олараг мөвчуд дејилдир: бир өлкәдән диқәринә пул вәсаитләринин көчүрүлмәси үчүн кодлашдырылмыш мәлумат вә телефон зәнкләриндән истифадә олунур. Һонконг

полиси эмэкдашларындан бири Гонконг зэркэрлик мағазасында 3 милжон АБШ долларынын алынмасында өзүнэмэхсус гәбз ролуну ојнамыш үзәриндә фил тәсвири олан кағыз вәрегинин әлә кечирилмәси барәдә мәлүмат вермишдир. Европадан, Канададан вә ја АБШ-дан Чәнуб-Шәрги Асија-ја пул вәсаитләри көчүрүлмәсини һәјата кечирмәк лазым кәләндә бу системә тез-тез коммерсија банклары гошулур.

Чәнуби Асијанын наркотика тичарәтчиләри наркотикләрлә эмәлијјатлар нәтичәсиндә әлдә едилән кәлирләрин көчүрүлмәсини чох вахт индики фәалијјәт көстәрән банк системинә гәдәр јарадылмыш Хунди адлы гејри-легал систем васитәсилә һәјата кечириләр. Мәсәлән, наркотикләр тичарәтчиси јерли Хунди ишбазы илә әлагәјә кирәрәк пул мәбләғини она верир, бу мәбләғ рупијә чеврилмәли вә онун Кәрачидәки рупи көндәриши илә мәшғул олан јолдашына көндәрилмәлидир. Мәсафәнин һәр ики башында комисјон јығымы јығылып, практики олараг исә вәсаитләрин да-шынмасы баш вермир. Учот чәдвәлләри периодик олараг јохланыр вә мәсафәнин һәр ики башына көчүрүлән мәбләғләрин һәр-һансы ујғунсузлуғу арадан галдырылып.

Малијјә сығыначағлары

Олдугча мүрәккәб банк вә малијјә фәалијјәти идарә-етмә системинә малик олан бејнәлхалг малијјә бирлији наркотикләрин ганунсуз дөвријјәсиндән әлдә едилән чох бөјүк пул вәсаитләринин көчүрүлмәси үчүн һазыр канал ролуну ојнајыр. Верки сығыначағлары олан өлкәләр бејнәлхалг малијјә системиндә мүһүм рол ојнајыр вә пулларын “јуулмасы”нда чәзбедичи вә еффеktiv механизмдир. Ганунларында мүәјјән кәлир мәнбәләринә веркинин өдәнил-мәмәси вә ја ашағы верки дәрәчәси, еләчә дә мүәјјән дәрәчә-дә банк вә ја коммерсија сирри нәзәрдә тутулан бу өлкәләр бејнәлхалг малијјә бирлијинин мүһүм элементләриндәндир. Наркотика тичарәтчиләри верки сығыначағларынын им-канларындан она көрә истифадә етмирләр ки, ораларда он-лар веркидән азад олунурлар; наркотика тичарәтчиләри даим бејнәлхалг малијјә системинин сәрәнчамында олан, ири пул мәбләғләринин көчүрүлмәси (вә “јуулмасы”) үчүн васитәләрдән фәјдаланмаға чалышырлар. Наркотикләрин

дөвријјәси вә диқәр ганунсуз фәалијјәт нәтичәсиндә әлдә едилән һансы һәчмдә вәсаитләрин бу системдән кечмәси һаггында дәгиг информасија мөвчуд дејилдир.

Мүәјјән верки сығыначагларынын наркотика тичарәтчиләри тәрәфиндән даһа кениш истифадә едилмәсинә көмәк едән бә'зи факторлар мөвчуддур; дөвријјәнин мүәјјән олунмуш маршрутларына јахынлыг вә дахилолма сәрбәстлији (азадлығы) кими факторлар беләләринә аиддир. Шимали вә Чәнуби Американын наркотика тичарәтчиләри арасында Кариб һөвзәси рајонунда верки сығыначагларынын популјарлығы бу факторларла изаһ едилир. Һәр ики материкдән тәјјарә илә асан шәкилдә көстәрилән рајона чыхмаг мүмкүндүр; орада банк сирри горунур, еләчә дә наркотика тичарәтчиләри үчүн мараг кәсб едән диқәр хидмәтләр тәклиф олунур.

Дүнјада верки сығыначаглары кими нәзәрдән кечирилә билән чохла рајонлар (әразиләр) вардыр, лакин мүәјјән хүсусијјәтләринә көрә наркотика тичарәтчиләрини чәлб етмир. Онларын бә'зиләри нисбәтән аз әлчатандыр, зәиф инкишаф етмиш бејнәлхалг коммуникасија системи вә мәнһуд валјута мүбадиләси имканлары илә характеризә едилир. Диқәрләриндә чидди гејдијјат ганунлары гүввәдәдир вә ја корпорасијаларын харичи кәлирләринә верки гојулма һәјата кечирилир ки, бунунла әлагәдар олараг, онлар сәрәнчамында ганунсуз јолла әлдә едилмиш пул вәсаитләри олан шәхсләр үчүн аз чәлбедичидир. Верки сығыначаглары сечәркән наркотика тичарәтчиләри, һәр шејдән әввәл, ашағыдакы факторлары нәзәрә алырлар:

а) харичи корпорасијаларын харичи кәлирләринә минимал веркигојма олмасы вә ја веркинин олмамасы;

б) коммерсија вә банк сирринин горунмасы;

в) корпорасијаларын гејдијјатында чидди олмајан ганунлар;

г) нәглијјат јолларынын вә рабитә васитәләринин јахшы олмасы;

д) наркотикләрин ганунсуз дөвријјәсинин мүәјјән олунмуш маршрутларына јахынлыгдә јерләшмәси;

е) харичи валјута мүбадиләси барәсиндә минимум мәнһудидијјәтләр;

ж) нисби сабит сијаси вәзијјәт;

з) ихтисаслы вэ ишкүзар жардым алмаг мүмкүнлүгү.

Наркотика тичарэтчиси наркотиклэрлэ эмэлијјатлар нэтичэсиндэ элдэ едилэн кэлирлэри малијјэ системи чэрчивэсиндэ легаллашдырмаг проблемини һэлл етмэјэ башладыгда, гаршылашдыгы илк мәсэлэ – бејнэлхалг малијјэ көчүрүлмэси механизмлэринэ чыхышы олан малијјэ мүэссисэсини мүтэмади олараг ири мәблэглэрдэ нағд вэсаит эманэтлэрини гэбул етмэјэ инандырмагдыр. Һәмин пуллар малијјэ системинэ дахил олдугда, онларла истэнилэн шәкилдэ эмэлијјат апармаг олар вэ артыг онлары системдэн кечэн гануни пул вэсаитлэриндэн эслиндэ һеч нэ илэ фэрглэндирмэк олмаз. Коммерсија эмэлијјатларынын вэ мүхтәлиф өлкэлэрин эмэлијјатларынын мәхфилијини мүһафизэ етмэк үчүн јарадылмыш мәхфилијин тә минат механизмлэри ганунсуз фэалијјэт нэтичэсиндэ элдэ едилэн кэлирлэри кизлэтмэјэ дә көмөк едир. Тичарэтчи өзүнүн пул вэсаитлэрини асан, тез вэ мәхфи олараг сечдији истэнилэн истигамәтә јөнэлдэ билэр.

Наркотиклэрин ганунсуз дөвријјэси нэтичэсиндэ элдэ едилэн вэ ја газанылан кэлирлэрин даһа сәмэрэли көтүрүлмэ үсулларыны тә мин етмэк үчүн, ола билэр ки, чинајэт һүгугу вэ мүлки һүгуг саһэсиндэ јени ганунверичилик механизмлэри јаратмаг лазымдыр. Белэ тәдбирлэри даһа еффеktiv шәкилдэ мүсадирэ едилмэли бүтүн мүлкијјэт нөвлэрини ашкар етмәклэ һәјата кечирмэк олар. Һәр бир өлкәнин һүгуг системи чэрчивэсиндэ бу вэзифәнин јеринэ јетирилмәсини тә мин едэн методлар ишлэниб һазырланмалыдыр.

Ашағыда садаланан бәндлэр мүсадирэ едилэ билэн мүлкијјэт нөвлэринин тәхмини сијаһысы кими тәклиф олу-
нур:

а) гачагмалчылыг наркотиклэри вэ ја нэзарэт алтында олан маддэлэр;

б) нэзарэт алтында олан маддэлэрдэн һасил едилэн наркотиклэр;

в) истэнилэн гачагмалчылыг наркотикинин вэ ја нэзарэт алтында олан маддэлэрин истеһсалы, һазырланмасы, емалы, чатдырылмасы, идхалы вэ ја ихрачы мәгсәдлэри үчүн истифадэ едилэн вэ ја истифадэ үчүн нэзәрдэ тутулан аваданлыг, хаммал вэ материаллар;

г) јухарыда а), б) вэ в) бэндлэриндэ кестэрилэнлэрлэ бағлы истифаде едилэн вэ ја истифадези нэзэрдэ тутулан контејнерлэр;

д) јалныз автонэглијјат васитэлэри, кэмилэр вэ һава васитэлэри илэ мөһдудлашмајан дашыма васитэлэри, бир шэртлэ ки, онлар јухарыда а), б) вэ в) бэндлэриндэ сада-ланан нэзарэт едилэн маддэлэрин вэ ја предметлэрин идхалы, ихрачы, дашынмасы, сахланмасы вэ кизлэдилмэси мэгсэд-лэри үчүн истифаде едилсин вэ ја истифаде үчүн нэзэрдэ ту-тулсун. Нэглијјат васитэси, экэр о, ичтимаи дашыјычыја мэнсубдурса вэ ја һугугпозма төрөдилэн заман гачырдыл-мышса вэ ја экэр онун саһиби бу нэглијјат васитэсинин һугугпозма төрөдилмэси мэгсэдилэ истифаде едилдијини билмэмишдирсэ, мүсадирэ едилмэмелидир;

е) китаблар, јазылар, елми ишлэр, микрофилмлэр, магнитофон лентлэри вэ дикэр информасија;

ж) нэзарэт едилэн маддэ мүгабилиндэ (эвэзиндэ) ве-рилэн вэ ја верилмэ үчүн нэзэрдэ тутулан, јахуд наркотик-лэрлэ бағлы чинајэтин төрөдилмэси үчүн истифаде едилэн пул вэсаитлэри, башгасына сатылмыш (верилмиш) сәнэд-лэр, гијмэтли кағызлар вэ гијмэтли предметлэр;

з) наркотиклэрин ганунсуз мүбадилэси илэ элагэси олан келирлэр вэ истэнилэн дэјэрлэр;

и) наркотиклэрлэ бағлы һугугпозмаларын төрөдил-мэси вэ ја төрөдилмэсинэ көмэк мэгсэдлэри илэ истифаде едилэн вэ истифадејэ нэзэрдэ тутулан дашынмаз эмлак, торпаг дахил олмагла, вэ зэрури аксессуарлар.

Гајдалардан истисна еһтималыны нэзэрэ алмаг ла-зымдыр. Тэгсирсиз саһиб о шэхсдир ки, онун мүлкијјэтинин мүсадирэ едилмэси зэрурэтини шэртлэндирмиш истифаде олунмасындан шүбһэлэнмэмишдир вэ ја буна өз разы-лығыны вермэмишдир. Тэгсирсиз алычы эсиндэ бу бөл-мэјэ ујғун олараг мүсадирэ едилмэли олан эмлакын алычы-сыдыр ки, алдығы мүлкијјэтин шүбһэ доғуран характери һаггында вэ ја онун һансыса гадаған олунмуш фэалијјэтин һэјата кечирилмэси илэ бағлы олмасы һаггында тэсэввүрү олмадан мүэјјэн едилмиш дэјэрлэ вичданлы сатыналманы һэјата кечирир.

Пулларын “јујулмасы” үзрэ фэалијјэтин ифша едил-мэси вэ наркотиклэрин дөвријјэси нэтичэсиндэ элдэ едилэн

кәлирләрин ашкарланмасы олдугча мүрәккәб мәсәләдир. Буна көрә дә малијјә тәһгигатчылары апараркән сәләһијјәт-ли һүгүг-мүһафизә органларына малијјә вә көмрүк орган-ларынын мүтәхәссисләриндән ибарәт мәгсәдли группарла вә хүсуси истинтаг группары илә әмәкдашлыг етмәк тәклиф олунур.

5.6. НӘЗАРӘТ ЕДИЛӘН КӨНДӘРИШЛӘР

Нәзарәт едилән көндәришләр – елә бир проседура-дыр ки, бу заман наркотик васитәләрин вә ја психотроп маддәләрин һүгүг-мүһафизә органлары тәрәфиндән ашкар едилмиш ганунсуз вә ја шүбһә доғуран партијасы һүгүгпоз-манын төрәдилмәсиндә иштирак едән шәхсләри ашкар ет-мәк мәгсәдилә онларын сәләһијјәтли органларынын ичазәси вә мүшәһидәси алтында бир вә ја бир нечә өлкәнин әрази-синә апарылмасына, кәтирилмәсинә вә әразисиндән кечи-рилмәсинә јол верилир.

Һәјата кечирилмәси 1988-чи ил Бирләшмиш Милләт-ләр Тәшкилаты Конвенсијасы илә тәшвиғ едилән, нәзарәт едилән көндәришләр наркотикләр һаггында ганунлара ри-ајәт етмәји тә'мин етмәкдә елә сәмәрәли стратегијадыр ки, наркотикләр һаггында ганунлара риәјәт олунмағын тә'мин едилмәси үзрә мүхтәлиф өлкәләрдән олан әмәкдашлара наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин бејнәлхалғ сәрһәдләрдән кечирилмәсини һәјата кечирән наркотикләрин ганунсуз дөвријјәси үзрә бејнәлхалғ тәшкилатын үзвләрини ашкар етмәјә имкан верир. Бу тәһгигат методу наркотикләр һаггында ганунлара риәјәт олунмасынын тә'мин едилмәси үзрә әмәкдашларын вә органларын сых әмәкдашлығыны, еләчә дә фәалијјәтин мүкәммәл планлашдырылмасыны вә сәләһијјәтли милли хидмәтләр тәрәфиндән онун дәгиг так-тики ичра олунмасыны тәләб едир.

Ғачагмалчылыг наркотикләринин контејнерләрдән көтүрүлмәси вә онларын сахта гејри-ґачагмалчылыг јүкү илә әвәз едилмәси үзрә әмәлијјатлар әвәзедичи нәзарәт едилән көндәришләрдир. Һүгүг нормаларындан вә јерли проседура-лардан (гајдалардан) асылы олага наркотикләр гисмән вә ја там шәкилдә көтүрүлә биләр. Сонра контејнер әвәзедичи јүклә ади гајдада ганунчулуғун горунмасы проседураларына

мүвафиг шәкилдә риајет едилмәклә јукалана чатдырылып. Бә'зи рајонларда белә әмәлијјатлар һәм дә тәмиз нәзарәт едилән көндәришләр адландырылып.

Дахили нәзарәт едилән көндәришләр гачагмалчылыг јүкүнүн ашкар едилмәси вә ја тә'јинат өлкәси тәрәфиндән мүвафиг информасијанын алынмасы илә әлагәдардыр. Мә'лумат алдыгдан сонра тә'јинат өлкәси јүкүн вә ја акентләрин, әкәр беләләри варса, манеәсиз кечмәсини тә'мин етмәк үчүн мәншә өлкә илә фәалијјәти әлагәләндирмәк вә транзит һаггында гәрар гәбул едә биләр.

Харичи нәзарәт едилән көндәришләр гачагмалчылыг јүкүнүн ашкар едилмәси вә ја тә'јинат өлкәсиндән кәнарда сәләһијјәтли органлар тәрәфиндән мүвафиг информасијанын алынмасы илә бағлыдыр, онлар тә'јинат өлкәсиндәки сәләһијјәтли органларла фәалијјәти әлагәләндирмәк барәдә гәрар гәбул едирләр. Әмәкдашлыг едән өлкәләр мәншә өлкәсинин, сон тә'јинат өлкәсинин вә (транзит өлкәнин әразиләриндән кечән маршрут үзрә јүкүн чатдырылмасына вә акентләрин, әкәр беләләри варса, кечмәсинә, һәрәкәт етмәсинә) ичазә вермәк барәдә разылыға кәлирләр.

Наркотикләрин ганунсуз дөвријјәси илә вә гачагмалчылыгла мәшғул олан шәхсләр ән кәскин вә мүасир үсуллардан истифадә етмәклә даһа гәтијјәтлә һәрәкәт едирләр. Лакин, хошбәхтликдән, һүгүг мүһафизә органлары да јериндә сажмыр, даим тәкмилләшир вә инкишаф едир. Нәзарәт едилән көндәришләр методлары белә тәрәггинин нүмунәләриндән јалныз биридир.

Нәзарәт едилән көндәришләрин һәјата кечирилмә имканлары

Нәзарәт едилән көндәришләр үчүн ән мүнәсиб имканлар елә һалда мејдана чыхыр ки, вәзифәли шәхсләр курјерлә мүшајиәт едилмәјән јүкдә, мәсәлән, јүк көндәрилмәләриндә, әл багажында, автонәглијјат васитәләриндә вә ади почт көндәришләриндә наркотикләр ашкар едирләр. Әкәр нәзарәт едилән көндәришләр методу истифадә едилмирсә, онда наркотикләрин ашкарланмасы адәтән јалныз гачагмалын көтүрүлмәси илә нәтичәләнир; гачагмалчылыға көрә мәс'улијјәт дашыјан шәхсләр тапылмаја биләр, гачаг-

малчылыгла мәшғул олан тәшкилат исә јалныз дашынан
наркотикләри итирир.

Наркотикләрин ашкарланмасынын буна охшар
фактларындан нәзарәт едилән көндәришләри һәјата кечир-
мәк үчүн истифадә олунмасы мәгсәдилә һүгүг-мүһафизә ор-
ганлары әмәкдашларынын ата биләчәји һрактик аддымлар
наркотикләрин јүкдә вә ја ади noct көндәришләриндә аш-
кар едилмәсиндән, јахуд нәзарәт едилән көндәришләрин да-
хили, харици, тәмиз вә ја башга нөвдән олмасындан асылы
олмајараг чох үмуми шејләрә маликдир. Нәзарәт едилән
көндәришләрин һәјата кечирилмәси заманы көрүлмәли әсас
тәдбирләр вә нәзәрә алынмалы мәсәләләр әтрафлы олараг
ашағыда тәсвир едилир.

Дашынан јүкләрдә ашкар едилмиш наркотикләрин дахили нәзарәт едилән көндәришләри

Нәзәрән кечирилмәли мәсәләләр үзрә көрүлмәли
бир чох тәдбирләр комплекс һәллетмә тәләб едир. Инфор-
мацијанын кизли сахланмасынын тә`мин едилмәси мәсәләси
чох бөјүк әһәмијјәт кәсб едир. Наркотикләрин ашкар едил-
мәси факты вахтындан әввәл ачыгландыгда нәзарәт едилән
көндәришләрин һәјата кечирилмәсинә истәнилән чәһд
мә`насыз олур. Ашкар едилмиш наркотикләрин тохунул-
мазлыгынын тә`минаты мәсәләси дә чох бөјүк әһәмијјәт
кәсб едир. Әмәлијјатын кечирилмәсинә нәзарәт едән шәхс-
ләр билмәлидирләр ки, гачагмалчылар нәзарәт едилән көн-
дәришләр башланана гәдәр наркотикләрин тәчрид олунма-
сы үзрә һәрәкәтләр планлашдыра биләрләр вә она көрә дә
бу чүр планлары габагчадан билмәјә һазыр олмалыдырлар.

Мүмкүн олдугда, јүкүн ачылмасы, наркотикләрин
көтүрүлмәси, әвзедичинин маркаланмасы вә јенидән габ-
лашдырма е`тибарлы јердә һәјата кечирилмәли вә сонрадан
мүһүм дәлил ола биләчәк бармаг изләри кими истәнилән
мәдди сүбутлары сахланмамасына диггәт јетирилмәлидир.
Мәгсәд наркотикләри көтүрмәк вә онлары зәрәрсиз мәддә
илә әвәз етмәк, сонра исә јүкә илкин харици көрүнүш вер-
мәкдән ибарәт олмалыдыр.

Үстүнлүк әвзедичи вә ја тәмиз нәзарәт едилән көн-
дәришләрә верилмәлидир. Бу метод наркотикләри итирмәк

рискини арадан галдырыр, кизли мүшаһидә тәшкил едә биләчәк гачагмалчыларын диггәтини чәлб етмәдән жүк үзәриндә мүшаһидәнин тәшкил едилмәсиндә маневр етмәк үчүн бөјүк имканлар ачыр.

Дашыма илә бағлы олан шәхсләри мүәјјәнләшдирмәк мәгсәдилә идхал сәнәдләрини өјрәнмәк вә онлар һаггында мә'лумат топламаг лазымдыр. Мүмкүн олдугда, јукаланын үнванындан истифадә едән шәхсләри вә онун танышларынын даирәсини мүәјјәнләшдирмәк мәгсәдилә һәмин үнван үзрә кизли мүшаһидә тәшкил едилмәлидир.

Идхал үзрә мүвафиг акентләрлә әлагә јаратмаг вә онлара ади просејуралары һәјата кечирмәк, мәсәлән, идхалчыларла дашыма үзрә көстәришләр алмаг вә ја көмрүк тәмизләнмәси барәдә онлары хәбәрдар етмәк үчүн телефонла әлагәјә кирмәк тапшырығы вермәк лазымдыр. Тәчрүбә көстәрир ки, наркотика гачагмалчылары бүтүн просејуралары өјрәнмәк үчүн нүмунә тәмиз көндәриши һәјата кечирә биләр вә кәләчәкдә нормадан истәнилән сапманы һәјәчан сигналы кими гәбул едирләр.

Јүкүн сон чатдырылмасы, адәтән, чатдырманы (дашыманы) һәјата кечирән фирмаларла әмәкдашлыгда апарылмалыдыр. Сүрүчүнүн ортағы ролунда чыхыш едән әмәкдаш дашыманы һәјата кечирән нәглијјат васитәсиндә олмалы, һәмин нәглијјат васитәсиндән сонра көмәји тә'мин едән бир вә ја бир нечә нәглијјат васитәси кетмәлидир. Јукаланын олдугу јер нәзарәт алтында олмалыдыр вә чатдырма анында көндәриши гәбул едән адамларын шәхсијјәтини фотографија вә ја дикәр методларла мүәјјәнләшдирмәк үчүн бүтүн тәдбирләри көрмәк лазымдыр.

Чатдырмадан сонра мүшаһидәни давам етдирмәк лазымдыр. Бинаја нөвбәти ачыг дахил олма вә онун јохланмасы үчүн дүзкүн вахтын сечилмәси һәмишә мүәјјән чәтикликлә бағлы олур, лакин һәлледици әһәмијјәт кәсб едир. Елә һаллар олур ки, жүк чатдырылма јеринә кәтирилдикдә, дашыманы һәјата кечирән сүрүчү башга үнванлара кедир вә ја сүрүчү кетдикдән сонра жүк ачылмадан башга јерә көчүрүлүр. Әмәлијјатын кедишинә мәс'ул вәзифәли шәхс буна һазыр олмалы вә көзләнилмәз һал үчүн һазыр алтернатив әмәлијјат вариантларына малик олмалыдыр.

Үстүнлүк һәм ишә әвәзедичи вә ја тәмиз нәзарәт едилән көндәришә верилсә дә кизләдилмә үсулу вә ја јүк партијасынын һәчми наркотикләрин көтүрүлмәсини вә әвәз едилмәсини бә'зән мүмкүнсүз едир. Лакин белә һалларда јенә дә нәзарәт едилән көндәриши һәјата кечирмәјә чәһд етмәк мүмкүн олса да, бунун көндәришин тәшкيلاتчыларында шүбһә доғурачағы тәһлүкәси мөвчуддур. Бу һалда наркотик үзәриндә нәзарәти итирмәјә риск етмәкдәнсә ону ачыг шәкилдә көтүрмәк даһа јахшыдыр, бу наркотикләрин вахтындан әввәл көтүрүлмәси сајылса белә.

Бу мүлаһизәләрин чоһу, лакин бир сыра һалларда мүәјјән вариасијаларла, наркотикләрин мүшајиәт едилмәјән нәглијат васитәләриндә ашкар едиләркән даһили нәзарәт едилән көндәришләрин һәјата кечирилмәсинә тәтбиг едилә биләр. Сәнәдләшмәнин вә сораг информасијасынын мүәјјән гәдәр фәргләнмәсинә баһмајараг, әсас принципләр гүввәдә галыр.

Почт көндәришләриндә нәзарәт едилән көндәришләр

Почт көндәришләриндә ганунсуз наркотик васитәләрин ашкар едилмәси һалында нәзарәт едилән көндәришләрин тәшкили дашынан јүкләрдә нәзарәт едилән көндәришләрин тәшкили илә чох охшардыр. Лакин бу һалда информасијанын мәхфи сахланмасыны тә'мин етмәк, еләчә дә наркотики көтүрмәк вә әвәз етмәк, адәтән, хејли асандыр.

Бағламаја онун илкин харичи көрүнүшүнү вермәк олдугча мүһүмдүр. Чатдырма почт хидмәтләри илә әмәкдашлыгда һәјата кечирилмәли вә һәмин рајон (әрази) үчүн характерик олан чатдырманын ади мүддәтләринә вә методларына риәјәт етмәк үчүн бүтүн тәдбирләр көрүлмәлидир. Оператив мә'лумат топламаг вә кизли мүшаһидә тәшкил етмәк олдугча мүһүмдүр, чүнки почтдан истифадә едән гаһагмалчыларын чоһу көзләнилән бағламанын (көндәришин) нәзәрдә тутулмајан һәр һансы ләнкимәсини һәјәчан сигналы кими гәбул едәр, пакети гәбул етмәкдән имтина едәр вә бунунла да органлара саһиби дәгиг мүәјјәнләшдирилмәјән ганунсуз наркотик васитәләри мүсадирә етмәк имканындан башга ајры јолу галмыр.

Адэтэн, почт гачагмалчылыгында бағламанын үстүндәки адресатын ады адресатын һәгиги адына ујғун олмур, лакин ејни заманда она кифајәт гәдәр охшар олур ки, бағламаны гәбулун вә ја ондан имтинаны сүбут етмәк мүмкүн олсун. Ачылмыш бағламанын ичиндәкиләринә һансыса маркалајычы (нишанлајычы) маддә чәкилмәсинин мүмкүнлүјүнү нәзәрдә тутмаг лазымдыр.

Почтла наркотикләрин гачагмалчылыгы заманы би-наја ачыг шәкилдә кирмәк вә ја сорғу-суал үчүн чатдырыл-манын дүзкүн вахт моментини сечмәк хүсусилә чәтиндир. Адэтән, ганунсуз наркотика тичарәтчиләринин тактикасы чатдырылдыгдан сонра ән азы бир нечә саат мүддәтиндә бағламаны ачмамагдан ибарәт олур ки, бунунла да онлар бағламанын тәһгигат органларынын мүшаһидәсиндә олуб-олмамасына садәчә әмин олмаг истәјирләр.

Мүшајиәт едилмәјән јүкләрдә харичи нәзарәт едилән көндәришләр

Харичи нәзарәт едилән көндәришләрә башлајаркән, бә'зи әлавә мәсәләләрә дә диггәт јетирмәк лазым кәлир. Ән мүһүм момент наркотикләрин ашкар едилдији өлкәнин ор-ганлары илә вә тә'јинат өлкәсинин, јахуд һәмин көндәри-шин истәнилән транзит өлкәсинин мүвафиг органлары илә нә дәрәчәдә тез әлагә јаратмагдан ибарәтдир. Ашағыдакы факторлары нәзәрә алмаг лазымдыр:

а) көндәришин һәјата кечирилдији өлкәләрин бүтүн мүвафиг гүввәдә олан һүгуги нормалары;б) көндәришин һәјата кечирилдији бүтүн өлкәләрин мүвафиг органлары илә һәртәрәфли разылашдырылмыш вә гәбул едилән һәрә-кәтләр планынын ишләниб һазырланмасы үчүн лазими вахтын олмасы;

в) кечдији бүтүн маршрут үзрә јүкүн үзәриндә лазы-ми нәзарәт вә мүвафиг мүшаһидәнин тә'мин едилмәси им-каны;г) тә'јинат өлкәсиндә көндәришин тәшкилатчылары-нын вә башлыча шәхсләрин мүәјјәнләшдирилмәсинин еһти-мал дәрәчәси;д) әмәлијатын кедишиндә мүвафиг органлар арасында лазими әлагәнин тә'мин едилмәси үчүн зәрури рабитә васитәләринин олмасы.

Наркотика ашкар едилдикдэн сонра мүддэтлэри һәмишә сыхмаға башладыглары илә әлагәдар олараг, чох јахшы олар ки, әразиләриндән бејнәлхалг жүк дашымалары маршрутлары кечдијинә көрә белә әмәлијјатларда иштиракы мүмкүн олан бүтүн өлкәләр арасында харичи нәзарәт едилән көндәришләрин һәјата кечирилмәси кедишиндә мејдана чыха биләчәк мүхтәлиф һаллар үчүн тәдбирләр планынын ишләниб һазырланмасы мәгсәдилә илкин диалог јаратылсын. Буна көрә дә, нәзарәт едилән көндәришин һәјата кечирилмәси кедишиндә мејдана чыха биләчәк һәр бир ситуасија бүтүн бәлли олан мүвафиг факторларла әлагәли вә јаранмыш һаллар нәзәрә алынмагла ајры-ајрылыгда вә оператив олараг бахылмалыдыр.

Наркотикләрин ганунсуз иартијасыны курјер мүшајиәт етдији һалда нәзарәт едилән көндәришләрин һәјата кечирилмәси

Бу нөв нәзарәт едилән көндәришин һәјата кечирилмәси имканы наркотикләр транзит авиасәрнишинләрин һолд (әл) багажында ашкар едилдикдә мејдана чыхыр. Бејнәлхалг тәјјарә лиманларында транзит авиарејсләрдә транзит авиасәрнишинләрин багажында наркотикләри көмрүкхана ишчиләри ашкар едә биләр. Учуш аэропортунда адәтән көмрүк јохламасындан кечмәјән һолд багажы транзит рејслә көндәrmә үчүн багажын чешидләнмәси кедишиндә јохлама биләр. Көмрүк әмәкдашлары харичи бахыш кечирмәклә, әллә јохламагла, вә ја чәкмәклә икигәт алтлы чамаданлары тәјјин етмәји өјрәнә биләрләр. Бундан башга транзит мәнтәгәләриндә наркотикләри ахтарыб таппамаға өјрәшдирилмиш итләрдән уғурла истифадә етмәк олар. Транзит багажда наркотика ашкар едилдикдә авиакәттин мүдиријјәтинин көмәји илә мүвафиг сәрнишинләри мүәјјәнләшдирмәк мүмкүндүр, лакин бу елә едилмәлидир ки, көмрүк әмәкдашларынын онларла марагландыгларыны һисс олунмасын. Багаж јарлығынын јарысы, адәтән, сәрнишинин билетинә әләвә едилир. Кизли јохланыш учуш давам едәнә гәдәр транзит пиштахтасы јанында сәрнишинләрин өз билетләрини тәгдиметмә анында кечирилә биләр.

Бу нөв тәдбирләрин һәјата кечирилмәси үчүн рејсләрин сечилмәси мүһүм әһәмијјәт кәсб едир. Бүтүн транзит һолд багажынын тамамилә јохланмасына васитәләр имкан вермир. Бундан башга, белә үмуми јохламалар әкс нәтичәләрә сәбәб ола биләр. Ихтисаслы көмрүк һеј'әти тәрәфиндән һәјата кечирилән мүнтәзәм јохламалар вә ја наркотикләрин истеһсал едилдији рајонлардан тәјјарәләрин кәлмәсинә гәдәр билетләрин еһтијатда сахланмасы һаггында авиакәттләрин компүтер мә'луматларындан истифадә едилмәси транзит сәрнишинләрин адларыны мүәјјәнләшдирмәјә имкан верир. Еһтијатда сахланан билетләрин һаггын мөһүрачмасынын јохланмасы вәзифәли шәхсләрә имкан верә биләр ки, онлар үчүн мүәјјән мараг кәсб едән транзит сәрнишинләри, еләчә дә диггәт верилмәси лазым олан рејсләри сечсинләр.

Наркотика ашкар едилдикдән вә онун саһиби мүәјјәнләшдирилдикдән сонра дәрһал тә'јинат өлкәсинин мүвафиг органлары илә әлагә јаратмаг лазымдыр. Белә һалларда тәмиз нәзарәт едилән көндәриш һәјата кечирмәк имканы, демәк олар ки, мүмкүн олмур. Наркотикләри ашкар едән органларын бу мәрһәләдә наркотики көтүрмәк вә курјери һәбс етмәк вә ја харичи нәзарәт едилән көндәриш һәјата кечирмәјә чәһд етмәк барәдә гәрары ашағыдакылар дахил олмагла бир сыра факторлардан асылыдыр:

а) наркотикин ашкар едилдији өлкәдә вә тә'јинат өлкәсиндә гүввәдә олан ганунверичилијин вәзижјәти;

б) наркотикин ашкар едилдији өлкәнин вә тә'јинат өлкәсинин мүвафиг органлары тәрәфиндән һәртәрәfli разылашдырылмыш вә гәбул едилә билән тәдбирләр планынын ишләниб һазырланмасы үчүн кифајәт гәдәр вахтын олмасы;

в) багажын транзит дашынмасы кедишиндә тә'минат верилә билән тәһлүкәсизлик дәрәчәси;

г) башлыча шәхсин шәхсијјәтини тә'јин етмәјә вә онун олдуғу јери мүәјјәнләшдирмәјә реал имкан верән әмәлијјат кечирилмәсини тә'мин етмәкдә тә'јинат өлкәсинин имканлары.

Әкәр харичи нәзарәт едилән көндәришин һәјата кечирилмәсиндә јеканә нәтичә вә курјерин наркотикләрин илкин ашкар едилдији өлкәдә јох, тә'јинат өлкәсиндә нарко-

тиклэрин көтүрүлмэси вэ курјерин һэбси олачагса, белэ көндэришин һэјата кечирилмэсинэ вэсаит сэрф етмэјин мәнасы јохдур. Буна көрө дэ наркотиклэрин ашкар едилмэсинин һәр белэ факты конкрет олараг нэзэрдән кечирилмәлидир.

Белэ нэзарэт едилән көндэришин һэјата кечирилмэси һаггында гэрар гәбул едилдији һалда, тәјјарә учдугдан сонра сәрнишинин шәхсијјәти вэ харичи көрүнүшү, онун багажынын тәсвири, онун тәјјарәнин јүк һиссәсиндә јерләшмәси, рејсин нөмрәси вэ көзләнилән кәлмә вахты һаггында ән әтрафлы информасија дәрһал тәјјинат өлкәсинин органларына верилмәлидир.

Авиасәрнишинлэрин транзит гачагмалчылығынын бу әсас нөвүнүн вариантларындан бири ондан ибарәтдир ки, гачагмалчы транзит јолунун јалныз биринчи бејнәлхалг аеропортуна гәдәр олан рејсә билет алыр. Орада онун багажы, адәти үзрә багажын көмрүк јохланышы залына көндәрилер. Лакин бу мәрһәләдә, көмрүк нэзарәтиндән кечәнә гәдәр, гачагмалчы авиахәттин нүмајәндәсинә сонракы учуш үчүн башга билет тәгдим едир вэ багажы мәһз һәмин рејслә көндәрмәји хаһиш едир. Гачагмалчынын нөгтәји-нэзәринә көрә, бу методун үстүнлүјү одур ки, сон тәјјинат мәнтәгәсинә кәлдикдә онун багажынын јстүндә аралыг аеропортдан сон аеропорта бирбаша учуш едилдијини көстәрән јарлыг олачаг вэ багажын үстүндә наркотик истәһсал едән өлкәдән транзит һаггында һеч бир гејд олмајачагдыр. Әкәр авиахәттин әмәкдашлары гачагмалчылығын һэјата кечирилмэсинин мүмкүнлүјү барәдә хәбәрдар едилмишләрсә, белә хаһишләри дәрһал көмрүкхана әмәкдашларына мәлүмат вермәләри илә бағлы разылыға кәлмәк олар. Бу, илкин мәрһәләдә багажда наркотиклэрин олмасы фактыны дәгиг мүәјјәнләшдирмәк мүмкүн олмајачағына бахмајараг, тәјјинат өлкәси илә бирликдә нэзарәт едилән көндәришләри һэјата кечирмәк үзрә әмәлијјатлар тәшкил етмәјә имкан верир. Артыг елә һаллар мәлүмдур ки, наркотиклэрин ашкар едилмәси үзрә бир сыра мүһүм әмәлијјатлар көмрүк органлары арасында белә оператив бејнәлхалг әмәкдашлыг нәтичәсиндә һэјата кечирилмишдир.

5.7. МҮШАҲИДЭ ЭМӘЛИЈАТЛАРЫ

Мүшаһидә дедикдә, адәтән, мүәјјән фәрдләрин фәәлијјәтинә вә шәхсијјәтинә даир мә`луматлары әлдә етмәк мәгсәдилә ајры-ајры шәхсләрин вә ја шәхсләр группарынын, нәглијјат васитәләринин, јерләрин вә ја объектләрин кизли, даими (фасиләсиз) вә ја вахташыры изләнилмәси баша дүшүлүр. Чох вахт мүшаһидә ганунсуз наркотикләрин мәнбәләрини, курјерләрини вә алычыларыны мүәјјән етмәк мәгсәдилә апарылан јеканә мүмкүн тәһгигат методудур.

Пијада вә ја дикәр нөв мүшаһидәетмәдән асылы ол-мајараг, мүшаһидә әмәлијјатыны планлашдыран әмәкдашлар шүбһәли шәхсин өзү тәрәфиндән вә ја она верилән тапшырыг үзрә тәшкил едилән, о чүмләдән электрон васитәләрин тәтбиг едилмәси илә әксмүшаһидә апарылмасы мүмкүнлүјүнү нәзәрә алмалыдырлар.

Мүшаһидәнин ән чох үч нөвү јайылмышдыр:

а) **чевик мүшаһидә** – бу заман әмәлијјат ишчиси объекти пијада вә ја машынла изләјир;

б) **стасионар мүшаһидә** – бу заман јер, предмет вә ја шәхс мүәјјән едилмиш нөгтәдән фасиләсиз мүшаһидә едилир;

в) **электрон мүшаһидә** – бу заман рабитә хәтләри үзрә шифаһи данышыгларын вә ја мә`луматларын мәзмунуну тутмаг үчүн электрон, механики вә ја дикәр гурғулар тәтбиг едилир.

Мүшаһидә әмәлијјатлары ашағыдакы мәгсәдләрлә һәјата кечирилир:

а) һүгугпозма илә бағлы дәлилләр топланмасы;

б) кизли акентләрин мүһафизәси вә ја онларын мә`луматларынын јенидән јохланмасы;

в) шәхсләрин танышларыны вә онларын тез-тез кетдији јерләри мүшаһидә етмәклә онларын олдуғу јерин тә`јин едилмәси;

г) хәбәрверәнләрин е`тибарлылығынын јохланмасы;

ғ) кизләдилмиш әмлакын вә гачагмалын ашкар едилмәси;

д) чинајәтин гаршысынын алынмасы вә ја объектин һүгугпозманы төрәтдији анда сахланмасы;

е) сонрадан диндирилмәдә истифадә едилмәк үчүн мә'лумат әлдә едилмәси;

ж) дикәр мәнбәләрлә әлагәләр нәтичәсиндә әлдә едилмиш истинтаг үчүн әһәмијјәтли мә'лумат вә информациянын ишләнмәси;

з) истәнилән заман анында конкрет шәхсин олдугу (јерләшдији) јерин ашкар едилмәси;

и) мәһкәмәдә истифадә үчүн тәкзибедилмәз дәлилләрин топланмасы.

Мүшаһидәнин стратегијасы да онун тә'јинатына ујғун олараг тәсниф едилә биләр. Мәсәлән, мә'лумат топламаг мәгсәдилә мүшаһидә нөвү вардыр ки, бу заман мүстәнтиг бүтүн чинајәткар нијјәтләри мүмкүн олан гәдәр ашкар етмәјә чәһд едир. Мүшаһидә шүбһәли шәхсин, курјерләрин, иштиракчыларын вә истеһлакчыларын наркотикләрлә тә'мин едилмәси мәнбәјинин ким олдугуну ајдынлашдырмаг үчүндүр.

Наркотикин алынмасындан әввәлки мүшаһидә шүбһәли шәхсдән сатыналманы һәјата кечирмәјә чәһд едән кизли акентә көмәк олараг, оператив информасија топланмасы үчүн истифадә едилир. Мүстәнтиг шүбһәли шәхслә үнсијјәт даирәси, шүбһәли шәхслә белә адамларын гаршылыглы мүнәсибәтләрини вә ја әлагәләрини мүәјјән етмәјә чалышыр.

Кизли мүшаһидә, башлыча олараг, мәхфи акентин муһафизәси үчүн тәтбиг едилир. О, мәхфи акентин ифадәләрини јенидән јохламаг үчүн дә тәтбиг едилир. Мүшаһидә јалныз акентин пулла шәртләшдирилән јерә дахил олмасыны вә наркотикләрлә чыхмасыны көрдүкләрини тәсдиг етмәк үчүн дејил, һәм дә, әкәр физики чәһәтдән мүмкүндүрсә, сөвдәләшмә просесинин өзүнү визуал мүшаһидә етмәк үчүн апарылыр. Бундан башга, кизли мүшаһидә мәхфи акентин һәјатына тәһлүкә мејдана чыхмасы һалында сатыналма јеринин билаваситә јахынлығында көмәјин јерләшдирилмәсини, әмәлијјатын позулмасы һалында мәхфи акентә көмәк көстәрилмәси үчүн тәләб олуна билән гүввәләр мигдарынын тә'јин едилмәсини, еләчә дә шәхси һеј'әтин вә тәһизатын һесабланмасыны нәзәрдә тутур.

Наркотикин алышындан сонракы мүшаһидә, адәтән, сатышдан кәлән вәсаитләрин дахил олдугу алресатларын

идентификасија етмэк, сатычынын башга мүштәриләрини мүәјјән етмэк вә мәхфи акент нәзәрдә тутуланын әвәзинә башга маддә алдығы һалда сатычынын мүшаһидәсини да-
вам етдирмэк үчүн апарылып.

Бу мәсәләдә тәдбирли олмаг арзу едилән нәтичәләр әлдә едилмәси үчүн бөјүк әһәмијјәтә маликдир. Мүшаһидә апаран шәхсдә диггәтичәкән һеч бир харичи әламәт олма-
малыдыр. Гејри-ади бөјүк вә ја кичик бој, көклүк кими ис-
тәнилән хүсуси әламәтләр шүбһәли шәхсин диггәтини чәлб
едә биләр. Акент һәр бир шәраитдә тәбии һәрәкәт етмэк,
мүшаһидәнин кедишиндә мејдана чыхан һәр бир вәзијјәтә
дахил олмаг габилијјәтинә (бачарығына) малик олмалы-
дыр.

Мүшаһидә әмәкдашы чәлд реаксија вермәји вә һа-
зыр-чаваб олмағы бачармалыдыр, чүнки, мүшаһидә әмә-
лијјаты нә гәдәр дәгиг планлашдырылса да, көзләнилмәз
ситуасијалар һәмишә мүмкүндүр. Әмәкдаш ити мүшаһидә
габилијјәтинә вә һафизәјә малик олмалыдыр, чүнки мүша-
һидә просесиндә онун һадисәләри, вахты вә сәчијјәви детал-
лары гејд етмэк имканы олмур. Бунунла бәрабәр, мүшаһидә
апаран әмәкдаш сәбатлы вә чох дөзүмлү олмалыдыр.
Мүшаһидә әмәлијјаты шүбһәли шәхси узунсүрән көзләмә-
ләрлә вә ја объектин чохсајлы зијансыз (динч) мәшғулијјәт-
ләрини мүшаһидә едәркән бир сыра һәрәкәтсиз фәалијјәтин
һәр күн јеринә јетирилмәси илә бағлыдыр.

Мүшаһидә үзрә әмәкдашын тәһизатына әмәлијјатын
сәмәрәлилијини, онун фикринә көрә, артыра билән практик
олараг һәр шеји аид етмэк олар. Бинанын гысамүддәтли мү-
шаһидәсиндә әмәкдашлар коммунал хидмәти ишчиләри ки-
ми маскаланмаг үчүн аләт дәстләриндән, дәбилгәләрдән вә ја
һәр һансы дикәр ләвазиматдан истифадә едә биләрләр. Бун-
дан башга, шүбһәсиз, әкәр вәзијјәт буна имкан верирсә, диг-
гәти чәлб етмәдән фотоапаратлар, биноклар, оптик борулар
вә сәсјазан гурғулардан истифадә етмэк чох фәјдалыдыр.

Мүшаһидә әмәлијјатынын апарылмасына мәс'ул
әмәкдашын тә'јин едилмәси илк аддымлардан бири олма-
лыдыр. Бир нечә әмәкдашын иштиракы илә кечирилән әмә-
лијјат үчүн әмәлијјатын бүтүн иштиракчыларына конкрет
вәзифәләр тапшырылмагла бүтүн мүмкүн һаллара көрә
тактики план һазырланмалыдыр. Әкәр узунсүрән мүшаһидә

апарылмасы нәзәрдә тутулурса, онда әмәлијјат башланана гәдәр әмәкдашларын бир-бирини әвәзәтмә чәдвәли һазырланмалыдыр. Бундан башга, әмәлијјатын рәһбәри илә етибарлы рабитә системини вә үмуми әләгәләндирмә системини әввәлчәдән һазырламаг лазымдыр. Мүшаһидә әмәкдашлары арасында әләгә сигналлары разылашдырылмалыдыр вә нәһајәт әмәлијјат башланана гәдәр лекенда, јәни мүәјјән вахтта мүәјјән јердә олмағын изаһаты ишләниб һазырланмалыдыр.

Чевик мүшаһидә пијада вә ја нәглијјат васитәсиндән истифадә етмәклә апарыла биләр. Пијада мүшаһидәетмә арабир вә јалныз нисбәтән узаг олмајан мәсафәләрдә вә ја шүбһәли шәхси, о, автомобили тәрк етдикдән сонра мүшаһидә етмәк лазым кәлдији һалда истифадә едилір. Буна бахмајараг, бүтүн мүшаһидә әмәлијјатлары елә тәшкил олунмалыдыр ки, лазым кәлдикдә даһа узунсүрән пијада мүшаһидәетмә апарыла билсин. Пијада мүшаһидәетмәнин дөрд әсас үсулу вардыр. Бир әмәкдашла мүшаһидә, ики әмәкдашла мүшаһидә, АВС методу вә артан мүшаһидә методу.

Бир әмәкдашла мүшаһидә заманы бир әмәкдаш шүбһәли шәхси изләмәјә чәһд едир. Бу һалда уғурлу мүшаһидә апармаг чох чәтиндир, чүнки шүбһәли шәхс даим диггәт мәркәзиндә (көз габағында) олмалыдыр вә әкәр о тини дөнүрсә, бинаја кирирсә, јахуд һәр һансы башга көзләнилмәз һәрәкәтә јол верирсә, ону көздән итирмәмәк үчүн јанында олмаг лазым кәлир. Бундан башга, пијада һәрәкәтинин сыхлығы вә характери, еләчә дә јерин хүсусијјәтләри бир әмәкдашла мүшаһидә апарылмасына тәсир едир. Белә мүшаһидә методу һәрәкәт заманы аз мүнасибдир вә имкан дахилиндә, ондан јан кечмәк кәрәкдир.

Ики әмәкдашла мүшаһидә заманы ашкар олунма еһтималы хејли зәифләјир вә шүбһәли шәхси көздән итирмәк тәһлүкәси азалыр. Кур пијада вә автомобил һәрәкәти олан күчәләрдә мүшаһидәдә иштирак едән һәр ики әмәкдаш шүбһәли шәхсин олдуғу тәрәфдә олмалыдыр. Биринчи әмәкдаш шүбһәли шәхси кифајәт гәдәр јахын мәсафәдән изләмәлидир. Икинчи әмәкдаш биринчидән бир гәдәр керидә олмалыдыр. Кедиш-кәлиш аз олан күчәләрдә әмәкдашлардан бири күчәнин әкс тәрәфиндә шүбһәли шәхслә тәхминән ејни бәрәбәрдә һәрәкәт етмәлидир. Ашкар олунмамаг үчүн

һәр ики эмәкдаш вахташыры мүшаһидәчи шәхс јерини дәјишмәлидирләр.

АВС методу заманы үч мүшаһидәчидән ибарәт групп ишләјир. Бу метод шүбһәли шәхси көздән итирмәк вә ашкар олунмаг тәһлүкәсини даһа да азалтмаға имкан верир. Бундан башга, бу метод эмәкдашларын вәзијјәтини дәјишдирмәјә, еләчә дә, әкәр эмәкдашлардан биринин фикринә көрә, о, ашкар едилмишдирсә, мүшаһидәни дајандырмаға имкан верир. Ади вәзијјәтдә “А” эмәкдаш шүбһәли шәхсин архасында дүшүнүлмүш мәсафәдә кедир, “В” эмәкдаш ондан архада олур вә “А” эмәкдашы көз габағында сахламаға чалышыр. “В” эмәкдаш һәм дә шүбһәли шәхсин јанында изләнмә олмасы фактыны мүәјјән етмәли олан јолдашын олуб-олмамасыны јохлајыр. “С” эмәкдаш күчәнин әкс тәрәфиндә шүбһәли шәхсдән бир гәдәр архада кедир. Кедиш-кәлишсиз күчәләрдә вә ја демәк олар ки, кедиш-кәлиш олмајан күчәләрдә ики эмәкдаш, адәтән, күчәнин әкс тәрәфиндә јерләшир, јахуд эмәкдашлардан бири шүбһәли шәхсдән габагда олур. Кедиш-кәлишин һәддән артыг кур олдуғу күчәләрдә һәр үч эмәкдаш шүбһәли шәхсин кетдији тәрәфдә јерләшмәлидир. Биринчи эмәкдаш шүбһәли шәхсин архасынча јахын мәсафәдә кетмәлидир ки, дөнкәләрдә вә ја би-наја кирәркән ону мүшаһидә етсин. Ики нәфәрлә мүшаһидә заманы олдуғу кими, мүшаһидәчиләр вахташыры јерләрини дәјишмәлидирләр.

Ади вәзијјәтләрдә, шүбһәли шәхс јолајрычына јахынлашдыгда вә онун тиндән дөнмә еһтималы бөјүк олдугда, күчәнин әкс тәрәфиндәки “С” эмәкдаш јол ајрычына биринчи јахынлашыр. Тиндә ләнкимәклә “С” эмәкдаш шүбһәли шәхси мүшаһидә едир вә һәрәкәтин истигамәтини ди-кәр эмәкдашлара көстәрир. Әкәр “С” эмәкдаш шүбһәли шәхсин тиндән дөндүјү вә дајандығы барәдә ишарә верирсә, онда “А” вә “В” эмәкдашлар јолајрычыны кечмәли, шүбһәли шәхсин көрмә саһәсиндән кәнарда олан јерә гәдәр кетмәли-дирләр вә шүбһәли шәхсин јолуна давам етдији барәдә “С” эмәкдашын ишарә вермәсинә гәдәр көзләмәлидирләр. Әкәр шүбһәли шәхс һәр күн ејни маршрутла һәрәкәт едирсә, тәјинат јеринин мүәјјәнләшдирилмәси үчүн фасиләсиз диг-гәтли мүшаһидә тәләб олунмур. Мүшаһидә эмәкдашы һәр күн шүбһәли шәхсин бир күн әввәл көздән итдији јердә ол-

малыдыр вә ја мушаһидә дөврүнү узатмаг үчүн бир нечә эмәкдашдан истифадә олуна биләр. Бу метод шүбһәли шәхси билаваситә изләмәк тәһлүкәси чох бөјүк олдугда көрүш јерләринин мүәјјән едилмәси үчүн мүһүмдүр.

Пијада мушаһидәетмәдә олдугу кими, автомобиллә мушаһидәнин дә дөрд нөвү вардыр: бир, ики вә үч автомобилдән истифадә етмәклә мушаһидә, еләчә дә тутма методу илә мушаһидә. Бир автомобилдән истифадә етмәклә мушаһидә заманы нәглијјат васитәси шүбһәли шәхсин автомобилиндән архада олмалыдыр, бу заман мәсафә јолдакы һәрәкәтин сыхлығындан асылыдыр. Шәһәрләрдә шүбһәли шәхсин автомобили илә мушаһидәчинин автомобили арасында икидән чох олмамагла нәглијјат васитәсинин олмасына јол верилир. Кәнд јерләриндә шүбһәли шәхси кифајәт гәдәр узаға бурахмаг төвсијә олунур. Әкәр јолда јолајырычылар вә ја шахәләнмәләр аздырса вә бир-бириндән узагда јерләширсә, онда машынлар арасындакы мәсафә арта биләр вә һәм дә о гәдәр арта биләр ки, һәтта шүбһәли шәхсин машыныны тәпә вә ја дөнкә архасында мүвәггәти көздән итирмәк олар. Шүбһәли шәхсин автомобили илә мушаһидәчинин машыны арасында, мүмкүн гәдәр, һәмишә башга бир машын да олмалыдыр.

Ики автомобилдән истифадә етмәклә мушаһидә заманы шәһәрләрдә һәр ики автомобил шүбһәли шәхсин машынындан архада олмалыдыр. Вахташыры автомобилләрдән бири мә'лум паралел маршрут ирәли һәрәкәт едә биләр ки, шүбһәли шәхс чатмамышдан билаваситә әввәл јолајырычында олсун вә бурада онун маршрутуну изләсин. Ири шәһәрләрдә мушаһидә әмәлијјатлары апарылмасы үчүн мотосикклләрдән истифадә едилмәси мәгсәдәүјүндур, чүнки, онларын көмәји илә нәглијјат тыхачлары һалларында проблемәи арадан галдырмаг мүмкүн олур. Иримигјаслы әмәлијјатларда вертолјотлардан вә радиоөтүрүчүләрдән истифадә етмәк лазымдыр.

Үч автомобилдән истифадә етмәклә мушаһидә заманы даһа чох паралел маршрутлардан истифадә етмәк вә изләнмәнин ашкар олунмасы наминә автомобилләрин јерләшмә вәзијјәтини кифајәт гәдәр тез-тез дәјишмәк олар. Автомобилләрдән бири шүбһәли шәхсин автомобилиндән габагда ола биләр, һәм дә мушаһидә арха нөвлү күзкүдән апарылыр.

Тутма методу илэ мүшәһидә заманы, мәсәлән, шүб-һәли шәхсин автомобиленин мүшәһидәси онун күман едилән маршрут үзрә һәрәкәтинә көрә фәсиләләрлә апарыла биләр. Әмәкдашлар мүәјјән јердән шүбһәли шәхсин машыныны көздән итәнә гәдәр мүшәһидә едирләр. Бир нечә белә мүшәһидәдән сонра шүбһәли шәхсин машынынын һәрәкәт етдији сон мәнтәгә тамамилә ајдынлашдырылыр.

Тутма методу илэ мүшәһидә чох вахт азәлвериши-дир, чүнки автомобилин ғыса мүддәтдә бөјүк мәсафә гәт етмәси нәзәрә алынмалыдыр. Бу сәбәбдән, адәтән, арзу олунур ки, ашкар олунма rischi олдугча чох олана гәдәр мүшәһидәчиләр шүбһәли шәхсин машынынын архасынча һәрәкәт етсинләр. Ашкар олунма rischi олдугча чох олан јердә һәмин күн мүшәһидә дајандырылыр. Шүбһәли шәхсин нөвбәти рутин (мүһафизәкар) сәфәри заманы акентләр ахырынчы дәфә мүшәһидәнин дајандырылдығы јердән мүшәһидәни башлаја биләрләр.

Пијада мүшәһидәетмәдә олдуғу кими, изләнмәнин мүмкүнлүјүнү күман едән шүбһәли шәхс ону ашкар етмәк үчүн мүхтәлиф үсуллардан истифадә едә биләр. Ашағыдакылар даһа кениш јајылан методлардыр:

а) һәрәкәтин нөвбә илә сүр'әтләндирилмәси вә лән-кидилмәси вә ја автомобилин тез-тез мүәјјән јердә јерләшдирилмәси;

б) дөнкәдә вә ја тиндә көзләнилмәз дајанмалар, јахуд тәпәјә галхаркән сүр'әтләндирмә вә тәпәнин дикәр тәрәфиндә ләнкимә;

в) һәрәкәт гајдаларынын ашкар позулмасы, мәсәлән, 180 дәрәчә дөндәрмә, биртәрәfli һәрәкәт олан күчәләрдә гадаған олунмуш истигамәтдә һәрәкәт вә светафорун ғырмызы ишығында кечмә;

г) кириш үчүн бир вә чыхыш үчүн дикәр бирбаша кечидләрдән истифадә едилмәси;

д) автомобилләрин јерләшдирилмә јерләринин көн-дәләнинә (енинә) һәрәкәт;

е) күчә нәглијјаты һәрәкәтинин дајанма саһәләринин енинә һәрәкәт;

ж) көрмә саһәсиндән кәнарда вә ја тиндә автомобили тәрк етмә;

Стационар мүшәһидә даим әлверишли вәзијјәтдән, мәсәлән, отагдан, мүшәһидә едилән бинанын јахынлығында јерләшән евдән вә ја күчә тикилисиндән мүшәһидә апарыл-масыны нәзәрдә тутур. Стационар мүшәһидә мүхтәлиф мәг-сәдләрлә истифадә едилир, о чүмләдән:

а) ихтијари рајонда наркотикләрлә әмәлијјатларын ашкар едилмәси үчүн;

б) јашајыш евләринә вә ја ишкүзар мүәссисәләрә кә-либ-кедән шәхсләрин мүәјјән едилмәси вә наркотикләрлә бағлы ганунсуз әмәлијјатларда онлары ролунун мүәјјән едилмәси үчүн;

в) ахтарыш ордеринин алынмасы вә ја електрон мүшәһидә апарылмасына ичазә верилмәси үчүн мүмкүн бә-һанәнин тә'мин едилмәси үчүн;

г) мүшәһидә едилән објекти јанына кәлиб-кедән шәхсләрин вәрдишләринин мүәјјән едилмәси.

Стационар мүшәһидә илә бағлы һәр һансы әмәлијја-тын башланмасындан әввәл әтраф әразини (рајону) дәгиг өјрәнмәк лазымдыр. Мүстәнтигләр даими вә мүвәггәти са-кинләри гејдә алмалы вә әразинин (рајонун) үмуми харак-терини мүәјјән етмәлидирләр. Стационар мүшәһидә заманы әсас јардымчы васитә биноклдыр. Бундан башга, телеобјек-тивли фото- вә ја кинокамераларын истифадә едилмәси сә-мәрәли ола биләр.

Електрон мүшәһидә мүәјјән һиссәси мүрәккәб вә ба-һалы аваданлыг тәләб едән мүхтәлиф технолокијалардан ис-тифадә едилмәсини еһтива едир. Инсан шәхси һәјат һүгугу-нун тә'минатына верилән диггәти нәзәрә алмагла, електрон мүшәһидәнин тәтбиг едилмәси бир чох өлкәләрдә чидди мәһдуд характер дашыјыр. Наркотикләрлә мүбаризә үзрә һүгуг муһафизә бирләшмәләринин бу тәһгигат тәчрүбәсинә аид һәмин мүмкүн мәһдудийјәтләри нәзәрә алмалары вә елек-трон мүшәһидәси үзрә әмәлијјатлары онлара мувафиг шә-килдә планлашдырмалары чох муһүм әһәмијјәт кәсб едир.

Бу чүр тәһгигатын даһа мүрәккәб нөвләри, адәтән, наркобизнеслә мәшғул олан ән инкишаф етмиш тәшкилат-лара тәтбиг едилир. Бу чүр хүсуси тәһгигатларда тәтбиги нәзәрдә тутулан мүхтәлиф васитә вә үсулларын сәмәрәли истифадәси үчүн хүсуси тә'лиматландырма вә һазырлыг ла-зымдыр.

ГАЧАГМАЛЧЫЛЫГ ВӘ КӨМРҮК ГАЈДАЛАРЫНЫН ПОЗУЛМАСЫНА ГАРШЫ КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫ- НЫН МУБАРИЗӘ ФӘАЛИЈЈӘТИ- НИН МӘҢКӘМӘ ТӘЧРҮБӘСИ

6.1. БӘЈАНЕТМӘНИН ВӘ КӨМРҮК РӘСМИ- ЛӘШДИРИЛМӘСИНІН МУБАҢИСӘЛИ МӘСӘЛӘЛӘРИ

Малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән бурахылышы гүввәдә олан көмрүк ганунверичилијинин мүәјјән етдији гајдаја ујғун олараг һәјата кечирилир.

Малларын вә нәглијјат васитәләринин сәрһәддән бурахылмасынын вачиб (мәчбури) шәртләриндән бири онларын бәјан едилмәсидир, јә'ни көмрүк рәсмиләшдирилмәси вә көмрүк нәзарәти үчүн көмрүк сәрһәдиндән кечирилән маллар вә нәглијјат васитәләри һаггында, онларын көмрүк дәјәри, режими һаггында зәрури олан дәгиг мә'луматларын вә диқәр тәләб олуна мә'луматларын мүәјјән едилмиш формада харичи игтисади фәалијјәтин иштиракчылары гәрәфиндән көмрүк органына хәбәр верилмәсидир (Азәрбајҗан Республикасы Көмрүк Мәсәлләсинин 166-чы маддәси).

Маллар вә нәглијјат васитәләри тәкчә көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән дејил, һәм дә көмрүк режими дәјишдириләркән, еләчә дә Азәрбајҗан Республикасынын ганунверичилик актлары илә мүәјјән едилмиш диқәр һалларда бәјан едилмәлидир. Гүввәдә олан ганунверичилијин тәләбләрини билмәмәк үзүндән малын бәјан едилмәмәси көмрүк гајдаларыны позмуш шәхси мәс'улијјәтдән азад етмир.

Мәсәлән, көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин баша чатмадығы малларла ганунсуз әмәлијјатлар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә едилмәси вә

үзәриндә сәрәнчәм верилмәсинә көрә көмрүк органынын гәрары илә “АРТ” заводуна Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 254-чү маддәсинә көрә малын дәјәринин 10%-и мәбләғиндә чәримә; Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын бәјан едилмәмәсинә көрә исә – Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 279-чу маддәсинә көрә малларын дәјәринин 100%-и мәбләғиндә чәримә гојулмушдур. Чәримәнин үмуми мәбләғи 4548500 манат олмушдур.

“АРТ” заводунун үнванына бәјнәлхалг почт көндәриши илә мал көндәрилмишдир. Һәмин мал завода чатдырылмыш вә гисмән коммерсија мәгсәдләри илә истифадә едилмишдир. Көмрүк гәјдаларыны позараг “АРТ” заводу көмрүк мүнәсибәтиндә малы рәсмиләшдирмәмиш, бәјаннамә вермәмишдир. Заводун мүдиријјәтинин малын көмрүк рәсмиләшдирилмәсиндән кечмәли олмасыны билмәмәсинә истинад етмәси мәнһәмә тәрәфиндән гәбул едилә билмәзди. Көмрүк ганунверичилијинә ујғун олараг мүәссисә көмрүк гәјдаларыны поздуғуна көрә, гәјда позулмасы гаршысыалынмаз гүввәнин тәсири илә баш вердији һаллар истисна олмагла мәсулијјәт дашыјыр. Ганунверичилији билмәмәк гаршысыалынмаз гүввә һалларына шамил едилмир. Заводун көмрүк органынын чәримә гојулма һағгында гәрарынын етибарсыз һесаб олунмасы һағгында иддиасы рәдд едилмишдир.

Бәјанетмә просе́дурасы ашағыдакы шәртләрдән асылыдыр. Көмрүк рүсумлары вә веркиләри тутулмалы олан, игтисади сијасәт тәдбирләринин (квоталашдырма, лисензијалашдырма вә б.) тәтбиг едилдији маллар, еләчә дә көмрүк дәјәри 100 АБШ долларына бәрабәр (эквивалент) мәбләғдән артыг олан маллар јүк көмрүк бәјаннамәси (ЈКБ) тәғдим едилмәси јолу илә бәјан едилир. Малы кечирән шәхс, декларант, маллар һағгында (онларын харичи игтисади фәалијјәтин мал номенклатурасы (ХИФ МН) үзрә коду, ады, тәсвири, мигдары вә дәјәри дахил олмагла), еләчә дә онларын көмрүк режими һағгында мәлуматлары көс-тәрмәклә сәрбәст формада тәртиб едилән јазылы әризе көмрүк дәјәри 100 АБШ долларына эквивалент мәбләғдән аз олан, көмрүк рүсумлары вә веркиләри тутулмајан вә ба-

рәсиндә игтисади сijasәт тәдбирләри тәтбиг едилмәјән малларын бәјан едилмәси үчүн кифајәтдир.

Физики шәхсләр тәрәфиндән гејри-коммерсија мәгсәдләри үчүн көмрүк сәрһәдиндән кечирилән маллар вә нәглијјат васитәләри садәләшдирилмиш формада, бәјан едилир.

Харичи игтисади фәалијјәти һәјата кечирәркән малларын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәсинин әсас сәнәди јүк көмрүк бәјаннамәси (ЈКБ) һесаб олунур. ЈКБ бланкларыны мүәјјән едилмиш һагла көмрүк органларындан алмаг олар. Башга ЈКБ бланклары көмрүк бәјаннамәси кими көмрүк органлары тәрәфиндән гәбул едилмир.

Көмрүк Мәчәлләсинин 169-чу маддәсинә ујғун ола-раг, маллары вә нәглијјат васитәләрини кечирән шәхс, јахуд көмрүк брокери декларант ола биләр. Маллары вә нәглијјат васитәләрини көмрүк сәрһәдиндән кечирән шәхсләр дедикдә, көмрүк ганунверичилијиндә малларын мүлкијјәт-чиси, алычысы, саһиби вә ја дикәр шәкилдә Азәрбајчан Республикасы көмрүк ганунверичилијинә ујғун ола-раг өз адындан маллар барәсиндә Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулан һәрәкәтләри етмәк сәлаһијјәти оланлар нәзәрдә ту-тулур.

Декларантын функцијалары, физики шәхсләр тәрәфиндән коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан малларын Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси һаллары вә Көмрүк Мәчәлләсиндә хүсуси мүәјјән едилмиш дикәр һаллар истисна олмагла, јалныз Азәрбајчанын һүғуги вә физики шәхсләри тәрәфиндән ичра едилә биләр.

Һүғуги шәхсин адындан бәјанетмәни лазыми шәкилдә рәсмиләшдирилмиш етибарнамәси олан хүсуси вәкил едилмиш шәхсләр һәјата кечирир. Лакин тәчрүбәдә елә һал-лара раст кәлинир ки, мүәјјән едилмиш гәјдаларын позул-масында харичи игтисади фәалијјәтин харичи тичарәт мүгавиләси бағламыш иштиракчысы ола-раг һүғуги шәхсин филиалы чыхыш едир, бунунла бағлы ола-раг кимин малла-ры бәјан етмәли олмасы вә бәјанетмәмәјә, јахуд лазыми шә-килдә бәјанетмәјә көрә мәс`улијјәт дашынмасы олмасы ба-рәдә суал ортаја чыхыр.

Мәсәлән, "СЕР" СЧ С.* көмрүкханасы тәрәфиндән көмрүк җајдаларыны позмуш һесаб олунур ки, буна көрә Азәрбајҗан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 248-чи – "Малларын вә нәглијјат васитәләринин чатдырылдығы јер-дә тәгдим едилмәмәси вә онлара аид сәнәдләрин верилмәмәси" маддәси вә 254-чү – "Барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш маллар вә нәглијјат васитәләри илә апарылан ганунсуз әмәлијјатлар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә олунмасы вә онлар үзәриндә сәрәнчам верилмәси" маддәси илә мәс'улијјәт нәзәрдә тутулмушдур. Көмрүк органынын гәрарына ујғун олараг "СЕР" СЧ-дән 66076820 манат мәбләғиндә чәримә вә үмуми мәбләғи 261607509 манат олан өдәнилмәмиш көмрүк тәдијәләри вә онларын өдәниш вахтыны өтүрдүјүнә көрә пенија тутулмушдур.

Ишин ғыса мәзмуну беләдир. Малларын көндәриши үзрә харичи тичарәт мүгавиләси "СЕР" СЧ-нин филиалы тәрәфиндән бағланмышдыр. Филиалын адындан мүгавиләни имзаламыш шәхсин "СЕР" СЧ адындан сөвдәләшмә апармаға лазыми шәкилдә рәсмиләшдирилмиш е'тибарнамәси олмамышдыр. Кәтирилән малларын бәјан едилмәсиндә вә барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш онлар үзәриндә сәрәнчам верилмәсиндә ифадә олунан көмрүк җајдаларынын позулмасына һүгуги шәхс тәрәфиндән јох, "СЕР" СЧ-нин филиалы тәрәфиндән јол верилмишдир. "СЕР" СЧ-нин өзү ганунсуз һәрәкәтләрә јол вермәмишдир. Онда суал мејдана чыхыр: бу һалда ким көмрүк җајдаларынын позулмасы субјекти кими чыхыш едир: "СЕР" СЧ, јохса, онун филиалы?

Ганунверичилијә көрә маддәсинә ујғун олараг, филиал һүгуги шәхсин елә хусуси бөлмәсидир ки, онун олдуғу јердән кәнарда јерләшир вә онун функцијаларынын һамысыны вә ја бир гисмини һәјата кечирир. Филиал һүгуги шәхс дејил, филиалы јарадан һүгуги шәхс тәрәфиндән она әмлак ајрылып, һәмин әмлак ону ајыран һүгуги шәхсин мүлкијјәти олмагда давам едир. Көстәрилән нормаларын мәзмунундан белә чыхыр ки, һүгуги шәхсин борчлары үзрә

* Бурада вә даһа сонра шәрһ едилән мисаллардакы ад вә јерләр шәртидир, МДБ әлҗәләринин көмрүкханасына бајланыр.

тутулмалар филиала ајрылмыш эмлака шамил едилэ билэр. Ејнилэ, һугуги шэхс филиалын фэалијјэти илэ бағлы борчлар үзрэ өзүнүн бүтүн эмлакы илэ мäs улијјэт дашыјыр.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 169 вә 170-чи маддәләринә ујғун олараг, малын көмрүк рәсмиләшдирилмәси мäs`улијјэти дашыјан јалныз Азәрбајчан шәхси декларант ола билэр. Бу шәхс бәјанетмәјә вә бәјан едилән маллары тәгдиметмәјә, сәнәдләри вә әлавә мә`луматлары көмрүк органларына тәгдиметмәјә там мäs`улијјэт дашыјыр.

Белә бир факт да аз әһәмијјетли дејилдир ки, Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 17-чи маддәсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб олуна шәхсләр кими һугуги шәхсләр вә вәтәндашлар садаланыр.

Мүәссисәләрин структур бөлмәләри көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјәтә чәлб олуна билмәз.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 225–226-чы маддәләринә ујғун олараг көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мäs`улијјэти јалныз һугуги шәхсләр вә вәтәндашлар (физики шәхсләр) дашыјыр, бунунла әлагәдар олараг, өзүнүн структур бөлмәсинин һәрәкәтләринә көрә чаваб верән һугуги шәхс олараг “СЕР” СЧ-нин мäs`улијјәтә чәлб едилмәси әсаслыдыр.

Игтисад мәһкәмәси “СЕР” СЧ-нин фактики декларант һесаб едәрәк, “СЕР” СЧ-нин филиалы тәрәфиндән јол верилмиш көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә чәримә гојулмасы һаггында көмрүк органынын гәрарыны гүввәдә сахламышдыр.

Көмрүк һугугпозмаларында мүһүм момент бир сыра һалларда мäs`улијјәтдә икисубјектлилијин олмасыдыр, бу заман көмрүк һугугпозмасына јол верилдијинә көрә һугуги шәхсләрин инзибати мäs`улијјәтә вә физики шәхсләрин инзибати вә ја чинајәт мäs`улијјәтинә ејнивахтда чәлб едилир.

Мәсәлән, Н. көмрүкханасы тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилән мала, нәглијјат васитәләринә көмрүк нәзарәти һәјата кечириләркән мүәјјән едилмишдир ки, “Шәфәг” ГТСЧ јүкү бәјан етмәмишдир. Јохламанын кедишиндә ајдынлашдырылмышдыр ки, малын бәјан едилмәмәси конкрет шәхсин – хидмәти

вэзифэсинэ көрө вэ ја тапшырыг эсасында һәмин проседу-
расыны һәјата кечирмәјэ вәкил едилмиш “Шәфәг” ГТСЧ-
нин әмәкдашынын күнаһы үзүндән баш вермишдир.
Көмрүк гәјдаларынын позулмасына јол вермиш “Шәфәг”
ГТСЧ-нин әмәкдашынын Азәрбајчан Республикасы
Көмрүк Мәчәлләсинин 283-чү маддәси үзрә инзибати
мәс’улијјәтә чәлб едилмәси илә бәрәбәр “Шәфәг” ГТСЧ
(һүгуги шәхс) дә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәл-
ләсинин 274-чү маддәси илә мәс’улијјәтә чәлб едилмишдир.

Көмрүк Мәчәлләсиндә декларантын һүгуг вэ вэзифә-
ләри мүүјјән едилмишдир, онлар бәјанетмәни һәјата кечи-
рән бүтүн шәхсләр үчүн ејнидир. Декларантын вэзифәләри-
нә ашағыдакылар дахилдир:

- маллары вэ нәглијјат васитәләрини мүүјјән едил-
миш гәјдада бәјан етмәк;

- көмрүк органынын тәләби үзрә бәјан едилән малла-
ры вэ нәглијјат васитәләрини тәгдим етмәк;

- көмрүк мәгсәдләри үчүн лазым олан сәнәдләри вэ
әлавә мә’луматлары Азәрбајчан Республикасы көмрүк ор-
ганына тәгдим етмәк;

- көмрүк өдәнишләрини өдәмәк;

- тәләб олуна јүк вэ диқәр әмәлијјатларын апарыл-
масы да дахил олмагла көмрүк органларына көмрүк рәс-
миләшдирилмәси ишиндә јардым етмәк.

Мүүјјән едилмиш вэзифәләри јеринә јетирмәмәсинә
көрә декларант Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулан гәј-
дада мәс’улијјәт дашыјыр. Бу заман тәкчә дүзкүн бәјанет-
мәмәјә көрә дејил, һәм дә бәјанетмәмәјә көрә, бәјанетмә гәј-
дасынын позулмасына, малларын вэ нәглијјат васитәләри-
нин идентификасија (ејниләшдирмә) сәнәдләриндән вэ васи-
тәләриндән сахта јолла истифадә едиләрәк көмрүк сәрһә-
діндән кечирилмәсинә вэ саирәјә көрә санксијалар мүүјјән
едилмишдир.

Мәсәлән, “SK” фирмасы көмрүк гәјдаларынын по-
зулмасы иши үзрә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мә-
чәлләсинин 274-чү маддәси (1-чи һиссә) илә чыхарылан
көмрүк органынын гәрарынын е’тибарсыз сајылмасы һаг-
гында иддиа вермишдир. Малын көмрүк рәсмиләшдирил-
мәси заманы јүк көмрүк бәјаннамәсинә истифадәдә олмуш
малларын идхал олунамасы бәрәдә мә’лумат дахил едил-

мишдир. Лакин көмрүк бахышы кечирилэркэн идхал олу-
нан малларын тэзэ олмасы мүэjjэн едилмишдир.

Иддијаа биринчи инстансија мэхкэмэсиндэ, апелја-
сија вэ кассасија инстансијаларында бахылмышдыр. Әсас
мәсәлә Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү – “Малларын вэ нәг-
лијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вэ ја дүзкүн бәјан
едилмәмәси” маддәси илә нәзәрдә тутулан һүгүгпозманын
субјектив тәрәфиин вэ һүгүгпозучусунун тәгсиринин фор-
масынын гijмәтләндирилмәсиндән ибарәт олмушдур. Би-
ринчи инстансија мэхкәмәси вэ апелјасија инстансијасы
бундан чыхыш етмишләр ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү
маддәси илә мәс`улијјәтә чәлб олунма јалныз һүгүгпозучусу
тәрәфдән бирбаша гәсд олдуғу һалда мүмкүндүр. Һалбуки
274-чү маддәдә бирбаша гәсд кими чавабдәһлик шәрти нә-
зәрдә тутулмур: маллар вэ нәглијјат васитәләринин бәјан
едилмәмәси вэ ја дүзкүн бәјан едилмәмәси, јә`ни маллар вэ
нәглијјат васитәләри барәдә мүэjjэн олунмуш формада
дүзкүн мә`луматларын верилмәмәси, јахуд маллар вэ нәг-
лијјат васитәләри, онларын көмрүк режими һаггында вэ
көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан дикәр дүзкүн олмајан
мә`луматларын верилмәси фактынын өзү кифәјәтдир. Кас-
сасија инстансијасы бу мөвгедән чыхыш едәрәк көстәрмиш-
дир ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәси (1-чи һиссә)
үзрә мәс`улијјәт тәгсирин формасындан асылы олмајараг
һүгүгпозучусунун үзәринә гојулур.

Харичи игтисади фәалијјәтин мал номенклатурасы
үзрә малын дүзкүн тәсниф едилмәмәси дә көмрүк органла-
ры тәрәфиндән дүзкүн бәјан едилмәмә јолу илә көмрүк гәј-
даларынын позулмасы һесаб олунур.

Малијјә-игтисад шө`бәси Көмрүк Мәчәлләсинин 189-
чү маддәсинә ујғун олараг көмрүк бәјаннамәләриндә мүэjjэн
көмрүк режиминдә бурахылмыш маллар барәдә ХИФ МН
кодун үзрә верилмиш мә`луматларын дүзкүнлүјүнү јохлајыр.
Бунунла әлагәдар илкин верилмиш бәјаннамәдә малын
ХИФ МН үзрә кодунун дүзкүн олмамасынын мүэjjэн едил-
дији һалда декларантын көмрүк гәјдаларынын позмасына
көрә мәс`улијјәтә чәлб олунмасынын вэ өдәнилмиш көмрүк
өдәнишләринин тутулмасынын ганунаујғунлуғу барәдә
суал мејдана чыхыр.

Көмрүк органлары бу заман ондан чыхыш едирләр ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 226-чы маддәсинә ујғун олага. һүгуги шәхсләр, һүгугпозманын гаршысыалынмаз гүввәнин тә'сири илә баш вердији һаллар истисна олмагла, көмрүк гаждаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәт дашыјырлар. Бундан башга, көмрүк бәјаннамәсиндә малын ХИФ МН үзрә көстәрилмиш кодунун јохланмасы мәрһәләсиндә көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин вәзифәсини лазыми шәкилдә јеринә јетирмәмәси декларанты ЈКБ-дә көстәрилмиш мә'луматларын дүзкүнлүјүнә көрә мәс'улијјәтдән азад етмир.

Гаршысыалынмаз гүввә – бу, тәрәфләрин ирадәсиндән асылы олмајан објектив шәраитдир ки, онун нәтичәсиндә һүгуги шәхс көмрүк гаждаларынын позуш олур. Көмрүк органы вәзифәли шәхсинин һәрәкәтләри гаршысыалынмаз гүввә һесаба олуна билмәз.

Бу чәһәтдән С. шәһәри көмрүкханасынын саһибкар Ф.-ја гаршы көмрүк өдәнишләри үзрә 28639858 ман. борчун тутулмасы вә һесаба нөмрәсиндә пул вәсаити олмадығына көрә чәримәнин борчлунун әмлақына јөнәлдилмәси (шамил едилмәси) барәдә иддиасы сәчијјәвидир.

Саһибкар Ф. Јүк Көмрүк Бәјаннамәси үзрә Азәрбајчан Республикасынын әразисинә Франсадан мал-дөшәмә өртүкләри кәтирмиш вә бәјаннамәдә көстәрилмиш кода ујғун олага вә малын көмрүк дәјәри мигдарында көмрүк рүсуму өдәмишдир. Мал сәрбәст дөвријјә бурахылдыгдан сонра көмрүк органы көмрүк бәјаннамәсиндә көстәрилмиш мә'луматлары јенидән јохламыш, нәтичәдә дөшәмә өртүјүнүн кодунун декларант тәрәфиндән дүзкүн тә'јин едилмәдији мүәјјән олунмушдур. Көмрүк гаждаларынын позулмасынын ашкар олунмасы факты үзрә Јүк Көмрүк Бәјаннамәсинә дәјишикликләр едилмәси протоколу тәртиб олунмушдур. Малын кодунун дәјишмәси өдәнилмәли олан көмрүк өдәнишләри мәбләғинин дәјишмәсинә вә өдәниш вахтыны өтүрмәјә көрә пенија һесаблауна сәбәб олмушдур.

Белә бир вәзијјәт она көрә мүмкүндүр ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 189-чу маддәсинә ујғун олага, көмрүк бәјаннамәсиндә көстәрилмиш мә'луматлары јенидән јохламаг һүгугу малларын вә нәглијјат васитәләринин бурахылышындан сонра да көмрүк органларына верилир. Бундан

б) малларын көмрүк сэрһәдиндән кечирилмәси фактыны тәсдиг едән нәглијјат сәнәдләри;

в) АР ДКК-нин норматив актлары илә нәзәрде тулмуш һалларда, әләвә олараг:

- көмрүк дәјәри бәјаннамәси (КДБ);
- малларын чатдырылмасына нәзарәт сәнәди (МЧНС);

г) сөвдәләшмә паспортунун сәләһијјәтли банк тәрәфиндән мүәјјән олунаш гәјдада тәсдиг едилән ксерокопијалары;

д) ЈКБ-нин 44-чү графасында (7-чи бәнддән башга) һаггында мәлумат верилмиш сәнәдләр;

е) көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсини вә ја көмрүк өдәнишләринин өдәнилмә тәминатыны тәсдиг едән сәнәдләр;

ж) магнит дашыјычысында ЈКБ-нин электрон сурәтләри.

Бир магнит дашыјычысында (дискетдә) ЈКБ-нин ејни вахтда верилән бир нечә электрон сурәтләри јазыла биләр.

Декларант ЈКБ верәркән көмрүк мәгсәдләри үчүн истифадә олуна биләчәк әләвә сәнәдләри тәгдим етмәк һүгуна маликдир. Тәгдим едилән сәнәдләр декларант тәрәфиндән ЈКБ-јә әләвә олунаш хүсути сәнәдләр сијаһысына дахил едилир. Сијаһы декларант тәрәфиндән ики нүсхәдә тәртиб едилир.

ЈКБ вериләркән садаланан сәнәдләрин тәгдим едилмәмәси онун гәбул едилмәси үчүн имтинаја сәбәб ола билмәз. Көмрүк органынын көмрүк рәсмиләшдирилмәсини апаран сәләһијјәтли шәхси декларантдан көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан әләвә сәнәдләри тәгдим етмәјини тәләб етмәк һүгугу вардыр. Һәммин сәнәдләрин сијаһысы, көмрүк органлары тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сэрһәдиндән кечирилән маллара вә нәглијјат васитәләринә көмрүк нәзарәти мәгсәдләриндән чыхыш едиләрәк мүәјјәнләшдирилир вә јазылы формада декларантларын вә дикәр мараглы шәхсләрин нәзәринә чатдырылыр.

Бир нүмунәјә диггәт јетирәк. Бу нүмунәдә һүгуги шәхс малын көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн лазым олан бүтүн сәнәдләри тәгдим етмәк тәләби илә разылашмајараг мәнһкәмә органына мүрачиәт етмишдир.

“О. вә М.” фирмасы вагона мешә материалы јүкләмиш вә малы көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн тәгдим етмишдир. Көмрүк мүфәттиши малын көмрүк рәсмиләшдирилмәсиндән имтина етмишдир. Онун һәрәкәтләрини гануна зидд һесаб едәрәк, фирма игтисад мәһкәмәсиндән итирилмиш мәһсулун дәјәриси, вагонун верилмәси вә гајтарылмасы илә бағлы чәкилән хәрчләри, вагонун бош дајанмасына көрә чәримә өдәнишләрини, әлдә олунмајан кәлирләрин тутулмасыны хаһиш етмишдир.

Зәрури олдугда көмрүк органлары Көмрүк Мәчәлләсинин (184-чү маддә) көстәрилән бүтүн көмрүк нәзарәти формаларындан истифадә едә билдикләринә көрә, көмрүк органы ЖКБ-дә вә тәгдим олунан сәнәдләрдә олан мәлуматлары јохламаг мәгсәдилә вә еләчә дә диқәр көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури мәлуматлары тәләб етмәк һүгугуна маликдир (Көмрүк Мәчәлләсинин 171-чи маддәси). Бу мүддәалара ујғун олараг, көмрүк мүфәттиши фирмаја әлавә мәлуматлар тәгдим етмәк барәдә сорғу көндәрмишдир. Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән мал кечирән шәхсләр көмрүк нәзарәти вә диқәр көмрүк мәгсәдләри үчүн лазым олан сәнәдләри вә әлавә мәлуматлары көмрүк органларына тәгдим етмәјә борчлудурлар (Көмрүк Мәчәлләсинин 170-чи вә 171-чи маддәләри). Лакин фирма үзәринә дүшән вәзифәләрин ичрасы үзрә ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш тәләби јеринә јетирмәмиш вә көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин тәләб етдији сәнәдләри тәгдим етмишдир. Бунунла әлагәдар олараг, игтисад мәһкәмәси көмрүк мүфәттишинин һәрәкәтини ганунаујғун һесаб етмишдир. Бунунла белә, көмрүк органы, әкәр көмрүк өдәнишләри мүәјјән олунмуш гајдада өдәнилмәмишдирсә, көмрүк бәјаннамәсини гәбул етмәкдән имтина етмәк һүгугуна маликдир, арбитраж тәчрүбәси дә буну тәсдиг едир.

Гејдијат анындан башлајараг ЖКБ һүгуги әһәмијјәт кәсб едән фактлары тәсдиг едән сәнәдә чеврилир ки, көмрүк органынын вәзифәли шәхси бу барәдә декларантын вәкил едилмиш шәхсини хәбәрдар етмәјә борчлудур.

ЖКБ-нин гејдијатындан сонра, көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин баша чатмасына гәдәр онун декларанта вә ја көмрүк органынын вәзифәли шәхси олмајан башга шәхсә верилмәси гәти гадағандыр. Бунунла әлагәдар олараг,

көмрүк бəжаннамəсинин дəжишдирилмəси, она əлавəлəр едилмəси вə кери кəтүрүлмəсинин мүмкүнлүжү барəдə суал мејдана чыхыр. Көмрүк Мəчəллəсиндə (мaддə 173) буна јалныз көмрүк органынын ичазəси илə вə һəм дə јалныз ЈКБ-нин јохланмасы башланана; маллар вə нəглијјат васитəлəринə бахыш башланана; көмрүк органы бəжаннамəдə кəстəрилən мə'луматларын доғру олмадығыны мүəјјən едəнə гəдər јол верилир. Көмрүк органынын ичазəси илə көмрүк бəжаннамəсинə дəжишиклик вə əлавəлəр едилəркən бу дəжишиклик вə əлавəлəрин мəзмун тəрəфинə гојулан тəлəблəри нəзэрə алмаг лазымдыр; онлар бəжаннамəнин фəалијјəт сaһəсини, һər шejдən өнчə, онун мигдар кəстəричилəрини нə даралтмaлы, нə дə кенишлəндирмəлидир.

ЈКБ-нин һəм долдурулмасы, һəм дə она дəжишиклик вə əлавəлəр едилмəси декларант тəрəфиндən сəрбəст шəкилдə көмрүк органларынын вəзифəли шəхслəринин кəмəји олмадан һəјатa кечирилир. Көмрүк органларынын вəзифəли шəхслəри 173-чү мaддəјə ујғун оларaг өз тəшəббүслəри, шəхслəрин тапшырығы вə хаһиши илə јазылы көмрүк бəжаннамəсини долдурмаг, көмрүк бəжаннамəсиндə кəстəрилən мə'луматлары дəжишдирмəк вə јa она əлавəлəр етмəк һүгуна малик дејилдирлəр.

Малларын ајры-ајры нөвлəри үчүн бəжаннамəнин вə көмрүк рəсмилəшдирилмəсинин хүсусијјəтлəри мүəјјən едилмишдир. Мəсəлən, көмрүк əразисинə маркаланмaлы олан аксизли маллар кəтирилəркən, ЈКБ илə бəрəбər ганун-веричиликлə нəзəрдə тутулмуш арайышларын тəгдим едилмəси тəлəб олунур. Арайышларын тəгдим едилмəсинə вə ондакы мə'луматларын дүзкүнлүжүнə мəс'ул шəхс маллары идхал едəндир, јə'ни Азəрбajчaн Республiкaсынын көмрүк əразисинə алкоғоллу ичкилəр вə түтүн мə'мулатлары идхaлына јол верən хaричи тичарəт мұғавилəсини бaғламыш вə јa адындан бaғланмыш Азəрбajчaн шəхсидир.

Арайыш көмрүк рəсмилəшдирилмəсинин апарылмасы үчүн лазым олан сənəd кими көмрүк органына јүк көмрүк бəжаннамəси илə ејни вахтда тəгдим едилир вə ејни-адлы малын һər партијасы үчүн рəсмилəшдирилир. Арайышда кəстəрилən мə'луматларын јохланмасы вə онун гејдијјаты малын Азəрбajчaн Республiкaсынын көмрүк əразисинə сəрбəст тəдaвүл үчүн вə јa көмрүк анбары көмрүк

режиминдə сахланмаг үчүн бурахылмасыны һəјатa кечирən көмрүк органы тəрəфиндən јеринə јетирилир.

Бундан башга аксизли маллар үчүн мүəјјən едилмишдир ки, идхал едилəркən ЈКБ-нин верилмə мүддəти (дəмир јолундан башга, истəнилən нəглијјат нөвлəри илə көмрүк органларынын мүəјјən етдији јерлəрə чатдырылан, Азəрбajчaн Республiкaсынын əразисинə идхал едилəркən мəчбури маркаланмaлы олан вə мүəјјən олунмуш гaјдада ујғун оларaг маркаланмыш аксизли маллар истисна олмағла) онларын көмрүк органына тəгдим едилмə тарихиндən 10 күндən артыг ола билмəз, белə малларын мүвəггəти сахланма мүддəти исə мүвəггəти сахланч анбарында јерлəшдирилмə тарихиндən 20 күндən артыг олмамaлыдыр.

Мүəјјən һаллар үчүн Көмрүк Мəчəллəсиндə бəжанетмəнин сaдəлəшдирилмиш гaјдасынын мүмкүнлүжү нəзəрдə тутулур. Сaдəлəшдирилмиш гaјда МДБ-нин иштиракчы дөвлəтлəри илə мұнасибəтлəрдə, елəчə дə малларын вə нəглијјат васитəлəринин көмрүк сəрһəдиндən оператив кечирилмəсини тəлəб едən һалларда тəтбиг едилир.

Бəжанетмə бүтөвлүкдə көмрүк рəсмилəшдирилмəсинин ајрылмаз тəркиб һиссəсидир ки, көмрүк органларынын вəзифəли шəхслəри тəрəфиндən көмрүк нəзарəти илə ејни вахтда һəјатa кечирилир. Көмрүк рəсмилəшдирилмəси гүвəдə олан ганунверичилијə вə малларын вə нəглијјат васитəлəринин көмрүк сəрһəдиндən кечирилмəсинин мүəјјən олунмуш гaјдасына риaјəт едилмəсини, о чүмлəдən малларын вə нəглијјат васитəлəринин Азəрбajчaн Республiкaсына кəтирилмəсинə вə орадан апарылмасына гојулан мəһдудијјəтлəрин, лисензијалашдырылманын, минимал вə максимал гијмəтлəрин мүəјјəнлəшдирилмəсинин, сертификатлашдырманын вə б. аид олдуғу гејри-тариф тəнзиметмə тəдбирлəринə риaјəт едилмəсини тə'мин етмəк мəгсəди күдүр.

Көмрүк рəсмилəшдирилмəси көмрүкханаларын көмрүк рəсмилəшдирилмəси вə көмрүк нəзарəти шə'бəлəри вə көмрүк мəнтəгəлəри (постлары) тəрəфиндən Көмрүк Мəчəллəсинин 125-чи мaддəсиндə мүəјјən едилмиш үмуми гaјда үзрə маллары кəндəрəнин вə јa аланын, јахуд онларын структур бөлмəсинин јерлəшдији Азəрбajчaн Республiкaсы көмрүк органынын фəалијјəт зонасында бу иш үчүн мүəјјən едилмиш јерлəрдə апарылыр. Мүəјјən едилмиш гaјдадан кə-

нара чыхма мараглы шәхсин хаһиши илә (көмрүк органынын ичазәси олмагла), јахуд малларын ајры-ајры категоријаларынын көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин мүәјјән олунмуш хусусијјәтләри илә бағлы ола биләр. Көмрүк Мәчәлләсинин 125-чи маддәсиндә тәсбит едиләндән фәргли олан көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылдығы башга јер, јахуд көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин АР ДКК-нин мүәјјән етдији јалныз конкрет көмрүк органлары тәрәфиндән апарылмасы һәмишә АР ДКК-нин мувафиг норматив актларында мүәјјән едилир.

Көмрүк Мәчәлләсиндә маллар вә нәглијјат васитәләри барәдә сәләһијјәтли шәхсләрә вә онларын нүмајәндәләринә көмрүк рәсмиләшдирилмәси проседурасында иштирак етмәк һүгугу верилмишдир. Бу һүгуг, әкәр көмрүк органы көстәрилән шәхсләрин иштиракыны тәләб едәрсә, вәзифәјә чеврилә биләр.

Көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин башланмасы маллара вә нәглијјат васитәләринә, онлардан истифадә вә үзәриндә сәрәнчәм вермә имканыны кәскин мәһдудлашдыран режимин гојулмасы илә мүшајиәт олунур. Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулмушдур ки, һеч кәс, ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш һаллар истисна олмагла, барәсиндә көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш маллардан вә нәглијјат васитәләриндән истифадә етмәк вә онлар үзәриндә сәрәнчәм вермәк һүгугуна малик дејил.

Көстәрилән режимин позулмасы көмрүк гајдаларынын позулмасы кими гијмәтләндирилир вә Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулмуш мәс'улијјәт дашынмасына сәбәб олур.

Әсас көмрүк рәсмиләшдирилмәсиндән әввәл илкин әмәлијјатлар ичра олунур. Онлара ашағыдакылар аиддир: Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечмә барәдә вә ја малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисиндән кәнара апарылмасы нијјәти барәдә көмрүк органларына мә'лумат верилмәси; малларын нәглијјат васитәләринин вә онлара аид сәнәдләрин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын мүәјјән етдији јерә чатдырылмасы; малларын вә нәглијјат васитәләринин чатдырылдығы јердә тәгдим едилмәси; ғыса бәјаннамә верилмәси вә с. Илкин әмәлијјатлар баша чатды-

рылдыгдан сонра вэзифэли шэхс рэсмилэшдирилмиш сә-
нәдлери эсас көмрүк рэсмилэшдирилмәсини апаран шэхс-
ләре өтүрүр ки, бу да өзүндә бир нечә мәрһәләни еһтива
едир.

Көмрүк рэсмилэшдирилмәсинин биринчи мәрһәләси
– көмрүк бәјаннамәлеринин гәбулу, гејдијјаты вә учоту
мәрһәләсидир ки, бурада көмрүк органларынын вэзифэли
шәхси илкин әмәлијјатларын апарылмасы гәјдасына риајәт
олунмасынын јохланмасы да дахил олмагла, көмрүк бәјан-
намәлеринин гәбулу шәртләринә риајәт олунмасынын јох-
ланмасы, һәјата кечирир. Јохлама баша чатандан сонра вә-
зифэли шэхс көмрүк бәјаннамәсини вә көмрүк рэсмилэшди-
рилмәси үчүн зәрури олан дикәр сәнәдлери, о чүмләдән
көмрүк бәјаннамәсинин электрон сурәтини гәбул едир вә
көмрүк бәјаннамәсини гејдијјата алып.

Гејдијјатдан сонра көмрүк бәјаннамәсинин вә онун
электрон сурәтинин бәјаннамәнин гүввәдә олан долдурулма
гајдаларына ујғунлуғунун үмуми јохланышы, еләчә дә
көмрүк бәјаннамәсинин кағызда олан вариантынын онун
электрон сурәти илә ујғунлуғу тутушдурулмасы һәјата ке-
чирилир. Көмрүк бәјаннамәси вә онун электрон сурәтинин
јохланышы баша чатдыгдан сонра, биринчи мәрһәләни һә-
јата кечирән шэхс көмрүк бәјаннамәсинин биринчи вәрәги-
нин арха үзүндә “Јохланмышдыр” гејдини едир. тарих, јох-
ланышын гуртарма вахтыны гојур, имза едир, шәхси нәм-
рәли мөһүрүнү вурур вә бәјаннамәни нөвбәти мәрһәләјә
өтүрүр.

Көмрүк рэсмилэшдирилмәсинин икинчи мәрһәләсин-
дә малын мәншә өлкәсинин тә’јин едилмәсинин вә малын
кодунун харичи игтисади фәалијјәтин мал номенклатурасы
илә ујғунлуғунун дүзкүнлүјүнә нәзарәт һәјата кечирилир.
Вэзифэли шэхс көмрүк бәјаннамәсиндә малын тәсвиринин
дүзкүнлүјүнү, бу тәсвирин көмрүк рэсмилэшдирилмәсинә
тәгдим едилән малын характеристикаларына ујғунлуғуну,
еләчә дә мал һаггында кәмијјәт мә’луматларыны (јерләрин,
чәкинин мигдары вә с.) јохлајыр. Бу мәрһәләдә гејри-тариф
тәнзиметмә тәдбирләринә риајәтетмә, о чүмләдән лисензи-
янын олмасы, әкәр ганунверичиликдә нәзәрдә тутулмуш-
дурса, квоталарын көзләнилмәси јохланылып.

Лисензијалашдырма һаггында ганунверичилијин системсизлији вә низама салынмамасы бир сыра һалларда көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин сәһв гәрар чыхармаларына кәтириб чыхарыр.

Мәсәлән, "БЗМ" СЧ мәһкәмәјә шикајәтлә мүрачиәт етмишдир ки, көмрүкхананын гәрарына әсасән онун үзәринә 153129060 манат мәбләғиндә чәримә вә һәммин мәбләғ дә малын дәјәриндән тутулмушдур (Көмрүк Мәчәлләсинин 269-чу маддәси әсасында).

"БЗМ" СЧ компрессор заводунун үнванына (Украјна) сажач ихрач етмишдир. Көмрүкхананын вәзифәли шәхсләри, һәммин малын јалныз лисензијанын олдуғу тәғдирдә көмрүк сәрһәдиндән кечирилә билмәсини һесаб едәрәк, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол тәртиб етмиш вә "БЗМ" СЧ-ни (лисензијалашдырылма вә квоталашдырма үзрә) игтисади сијасәт тәдбирләрин риәјәт етмәмәсинә көрә инзибати мәс'улијјәтә чәлб етмишләр.

Мәһкәмә тәһгигаты кедишиндә ајдынлашдырылмышдыр ки, компрессор заводуна ихрач едилән һәммин адда мал лисензијалашдырылмамалы иди; көстәрилән мал барәдә квоталар мүәјјән едилмәмишди. Игтисад мәһкәмәсинин гәрары илә "БЗМ" СЧ-нин шикајәти тә'мин едилмиш, көмрүкхананын гәрары исә гануна ујғун оларағ е'тибарсыз һесаб олунмушдур.

Көмрүк органларынын вәзифәли шәхси сөвдәләшмәнин гијмәтинә тә'сир көстәрән шәртләри ајдынлашдырмағ үчүн, еләчә дә көмрүк дәјәринин бүтүн элементләринин тәсдиги үчүн вә ја мүәјјән олунмуш методлар үзрә мала гијмәтгојманын әсасландырылмасы үчүн лазым олан әләвә мә'луматы топламағ (декларантдан әләвә сәнәдләри тәләб етмәк дахил олмагла) һүгугуна маликдир. Көмрүк рәсмиләшдирилмәси кедишиндә көмрүк дәјәринин вә көмрүк өдәнишләринин мигдарында дүзәлишләр вә көмрүк бәјаннамәсинин вә көмрүк дәјәри бәјаннамәсинин электрон сурәтләриндә мүвафиг дәјишикләрин дахил едилә биләр.

Көмрүк органларынын сәләһијјәтинә дахил олмајан валјута ганунверичилији позунтусу ашкар едилдикдә көмрүк органынын вәзифәли шәхси мүвафиг мә'луматы валјута нәзарәти үзрә ихтисаслашдырылмыш бөлмәјә өтүрүр.

Бу мәрһәләдә рәсмиләшдирилмә “Јохланылмышдыр” гејди едилмәклә, тарих, јохламанын гуртарма вахты јазылмагла, имза шәхси нөмрәли мөһүр гојулмагла баша чатыр, бундан сонра бәјаннамә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин нөвбәти мәрһәләсинә – көмрүк өдәнишләринә нәзарәт мәрһәләсинә өтүрүлүр.

Бу мәрһәләдә көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәси үзрә борчун олуб-олмамасы вә әввәләр һәјата кечирәлән көндәришләрә көрә көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндә истифадә олунан мөһләт вә вахтын узадылмасы үзрә фаизләр, көмрүк гајдаларынын позулмасы һалында чәримәләрин мигдары, көмрүк өдәнишләринин вахтынын узадылмасына көрә пенијалар јохланылыр. Борчун ашкар едилдикдә маллар вә нәглијјат васитәләри јалныз борч там шәкилдә өдәнилдикдән сонра бурахылмалыдыр.

Көмрүк органларынын вәзифәли шәхси көмрүк бәјаннамәсинин мүәјјән олунмуш верилмә мүддәтләринә декларант тәрәфиндән риәјәт олунмасыны да јохлајыр. Бәјаннамәнин верилмә мүддәтләринин позулмасы һалында көмрүк өдәнишләринин өдәнилмә вахтынын өтүрүлмәсинә көрә әләвә пенијалар һесабланыр.

Көмрүк бәјаннамәсинин вә онун электрон сурәтинин долдурулмасы дүзкүнлүјү, онларын көмрүк өдәнишләринин һесапланмасына тәсир көстәрән мәлуматлар һиссәсиндә көстәрилән информасијанын тамлығы вә дүзкүнлүјү, көстәрилән тариф, верки күзәштләринин вә преференсијаларын (үстүнлүкләрин) әсаслылығы јохланмалыдыр.

Көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин зәрури шәрти – көмрүк органынын һесабына пул вәсаитинин дахил олмасыдыр. Пул вәсаитинин һесаба дахил олмамасы һалында көмрүк бәјаннамәси нөвбәти мәрһәләјә өтүрүлмүр. Көмрүк органынын көмрүк өдәнишләринә нәзарәт вә онларын учотуну һәјата кечирән ихтисаслашдырылмыш бөлмәси көмрүк рәсмиләшдирилмәси анына гәдәр көмрүк органынын һесабына дахил олмалы олан пул вәсаитләринин дахил олмасы тәсдиг етмисә, көмрүк өдәнишләринин вахтынын өтүрүлмәсинә көрә пенијанын һесапланмасы јохланылыр.

Вәзифәли шәхс көстәрилән һәрәкәтләри ичра етдикдән сонра “Јохланылмышдыр” гејдини едир, тарих, јохламанын гуртардығы вахты јазыр, имза едир, шәхси нөмрәли

мөһүр гојур вә бәјаннамәни нөвбәти мәрһәләјә – бахыш вә бурахылыш мәрһәләсинә өтүрүр.

Бу мәрһәләдә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин әввәлки мәрһәләләринин кечилмәси јохланылыр вә бахыш кечилмәси һаггында гәрар гәбул олунмасы һалында нәтичәләри гејдә алынмагла бахыш кечирилир.

Көмрүк рәсмиләшдирилмәси ја малларын вә нәглијат васитәләринин көстәрилән режимә ујғун олараг бурахылышынын мүмкүнлүјү һаггында ја да онларын бурахылышынын мүмкүнсүзлүјү һаггында гәрарын гәбул едилмәси илә баша чатыр. Бурахылыш һаггында гәрар (көмрүк постунун) көмрүк рәсмиләшдирилмәси вә көмрүк нәзарәти шө'бәсинин рәиси тәрәфиндән, јахуд онун вәкил етдији вәзифәли шәхс тәрәфиндән гәбул едилир вә көмрүк бәјаннамәсиндә, еләчә дә көмрүк бәјаннамәсинин нөмрәси көстәрилмәклә нәглијат сәнәдиндә “Бурахылыша ичазә верилир” штампы гојулмагла тәсдиг едилир. Штамп вә нөмрә вәзифәли шәхсин шәхси нөмрәли мөһүрү илә тәсдиг едилир.

Көмрүк рәсмиләшдирилмәси проссесиндә техники характерли сәһвләр (макина хатасы, грамматик вә лексик сәһвләр вә с.) ашкар едилдикдә, көмрүк органынын вәзифәли шәхси онлары садаламагла гошма мәктуб (гејд) тәртиб едир. Бу мәктуб (гејд) әсасында декларант вәзифәли шәхсин иштиракы илә һәмин сәһвләри, онлары өз имзасы вә мөһүрү илә тәсдиг етмәклә, дүзәлтмәк һүгугуна маликдир.

Көмрүк бәјаннамәсинин дәјишдирилмәсинә, она әләвәләр едилмәсинә вә ја кери көтүрүлмәсинә јалныз Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 173-чү маддәсиндә мүәјјән едилмиш шәртләрә риәјәт етмәклә, јә'ни көмрүк бәјаннамәсинин јохланмасына, маллар вә нәглијат васитәләринә бахыш башланана, көмрүк органы бәјаннамәдә көстәрилән мә'луматларын доғру олмадығыны мүәјјән едәнә гәдәр јол верилир.

Малларын ајры-ајры нөвләри барәдә көмрүк нәзарәти илә бәрабәр диқәр нөв, мәсәлә ветеринар, фитосанитар вә с. нәзарәт апарылмасы нәзәрдә тутулмушдур. Белә малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәси јалныз мувафиг нәзарәт кечирилдикдән вә сәлаһијјәтли дөвләт органынын маллары көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинә вердији ичазә сәнәди көмрүк органларына тәгдим едилдикдән сонра баша чатыр.

Мәчбури сертификатлашдырылмалы олан малларын идхалы үчүн дә элавә шәртләр мүйјән едилмишдир. Азәрбајчан Республикасынын әразисинә кәтирилән, мәчбури сертификатлашдырылмалы олан малларын сijaһысы Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Стандарты тәрәфиндән тәсдиг едилир. Малларын мүйјән едилмиш тәләбләрә ујғунлуғуну тәсдиг едән сәнәд сертификатлашдырма системи гәјдалары үзрә верилән вә рус дилиндә тәртиб олунан сертификатдыр. О, һәм дә харичи сертификатын танынмасы һаггында шәһадәтнамә дә ола биләр вә ону Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә әвәз едир.

Сертификат олмадығы һалда, мәчбури сертификатлашдырылмалы олан маллар бурахыла билмәз. Мәчбури сертификатлашдырылмалы олан малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылмасы үчүн декларант дикәр сәнәдләрлә бәрәбәр көмрүк органына мүйјән едилмиш формада сертификат тәгдим етмәјә борчлудур.

Малларын бурахылышы көмрүк бәјаннамәсинин көмрүк органы тәрәфиндән гәбулу, еләчә дә сертификат вә көмрүк мәгсәдләри үчүн лазым олан дикәр сәнәд вә мәлуматлар тәгдим едилән андан 10 күндән кеч олмајараг апарылыр. Барәсиндә АР ДКК тәрәфиндән көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин садәләшдирилмиш гәјдасы мүйјән олунмуш малларын бурахылышы үч күндән артыг олмајан мүддәт әрзиндә апарылыр.

Көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатмамыш маллар көмрүк нәзарәти алтында јерләшир вә көмрүк органынын ичазәси олмадан верилә билмәз. Бу тәләбин јеринә јетирилмәмәси көмрүк гәјдаларынын позулмасы һесаб олуноур ки, буна көрә даһа чох мүвәггәти сахланч анбары саһибләри, еләчә дә сәһв олараг өз һәрәкәтләриндә јалныз дашыма вә нәглијјат фәалијјәтинин тәшкилини тәнзимләјән норматив актлары рәһбәр тутмалы олдуғуну һесаб едән дашычылар мәс'улијјәтә чәлб олунурлар.

Буна әјани мисал олараг көмрүк органларынын ичазәси олмадан јүкүн верилмәсинә көрә чәримә гојулмасы һаггында көмрүк идарәсинин гәрарыны ләғв етмәк барәдә дәмир јолунун стансијасы мүдиријјәтинин иддиасыны көс-тәрмәк олар. Иддиачы өз тәләбини онунла әсасландырымышдыр ки, дәмир јолу Дәмир јоллары Низамнамәси әвәз едир.

сында фəалијјəт кəстəрир; һəмин низамнамəдə дəмир јолу һеј'əтинин кəмрүк јүклəринин хусуси рəжиминə риəјəт ет-мəк мəс'улијјəти нəзəрдə тутулмамышдыр. Лəкин мисал кəс-тəрилən һалдə нəинки һəмин тəлəбин мүəјјən едилдији, елəчə дə онун позулмасынə кəрə мəс'улијјəт нəзəрдə тутулан кəм-рүк ганунверичилијинин нормалары тəтбиг едилмəлидир.

Һəм биринчи, һəм дə апелјасијə инстансијасы игти-сад мəһкəмəsi кəстəрмишдир ки, јүк кəмрүк сəрһəдини кечмə анындэн Кəмрүк Мəчəллəсинин 188-чи маддəсинə ујғун олараг кəмрүк нəзəрəти алтындə јерлəшир вə дəмир јолу һеј'əти өз һэрəkəтлəриндə Кəмрүк Мəчəллəсини вə онун инкишафы үчүн АР ДКК тəрəфиндэн гəбул олунмуш норматив актлары рəһбэр тутмалыдыр ки, онлардə дə кəмрүк рəсмилəшдирилмəsi вə јүкүн верилмə гəјдасы мүəјјən едилмишдир.

Кəмрүк рəсмилəшдирилмəsi кəмрүк органларынын сəлəһијјəтли вəзифəли шəхслəри тəрəфиндэн малларын вə нəглијјат вəситəлəринин верилən рəжимə ујғун олараг бура-хылышынын вə һəмин рəжим алтындə јерлəшдирилмəсинин мүмкүнлүјү һаггындə гəрар гəбул едилмəsi, јəхуд онларын бурахылышынын мүмкүнсүзлүјү һаггындə гəрарын гəбул едилмəsi илə баша чатыр. Малларын вə нəглијјат вəситəлə-ринин бурахылмамасы һаггындə гəрар (кəмрүк мəнтəгəси-нин) кəмрүк рəсмилəшдирилмəsi вə кəмрүк нəзəрəти шə'бəсинин јалныз рəиси, јəхуд ону эвəз едэн шəхс тəрə-финдэн гəбул едилə билэр.

6.2. КӨМРҮК ӨДƏНИШЛƏРИ ҮЗРƏ МҮБА- ҲИСƏЛƏРИН ҲƏЛЛИ ТƏЧРҮБƏСИ

Игтисад мəһкəмəлəринин ичраатынə кəмрүк орган-ларынын эсасындə кəмрүк өдəнишлəри тутулан актлары-нын е'тибарсыз һесаб олунмасы һаггындə вə мұвафиг мəб-лəғлəрин гəјтарылмасы һаггындə һејли иш дахил олур.

Кəмрүк өдəнишлəринин өдəнилмəsi Азəрбайҗан Рес-публикасы кəмрүк сəрһəдиндэн маллары кечирən хариҗи игтисади фəалијјəтин иштиракчыларынын – һүғуги вə фи-зики шəхслəрин вəзифəсидир. Бу гəјдəјə истисналар шəхс-лəрин ајры-ајры категоријаларынə, јəхуд мүəјјən маллар

барədə көмрүк күзәшtlәри вериләркән ганунверичиликдә нәзәрдә тутулмуш јалныз бир сыра һалларда јол верилир.

Көмрүк Мәчәлләсинин 108-чи маддәсинә ујғун ола-
раг көмрүк өдәнишләринә ашағыдакылар дахилдир: көм-
рүк рүсуму, әлавә дәјәр веркиси, аксизләр, Азәрбајчан Рес-
публикасы көмрүк органлары тәрәфиндән лисензијаларын
верилмәсинә вә лисензијаларын фәалијјәтинин бәрпа едил-
мәсинә көрә јығымлар, көмрүк рәсмиләшдирилмәси үзрә
мүтәхәссисә ихтисас аттестаты верилмәсинә (аттестатын
фәалијјәтинин бәрпа едилмәсинә) көрә јығымлар, малларын
рәсмиләшдирилмәсинә, сахланчына вә көмрүк мүшајјәтинә
көрә јығымлар, мә луматландырма вә мәсләһәтвәрмәјә көрә
һагг вә с.

Көмрүк өдәнишләринин һесабланма вә өдәнилмә
гајдасы, көмрүк вә тариф күзәшtlәринин верилмәси һалла-
ры вә бунунла бағлы диқәр мәсәләләр Азәрбајчан Респу-
бликасынын Көмрүк Мәчәлләси вә “Көмрүк тарифи һаггын-
да” Азәрбајчан Республикасынын Гануну илә тәнзимләнир.
Бунунла јанашы, “Әлавә дәјәр веркиси һаггында” вә
“Аксизләр һаггында” Азәрбајчан Республикасы ганунла-
рынын бир чох мүддәалары тәтбиг едилир. Көстәрилән га-
нунверичилик актлары инкишаф етдириләрәк онларын әса-
сында Азәрбајчан Республикасы Назирләр Кабинетинин
бир сыра гәрарлары гәбул едилмишдир.

Көмрүк өдәнишләри билаваситә декларант, јахуд
диқәр шәхсләр тәрәфиндән өдәнилә биләр. Көмрүк Мәчәл-
ләсинин 116-чы маддәсилә мүәјјән едилмиш үмуми гајдаја
көрә, әкәр мәчәлләдә башга чүр нәзәрдә тутулмамышдырса,
һәр бир марағы олан шәхс көмрүк өдәнишләрини өдәмәк
һүгуғуна маликдир.

Игтисад мәһкәмәсинә тәгдим едилән иддиа тәләбләри
даһа чох, мүәссисә вә тәшкилатларын фикринә көрә,
көмрүк органларынын онлара гаршы көмрүк өдәнишләрин-
ин өдәнилмәси барәдә дүзкүн олмајан тәләбләр ирәли
сүрмүш, јахуд онлардан мүәјјән едилмиш күзәшtlәр нәзәрә
алынмадан әслиндә олдуғундан јухары чәримәләр тутмуш
олмасы илә бағлы олур.

Үмуми гајдаја көрә, пенија вә чәримәләр Азәрбајчан
Республикасынын валјутасы илә тутулур. Бунунла јанашы,
көмрүк органларына һәмин өдәнишләри өдәјәнин чари

валјута хесабындан да тутмаг һугугу верилир (Көмрүк Мәчәлләсинин 123-чү маддәси). Лакин тәчрүбәдә саһибкарлар көмрүк органларынын белә һәрәкәтләри илә һеч дә һәмишә разылашмырлар.

Бә'зи һалларда мал идхал едән тәшкилатлар көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсинә гаршы әслиндә е'тираз ет-мәјәрәк көмрүк органларынын мүәјјән етдији белә өдәниш мәбләғләри илә разылашмырлар. Белә ишләрин дүзкүн һәлл едилмәси үчүн, башгалары илә бирликдә, идхал олунаң малларын көмрүк дәјәри вә онларын мәншә өлкәси кими амилләри нәзәрә алмағ лазымдыр.

Гүввәдә олан ганунверичилијә көрә идхал көмрүк рүсуму дәрәчәләри малларын мәншә өлкәсиндән асылы оларағ фәргли мүәјјән едилир.

Бә'зи маллар барәсиндә тариф преференсијалары АР ДКК-нин Көмрүк-тариф идарәси тәрәфиндән малларын мәншәјинин дүзкүнлүјү тәсдиг едилмәси шәрти илә верилир.

Малын мәншә өлкәсинин тә'јин едилмәсинин үмуми гәјдасы "Көмрүк тарифи һаггында" Ганунда (VI фәсил) мүәјјән олуңур. МДБ үзвү дөвләтләриндән кәтирилән маллар үчүн Мүстәгил Дөвләт Бирлији Һөкүмәт Башчылары Шурасынын 24 сентјабр 1993-чү ил тарихли гәрары илә тәсдиг едилмиш малларын мәншә өлкәсинин тә'јин едилмәсинин хүсуси гәјдалары¹ гүввәдәдир. Көстәрилән Ганунун 26-чы маддәсинә көрә малын мәншә өлкәси елә өлкәдир ки, бу Ганунда мүәјјән едилән ме'јарлара ујғун оларағ, мал орада там истәһсал вә ја кифәјәт гәдәр е'мал едилсин. Бунунла јанашы, малларын мәншә өлкәси дедикдә, малын мәншәјини тә'јинетмә мәгсәдләри үчүн фәргләндирилмәсинә зәрурәт оларса өлкәләр групу, өлкәләрин көмрүк шуралары, рекион вә ја өлкәнин бир һиссәси баша дүшүлә биләр.

Конкрет өлкәдә там истәһсал олунаң маллар, мәсәлән, һәмин өлкәнин әразисиндә вә ја әрази суларында чыхарылан фәјдалы газынтылар, һәмин өлкәнин әразисиндә јетишдирилән вә ја топланан битки мәһсуллары, орада доғулан вә јетишдирилән дири һејванлар, һәмин өлкәјә мәхсус олан вә ја онун ичарә етдији космик кәмиләрдә ачығ кос-

¹ Һазырда бу сәнәд 18 октјабр 1996-чы ил тарихли редаксијада гүввәдәдир

мосда алынан жүксәк технолокија мәһсуллары вә б. һесаб олунур (мәддә 27).

Малын конкрет өлкәдән олмасыны тәсдиг олунмасына көрә Азәрбајчан Республикасынын көмрүк органы "Көмрүк тарифи һаггында" Ганунун 30-чу мәддәсинә ујғун олараг малын мәншә өлкәси сертификатыны тәгдим етмәји тәләб етмәк һүгугуна маликдир. Сертификатда малын мүвафиг мәншә ме'јарына ујғун олмасы барәдә көндәрәнин јазылы билдириши, еләчә дә сертификаты верән ихраччы өлкәнин сәләһијјәтли органынын сертификатда көстәриләнләрин доғру олдуғуну тәсдиг едән јазылы тәсдигнамәси олмалыдыр. Малларын мәншә сертификаты көмрүк рәсмиләшдирилмәси заманы тәгдим едилән көмрүк бәјаннамәси вә диқәр сәнәдләрлә бирликдә верилир.

Сертификатын вә малын мәншә өлкәси һаггында мә'луматлар да дахил олмагла, онда көстәрилән мә'луматларын гүсурсузлуғу барәдә көмрүк органында шүбһә јарандығы һалда, о, сертификаты верән органлара вә ја малын мәншә өлкәсинин сәләһијјәтли тәшкилатларына әләвә вә ја дәгигләшдиричи мә'луматлар верилмәси хаһиши илә мүрачизәт едә биләр.

Малларын мәншә сертификаты көмрүк органы тәрәфиндән малларын һәр бир партијасы идхал едиләркән тәләб едилә биләр. Бунунла јанашы малларын мүәјјән категориялары үчүн сертификат тәгдим едилмәси мәчбуридир. Бу гәјда көмрүк тарифи үзрә Азәрбајчан Республикасындан преференсия алмыш өлкәләрдә истехсал олунан маллара аиддир ки, онларын һәммин өлкәдән кәтирилмәси кәмијјәт мәһдудиятләри (квоталар) илә вә ја харичи игтисади фәалијјәтин диқәр тәнзиметмә тәдбирләри илә низамланыр. Көстәрилән гәјда Азәрбајчан Республикасынын иштиракчысы олдуғу бейнәлхалг мүгавиләләр илә әтраф мүһитин мүһафизәси, әһалинин сағламлығы, истехлакчыларын һүтуғларынын мүдафияси, ичтимаи асајиш, дәвләт тәһлүкәсизлији вә Азәрбајчанын диқәр һәјати мәнәфеләри саһәсиндә Азәрбајчан Республикасы ганунверичилији илә нәзәрдә тутулан һалда, еләчә дә көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн тәгдим едилән сәнәдләрдә малларын мәншәји һаггында мә'луматын олмадығы, јахуд малларын мәншәји һаггында дүзкүн олмајан мә'луматларын бә'јан едилдијинин күман

едилмәси барәдә Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк органында әсас олдуғу һалда гүввәдә галыр.

Тутулмалы рүсумларын мәбләғи илә бағлы мүбаһисәләри һәлл едәркән игтисад мәһкәмәләри малын фактики мәншәјини тәсдиг едән сәнәдләрдән чыхыш едир.

Русија тәчрүбәсиндән мисал кәтирәк; Игтисад мәһкәмәсиндә көмрүк өдәнишләринин вә өдәнишләрин вахтынын өтүрүлмәсинә көрә пенијаларын мүбаһисәсиз гәјдада тутулмасы һаггында көмрүкхананын инкасса тапшырығынын ичра едилмәмәли һесаб олунмасы һаггында көмрүкханаја гаршы СЧ-нин иддиасы үзрә ишә бахылмышдыр.

Кипр фирмасы илә идарә аваданлығы көндәриши үзрә мүгавилә бағланмышдыр. Идарә аваданлығы Словенијадан көндәрилмиш вә сертификата ујғун олараг 71% вә 60% Словенијада ичра едилмишдир. Кипр вә Словенија преференсијалардан истифадә едән инкишаф етмәкдә олан өлкәләрдир вә иддиачынын фикринә көрә, идхал көмрүк рүсумлары өдәниләркән һәммин маллара тариф преференсијалары (үстүнлүкләри) верилмәлидир. Лакин һәммин тариф преференсијаларынын верилмәсинин әсаслылығы јохланыларкән көмрүкхана мүәјјән етмишдир ки, бир өлкәдән малларын билаваситә алыш вә бирбаша көндәрмә гәјдалары позулмушдур. (“Көмрүк тарифи һаггында” Ганунун 33-чү маддәси). Һәммин гәјдалара риәјәт едилмәси тариф преференсијалары верилмәсинин мүтләг шәртидир.

Бағланмыш контракта көрә тичарәт едән өлкә Кипр мүәјјән едилмишдир. Көндәриш Словенијадан һәјата кечирилмиш, мала көрә өдәниш Алманијада апарылмышдыр. Беләликлә, билаваситә алыш вә бирбаша көндәриш гәјдасы көзләнилмәмишдир, бу да, чавабдәһин рәјинә көрә, Автовазбанкын көмрүк преференсијалары алмаг имканыны истисна етмишдир.

Бунун әсасында идхал көмрүк рүсуму 20% дәрәчәси үзрә јенидән һесабланмыш, һәм дә ӘДВ мигдары артырылмышдыр. Көмрүк өдәнишләринин федерал бүдчәјә өдәнилмәси үзрә 13803265 руб мәбләғиндә борч јаранмышдыр ки, онун да иддиачыдан тутулмасына гәрар верилмишдир.

Малын мәншә һаггында ЈКБ-дә көстәрилән мәлу-матларла малын мәншә сертификаты, мал-нәглијјат вә // вә ја өдәниш сәнәдләриндә вә билаваситә маллар вә // вә ја он-

ларын бағламалары үзәриндә көстәрилән мә'луматлар арасында ујғунсузлуғ ашкар едилдикдә, көмрүк органларына көмрүк өдәнишләрини һесаблајаркән һәмин малларын мәншә өлкәсинин мүәјјән олунмамыш, һесаб етмәк фактындан чыхыш етмәк һүгуғу верилир. Белә һалларда һәмин маллара јухарыда көстәрилән күзәшtlәр шамил едилмәјәчәкдир.

Өкәр декларант гәбул едилмиш гәрарла разы дејилсә, онун әризә илә көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәси үзрә күзәшtlәрин бәрпа олунмасы һаггында АР ДКК-нин көмрүк-тариф идарәсинә мүрачиәт етмәк һүгуғу вардыр. Күзәшtlәр малын көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылдығы тарихдән бир ил мүддәтиндә, ДКК-нин көмрүк-тариф идарәси тәгдим едилән мә'луматларын ујғунсузлуғу сәбәбләри һаггында ихраччы өлкәнин сәләһијјәтли тәшкилатларындан лазыми изаһатлары аларса, бәрпа едилә биләр¹.

Умуми гәјдада көрә, малларын мәншәји һаггында лазыми шәкилдә тәртиб олунмуш сертификатын вә ја мә'луматларын тәгдим едилмәмәси онларын көмрүк сәрһәдиндән бурахылышындан имтина едилмәси үчүн әсас ола билмәз. Малларын Русија Федерасијасынын иштиракчысы олдуғу бејнәлхалг мүгавиләләрә вә // вә ја Азәрбајчан ганунверичилијинә ујғун олараг мәнсулу бурахылмамалы олан өлкәдә истәһсал едилдијинә көмрүк органлары тәрәфиндән кифајәт гәдәр әсаслара малик олдуғлары һаллар истисна тәшгил едир. Малларын мәншәјини тә'јин етмәк мүмкүн олмадыгда, көмрүк органларына Русија Федерасијасы максимал көмрүк тарифи дәрәчәләри үзрә көмрүк рүсумлары өдәнилмәклә һәмин малларын бурахылышына ичазә вермәк һүгуғу верилир. МДБ дәвләтләриндән малларын мәншә өлкәсини тә'јин едәркән ганунверичиликлә бә'зи чәһәtlәр нәзәрдә тутулмушдур.²

Игтисад мәнһкәмәләринин ичраатына дахил олан бә'зи мүбаһисәләрин әсасында малларын көмрүк дәјәринин мүәјјән едилмәси илә бағлы тәрәфләр арасындакы фикир мүхтәлифлији дајаныр.

¹ Бах: ДКК-нин 11 ијун 1996-чы ил тарихли 14/605 №-ли көстәриши // Таможенные ведомости 1996 №8

² Бах: МДБ дәвләтләриндән малларын мәншә өлкәсинин тә'јин едилмәси Гәјдаларынын 9-чү бәнли

Идхал малларынын көмрүк дэјеринин мүэјјән едил-
“Көмрүк тарифи һаггында” Русија Федерасијасы Га-
нда (IV бөлмә) мүэјјән олунмуш методларла декларант
финдән һәјата кечирилир. Алты белә метод нәзәрдә ту-
гушдур: идхал маллары илә сөвдәләшмә гијмәти үзрә
ин тутулмасы вә ја дэјерин топланмасы эсасында. Дек-
нт көстәрилән методлары ардычыл тәтбиг етмәк јолу
малын көмрүк дэјерини мүэјјән едә билмәдикдә, јахуд
үк органы бу методларын истифадә едилә билмәјәчәј-
эсаслы шәкилдә һесаб едәрсә, малларын көмрүк дэјери
тәчрүбәси нәзәрә алынмагла гијмәтләндирилир. Бу еһ-
алтынчы методдур ки, Азәрбајчан Республикасынын
үк органы тәрәфиндән сәрәнчамындакы гијмәт инфор-
јасыны декларанта тәгдим етмәклә тәтбиг едилир.

Көмрүк органы декларант тәрәфиндән малын
үк гијмәтләндирилмәсинин дүзкүнлүјүнә нәзарәт етмәк
гуна маликдир. Ганунла мүэјјән олунмуш һалларда
үк органы бәјан едилән малын көмрүк гијмәтини сәр-
мүэјјән едә биләр.¹ О, һәм дә өзүндә олан мәлүматлар
нда көстәрилән методлары ардычыл тәтбиг етмәли-
Бунунла белә, тәчрүбәдә идхал едилән малларын
үк дэјеринин, еләчә дә онун мигдарынын мүэјјән едил-
методларынын тәтбиги илә бағлы мүбаһисәләр мејда-
ыхыр.

Мәсәлән, Самара көмрүкханасына гаршы “Тауман”
көмрүк өдәнишләрини мүбаһисәсиз тутулмасына көрә
үкхананын һәрәкәтини етибарсыз сајмаг барәдә иддиа
и сүрмүшдүр. Игтисад мәһкәмәси верилмиш иддиа тә-
ни тәмин едәрәк, өз гәрарында көстәрмишдир ки,
үк органы малларын көмрүк дэјеринин мүэјјән едил-
методларынын илк бешини эсассыз рәдд едәрәк ал-
ысыны һүгугазидд олараг тәтбиг етмишдир.

Бәзи һалларда идхал малларынын алычылары өдә-
мәбләғләри мүэјјән олунан көмрүк дэјери илә разы-
мыр, көстәрирләр ки, мал әскик кәлмишдир, јахуд гис-

¹ Һаллара декларант тәрәфиндән верилән көмрүк дэјеринин мүэјјән
јәсинин дүзкүнлүјүнү тәсдиг едән мәлүматларын олмамасы, еләчә
ларант тәрәфиндән верилән мәлүматларын дүзкүн вә ја кифајәт
олмамасына һесаб етмәјә эсасларын олмасы аиддир.

мән кејфијјетсиздир, она көрә дә онун реал дәјәри хејли ашағыдыр.

Коммерсија информасија мәркәзи Коми Республикасы игтисад мәһкәмәсинә идхал етдији малларын көмрүк дәјәриндә дүзәлишләр едилмәси вә артыг өдәнилмиш өдәнишләрин гајтарылмасы һаггында Сыктывкар көмрүкханасына гаршы иддиа илә мүрачиәт етмишдир. Иддиачы өз тәләбини белә әсаслындырмышдыр ки, јукалан малы гәбул едәркән малын әскик олмасы ашкар едилмишдир ки, бунун да нәтичәсиндә, иддиачынын рәјинә көрә, малын көмрүк дәјәри вә мувафиг олараг тутулан көмрүк өдәнишләри мәбләғи азалыр.

Чавабдеһ иддиаја етираз етмиш, көстәрмишдир ки, јүкүн көмрүк рәсмиләшдирилмәси вә көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәси көмрүк ганунверичилијинин – “Көмрүк тарифи һаггында” РФ Ганунунун 13 вә 17-чи маддәләринин тәләбләринә ујғун олараг апарылмышдыр. Ганунверичиликдә исә ашкар едилән гүсура көрә көмрүк дәјәринин азалдылмасы мүмкүнлүјү нәзәрдә тутулмамышдыр. Һәмин мүбаһисәјә бахараг, биринчи вә апелјасија инстансијалы игтисад мәһкәмәләри коммерсија информасија мәркәзинин тәләбини ганунаујғун һесаб етмиш вә иддианы тәмин етмишдир.

Мәһкәмә ону әсас көтүрмүшдүр ки, әскик кәлән малын һәчми гәбул актлары илә мүәјјән едилмишдир вә тәрәфләр малын чатышмајан һиссәсини көндәрмәмәк барәдә разылыға кәлмишләр.

Кассасија инстансијасы гәбул едилән гәрарла разылашмамашыш вә гејд етмишдир ки, көмрүк дәјәриндә дүзәлиш едилмәсинә “Көмрүк тарифи һаггында” РФ Ганунунун 15 вә 16-чы маддәләри илә нәзәрдә тутулан һалларда вә гајдада јол верилир. Иддиачы исә буна риәјәт етмәмишдир. Бундан башга, маллар рәсмиләшдириләркән иддиачы өзү көмрүк дәјәрини мүәјјән етмишдир. Бунунла әлагәдар иддианын тәмин едилмәси рәдд едилмишдир.

Малын көмрүк дәјәринин азалдылмасыны диқәр бир иддиачы да тәләб етмишдир. Тичарәт мүәссисәси көстәрмишдир ки, онун үнванына дахил олан јүкүн бир һиссәси ашағы температур нәтичәсиндә истифадәјә јарарсыз һала дүшмүшдүр, она көрә дә көмрүк дәјәринин мигдары јүкүн

жэсэсинин дэјэриндэн чыхыш едилэрэк мүэјјэн ир.

лары бэјан етмиш “Глобус” фирмасы ма́лумат р ки, малларын вэзијјетинэ бахыш вэ онун јохла-манын мүгавилэ вэзифэлэринэ дахил дејилдир, бэјанедилмэси анында исэ онларын хараб олма-да ма́лумата малик олмамышдыр. Көмрүкхана эблэри илэ разылашмамыш, көстэрмишдир ки, јенишлэринин мигдары малын декларант тэрэ-эстэрилэн көмрүк дэјэриндэн чыхыш едилэрэк лмишдир.

ин материалларындан көрүндүјү кими, малларын ы јүкүн көмрүк рэсмилэшдирилмэси баша чат-пра тичарэт мүэссисэсинин анбарында малларын инмасы кедишиндэ мүэјјэн едилмишдир.¹ Көмрүк нин 117 вэ 118-чи маддэлэрини рэһбэр тутараг, фирмасы малын көмрүк дэјэринэ эсасланмагла :умларыны өдэмишдир.

н көмрүк рэсмилэшдирилмэси вэ көмрүк өдэ-ин өдэнилмэси көмрүк ганунверичилијинин тэ-ујғун олараг апарылдығына көрэ игтисад маһкэ-н галан һиссэсинин дэјэриндэн артыг өдэнилэн јениши маблэгинин көмрүкханадан тутулмасы ичарэт мүэссисэсинин иддиа тэлэблэрини тэ’мин и рэдд етмишдир.

мүбаһисэлэрин һалли тэчрүбэсинин тәһлилинэ вэ онда бирлијин олмамасыны нэзэрэ алараг, РФ ад Маһкәмәси өз изаһатында² көстэрмишдир ки, эһвил аларкэн јүкалан тэрэфиндэн ашкар едилэн көрэ малларын көмрүк дэјэринин азалдылмасы эдэркэн мүэјјэн едилмиш гајдада өдэнилэн көмрүк игдарынын азалдылмасы үчүн эсас дејилдир.

рүк өдэнишлэрини өдэдикдэн сонра, идхалчы-ирлэринэ көрэ, артыг өдэнилэн маблэғлэрин гај-

к Высшего Арбитражного Суда РФ. 1996, №6 с.120

унверичилијинин тэтбиги илэ бағлы мүбаһисэлэрэ бахыл-синин ичмалы (АИМ-ин 17 ијун 1996-чы ил тарихлы 5№-Элавэ) // Вестник Высшего Арбитражного суда РФ. с. 119

тарылмасы барədə иддиаларла дэфэлэрлэ игтисад мѣхкѣмѣлѣринѣ мурачиѣт етмишлѣр. Белѣ вѣзијѣтлѣр бурахылан ријѣзи сѣхвлѣр нѣтичѣсиндѣ, јѣхуд кѣндѣрилѣн кѣмрѣк ѣдѣнишлѣри хансыса сѣбѣбдѣн кѣмрѣкхананын хѣсаблашма хѣсабына дахил олмадыгы, тѣшкилат исѣ кѣлѣн малы ала билмѣдији вѣ кѣмрѣк јыгымларыны тѣкрар ѣдѣмѣјѣ мѣчбур олдугу халларда да мѣјдана чыха билѣр.

Белѣ ишлѣрдѣн биринѣ игтисад мѣхкѣмѣсиндѣ бахылмышдыр. Иддиачы – “Алтагро” сѣхмдар чѣмијѣтѣ Алманијадан дахил олан јѣкѣ кѣрѣ артыг ѣдѣдији кѣмрѣк ѣдѣнишлѣринин чѣвабдѣхдѣн – Бакы кѣмрѣкханасындан тутулмасыны хѣиш етмишдир.

Иддиачынын јѣкѣ БАЈК-ын “Јужныј” постуна 1996-чы ил мајын 1-дѣ дахил олмушдур. Иддиачы 1996-чы ил сѣнтјабрын 5-дѣ кѣмрѣк јыгымларыны кѣмрѣк органынын “Кредобанк” СКБ-дѣки хѣсаблашма хѣсабына кѣчѣрѣрѣк ѣдѣмишдир. Лакин пул вѣсаитинин фактики хѣсаба дахил едилмѣси сѣхмдар чѣмијѣтиндѣн асылы олмајан сѣбѣблѣрѣ кѣрѣ лѣнкимишдир. Үчѣнчѣ шѣхслѣр гаршысында малын кѣндѣриши ѣзрѣ ѣхдѣлијини вахтында јѣринѣ јѣтирмѣк ѣчѣн иддиачы мѣчбур олмушдур ки, кѣмрѣкхананын хѣсаблашма хѣсабына “Кредобанк”-ын кассасына нѣгд пулла 1996-чы ил мајын 7-дѣ кѣмрѣк јыгымларыны икинчи дѣфѣ ѣдѣсин, ѣдѣниш мѣдахил-касса ордѣринѣ гѣбз илѣ тѣсдиг едилмишдир.

13 мај 1996-чы илдѣ чѣвабдѣх 22410889 руб мѣблѣгиндѣ нѣгдсиз ѣдѣниш тапшырыгынын дахилолма фактыны тѣсдиг етмиш, лакин алынмыш артыг пулу гѣјтармамышдыр. Кѣмрѣкхана гѣјтарылманын лѣнкимѣсини “Кредобанк” СКБ-дѣ мѣјдана чыхан малијѣ чѣтинликлѣри илѣ изах етмишдир.

Игтисад мѣхкѣмѣси хѣмин мѣбахисѣјѣ бахараг мѣѣјјѣн етмишдир ки, иддиа тѣлѣблѣри ѣсаслы оларѣг верилмиш вѣ ону тѣ мин етмишдир. Хѣм дѣ белѣ ситуѣсијалары тѣнзимлѣјѣн нормалар – ДКК-нин 28 ијул 1995-чи ил тарихли 01-20/12098 Нѣли ѣмри илѣ тѣсдиг олунмуш Артыг ѣдѣнилѣн вѣ јѣ тутулан кѣмрѣк ѣдѣнишлѣринин гѣјтарылма Гѣјдасынын 1 вѣ 2-чи бѣндрѣри рѣхбѣр тутулмушдур. Кѣстѣрилѣн Гѣјдаја ујғун оларѣг артыг ѣдѣнилѣн вѣ јѣ тутулан кѣмрѣк ѣдѣнишлѣри ѣдѣјичинин кѣмрѣк органларына верилѣн јѣзылы ѣризѣси ѣзрѣ хѣмин мѣблѣглѣрин ѣдѣнилмѣ вѣ јѣ тутулма анын-

бир илдэн кеч олмајараг гайтарылмалыдыр. Көмрүк
ны гайтарылманы һәмин мәбләғләрин өдәнилдији, јаху
рын тутулдуғу һесаба гайтарыр.

Игтисад мәһкәмәси гејд етмишдир ки, көмрүк орга
н һесабларында пул вәсаитинин олмамасы вә кифајәт
олмамасы (вә ја она хидмәт едән банкда мејдана чы
гәтинликләр) өдәнилмиш көмрүк өдәнишләринин гай
тмасыны ләнкитмәк үчүн әсас ола билмәз.

Бә'зән белә иддиалар тәгдим едиләркән тәшкилатлар
нин 395-чи маддәсинә әсасланараг өзкә вәсаитләрин
стифадејә көрә фаизләрин көмрүк органларындан ту
сыны тәләб едирләр.

Өзкә вәсаитләриндән истифаде факты ачыг-ашкар
гүр. Бунунла белә ММ-нин 395-чи маддәсинин норма
һалда тәтбиг едилә билмәз. Мүвафиг изаһат РФ Али
әмәси Пленумларынын вә "Русија Федерасијасы
и Мәчәлләсинин бирнчи һиссәсинин тәтбиги илә
и бә'зи мәсәләләр һаггында" РФ Али Игтисад Мәһкә
нин гәрарларында да верилмишдир.¹ Орада көстәри
ки, Мүлки Мәчәллә тәтбиг едиләркән мүлки һүгүг
либәтләри инзибати, верки, малијјә вә диқәр
ијјәтли) һүгүг мүнәсибәтләриндән дәгиг фәргләнди
азымдыр. Үмуми гайдаја көрә, Мүлки Мәчәллә норма
тәрәфләрин һүгүг бәрабәрлијинә әсасланан јалныз
и һүгүг мүнәсибәтләринә тәтбиг едилә биләр. Һаки
мүнәсибәтләринә бу гайда јалныз ганунверичиликлә
ша нәзәрдә тутулан һалларда тәтбиг едилә биләр.
нин 395-чи маддәси гайдаларынын верки вә диқәр һа
јәт мүнәсибәтләринә тәтбиги мәһз буна көрә сәһв һе
гунмушдур.

Бу һалда көмрүк әмәлијјатларыны һәјата кечирәркән
на чыхан мүбаһисәли мәсәләләр мүлки-һүгүги мәсәлә
ид дејилдир, онлара мүлки ганунверичилијин мүва
нормаларыны тәтбиг етмәјин мүмкүнлүјү һаггында
и көстәришләр исә јохдур.

Лакин мүәссисә вә тәшкилатларын һесаблашма һе
рындан пул вәсаитләринин әсассыз силинмәсинә көрә

¹ Вестник Высшего Арбитражного Суда АР 1996 №9. с. 113 вә сон-

көмрүк органларынын мäs'улијјät проблеми арадан көтүрүлмүр вә һәмин мäsәләнин ганунверичилијин кәләчәк тәкмилләшдирилмәси ишинин кедишиндә тәнзимләмәк мәг-сәдәујғун оларды.

Чавабдеһин һәрәкәтләрини иддиачы ганунсуз вә әсас-сыз һесаб етмишдир, чүнки о малы алмамыш вә буна көрә дә көмрүк өдәнишләрини өдәмәјә өзүнү борчлу сәјмамышдыр. Игтисад мähкәмәси иддианы рәдд етмиш, кассасија коллек-ијасы мähкәмәнин гәрарыны гүввәдә сахламышдыр.

Мähкәмәләрин гәрар вә гәтнамәси ашағы шәкилдә әсасландырылмышдыр. Аксизләр һаггында ујғун олараг конјак мähсулу елә маллара аиддир ки, онлара көрә мүәјјән едилмиш јығымлар аксиз маркалары илә өдәнилип. Азәр-бајчан Республикасы һөкүмәтинә көрә шәраб мähсулла-рындан аксизләрин тутулмасы аксиз јығымы маркалары-нын сатышы формасында нәзәрдә тутулмушдур. Тә'лимата ујғун олараг аксиз јығымы маркаларыны аларкән малла-рын идхалчысы дикәр сәнәдләрлә бәрәбәр аксиз көмрүк по-стуна онлары мүәјјән олунмуш мүддәт әрзиндә Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә фактики кәтирмәк барәдә јазылы өһдәлик тәгдим етмәлидир. Әкәр өһдәликдә мүәјјән едилмиш мүддәтдә маллар кәтирилмирсә, идхалчы истифа-дә олунмамыш маркалары онлары сатан аксиз көмрүк мән-тәгәсинә гәјтармалыдыр. Истифадә олунмамыш маркала-рын гәјтарылма гәјдасы тә'лима тәләмәтлә бәндләриндә мүәјјән едилмишдир ки, орада аксиз јығымы маркаларынын исти-фадә олунмасына вә вахтында гәјтарылмасына нәзарәт тәд-бирләри дә нәзәрдә тутулмушдур. Идхалчы көстәрилән мүддәтләр баша чатана гәдәр аксиз көмрүк постуна марка-лардан истифадә һаггында һесабат вермәјә борчлудур. Бу-нун үчүн о маркаланмыш малларын көмрүк рәсмиләшди-рилмәсинин апарылдығы јүк көмрүк бәјаннамәләрини, елә-чә дә истифадә олунмамыш вә ја корланмыш маркалары поста тәгдим едир. Бу тәләбләр јеринә јетирилмәдикдә ак-сиз көмрүк мәнтәгәси идхалчыдан көмрүк өдәнишләрини Тә'лима тәләмәтдә көстәрилән дәрәчәләр үзрә һесабланмыш мәб-ләгдә тутур.

Гәјд едилән һалда көмрүк органы мүәссисәдән көмрүк өдәнишләринә ујғун олан мәбләғи тутмушдур. Иг-тисад мähкәмәси, садаланан норматив актлара әсасланараг,

нун һәрәкәтләрини гануни сәјмәш вә иддианы рәдд ет-
ишидир.

Бу гәрарла разылашмајараг, иддиачы көстәрмишидир
и, көмрүк өдәнишләри декларантдан тутула биләр, о исә
екларант дејилдир. Бундан әлавә, иддиачынын фикринә
өрә, МДБ дәвләтләринин әразисиндә истәһсал едилән
галлар Азәрбајчана кәтириләркән онлара аксиз веркиси
ојулмур.

Гејд едилән ишдә принципиал мһүм мәсәләләрә то-
унулмушдур. Биринчи, иддиачы үзәрләринә аксиз јығым-
ларыны өдәмәк вәзифәси гојулан субјектләрин даирәсини
үзкүн мүәјјән етмәмишидир. Гүввәдә олан ганунверичилијә
көрә мәс'улијјәт дашыјанлар онлары идхал едәнләрдир.
Идхалчылар (идхал едәнләр) дедикдә әсасында маркалан-
малы аксизалты малларын Азәрбајчан Республикасынын
көмрүк әразисинә кәтирилдији алгы-сатгы вә ја мүбадилә
үзрә) харичи тичарәт мүгавиләси бағлајан Азәрбајчан шәх-
си баша дүшүлүр.

Алынмыш аксиз маркаларынын истифадә олунма-
масы һаггында мәсәлә даһа мүрәккәбдир. Гүввәдә олан га-
нунверичилијә ујғун олараг иддиачы сатычыдан аксизалты
малы алмадығы үчүн көмрүк постундан алдығы хүсуси
маркалара көрә һесабат вермәли иди. Буну етмәдијинә көрә
аксиз көмрүк постунун аксизә өдәнилмәли мәбләғи тутул-
масы һаггында гәрары әсаслыдыр. Әслиндә игтисад мәһкә-
мәси гүввәдә олан һүгүг нормаларына ујғун олараг гәрар
гәбул етмишидир. Бунунла белә, диггәти чәлб едән одур ки,
әјни бир һүгүгпозмаја көрә идхалчы фактики олараг ики
дәфә чәзаландырылмышдыр. Биринчи, о, маркалары
мүәјјән олунмуш мүддәтдә гәјтармадығына көрә онлар үчүн
өдәдији пуллары кери алмаг имканындан мәһрум олмуш-
дур. Икинчи, ондан һәммин һалда маркалары гәјтарма-
дығына көрә санксија сајылан өдәнишләр, һәм дә кифәјәт
гәдәр чох мәбләғдә өдәнишләр тутулмушдур. Сатычынын
харичи тичарәт мүгавиләсини јеринә јетирмәдији һалда һәм
бу, һәм дә дикәр тәнбәһ тәдбиринин ејнивахтлы тәтбиғ
едилмәсинин әсаслы олмасы шүбһә доғуруп.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәт
һаггында ганунверичилијин тәкмилләширилмәси үзрә
ишин сонракы кедишаты просесиндә алынан вә вахтында

гајтарылмајан маркалара көрә идхалчынын пул компенса-
сијасы алмаг һугугундан мәһрум едилмәси; белә һалларда
кифәјәт едән чәза тәдбири олуб-олмамасы һаггында мәсә-
ләни нәзәрдән кечирмәк мәгсәдәүјун оларды.

Һәмин мәсәлә, еләчә дә көмрүк өдәнишләринин ту-
тулмасы гајдасынын вә онун позулмасы нәтичәләринин да-
һа дәгиг тәнзим едилмәси зәрурилији илә бағлы бир сыра
дикәр мәсәләләр Көмрүк Мәчәлләсинә мұвафиг дәјишик-
ликләр вә әлавәләр едилмәклә һәлл олуна биләр.

6.3. КӨМРҮК САҢӘСИНДӘ ЧИНАЈӘТЛӘР ҲАГГЫНДА ИШЛӘР ҮЗРӘ МӘҢКӘМӘСИ ТӘЧРҮБӘСИ

Һугуг мұһафизә функсијасы билаваситә онда ифадә
олунур ки, көмрүк органлары гачагмалчылыгла, көмрүк
гајдаларынын вә Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһә-
диндән малларын кечирилмәси просесиндә тәтбиг едилән
верки ганунверичилијинин позулмасы илә мұбаризә апа-
рыр, наркотик васитәләрин, силаһларын, Азәрбајчан Рес-
публикасынын вә харичи өлкә халгларынын бәдии, тарихи
вә археоложи сәрвәтләри олан әшјаларын, интеллектуал
мүлкијјәт объектләринин, нәсли кәсилмәк тәһлүкәси алтын-
да олан һејванларын вә битки нөвләринин, дикәр малларын
ганунсуз дөвријјәсинин гаршысыны алыр, еләчә дә бејнәл-
халг террорчулугла мұбаризәјә вә Азәрбајчан Республика-
сынын тәјјарә лиманларында бејнәлхалг мүлки авиасијасы-
нын фәалијјәтинә ганунсуз мұдахиләнин гаршысынын
алынмасына көмәклик көстәрир (Көмрүк Мәчәлләсинин 10-
чу маддәсинин 9-чу бәнди).

Көмрүк рәсмиләшдирилмәси вә көмрүк нәзарәти
малларын вә нәглијјат васитәләринин һәрәкәтинин көмрүк
сәрһәдиндән кечирилмәсинин әсас принципләри сырасына
дахилдир (Көмрүк Мәчәлләсинин 24-чү маддәси), јәни
көмрүк органларынын фәалијјәтинин даһа әһәмијјәтли
(мүһүм) тәрәфләрини мұәјјән едән рәһбәр, әсас мүддәалар-
дыр. Көмрүк ганунверичилијиндә онлар һәм дә көмрүк сиј-
асәтини реаллашдырма васитәси кими нәзәрдән кечирилир
(Көмрүк Мәчәлләсинин 1 вә 2-чи маддәләри).

Көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин ичрасы вә көмрүк нәзарәтинин апарылмасы чинајәтин вә ја көмрүк гәјдаларынын позулмасынын ашкар едилмәсиндән әввәл кәлир, лакин һүгүгпозма әләмәтләри ашкар едилән андан иш ачылмасы вә позунтунун гаршысынын алынмасы вә дәвләт мәчбуретмә тәдбирләринин тәтбиг едилмәси үзрә көмрүк органларынын бүтүн сонракы просессуал фәәлијјәти мүмкүндүр. Сахта сәнәдләр вә идентификасија (ејниләшдирмә) васитәләри истифадә едилмәси илә маллар вә нәг-лијјат васитәләри көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән көм-рүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш ачмаг һүгүгу малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәсини апаран көмрүк органында һәммин малларын бәјан едилмәсиндән сонра әмә-лә кәлир.

Ичтимаи тәһлүкәлилик дәрәчәсиндән асылы олараг көмрүк иши саһәсиндәки һүгүгпозмалар инзибати һүгүг-позмалар һаггында Азәрбајчан Республикасынын ганунве-ричилијинә ујғун олараг чинајәтләрә вә инзибати һүгүгпоз-малара – көмрүк гәјдаларынын позулмасы, буна көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмә көмрүк ганунверичилијинә ујғун олараг һәјата кечирилир, гисмән исә онунла тәнзимләнмир – бөлүнүр.

Көмрүк органларынын сәләһијјәтинә ашағыдакы чинајәт ишләри үзрә тәһгигат апарылмасы аиддир:

- гачагмалчылыг һаггында;
- технолокијанын ганунсуз ихрачы, күтләви гырғын силаһынын јарадылмасында, силаһланма вә һәрби техни-када истифадә едилән елми-техники информасија вә хид-мәтләр һаггында;
- Азәрбајчан Республикасы вә харичи өлкә халгла-рынын бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәти олан әшјалар-ын Азәрбајчан Республикасы эразисинә гәјтарылмамасы һаггында;
- харичи валјута вәсаитләринин сәрһәддән гәјтарыл-мамасы һаггында;
- көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән јайынма һаггында.

Чинајәт әләмәтләри мөвчуд олдугда – буна көрә ил-кин истинтаг мәчбуридик – көмрүк органы чинајәт иши галдырмалы вә чинајәт-просессуал ганунверичилији гәјда-

ларыны рәһбәр тутараг чинајетин изләрини мүүјјәнләш-
дирмәк вә тәсбит етмәк үзрә тә`хирәсалинмаз истинтаг һә-
рәкәтләрини ичра етмәлидир: бахыш, ахтарыш, чыхарма,
сахлама, јохлама, експертиза, шүбһәли шәхси вә шаһидләри
линдирмә.

Мүфәссәл сијаһысы ЧПМ-дә көстәрилән гануни сә-
бәб вә кифајәт гәдәр әсаслар олдугда чинајәт иши галдыры-
ла биләр:

- вәтәндашларын әризә вә мәктублары;
- ичтимаи тәшкилатларын мә`луматлары;
- идарә, мүәссисә, тәшкилат вә вәзифәли шәхсләрин
мә`луматлары;

- мәтбуат мә`луматы;
- тәгсири бојнуна алма;
- истинтаг органы, мүстәнтиг, прокурор вә ја мәһкә-
мә тәрәфиндән чинајәт әламәтәләринин билаваситә ашкар
едилмәси.

Јухарыда артыг гејд едилди ки, көмрүк органы, бир
гајда олараг, көмрүк рәсмиләшдирилмәсини ичра едәркән
вә көмрүк нәзарәти апараркән белә мә`луматлары алыр.

Даһа чох јајылан көмрүк чинајәти гачагмалчылы-
гдыр.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләси гәбул
едиләнә гәдәр гачагмалчылыға көрә мәс`улијјәт чинајәт вә
инзибати ганунверичиликлә, биринчи һалда – чинајәт кими,
икинчидә – хәта кими нәзәрдә тутулурду.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин
213-чү маддәсиндә чинајәт ганунверичилији илә чәзаланды-
рылан гачагмалчылығын јени формулу тәклиф едилмиш вә
онун кениш тә`рифи верилмишдир.

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән
көмрүк нәзарәтиндән кәнар вә ја ондан кизли, јахуд сәнәд-
ләрдән вә ја көмрүк ејниләшдирилмәси (идентификасијасы)
васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә едилмәси, јахуд
бәјан едилмәмәклә вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәклә ашағы-
дакыларын кечирилмәси гачагмалчылыг һесаб олунур:

- наркотик васитәләрин, психотроп, күчлү тә`сирли,
зәһәрли, зәһәрләјичи, радиоактив вә партлајычы маддәлә-
рин;

- силаһларын, партлајычы гурғуларын, одлу силаһын вә онун үчүн патрон вә дөјүш сурсатынын (јивсиз ов силаһы вә онун патронларындан башга);

- нүвә, кимјәви, биологи вә диқәр күтләви гырғын силаһ нөвләринин, онун һазырланмасында ашқар истифадә олуна биләчәк материалларын вә аваданлығын;

- стратеги әһәмијјәтли хаммалын;

- Азәрбајчан Республикасы вә харици өлкә халғларынын бәдии, тарихи вә археологи сәрвәти олан әшјаларын;

- күлли мигдарда вә ја ичтимаи (дөвләт) органынын вәзифәли шәхсинин гуллуғ мөвгәјиндән истифадә етмәклә, јахуд дөвләт органынын вәзифәли шәхси тәрфиндән өз гуллуғ мөвгәјиндән истифадә етмәклә вә ја көмрүк нәзарәтинин мүәјјән формаларындан азад олунмуш шәхс тәрәфиндән, јахуд көмрүк нәзарәтинин мүәјјән формаларындан азад едилмиш әјры-әјры малларын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үчүн вәкил едилмиш шәхс тәрәфиндән, јахуд гачагмалчылыг илә мәшғул олмағ үчүн тәшкил едилмиш бир груп шәхс тәрәфиндән кечирилән диқәр малларын.

Азәрбајчан Республикасынын әразисиндән кәнара апарылмыш Азәрбајчан Республикасынын вә харици өлкә халғларынын бәдии, тарихи вә археологи сәрвәти олан әшјаларын гәјтарылмасы мәчбури олан һалларда Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә гәјтарылмамасы, јахуд көмрүк нәзарәтини һәјата кечирән вәзифәли шәхсин бирбаша гадағанына бахмајарағ малларын вә нәглијјат васитәләринин ачығ шәкилдә кечирмәкдә ифадә олунан јарыб кечмә јолу Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси дә гачагмалчылыг һесаб олунур.

Көмрүк Мәчәлләсинин 213-чү маддәсинин редаксијасында гачагмалчылыг јалныз онун чинајәт гануну гәбулу һалында чинајәт тәркиби ола биләр. Лакин Азәрбајчан Республикасынын Чинајәт Мәчәлләси гачагмалчылығын мәзмунуну бир гәдәр башга чүр мүәјјән едир. АР Чинајәт Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинә ујғун оларағ Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән кәнар вә ја ондан кизли, јахуд сәнәдләрдән вә ја көмрүк ејниләшдирилмәси васитәләриндән алдатма јолу илә истифа-

дә етмәклә, јахуд бәјан етмәмәклә вә ја дүзкүн бәјан етмәмәклә малларын хејли мигдарда кечирилмәси гачагмалчылыг һесаб олунур (Чинајет Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинин 1-чи һиссәси).

Беләликлә, шәхси гачагмалчылыға көрә чинајет мәс`улијәтинә чәлб етмәк үчүн бу һәрәкәтин хејли мигдарда вә ја Азәрбајчан Республикасы Чинајет Мәчәлләсинин 71-чи маддәсиндә (1-чи һиссә) садаланан үсулларла едилдијини мүәјјәнләшдирмәк тәләб олунур. Гачагмалчылығын хејли мигдарынын тә`рифи һәмин маддәјә гејддә верилир. Хејли мигдар дедикдә гачагмалчылыг әшјаларынын дәјәринин чинајетин едилдији анда гүввәдә олан ганунверичиликлә мүәјјән олунмуш минимум әмәк һаггынын 1000 мислиндән артыг олмасы баша дүшүлүр.

Көмрүк сәрһәдиндән кечирмә дедикдә малларын вә ја дикәр әшјаларын Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә кәтирилмәси вә ја бу әразидән апарылмасы үзрә һәрәкәтләр баша дүшүлүр. Маллары көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечирмә – малларын көмрүк сәрһәдини кечмәсинә ичазә верилмәздән өнчә көмрүк нәзарәтинин апарылмалы олдуғу көмрүк органларынын мүәјјән етдији јерләрдән (көмрүк-ханалар, көмрүк постлары) јан кечмәклә вә ја көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин апарылмасы үчүн мүәјјән олунмуш вахтдан кәнар малларын кәтирилмәси вә ја апарылмасы үзрә һәјата кечирилән һәр һансы һәрәкәтләри әһатә едир.

Көмрүк нәзарәтиндән кизләтмә дедикдә малларын өрт-басдыр едилмәсинин (кизләдилмәсинин) истәнилән үсулу, хәлвәти (кизли) јерләрдән, хүсуси анбарлардан истифадә, бир мала дикәр малларын шәклинин (формасынын, көрүнүшүнүн) верилмәси нәзәрдә тутулур.

Сәнәдләрдән алдатма јолу илә истифадә гачагмалчылыгла мәшғул олмағын мүстәгил (сәрбәст) үсулудур. Малы ганунсуз јолла көмрүк сәрһәдиндән кечирмәк истәјәркән шәхс көмрүк нәзарәтинә билә-билә (гәсдән) сахта сәнәдләр, јахуд е`тибарсыз вә ја дүзкүн олмајан мә`луматларын олдуғу сәнәдләр тәгдим едә биләр.

Көмрүк ејниләшдирилмәси васитәләриндән, јә`ни пломбдан (сурғучдан), мөһүрләрдән, ејниләшдиричи ишарәләрдән вә саирәдән алдатма јолу илә истифадә етмә дә гачагмалчылыгдыр. Бәјанетмәмәк вә ја дүзкүн олмајан бәјан-

етмә көмрүк рәсмиләшдирилмәси заманы кечирилән маллар һаггында мәлүматлары хәбәр вермәмәк вә ја јалан мәлүматлар вермәк демәкдир.

Јухарыда көстәрилән үсулларла едилмиш гачагмалчылыг әшјалары мүсәдирә едилмәклә үч ил мүддәтинә гәдәр азадлыгдан мәһрум етмә илә чәзаландырылып.

Барәсиндә көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәнин хүсуси гәјдалары мүәјјән олунмуш малларын Азәрбајчан Республикасы әразисинә кәтирилмәси вә апарылмасы гачагмалчылығын даһа тәһлүкәли нөвүдүр. Наркотик васитәләрин, психотроп, күчлү тәсирли, зәһәрли, зәһәрләјичи, радиоактив вә ја партлајычы маддәләрин; силаһын, партладычы гурғуларын, одлу силаһын вә ја дөјүш сурсатынын, нүвә, кимјәви, биоложи вә дикәр күтләви гырғын силаһ нөвләринин, күтләви гырғын силаһларынын һазырланмасында истифадә олуна билән, барәсиндә Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәнин хүсуси гәјдалары мүәјјән олунмуш материалларын вә аваданлыгларын, стражежи мүһүм хаммалын вә мәдәни сәрвәтләрин көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси, әкәр бу һәрәкәт көмрүк нәзарәтиндән кәнар вә ја ондан кизли, јахуд сәнәдләрдән вә ја көмрүк ејниләшдирилмәси васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә, јахуд бәјан етмәмәклә вә ја дүзкүн бәјан етмәмәклә едилмишдирсә, чинајәт ганунверичилији илә чәзаландырылып (Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинин 2-чи һиссәсиндә әмлақы мүсәдирә едилмәклә вә ја онсуз үч илдән једди илә гәдәр азадлыгда мәһруметмә чәзасы нәзәрдә тутулур).

Вәзифәли шәхс тәрәфиндән өз гуллуғ мөвгәјиндән истифадә етмәклә, јахуд көмрүк нәзарәтини һәјата кечирән шәхсә гаршы зор тәтбиг едилмәклә, јахуд мүтәшәккил дәстә тәрәфиндән едилән гачагмалчылыг јүксәк ичтимаи тәһлүкәлилик доғурур (Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 71-чи маддәси, 3-чү һиссә).

Бу формада едилән гачагмалчылыг әмлақы мүсәдирә едилмәклә једди илдән 12 иләдәк азадлыгдан мәһрум едилмәклә чәзаландырылып.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 213-чү маддәси илә Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 71-чи маддәсини тутушдурсаг гачагмалчы-

лығын мазмунунун баша дүшүлмөсүндө эһемийјјетли фәрғ олдуғу ашкар көрүнүр.

Чинајет ганунунда Азәрбајчан Республикасындан кәнара чыхарылмыш бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәт олан әшјаларын Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә гәјтарылмамасы гачагмалчылыг һесаб олунмур. Гачагмалчылығын хусуси субъекти бир гәдәр әјры чүр мүәјјән едилмишдир. Гачагмалчылыгла мәшғул олманын үсулларынын сијаһысында онун сәрһәди јарыб кечмәклә төрәдилмәси гејд едилмир. Бир гәјда олараг белә һәрәкәтләр зор тәтбиг етмәклә бирләшир вә Азәрбајчан Республикасы Чинајет Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинин (3-чү һиссә, “а” бәнди) әламәтләринә ујғун кәлир.

Гачагмалчылыға көрә чинајет мәс’улијјәтинә чәлб етмә заманы мәһкәмә тәчрүбәсіндә чәтинликләр мејдана чыхыр. Бә’зи һалларда чәтинликләр ганунун шәрһи илә, бә’зиләриндә исә һүгүг тәтбиг етмә илә әлагәдар олур. Малларынын көмрүк сәрһәдиндән ганунсуз кечирилмәсинин һансы әламәтләринин чинајет тәркиби әмәлә кәтирдији ганунда чох дәгиг көстәрилир. Бунунла јанашы көмрүк гәјдаларынын позулмасынын бә’зи тәркибләри өз төрәдилмә үсулуна көрә гачагмалчылыгла ејни чәһәтләрә маликдир, лакин онун әламәтләриндән: күлли мигдарда, кечирилән малын спецификасы, јахуд Азәрбајчан Республикасы Чинајет Мәчәлләсинин 71-чи маддәсинин 3-чү һиссәсіндә көстәрилән диқәр әламәтләрдән мәһрумдур. Белә тәркибләрә ашағыдакылар дахилдир: Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 271-чи маддәсинә көрә – малларынын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән көмрүк нәзарәтиндән кәнар кечирилмәси; Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 272-чи маддәсинә көрә – көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларынын көмрүк нәзарәтиндән кизләдилмәси; Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 273-чү маддәсинә көрә – сәнәдләрдән вә ја ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу илә истифадә етмәклә малларынын вә нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси; Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәсинә көрә – малларынын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәси.

Көмрүк органларынын тэчрүбэсиндэ көмрүк гаджаларынын позулмасы вэ чинајэт арасында һеч дэ һәмишэ дүзкүн фэрг гојулмур.

Русија Федерасијасынын көмрүк органларынын тэчрүбэсиндэн бир нечэ мисал кэтирэк.

17 ијул 1995-чи илдэ Брјанск вилајетинин Суземка стансијасына Украјнадан “Сумы–Москва” маршруту илэ сэрнишин гатары кэлир. Көмрүк эмэкдашлары сэрнишинлэрэ – онларын арасында М. дэ вар иди – тэклиф едирлэр ки, онларда олан маллары, о чүмлэдэн РФ-на кэтирилмэси гадаған олунан эшјаларын (силаһ, дөјүш сурсаты, наркотик васитэлэр, харичи валјута, РФ валјутасы вэ с.) көмрүк нэзарэтинэ тэгдим етсинлэр. М. көмрүк нэзарэтинэ јалныз 800 мин Русија рублуну тэгдим едир. Көмрүк бахышы нэтичэсиндэ онун јол чантасында дөшэкалтынын ичиндэ вэ јастығын алтында кизләдилмиш 303475 мин рубл ашкар едилир.

Сөзүкедэн дөврдэ РСФСР Чинајэт Мөчәлләсиндә 1 ијул 1994-чу ил тарихли РФ Ганунунун редаксиясында гачагмалчылыға көрә мәс`улијјәт нәзәрдә тутулмушду. РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәсинә (1-чи һиссә) ујғун олараг гачагмалчылыға көрә чинајәт мәс`улијјәти јалныз мүлки дөвријјәдән чыхарылан малларын ганунда садаланан үсулларла көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси һалында әмәлә кәлир. Ејни заманда РСФСР Чинајәт Мөчәлләсинә һәмин Ганунла дахил едилмиш РСФСР ЧМ-нин 169¹-чу маддәсиндә көмрүк ганунверичилијинин позулмасына көрә, јәни: көмрүк нэзарәтиндән кәнар вә ја ондан (кизли, јахуд сәнәдләрдән вә ја көмрүк ејниләшдирилмәси васитәләриндән алдатма јолу илэ истифадә етмәклә, јахуд бәјан етмәмәклә вә ја дүзкүн бәјан етмәмәклә, РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәсиндә көстәриләнләр истисна олмагла, малларын вә дикәр эшјаларын күлли мигдарда РФ көмрүк сәрһәдиндән) кечирилмәсинә көрә чинајәт мәс`улијјәти нәзәрдә тутулмушдур.

РСФСР ЧМ-нин 169¹-чу маддәсинә гејддә ајдынлашдырылыр ки, бу маддәдә нәзәрдә тутулан һәрәкәтләр, әкәр кечирилән малларын вә дикәр эшјаларын дәјәри чинајәтин төрәдилдији анда гүввәдә олан ганунверичиликлә мүәјјән олунмуш минимум әмәк һаггынын 200 мислиндән артыгдырса, күлли мигдарда төрәдилмиш һесаб олунур. 1995-чи илин ијулунда минимум әмәк һаггы мигдары 55 мин рубла

барабәр иди. Беләликлә, М. минимум әмәк һаггы мигдарын-
дан 5517 дәфә артыг олан, јә'ни күлли мигдарда Русија валју-
тасыны көмрүк нәзарәтиндән кизләтмәклә көмрүк сәрһәдин-
дән кечирмиш, бунунла да һәмин дөврдә РСФСР ЧМ-нин
1691-чу маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш чинајәти төрәтмишдир.
Лакин о, РФ КМ-нин 277-чи маддәси илә көмрүк гәјдаларыны
поздуғуна мәс'улијјәтә чәлб едилмишдир. Брјанск көмрүкха-
насы хәбәрдарлыг формасында ону чәримә етмиш вә ганунсуз
кечирилмиш валјутаны мүсадирә етмишдир, һалбуки РСФСР
ЧМ-нин 1691-чу маддәси илә чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб
едилмә һалында о, әмлакы мүсадирә едилмәклә беш иләдәк
мүддәтә азадлыгдан мәһрум едилә биләрди.

М. дүзкүн олмајан квалификасијаја (гijмәт вермәјә),
тәнбеш тәдбирләринин әсасландырылмамыш тәтбигинә, иш
үзрә ичраатын биртәрәфлилинә вә гејри-тамлығына әсас-
ланага чәримә гојулма барәдә мәһкәмә гәтнамәсиндән ши-
кајәт вермишдир. М-ин дәлилләрини тәкзиб едәркән
Брјанск көмрүкханасы Русија Мәркәзи Банкынын 8 апрел
1994-чү ил тарихли мәктубуна әсасланмышлар. Мәктуба
ујғун олага РФ валјутасынын кәтирилмәси минимум әмәк
һаггынын 100 мисли һәддиндә мүәјјәнләшдирилмишди. Бу-
на көрә дә М-ин Русија Федерасијасынын әразисинә јалныз
5 млн. манат кәтирмәк һүгугу вар иди. М-ин валјутанын
мүсадирә едилмәсинә көрә шикајәти әсассыздыр, чүнки
“Русија Федерасијасынын валјутасынын РФ сәрһәдиндән
кечирилмәсинә көмрүк нәзарәтинин тәшкили һаггында” РФ
ДКК-нин 27 октјабр 1993-чү ил тарихли 137 №-ли әмринә
әсасән көмрүк ишчиси мүәјјән олунмуш нормадан артыг
кәтирилән валјутаны дәрһал мүсадирә етмәјә борчлудур.

Брјанск шәһәри Совет рајонунун халг мәһкәмәси бу
дәлилләрлә разылашараг көмрүк гәјдаларынын позулмасы
һаггында иш үзрә чәримә гојулмасы барәдә гәрары гүввәдә
сахламышдыр.

Бу һалда, елә көрүнүр ки, кәтирилән валјутанын ича-
зә верилән мәбләғи вә кәтирилән валјутанын көмрүк нәза-
рәтиндән кизләдилән мәбләғи анлајышлары гарышдырыл-
мышдыр. М-ин РФ Мәркәзи Банкынын мүәјјән етдији һәддә
валјута кәтирмәк һүгугу вар иди, лакин бу заман кәтирдij-
ин ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада рәсмиләшдирилмәли
иди. Һәмин һалда исә о валјутаны ганунсуз јолла кечир-

мишдир вэ буна көрэ дэ онун һәрәкәтләриндэ чинајет тәр-
киби олмушдур.

Русија Федерасијасынын Чинајет Мәчәлләсинин тәт-
биг едилмәси илә М. тәрәфиндән едилән әмәл РФ ЧМ-нин
188-чи маддәсинин 1-чи һиссәсинин әләмәтинә ујғун кәлир.

Гачагмалчылыг формал адланан тәркибләрә аиддир.
Көмрүк сәрһәдини кечмә анындан чинајет тамамланмыш һе-
саб олунур. Чинајетин дүзкүн тәсниф едилмәси көмрүк сәрһә-
ди вэ ону кечмә дедикдә нә баша дүшүлмәсиндән асылыдыр.

РФ-ын көмрүк әразиси өлкәнин гуру әразиси әрази
вэ дахили сулары вэ онларын үзәриндәки һава мөканындан
ибарәтдир. РФ әразисиндә сәрбәст көмрүк зоналары вэ сәр-
бәст анбарлар јерләшә биләр. РФ көмрүк әразисинин
һүдудлары, еләчә дә сәрбәст көмрүк зоналарынын вэ сәр-
бәст анбарларын периметрләри РФ көмрүк сәрһәдидир (РФ
КМ-нин 3-чү маддәси).

Көмрүк ганунверичилији мал кәтирилмәси вэ ја апа-
рылмасындан асылы олараг көмрүк сәрһәдини кечмә үзрә
һәрәкәтләри мүхтәлиф чүр гијмәтләндирир. Көмрүк сәрһә-
диндән кечирмә дедикдә малларын вэ нәглијјат васитәләри-
нин истәнилән үсулла көмрүк әразисинә кәтирилмәси вэ ја
орадан апарылмасы үзрә һәрәкәтләр баша дүшүлүр.
Көмрүк әразисинә мал кәтириләркән көмрүк сәрһәдини
фактики кечмә баш верир. Көмрүк әразисиндән апарылма
заманы көмрүк сәрһәдини кечмә көмрүк бәјаннамәсинин
верилмәси вэ ја билаваситә мүвафиг олараг малларын вэ
нәглијјат васитәләри апармаг вэ ја кәтирмәк нијјәтинин ре-
аллашдырылмасына јөнәлдилән дикәр һәрәкәтләрлә үст-
үстә дүшүр (РФ КМ, 18-чи маддә, 5-чи бәнд).

Көмрүк ганунверичилијинин көстәрилән нормала-
рына әсасланараг, һүгүгшүнаслар јекдил фикир нүмајиш
етдирирләр ки, малы гачагмалчылыг јолу илә апармаг
нијјәти һалында чинајет көмрүк бәјаннамәсинин, мәсәлән,
верилмә анындан е'тибарән баш вермиш һесаб олунур.¹

¹ Бах: Комментарий к изменениям и дополнениям УК РФ от 1 июля 1994 г./
Под ред. В.И.Радченко. М., 1994 с. 69; Комментарий к Уголовному кодексу
РФ/ Под ред. В.И.Радченко. М., 1996. с. 316; Комментарий к Уголовному
кодексу РФ. Особенная часть/ Под ред. Ю.И. Скуратова, В.М.Лебедева. М.
1996. С. 205; Устинова Т.Д. Уголовная ответственность за контрабанду по
новому Уголовному Кодексу// Криминал в бизнесе. 1996. №11 с.12

“Көмрүк бэјаннамәсинин вә ја дикәр сәнәдләрин верилмәсиндән ибарәт олан мүәјјән һәрәкәтләри едәркән Т.Д.Устинова јазыр, - шәхси багажыны көмрүк нәзарәти вә техники васитәләрлә тәһиз олунаң јохланыш јеринә тәрәф һәрәкәт едән транспортјора гојмагла шәхс малларың вә ја дикәр эшјаларың көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси үзрә һәрәкәтләри һәјата кечирмәјә башлајыр ки, бу да көмрүк сәрһәдиндән кечирмәдән башга бир шеј дејилдир”¹

Буна көрә дә, әкәр шәхс, мәсәлән, күлли мигдарда валјутаны харичә апармаг нијјәтиндә олараг, көмрүк бэјаннамәси долдураркән ону көстәрмирсә вә ја онун мигдарыны биләрәкдән дүзкүн көстәрмирсә вә бу көмрүк бахышы заманы ашкар едилирсә, баш вермиш чинајәт тәркиби – гачагмалчылыг көз онүндәдир.

Лакин мәһкәмә тәчрүбәси ССРИ Али Мәһкәмәси Пленумунун 6 декабр 1979-чу ил тарихли дәјишикләрлә “Гачагмалчылыг һаггында ишләр үзрә мәһкәмә тәчрүбәси һаггында” 3 феврал 1978-чи ил тарихли гәтнамәсини рәһбәр тутараг башга јолла кедир. Һәмин сәнәддә изаһ едилир ки, гачагмалчылыг малың сәрһәддән фактики ганунсуз кечирилмә анындан етибарән баш вермиш чинајәт һесаб етмәк лазымдыр. Маллары вә ја дикәр мадди сәрвәтләри гачагмалчылыг јолу илә өлкәдән кәнара апармаға чәһд едән шәхсин һәрәкәтләри гачагмалчылыға чәһд кими гијмәтләндирилмәлидир”.²

Бу изаһат она кәтириб чыхарыр ки, малы гачагмалчылыг јолу илә (мәсәлән, бэјан етмәмәклә) харичә апармаг нијјәтиндә олан шәхсин сахланмасы тәчрүбәдә баш вермиш чинајәт кими дејил, гачагмалчылыға чәһд кими һесаб олуноур.³

Ставропол дијары Лермонтов рајон халг мәһкәмәси тәрәфиндән К. РСФСР ЧМ–нин 15 вә 78-чи маддәләри илә (РСФСР Али Совети Рәјасәт һејәтинин 30 јанвар 1984-чу ил тарихли фәрманы вә 18 феврал 1993-чу ил тарихли РФ

¹ Устинова Т.Д. Көстәрилән әсәри с. 12-13

² Бах: Сборник постановлений Пленумов Верховных Судов СССР и РСФСР по уголовным делам . М., 1995. с. 157

³ Бах: Гравина А.А. Уголовная ответственность за контрабанду// комментарий судебной практики. Вып.3. М., 1997. с. 135-140

Гануну редаксиясында) маһкум едилмишдир. Минералныҗе Зоды тәҗҗарә лиманындан Бирләшмиш Әрәб Әмирликләри-
гә турист сәфәринә учаркән, көмрүк нәзарәтиндән кечән за-
лан, көмрүк бәјаннамәсиндә көстәрмәјәрәк вә көмрүк әмәк-
ташынын шифаһи сорғусу заманы билдирмәмәклә, 3000
АВШ долларыны көмрүк сәрһәдиндән кечирмәјә чәһд ет-
мишдир. Оун һәрәкәтләри һәмин дөврдә гүввәдә олан га-
гунверичилијә ујғун олараг гачагмалчылыға чәһд кими
тијмәтләндирилмишдир. Јухары маһкәмә инстансиясы
төкмү дәјишдирмиш вә К.-ны о әсасла чәзадан азад етмиш-
дир ки, ишә маһкәмә бахышы заманы гачагмалчылыг јолу
илә күлли мигдарда мал апарма дикәр бир маддәјә (РСФСР
ЧМ-нин 169¹ маддәси) – көмрүк ганунверичилијинин по-
зулмасы – дүшмүшдүр. Гачагмалчылыг исә сijaһысы
РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш мал-
тарын һәмин үсулла апарылмасы олмушду. Беләликлә, га-
чагмалчылыгын (РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәси) вә көмрүк
ганунверичилијинин позулмасынын (РСФСР ЧМ-нин 169¹
маддәси) мүәјҗән едилмә (фәргләндирилмә) меҗары ганунсуз
сечирмә предмети олмушдур.

Азәрбајҗан Республикасы Баш прокурорунун мұави-
ни протест вермиш вә дијар маһкәмәси рәјасәт һејәтинин
гәраынын ләғв едилмәси һаггында вә һөкмүн: К.-нын һә-
рәкәтләрини РСФСР ЧМ-нин 15 вә 78-чи маддәләри илә
дејил РСФСР ЧМ-нин 15 вә 169¹ -чу маддәләри илә јенидән
тијмәтләндирилмәклә дәјишдирмәк барәдә мәсәлә галдыр-
мышдыр. РФ Али Маһкәмәси Коллекијасы протести тәҗмин
етмишдир.¹

Гејд едилән мисалдан көрүндүјү кими, маһкәмәнин
һөкмүнә вә јухары маһкәмә инстансиясынын гәраына је-
нидән бахылма әсасы К. тәрәфиндән төрәдилмиш чинајәтин
тијмәтләндирилмәси олмушдур, лакин шүбһә јохдур ки, бу
һалда баш вермиш чинајәт јох, чинајәтә чәһд олмушдур.

Гачагмалчылыгын баш вермиш чинајәт кими ССРИ
Али Маһкәмәси Пленумунун 3 феврал 1978-чи ил тарихли
гәраында верилән тәҗрифи 1993-чү ил РФ Көмрүк Мәчәл-
ләсиндә верилән көмрүк сәрһәдиндән кечирмә анлајышына

¹ Бах: Бюллетень Верховного Суда РФ 1996, №2 с.9

ујғун кәлмир. Бу зиддијјәт РФ Али Мәһкәмәсинин мұвафиг шәрһләри (изаһатлары) илә арадан галдырыла биләр.

Кечмиш ССРИ республикалары олмуш бир сыра өлкәләрлә көмрүк сәрһәдинин лазымы шәкилдә рәсмиләшдирилмәси индијә гәдәр баша чатмамышдыр. Онларда көмрүк нәзарәти зоналары мөвчуд дејилдир. Она көрә дә Азәрбајчанын вә һәмсәрһәд дәвләтләрин вәтәндашлары маллары сәрһәддән кечирәркән көмрүк нәзарәтиндән кечмирләр, буну объектив имканын олмамасы илә әлагәләндириләр. Көмрүк органлары малларын белә кечирилмәсини гачагмалчылыг кими гијмәтләндириләр. Мәсәлән, барәсиндә хусуси ихрач гәјдалары мұәјјән едилмиш нефт мәһсулларынын көмрүк органлары тәрәфиндән хусуси олараг мұәјјән олунмамыш јерләрдән кәнар, мәсәлән, Украјнаја ихрачы белә гијмәтләндирилир.

РФ Али Мәһкәмәсинин принципиал мөвгәјини РФ Али Мәһкәмәси Сәдринин биринчи мұавини В.И.Радченко ифадә етмишдир. О гејд едир ки, тәчрүбә көстәрир ки, наркотик васитәләрин хејли мигдары Русија Федерасијасына дикәр дәвләтләрдән дахил олур. Бунунла јанашы, наркотик васитәләрин гачагмалчылыгы дедикдә онларын тәкчә кечмиш Иттифаг сәрһәдиндән дашынмасы дејил, һәм дә онларын Русијаја МДБ-дән, Күрчүстандан вә Балтика өлкәләриндән кәтирилмәси баша дүшүлүр. Гачагмалчылыг кими әмәлә гијмәт вермәк үчүн Русија Федерасијасы илә садаланан дәвләтләр арасында бурахылыш режиминин олмасы вә ја олмамасы факты әһәмијјәт дашымыр.¹

Лакин әкәр РФ-нын һансыса дәвләтлә сәрһәдиндә көмрүк нәзарәти көтүрүлүбсә, малларын мұвафиг проседуралардан кечмәјәрәк сәрһәддән кечирилмәси гачагмалчылыг тәркиби әмәлә кәтирмир. РФ Президентинин 25 мај вә 31 декабр 1995-чи ил тарихли Фәрманлары илә Русија Федерасијасынын Белорусија вә Газахстанла сәрһәдиндә көмрүк нәзарәти көтүрүлмүшдүр. Һәмин өлкәләрлә сәрһәддән малларын РФ ЧМ-нин 188-чи маддәсиндә көстәрилән үсулларла кечирилмәси гачагмалчылыг әмәлә кәтирмир.

Пенза рајон халг мәһкәмәсиндә наркотик васитәләрин ганунсуз һазырланмасы вә дашынмасына көрә М.-нин

¹ Бах: Бюллетень Верховного Суда РФ 1993 №8 с.14

РСФСР ЧМ-нин 224-чү маддәси (2-чи һиссә) илә иттиһам едилмәси үзрә ишә бахылмышдыр. Ғазахстанда јашајаркән о, марихуана һазырламыш вә ону Күрчүстана сатмағ нијјәти илә К-да стансијасындан Тбилисијә јола дүшмүшдүр. Пенза вилајәтинин эразисиндә милис ишчиләри ону сахламыш вә үстүндәки наркотик васитәләри кәтүрмүшләр.

Мәһкәмә РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәси илә М.-ин иттиһам едилмәси үчүн әсас мүәјјән едәрәк иши әлавә истинтаға кәндәрмишдир. Пенза вилајәт мәһкәмәси һәмин ғаррла разылашмышдыр, лакин Баш Прокурорун мұавини РФ Али Мәһкәмәсинә протестлә мұрачиәт етмишдир. Протест о әсаса кәрә тәмин едилмишдир ки, Ғазахстанын вә Русијанын сәрһәдини кечмә мәнтәгәсиндә (Петухов шәһәри) көмрүк посту олса да, о, Ғазахстандан Русијаға кәдән сәрнишинләрә кәрә көмрүк нәзарәтини апармыр. М.-ин ифадәсинә кәрә, сәрһәддә һеч бир јохлама апарылмамыш вә онда наркотик васитәләрин ғачағмалчылығы ғәсди (нијјәти) олмамышдыр. РСФСР ЧМ-нин 78-чи маддәсиндә кәстәрилән һеч бир һәрәкәтә М. јол вермәмиш вә буна кәрә дә онун ғачағмалчылығыға кәрә мәс'улијјәтә чәлб олунмасына әсас јохдур.¹

Көмрүк сәрһәдиндән кечирилән ғачағмалчылығ маллары ичәрисиндә нәзәрә чарпачағ јери наркотик васитәләрин дашынмасы тутур. 1994-чү иллә мұғажисәдә 1995-чи илдә наркотик васитәләр апаран шәхсләрин сахланмасы мигдары, демәк олар ки, ики дәфә артмыш, малын күтләси исә ики дәфәдән чох артмышдыр.² Белә нөв көмрүк чинајәтләринин артым тенденсијасы сонракы илләрдә дә өзүнү кәстәрмишдир.

РФ ЧМ-нин 188-чи маддәсинин 2-чи һиссәсиндә барәсиндә хүсуси кечирмә ғайдалары мүәјјән едилмиш әшјаларын вә маддәләрин ғачағмалчылығ јолу илә кечирилмәсинә кәрә чинајәт мәс'улијјәти нәзәрдә тутулмушдур. Бунунла јанашы, силаһ, дөјүш сурсаты, партлајычы маддәләр вә наркотик васитәләрин дашынмасы ајрыча (мүстәгил) чинајәт тәркибләри әмәлә кәтирир (РФ ЧМ-нин 222, 228-чи маддәләри).

¹ РФ Али Мәһкәмәсинин 29-Д95Пр-12 №ли Иши

² Таможня и наркотики: 1995. М., 1996, с.3

“Гачагмалчылыг хаггында ишлэр үзрэ мэхкэмэ тэч-
рүбэси хаггында” ССРИ Али Мэхкэмэси Пленумунун Гэ-
рарында изаһ олунур ки, шэхс гачагмалчылыгла бэрабэр
дикэр чинајэтлэр төрөтдији һалларда мүгэссирын һэрәкәт-
ләринә төрөдилмиш чинајэтләрин чәминә (мәчмусуна) көрә
гијмәт вермәк лазымдыр. Она көрә дә РФ ЧМ-нин 188-чи
маддәсиндә көстәрилән үсулла көмрүк сәрһәдиндән нарко-
тик васитәләрин дашынмасына РФ ЧМ-нин 188-чи маддә-
синин 2-чи һиссәси вә 228-чи маддәсинин 2-чи һиссәси илә
гијмәт верилмәлидир. Аналожи изаһат РФ Али Мэхкэмәси
Пленумунун “Наркотик васитәләр, күчлү тә’сирли вә зә-
һәрли маддәләрлә бағлы (олан) чинајәтләр хаггында ишләр
үзрэ мэхкэмә тэчрүбәси хаггында” 27 апрел 1993-чү ил та-
рихли гэрарында Пленумун 21 декабр 1993-чү ил тарихли
гэрарынын редаксиясында верилмишдир: наркотик васи-
тәләрин, күчлү тә’сирли вә зәһәрли маддәләрин РФ көмрүк
сәрһәдиндән ганунсуз кечирилмәсинә РСФСР ЧМ-нин 78-
чи маддәси илә эләвә гијмәт верилмәлидир.¹

Гачагмалчылыға көрә чинајәт мәс’улијјәтинә чәлб
етмә заманы сәрһәддән ганунсуз јолла кечирилән малын
мәнсублугу әһәмијјәт кәсб етмир. Азәрбајчан Республикасы
Көмрүк Мәчәлләсинин 18-чи маддәсинин 9-чу бәндинин
мә’насына көрә, маллары кечирән тәкчә онун мүлкијјәтчиси
дејил, һәм дә дикәр шәкилдә өз адындан маллар барәсиндә
көмрүк ганунверичилијиндә нәзәрдә тутулмуш һәрәкәтләри
етмәк сәләһијјәти олан шэхс һесаб олунур.

Мүттәһим гачагмалчылыг әшјасынын мүлкијјәтчиси
олмајан һалда гачагмалчылыг хаггында ишләрә бахаркән
мэхкәмәләр белә проблемлә гаршылашырлар. Москва шә-
һәр Головинск Бәләдијјәләрасы Халг Мэхкәмәсиндә Лит-
ва вәтәндашы Ш. барәдә чинајәт ишинә бахылмышдыр.
“Литва Һава Јоллары” авиакомпанијасы дәвләт мүәссисә-
синин әмәкдашы кими, о, Украинанын вә Москванын авиа-
сија агрегатларыны көндәрәнләрлә һесаблашмаг тапшы-
рығы алып. Бу мәгсәдлә она 14600 АБШ доллары верилир.
Ш. “Калининград – Вилнус – Минск – Харьков” гатары илә
Русија әразисиндән Украинаја һәрәкәт едир, лакин онун
сөзүнә көрә, гатарда көмрүк нәзарәти олмадығындан онун

¹ Постановления Пленума Верховного Суда РФ 1961-1993 м., 1994, с. 324

көмрүк органларына бəјаннамə тəгдим етмəк имканы ол-
мамышдыр. Украјнада малы көндəрəнлəрлə һесаблашдыг-
дан сонра Ш. Москва кəлир, лакин бурадакы мал көндə-
рəнлəрлə ондан асылы олмајан сəбəблəрə көрə һесаблаша
билмир вə үстүндəки 12700 долларла Литваја ғајытмаг
нијјəтиндə олур. Ш. үстүндəки валјута мəблəгини көстəр-
мəјэрəк Шереметјевə тəјјарə лиманында көмрүк нəзарəтин-
дəн кечмəјə чəһд едир, лакин сахланылыр.

Ш. җаҗагмалчылыға чəһдə көрə чинајəт мəс`улиј-
јəтинə чəлб едилмишдир. О, өзүнү мүгəсир сажмыш вə бил-
дирмишдир ки, бəјаннамəдə тəкчə өзүнə мəхсус олан валју-
таны дејил, һəм дə дикəр физики вə ја һүгуги шəхслəрə мən-
суб олан валјутаны көстəрмəли олдуғуну билмəмишдир.
Мəһкəмə онун дəлиллəри илə разылашмамыш вə һəкмдə
көстəрмишдир ки, ғануну билмəмəк мүгəссири төрəтдији
эмəлə көрə мəс`улијјəтдəн азад етмир. Мəһкəмə көстəрмиш-
дир ки, авиакомпанија, мұвафиг ичазə оларса, ғанунла
мүəјјəн олунмуш ғајдада сəрһəддəн пулун кечирилмəси им-
каныны рəсмилəшдирилмəли иди. Гејд едилəн һалда исə
Ш.-да ашқар едилмиш валјута җаҗагмачылыг эшјасы ол-
мушдур.¹

Вəзифəли шəхс тəрəфиндəн өз гуллуғ мөвгејиндəн ис-
тифадə етмəклə төрəдилмиш җаҗагмалчылыг даһа тəһлүкə-
лидир (РФ ЧМ-нин 188-чи маддəсинин 3-чү һиссəсинин “б”
бəнди).

Көмрүк эмəкдашларынын иштиракы илə төрəдилəн
чинајəтлəр чинајəтлəрин үмүми һəчминдə нəзəрəчарпан
хүсуси чəкијə маликдир. Белə ки, 1995-чи илдə 223 чинајəт
иши ғалдырылмыш ки, онлар үзрə көмрүк органларынын
319 эмəкдашы чинајəт мəс`улијјəтинə чəлб едилмишдир.
1996-чы илдə белə эмəллəр 199 чинајəтдə олмуш вə 238
көмрүк эмəкдашы мəс`улијјəтə чəлб едилмишдир. 1997-чи
илдə ғалдырылмыш 77 чинајəт иши үзрə 98 эмəкдаш
мəс`улијјəтə чəлб едилмишдир (мə`луматлар 1997-чи илин
сəнтјабрына олан вəзијјəти көстəрир).²

¹ Москва Шимал инзибати даирəсинин Головинск бəлəдијјəлəрарасы
халг Мəһкəмəсинин 1-711/94 №ли иш

² Бах: Экономика и жизнь. 1997 №36, с.26

Беләликлә, көмрүкхана әмәкдашларынын иштиракы илә төрәдилән чинајәтләрин сајында азалмаја мејл һисс олунса да, бу көстәричи һәлә дә кифәјәт гәдәр јүксәкдир, буну көмрүкхана әмәкдашлары тәрәфиндән төрәдилмиш вәзифә һүгүгпозмаларынын структуруну көстәрән ашағы-дакы чәдвәлдән дә көрмәк олар.

И л	Рүшвәт	Гуллуг сәла- һијјәтиндән суи-истифада	Вәзифә сахта- карлығы	Көмрүк ганунверичи- лијинин позулмасы
1995	102 (39,7%)	51 (19,8%)	33 (12,8%)	31 (12,1%)
1996	73 (39,2%)	35 (18,8%)	6 (3,2%)	29 (15,6%)
1997	25 (30,5%)	21 (25,6%)	3 (3,7%)	11 (13,4%)

(мәлумат Москва шәһәринин СТАТУТ нәшријатында 1998-чи илдә чап едилмиш «Таможенное законодательство. Судебная практика» китабындан көтүрүлмүшдүр).

Көмрүк Мәчәлләсиндә “вәзифәли шәхс” анлајышынын мәнасы ачыгланмыр. Бу, РФ ЧМ-нин 285-чи маддәсиндә 1-чи гејддә верилир. Һакимијјәт нүмајәндәсинин вәзифәләрини даими, мүвәггәти вә ја хүсуси сәлаһијјәт үзрә һәјата кечирән, јахуд дәвләт органларында, јерли өзүнү-идарә органларында, дәвләт вә бәләдијјә идарәләриндә, еләчә дә РФ Силаһлы Гүввәләриндә вә диқәр һәрби бирләшмәләриндә тәшкилати-сәрәнчамверичи, инзибати-тәсәррүфат функцијаларыны ичра едән шәхсләр вәзифәли шәхсләр һесаб олунур.

Маллары көмрүк сәрһәдиндән ганунсуз кечирмәјә ујғун олараг “вәзифәли шәхс” анлајышы “Ғачагмалчылыг һаггында ишләр үзрә мәһкәмә тәчрүбәси һаггында” ССРИ Али Мәһкәмәси Пленумунун јухарыда гејд едилмиш ғәрарында верилир.

Али Мәһкәмә изаһ едир ки, гуллуг мөвгејиндән истифада етмәклә төрәдилмиш ғачагмалчылығын субъекти дәвләт сәрһәдиндә нәзарәт функцијасыны һәјата кечирән вәзифәли шәхс, еләчә дә малларын вә ја диқәр сәрвәтләрин

ганунсуз кечирилмәси мәгсәдилә һакимијјәтдән вә ја гуллуг мөвгејиндән суи-истиғадә едән дикәр вәзифәли шәхсләрди́р.

Көмрүк Мәчәлләсинин 415-чи маддәсинә ујғун ола-
раг Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзи-
фәли шәхси јалныз билаваситә вә бирбаша рәисләринә та-
бедир. Тәчрүбәдә суал јарана биләр ки, көмрүк әмәкдашы
бирбаша өз рәисинин көстәришләринә ујғун һәрәкәт едә-едә
һансы дәрәчәдә мәс`улијјәтә чәлб едилмәлидир, онун үчүн
мәчбури олан әмр вә сәрәнчамларын ичрасы наминә һәрә-
кәт едән шәхс тәрәфиндән чинајәт гануну илә мүдафиә еди-
лән мәнәфеләрә зәрәр јетирилмәси һалында маддәсинин мә-
сәләси һансы характер алыр? Ганунла мүәјјән едилмиш гәј-
данын позулмасында малын көмрүк сәрһәдиндән бурахыл-
масы һаггында әмрин ганунилијинә гијмәт верилмәси ичра-
чынын үзәринә дүшүр. Әкәр көмрүкхана әмәкдашы ан-
лајырса ки, онун иштиракы илә, рәисин әмринин ичра
едилмәси үчүн олса белә ганунсуз һәрәкәтләр төрәдилир,
малларын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси вә ја кечирил-
мәсинә көмәк едилмәси ону чинајәт мәс`улијјәтиндән азад
етмир. (Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин
42-чи маддә, 2-чи һиссә).

Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 71-
чи маддәси илә мәс`улијјәтә чәлб олунма үчүн, јухары гејд
едилдији кими, ләзымдыр ки, гачагмалчылыг вәзифәли
шәхс тәрәфиндән гуллуг мөвгејиндән истиғадә етмәклә тө-
рәдилмиш олсун. Бу, мәсәлән, нәзарәт едилән мал көндәри-
шини һәјата кечириләркән, ајры-ајры маллары вә нәглијјат
васитәләрини көмрүк нәзарәти олмадан кечирмәк һүгугун-
дан суи-истиғадә едилмәсиндә иғадә олуна биләр. Өз гул-
луг мөвгејиндән истиғадә едәрәк көмрүкхана әмәкдашлары
бә`зи һалларда көмрүк өдәнишләрини өдәмәдән маллары
сәрһәддән кәтирир, дикәр һалларда исә – хариҷдән кәтири-
лән автомашынлара сахта көмрүк шәһадәтнамәси рәсми-
ләшди́р, сәнәдләрдә көмрүк јығымларынын өдәнилмәси
вә көмрүк бахышындан кечирилдији барәдә јалан гејдләр
едирләр. Көстәрилән бүтүн һалларда онларын һәрәкәтләр-
риндә Азәрбајчан Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 71-
чи маддәсинин (3-чү һиссә, “б” бәнди) әләмәтинә дүшән чи-
најәт тәркиби вардыр.

Көмрүк органларынын эмекдашлары гачагмалчылыг жолу илэ кечирилэн малларын мүлкијјэтчиси олдуғу халларда онларын һәрәкәтләринә гијмәт верилмәси барәдә мәсәлә шүбһә доғурмур, чүнки онлар чинајәтин ичрачысыдырлар. Әкәр чинајәт диқәр шәхсләрлә бирликдә төрәдилрсә, мәсәлә даһа да мүрәккәбләшир. Әкәр сонунчулар (диқәр шәхсләр) көмрүкхана эмекдашлары дејилдирсә, онларын һәрәкәтләринә нечә гијмәт вермәк лазымдыр, онларын һәрәкәтләринә гијмәт верилмәлидирми?

Ашағыдакы иши буна мисал көстәрмәк олар (чинајәт Русија Федерасијасынын Чинајәт Мәчәлләсинин гүввәјә минмәсинә гәдәр төрәдилмишдир).

Г., Ч. вә М. јапон истехсалы олан ики машыны Чинә кечирмәк барәдә разылыға кәлирләр. Г. көмрүкханаларын бириндә федерал көмрүк өдәнишләри шөбәсинин баш мүфәттиши ишләјир. Чинајәткарлар рәсми бланкларда машынларын көндәриши үчүн сахта јүк бәјаннамәсинин бир нечә нүсхәсини һазырлајырлар. М. вә Ч. машынларла көмрүк нәзарәтиндән кечир вә сәрһәди кечирләр. Лакин сонрадан онлар сахланылыр вә мәс'улијјәтә чәлб едилирләр.

Г. 169¹-чу 2-чи бәнд илэ – вәзифәли шәхс тәрәфиндән гуллуғ мөвгејиндән истифадә етмәклә көмрүк ганунверичилијини позмагла маллары вә диқәр әшјалары күлли мигдарда РФ көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси – мәс'улијјәтә чәлб едилир. Галан иштиракчыларын һәрәкәтләринә әввәлчә елә һәмин маддә илэ (1-чи һиссә) – малларын вә диқәр әшјаларын көмрүк ганунверичилији позулмагла РФ көмрүк сәрһәдиндән күлли мигдарда кечирилмәси – гијмәт верилмишди.

Лакин мәһкәмә белә гијмәтлә разылашмамыш вә һесаб етмишдир ки, М. вә Ч.-нин иттиһамынын даһа ағыры илэ әвәз едилмәси үчүн әсаслар вардыр.

Јухары мәһкәмә органы да бунунла разылашмышдыр. Истинтагла там мүәјјән едилмишдир ки, М. вә Ч. тәрәфиндән чинајәт өз гуллуғ мөвгејиндән истифадә етмиш Г. илэ әввәлчәдән разылашма әсасында төрәдилмишдир вә јалныз буна көрә чинајәт баш верә билмишдир. Она көрә дә һәр үчү көмрүк ганунверичилијинин вәзифәли шәхс тәрәфиндән гуллуғ мөвгејиндән истифадә етмәклә позулмасын-

да тэгсирли сајылмышдыр: Г – чинајетин ичрачысы кими, М. вэ Ч. – онун көмөкчилэри кими.¹

Һүгүгпозмада чинајет эламәтләрини ашкар етдикдә, көмрүк органлары онларын сәлаһијјәтләринә аид едилән ишләр үзрә, јәни игтисадијјат саһәсиндә чинајәтләр һаггында: гачагмалчылыг, күтләви гырғын силаһынын, силаһларын вә һәрби техниканын һазырланмасында истифадә олуна биләчәк технолокијаларын, елми-техники информация вә хидмәтләрин ганунсуз ихрачы; Азәрбајчан Республикасынын вә харичи өлкә халгларынын бәдии, тарихи вә археоложи сәрвәти олан әшјаларын Азәрбајчан Республикасынын әразисинә гәјтарылмамасы; харичи валјута вә-сайтләринин харичдән гәјтарылмамасы; көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән јайынма һаггында ишләр үзрә тәһгигат апарыр.

Чинајет-просессуал гануну илә чинајет иши үзрә илкин ибтидаи истинтагын апарылмасынын мәчбури олуб-олмамасындан асылы олараг онун мүхтәлиф тәһгигат гәјдасы мүәјјән едилмишдир. Јүксәк ичтимаи тәһлүкәли ишләр үзрә ибтидаи истинтаг мәчбуридир. Бүтүн көмрүк чинајәтләри, көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән јайынмалар истисна олмагла, белә чинајәтләрә аиддир.

Көмрүк органларынын сәлаһијјәтинә аид едилән чинајет ишләри үзрә тәһгигаты көмрүкханаларын тәһгигат шөбәләри вә рекионал көмрүк идарәләринин тәһгигатын тәшкили шөбәләри һәјата кечирир. Бирбаша тәһгигаты һәммин бөлмәләрин вәзифәли шәхсләри мүвафиг органынын рәисинин тапшырығы үзрә һәјата кечириләр.

Јол верилмиш һүгүгпозмалар һаггында көмрүк органларынын малик олдуғу хәбәрләр (мәлүматлар) чинајет ишинин галдырылмасына сәбәб ола биләр. Белә информациялар, бир гәјда олараг, көмрүк нәзарәтинин һәјата кечирилмәси кедишиндә, сәнәдләрин јохланышы заманы, нәглијјатын јүкләринин јохланмасы вә шәхси јохлама заманы әлдә едилир. Аноним билдиришләр, адыны билдирмәкдән имтина едән шәхсин телефонла вердији мәлүмат чинајет иши галдырылмасына сәбәб (әсас) ола билмәз.

¹ Бах: Г р а в и н а А. А., Т е р е ш е н к о Л. К., Ш е с т а к о в а М. Г. Современное таможенное законодательство. М., 1996. С. 250

Мүрачиэт вә ја мә'луматы алдыгда көмрүк органынын везифәли шәхси үч күн мүддәтиндә ја көмрүк гәјдаларынын позулмасыны, ја да чинајәтин олдуғуну көстәрән фактлары јохлајыр. Мүстәсна һалларда јохлама мүддәти 10 күнә гәдәр узадыла биләр. Јохлама, әсасән, көмрүк нәзарәти методлары илә (јохлама, сәнәдләрин јохланмасы вә с.), изаһатлар алынмагла, зәрури сәнәдләр тәләб едилмәклә апарылыр.

Көмрүк јохламасы, өнчә гејд едилдији кими, маллары, нәглијјат васитәләрини јохлама көмрүк нәзарәтинин мүстәсна формасы кими шәхси јохлама васитәсилә һәјата кечирилир. Шәхси јохлама апарылмасы гәјдасы Көмрүк Мәчәлләсинин 186-чы маддәсиндә мүәјјән едилмишдир.

Көмрүк јохламасы тәкрат кечирилә биләр. Белә гәрар гәбул едилмәси үчүн әсас ичрасына нәзарәтин Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларына һәвалә олундуғу Азәрбајчан Республикасы ганунверичилијинин вә Азәрбајчан Республикасы бејнәлхалг мүгавиләсинин позулмасы һаггында истәнилән мә'лумат ола биләр.

Алынмыш мүрачиәтин (мә'луматын) јохланмасы әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри васитәсилә апарыла биләр. Јохламанын нәтичәләри көмрүкхананын рәисинә мә'рузә едилир ки, о да чинајәт әламәтләринин ашкар едилдији һалда чинајәт иши башламаг вә тә'хирәсалынмаз тәһгигат һәрәкәтләринин апарылмасы барәдә гәрар гәбул едир.

Әкәр мүрачиәтин (мә'луматын) јохланмасы просесиндә тәһгигаты көмрүк органларынын сәләһијјәтинә аид олмајан чинајәтин әламәтләри мүәјјән едиләрсә, бу мүрачиәт (мә'лумат) вә она аид топланмыш бүтүн материаллар мувафиг органlara көндәрилир.

Чинајәт иши башландыгдан сонра тәһгигат органы тә'хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләринин апарылмасына башлајыр. Онларын сырасына бахышлар, ахтарышлар, мүәјинәләр, сахламалар, шүбһәли шәхсләрин вә шаһидләрин диндирилмәси, зәрәрчәкәнләрин диндирилмәси дахилдир.

Бахыш чинајәтин изләрини, диқәр мадди сүбутларын ашкар едилмәси мәгсәдилә кечирилир. Тә'хирәсалма мүмкүн олмајан һалларда һадисә јеринә бахыш иш башланана гәдәр кечирилир. Бир гәјда олараг, бахыш кечирилмәси зәрурәти гачагмалчылыг заманы мејдана чыхыр. Шәхси

јохлама вахты, јахуд шәхсин сахланмасы заманы көтүрүлән эшјалара бахыш кечирилә биләр.

Ахтарыш апармаг үчүн бинада, јахуд башга јердә вә ја һәр һансы шәхсдә иш үчүн әһелијјетә малик ола билән эшјалар (маллар, нәглијјат васитәләри, дикәр эшјалар) вә ја сәнәдләр олдуғуну һесаб етмәјә кифајет гәдәр әсаслар олмасы лазымдыр. Ахтарыш тәһгигаты апаран шәхс тәрәфиндән вә јалныз прокурорун санксијасы илә апарылып. Лакин истисналар мүмкүндүр. Тә'хирәсалма мүмкүн олмајан һалларда ахтарыш санксијасыз да кечирилә биләр, лакин прокурора бу барәдә 24 саат мүддәтиндә мә'лумат верилмәлидир.

Тә'хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәти кими, чинајет иши үзрә тәһгигаты апаран шәхс шәхси јохлама кечирә биләр. Ганунверичиликдә гәрар вә прокурорун санксијасы олмадан шәхси јохламанын апарылмасы үчүн әсаслар мүәјјән едилмишдир. Бу ашағыдакы һалларда мүмкүндүр: 1) сахлама вә һәбсә алма заманы; 2) ахтарыш апарылан бинада вә ја дикәр јердә јерләшән шәхсин иш үчүн әһемијјәти ола биләчәк эшјалары вә ја сәнәдләри үстүндә кизләтмәси һаггында кифајет гәдәр әсаслар олдугда. Шәхси јохлама заманы јохланылан шәхсин кејими, ајаггабылары, кејдији шејләри вә бәдәни јохланыла биләр. Шәхси јохлама барәсиндә јохлама апарыланла јалныз ејни чинсдән олан шәхс тәрәфиндән вә һәмчинс һал шаһидләринин иштиракы илә апарыла биләр.

Харичи әләмәтләринә көрә шәхси јохлама шәхси мүәјинәни (досмотр) хатырладыр, лакин мәзмунуна көрә бу ики мүхтәлиф һәрәкәтләри ејниләшдирмәк олмаз. Шәхси јохлама апарылмасынын мәгсәди даһа кенишдир. Гачаг-малчылыг эшјаларындан вә транзитә гадаған едилмиш эшјалардан башга шәхси јохлама заманы дикәр мадди сүбутлар: сәнәдләр, мал чекләри, гәбзләр, истинтагы мараг-ландыра билән мә'луматларын олдуғу гејд китабчалары ашкар едилә биләр.

Буна көрә дә шәхси јохламанын апарылмасы сонрадан шәхси мүәјинә (досмотр) апарылмасыны истисна етмир.

Тә'хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләринин апарылмасы мүәјјән дәрәчәдә вәтәндашларын һүгүг вә азадлыг-ла-

рыны мѣдудлашдырмагла бағлыдыр. Бир сыра халларда онларын апарылмасы үчүн прокурорун санксиясы тѣлѣб олундуғу тѣсадүфи дежилдир.

Чинајѣти тѣрѣтмѣкдѣ шүбхѣли шѣхсин сахланмасы даҥа чидди мѣдудидијѣтлѣрѣ сѣбѣб олур. Кѣмрүк органлары, кѣмрүк чинајѣтлѣри һаггында ишлѣр үзрѣ тѣһгигат апараркѣн, чинајѣти тѣрѣтмѣкдѣ шѣхсин иштиракыны ајдынлашдырмаг, јахуд онун гачыб кизлѣнмѣ чѣһдинин гаршысыны алмаг үчүн белѣ тѣдбирѣ эл ата билѣр.

Шүбхѣли шѣхсин сахланмасы үчүн ѣсаслар ЧПМ илѣ тѣнзимлѣнир. Сахланма зѣрурѣти ашағыдакы үч халдан бириндѣ ѣмѣлѣ кѣлир:

1) шѣхс чинајѣти тѣрѣдѣркѣн вѣ ја ону тѣрѣтдикдѣн билаваситѣ сонра јахаландыгдѣ;

2) хал шаһидлѣри чинајѣти тѣрѣтмиш шѣхс кими бирбаша ону кѣстѣрдикдѣ;

3) шүбхѣли шѣхсин кѣјиминдѣ, үстүндѣ вѣ ја онун јашадығы јѣрдѣ чинајѣтин ачыг излѣри ашкар едилдикдѣ.

Сорғу-суал апаран сахламанын һѣр бир факты үзрѣ кѣмрүк органы рѣисинин тѣсдиг етдији протокол тѣртиб едир. Онда сахлама анындан 24 саат мүддѣтиндѣ прокурора билдириш кѣндѣрилир.

Шүбхѣли шѣхсин сахланмасы азадлығы елѣ ѣһѣмијѣтли мѣдудлашдырма һѣсаб олунур ки, ганун она мѣһз һѣмин андан ихтисаслы һүгуги јардым алмаг имканы верир. Үмуми гѣјдаја кѣрѣ, ихтисаслы һүгуги јардым алмаға конститусия һүгугунун реаллашдырылмасы чинајѣт просесиндѣ иттиһамын ирѣли сүрүлмѣ анындан мүмкүндүр. Лакин чинајѣти тѣрѣтмѣкдѣ шүбхѣли шѣхсин сахланмасы халында бу, иттиһам ирѣли сүрүлѣнѣ гѣдѣр дѣ – сахланма протоколу она елан едилѣн андан мүмкүндүр. Бу мүддѣа тамилѣ кѣмрүк чинајѣтлѣринин тѣрѣдилмѣсиндѣ шүбхѣлѣнмѣјѣ кѣрѣ сахланан шѣхслѣрѣ шамил едилир.

Кѣмрүк ишинин спѣсификасы ондан ибарѣтдир ки, кѣмрүк сѣрһѣдиндѣн кѣчирмѣ харичи игтисади фѣалијѣтѣтин формаларындан биридир вѣ мүѣјјѣн дѣрѣчѣдѣ саһибкар вѣтѣндашлар вѣ һүгуги шѣхслѣр тѣрѣфиндѣн јол верилир. Она кѣрѣ дѣ кѣмрүк чинајѣтлѣринин тѣһгигаты чинајѣт мѣс`улијѣтѣтинѣ чѣлб едилмиш шѣхслѣрин банкларда вѣ дикѣр коммерсия тѣшкилатларында малијѣ ѣмѣлијѣтларында вѣ һѣ

сабларынын јохланмасыны тәләб едә биләр. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы илә дә әлагәдар малијјә-тәсәррүфат фәалијјәтинин јохланмасы мүмкүндүр. Белә јохламаларын банк сирләринин тәмин едилмәси илә зиддијјәт тәшкил едиб-етмәмәси һаггында суалы ортаја гојур. Банклар вә банк фәалијјәти һаггында Ганун банкларын вә диқәр кредит тәшкилатларынын үзәринә өз мүштәриләринин әмәлијјатлары, һесаблары вә әманәтләри һаггында сирләри сахламағы бир вәзифә кими гојур.

Физики шәхсләрин, һүгуи шәхсләрин вә һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан вәтәндашларын әмәлијјатлары вә һесаблары үзрә арајышлар онларын фәалијјәти һаггында ганунверичиликлә нәзәрдә тутулмуш һалларда көмрүк органларына верилир. Прокурорун разылығы олдугда белә мәлуматлар чинајәт ишләри үзрә тәһгигат апаран органлара, о чүмләдән көмрүк органларына верилә биләр.

Лакин башга суал мејдана чыхыр: Көмрүк органы, тәһгигат апараркән, кредит тәшкилатларындакы һесабларда, әманәтләрдә вә ја сахланчларда јерләшән пул вәсаитләринә вә диқәр сәрвәтләрә һәбс гоја биләрми. Банклар вә банк фәалијјәти һаггында Ганун бу мәсәләни бирмәналы һәлл едир: һәбс мүтләг мәһкәмә вә ја игтисад мәһкәмәси тәрәфиндән, һакимләр тәрәфиндән, еләчә дә прокурорун санксијасы олдугда ибтидаи истинтаг органынын гәрары үзрә гојула биләр. Беләликлә, көстәрилән ганундан мәлум олур ки, көмрүк органы ибтидаи истинтаг органы олмадығына көрә пул вәсаитләринә һәбс гоја билмәз. Мәлум олдуғу кими илкин тәһгигата сорғу-суал вә ибтидаи истинтаг дахилдир. Буна көрә дә белә һәрәкәтләр јалныз мүстәнтигин сәлаһијјәтинә аиддир.

Әкәр чинајәт просеси нормаларына мүрачиәт етсәк, онлар да тәһгигат органлары тәрәфиндән әмлака (о чүмләдән пул вәсаитләринә) һәбс гојмағын мүмкүнлүјүнү нәзәрдә тутмур.

Әмлак үзәринә һәбс гојма әсаслары вә гәјдасы РСФСР ЧПМ илә мүәјјән едилмишдир. һәбс гојма мүлки иддианы вә мүмкүн олан әмлак мүсадирәсини тәмин етмәк мәгсәди дашыјыр. Белә һүгуг ЧПМ-јә ујғун олараг јалныз мүстәнтигә мәхсусдур. ЧПМ тәхирәсалынмаз истинтаг һә-

рәкәтләри сijaһысында һәбс гоjманы нәзәрдә тутмур. Лакин тәчрүбәдә көмрүк органы, тәһгигат апарараг, зәрури һалда тәкчә банкларын һесаблирындакы әманәтләрин олмасыны јохламыр, һәм дә онлара һәбс гоjманы һәјата кечирир. Тәһгигат органынын белә һүгуу олмасы, мәсәлән, "ССР Иттифагынын вә мүттәфиг республикаларын чинајәт мүһакимә үсулу әсасларына дәјишикликләр вә әләвәләр едилмәси һаггында" 12 ијун 1990-чы ил тарихли ССРИ Ганунуна истинадла әсасландырылыр. Гејд едилән ганунда әмлака һәбс гоjма тәхирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләри сijaһысына дахил едилмишдир.

Көмрүк гајдалары позуларкән, јәни чинајәтлә мүгајисәдә аз ичтимаи тәһлүкәли һүгугпозмалар төрәдиләркән, көмрүк органларына мәс'улијјәтә чәлб едилмиш шәхсин малларына, нәглијјат васитәләринә вә диқәр әмлакына һәбс гоjмаг һүгуу верилмишдир. Банкларда вә диқәр кредит мүәссисәләриндә һесабларда олан пул вәсаитләринә һәбс гојуларкән һәммин һесабларла һәр һансы әмәлијјат апарылмасы дајандырылыр (Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 336-чы маддәси). Харичи игтисади фәалијјәтин спесификасы, көмрүк чинајәтләри заманы төрәдилән әмәлләрин характери вә кәләчәкдә (сонрадан) мүмкүн мүсәдирәни тәмин етмәк зәрурәти, оператив гајдада, иш мүстәнтигә вериләнә гәдәр, әмлака, о чүмләдән пул әманәтләринә һәбс гојулмасынын зәрури олдуғуну шәртләндирир.

Тәһгигаты баша чатдырдыгдан сонра көмрүк органы чинајәт ишини мүстәнтигә вермәјә борчлудур вә чинајәтин истинтагы үзрә бүтүн сонракы һәрәкәтләр јалныз мүстәнтигин көстәриши үзрә онлар төрәфиндән һәјата кечирилир. Тәһгигаты апаран шәхсин мүлаһизәсинә көрә, әкәр чинајәт иши үзрә ибтидаи истинтаг апарылмасы зәруридирсә, она хитам верилә билмәз. Јалныз там һәчмдә истинтаг апарыландан сонра кифајәт гәдәр әсас олдугда ишә хитам верилмәси барәдә, мәсәләнин һәлли мүмкүндүр.

Әкәр чинајәтин истинтагы тәһгигат апарылмагла мәһдудлашырса, тәһгигат органынын ишә хитам верилмәси барәдә мәсәләни һәлл етмәк һүгуу вардыр. Белә гәрар јалныз көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән јайынмалар һаггында ишләр үзрә гәбул олуна биләр, чүнки бу тәркиб ибтидаи истинтаг апарылмасын мәһдудлашыр.

сырасына аиддир. Белә ишләр үзрә тәһгигат органы ибти-
даи истинтаг үчүн мүнәҗән едилмиш гәјдалары рәһбәр тутур.
Башга сөзлә, көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән
јајынмалар һаггында ишләр үзрә көмрүк органы чинајәт
иши башлајыр, иттиһам ирәли сүрүр, тәнбег тәдбири сечир,
ишин материалларыны таныш олмаг үчүн тәгдим едир, ит-
тиһамнамәни тәртиб едир, ишә хитам верилмәси үчүн әсас
олмадыгда прокурор васитәси илә иши мәнһәмәјә көндәрир.

Гачагмалчылыг вә мүнвәггәти апарылан бәдии сәр-
вәтләрин Азәрбајчан Республикасынын әразисинә гәјта-
рылмамасы әлавә чәза кими әмлакын мүнәдирә едилмәсини
нәзәрдә тутур. Мүнәдирә мәнһумун мүлкијјәтиндә олан әм-
лакын бир һиссәсинин мәнбури гәјдада әвәзсиз олагаг дөв-
ләт мүлкијјәтинә алынмасындан ибарәтдир (Азәрбајчан
Республикасы Чинајәт Мәчәлләсинин 32-чи маддәси).

Хүсуси мүнәдирә әмлак мүнәдирәсиндән фәргләнир.
Хүсуси мүнәдирә ондан ибарәтдир ки, чинајәти төрәтмәкдә
тәгсирли шәхсдән чинајәти төрәтмә аләти олан әшјалар
көтүрүлүр.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин
237-чи маддәсиндә көмрүк гәјдалары позуларкән мүнәдирә
едилән әшјалар мүнәҗән едилмишдир.

Билаваситә һугугпозманын объектләри олан маллар
вә нәглијјат васитәләри, билаваситә көмрүк гәјдаларынын
позулмасы объекти олан әшјаларын кизләдиләрәк Азәрбај-
чан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси
үчүн истифадә олунмуш хүсуси дүзәлдилмиш кизли сахланч
јерләринә малик маллар вә нәглијјат васитәләри мүнәдирә
едилмәлидир (Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәллә-
синин 237-чи маддәсинин 4-чү бәнди).

“Гачагмалчылыг һаггында ишләр үзрә мәнһәмә тәч-
рүбәси һаггында” ССРИ Али Мәнһәмәси Пленумунун гәра-
рында изаһ едилир ки, гачагмалчылыг әшјалары мадди
сүбут олагаг дөвләтин нәфинә мүнәдирә едилмәлидир. Да-
шыма вә диқәр васитәләр дә чинајәт аләти олагаг, әкәр он-
лар көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән маллары вә ја диқәр
сәрвәтләри кизләтмәк үчүн хүсуси кизли сахланч јерләри
илә тәһһиз едилмишдирсә, мүнәдирә олунмалыдыр. Авто-
гошгуларда олан кизли сахланч јерләриндә гачагмалчылыг
әшјалары ашкар едилдији һалда, ваһид дашыма васитәси

кими автомобиллә бир јердә автогошгу да мүсадирә едил-мәлидир.¹

Беләликлә, ССРИ Али Мәһкәмәси Пленумунун гәрарында көстәрилән эшјалар вә васитәләр чинајәт иш үзрә мадди сүбутлар вә хүсуси мүсадирә эшјаларыдыр (предметләридир).

Хүсуси мүсадирә үчүн әсаслар ЧПМ-дә мүәјјән едилмишдир. Чинајәт аләтләри мүсадирә олунмалыдыр. Мүлки дөвријјәдә ола билмәјән эшјаларын вә сәрвәтләрин (радиоактив материаллар, наркотик васитәләр, силаһ вә с.) көтүрүлмәси (алынмасы) да хүсуси мүсадирәјә дахилдир.

Ишә хитам верилмәси һаггында гәрар чыхараркән, мәһкәмәләр ЧПМ-ни рәһбәр тутараг, ишә әлавә едилмиш мадди сүбутларын тәләјини һәлл етмәјә борчлудур.²

Валјута (харичи вә ја Азәрбајчан валјутасы) ән чох јајылмыш гачагмалчылыг предметләриндән биридир. Иттиһам һөкмү чыхарылдығы һалда мүсадирә олунмуш валјута гачагмалчылыг предмети кими дөвләтин нәфинә јөнәлдилир. Мүсадирә едилмиш әмлакын гәјтарылмасы мәһкәмәнин һөкмүндән мүсадирәнин јухары мәһкәмә тәрәфиндән истисна едилдији заман мүмкүндүр. Бу һалда һөкмү чыхармыш мәһкәмә кассасија (вә ја нәзарәт) инстансијасынын гәрарынын сурәтини сәрәнчамына мүсадирә олунмуш әмлакын дахил олдуғу малијјә органына һәммин әмлакын гәјтарылмасы вә ја онун дәјәринин әвәзи өдәнилмәси үчүн көндәрмәјә борчлудур.

Мәһкәмә тәчрүбәсиндә, мәсәлән, амнистија һаггында акт гәбул едилән һалда, гачагмалчылыг объекти олан көтүрүлмүш валјутанын гәјтарылмасы һаггында суаллар мејдана чыхыр. Амнистија акты илә чинајәт төрәтмиш шәхс чинајәт мәс`улијјәтиндән азад едилә биләр. Әкәр һөкм чыхарылмышдырса, амнистија акты илә мәһкум чәзадан азад едилә биләр, јахуд тә`јин олунмуш чәза азалдыла вә ја даһа

¹ ССРИ Али Мәһкәмәси Пленумунун 3 феврал 1978-чи ил таррихли Гәрары, 5 сентјабр 1978-чи ил вә 6 декабр 1979-чу ил тарихли дәјишикликләрлә

² Бах: "Валјута әмәлијјатлары һаггында гәјдаларын позулмасы һаггында ишләр үзрә мәһкәмә тәчрүбәси һаггында" ССРИ Али Мәһкәмәси Пленумунун 18 апрел 1980-чи ил тарихли гәрары// Бюллетень Верховного Суда СССР. 1980. №3

инкүл чэза илэ эвэз олуна билэр, јахуд мәнкум элавэ чэза-
ан азад едилэ билэр.

Гачагмалчылыг предмети олмуш малларын, валју-
анын, нэглијјат васитэлэринин көтүрүлмэсини мүсадирэ
есаб етмэк олмаз, чүнки онлар мадди сүбутлардыр. Азэр-
ајчан Республикасы Чинајет Мэчэллэсинин 71-чи маддэ-
инин санксијалары илэ нэзэрдэ тутулмуш мүсадирэ элавэ
эзадыр вэ јалныз мәнкәмэнин һөкмү илэ тэтбиг едилир.
Іакин сэрвэтлэрин көтүрүлмэси вэ онларын ишэ мадди
үбутлар олараг элавэ едилмэси лазыми просессуал рэсми-
эшдирмэ тэлэб едир.

Мадди сүбутлар бахыш протоколларында мүфэссэл
эсвир едилмэли, мүмкүн гэдэр шэкли чэкилмэли вэ тәһги-
аты апармыш шәхсин, мүстэнтигин, прокурорун вэ ја мән-
эмэнин гэрары илэ ишэ элавэ едилмэлидир. Бу тэлэбин је-
инэ јетирилмэмэси мәнкәмэни сәһв гэрар чыхармағына сә-
јэб ола билэр.

П. 6 минэ јахын АБШ долларыны көмрүк бәјаннамэ-
индэ көстөрмәјэрэк вэ көмрүк нэзарэтиндэн кизләдэрэк
көмрүк сэрһэдиндэн кечирмәјэ чәһд етдијинэ көрә шэрти
чэза илэ мәнкум едилмишдир. Валјута ондан көтүрүл-
үшдүр. П. вэ онун вәкили Москва шәһэр мәнкәмэсинэ кас-
асија вермиш, шикајәтдэ көтүрүлмүш валјутаны гајтарма-
ы хаһиш етмишлэр. Шикајәтчи она эсасланмышдыр ки,
“Русија Федерасијасы Конститусијасынын гәбул едилмэси
илэ элагәдар амнистија е’лан едилмэси һаггында” Дөвләт
Думасынын 23 феврал 1994-чү ил тарихли гэрары она ша-
лил едилир. Гэрарын 6-чы маддэсинин “в” бэндинэ ујғун
олараг, гэрарын гүввәјэ минмэсинэ гэдэр чинајет төрәтмиш
цәхслэр, әкәр онлара азадлыгдан мәһруметмэ илэ элагәдар
олмајан чэза тә’јин едилмәјибсә, эсас вэ элавэ чэзалардан
азад едилирлэр, бир шәртлэ ки, сонунчу амнистија е’лан
едилмэси һаггында гэрарын гүввәјэ минән күндэ ичра
едилмәмиш олсун. Валјутанын көтүрүлмэси элавэ чэза –
мүсадирэ кими гијмәтләндирилмишдир.

Москва шәһэр мәнкәмэсинин чинајет ишлэри үзрә
мәнкәмэ коллекијасы шикајәтчинин сүбутлары илэ разы-
ташараг мәнкәмэнин һөкмүнү дәјишмиш вэ П-дән көтү-
рүлмүш валјутаны она гајтармаг һаггында гэрар гәбул ет-
мишдир. Бу заман коллекија она эсасланмышдыр ки, ишин

материалларында долларын мадди сүбут кими танынмасы
һаггында мә'лумат јохдур вә бунунла да ганунун тәләбләри
позулмушдур.

РСФСР ЧПМ-нин 86-чы маддәсиндә чинајәт ишинә
хитам верилмәси һалында мадди сүбутлар барәдә һансы
тәдбирләрин көрүлмәли олмасы мүнәјјән едилир:

- мүттәһимә мәнсуб олан чинајәт аләтләрин мүсадирә
едилир вә мүвафиг идарәјә верилир вә ја мәһв едилир;

- тәдавулү гадаған олуна әшјалар мүвафиг идарәлә-
рә верилир вә ја мәһв едилир;

- чинајәт јолу илә әлдә едилмиш пуллар вә дикәр сәр-
вәтләр мәһкәмәнин һөкмү илә дәвләтин нәфинә јөнәлдилмә-
лидир;

һалан әшјалар гануни саһибләринә верилир.

Көтүрүлмүш валјутанын мадди сүбут кими танын-
мамасы вә ишә әләвә едилмәмәси һаггында гәрарын ишдә
олмамасы она кәтириб чыхармышдыр ки, мәһкәмә тәрә-
финдән әслиндә онун мүсадирәси һәјата кечирилмишдир.
Район халг мәһкәмәсинин һөкмү дәјишдирилмишдир.
Москва шәһәр мәһкәмәсинин чинајәт ишләри үзрә мәһкәмә
коллекиясы "Русия Федерасиясы Конституциясынын гә-
бул едилмәси илә әлагәдар амнистия е'лан едилмәси һаг-
гында" Дәвләт Думасынын гәрары әсасында П-нин тә'јин
олунмуш чәзадан (мүсадирәдән) азад едилмәсини вә 5988
АБШ долларынын она гәјтарылмасыны өз гәрарында көс-
тәрмишдир.¹

Ҡаһагмалчылыға көрә саһланмыш шәхсләрдән чина-
јәт предмети олан валјутадан башға бә'зән лазыми шәкилдә
рәсмиләшдирилмиш олан вә һеч бир һалда ганунсуз кечи-
рилмиш кими нәзәрдән кечирилә вә мадди сүбут шәклиндә
ишә әләвә едилә билмәјән пуллар вә дикәр сәрвәтләр
көтүрүлүр. Мәһкәмәдә ишә бахылдыгдан сонра онлар
ЧПМ-нә ујғун олараг онларын саһибләринә гәјтарылмалы-
дыр. Лакин бу тәләбләрә һәмишә риајәт едилмир. Мәһкәмә-
ләр бә'зи һалларда көтүрүлмүш валјутаны гәјтарыр,
бә'зиләриндә исә јох. Ашағыда нүмунәләри кәтирмәк олар.

¹ Москва шәһәри Головинск бәләдијәләрасы район халг мәһкәмәси-
нин 1-1052/94 !ли иши

Харичи рејслә учан сәрнишинләрин көмрүк нәзарәтиндән кечирилмәси заманы көмрүкхана әмәкдашлары мә'лумат әлдә едирләр ки, К. валјутаны бәјаннамәдә көстәрмәјәрәк кечирмәјә чәһд едир. Шәхси јохлама заманы онун бәдәниндә 15600 АБШ доллары ашкар едилир. Бәјаннамәдә 1900 АБШ доллары көстәрилмишди вә көмрүк әмәкдашларына тәгдим едилмишди. К. гачагмалчылыға чәһдә көрә чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб едилир.

Маддәнин санксијасынын әлавә чәза шәклиндә әмлак мүсәдирәсини мүәјјән етдијини нәзәрә алараг, мүстәнтиг 1900 долларын сахланмаг үчүн Дахили ишләр идарәсинин малијјә органларына верилмәси һаггында гәрар чыхарыр. Галан көтүрүлмүш валјута мадди сүбут шәклиндә ишә әлавә едилир.

Москва шәһәр Головинск бәләдијјәләрасы рајон халг мәһкәмәси К.-ны үч ил азадлыгдан мәһрум етмиш, лакин РСФСР ЧМ-нин 44-чү маддәсини тәтбиг етмәји мүмкүн һесаб етмишдир вә сон чәза олараг шәрти олараг бир ил сынаг мүддәти тә'јин олунмушдур. Дөвләт Думасынын 23 феврал 1994-чү ил тарихли гәрары әсасында К. чәзадан азад едилир. Мәһкәмә мадди сүбутларын – 15600 АБШ долларынын дөвләтин нәфинә јөнәлдилмәси һаггында вә гануни әсасларла К.-ја мәхсус олан 1900 долларын она гәјтарылма-сы һаггында гәрар гәбул етмишдир.¹

Башга бир иш үзрә гәрарда мәһкәмәнин јанашма үсулу тамамилә башга олмушдур. Литва вәтәндашы Ш. Шереметјево-2 аэропортунда сахланаркән, гачагмалчылыг јолу илә кечирилән 12700 АБШ долларындан башга, бәјаннамәдә көстәрдији 400 АБШ доллары да ондан көтүрүл-мүшдүр.

Ш. гачагмалчылыға чәһдә көрә чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб едилмишдир. Мәһкәмәнин һөкмүндә мадди сүбутларын тәләји мүәјјәнләшдирилмишдир – 12700 АБШ доллары дөвләтин нәфинә јөнәлдилмишдир. Гануни әсасларла кечирилән 400 доллара кәлдикдә исә, һөкмдә онлар

¹ Москва шәһәри Головинск бәләдијјәләрасы рајон халг мәһкәмәси-нин 1-595/94 Нәли иши

барədə һеч нә көстәрилмәмишдир вә бу сәбәбдән дә онлар саһибинә җајтарылмамадыр.¹

Беләликлә, җаҗагмалчылыға вә дикәр көмрүк чина-
јәтләринә көрә чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб едәркән ибтидаи
истинтаг органлары вә мәһкәмә җаршысында елә суаллар
ортаја чыхыр ки, бә'зи һалларда чинајәт вә чинајәт-
просессуал җанунверичилијә дүзәлишләр едилмәси, дикәр-
ләриндә исә – Али Мәһкәмәси Пленумунун изаһатлары тә-
ләб олунур.

6.4. ФИЗИКИ ШӘХСЛӘР ТӘРӘФИНДӘН КӨМРҮК СӘРҲӘДИНДӘН КОММЕРСИ- ЈА МӘГСӘДЛӘРИ ҮЧҮН НӘЗӘРДӘ ТУ- ТУЛМАЈАН МАЛЛАР ВӘ НӘГЛИЈАТ ВАСИТӘЛӘРИ КЕЧИРИЛӘРКӘН МЕЈ- ДАНА ЧЫХАН МУБАҢИСӘЛӘР

Физики шәхсләр өлкәмизә кәтирилмәси вә өлкәмиз-
дән апарылмасы җадаған олунан маллардан башға истәни-
лән маллары үмуми җајдада Азәрбајҗан Республикасынын
көмрүк җанунверичилији илә мүәјјән олунмуш, көмрүк өдә-
нишләринин өдәнилмәси, игтисади сијасәт тәдбирләринә
(квоталашдырма, лисензијалашдырма вә с.) риәјәт едилмә-
си вә дикәрләринин аид олдуғу тәләбләри көзләмәк шәртилә
Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечи-
рә биләрләр.

Физики шәхсләр тәрәфиндән маллар Азәрбајҗан Рес-
публикасынын көмрүк эразисинә кәтириләркән тариф вә
гејри-тариф тәнзиметмәнин, веркигојманын вә көмрүк рәс-
миләшдирилмәсинин шәртләри вә үмуми җајдасы о һаллар-
да тәтбиг едилир ки, маллар истәһсал вә ја дикәр коммер-
сија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулсун, о чүмләдән маллар
Азәрбајҗан Республикасынын җанунверичилијинә ујғун
олараг гејдијјатдан кечән, өзүнүн фәрди саһибкар статусуну
тәсдиг етмиш физики шәхс тәрәфиндән кәтирилсин, еләчә дә

¹ Москва шәһәри Головинск бәләдијјәләрасы рајон халг мәһкәмәси-
нин 1-711/94 Нәли иши

рилэн малларын үмуми дэјери вэ онларын мигдары, тарын физики шэхслэр тэрэфиндэн Азербайчан Республикасынын көмрүк сэрһединдэн кечирилмэсинин үмуми аларында мүэјјэн едилмиш квота вэ мәһдудийјәтләрдән иг олсун. Бу һалларда маллар көмрүк органына јүк рүк бәјаннамәси тәгдим едилмәклә бәјан едилмәлидир.

Ихрач заманы тариф вэ гејри-тариф тәнзиметмәнин, тигејманын вэ көмрүк рәсмиләшдирилмэсинин үмуми а вэ шәртләри физики шэхслэр тэрэфиндән апарылан лар барәсиндә елә һалларда тәтбиг едилир ки, маллар һисал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә ту- лун, еләчә дә апарылан малларын үмуми дэјери вэ миг- ы Малларын физики шэхслэр тэрэфиндән Азербайчан тубликасынын көмрүк сэрһединдән кечирилмэсинин ми гәјдаларында мүэјјэн едилмиш мәһдудийјәтләрдән ыг олсун. Көстәрилән маллар көмрүк органына јүк рүк бәјаннамәси тәгдим едилмәклә бәјан едилмәлидир.

Үмуми гәјда истеһсал вә ја дикәр коммерсија фәа- әти үчүн нәзәрдә тутулмајан малларын физики шэхсләр әфиндән Азербайчан Республикасынын көмрүк сэрһә- дән кечирилмәсинә шамил едилмир. Бу мүнәсибәтләрин зимедилмә әсасыны Көмрүк Мәчәлләсинин 107-чи мад- л, “Истеһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нә- дә тутулмајан малларын физики шэхсләр тэрэфиндән рбайчан Республикасынын көмрүк сэрһединдән кечи- мәси гәјдасы һаггында” Азербайчан Республикасы һө- әтинин 81 сәјлы гәрары, Азербайчан Республикасынын К-нин 28 март 1998-чи ил тарихли 011 сәјлы әмриндәки аксијада “Малларын физики шэхсләр тэрэфиндән Азәр- чан Республикасынын көмрүк сэрһединдән кечирилмә- ин үмуми гәјдалары” тәшkil едир.

Мөвчуд шәртләрә көрә физики шэхсләр истеһсал вә әр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан мал- ы Азербайчан Республикасынын көмрүк сэрһединдән әләшдирилмиш, күзәштли гәјдада кечирир ки, бу да ағыдакылары нәзәрдә тутур.

Көмрүк өдәнишләриндән тамамилә азад едилмә, уд ваһид көмрүк өдәнишләри дәрәчәләрини тәтбиг ет- маллара игтисади сијасәт тәдбирләринин тәтбиг илмәмәси.

Садэлэшдирилмиш, күзэштли гайдада кечирмэ заманы ваһид көмрүк өдәнишләри дәрәчәләри веркигојма сәвијәсиндән вә мәншә өлкәдән асылы олмајараг, малларын сахланчына көрә жығымлар, еләчә дә көмрүк рәсмиләшдирилмәси үчүн мүәјјән олунмуш јерләрдән кәнар вә көмрүк органларынын иш вахтындан кәнар малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәсинә көрә көмрүк жығымлары ваһид көмрүк өдәнишләри дәрәчәләринә дахил едилмир.

Кечирмәнин күзэштли гайдасы јалныз истеһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар барәсиндә тәтбиг едилдијинә көрә, малын тәјинаты күзэштли гайда тәтбиги үчүн һәлләдичи әһәмијјәт кәсб едир.

Малларын физики шәхсләр тәрәфиндән көмрүк сәрһәдиндән садэләшдирилмиш, күзэштли кечирилмәсинин мәчбури шәрти онларын истеһсал вә ја дикәр коммерсија мәгсәди үчүн дејил, шәхси истифадә вә ја истеһлак үчүн нәзәрдә тутулмасыдыр.

Садэләшдирилмиш, күзэштли гайдада кәтирилмиш малларын шәхси истифадә вә ја истеһлактан фәргли башга мәгсәдләрә истифадә едилмәсинә көмрүк органынын ичазәси вә көмрүк өдәнишләрини өдәмәк вә көмрүк ганунверичилијиндә мүәјјән олунмуш дикәр тәләбләри јеринә јетирмәк шәртилә јол верилир.

Малларын тәјинаты гәбул олунмуш бејнәлхалг нормалара вә тәчрүбәјә ујғун олараг көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән мүәјјән едилир. Көмрүк Мәчәлләсинин 107-чи маддәсинә ујғун олараг малларын характери, мигдары вә кечирилмә тезлији, физики шәхсин сәфәр шәраити вә малларын физики шәхсләр вә онун аилә үзвләри тәрәфиндән шәхси истифадә вә ја истеһлак мәгсәдләри олмадан сәрһәддән кечирилмәсини фәрз етмәјә әсасларын олмамасы нәзәрә алыныр.

Һәм дә малларын характерини мүәјјән етмәк үчүн малларын истеһлак хассәләри, онларын ән әнәви тәтбиги вә истифадә едилмәси тәчрүбәси нәзәрә алыныр. Адәтән, мәишәтдә истифадә едилмәјән малларын кечирилмәси фәрз етмәјә әсас верир ки, белә маллар коммерсија мәгсәдләри үчүн, әкәр маллары кечирән шәхс бунун әксини сүбут етмирсә, идхал (ихрач) едилир.

Көмрүк сэрһәдиндән кечирилән малларын мигдары да идхал вә ја ихрач мәгсәдләри һаггында тәсәввүр јарадыр. Әкәр һәмчинс (ејни адда, өлчүдә, формада, рәнкдә вә с.) маллар онлары кечирән шәхсин вә онун аилә үзвләринин тәләбатындан артыг мигдарда көмрүк сэрһәдиндән кечирилрсә, көмрүк органлары буну, адәтән, коммерсија мәгсәдләри үчүн кәтирилмә (апарылма) кими гијмәтләндирирләр.

Малын истеһлак хассәләри вә мигдары илә бәрабәр онун кечирилмә тезлији дә әһәмијјәт кәсб едир. Ејни шәхс тәрәфиндән һәмчинс малларын дәври кәтирилмәси (апарылмасы), лап белә аз сајда олсун, фәрз етмәјә әсас верир ки, маллар коммерсија мәгсәдләри илә истифадә үчүн кәтирилир (апарылыр). Лакин әкәр шәхс малларын гејри-коммерсија мәгсәдләри үчүн кечирилмәсини сүбүт едирсә, кечирилмә тезлији нәзәрә алынмыр.

Сәфәрин мәгсәди, мүддәти, кедилән (кәлмә) өлкә, газанылмыш валјута мәбләғи вә саир дахил олмагла сәфәрин шәраити, еләчә дә малларын физики шәхсләр вә онун аилә үзвләри тәрәфиндән шәхси истифадә вә ја истеһлак мәгсәдләри олмадан сэрһәддән кечирилмәсини фәрз етмәјә әсасларын олмамасы нәзәрә алынан амилләрә аиддир. Зәрури һалларда маллары кечирән шәхс малларын истеһсал вә ја диқәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмадығыны тәсдиғ етмәлидир. Көмрүк ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш һалларда маллары кечирән шәхсин статусу онларын тәјинатынын мүәјјән (тәјин) едилмәсинә тәсир едә биләр.

Көмрүк органлары коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан малларын физики шәхсләр тәрәфиндән кечирилмәси гајдасына риәјәт едилмәсинә көрә нәзарәти көмрүк рәсмиләшдирилмәси баша чатандан сонра да һәјата кечирмәк һүгуғуна маликдир. Мәсәлән, малларын Азәрбајҗан Республикасынын көмрүк сэрһәдиндән коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан маллар шәклиндә кечирилмәси фактына көрә көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында Е.Л. Д.-ов барәсиндә протокол тәртиб едилмишдир (Азәрбајҗан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 270-чи маддәси).

КГП һаггында иш үзрә ичраатын кедишиндә мүәјјән едилмишдир ки, Е.Л.Д.-ов тәрәфиндән Бирләшмиш Әрәб

Әмирликлериндән шәхси истифадә үчүн маллар кими тәг-
дим едилмиш вә көмрүк өдәнишләри тутулмадан сәрбәст
тәдавулә бурахылмыш мебел кәтирилмишдир. Көмрүк рәс-
миләшдирилмәси баша чатдыгдан дәрһал сонра Д.-ов кәти-
рилмиш мебели комиссјон мағазасына вермишдир. Һәмин
факт мағазанын учот карточкалары илә, Д.-ов вә онун арва-
дынын ифадәләри илә тәсдиг едилмишдир.

Көмрүкхананын көмрүкханасынын гәрары илә Д.-ов
18055000 рубл мәбләгиндә чәримә едилмишдир. Д.-ов бу гә-
рардан әввәлчә јухары көмрүк органына шикајәт етмиш,
сонра исә өзү барәсиндәки чәримә гојулмасы һаггында чы-
харылмыш гәрардан шәһәр мәһкәмәсинә шикајәтлә мүра-
чиәт етмишдир. Шәһәр мәһкәмәсинин гәрары илә көм-
рүкхананын гәрары ләғв едилмишдир. Мәһкәмә гәрарын
ләғв едилмәси үчүн әсас кими шаһидләрин ифадәсинә, еләчә
дә иддиачынын өзүнүн вә онун арвадынын ифадәләринә и-
стинад етмишдир. Иддиачы вә онун арвады ифадәләриндә
көстәрмишләр ки, комиссјон мағазасына БӘӘ истәһсалы
олан көһнә мебел верилмиш, тәзә мебелдән исә Д.-ов шәхси
мәгсәдләр үчүн истифадә едир. Беләликлә, көмрүк органы
мебелин коммерсија мәгсәдләри үчүн кәтирилмәсинә даир
мүлаһизәләрини тәсдиг едә билмәмишдир. Лакин бу нүмунә
әјани шәкилдә нүмајиш етдирир ки, малларын кәтирилмә
мәгсәдләри һаггында мәсәләни һәлл едәркән сонракы нәзә-
рәт заманы кәтирилмиш малларын реализә едилмәси кими
амилләр дә нәзәрә алыныр.

Малларын идхалы (ихрачы) вә ја мүвәггәти идхалын
(ихрачын) һәјата кечирилмәсиндән асылы олараг малларын
физики шәхсләр тәрәфиндән көмрүк сәрһәдиндән садәләш-
дирилмиш гәјдада кечирилмәси бә`зи хүсусијјәтләрә малик-
дир.

Физики шәхсләр көмрүк өдәнишләринин өдәнилмә-
синдән там азад едилмәклә маллар кәтирә биләр, көмрүк
јығымлары истисна олмагла ашағыдакы шәртләрә ејни-
вахтлы риәјәт олунмалыдыр:

а) кәтирилән маллар истәһсал вә ја дикәр коммерсија
фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмамалыдыр;

б) маллар шәхсин мүшајиәти илә АР көмрүк сәрһә-
диндән мүшајиәт едилән багажда кәтирилир;

в) кәтирилән малларын мигдары мүүжән едилмиш мөһдудийјәтләрдән артыг олмамалыдыр;

г) малларын дәјәри 1000 АБШ долларындан артыг олмур, бир шөртлә ки, малларын үмуми чәкиси 50 кг-дан артыг дејил.

Үмуми гәјдадан бир сыра истиналар мөвчуддур. Харичи дөвләтләрдә мүүгәти фәсиләсиз олма мүддәти алты ајдан артыг олан Азәрбајчан Республикасында даими јашајан шәхсләр малларын үмуми чәкисиндән асылы олмајараг үмуми дәјәри 5000 АБШ долларына гәдәр олан мал кәтирмәк һугугуна маликдирләр.

Харичи дөвләтләрдән (кечмиш ССР Иттифагы республикалары олмуш дөвләтләрдән башга) Азәрбајчан Республикасына даими јашајыш јеринә кечән шәхсләр малларын чәкисиндән асылы олмајараг үмуми дәјәри 20000 АБШ долларына гәдәр олан маллар кәтирә биләрләр.

Истәһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан, Азәрбајчан Республикасынын әразисинә мүшәјјәт едилән багада физики шәхсләр тәрәфиндән кәтирилән маллара, әкәр малларын мигдары мүүжән едилмиш мөһдудийјәтләрдән артыгдырса (маллар мөһдудийјәт гојулмуш кәмијјәтдән үчгат артыг гәдәр һәчмдә кәтирилдикдә артыг олан һиссәдә), еләчә дә барәсиндә кәмијјәт мөһдудийјәтләри олмајан малларын үмуми дәјәри вә ја чәкиси гәјдаларда мүүжән едилмиш квоталардан артыгдырса вәһид дәрәчә үзрә көмрүк өдәнишләри гојулур. Көстәрилән квота харичи дөвләтләрдә фәсиләсиз мүүгәти олма мүддәти алты ајдан артыг олан Азәрбајчан Республикасында даими јашајан физики шәхсләр барәсиндә тәтбиг едилмир.

Малларын бәјан едилмәси мүүжән едилмиш гәјдада бәјаннамә вермәклә, еләчә дә көмрүк органына маллары кечирән шәхс тәрәфиндән үмуми гәјдалара әлавәдә көстәрилән форма үзрә тәртиб едилмиш әризә тәгдим едилмәклә һәјата кечирилир. Белә әризә көмрүк рәсмиләшдирилмәси вә көмрүк нәзарәти үчүн көмрүк бәјаннамәси шәклиндә нәзәрдән кечирилир.

Истәһсал вә ја дикәр коммерсија мәгсәди үчүн нәзәрдә тутулмајан, физики шәхсләр тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисиндән кечирилән малларын көмрүк рәсмиләшдирилмәсини садәләшдирмәк мәгсәдилә

Азәрбајчан Республикасы ДКК мүәјјән һалларда бәјан-етмәнин хүсусијјәтләрини мүәјјән етмәк һүгугуна маликдир.

Јазылы бәјаннамәдә кәтирилән малларын көмрүк дәјәри билдирилмәлидир. Билдирилән дәјәри тәсдиг етмәк мәгсәдилә шәхс көмрүк органына сәнәдләр (һесаблир, чек-ләр, арајышлар вә с.) тәгдим едир. Малларын шәхс тәрәфиндән билдирилән көмрүк дәјәринин дүзкүнлүјү һаггында гәти гәрар гәбул етмәк һүгугу көмрүк органына верилмишдир.

Шәхс тәрәфиндән билдирилмиш көмрүк дәјәринин тәјин едилмәсинин дүзкүнлүјүнү тәсдиг едән сәнәдләр олмадыгда вә ја билдирилмиш дәјәрин дүзкүн олмадығыны фәрз етмәјә әсас варса, көмрүк органы малларын пәракәндә сатышыны һәјата кечирән харичи фирмаларын каталогларында көстәрилән мәлүматлар әсасында, јахуд белә маллар барәсиндә көмрүк органынын сәрәнчамында олан дикәр гијмәт информасијалары әсасында кәтирилән малын көмрүк дәјәрини сәрбәст тәјин едә биләр. Малларын көмрүк дәјәрини тәјин етмәк барәдә көмрүк органынын гәрарындан Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсиндә мүәјјән едилмиш гајдада шикајәт верилә биләр.

Көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан сәнәдләр вә әләвә мәлүматлар олмадыгда, еләчә дә көмрүк өдәнишләри өдәнилмәдији һалда физики шәхсләр тәрәфиндән кәтирилән маллар бурахыла билмәз вә мүвәггәти сахланч анбарында јерләшдирилир, һәм дә белә малларын сон сахланма мүддәти бир ај тәшкил едир.

Көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсиндән там азад едилмәклә садәләшдирилмиш, күзәштли гајдада физики шәхсләр ашағыдакы шәртләрә ејни вахтда риәјәт етмәклә мал кәтирә биләрләр:

а) кәтирилән маллар истәһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмурса;

б) малларын дәјәри 10000 АБШ долларындан артыг дејилсә.

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисиндән апарылан малларын көмрүк дәјәри көмрүк бәјаннамәсинин көмрүк органы тәрәфиндән гәбул едилән күндә онларын сәрбәст (базар) гијмәтиндән чыхыш едиләрәк тәјин едилир. Көмрүк дәјәринин билдирилмәси вә онун тәјин едилмәси

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә физики шәхсләр тәрәфиндән мал кәтириләркән тәтбиг едиләнә ана-ложи гәјдада һәјата кечирилир.

Јалныз Азәрбајчан Республикасынын һүдудларындан кәнарда даими јашајыш јери олан шәхсләр садәләшдирилмиш, күзәштли гәјдада маллары Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә мүвәггәти кәтирә биләр, Азәрбајчан Республикасында даими јашајыш јери олан вә Азәрбајчан Республикасынын һүдудларындан кәнара мүвәггәти кедән шәхсләр исә һәмин гәјдада мүвәггәти мал апара биләр.

Физики шәхсләр тәрәфиндән садәләшдирилмиш, күзәштли гәјдада малларын мүвәггәти идхалы (ихрачы) јалныз көмрүк органынын ичазәси илә вә сәфәрин мөгсәдләри вә бүтүн диқәр шәртләри (мүддәт, мөвсум вә с.) нәзәрә алынмагла, шәхсин Азәрбајчан Республикасы эразисиндә (јахуд мүвәггәти кәлмә өлкәдә) фактики олма мүддәтиндән артыг олмајан мүддәтдә мүмкүндүр.

Малларын мүвәггәти идхалына (ихрачына) көмрүк өдәнишләри өдәнилмәдән, үмуми гәјдаларда нәзәрдә тутулмуш квота вә мәһдудийјәтләр тәтбиг едилмәдән ичазә верилир. Белә гәјда јалныз коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан вә физики шәхсин вә ја онун аиләсинин шәхси истифадәси үчүн лазым олан маллара шамил едилир. Мүвәггәти идхалы (ихрачы) ичазә верилмиш малларын тәгриби сијаһысы үмуми гәјдалара әлавәдә көстәрилмишдир. Бунлара кејим, туалет ләвазиматы, идман инвентары, фото- вә кинокамералар вә с. аиддир. Маллар мүвәггәти ихрач едиләркән онларын мүәјјән едилмиш мүддәтдән сонра идхалы (гәјтарылмасы) мәчбуридир. Мүвәггәти кәтирилмиш малларын кери гәјтарылмајачағыны күман етмәјә әсас олдугда көмрүк органы малларын мүвәггәти кәтирилмәсинә јалныз көмрүк өдәнишләринин өдәнилмәсинин тәмин едилмәси шәрти илә ичазә верир.

Физики шәхсләр тәрәфиндән нәглијјат васитәләринин кечирилмәси мәсәләләри Көмрүк Мәчәлләсинин нормалары, һөкүмәтин “Истәһсал вә ја диқәр коммерсија фәалијјәти үчүн нәзәрдә тутулмајан малларын физики шәхсләр тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән

кечирилмэ гайдасы һаггында” 21 ијул 1997-чи ил тарихли 81 сажлы гэрары тэнзимләнир.

Харичи Игтисади Фэалијјэтин Өмтээ Номенклатура-сынын 8703 мал мөвгеји үзрә тәсниф едилән, истехсал вә ја дикәр коммерсија фэалијјэти үчүн нәзәрдә тутулан нәглијјат васитәләринин физики шәхсләр тәрәфиндән кечирилмәси үмуми гайдада харичи игтисади фэалијјэтин иштиракчылары үчүн нәзәрдә тутулмуш (игтисади сијасәт тәдбирләринин) тариф вә гејри-тариф тәнзимедилмәсинин, веркигојманын вә көмрүк рәсмиләшдирилмәсинин шәртләринә риајәт едилмәси илә һәјата кечирилир (8703-чү мөвгејинә адамлары дашымаг үчүн нәзәрдә тутулмуш, јүк-сәрнишин автомобил-фургонлары вә јарыш автомобилләри дахил олмагла, миник автомобилләри вә дикәр моторлу нәглијјат васитәләри дахилдир). Һәм дә өдәнмәли көмрүк өдәнишләри мәчму көмрүк өдәнишләри шәклиндә һесабланыр.

Харичи Игтисади Фэалијјэтин Өмтээ Номенклатура-сынын 8703-чү мал мөвгејиндә тәсниф едилән истехсал вә ја дикәр коммерсија фэалијјэти үчүн нәзәрдә тутулмајан нәглијјат васитәләринин физики шәхсләр тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәси садәләшдирилмиш, күзәштли гайдада һәјата кечирилир. Бу һалда харичи игтисади фэалијјэтин иштиракчылары үчүн нәзәрдә тутулан (игтисади сијасәт тәдбирләринин) тариф вә гејри-тариф тәнзиметмәнин вә веркигојманын үмуми гайда-сы вә шәртләри тәтбиг едилмир.

Нәглијјат васитәләри Харичи Игтисади Фэалијјэтин Өмтээ Номенклатурасынын 8703-чү мал мөвгеји үзрә тәсниф едилмәдикдә, онлар физики шәхсләр тәрәфиндән Малларын физики шәхсләр тәрфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдиндән кечирилмәсинин үмуми гайдаларына ујғун олараг Азәрбајчан Республикасы көмрүк эразисинә кәтирилир вә бу эразидән апарылыр.

Истехсал вә ја дикәр коммерсија мәгсәдләри үчүн нәзәрдә тутулмајан нәглијјат васитәләринин Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә кәтирилмәсинин, Азәрбајчандан апарылмасынын, мүвәггәти кәтирмәнин (апарманын) да маллар көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән олдуғу кими хүсусијјәтләри вардыр.

Мәншә өлкәси харичи дәвләт олан нәглијјат васитә-
әри физики шәхсләр тәрәфиндән кәтириләркән мәчму
өмрүк өдәниши өдәнилир. Мәчму көмрүк өдәниши дедик-
ә көмрүк рүсумларынын, әлавә дәјәр веркисинин, аксизлә-
ин вә тутулмасы көмрүк органларына һәвалә олуна ди-
әр веркиләрин мәбләғинә, еләчә дә көмрүк јығымларынын
ә өдәнмәли дикәр көмрүк өдәнишләринин мәбләғләринә
квивалент мәбләғ нәзәрдә тутулур.

Көстәрилән гәјдада нәглијјат васитәләринин физики
тәхсләр тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын көмрүк
әрһәдиндән кечирилмәсинин гәјдалары илә нәзәрдә тута-
ан истисналар вардыр. Азәрбајчан Республикасына даими
ашајыш јеринә көчән шәхсләрә нәглијјат васитәләри кәти-
әркән ашағыдакы шәртләрә риәјәт етмәклә көмрүк кү-
әшtlәри верилир. Нәглијјат васитәси өлкәмизә даими ја-
шајыш јеринә көчмәк мәгсәди илә Азәрбајчан Республика-
ынын әразисинә илк кәлиш анына гәдәр һәмин шәхсләрә
тәнsub олмалыдыр. Бундан әлавә, нәглијјат васитәси даими
ашајыш јеринә көчмәк мәгсәдилә Азәрбајчан әразисинә илк
әлиш анына гәдәр һәмин шәхсләрин даими јашамыш ол-
уғу дәвләтин әразисиндән кәтирилмәлидир.

Гүввәдә олма мүддәтинә көрә көстәрилән күзәштин
тәһдудийјәти вардыр: Азәрбајчан Республикасына даими
ашајыш јеринә көчән шәхсләр даими јашајыш јеринә көч-
тәк мәгсәдилә Азәрбајчан әразисинә илк кәлиш күнүндән
бир ил мүддәтиндә нәглијјат васитәләри барәдә көмрүк кү-
әшtlәриндән истифадә едә биләрләр.

Азәрбајчан Республикасы һүдудларындан кәнарда
ашајан физики шәхсләр Азәрбајчан Республикасы көмрүк
әрһәдиндән һәрәкәт едәркән харичи дәвләтдә гејдијјатда
олан бир нәглијјат васитәсини көмрүк өдәнишләрини өдә-
мәдән Азәрбајчан Республикасынын әразисинә кәлиши
мүддәтиндә, лакин бир илдән артыг олмамагла, һәмин
мүддәтдә бу нәглијјат васитәсини истеһсал вә ја дикәр ком-
мерсија фәалијјәти үчүн истифадә етмәјәчәји вә башга шәх-
син истифадәсинә, јахуд саһibliјинә вермәјәчәји шәрти илә
мүвәггәти кәтирә биләрләр.

Мүвәггәти кәтирилмиш нәглијјат васитәләри мүвәг-
гәти кәтирмә мүддәти баша чатан күнә гәдәр Азәрбајчан

Республикасындан мәчбури апарылмалыдыр. Апарыларкән өдәнилмиш мәбләғләр ғайтарылмыр.

Мүвәггәти кәтирилмиш нәглијјат васитәләринин истәһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәтинин һәјата кечирилмәси үчүн истифадә едилмәсинә, башга шәхсин истифадәсинә вә ја саһиблијнә верилмәсинә көмрүк органларынын ичазәси олмадан јол верилмир. Көмрүк органы белә көмрүк ганунверичилијиндә нәзәрдә тутулмуш дикәр тәләбләрин јеринә јетирилмәси шәрти илә верә биләр.

Мүәјјән едилмиш тәләбләрә вә шәртләрә риәјәт едилмәдикдә, о чүмләдән мүвәггәти кәтирилән нәглијјат васитәси коммерсија фәалијјәти үчүн истифадә едиләрсә вә ја башга шәхсә истифадәјә, јахуд саһиблијә вериләрсә, физики шәхсләр әввәл өдәнилмиш өдәнишләри һесаблинмадан көмрүк өдәнишләрини өдәмәјә борчлудурлар.

Нәглијјат васитәси саһибинин истифадә етдији кечирмә проседуру Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә нәглијјат васитәләринин күзәштли ғайдада кәтирилмәсинин мүмкүнлүјүнә тәһсир едән әһәмијјәтли моментдир.

Физики шәхсләр тәрәфиндән нәглијјат васитәләринин, көндәрмә дә дахил олмагла, истәнилән үсулла Азәрбајчан Республикасындан апарылмасы садәләшдирилмиш, күзәштли ғайдада көмрүк өдәнишләри өдәнмәдән һәјата кечирilir.

Азәрбајчан Республикасында даими јашајан физики шәхсләрә Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәһәдиндән кечәркән садәләшдирилмиш, күзәштли ғайдада көмрүк өдәнишләрини өдәмәдән бир нәглијјат васитәсини мүвәггәти апармағ һүгуғу верилir, бир шәртлә ки, мүвәггәти кедиш мүддәтиндә харичи дөвләтләрдә она шәхси истифадә үчүн зәрури олан нәглијјат васитәси Азәрбајчан Республикасында гејдијјатда олсун вә истәһсал вә ја дикәр коммерсија фәалијјәти үчүн истифадә едилмәсин.

Мүвәггәти апарылмыш нәглијјат васитәси кери кәтириләркән көмрүк өдәнишләри ашағыдакы шәртләр олдугда тутулмур:

- нәглијјат васитәси Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә ејни физики шәхс тәрәфиндән кәтириләрсә;

- кәтирилмә мұвәггәти апарыларкән нәглијјат васитә-
рәсиндә көмрүк бәјаннамәси көмрүк органы тәрәфин-
әбул едилмә тарихиндән бир илдән кеч олмајараг һәја-
ирилирсә.

Көмрүк ганунверичилијиндә физики шәхсләр тәрә-
ән Азәрбајчан Республикасы көмрүк сәрһәдиндән ке-
тән нәглијјат васитәләринин мүәјјән едилмиш форма
тәртиб едилән бәјаннамәни көмрүк органына тәгдим
с: јолу илә садәләшдирилмиш гәјдада мәчбури бәјан
мәси нәзәрдә тутулмушдур. Көмрүк бәјаннамәси илә
вахтда нәглијјат вә јүк-гошма сәнәдләри, еләчә дә
үк рәсмиләшдирилмәсинин вә көмрүк нәзарәтинин
илмасы үчүн лазым олан дикәр сәнәдләр көмрүк орга-
тәгдим едилмәлидир.

Әкәр физики шәхс үмуми гәјдаларла нәзәрдә тутулан
үк күзәшtlәрини әлдә етмәк һүгугуна маликдирсә, бе-
әхс көмрүк бәјаннамәси илә ејни вахтда көмрүк орга-
көмрүк күзәшtlәрини әлдә етмәк үчүн әсас олан
лары вә һаллары көстәрмәклә әризә тәгдим етмәлидир.
әризә сәрбәст формада тәртиб едилир. Әризәдә көстә-
н мә'луматлары тәсдиг едән сәнәдләр әризәјә әлавә
мәлидир. Белә ки, физики шәхсин Азәрбајчан Респуб-
зынын һүдудларындан кәнарда олмасы фактыны,
бајчан Республикасындан кәнарда олмағын мәгсәдлә-
, еләчә дә дикәр һаллары тәсдиг едән сәнәдләр шәклин-
мрүк органлары ашағыдакылары гәбул едир:

- шәхсијјәти тәсдиг едән сәнәд, Азәрбајчан Республи-
сәрһәдини кечмә һаггында гејдләрлә;

- Азәрбајчан Республикасынын харичдәки рәсми
јәндәлијинин тәсдигнамәси;

- физики шәхсин харичи дөвләтин әразисиндә даими
мүвәггәти гејдијјатда олмасыны тәсдиг едән сәнәд;

- динчәлиш (мә'зунијјәт) вә ја е'замијјәт верилмәси
лнда иш верәнин һүгуги актындан ишверән тәрәфиндән
иг едилмиш чыхарыш;

- әмәк китабчасындан аналожи сәнәддән чыхарыш.

Көмрүк күзәшtlәри әлдә етмәјә иддиа едән физики
күзәшт верилмәли әсаслардан асылы олараг үмуми
иләри јеринә јетирмәклә бәрәбәр әлавә сәнәдләр дә тәг-
әдир.

Көмрүк сэрһэдиндэн кечирилэн нэглијјат васитэсинин көмрүк дәјэринин тә'јин едилмәси көмрүк өдәнишләринин һесаблинамасы вә өдәнилмәси үчүн әһәмијјәтли рола маликдир. Үмуми гәјдаларда мүәјјән едилмишдир ки, физики шәхсләр тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә кәтирилән нэглијјат васитәләринин көмрүк дәјәри әсас принципә: рәгабәт шәраитиндә ади пәрәкәндә тичарәтин кедишиндә белә вә ја буна охшар малын сатылдығы вә ја сатыш үчүн тәклиф едилдији гијмәтә ујғун олараг тә'јин едилир.

Нэглијјат васитәләри Азәрбајчан Республикасына көндәриләркән, һәмин нэглијјат васитәләринин аеропорта, лимана вә ја Азәрбајчан Республикасына кәтирмәк үчүн диқәр јерләрә чатдырма хәрчләри дә көмрүк дәјәринә дахил едилир.

Көмрүк дәјәри нэглијјат васитәләрини кечирән физики шәхсләр тәрәфиндән сәрбәст тә'јин едилир вә нэглијјат васитәси көмрүк сэрһэдиндән кечириләркән верилән бәјаннамәдә гејд едилир. Лакин нэглијјат васитәләринин шәхс тәрәфиндән билдирилмиш көмрүк дәјәринин дүзкүнлүјү, һәмчинин сон дәјәрин тә'јин едилмәси һаггында гәрары көмрүк органы гәбул едир.

Билдирилмиш дәјәри тәсдиг етмәк үчүн шәхс көмрүк органына сәнәдләр: һесаблилар, чекләр, арајышлар вә с. тәгдим едир. Шәхс тәрәфиндән билдирилән көмрүк дәјәринин тә'јин едилмәсинин дүзкүнлүјүнү тәсдиг едән сәнәдләр олмадыгда, јахуд билдирилмиш көмрүк дәјәринин дүзкүн олмадығыны күман етмәјә әсаслар олдугда көмрүк органы кәтирилән нэглијјат васитәләринин дәјәрини сәрәнчамында олан гијмәт мә'луматлары әсасында сәрбәст тә'јин едә биләр. Һәм дә көмрүк органы кәтирилән нэглијјат васитәсинин кејфијјәтиндән, базарда нүфузундан, мәншә өлкәсиндән, истәһсал вахтындан вә нэглијјат васитәсинин гијмәтинә тә'сир едән диқәр амилләрдән асылы олараг билдирилмиш көмрүк дәјәринә дүзәлишләр едә биләр.

Нэглијјат васитәсинин көмрүк дәјәринин тә'јин едилмәси һаггында көмрүк органынын гәрары илә шәхс разылашмадыгда Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулан гәјдада гәрардан шикајәт верилә биләр.

Әкәр нәглијјат васитәләри кәтирәркән шәхс көмрүк бәјаннамәси илә ејни вахтда көмрүк мәгсәдләри үчүн зәрури олан сәнәдләри вә әлавә мә'луматлары тәгдим етмәјибсә вә ја көмрүк өдәнишләрини өдәмәјибсә, нәглијјат васитәләри мүвәггәти сахланч анбарында јерләшдирилмәлидир. Физики шәхсләр тәрәфиндән кәтирилән нәглијјат васитәләринин мүвәггәти сахланч мүддәти мүәјјән едилмишдир ки, бу да ики ај тәшкил едир.

Үмуми јурисдиксијалы мәнкәмәләрдә көмрүк органларынын иштиракы илә бахылан ишләрин әсас категоријасы әсас һүгугпозма объекти автонәглијјат васитәсинин көмрүк сәрһәдини кечмәси вә ондан сонракы истифадә вә үзәриндә сәрәнчам вермәклә бағлы бүтүн шәјләр олан көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмә һаггында гәрарлардан физики шәхсләрин шикајәтләри үзрә мүбәһисәләрдир.

Физики шәхсләр даһа чох Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 274–276-чы маддәләри илә көстәрилән һүгугпозмалара көрә инзибати мәс'улијјәтә чәлб едилрләр.

Тәчрүбә көстәрдији кими, Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 275-чи маддәси үзрә галдырылан ишләрин көмрүк органлары тәрәфиндән башланмасы үчүн әсас көмрүк рәсмиләшдирилмәси күзәшт вериләрәк, лакин ики ил мүддәтиндә өзкәнинкиләшдирмә һүгугу олмадан апарылмыш нәглијјат васитәси үзәриндә ја сәрәнчам вермәк һүгугуна, јахуд ону идарә етмәк һүгугуна нотариал гәјда тәсдиг едилән е'тибарнамәләрдир.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 275-чи маддәсинин диспозисијасына ујғун олараг бу маддә үзрә инзибати мәс'улијјәтә чәлб едилмә үчүн әсас ашағыдакыларла бағлы һәрәкәтләрдир:

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк әразисинә көмрүк нәзарәтиндән кәнар кәтирилән малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси илә;

- Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә көмрүк нәзарәтиндән кизләдиләрәк кәтирилән малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси илә;

- Азербайжан Республикасынын көмрүк эразисинә сә-
нәдләрден вә ејниләшдирмә васитәләриндән алдатма јолу
илә истифадә етмәклә кәтирилән малларын вә нәглијјат ва-
ситәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси илә;

- бәјан едилмәмиш вә ја дүзкүн бәјан едилмәмиш
малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахлан-
масы, әлдә едилмәси илә;

- Азербайжан Республикасынын көмрүк эразисинә
көмрүк нәзарәтиндән кәнар кәтирилмиш маллардан вә нәг-
лијјат васитәләриндән истифадә вә онлар үзәриндә сәрәнчәм
верилмәси илә;

- Азербайжан Республикасынын көмрүк эразисинә
көмрүк нәзарәтиндән кизләдиләрәк кәтирилмиш маллардан
вә нәглијјат васитәләриндән истифадә едилмәси вә онлар
үзәриндә сәрәнчәм верилмәси илә;

- сәнәдләрден вә ејниләшдирмә васитәләриндән ал-
датма јолу илә истифадә етмәклә кәтирилмиш маллардан вә
нәглијјат васитәләриндән истифадә едилмәси вә онлар үзә-
риндә сәрәнчәм верилмәси илә;

- бәјан едилмәмиш вә ја дүзкүн бәјан едилмәмиш
маллардан вә нәглијјат васитәләриндән истифадә едилмәси
вә онлар үзәриндә сәрәнчәм верилмәси илә;

- барәсиндә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәшtlәр ве-
рилмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы,
сахланмасы, әлдә едилмәси илә;

- малларын вә нәглијјат васитәләринин күзәшtlәр
верилмәси илә бағлы олмајан дикәр мәгсәдләр үчүн көмрүк
органларынын ичазәси олмадан истифадә едилмәси, јахуд
өзкәнинкиләшдирилмәси илә.

Гүввәдә олан ганунверичилијә ујғун олараг әсасла-
рын бу сијаһысы гәтидир вә кениш шәрһ едилмир.

Гејд едилән сијаһыдан көрүнүр ки, ики ил әрзиндә
өзкәнинкиләшдирмә һүгугу олмадан рәсмиләшдирилмиш
нәглијјат васитәләри барәсиндә е`тибарнамәләр әсасында
нәглијјат васитәси үзәриндә сәрәнчәм верилмәси, јахуд онун
идарә едилмәси үзрә шәхсин һәрәкәtlәри там шәкилдә
Азербайжан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 275-чи
мәддәсинин диспозисијасына ујғун кәлмир (дүшмүр).

Беләликлә, барәсиндә мәс`улијјәтә чәлб едилмә һаг-
гында көмрүк органы тәрәфиндән Азербайжан Республика-

сы Көмрүк Мәчәлләсинин 275-чи маддәси илә – бурада барәсиндә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәштләр верилмиш нәглијјат васитәси үзәриндә ја сәрәнчам вермәк һүгугуна, јахуд ону идарә етмәк һүгугуна нотариал гәјдада тәсдиг едилмиш е`тибарнамәләрин олмасы көстәрилир – иш башланмасы һаггында гәрарлар чыхарыларкән, белә гәрарларын ләғв едилмәси һаггында мәсәләнин гојулмасы үчүн лап әввәлдән бүтүн әсаслар вардыр.

Автонәглијјат васитәләринин күзәштләр верилмәси илә бағлы олмајан дикәр мәгсәдләр үчүн көмрүк органынын ичазәси олмадан истифадә едилмәсинә көрә мәс`улијјәт нәзәрдә тутан Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 276-чы – “Барәсиндә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәштләр вериләрәк шәрти бурахылмыш маллардан вә нәглијјат васитәләриндән истифадәетмә вә онлар үзәриндә сәрәнчам вермә гәјдасынын позулмасы” – маддәси дә 275-чи маддә илә сых бағлыдыр.

Бу категорија ишләр үзрә, Азәрбајчан Республикасынын көмрүк әразисинә кәтирилмә анындан ики ил мүддәтиндә өзкәнинкиләшдирмә вә истифадәјә вермә һүгугу олмадан нәглијјат васитәсини рәсмиләшдирилмиш физики шәхсләр мүәјјән едилмиш тәләбләри позараг ја нәглијјат васитәсини өзкәнинкиләшдирир, јахуд, бу даһа чох баш верир, автомашыны идарә вә истифадә етмәк һүгугуна е`тибарнамә верирләр. Көмрүкxана рәисинин гәрарындан мәһкәмәјә шикајәт вермиш вәтәндашларын әсас сүбуту ондан ибарәдир ки, е`тибарнамәләри нотариуслар рәсмиләшдирир, буна көрә дә гануни сәнәдләрдир.

Бу категорија ишләр үзрә ән мүрәккәб мәсәләләрдән бири шәрһинин бирмә`налы олмамасы мәһкәмәләр тәрәфиндән чох вахт бирбаша әкс гәрарларын гәбул едилмәсинә сәбәб олан һүгуг нормаларынын дүзкүн тәтбигидир.

Бир сыра һалларда мәһкәмәләр өз гәрарларында көмрүк һүгугу нормаларына әһәмијјәт вермәјәрәк јалныз мүлки һүгуг нормаларына әсасланыр, дикәр һалларда јалныз көмрүк ганунверичилијини рәһбәр тутур. Мәсәлән, автомашынынын идарә едилмәсинә е`тибарнамә верилмәси өзкәнинкиләшдирмәдирми вә е`тибар едилән шәхсдә нәглијјат васитәсинә мүлкијјәт һүгугу әмәлә кәтириб-кәтирмәмәси һаггында мәсәлә бирмә`налы һәлл олунмур.

Мүлкијјетчи она мэхсус олан эмлак барэсиндэ истэ-
нилэн һэрэкэтлэри етмэк, о чүмлэдэн мүлкијјетчи галараг
эмлака саһиблик, ондан истифадэ вэ үзэриндэ сэрэнчам
вермэк һүгугуну башга шэхслэрэ верэ билэр. Бэ'зэн елэ һе-
саб едилир ки, автомашынын идарэ едилмэсинэ е'тибар-
намэ верилмэси автонэглијјат васитэсинэ саһиблик вэ он-
дан истифадэ һүгугунун кечмэси демэкдир.

Саһиблик сәләһијјәти дедикдә верилмиш эмлака ма-
лик олмағын гануна әсасланан мүмкүнлүјү баша дүшүлүр.
Истифадэ сәләһијјәти эмлакын тәсәррүфат вэ дикәр исти-
фадэсинин ондан фәјдалы чәһәтләр һасил етмәклә истисмар
едилмэсинин гануна әсасланан мүмкүнлүјүдүр. Беләликлә,
мүлкијјетчи автонэглијјат васитэсинин идарэ едилмэсинэ
е'тибарнамэ вермәклә мүвәггәти олараг (е'тибарнамәнин
гүввәдә олдуғу дөврдә) эмлака саһиблик вэ ондан истифадэ
һүгугуну башга шәхсә верир, јә'ни саһиблик вэ истифадэ
үзрә һүгугларыны өзкәнинкиләшдирир.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 23-
чү маддәсиндә мүәјјән едилмишдир ки, "барэсиндә көмрүк
өдәнишлэри үзрә күзәштләр вериләрәк шәрти бурахылмыш
маллар вэ нәглијјат васитәлэри јалныз белә күзәштләрин
верилдији мәгсәдләрлә бағлы олараг истифадэ едилә би-
ләр". Јә'ни Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләси-
нин 23-чү маддәсиндә көмрүк сәрһәдиндән кечириләркән
көмрүк өдәнишлэри үзрә күзәштләр верилмиш нәглијјат ва-
ситәләриндән истифадэ вэ онлар үзэриндә сэрәнчам верил-
мәси үзрә мүлкијјетчинин едә биләчәји һәрәкәтләр даирәси-
нә мәһдудијјәт мүәјјән едилмишдир (гојулмушдур).

6.5. КӨМРҮК ГАЈДАЛАРЫНЫН ПОЗУЛМА- СЫНА КӨРӘ МӘС'УЛИЈЈӘТӘ ЧӨЛБ ЕДИЛМӘНИН ПРОСЕССУАЛ МӘСӘЛӘ- ЛӘРИ

Көмрүк гајдаларынын позулмасы инзибати һүгуг-
позмаларын бир нөвүдүр Көмрүк Мәчәлләсиндә көмрүк
иши саһәсиндәки гәсдләрин сијаһысы 40 тәркибә гәдәр чатды-
рылараг нәинки хејли кенишләндирилмиш, ејни заманда ич-
раатын тамамилә хүсуси гајдасы мүәјјәнләшдирилмишдир.

Һүгүгпозмаја бахылмасы эслиндә (маһијјәтчә) инзибати хәта вә ја чинајәт олса да, бу һадисәнин истинтагы (тәһгигаты) сүбутларын јығылмасындан вә јохланмасындан сонра баш верир.

Көмрүк Мәчәлләсиндә мәс`улијјәтә чәлбәтмәнин хүсуси гәјдасы нәзәрдә тутулур. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактыны ашкар етдикдә мұвафиг вәзифәли шәхс иш үзрә ичрааты һәјата кечирир, бундан сонра иш маһијјәти үзрә бахылыр вә ганунла нәзәрдә тутулмуш гәрарлардан бири гәбул едилир. Ишә бахылмасы нәтичәләри үзрә ашағыдакы гәрарлар чыхарылыр: тәнбәһетмә һаггында; иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында; гачагмалчылыг вә ја тәһгигатынын апарылмасы көмрүк органларынын сәләһијјәтинә аид едилмиш дикәр чинајәтләр һаггында чинајәт иши башланмасы һаггында; чинајәт ишинин башланмасы мәсәләсинин һәлли үчүн материалларын дикәр һүгүг-мұһафизә органларына көндәрилмәси һаггында; ишин әлавә ичраата гәјтарылмасы һаггында (Көмрүк Мәчәлләсинин 361-чи маддәси).

Инзибати ганунверичиликлә мұгајисәдә Көмрүк Мәчәлләсиндә инзибати тәһгигат даһа әтрафлы низамланыр, ишин ичраатында вә она бахылмасында иштирак едән шәхсләрин даирәси кенишләндирилир, физики вә һүгүги шәхсләрин мәс`улијјәтә чәлб едилмәсинин хүсусијјәтләри мұәјјән едилир, һүгүгун башга саһәси – чинајәт просеси үчүн характерик олан һәрәкәтләрин апарылмасы – бахыш, танынма үчүн тәгдим едилмә нәзәрдә тутулур. Јени нөв просессуал һәрәкәтләр – көмрүк мұајинәси апарылмасы, еләчә дә көмрүк органларынын гәрарларындан вә һәрәкәтләриндән шикајәт верилмәсинин хүсуси гәјдасы мұәјјән едилир.

Бүтүн бунлар көмрүк һүгүгуну өзүнүн хүсуси, јалныз өзүнәхас просеси олан мұстәгил һүгүг саһәси кими фәргләндирмәјә әсас верир.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 225-чи маддәсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасынын анлајышы ачылыр. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы шәхсин көмрүк сәрһәдиндән кечирилән малларын вә нәглијјат васитәләринин кечирилмә гәјдасына, көмрүк нәзарәти вә көмрүк рәсмиләшдирилмәси, көмрүк өдәнишләринин гојулмасы вә өдәнилмәси, көмрүк күзәштләринин верилмәси

вэ ондан истифаде гайдаларына гасд еден вэ төредилмэсина көрэ Мэчэллэ илэ мэс`улијјэт нэзэрдэ тутулан, һугугазидд һэрэкэти вэ ја һэрэкэтсизлијидир.

Белэликлэ, ганунверэн көмрүк гайдаларынын позулмасынын дөрд эсас групуну фэрглэндирир ки, онлара көрэ мэчэллэ илэ мэс`улијјэт нэзэрдэ тутулур:

а) малларын вэ нэглијјат васитэлэринин көмрүк сэрһэдиндэн кечирилмэ гайдасы илэ бағлы;

б) көмрүк нэзарэти вэ көмрүк рэсмилэшдирилмэси гайдасы илэ бағлы;

в) көмрүк өдэнишлэринин гојулмасы вэ (онларын) өдэнилмэси илэ бағлы;

г) көмрүк күзэштлэринин верилмэси вэ онлардан истифаде едилмэси илэ бағлы.

Шэхси һугугпозмаја көрэ мэс`улијјэтэ чэлб етмэк үчүн эсасларын олмасы тэлэб олунур.

Инзибати һугугпозмалар һаггында Мэчэллэнин 10-чу маддэсиндэ инзибати һугугпозма (онун аналогу көмрүк гайдаларынын позулмасыдыр) маддэде садаланан объектлэрэ гасд еден төредилмэсина көрэ инзибати мэс`улијјэт нэзэрдэ тутулан һугугазидд, тэгсирли (гасдэн вэ ја еһтијјатсызлыг үзүндэн) һэрэкэт вэ ја һэрэкэтсизлији кими мүэјјэн едилир.

Белэликлэ, көмрүк (маһијјэтчэ инзибати) һугугпозмасы һугугазидд, ја`ни ганунла гадаған едилмиш һэрэкэт вэ ја һэрэкэтсизликдир. Мэс`улијјэтэ чэлб едилмэ жалныз мүгэссир һэмин һэрэкэтлэри вэ ја һэрэкэтсизликлэри төрөтдикдэ вэ ја төрөтмэдикдэ мүмкүндүр. Тэгсирин ики формасы вар: гасдэн вэ еһтијјатсызлыг.

Һугугпозманы төрөтмиш шэхс өз һэрэкэтинин вэ ја һэрэкэтсизлијинин ичтимаи тәһлүкэли олдуғуну анламыш, онун ичтимаи тәһлүкэли нэтичэлэрини эввэлчэдэн көрмүш вэ бунлары арзу етмишдирсэ вэ ја белэ нэтичэлэрин баш вермэсина шүүрлу сурэтде јол вермишдирсэ, бу чүр һугугпозма гасдэн едилмиш һугугпозма һесаб олунур. (ИһМ 11-чи маддэ).

Тэгсирин еһтијјатсызлыг формасы ондан ибарэтдир ки, хэтаны төрөтмиш шэхс өз һэрэкэтинин вэ ја һэрэкэтсизлијинин ичтимаи тәһлүкэли нэтичэлэр верэ билэчэји имканыны эввэлчэдэн көрмүшсэ дә, онларын гаршысыны ала-

чағына јүнкүл фикирлэ үмид бағламыш, јахуд бу нәтичәләрин баш верәчәјини габагчадан көрмәли вә көрә билмәли олдуғу һалда онлары көрмәмишдир (ИҺМ, 12-чи маддә). Она көрә дә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт јалныз о һалда әмәлә кәлир ки, һүгугпозма төрәтмиш шәхсин һәрәкәтләриндә тәгсир олсун. Лакин, көмрүк ганунверичилијинин нормаларына ујғун олараг, бу тәләб јалныз физики вә вәзифәли шәхсләрә шамил едилир: онлар һүгугазидд һәрәкәти вә ја һәрәкәтсизлији гәсдән вә ја еһтијатсызлыг үзүндән етмишләрсә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар (Көмрүк Мәчәлләси, 226-чы маддә).

Лакин тәкчә вәтәндашлар вә вәзифәли шәхсләр дејил, ејни заманда һүгуи шәхсләр дә көмрүк ганунверичилији үзрә мәс`улијјәт субјектләри ола биләр. Онларын мәс`улијјәтә чәлб едилмәси үчүн әсаслар бир гәдәр башгадыр. Көмрүк Мәчәлләсинин 226-чы маддәсинин мәзмунундан белә чыхыр ки, һүгугпозманын гаршысыалынмаз гүввәнин тә`сири нәтичәсиндә баш вермәси һаллары истисна олмагла, идарәләр, мүәссисәләр вә тәшкилатлар, еләчә дә һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәт дашыјырлар. Буна көрә дә, әкәр саһибкар Көмрүк Мәчәлләсинин 38-чи фәслиндә нәзәрдә тутулмуш һүгугпозмалардан бирини төрәдирсә, онун мәс`улијјәтә чәлб едилмәси үчүн һәрәкәтләриндә тәгсирин олуб-олмамасыны мүәјјәнләшдирмәк лазым дејил, һүгугпозма фактынын өзү кифајәтдир. Ганунверичилијин белә гәрары илә разылашмаг мүмкүн дејил. Тәгсир һүгуи мәс`улијјәтин зәрури шәртидир вә тәгсирин формасы мәс`улијјәт дәрәчәсинә тә`сир едир.

Вәтәндашын саһибкар вә ја јалныз физики шәхс олуб-олмамасындан асылы олараг ејни бир һүгугпозмаја көрә мәс`улијјәтә чәлбедилмә үчүн мүхтәлиф әсасларын мүәјјән едилмәси конститусија илә нәзәрдә тутулан һүгуг бәрәбәрлији принципинин позулмасы демәкдир.

Азәрбајчан Республикасы Конститусијасынын 25-чи маддәсиндә бәрәбәрлик принципинин маһијјәти ачылыр: Ганун вә мәһкәмә гаршысында һамы бәрәбәрдир. Дөвләт инсанын тәбии хүсусијјәтләриндән (чинсиндән, иргиндән, миллијјәтиндән) вә онун ичтимаи чәһәтләриндән (әмлак, вә-

зифа мөвгејиндән), еләчә дә дикәр шәртләрдән асылы олм-
жараг инсанын вә вәтәндашын һүгүг вә азадлыгларынын бә-
рабәрлијинә тә`минат верир. Сосиал мәнсубијјәт әләмәтлә-
ринә көрә вәтәндашларын һүгүгларынын һәр һансы форма-
да мәһдудлашдырылмасы гадағандыр.

Көмрүк гәјдаларынын позмуш шәхс һүгүгпозма төрә-
дилән анда гүввәдә олан ганунверичилик әсасында мәс`у-
лијјәт дашыјыр (Көмрүк Мәчәлләси, 229-чу маддә). Көмрүк
ганунверичилији ганунларындан, Президентинин фәрман-
ларындан, һөкүмәтин гәрарларындан, еләчә дә әсас һиссә-
сини Дөвләт Көмрүк Комитәсинин актлары тәшкил едән
идарә норматив актларындан ибарәтдир.

Һүгүгун дикәр сәһәләриндә олдуғу кими, көмрүк
һүгүгунда да “даһа писә керижә дөнмәнин мүмкүнсүзлүјү”
принсипи фәалијјәт көстәрир. Бу исә ону нәзәрдә тутур ки,
көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәти
јүнкүлләшдирән вә ја арадан галдыран актларын керижә
гүввәси вардыр вә бу актлар дәрч едиләнә гәдәр төрәдил-
миш һүгүгпозмалара шамил едилир. Ејни заманда белә
һүгүгпозмалара көрә мәс`улијјәт мүәјјән едән вә ону ағыр-
лашдыран актларын керижә гүввәси јохдур.

Мәс`улијјәтә чәлб едилмә заманы Көмрүк Мәчәллә-
синин 229-чу маддәсинин мүддәасы фөвгәаладә мүһүм әһа-
мијјәтә маликдир. Орада гејд едилир ки, һүгүгпозма һаг-
гында ишләр үзрә ичраат вә онлара бахылма, ичраат вә ишә
бахылма заманы гүввәдә олан ганунверичилик әсасында
апарылыр. Көрүнә биләрди ки, ганунун белә дәгиг мүддәа-
сы мүхтәлиф чүр төвсиф едилә билмәз. Лакин тәчрүбә бу-
нун әксини көстәрир. Бу нөв чәтинликләр Көмрүк Мәчәллә-
синин гүввәјә минмәсинә гәдәр төрәдилмиш һүгүгпозмала-
ра гијмәт верилмәси илә әлағәдар мејдана чыхырды. О за-
ман ССРИ Көмрүк Мәчәлләси гүввәдә олмагда давам едир-
ди. Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијјәтә
чәлбетмә тәчрүбәсини үмумиләшдирәрәк, мадди вә просес-
суал һүгүг нормаларынын тәтбиг едилмәсиндә даһа чох
јајылмыш сәһвләри мүәјјән едилди. Бир гәјда олараг,
Көмрүк Мәчәлләси гүввәјә миндикдән сонра, бүтүн һүгүг-
позмалар, һәтта әввәлләр төрәдилмишләр дә, онун норма-
ларына ујғун олараг гијмәтләндирилир. Көмрүк Комитәси
көмрүк органларынын лиггәтини оңа јәнәлтмишдир ки

һугугпозмаја гијмәт вериләркән бу вә ја дикәр норманын тәтбигинин мәс'улијјәти јүнкүлләшдирдијини вә ја ағырлашдырдығыны нәзәрә алмаг лазымдыр. Мәсәлән, ССРИ КМ-нин 98-чи маддәсиндә вә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәсиндә (1-чи һиссәдә) ејни бир әмәлә – малларын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәсинә вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәсинә көрә мәс'улијјәт нәзәрдә тутулур. Лакин маддәләрин санксијалары тутушдурулдугда, ајдын олур ки, Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәси мәс'улијјәти ағырлашдырыр. Буна көрә, Көмрүк Мәчәлләсинин 229-чу маддәси әлдә рәһбәр кәтүрәләрәк, бу һалда ССРИ КМ-нин 98-чи маддәси тәтбиг едилмәлидир.

Көмрүк Мәчәлләсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасынын 10 тәркиби (онларын үмуми сајы - гырхдыр) вардыр ки, онлар оларса јухарыда кәстәрилән тәнбәһләрин тәтбиг едилмәси мүмкүндүр. Онларын ичиндә, мәсәлән, ашағыдакылар вардыр: көмрүк нәзарәти алтында олан малларын вә нәглијјат васитәләринин көмрүк органынын ичазәси олмадан верилмәси, итирилмәси вә ја көмрүк органынын мүәјјән етдији јерә чатдырылмаамасы (Көмрүк Мәчәлләси, 249-чу маддәси, 1-чи һиссә); мүәјјән көмрүк режими алтында јерләшдирилмиш маллар вә нәглијјат васитәләри илә ганунсуз әмәлијјатлар, онларын вәзијјәтинин дәјишдирилмәси, онлардан истифадә едилмәси вә онларын үзәриндә сәрәнчәм верилмәси (Көмрүк Мәчәлләсинин 268-чи маддәси), еләчә дә көмрүк сәрһәдиндән ганунсуз јолларла кечирмәклә бағлы көмрүк гәјдаларынын позулмасы (Көмрүк Мәчәлләси, 271–275-чи маддәләр).

Беләликлә, Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулмуш көмрүк гәјдалары позуларкән мәс'улијјәтә чәлб етмә һугугпозманын нә заман баш вермәсиндән асылы олмајараг мүмкүндүр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә Көмрүк Мәчәлләсинин 237-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулан тәнбәһләр тәтбиг едилир. Јухарыда кәстәриләнләрдән әләвә, чәримә, хәбәрдарлыг, мүәјјән фәалијјәт нөвүнү һәјата кечирмәк үчүн көмрүк органы тәрәфиндән верилмиш лисенсијанын вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы тәнбәһин нөвләриндәндир. Инзибати тәнбәһләрлә мүгајисә ону кәстәрир ки,

көмрүк ганунверичилијиндә көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә нәзәрдә тутуланган хејли фәргләнән тәнбехетмә системи мүәјјән едилмишдир.

Белә имкан инзибати һугугпозмалар һаггында Мәчәллә илә верилир. Бу мәчәлләјә көрә ганунверичилик актарында бу маддәдә көстәриләнләрден башга, дикәр инзибати тәнбех нөвләри дә мүәјјән едилә биләр. Јалныз онларын инзибати һугугпозмалар һаггында ганунверичилијинин принципләринә вә үмуми мүддәаларына ујғун олмасы зәруридир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрә верилән тәнбехләр әсас вә әлавә тәнбехләр ола биләр. Мәсәлән, чәримә әсас тәнбех, лисензијанын кери алынмасы – әлавә тәнбехдир, малларын вә нәглијјат васитәләринин дәјәринин тутулмасы исә һәм әсас, һәм дә әлавә тәнбех кими тәтбиг едилә биләр.

Көмрүк Мәчәлләсиндә тәнбехетмә мүддәтләри мүәјјән едилмишдир. Мүддәтләр һугугпозма субјектиндән асылы олараг фәргләнир. Хәбәрдарлыг, чәримә, лисензијанын вә ја ихтисас аттестатынын кери алынмасы физики вә ја вәзифәли шәхсләрә көмрүк гайдаларынын позулмасы ашкар едилдији күндән ики ајдан кеч олмајараг, һугуги шәхсләрә вә саһибкар вәтәндашлара исә һугугпозманын ашкар едилдији күндән алты ајдан кеч олмајараг тәтбиг едилә биләр. Лакин һугугпозманын төрәдилмә вә ја ашкар едилмә вахтындан асылы олмајараг тәтбиг едилән әлавә тәнбехләр тәтбигетмә мүддәти өтдүјүнә көрә әсас тәнбехин тәтбиг едилмәдији һалда да тәтбиг едилә биләр.

Тәнбехләрин ән чох јајылмыш нөвләриндән бири Көмрүк Мәчәлләсинин 237-чи маддәсинин 4 вә 6-чы бәндләриндә нәзәрдә тутулмуш әшјаларын мүсәдирә едилмәсидир. Бунунла әлагәдар олараг бунун Конститусијанын хүсуси мүлкијјәтин тохунулмазлыгына тәминат верән 29-чу маддәси илә зиддијјәт тәшкил едиб-етмәмәси барәдә суал ортаја чыхыр. Неч кәс мәнхәмәнин гәрәри олмадан өз әмлакындан мәнрум едилә билмәз. Әмлакын дөвләтин етијачларына көрә мәчбури өзкәнинкиләшдирилмәси јалныз әвәзи габагчадан вә бәрәбәр өдәнилмәси шәрти илә һәјата кечирилә биләр (Азәрбајҗан Республикасынын Конститусијасы, маддә 29, һиссә 4).

Шәхсин она мәнсуб олан әмлақдан мүсадирәетмә шәклиндә мәһрум едилмәси мүлқижјәт һүгугуна мәчбури хитам верилмәси демәкдир. Азәрбајчан Республїкасы Конституцијасынын 35-чи маддәсинин 3-чү һиссәсинин мәнасына көрә әмлақы мүсадирәетмә јалныз мәһкәмә мүвафиг гәрар чыхардыгдан сонра хүсуси мүлқижјәтчиләрә – физики вә һугуги шәхсләрә – тәтбиг едилә биләр вә мәһкәмәнин ақты шәхсин әмлақындан мәһрум едилмәси һаггында мәсәләнин һәлл едилмәсинин јекунудур.

Мәһкәмә гәрар чыхарана гәдәр дәвләт органлары инзибати-һүгуги характерли тәдбирләри, о чүмләдән мүсадирәетмәни һәјата кечирә биләрләр. Әкәр шәхс әмлақын көтүрүлмәси илә разы дејилсә, о мәһкәмәјә мүрациәт етмәк имканына маликдир. Көмрүк ганунверичилијини позмуш вә барәсиндә төрәдилмиш һүгугпозмаја көрә санксијалар тәтбиг едилмиш шәхсләр үчүн хүсуси мүлқижјәтин мәһкәмә јолу илә мүдафиәсинин конституцион тәминатындан истифадә етмәк һүгугу сахланылыр, лакин белә мүдафиә сонрақы мәһкәмә нәзарәти әсасында баш верәчәкдир.

Әмлақын көтүрүлмәси вә онун мүсадирә едилмәси һаггында сәләһијјәтли органлар (гејд едилән һалда көмрүк органлары) тәрәфиндән гәрар гәбул едилмәси өзлүјүндә мүлқижјәт һүгугуна хитам верилмәси дејилдир. Бу һүгуга һәмин гәрарын реал шәкилдә ичра едилмәси вә әмлақын дәвләтин мүлқижјәтинә кечирилмәси нәтичәсиндә хитам верилир. Барәсиндә мүсадирә етмә гәрары чыхарылмыш әмлақ јалныз јухары көмрүк органына вә ја мәһкәмәјә шикајәт вермә мүддәти баша чатдыгдан сонра дәвләтин мүлқижјәтинә чеврилир. Шикајәт верилдији һалда әмлақы мүсадирә етмә һаггында гәрар шикајәтин рәдд едилмәси вә ја гәрарын гануни вә әсаслы чыхарылдығы һесаб олунмасы барәдә мәһкәмә тәрәфиндән гәрар гәбул едилмәсиндән әввәл ичра едилә билмәз.

Көмрүк органы тәрәфиндән малларын вә нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси вә онлары мүсадирә етмәк һаггында гәрар мәс'улијјәтә чәлб едилмиш шәхси мүлқижјәт һүгугундан мәһрум етмир. Бу, јалныз тәнбеһетмә һаггында көмрүк органынын гәрары гүввәјә минәндән вә көтүрүлмүш әмлақ дәвләтин хејринә јөнәлдиләндән сонра мүмкүндүр.

Мүлкийјәтчини онун әмлакындан мәһрум етмәк үчүн зәрури олан мәһкәмә гәрары, көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрә аид едилмә чәһәтдән, шикајәтләрә бахыларкән јалныз мәһкәмә нәзарәти гәјдасында тәтбиг едилә биләр. Лакин көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улийјәтә чәлб едилмиш шәхс тәнбегетмә һаггында гәрардан шикајәт вермәк һүгугундан истифадә етмәјә дә биләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин башланмасы үчүн белә һүгугпозманын әламәтләрини көстәрән кифәјәт гәдәр мә'луматларын олмасы тәләб олунур. Башга сөзлә, иш үзрә ичрааты апармаға сәләһийјәтли көмрүк органынын вәзифәли шәхси иши башламаг үчүн фактики мә'луматларын кифәјәт олуб-олмасыны һәлл етмәлидир. Мә'луматларын кифәјәт гәдәр олмасы јалныз о һалда гиймәтләндирилир ки, онлар көмрүк гәјдаларынын позулмасы әламәтләрини көстәрән фактики мә'луматлар топлусу шәклиндә олсун.

Мә'луматларын кифәјәт гәдәр олмасы – гиймәт аңлајышыдыр вә әкәр игтисад мәһкәмәси көмрүк органынын гәрарындан шикајәт верилмәси һалында фактики мә'луматларын мәс'улийјәтә чәлбетмә үчүн кифәјәт етмәдијини һесаб едәрсә, гәрар е'тибарсыз һесаб олунур.

Б. шәһәри игтисад мәһкәмәсинин гәрары илә К. көмрүкханасынын көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә (маллары дүзкүн бәјанетмәмә) мәс'улийјәтә чәлб едилмәси һаггында мәһдуд мәс'улийјәтли “Гамбит” јолдашлығы барәсиндә чыхардығы гәрары е'тибарсыз һесаб едилмишдир. Һүгугпозма малын ХИФ МН үзрә дүзкүн тәсниф едилмәмәсиндә ифадә олунмушду. Игтисад мәһкәмәсинин гәрары она әсасланмышды ки, малларын тәснифи көмрүк органларынын сәләһийјәтинә аиддир. Лакин ишин башланмасы анында јолдашлығын бәјан етдији маллар барәсиндә ХИФ МН үзрә тәснифетмә һаггында К. көмрүкханасында ваһид бирмәһалы вә әсасландырылмыш гәрар олмамышдыр, буна көрә дә ишин башланмасы үчүн кифәјәт гәдәр мә'луматлар олмамышдыр.

Ишин фактики тәрәфи ондан ибарәт олмушдур ки, “Гамбит” ММЈ харичи фирмадан мәһсул алараг ону ширәкими бәјан етмишдир. Әввәлләр һәммин бу фирманын белә мәһсулу барәсиндә арашдырма апарылмыш вә бунун әса-

сында аналожи нәтичәҗә кәлинишидир. Вә бу көмрүкханада шүбһә доғурмушду. Бундан башга ЖБ-дә вә бағламанын үстүндә малын ады мүхтәлиф олмушдур. Көмрүкхананын нүмајәндәләринин фикринә көрә, кәтирилән мәһсул ширә јох, ички олмушдур, көмрүк рүсуму исә ширә илә мүгајисә-дә онун үчүн хејли јүксәкдир. Әлдә олан мә луматлары ки-фәјәт гәдәр һесаб едәрәк көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында иш башланылмышдыр.

Б. шәһәр Игтисад Мәһкәмәси гәрары әсассыз сәјмыш вә көстәрмишидир ки, ДКК-нин тә'лиматына ујғун олараг, харичи ичкиләрдә компонентләрин тәркибинин вә нисбәтинин тә'јин едилмәси јалныз лабораторија үсулу илә мүмкүндүр. Көмрүкхана тәрәфиндән бу һалда белә јохлама апарылмамышдыр, буна көрә дә кәтирилән мәһсулун тәбии ширәләрә ујғун кәлмәјән компонентләрин фаиз балансына малик олмасыны вә бу сәбәбдән башга код үзрә бәјән едил-мәли олдуғуну күман етмәјә әсас олмамышдыр.

Б. шәһәр вилајәти игтисад мәһкәмәсинин апелјасија инстансијасы игтисад мәһкәмәсинин гәрарыны дәјишмәз сахламышдыр. Һәр ики мәһкәмә инстансијасы көмрүк гај-даларынын позулмасыны көстәрән кифәјәт гәдәр мә лумат-лар олмадығындан Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәси-нин 1-чи һиссәсинин әламәтләри үзрә иш башланмасынын ганунаујғун олмамасы һаггында нәтичәҗә кәлмишидир.

К. көмрүкханасы кассасија шикајәти илә республика игтисад мәһкәмәсинә мүрачиәт етмишидир. Шикајәтә ба-хылдыгдан сонра апелјасија инстансијасынын гәрары ләғв едилмишидир.

Кассасија шикајәтиндә көстәрилмишидир ки, иш башланмасы үчүн мә луматлар кифәјәт гәдәр олмушдур. Бәјәннамәдә вә бағламанын үстүндә малын мүхтәлиф адда олмасы, ширәләр вә ичкиләр үчүн көмрүк рүсумларынын мәбләғиндәки мүхтәлифлик артыг иш башланмасы үчүн әсасдыр, чүнки ЖБ-дә билдирилмиш мә луматлар дүзкүн олмамышдыр вә објектив мә луматлар да буну көстәрмиш-дир. Бундан әлавә, иш үзрә ичраатын кедишиндә эксперти-за тә'јин едилмиш, нәтичәдә бәјән едилән малларын ширә-тәркибли алкоғолсуз ичкиләрә аид олдуғу ајдынлашды-рылмышдыр.

Гејд едилэн иш көмрүк гайдаларынын позулмасы
гаггында ишин башланмасы үчүн эсас кими кифајет едэн
мә'луматлара гиймәт вериләркән көмрүк органларынын
тәчрүбәсиндә мејдана чыхан чәтинликләрин чохсајлы
нүмунәләриндән јалныз биридир.

Көмрүк органынын вәзифәли шәхси көмрүк гайдала-
рынын позулмасынын ашкар олундуғу һәр бир һал гаггын-
да протокол тәртиб едир. Бу андан е'тибарән иш ачылмыш,
иш үзрә ичраат исә башланмыш һесаб олунур.

Һүгүгпозма фактыны вә онунла бағлы бүтүн һалла-
ры гејдә алан јеканә сәнәд протоколдур. Протокол ДКК тә-
рәфиндән илә тәсдиг олунмуш форма үзрә тәртиб едилир.
Протоколун тәртиб едилмәси Көмрүк Мәчәлләсинин 294-чү
маддәсиндә әтрафлы низамланыр.

Иш үзрә тәһгигат апарыларкән, сүбутлар топланар-
кән вә гиймәт вериләркән көмрүк гайдаларынын позулмасы
гаггында протокола верилән әһәмијјәти нәзәрә алараг РФ
Дөвләт Көмрүк Комитәси һәмин мәсәләнин ганунда тән-
зимләnmәдији һалларда протоколун тәртиб едилмәси үзрә
дәфәләрлә шәрһләр (изаһатлар) вермишдир.

Һәр шејдән өнчә, протоколун тәртиб едилмәси үчүн
мүхтәлиф вахт (заман) һәдләри мөвчуддур. Көмрүк гайда-
ларынын позулмасы әләмәтләри билаваситә ашкар едил-
дикдә вә ја бу чүр әләмәтләри көстәрән кифајет гәдәр
мә'луматлары олан материал алындыгда көмрүк гайдала-
рынын позулмасы гаггында протокол дәрһал тәртиб еди-
лир. Дахил олмуш мә'луматын илкин јохланылмасы тәләб
олунан дикәр һалларда протокол Көмрүк Мәчәлләсинин
294-чү маддәси илә мүәјјән едилмиш мүддәт әрзиндә тәртиб
едилир. Гејри-ади ситуасијаларда протоколун рекионал
көмрүк идарәси көмрүк тәһгигаты шө'бәси илә мәсләһәт-
ләшмә апарылмагдан әввәл тәртиб едилә биләр.

Истисна дејилдир ки, иш үзрә ичраатын кедишиндә
илкин тәртиб едилмиш протоколда гејд едилмәмиш көмрүк
гайдаларынын позулмасы фактлары ашкарлана биләр. Бу
һалда әләвә протоколун тәртиб едилмәси тәләб олунур. Ил-
кин протоколда әксини тапмајан фактлар әләвә протоколда
гејдә алыныр. Әләвә протокол рәсмиләшдириләндән (тәр-
тиб едиләндән) сонра ишләрин Көмрүк Мәчәлләсинин 293-
чү маддәсинин 1 вә 3-чү һиссәләринин гайдалары үзрә бир

ичраатда бирлэшдирилмәси һаггында гәрар чыхарылып. Әкәр, илкин тәртиб едилмиш протокола ујғун олараг, көмрүк ғајдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилмиш шәхс Көмрүк Мәчәлләсинин јалныз бир маддәси илә тәгсирләндирилирсә, лакин иш үзрә ичраатын кеди-шиндә бу һүгүгпозманын төрәдилмәси факты тәсдиг едил-мирсә, онда һүгүгпозма һаггында јени протокол тәртиб едилир ки, орада әмәлә мұвафиг гијмәтвәрмә әкс олунур.

Беләликлә, Көмрүк Мәчәлләсинин шәрһинә ујғун олараг, көмрүк ғајдаларынын позулмасынын јенидән гиј-мәтләндирилмәси протоколда әкс олунмалыдыр, она көрә дә ишдә онлар бир нечә сәјда ола биләр.

Башга вәзијјәт дә мүмкүндүр. Көмрүк ғајдаларынын позулмасы һаггында протокол һансыса сәбәбләрдән ишдә олмур. Белә һалларын тәчрүбәдә баш вердији ашкар көрүнүр. Көмрүк ғајдаларынын позулмасы һаггында про-токол ишин материалларында олмадығы һалда Көмрүк Мәчәлләсинин 284, 294-чү маддәләри әлдә рәһбәр көтүрүл-мәлидир. Дүзкүн тәртиб едилмәмиш протокол көмрүк ор-ганларынын һәрәкәтләриндән шикајәт верилмәси үчүн әсас ола биләр.

Тәчрүбәнин үмумиләшдирилмәси көстәрир ки, мәсә-лән, көмрүк органлары вәзифәли шәхсләринин гәрарла-рындан, һәрәкәтләриндән вә ја һәрәкәтсизлијиндән шикајәт верилмәси үчүн әсас протокол тәртиб едиләркән Көмрүк Мәчәлләсинин 294-чү маддәсинин тәләбләриндән чидди сапмалара јол верилмәси ола биләр. Һәммин тәләбләр исә протоколда көмрүк ғајдаларынын позулмасынын ән мүһүм һалларынын, о чүмләдән төрәдилмә јеринин вә вахтынын көстәрилмәсиндән ибарәтдир.

Көмрүк ганунверичилијиндә көмрүк ғајдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ичраатда вәкилин ишти-ракы јалныз бирчә һалда – физики вә ја вәзифәли шәхсин инзибати ғајдада үч саатдан артыг мүддәтә сахланылмасы һалында нәзәрдә тутулур. О һалда шәхсин һүгүги јардым көстәрән нүмајәндәсинин ишин ичраатында иштирақына јол верилир (Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләси-нин 303-чү маддәси).

Иш үзрә ичраатда вәкилин вә ја нүмајәндәнин ишти-ракы сахланмыш шәхсин әризәси (вәсәтәти) вә физики шәх-

син гануни нүмајәндәсинин әризәси (вәсатәти) олмасы шәр-
ти илә мүмкүндүр. Ишә бахыларкән вәкилин иштиракы һеч
нә илә мәһдудлашдырылмыр.

Беләликлә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә
мәс`улијјәтә чәлб едиләркән ихтисаслы һүгуги јардым көс-
тәрилмәси јалныз бүтүн сүбутлар топланылдыгда вә вәзи-
фәли шәхс тәнбәһетмә һаггында мәсәләни һәлл едәндә
мүмкүндүр. Амма һүгугпозманын тәһгигаты апарылан
дәврдән әввәл мәс`улијјәтә чәлб едилмиш шәхс өзүнүн кон-
ститусија һүгугларындан истифадә едә билмәз.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә
ичраата кәлдикдә исә, демәк лазымдыр ки, бу көмрүк про-
сесинин мүстәгил (ајрыча) мәрһәләсидир. Ичраатын кеди-
шиндә һүгугпозманын төрәдилмәси фактлары вә һаллары,
ону төрәтмиш шәхс һаггында мә`луматлар ајдынлашдыры-
лып, иш үзрә сүбутлар топланыр. Иш үзрә ичраат узун
мүддәт әрзиндә апарыла биләр. Гејд едилдији кими, үмуми
гәјдаја көрә, иш үзрә ичраат ишин башланма анындан ај-
лыг мүддәтлә мәһдудлашдырылып, анчаг зәрури олдугда
тәнбәһетмә мүддәтләри һәддиндә узадыла биләр. Һәмин
мүддәтләр физики вә вәзифәли шәхсләр үчүн һүгугпозма-
нын ашкар едилдији күндән ики ај мүддәтиндә, һүгуги
шәхсләр вә саһибкар вәтәндашлар үчүн – бир ил мүддәтин-
дә мүәјјән едилир (Көмрүк Мәчәлләсинин 242-чи маддәси).

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр
үзрә ичраат апарыларкән вә она бахыларкән сүбут едилмә-
си тәләб олуна һаллар ганунда мүәјјән олунамушдур.
Ашағыдакылар белә һаллара аиддир:

- һүгугпозма һадисәси (көмрүк гәјдаларынын позул-
масынын төрәдилдији вахт, јер, үсул вә дикәр һаллар);
- физики вә ја вәзифәли шәхсин тәгсирлилији;
- һүгуги шәхс вә ја саһибкар вәтәндаш тәрәфиндән
көмрүк гәјдаларынын позулмасы факты;
- мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин мәс`улијјәтинин
дәрәчәсинә вә характеринә тә`сир едән һаллар;
- көмрүк гәјдаларынын позулмасына көмәк етмиш
сәбәбләр вә шәраит.

Сүбутлар ишин ичраатыны һәјата кечирән шәхсин
ишин бүтүн һалларына һәртәрәфли, там вә объектив сурәтдә

бахылмаға әсасланан өз дахили инамы әсасында гијмәтлендирилир.

Игтисад мәһкәмәләринин тәчрүбәсинин көстәрдији кими, Көмрүк Мәчәлләсинин 317-чи маддәси тәләбләринин позулмасы көмрүк органларынын гәрарларындан шикајәт верилмәси үчүн ән кениш јајылмыш сәбәбдир. Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ичраат заманы сүбут едилмәли һаллар чох вахт мүәјјәнләшдирилмир, һүгүгпозманын төрәдилдији вахты, јери вә үсулуну көстәрән сүбутлар ишдә олмур. Мәсәлән, көмрүк гајдаларынын дашыјычы тәрәфиндән позулмасы јалныз көмрүкхананын телетајпграмындан алынан мәлумата әсасланыр ки, бу да чох вахт зиддијјәтли олур. Телетајпграмларда малын рәсмиләшдирилмәмәси һаггында мәлумат верилмәсини нәзәрә алдыгда, белә мәлуматлар кифајәт гәдәр олмур, лакин бундан дүзкүн нәтичә чыхармаг олмаз ки, мал чатдырылмамышдыр.

Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә сүбутлар истәнилән елә фактики мәлуматлардыр ки, онларын әсасында ганунла мүәјјән олунмуш гајдада сүбут едилмәли һаллар мүәјјән едилир. Һәмин мәлуматлар көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин тәртиб едији протоколларла вә диқәр сәнәдләрлә, мәс'улијјәтә чәлб едилмиш шәхсләрин изаһатлары, шаһидләрин изаһатлары, експертин рә'ји, мадди вә јазылы сүбутларла мүәјјән едилир. Беләликлә, бүтүн сүбутлар мүвафиг просессуал рәсмиләшдирмә тәләб едир.

Дөвләт Көмрүк Комитәси арајышларын вә ја сорғуларла чавабларын әләвә едилмәси һалында просессуал һәрәкәтләрин протоколларынын тәртиб едилмәсинин зәрури олдуғуна диггәти чәлб едир. Бә'зи һалларда көмрүк органларынын тапшырыгларына ујғун олараг просессуал һәрәкәтләри ичра етмәк әвәзинә онлары ичра едән вәзифәли шәхсләр сәнәдләри вә диқәр материаллары арајышлар, сорғуларла чаваблар шәклиндә, јә'ни просессуал һәрәкәтләрин лазым олан протоколлары тәртиб едилмәдән һәмин көмрүк органларынын үнванына көндәрмәклә өз ишләрини мәһдудлашдырырлар, сорғуларла чаваб верәркән исә ахтарыш фәалијјәтинин апарылмасыны, изаһатлар алынмасыны, сорғу верилән мүәссисәләрин, идарәләрин вә тәшкилат-

ларын чавабларыны тэсдиг едэн сэнэдлэри элавэ етмирлэр. Көстэрилэн процессуал позулмалар иш үчүн эһемијјэт кэсб едэн ма'луматдан ибарэт материаллары сүбутолма эһемијјетиндэн маһрум едир.

Тәнбегетмэ һаггында гэрар чыхармыш көмрүк органы тэрэфиндэн һансы сәбәблэрлэ чыхарылдығы һаллары тэсдиг едэн сүбутларын тэгдим едилмәмәси белэ гэрарын е'тибарсыз һесаб олунмасы үчүн әсасдыр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә гэрар шикајәтлэ, протестлэ әлагәдар олараг вә ја ишләр үзрә ичраат вә онлара бахылмасы заманы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тэрэфиндән ганунчулуғун көзләнилмәсинә нәзарәт гәјдасында јенидән бахыла биләр.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегетмэ вә ја иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында гэрарын ләғви вә ја дәјишдирилмәси үчүн әсаслар ашағыдакылардыр:

1) ишин ичрааты вә ја ишә бахылманын биртэрәфли вә ја натамам олмасы;

2) гэрарда көстэрилән нәтичәләрин ишин фактик һалларына ујғун кәлмәмәси;

3) Көмрүк Мәчәлләсиндә нәзәрдә тутулан процессуал тәләбләрин эһемијјәтли дәрәчәдә позулмасы;

4) тәрәдилмиш һәрәкәтин вә һәрәкәтсизлијин дүзкүн гијмәтләндирилмәмәси, тәнбег тәдбирләринин тәтбиг едилмәмәси вә ја дүзкүн тәтбиг едилмәмәси.

Тәчрүбәнин үмүмиләшдирилмәси көстәрир ки, ән чох јајылмыш бахылма предмети Көмрүк Мәчәлләсинин 268-чи маддәсинин (мүәјјән көмрүк режиминдә јерләшдирилмиш малларла вә нәглијјат васитәләри илә ганунсуз әмәлијјатлар); Көмрүк Мәчәлләсинин 274-чү маддәсинин (малларын вә нәглијјат васитәләринин бәјан едилмәмәси вә ја дүзкүн бәјан едилмәмәси); Көмрүк Мәчәлләсинин 275-чи маддәсинин (көмрүк әразисинә көмрүк гәјдалары позулмагла кәтирилмиш малларын вә нәглијјат васитәләринин дашынмасы, сахланмасы, әлдә едилмәси, онлардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчам верилмәси); Көмрүк Мәчәлләсинин 276-чы маддәсинин (барәсиндә көмрүк өдәнишләри үзрә күзәшtlәр вериләрәк шәрти бурахылмыш маллардан истифадә едилмәси вә онлар үзәриндә сәрәнчам вермә гәјда-

сынын позулмасы) эламэтлэри үзрэ иш башланмасы һаггында көмрүк органлары гэрарларынын е`тибарсыз һесабадилмәсидир.

Шикајет верилмәнин дикәр предметлэри даһа чох ашағыдакылардыр: көмрүкхана рәисинин һугугазидд һәрәкәтлэри (һәрәкәтсизлији); көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбехәтмә һаггында гэрарлар; коммерсија мәгсәдлэри үчүн нәзәрдә тутулмајан маллары кечирән физики шәхсләрдән көмрүк өдәнишләринин тутулмасы; мүхтәлиф сөвдәләшмәләрин е`тибарсыз һесабадилмәси.

Көмрүк Мәчәлләсиндә физики шәхсләр вә вәзифәли шәхсләр үчүн, һугуги шәхсләр вә саһибкар вәтәндашлар үчүн тәнбехәтмә һаггында гэрардан шикајет вермәнин мүхтәлиф гәјдасы нәзәрдә тутулур. Физики вә вәзифәли шәхсләр гэрар чыхарылан күндән 20 күн әрзиндә јухары көмрүк органына вә ја тәнбех едән көмрүк органынын олдуғу јер үзрэ рајон мәһкәмәсинә шикајет верә биләр.

Јухары көмрүк органы тәрәфиндән шикајет үзрэ гэрар гәбул едилдији күндән 10 күн әрзиндә һәмин гэрардан тәнбех едән көмрүк органынын вә ја шикајәтә бахан јухары көмрүк органынын олдуғу јер үзрэ рајон мәһкәмәсинә шикајет верилә биләр. Мәһкәмәнин гэрары гәтидир (Көмрүк Мәчәлләсинин 366-чы маддәси).

Һугуги шәхсләр вә һугуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан вәтәндашлар үчүн шикајет вермәнин алтернатив имканы нәзәрдә тутулмамышдыр. Онлар гэрар чыхарылдығы күндән 10 күн әрзиндә јалныз јухары көмрүк органына шикајет верә биләрләр. Јухары көмрүк органынын шикајет үзрэ гэрар гәбул етдији күндән 10 күн әрзиндә һәмин гэрардан мүәјјән олунмуш гәјдада шикајет верилә биләр (Көмрүк Мәчәлләсинин 367-чи маддәси).

Көмрүк Мәчәлләсиндә шикајәт вермәнин үмуми принципи мүәјјән едилир, шикајәтин көндәрилмә гәјдасы низама салынмыр. Тәчрүбәдә бу она кәтириб чыхарыр ки, бә`зи һалларда шикајет јухары органа гэрар чыхармыш көмрүкхана васитәсилә, дикәрләриндә исә јухары көмрүк органына бирбаша көндәрилик. Сонунчу һалда тәнбех гэрарыны ичраја јөнәлтмәкдә чәтинлик чәкилик. Елә ситүасија истисна едилмир ки, шикајет верилмәсиндән мә`луматы олмадан, көмрүкхана гэрар чыхарыландан 21-чи

күндә ону ичраја јөнәлдир, лакин рекионал көмрүк идарәсинә шикајәт верилдикдә вә тәмин едилдикдә, көмрүкхана бир ајдан сонра тәнбег тәдбиринин дәјишдирилмәси һаггында јухары көмрүк органынын гәрарыны алыр. Истисна едилмир ки, бу вахта гәдәр көмрүкхананын гәрары, һәлә фактики гануни гүввәјә минмәмәдијинә бахмајараг, артыг ичра едилмишдир.

Көмрүк Мәчәлләсиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә гәрардан шикајәтин көндәрилмә гәјдасыны мүәјјән едән хүсуси норма олмадығына көрә инзибати һүгугпозмалар һаггында ишләр үзрә гәрарлардан шикајәт вермә гәјдасыны тәнзимләјән үмуми норманы әлдә рәһбәр тутмаг мәгсәдәујғундур. Инзибати ганунверичилијә ујғун олараг шикајәт инзибати һүгугпозма һаггында иш үзрә гәрар чыхармыш органа (вәзифәли шәхсә) көндәрилик. Дахил олмуш шикајәт үч күн әрзиндә ишлә бирликдә ишә бахмаға сәләһијјәти олан органа көндәрилик.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә тәнбегһетмә һаггында көмрүк органларынын гәрарындан һәммин гәрары гәбул етмиш органын олдуғу јер үзрә игтисад мәһкәмәсинә шикајәт верилир.

Көмрүк органларынын тәнбег гәрарларындан шикајәт вериләркән тәчрүбәдә һүгугун үч сәһәсинин: көмрүк, мүлки вә мүлки-просессуал сәһәләри нормаларынын тоггушмасы мејдана чыхыр. Бу, мәсәлән, мәһкәмәјә шикајәт верилмәси мүддәтинин мүәјјән едилмәсинә аиддир.

Көмрүк ганунверичилијиндә, јухарыда гејд едилдији кими, јухары көмрүк органында гәрар чыхарылан күндән он күн әрзиндә шикајәт верилмә мүддәти мүәјјән едилмишдир.

Тәнбегһетмә һаггында гәрардан шикајәт вермәнин өтүрүлмүш мүддәтинин бәрпа едилмәси гәјдасыны тәнзимләнмәмиш һесаб етмәк лазымдыр. Көмрүк Мәчәлләсинин 366-чы маддәсиндә јалныз јухары көмрүк органынын бу мүддәти бәрпа етмәк һүгугу таныныр. Ејни заманда шикајәт физики вә ја вәзифәли шәхс тәрәфиндән бирбаша рајон мәһкәмәсинә верилә биләр (Көмрүк Мәчәлләси, маддә 366, 2-чи һиссә). Бу һалда, көрүндүјү кими, инзибати һүгугпозмалар һаггында Көмрүк Мәчәлләсиндәки норманын әлдә рәһбәр тутулмасы лазым кәлир. Үзүрлү сәбәбләрә көрә ши-

шикајет верилмәси мүддәтинин өтүрүлмәси һалында бу мүддәт шикајәтә баһмаг сәләһијјәти олан орган тәрәфиндән бәрпа едилә биләр.

Көмрүк Мәчәлләсинин 367-чи маддәсинин 3-чү һиссәсинә ујғун олараг, һүгуи шәхсләр вә һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр шикајәтвермә мүддәтләрини өтүрдүкдә, бир шәртлә ки, өтүрмәнин сәбәбләри үзрлү һесаб олунсун, бу мүддәтләр мұвафиг јухары көмрүк органы вә ја Мәһкәмә тәрәфиндән бәрпа едилә биләр.

Көмрүк Мәчәлләсиндә шикајәтвермә предметиндән асылы олараг мұхтәлиф шикајәтвермә проседуру мұјјән едилмишдир. Јухарыда тәнбәһетмә һаггында гәрардан шикајәт верилмәси хүсусијјәтләри нәзәрдән кечирилди. Көмрүк органларынын вә ја вәзифәли шәхсләрин диқәр гәрарларындан, һәрәкәтләриндән, јахуд һәрәкәтсизлијиндән шикајәт верилмәсинин ики мәрһәләси: илкин шикајәтвермә вә тәқрар шикајәтвермә нәзәрдә тутулур. Һәр бир шикајәт, әкәр о тәнбәһ тәдбиринә аид дејилдирсә, мәчбури гајдада, һәр шәјдән әввәл, јухары көмрүк органында бахылмалыдыр (илкин шикајәт вермә). Әкәр шикајәт вермиш шәхс гәбул едилмиш гәрарла гане дејилдирсә, мәһкәмә гајдасында сонракы шикајәтвермә мүмкүндүр (тәқрар шикајәтвермә).

Көмрүк нәзарәти көмрүк рәсмиләшдирилмәси, көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләр үзрә ичраат вә онлара бахылмасы заманы көмрүк органларынын вә ја вәзифәли шәхсләрин гәрарларындан, һәрәкәтләриндән вә ја һәрәкәтсизлијиндән тәқрар шикајәтвермә вахты шикајәт рајон мәһкәмәсинә верилир. Әкәр әризәчи саһибкарлыг вә ја диқәр игтисади фәалијјәт саһәсиндә өзүнүн позулмуш һүгуг вә гануни марагларыны мұдафиә етмәјә чалышырса, о, игтисад мәһкәмәсинә шикајәтлә мұрачиәт етмәлидир.

Ибтидаи истинтаг органларынын һәрәкәтләриндән вә гәрарларындан мәһкәмәјә шикајәтвермәнин мүмкүнлүјү һаггында мәсәлә тәчрүбәдә кифајәт гәдәр дәгиг һәлл олунмур. Мә`лумдур ки, көмрүк органлары чинајәт-просессуал ганунверичилијин нормаларыны әлдә рәһбәр тутараг онларын сәләһијјәтинә аид едилмиш ишләр үзрә тәһгигат апарырлар. ЧПМ-дә тәһгигат органынын, мүстәнтигин вә

прокурорун хэрэгтлэриндэн шикајетвермэ гадасы мүүжэн
едилмишдир.

Белэ шикајетлэр билаваситэ хэрэгтлэриндэн шика-
јетверилэн, ја тәһгигат апаран, јахүд мүстәнтиг васитәсилэ
прокурора верилир вә онлар 24 саат эрзиндә шикајәти өз
изаһатлары илэ бирликдә прокурора көндәрмәјә борчлу-
дурлар. Прокурорун хэрәкәт вә гәрарларындан шикајетләр
јухары прокурора верилир.

КӨМРҮК МҮҢАФИЗӘ ХИДМӘТИ

7.1. КӨМРҮК МҮҢАФИЗӘ ХИДМӘТИНИН МӘГСӘД ВӘ ВӘЗИФӘЛӘРИ

Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдинин, көмрүк органларынын, көмрүк органларынын табелијиндә олан тәшкилатларын инзибати биналарынын, һәмчинин дикәр көмрүк инфраструктуру объектләринин мүһафизәси, көмрүк нәзарәти режиминин, көмрүк мүшајјәтинин тә'мин едилмәси, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин вә онларын аилә үзвләринин һүгугазидд һәрәкәтләрдән горунмасы наминә зәрури тәдбирләр комплексинин һәјата кечирилмәси мәгсәдилә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын ихтисаслашдырылмыш хидмәт олан көмрүк мүһафизә хидмәти јарадылып.

Мүһафизә хидмәтинин әсас вәзифәләринә ашағыдакылар дахил едилир:

- Азәрбајчан Республикасынын көмрүк сәрһәдинин мүһафизәси мәгсәдилә зәрури тәдбирләрин һәјата кечирилмәси;

- көмрүк һүгугпозмаларынын ашкарланмасы, про-филактикасы вә ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада гаршысынын алынмасы;

- көмрүк нәзарәти зонасы режиминин, көмрүк органларынын ишинин тәһлүкәсизлијинин, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин горунмасынын ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада тә'мин едилмәси;

- малларын вә нәглијјат васитәләринин көмрүк мүшајјәтинин тә'мин едилмәси;

- көмрүк инфраструктуру объектләринин, мадди дәрјәләрин вә пул вәсаитләринин мүһафизәсинин тә'мин едилмәси;

- көмрүк органларындан мүвәггәти сахлама тәчрид-ханаларына вә эксперт идарәләринә кәтириләркән шүбһәли шәхсләрин, көмрүк органларынын ишчиләри тәрәфиндән

дашынаркэн -- чинајет ишлэринин вэ мадди сүбутларын мұһафизэсинин тэ'мин едилмэси;

- көмрүк органларында силаһлардан, дөјүш сурсатларындан вэ хұсуи васитэлэрдэн дүзкүн истифадејэ нэзарэт едилмэси;

- оператив нөвбэтчилик хидмэтинин тэшкили.

7.2. КӨМРҮК МҮҢАФИЗЭ СТРУКТУРЛАРЫНЫН ХИДМЭТИ ҺӘРӘКӘТЛЭРИНИН ПРИНЦИПЛӘРИ, ФОРМА ВЭ ҮСУЛЛАРЫ

Көмрүк мұһафизэ хидмэтинин фәалијјэт саһәси вэ характери онун структурларынын хидмэти һәрәкәтлэринин принципләрини мұәјјән едир.

Көмрүк мұһафизэсинин әсас принципләри бунлардыр:

- мұһафизэ бөлмэлэринин хидмэти вәзифэлэрин јеринә јетирилмәсинә даими һазырлығы;
- гүввә вэ васитэлэрин комплекс тәтбиги;
- фасиләсиз вэ дәгиг гаршылыглы фәалијјәт;
- әсас сә'јлэрин башлыча мәсәлэлэрин јеринә јетирилмәсиндә чәмләшдирилмәси;
- һәрәкәтлэрин јүксәк фәаллығы;
- һәрәкәтлэрин кизлилији вэ гәфиллији;
- бөлмэлэрин фасиләсиз идарә олунмасы;
- хидмэти һәрәкәтлэрин һәртәрәfli тә'мини;
- хидмэти вәзифәләр јеринә јетириләркән мә'нәви-психоложи амиллэрин нәзәрә алынмасы вэ ганун-веричилијә чидди риајәт едилмәси.

Көмрүк сәрһәдиндә вэ көмрүк органынын фәалијјәт бөлкәсиндә јаранан шәраитдән асылы олагаг көмрүк мұһафизәси бөлмәләри фәалијјәтләрини күндәлик хидмәт вә ја хұсуи әмәлијјат формасында һәјата кечириләр.

Күндәлик хидмәт – көмрүк органларына тапшырылмыш вәзифэлэрин уғурла јеринә јетирилмәси мәгсәди илә көмрүк органларынын диқәр бөлмэлэринин кечирдикләри тәдбирләрлә биркә һәјата кечирилән, мұһафизә бөлмәләри-

нин мэгсэд, јер вэ заман үзрэ разылашдырылмыш фасилэ-сиз һэрэкэтлэридир.

Күндәлик хидмәт – хидмәти фәалијјәтин әсас формасыдыр вэ нормал, јахуд да күчләндирилмиш режимдә һәјата кечирилә биләр. **Хүсуси әмәлијјат** – гачагмалчылығын көмрүк гәјдаларынын позулмасынын гаршысынын алынмасы, көмрүк органларынын ишинин, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин план үзрә мүүјјән бир рајонда көмрүк органлары тәрәфиндән кечирилән режим тәдбирләринин вэ мұһафизә бөлмәләринин, көмрүк органларынын диқәр бөлмәләринин мэгсэд, мөкан вэ заман үзрә разылашдырылмыш вэ гаршылыгылы әлағәли һәрәкәтләринин топлусудур.

Хүсуси әмәлијјат Азәрбајчан Республикасы МТН-нин сәрһәд гошунлары бирләшмәләри, һиссәләри вэ бөлмәләри, Азәрбајчан Республикасы Дахили Ишләр Назирлијинин, Азәрбајчан Республикасы Милли Тәһлүкәсизлик Назирлијинин әрази органлары илә гаршылыгылы кечирилә биләр.

Мұһафизә бөлмәләринин хидмәти һәрәкәтләринин ашағыдакы үсуллары тәтбиг едилир:

- мұшаһидә;
- бахыш;
- мөсафәдән нөзарәт;
- ахтарыш;
- пусгу;
- сәнәдләрин јохланмасы;
- инзибати сахлама;
- көмрүк мұшајиәти;
- силаһлы мұшајиәт (конвој).

Мұшаһидә – хидмәти һәрәкәтләрин әсас үсулудур. О, гачагмалчылығын, көмрүк гәјдаларынын позулмасынын, көмрүк органларына, көмрүк инфраструктуру объектләринә, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринә гаршы һүгүгазидд һәрәкәтләр едилмәсинә һазырлашманын ашкарланмасы вэ гаршысынын алынмасы мэгсәдилә көмрүк мұһафизәси нарјадларынын бүтүн нөвләри тәрәфиндән апарылып.

Бахыш – көмрүк сәрһәдиндән малларын вэ нәглијјат васитәләринин мүүјјән олунмуш бурахылыш мөнтәгәләрин-

дән кәнарда кечирилмәси, гачагмалчылыг вә көмрүк инфраструктуру объектларинә кәнар шәхсләрин сохулмасы әләмәтләринин ашкар едилмәси мәгсәдилә јерләрин, јерли әшјаларын вә көмрүк инфраструктуру объектларинин мүәјинәсиндән ибарәтдир.

Көмрүк инфраструктуру объектларинә мәсафәдән нәзарәт – дахил олан һәјәчан сигналларынын гәбулу, гејдә алынмасы вә ајдынлашдырылмасы мәгсәдилә, һабелә һәмин объектләри көзлә мүшаһидә етмәк үчүн электрон-оптик системләрин вә чиһазларын көмәји илә һәјата кечирилир. Мәсафәдән нәзарәт хүсуси мүһафизә нарјадлары вә ја көмрүк органынын оператив-нөвбәтчилик нарјады тәрәфиндән һәјата кечирилир.

Ахтарыш – гачагмалчылыг вә көмрүк гәјдаларынын позулмасынын ашкарланмасы вә гаршысынын алынмасы мәгсәдилә јерин (маршрутун) мүәјјән саһәсинин мүәјинәсиндән ибарәтдир.

Пусгу – нәглијјат васитәләринин вә малларын көмрүк сәрһәдиндән мүәјјән олунмуш бурахылыш мәнтәгәләриндән кәнарда кечирилмәсинин ән чох еһтимал олунан истигамәтиндә (маршрутунда), мүһафизә нарјадынын кизличә јерләшмәсиндән, онларын тутулуб сахланмасы үзрә гәфил вә гәти һәрәкәтләриндән ибарәтдир.

Шәхсијјәтин вә кечирилән (анбарда сахланан) маллара аид сәнәдләрин јохланмасы – көмрүк сәрһәдиндә, көмрүк рәсмиләшдирилмәси јерләриндә, көмрүк инфраструктуру объектләриндә гачагмалчылығын, көмрүк гәјдаларыны позанларын ашкарланмасы вә гаршысынын алынмасы, көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин тәһлүкәсизлијинин тәмин едилмәси мәгсәдилә һәјата кечирилир.

Ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада инзибати сахлама – көмрүк гәјдаларыны позан шәхсләрин һәрәкәтинин вә ја диқәр әмәлләринин гаршысынын алынмасы мәгсәдилә мүһафизә нарјаданын гәтијјәтли һәрәкәтләридир.

Көмрүк мүшајиәти – малларын вә нәглијјат васитәләринин, онлара аид сәнәдләрин рәсмиләшдирилмәси јерләринә чатдырылмасыны тәмин етмәк мәгсәдилә мүшајиәтиндән ибарәтдир.

Силаһлы мүшајиәт (конвој) – Азәрбајҗан Республикасы Дахили Ишләр Назирлијинин мүнвәггәти сахлама тәһ-

ридханаларына вә эксперт идарэләринә кәтирилмә заманы барәсиндә гачагмалчылыға вә көмрүк иши саһәсиндә дикәр чинајәтләрә даир чинајәт ишләри башланылмыш шәхсләрин физики мұһафизәсиндән ибарәтдир.

7.3. КӨМРҮК ОРГАНЛАРЫНЫН МҮҲАФИЗӘ ХИДМӘТЛӘРИНИН ГҮВВӘ ВӘ ВАСИТӘЛӘРИ

7.3.1. МҮҲАФИЗӘ ХИДМӘТИНИН ГУРУЛУШУ ВӘ БӨЛМӘЛӘРИНИН ТӘҖИНАТЫ

Мұһафизә хидмәти тәшкилати чәһәтдән көмрүк мұһафизәсинин идарәтмә органларындан вә бөлмәләриндән ибарәтдир.

Идарәтмә органлары ашағыдакылардыр:

- Азәрбајчан Республикасы Дөвләт Көмрүк Комитәсинин Мұһафизә Дәстәси;
- әрази мұһафизә бөлмәләри;
- оператив нөвбәтчилик хидмәти;
- бөлмәләр;
- чевик әмәлијјат группары вә
- көмрүк сәрһәдинин мұһафизәси группарындан ибарәтдир.

Чевик әмәлијјат группары көмрүк сәрһәдинин горунмасынын, көмрүк органларынын тәһлүкәсиз ишинин, вәзифәли шәхсләрин шәхси тәһлүкәсизлијинин тәмин едилмәси үзрә ән чәтин вә мәс'улијјәтли хидмәти вәзифәләрин јеринә јетирилмәси үчүн нәзәрдә тутулмушдур. Онлар һәм дә көмрүк органларынын дикәр бөлмәләринин мәнәфеји үчүн дә хидмәти вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә чәлб олурулар.

Көмрүк сәрһәдинин мұһафизәси группары мүстәсна олараг көмрүк сәрһәдиндә бурахылыш мәнтәгәләриндән кәнарда гачагмалчылығын ашкарланмасы, гарыгысынын алынмасы вә габагланмасы үчүн нәзәрдә тутулур.

Мұһафизә группары мұһафизә хидмәтинин әсас бөлмәләридир вә көмрүк сәрһәдинин горунмасынын, көмрүк нәзарәти зонасы режиминин Азәрбајчан Республикасы

ДКК-нин объектлэринин, мадди дэјэрлэрин горунмасынын тэ'мин едилмэси үзрэ хидмэти вэзифэлэрин вэ дикэр вэзифэлэрин јеринэ јетирилмэсинэ хидмэт едир.

Оператив нөвбэтчилик хидмэти шэрайтэ даир ма'луматларын фасилэсиз вэ вахтында топланмасынын, үмумилэшдирилмэсинин вэ тәһлилинин тэ'мин едилмэси, табеликдэки бөлмэлэрэ сэрэнчамларын өтүрүлмэси вэ көмрүк органлары рәһбэрлијинин гэрарлар гәбул етмэси үчүн зэрури ма'луматлар һазырланмасы, һабелә силаһ вэ дөјүш сурсатларынын саламатлығыны тэ'мин етмэк үчүн нэзэрдә тутулур.

7.3.2. ГҮВВӘ ВӘ ВАСИТӘЛӘРИН ТӘ'ЈИНАТЫ ВӘ ИСТИФАДӘ ГАЈДАСЫ

Мүһафизә бөлмэлэринин эмәкдашлары мүһафизә хидмэтинин эсасыны тәшкил едир вэ мүһафизә нарјадларынын мүэјјән олунмуш нөвлэриндә хидмэт чәкмэк үчүн нэзэрдә тутулмушлар.

Мүһафизә хидмэтинин бөлмэлэринин вэ идарәетмә органларынын эмәкдашларынын иш вахты гүввәдә олан ганунверичиликлә мүэјјән едилик.

Оператив-нөвбэтчилик хидмэтинин иш режими оператив нөвбэтчилэрин вэ онларын көмәкчилэринин кечәкүндүз нөвбэтчилијинин тэ'мин едилмэси зәрурәтинә эсасланараг көмрүк органы рәиси тәрәфиндән мүэјјән едилик (бә'зи һалларда исә һәфтә эрзиндә).

Сутка эрзиндә мүһафизә бөлмэлэриндә вахт бөлкүсү хидмэти вахт регламенти илә һәјата кечирилир. Регламент эмәкдашларын хидмәтә кәлмә вэ хидмәтдән кетмә вахтыны, һаһар, мәшғәлэләр, силаһлара вэ техникаја хидмэт үчүн вахты мүэјјән едир.

Силаһлар, техника, хүсуси васитәләр вэ фәрди мүдафиә васитәлэри мүһафизәнин е'тибарлылығынын вэ тә'сирлилијинин артырылмасы үчүн нэзэрдә тутулмушдур. Онлар гүввәдә олан ганунверичилијә, истисмар вэ дөјүш тәтбиги үзрэ тә'лиматларын мүэјјән етдији техники нормалара, режим вэ гајдалара эмәл етмәклә бирбаша тә'јинаты үзрэ тәтбиг едилик.

Силаһлара вә техникаја ашағыдакылар дахил едилә биләр:

- одлу вә газ силаһы;
- телевизија, электрон-оптик, сигнализасија системләри (комплексләри) вә чиһазлары;
- мүшаһидә чиһазлары;
- фәрди истифадә үчүн ишыгландырычы чиһазлар;
- автонәглијјат васитәләри;
- рабитә техникасы;
- көмрүк органларынын дәниз (чај) көмиләри.

Одлу вә газ силаһы мүһафизә хидмәти әмәкдашлары тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинә, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән силаһын тәтбиги вә истифадәси гәјдаларына ујғун олараг тәтбиг едилир.

Телевизија, электрон-оптик, сигнализасија системләри (комплексләри) вә чиһазлары көмрүк инфраструктуру объектләринә мәсафәдән нәзарәт вә онларын техники мүһафизәси үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Системләр (чиһазлар) даим ишә салынмыш (гошулмуш) вәзијјәтдә олмалыдыр. Онларын ишләмәмәсинә јалһыз техники хидмәт үчүн көмрүк органы рәисинин ичазәси илә јол верилир. Бу заман көмрүк объектләринин башга гүввәләр вә васитәләрлә е'тибарлы мүһафизәсинин тә'мин едилмәси үзрә тәдбирләр көрүлмәлидир.

Автонәглијјат васитәләри (автомобилләр, транспортјорлар) мүһафизә нарјадларынын хидмәтчәкмә вә һәрәкәтләринин тә'мин едилмәси јерләринә чатдырылмасы үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Автонәглијјат васитәләри мотоәһтијатларын сәрф олунма нормаларына ујғун вә көмрүк органы рәисинин мүәјјән етдији гәјдада истифадә олунур.

Көмрүк органынын фәалијјәт бөлкәсинин схеминдә узунлуғу вә тәһлүкәли саһәләри, илин вә сутканын мүхтәлиф вахтында јол верилән һәрәкәт сүр'әти көстәрилмәклә автонәглијјат васитәләринин әсас һәрәкәт маршрутлары чызылмалыдыр.

Рабитә техникасына радио вә нагил рабитәси васитәләри, чәрәјан мәнбәләри дахилдир

Рабитә техникасы мұһафизә нарјадларынын, бөлмәләринин, көмрүк органларынын дәниз (чај) кәмиләринин идарә олунмасы, һәмчинин гаршылыглы фәалијјәтдә олан гүввә вә васитәләрлә әләгә сахланмасы үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Көмрүк органларынын дәниз (чај) кәмиләри Азәрбајчан Республикасынын әрази вә дахили суларында, сәрһәд чај вә башга сутутарларынын Азәрбајчан һиссәсиндә мүстәгил хидмәти һәрәкәтләр едилмәси, еләчә дә мұһафизә нарјадларынын хидмәтчәкмә јерләринә (саһәләринә) чатдырылмасы вә онларын һәрәкәтләринин тә'мин едилмәси үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Көмрүк органлары ашағыдакы хусуси васитәләрә маликдир:

- резин чубуглар;
- көзјашардычы маддәләр;
- гандаллар;
- јайындырычы тә'сирли ишыг-сәс васитәләри;
- нәглијјатын мәчбури дајандырылмасы васитәләри;
- дикәр хусуси васитәләр.

Хусуси васитәләр Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинә, Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән хусуси васитәләрин тәтбиги гәјдаларына ујғун олараг тәтбиг едилир.

Фәрди мұһафизә хидмәти әмәкдашларынын одлу, сојуг силаһ вә дикәр һүчум васитәләринин ола биләчәк тә'сириндән мұдафиә олунмасынын артырылмасы үчүн зирәһли көдәкчәләр (күлләкечирмәзләр), дәбилгәләр, дикәр фәрди мұдафиә васитәләри нәзәрдә тутулмушдур.

7.4. МҰҢАФИЗӘ НАРЈАДЛАРЫНЫН НӨВЛӘРИ ВӘ ХИДМӘТИН ТӘШКИЛИ

7.4.1. МҰҢАФИЗӘ НАРЈАДЛАРЫНЫН НӨВЛӘРИ

Мұһафизә хидмәтинин вә көмрүк органларынын дикәр бөлмәләринин гојулмуш хидмәти тапшырығы јеринә јетирән бир вә ја бир нечә силаһлы (силаһсыз) әмәкдашы мұһафизә нарјады адланыр.

Мүһафизэ нарјадынын башчысы практики хидмэт тэчрүбэсинэ вэ јүксэк мэ'нэви-психоложи кејфијјэтлэрэ малик, эн јахшы һазырлыглы эмэкдашлар ичэрисиндэн тэ'јин едилир. Нарјадын тэркиби е'лан едилдији андан силаһ вэ дөјүш сурсатларынын тәһвил верилмэсинэдэк нарјадын башчысы нарјадын бүтүн эмэкдашлары үчүн билаваситэ рәһбэридир.

Нарјадын башчысы нарјад эмэкдашларынын вах-тында хидмэтә һазырланмасына вэ онун кејфијјетли чәкил-мэсинэ, хидмэт заманы она табе оланларын һэрәкәтләринэ, силаһларын, дөјүш сурсатларынын, тәһизат эшјаларынын, техниканын вэ хүсуси васитэлэрин саламатлығына чаваб-деһдир.

Мүһафизэ нарјады она хидмәти тапшырыг вермиш рәисэ вэ ја ону эвэз едэн шәхсэ табедир.

Мүһафизэ нарјадларынын ашағыдакы нөвлэри вар-дыр:

- 1) Оператив нөвбәтчи (ОН), ОН көмәкчиси (ОНК)
- 2) Патрул
- 3) Нәзарәт мәнтәгәси (НМ)
- 4) Чевик оператив груп (ЧОГ)
- 5) Пусгу
- 6) Объектин мүһафизәси (ОМ)
- 7) Вәзифәли шәхслэрин мүһафизәси (ВШМ)
- 8) Режим тә'минаты (РТ)
- 9) Көмрүк мүшајиәти (КМ)
- 10) Чинајәт ишлэринин, мадди сүбүтларын вэ дөјәр-лэрин дашынма заманы мүһафизәси (ЧИ вэ ГМ)
- 11) Көмрүк конвоју (КК)
- 12) Бурахылыш вэ объектдахили режимин тә'минаты (БОРТ)
- 13) Нәзарәт-мүһафизэ групу (НМГ)

Хидмәти тапшырыглары јеринэ јетирәркән, мүһафи-зэ нарјадлары ашағыдакы һүгүглара маликдир:

- көмрүк нәзарәтиндән кечмәли олан маллар вэ нәг-лијјат васитэлэри, һәмчинин бу чүр нәзарәт үчүн зәрури сә-нәдләр ола билән, јахуд да һәјата кечирилмэсинэ нәзарәт

Азәрбајҹан Республикасынын көмрүк органларына тапшырылмыш фәалијјәтин һәјата кечирилдији әразиләрә вә биналара дахил олмағ;

- көмрүк ганунверичилијиндә нәзәрдә тутулмуш һалларда нәглијјат васитәләрини мәчбури сахламағ, харичи кәмиләрдән вә башга дәвләтләрин әразисиндә олан кәмиләрдән башга, Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органларынын ичазәси олмадан Азәрбајҹан Республикасынын көмрүк әразисини тәрк етмиш дәниз вә чај кәмиләрини мәчбури ғәјтармағ;

- зәрури һалларда көмрүк нәзәрәти зоналарында шәхсијјәти тәсдиг едән сәнәдләрин јохланмасыны, нәглијјат васитәләринин вә малларын мұјјәнәсини һәјата кечирмәк;

- көмрүк ғәјдаларынын позулмасынын ғаршысынын алынмасы мәғсәдилә физики вә вәзифәли шәхсләри ганунверичиликлә мұјјән едилмиш ғәјдада инзибати сахламағ, онлардан шифаһи вә јазылы изаһатлар алмағ;

- тутулмуш физики вә вәзифәли шәхсләри нәглијјат васитәләрини вә маллары сахланма јериндә сәнәдләшдирилмәси үчүн ән јахын көмрүк органына кәтирмәк;

- одлу силаһы вә хүсуси васитәләри ганунверичилијин мүддәаларына ујғун оларағ тәтбиг етмәк;

- хидмәти тапшырығлары јеринә јетирәркән лазым кәлдикдә Азәрбајҹан Республикасы дахили ишләр органларынын әмәкдашларына вә Азәрбајҹан Республикасынын сәрһәд гошунларынын һәрби гуллуғчуларына мұрачиәт етмәк.

Мұһафизә нарјадына ашағыдакы һалларда хидмәт чәкмә јерини (саһәсини) мұјјән едилмиш вахт битәнәдәк тәрк етмәјә ичазә верилир:

- башга үсулла тәхлијјә етмәк мүмүкүн олмадыгда, хәстәләнмиш (јараланмыш) әмәкдаша тибби јардым көстәрилмәси;

- гоншу мұһафизә нарјадларына вә сәрһәд нарјадларына јардым көстәрилмәси;

- тәбии фәлакәт вә ја јанғын заманы көстәрилән јердә (саһәдә) хидмәтчәкмә мұһафизә нарјады әмәкдашларынын һәјаты үчүн тәһлүкә илә бағлыдырса.

Илк фүрсәт јаранан кими мұһафизә нарјадынын башчысы хидмәтчәкмә јерини (саһәсини) тәркетмә барәдә

оператив нөвбэтчијә, јахуд мұһафизә бөлмәсинин рәисинә мә'рузә едир.

Хидмәтчәкмә заманы мұһафизә нарјадларынын әмәкдашларына хидмәтчәкмә јерини (саһәсини) әвәз едилә- нәдәк вә ја мұәјјән олуңмуш вахт битәнәдәк тәрк етмәк, мұәјјән едилмиш һәрәкәт маршрутуну дәјишдирмәк, һәм- сәрһәдд дөвләтин әразисинә кирмәк, шәраит тәләб етмирсә, силаһы үстүндән чыхармағ, ону сөкмәк, патрону патрон је- ринә көндәрмәк, табе олдуғу шәхсләр дә дахил олмагла, си- лаһы башга шәхсләрә вермәк, бөлмә рәисинин ичазәси ол- мадан телевизија, электрон-оптик, сигнализасија системлә- рини (комплексләрини) сөндүрмәк, һәмчинин онларын мұәјјән едилмиш иш режимини дәјишдирмәк, кәнар шәхс- ләрдән һәр һансы бир әшјаны гәбул етмәк (өтүрмәк), он- ларла хидмәтә аид олмајан мәсәләләр барәдә сөһбәтләр апармағ, алкоғоллу ичкиләр вә наркотик васитәләрдән исти- фадә етмәк, башга һәрәкәтләрлә хидмәтдән јајынмағ га- даған едилир.

7.4.2. МҮҲАФИЗӘ НАРЈАДЛАРЫНЫН ХИДМӘТИ

Мұһафизә нарјадларынын һазырлығына илкин вә билаваситә һазырлығ дахилдир.

Илкин һазырлығ дөјүш һазырлығы, тә'лиматлан- дырма вә әмрләрин, әсаснамәләрин, тә'лиматларын вә ди- кәр хидмәти сәнәдләрин мүстәгил өјрәнилмәси үзрә планлы мәшғәләр кедишиндә һәјата кечирилир.

Мұһафизә нарјадларынын хидмәтә билаваситә һа- зырлығы хидмәти вахт регламенти илә мұәјјән едилмиш саатларда апарылыр. О, тапшырығ (инструктаж) алынма- сына 30 дәгигә галмыш башлајыр вә ашағыдакылары еһти- ва едир:

- силаһларын, рабитә, мұшаһидә, јердәјишмә васитә- ләринин вә хүсуси васитәләрин алынмасы вә истифадәјә һа- зырланмасыны;

- нарјад әмәкдашларынын кејимлә тәһизатыны;

- шәраитин, хидмәтчәкмә саһәсинин (јеринин, мар- шрутунун), мұһафизә олуңан объектин хүсусијјәтләринин вә тә'лиматларын өјрәнилмәсини;

Эмәкдашларын хидмәтә вахтында вә кејфијјәтли һазырланмасына көрә мұһафизә нарјадынын башчысы (нөвбә башчысы) мәс'улијјәт дашыјыр. О, тапшырыг (инструктаж) аланадәк эмәкдашларын заһири көрүнүшүнү, кејим тәһи-затынын алынмасы вә онларын дүзкүн кејилмәсини, силаһ-ларын, рабитә, јердәјишмә васитәләринин вә хусуси васитә-ләрин тәтбигә һазырлығыны вә јарарлылығыны јохлама-лыдыр.

Оператив нөвбәтчи – көмрүк органынын даими һазырлығынын вә хидмәти фәалијјәтинин фәсиләсиз идарә олунмасынын, силаһларын, дөјүш сурсатлары вә хусуси ва-ситәләрин саламатлығынын тә'мин едилмәси үчүн нәзәрдә тутулмуш мұһафизә нарјадыдыр. О, оператив-нөвбәтчилик хидмәти эмәкдашларындан тә'јин едилир, ики долу күллә сандығы (магазинлә) силаһланыр, синәсинин сол тәрәфиндә мүәјјән олунмуш нүмунәли нишана малик олур.

Оператив нөвбәтчи Мұһафизә Дәстәсинин рәисинә табедир.

Оператив нөвбәтчи ашағыдакылары билмәлидир:

- табелијиндә олан мұһафизә бөлмәләринин дислока-сија јерләрини вә онларла әлагә сахлама гәјдасыны;

- көмрүк сәрһәдиндәки вә көмрүк органларынын әт-рафындакы шәраити;

- фөвгәл'адә һаллар јаранаркән көмрүк органынын һәрәкәт гәјдасыны;

- мұһафизә нарјадларынын хидмәтчәкмә саһәләринин (јерләрини, маршрутларыны) вә онларла әлагә сахлама гәј-дасыны;

- мүшаһидә алтында олан, еләчә дә көмрүк органы эмәкдашларына верилмиш силаһларын сајыны;

- көмрүк органынын нөвбәтчи автомашыныларынын вә дәниз (чај кәмиләринин) олмасыны вә онларын олдугла-ры јерләри;

- телевизија, электрон-оптик, сигнализасија систем-ләринин (комплексләринин) вә чиһазларынын вәзијјәтини;

- фактики һава дурумуну;

Нөвбәтчилијә башламаздан әввәл оператив нөвбәтчи вә онун көмәкчиси тә'јин олунмуш вахтда оператив нөвбәт-чилик хидмәти шө'бәсинин (групунун) рәисинин јанына ин-структаж үчүн кәлирләр.

Оператив нөвбэтчи нөвбэтчилијэ башлајаркән:

- оператив нөвбэтчилик хидмәти хәтти илә дахил олмуш шәраит барәдә мә'луматла таныш олмалы;

- дәрһал һәлл едилмәли олан мәсәләләри, Мүһафизә Дәстәсинин рәисинин вә онун мүавининин кәстәришләринин јеринә јетирилмәси үзрә көрүлмүш ишләрин нәтичәләрини, онларын јеринә јетирилмәсинә сонракы нәзарәтин тапшырылдығы шәхси дәгигләшдирмәли;

- нөвбәтчи автомашынларын вә дәниз (чај) кәмиләринин олмасыны вә техники вәзијјәтини, мүһафизә дәстәси рәисинин, онун мүавинләринин олдуғу јери вә онларла әлагә сахланмасы гәјдасыны ајдынлашдырмалы;

- оператив нөвбәтчинин көмәкчисинин хидмәтә һазырлығыны јохламалы, ону шәраит барәдә вә гәбул едилмиш гәрарлар барәдә мә'луматландырмалы;

- әвәз етдији оператив нөвбәтчидән ситаһлары, дөјүш сурсатларыны, оператив нәзарәт васитәләрини, хүсуси васитәләри сәјбасәј нөмрә учоту вә комплектдә олмасы үзрә гәбул етмәли;

- оператив нөвбәтчи көмәкчисиндән сәнәдләрин, телевизија, электрон-оптик, сигнализасија системләринин (комплексләринин) вә чиһазларын гәбулу барәдә мә'рузәни гәбул етмәлидир:

оператив нөвбәтчи нөвбәтчилијин тәрәфиндән гәбулу (тәһвили) барәдә оператив нөвбәтчилик хидмәтинин рәисинә мә'рузә едир.

Хидмәтчәкмә заманы оператив нөвбәтчи:

- шәраит барәдә мә'луматларын фасиләсиз топланмасыны һәјата кечирмәли;

- Мүһафизә Дәстәсинин рәисинә вә ја ону әвәз едән шәхсә, көмрүк сәрһәдиндәки бурахылыш мәнтәгәләриндә вә көмрүк инфраструктурунун диқәр објектләриндә ситаһлы мүнагишәләр барәдә, Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсиндә кәстәрилән гачагмалчылыг барәдә, көмрүк органлары әмәкдашларынын јоха чыхмасы, онларын јараланмасы вә ја һәлак олмасы барәдә, көмрүк органларынын автомашынларынын вә кәмиләринин гәза вә фәлакәтләри барәдә, ситаһ вә дөјүш сурсатларынын оғурланмасы (итмәси) һаллары, диқәр һадисәләр барәдә; һәмчинин көмрүк органлары әмәкдашларына гаршы вә ја онлар тә-

рафиндә төрәдилмиш һугагизидд һәрәкәтләр барәдә дәрһал мә'рузә етмәли;

- шәраитин мүрәккәбләшмәси заманы мүхтәлиф шәраит вариантлары үзрә һәрәкәт гәјдасына ујғун һәрәкәт етмәли;

- мүәјјән олунмуш вахтда табеликдә олан көмрүк органларынын оператив нөвбәтчиләриндән шәраит, оператив хидмәти фәалијјәтин нәтичәләри барәдә мә'рузәләри гәбул етмәли, онлары үмумиләшдирмәли вә Мүһафизә Дәстәсинин рәисинә вермәли;

- силаһлары, дөјүш сурсатларыны вә хусуси васитәләри мүәјјән олунмуш гәјдада гәбул етмәли (вермәли);

- иш вахтындан кәнар "тә'чили", "дәрһал тәгдим етмәли" гејдләри олан пакетләри, тә'чили телефонограм, телетајпограм, факслары вә дәрһал бахылмасыны тәләб едән дикәр сәнәдләри гәбул етмәли, онлар барәдә Мүһафизә Дәстәсинин рәисинә вә ону әвәз едән шәхсә мә'рузә етмәли вә алынмыш көстәришләрә ујғун һәрәкәт етмәли;

- мүлки мүдафиәнин мүхтәлиф дөјүш һазырлығы дәрәчәләринә кәтирилмә барәдә сигнал алдыгда сигналын доғрулуғуна әмин олмалы вә мүлки мүдафиәнин мүхтәлиф дөјүш һазырлығы дәрәчәләринә мүвафиг кечирилмәси заманы оператив нөвбәтчи вә онун көмәкчисинин һәрәкәт гәјдасы һаггында тә'лимата ујғун һәрәкәт етмәли;

- сәфәрбәрлијә даир билдириш алдыгда Мүһафизә Дәстәсинин рәисинә вә ја ону әвәз едән шәхсә дәрһал рапорт вермәли вә онун көстәришләринә ујғун һәрәкәт етмәли;

- Мүһафизә Дәстәси рәһбәрлијинин сәрәнчамларыны вахтында вә дәгиг өтүрмәлидир.

Патрул – көмрүк сәрһәдинин мүәјјән маршрут вә ја истигамәт үзрә мүһафизәси үчүн тә'јин едилән мүһафизә бөлмәсинин, көмрүк органынын дикәр оператив бөлмәләринин ики вә даһа артыг әмәкдашындан ибарәт мүһафизә нарјадыдыр. О, јерләрин мүәјинәси, көмрүк нәзарәти зонасы режиминә әмәл едилмәси, нәглијјат васитәләринин вә малларын мүәјјән олунмуш бурахылыш мәнтәгәләриндән кәнарда кечирилмәсинин гаршысынын алынмасы үзрә вәзифәләри јеринә јетирә биләр.

Патрул пијада гәјдада, автомашында, дәниз (чај) кәминдә вә башга нәглијјат васитәләриндә хидмәт чәкә биләр.

Гојулмуш тапшырыға эмэл едэрэк патрул көстәри-
иән маршрут вә ја истигамәт үзрә мүшаһидә үчүн әлвериш-
и олан бир мәнтәгәдән о бирисинә доғру һәрәкәт едә би-
иәр. Нөвбәтчи мәнтәгәјә ирәли чыхараг битишик (әтраф)
ерләри көздән кечирир вә көмрүк гәјдаларынын позулма-
ынын олмадығына әмин олага, һәрәкәтинә давам едир.

Көмрүк сәрһәдиндәки бурахылыш мәнтәгәләриндән
долајы кечмәјә имкан верән јоллардан кәнарда нәглијјатын
һәрәкәти үчүн јарарлы олан јоллар, чығырлар, јер саһәләри
хүсусилә диггәтлә нәзәрдән кечирилир.

Мүәјјән олунмуш бурахылыш мәнтәгәләриндән кә-
нарда һәрәкәт едән, һәмчинин шүбһә доғуран нәглијјат ва-
ситәләри ашкар едәркән патрул онлары сахлајыр, сәнәдлә-
рин јохланмасыны вә маллара бахыш кечирилмәсини һәјата
кечирир.

Нәглијјат васитәләринә, кечирилән маллара аид ла-
зыми гәјдада тәртиб олунмуш сәнәдләр олмадыгда, јахуд
онларын дүзкүнлүјүнә шүбһә јарандыгда, һәмчинин Азәр-
бајчан Республикасына кәтирилмәси (апарылмасы) гадаған
олунмуш маллар, јахуд да көмрүк гәјдаларынын позулмасы
әламәтләри ашкар едилдикдә, патрул бу чүр нәглијјат ва-
ситәләрини тутуб сахлајыр, онлары ән јахын көмрүк органы-
на кәтирир, патрулу көндәрмиш шәхсә мә'рузә едир вә онун
көстәриши илә һәрәкәт едир.

Дәнизин (сәрһәд чајынын, көлүнүн) саһили боју һә-
рәкәт едәркән патрул дајаз јерләрин, кечид јерләринин,
малларын үзән васитәләрдән башга нәглијјат васитәләринә
мүмкүн бошалтма-јүкләмә јерләринин мүәјинәсинә хүсу-
си диггәт јетирмәлидир.

Чај кәмисиндә фәалијјәт көстәрән патрул сәрһәд
чајынын, Азәрбајчан һиссәсиндә үзмә тәһлүкәсизлијини
көзләмәклә хидмәт чәкир. Бу заман кечә вахты су сәтһинин
динләнилмәси үчүн кәминин мүһәррики дөври олага
сөндүрүлә биләр.

Сахланылмыш кәминин мүәјинәси, бир гәјда олага,
о, саһилә јан алдыгдан сонра һәјата кечирилир. Мүстәсна
һалларда шүбһәли кәминин сахланмасы вә мүәјинәси үчүн
патрул онун бортуна чыхарыла биләр.

Зәрури олдугда көмрүк һүгүгпозмаларынын гаршы-
сынын алынмасы үчүн патрул саһилә чыха биләр.

Нəзарət мəнтэгəsi көмрүк сэрһəди боју көмрүк нəзарəти зонасынын вə дахили транзитин јохланмасы үчүн мұһафизə бөлмəсинин, көмрүк органынын дикəр бөлмэлəринин ики вə даһа артыг əмəkдашындан ибарət тə'јин олу-нан мұһафизə нарјадыдыр.

Нəзарət мəнтэгəsi автомобил јолларында, көмрүк нəзарəти зоналарына киришдə (чыхышда) вə Азəрбајчан Республикасынын көмрүк əразисинин дəринлијиндə гəјула билəр. О, мұстəгил шəкилдə вə ја ДЈП посту илə бир јердə јерлəшə билəр.

Мұстəгил шəкилдə јерлəшəркən нəзарət мəнтэгəсиндə ашағыдакылар олмалыдыр:

- јерлəри дəјишдирилən ашағыдакы хəбəрдарлыг нишанларына: “Диггəт (көмрүк органларынын нəзарət мəнтэгəsi). Сүр'əт саатда 10 км”, постдан һəр ики тəрəфдə 25 метр мəсафəдə – “Дајан! Көмрүк органларынын нəзарət мəнтэгəsi”.

- гырмызы фəнəрлə тəчһиз едилмиш јери дəјишдирилən шлагбаум;

- һəрəkəти низамлама васитəлəри;

- автонəглијјаты мəчбури дајандырма васитəлəри.

Нəзарət мəнтэгəsi ДЈП посту илə бир јердə јерлəширсə, автонəглијјатын сахланмасыны ДЈП əмəkдашлары һəјата кечирирлəр.

Хидмəтчəкмə јеринə кəлəрək, нарјад башчысы нарјад əмəkдашларына тапшырыглар верир. Бу заман о, ашағыдакылары мұəјјən едир:

- һəр бир əмəkдашын олдуғу јери;

- нəглијјат васитəлəри дајандырыларкən, онларын мұəјинəси вə сənəдлəрин јохланмасы заманы һəрəkəт гəјдасыны;

- нарјадын тəлəблəринə əмəl едилмəsi, мұғавимəт кəстəрилмəsi һалларында шəхси һəј'əтин һəрəkəтлəрини;

- хидмəтчəкмə заманы тəһлүкəсизлик тəдбирлəрини.

Сənəдлəрин јохланмасыны вə нəглијјат васитəлəринин мұəјинəсини, бир гəјда олараг, нарјадын башчысы һəјата кечирир.

Галан əмəkдашлар нəзарət мəнтэгəсини долајы јолла кечмəјə чəһд едən нəглијјат васитəлəрини ашкар етмək мəг-

эдилә јохланылан шәхсләрин давраһышыны вә әтраф јер-
әри мүшәһидә едирләр.

Һәр һансы бир көмрүк ғәјдасы позунтусу ашкар ет-
икдә, һарҗад һәглиҗат васитәләрини вә маллары тутуб сах-
таҗыр вә мүәҗҗән олуһмуш ғәјдада онлары әһ һахын көмрүк
органына вә ја ДИН органына кәтирир.

Нәзарәт мәнтәгәсини долаҗы јолла кечмәк истәјән
һәглиҗат васитәләри ашкар едилдикдә һарҗад башчысы
һарҗадын тәркибиндән әмәкдашларын бир һиссәсини авто-
машында онлары тутуб сахламағ үчүн аҗырыр.

Хидмәт чәкмә заманы нәзарәт мәнтәгәси өз һәрәкәт-
ләри илә мүәссисә, тәшкилат вә идарәләрин истәһсал-
гәсәррүфат фәалиҗәтинә манечилик төрәтмәмәлидир.

Сәјҗар чевик групп – көмрүк органындан хејли узагда
ерләшән рајонларда, бөлкәләрдә көмрүк ғәјдаларыны по-
занларын ахтарышы вә тутулмасы үчүн мүһафизә бөлмәлә-
ринин, көмрүк органынын диқәр оператив бөлмәләринин
иһи вә даһа чоһ әмәкдашындан тәшкил олуһмуш мүһафизә
һарҗадыдыр.

Сәјҗар чевик групп автомашында вә ја дәниз (чај) кә-
мисиндә көндәрилә биләр.

О, хидмәтчәкмә саһәсинин, бөлкәсинин хәритәси вә ја
схеми илә, компасла, е’тибарлы рабитә, мүшәһидә вә һәрә-
кәтин низамланмасы васитәләри илә, һәмчинин бүтүн хид-
мәтчәкмә дөврү үчүн әрзағ мәһсуллары илә (пулла) тә’мин
едилир.

Тапшырығы вә хидмәтчәкмә графикаһи аларағ сәјҗар
чевик группунун рәһбәри ашағыдакылары мүәҗҗән едир:

- һарҗад һеј’әтинин автомашында вә ја дәниз (чај) кә-
мисиндә јерләшмәсини;

- һарҗад тә’јин едилмиш бөлкәјә кәлиб чыхаркән вә
хидмәт чәкмә заманы мүшәһидә апарылма ғәјдасыны;

- һәглиҗат васитәләри дајандырыларкән, сәнәдләр
јохланаркән вә маллара бахыш кечириләркән әмәкдашла-
рын һәрәкәт ғәјдасыны;

- һарҗадын мүхтәлиф вәзијәтләрдә һәрәкәтләрини;

Тә’јин олуһмуш бөлкәјә, саһәјә кәләрәк, сәјҗар чевик
групп мүшәһидә апарылмасы, көмрүк ғәјдаларынын позул-
масында шүбһә доғуран һәглиҗат васитәләринин ашкар-

ланмасы вэ јохланмасы јолу илэ гојулмуш тапшырығы јеринэ јетирир.

Дэниз (чај) кэмисиндэ кэндэрилмиш мобил оператив групп шүбһэли үзэн васитэлэрэ бахыш кечирилмэси јолу илэ көмрүк гаждаларыны позанларын ахтарышыны апарыр. Бу заман үзэн васитэлэрдэн малларын бошалдылмасы мүмкүн олан саһэлэрэ (јерлэрэ) хүсуси диггэт јетирилир.

Пусгу – өнчэдэн алынмыш мә'луматлара көрө нэглијјат васитэлэринин вэ малларын тутулмасы вэ көмрүк нэзарэти кечирилмэси үчүн мүһафизэ бөлмэлэринин, көмрүк органынын диқэр бөлмэлэринин эмэкдашларындан тэ'јин едилэн ики вэ даһа чох шэхсдэн ибарэт мүһафизэ нарјадыдыр.

Пусгуја мүһафизэ бөлмэсинин вэ көмрүк органынын диқэр бөлмэлэринин эн һазырлыглы, көмрүк сэрһэдиндэ практики хидмэтчэкмэ тэчрүбэси олан эмэкдашлары тэ'јин едилирлэр.

Пусгу нэглијјат васитэлэринин һәрэкэтинин еһтимал олунан маршрутунда онун јерлэшмэсинин кизлилији тэ'мин едилэн вэ јанындан өтүб кечилмэси мүмкүн олмајан јердэ тәшкил едилир.

Хидмэтчэкмэ јеринэ кэлэрэк нарјад рәиси бунлары мүэјјән едир:

- һәр бир эмэкдашын, автомашынын вэ нэглијјаты мәчбури дајандырма васитәси гурғусунун дајанаचाғы јерлэри;

- јол вэ она битишиқ јерлэрин мүшаһидэ олунмасы гаждасыны;

- нэглијјат васитәси дајандырыларкән, она бахыш кечириләркән вэ сәнэдлэр јохланаркән нарјадын һәрэкэт гаждасыны;

- нэглијјат васитәси пусгу јерлэшдији јери јарыб кечмә чәһди етдикдә, јахалананлар силаһлы мүгавимәт көстәрдикдә нарјадын һәрэкәтләрини;

- гаршылыглы фәалијјәт сигналларыны.

Сечилмиш јердә дајанаараг вэ маскаланаараг, пусгу һеч бир шејлэ өзүнү бүрузә вермир.

Нарјадын эмэкдашлары әтрафы мүшаһидэ едир вэ динләјирлэр.

Нэглијјат васитәси пусгу гурулмуш јерә јахынлашаркән тә'јин едилмиш эмэкдашлар һәрәкәти ибарәт

элэри илэ онун дајандырылмасыны, сэнэдлэрин јохланма-
ыны вэ бахышы һәјата кечириллэр, галанлары автонэг-
ијјатын мәчбури дајандырылмасы васитәсини һәрәкәтә кә-
ирмәјә һазыр вәзијјәтдә олурулар вэ нәглијјат васитәсини
ајандыран эмәкдашлары архадан горујурлар.

Нарјадын дајандырма барәдә тәләблэри јеринә јети-
илмәдикдә автонәглијјатын мәчбури дајандырма васитәси
әрәкәтә кәтирилир. Нәглијјат васитәләринин мәчбури да-
андырылмасы үчүн силаһ Азәрбајчан Республикасы Көм-
үк Мәчәлләсинин 421-чи маддәсилә тәсдиг едилмиш
тәлимата ујғун олараг тәтбиг едилир. Нәглијјат васитәси
тусгу гурулан јери јарыб кечәркән нарјад башчысы дәрһал
нарјады көндәрмиш шәхсә мә'рузә едир, гаршылыгы фәа-
ијјәтдә олан көмрүк органы, сәрһәд гошунлары вэ ДЈП
нарјадларыны мә'луматландырыр.

Верилмиш тапшырыг јеринә јетириләнәдәк, мүәјјән
олунмуш вахт битәнәдәк вә ја көмрүк органы рәисинин әм-
и јеринә јетириләнәдәк пусгу хидмәт чәкир.

Хидмәтчәкмә кедишиндә тутулуб сахланмыш нәг-
ијјат васитәлэри вэ маллар нарјад тәрәфиндән ән јахын
көмрүк органына кәтирилир.

Објектин горунмасы – көмрүк инфраструктурунун
мүһафизәси үчүн мүһафизә бөлмәсинин бир вә ја даһа чох
эмәкдашындан тәшкил едилмиш мүһафизә нарјадыдыр.

Бир гәјда олараг, “објектин горунмасы” мүһафизә
нарјады нөвбә башчысынын башчылыг етдији нөвбә тәр-
кибиндә гојулмуш тапшырыгы јеринә јетирир.

Нарјад башчысы тә'јин едилмиш вахтда вә мүәјјән
олунмуш кејим формасында мүһафизә олунан објектләр
үзрә нөвбә дәјишмәсинә кәлмәли, зәрури фәрди мүдафиә,
рабитә (сигнализасија) васитәләрини, лазым кәлдикдә исә
силаһ вә дөјүш сурсатларыны алмалы, горунан објектин
хүсусијјәтләрини вә хидмәтчәкмә үзрә тәлиматы өјрәнмә-
лидир.

Хидмәтә башлајаркән горунан објектләрдә нарјадла-
рын нөвбә дәјишмәси јени вә дәјишилән нөвбә рәисләринин
рәһбәрлији алтында һәјата кечирилир; сонралар о, мүстә-
гил сурәтдә, нөвбә рәиси тәрәфиндән мүәјјән олунмуш бу-
рахылыш вә керижә чағырма графикаһа ујғун һәјата кечи-
рилир.

Мүһафизэ олунан объектэ кэлэрэк, јени нарјад ону гәбул едир: ишыгланманын, чәпәрләмәнин, гапыларын (дарвазаларын) сазлыгыны, анбарларын пәнчәрәләринин, бармаглыгыларынын вә диварларын вәзијјәтини, гыфыллар, гәјтанлар, мөһүрләрин (пломбларын) олмасыны, вәзијјәтини вә гәлибләрә (басгылара) ујғунлуғуну, һабелә мүһафизә, рабитә (сигнализасија) вә јанғынсөндүрмәнин техники васитәләринин мөвчудлуғуну вә вәзијјәтини јохлајыр.

Нарјад тапшырылмыш объектин мүһафизәси үчүн гојулмуш тапшырығы нарјадын һәрәкәт схеминдә көстәрилән маршрут үзрә онун әтрафында кәзмә, тәһһиз едилмиш (әлверишли) јерләрдән мүшаһидә вә динләмә јолу илә јеринә јетирир.

Нарјадын әмәкдашлары хидмәтчәкмә заманы:

- объекти сајыглыгла горумалы вә дәјанәтлә мүдафиә етмәли;

- дәјишиләнәдәк вә ја чыхарыланадәк объекти тәрк етмәмәли;

- һәрәкәт маршрутуна чидди әмәл етмәли, объекти вә она јахынлашма јерләрини дигтәтлә мүшаһидә етмәли;

- нөвбә рәиси илә рабитә сигналларыны (гајдасыны) билмәли вә ја объектдә вә ја онун јахынлығында гајда позунтулары барәдә она дәрһал мә'рузә етмәли;

- объектә сохулмаға чәһд едән кәнар шәхсләри тутуб сахламалы вә онлар барәдә нөвбә рәисләринә мә'рузә етмәли;

- силаһы даима тәтбигә һазыр вәзијјәтдә сахламалы;

- объектдә олан јанғынсөндүрмә васитәләрини тәтбиг етмәји бачармалыдыр.

Вәзифәли шәхсләрин мүһафизәси – көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин физики мүһафизәси үчүн мүһафизә бөлмәсинин бир вә даһа чох әмәкдашындан тәшкил едилмиш көмрүк мүһафизәси нарјадыдыр.

“Вәзифәли шәхсләрин мүһафизәси” нарјадына профессионал, физики вә мә'нәви-психоложи чәһәтдән ән јүксәк һазырлығы олан, мүхтәлиф силаһлара вә әлбәјаха дөјүш фәндләринә мүкәммәл јијәләнмиш әмәкдашлар тә'јин едилир.

Вәзифәли шәхсин мүһафизәси үзрә нарјадын һәрәкәтләри шәраитдән асылы олараг кизли вә ја нүмајишкәрәнә һәјата кечирилә биләр.

Мүһафизэ олунан вэзифэли шәхс иш јериндән (јашајыш јериндән) кәнарда олдугда нарјад башчысы онун билаваситә јахынлығында олмалыдыр. Нарјадын галан һеј'әти көстәрилән секторларда мүшаһидә апармаг вә ола биләчәк басгыны дәф етмәк үчүн әлверишли јерләрдә дајаныр.

Нарјад эмәкдашлары мүһафизэ олунан вэзифэли шәхсә басгыны дәфә даима һазыр олмалыдырлар. Басгын дәф едиләркән, јаранан шәраитдән асылы олараг физики күч, хүсуси васитәләр вә Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 58-чи фәслинин мүддәаларына ујғун олараг силаһ тәтбиг едәрәк гәтијјәтли һәрәкәт етмәлидирләр.

Вэзифэли шәхсләрин мүһафизәси үзрә нарјад эмәкдашларынын һәрәкәтләринин конкрет гәјдасы јаранан конкрет вэзијјәти вә јерли шәраити нәзәрә алмагла һазырланан хүсуси тәлиматла мүјјән едилир.

Режимин тә'мини – көмрүк нәзарәти зонасы режиминин вә эмәкдашларын ишинин тәһлүкәсизлијинин тә'мин едилмәси үчүн мүһафизә бөлмәсинин ики вә даһа чох эмәкдашындан тәшкил олунмуш мүһафизә нарјадыдыр.

Нарјад, сәрһәдләри, көмрүк нәзарәти вә көмрүк рәсмиләшдирилмәси јерләри, гәјдапозанларын күман едилән сохулма вә ја јарыб кечмә истигамәтләри көстәрилмәклә көмрүк нәзарәти зонасынын схеми илә тә'мин едилир.

Хидмәтчәкмә заманы нарјадын эмәкдашлары һәм көмрүк нәзарәти зоналарында, һәм дә онларын харичи сәрһәдләриндә, мүшаһидәапарма, көмрүк гәјдаларыны позанлары јохлама вә көмрүк нәзарәти вә көмрүк рәсмиләшдирилмәси апаран эмәкдашлара гаршы ола биләчәк һүгугазидд һәрәкәтләрин гаршысынын алынмасы үчүн әлверишли олан јерләрдә дајана биләр.

Бу заман нарјадын һәрәкәтләри нүмајишкәранә вә ја онун ајры-ајры эмәкдашлары маллара вә нәглијјат васитәләринә көмрүк нәзарәтини вә ја онларын көмрүк рәсмиләшдирилмәсини һәјата кечирән вэзифэли шәхсләр кими чыхыш етдикдә исә кизли олмалыдыр.

Көмрүк мүшајиәти – көмрүк ганунверичилијинин тәләбләринә эмәл едилмәклә малларын, нәглијјат васитәләринин вә онлара аид сәнәдләрин чатдырылмасыны тә'мин ет-

мәк үчүн мұһафизә бөлмәсинин ики вә ја даһа чох әмәкдашындан тәшкил олуңмуш мұһафизә нарјадыдыр.

Маллар нәглијјат васитәләринин пломбланмамыш вә мөһүрләнмәмиш жүк бөлмәләриндә вә ја көмрүк пломблары вә мөһүрләри илә чатдырыла биләр.

Бир гәјда олараг, 10 нәглијјат васитәсиндән артыг олмајан мұшајиәт автомашынлары карванын (колонун) башында вә архасында кедир. Онларын сајы даһа чох олдуғда, карванын ортасында кедән әлавә мұшајиәт автомашыны ајрылып, јахуд да нарјад әмәкдашларынын бир һиссәси карванын ортасында кедән мұшајиәт олуңан нәглијјат васитәләриндә јерләшдирилир.

Мұшајиәт автомашынлары арасында (мұшајиәт олуңан нәглијјат васитәләриндә олан әмәкдашлар арасында) радиорабитә тәшкил едилир.

Радиорабитә гурмаг имканы олмадығда, нарјад әмәкдашларынын, онлара аид һиссәдә исә нәглијјат васитәләринин сүрүчүләринин нәзәринә чатдырылан идарәетмә вә гаршылығлы фәалијјәт сигналлары мүйјән едилир.

Нәглијјат васитәсинин хараб олмасы, гәзаја уғрамаһы заманы, көзләнилмәз вәзијјәтләр јаранаркән карван тә’мир гуртаранадәк вә ја маллар башга нәглијјат васитәләринә бошалдылыб жүкләнәнәдәк карван дајаныр. Баш вермиш һадисәјә даир ишин һаллары, малларын вәзијјәти вә сонракы көмрүк нәзарәти вә рәсмиләшдирилмәси үчүн мә’луматлар көстәрилмәклә ихтијари формада акт тәртиб олуңур. Акт нарјад башчыһы, даһыјычы (малы мұшајиәт едән шәхс) вә һадисәни көрән дикәр шәхсләр тәрәфиндән имзаланыр. Маллар бошалдылыб жүкләндикдә актда јени нәглијјат васитәси барәдә мә’луматлар көстәрилир.

Дашынмалар заманы чинајәт ишләринин, мадди сүбүтларын вә дәјәрләрин мұһафизәси – дашынмалар заманы чинајәт ишләринин, мадди сүбүтларын, дәјәрләрин вә пул вәсаитләринин физики мұһафизәси вә мұдафиәси үчүн мұһафизә бөлмәсинин ики вә даһа чох әмәкдашындан тәшкил олуңмуш мұһафизә нарјадыдыр.

Дашынма, бир гәјда олараг, көмрүк органында мұһафизә бөлмәләри тәрәфиндән һазырланан вә даһили ишләр органлары илә разылашдырылан мүйјән маршрутлар үзрә автомобилдә һәјата кечирилир. Ләминіоп (сү) нәг-

лијјаты илэ дашынмаја мүстэсна һалларда, автомобиллэ дашынма мүмкүн вэ ја мәгсэдэүјҕун олмадыгда, јалныз ажрыча купедэ (кајутда) јол верилир.

Чинајэт ишлэринин, мадди сүбутларын, дэјэрлэрин вэ пул вэсаитлэринин дашынмасы үчүн ичтимаи нэглијјатдан вэ шәһәрәтрафы гатарлардан истифадэ олунмасы гадағандыр.

Һәрәкәт јалныз автомобилин бүтүн гапы вэ пәнчәрәллери килидлэниб бағландыгдан сонра башлајыр.

Маршрут нэглијјатла долу олдугда, һәрәкәт үчүн башга манеэләр јарандыгда, еһтијат маршрута чыхмаг үчүн тәдбирләр көрүлүр.

Мүһафизэ олунан сәнәдләри вэ дэјэрләри әлә кечирмәк чәһди олдугда, нарјад әмәкдашлары гәтијјәтлэ вэ чүр'әтлэ һәрәкәт едирләр, шәраитә ујҕун олараг ганунверичиликдә нәзәрдә тутулмуш гајдада бүтүн горума вэ мүдафиэ васитәлэрини тәтбиг едирләр.

Көмрүк конвоју (кешији) – мүвәггәти сахлама тәчридханаларына (МСТ) кәтирдикләри заман инзибати гајдада сахланмыш, гачагмалчылыг төрәдилмәсиндә шүбһәли шәхсләрин силаһлы мүшајиәти үчүн мүһафизэ бөлмәсинин ики вэ даһа чох әмәкдашындан тәшкил едилән мүһафизэ нарјадыдыр.

Инзибати гајдада сахланмыш шәхсләрин миник автомобилләриндә, ачыг вэ ја гапалы автонэглијјатда, чај вэ ја дәниз кәмиләриндә, сәрнишин гатарларынын вагонларында дашынма мүстэсна һалларда күчләндирилмиш конвој тәрәфиндән вэ јалныз мүһафизэ органы рәисинин ичазәси илэ һәјата кечирилир.

Тутулмуш шәхсләрин шәһәрәтрафы гатарларда вэ ичтимаи нэглијјатда конвојла апарылмасы гәти гадағандыр.

Силаһын һансы вәзијјәтдә сахланмасыны конвој рәиси мүәјјән едир. Ону “чијнинә ал” вәзијјәтиндә сахламаг гадағандыр.

Һәр бир конвојчуда фәрди сарғы пакети олмалыдыр. Конвој рабитә васитәләри, тибби аптекә, зәрури мигдарда гандалларла вэ ја әл-ајағы бағлама васитәләри илэ, дәмирјолла конвојла мүшајиәт заманы исә бундан әлавә вагон гапыларынын ачылмасы (бағланмасы) үчүн ачарларла тә'мин едилир.

Конвоја хидмэтчэкмэдэн јајынма, инзибати гайдада сахланмыш шэхслэрлэ сөһбэтлэрэ киришмэ (конвојла мүшајет заманы һэрэкэт вэ давраныш гайдаларына риајет-етмэ гайдасы барэдэ көстөришлэр истисна едилмэклэ, инзибати гайдада сахланмыш шэхслэрдэн һэр һансы бир шеји, кағызы, эрзагы гәбул етмэк вэ онлара һэр һансы бир шеји, кағыз вэ эрзагы вермэк, онларын мәктубларыны көндөрмэк, һэрэкэт маршрутуну вэ онун сон мәнтәгәсини фаш етмэк гадағандыр.

Бурахылыш вэ объектдахили режимин тә'мини бурахылыш вэ объектдахили режимин тә'мини үзрә вәзифәләрини јеринә јетирән мүһафизә бөлмәсинин бир вэ даһа чох әмәкдашындан тәшкил едилмиш мүһафизә нарјадыдыр.

Нарјад әмәкдашларын, хидмәти персоналын вэ кәлиб-көдән шэхсләрин мүәјјән олунмуш сәнәдләр үзрә мүһафизә олунан объектә кечмәсинә нәглијјат васитәләринин кириб-чыхмасына, әмлакын кәтирилиб-апарылмасына, объект дахилиндәки мадди дөјәрләрин вэ сәнәдләрин саламатлығына нәзарәт едир.

Нарјадын хидмәт чәкдији јер (бина) килидлә бағланан, маса илә, кабинетләрин ачарлары олан сөјфлә (шкафла), стулларла, радио говшағы илә, техники мүһафизә, сигнализасија вэ телевизион мүшаһидә васитәләринин стасионар һиссәси илә тә'мин едилир. Әмәкдашларын вэ кәлиб-көдән шэхсләрин бурахылыш јерләри турникетлә тәһиз едилир.

Нарјадда ашағыдакы сәнәдләр олмалыдыр:

- хидмәтчәкмә үзрә тә'лимаг;
- объектләрин мүһафизәси үчүн гәбулу вэ тәһвили китабы;
- объектдә иш вахтынын регламенти;
- јанғын тәһлүкәсизлији тәдбирләри үзрә тә'лимаг;
- мүһафизә, мүшаһидә вэ сигнализасијанын техники васитәләринин тәтбиги вэ истисмары гайдасы һаггында тә'лимаг;
- вәзифәли шэхсләрин хидмәти телефонларынын сиаһысы;
- сәнәдләр вэ әмлакын сиаһысы;
- нөвбәтчилијин тәһвил-тәслим китабы;

- объектін эразисинэ киришэ вэ эмлакын апарылмасына (чыхарылмасына) ичазэ вермэк һугугу олан шэхслэрин сијаһысы, һәмчинин онларын имзаларынын нүмунэлэри;

- шэхслэрэ кириш (чыхыш), нэглијјата кириш (чы-хыш) вэ эмлакын кэтирилмэси (апарылмасы) һугугу верэн сәнэдлэрин нүмунэлэри;

- кабинетлэрин ачарларынын верилмэси китабы;

- мұһафизэнин техники васитэлэриндэн дахил олан сигналларын учоту китабы.

Нэзарэт-мұһафизэ групу – мұһафизэ вэ сигнализаси-янын техники васитэлэриндэн истифадэ етмэклэ көмрүк инфраструктуру объектлэринин мұһафизэси үчүн тэјин едилэн мұһафизэ бөлмэсинин үч вэ даһа чох эмэкдашындан ибарэт мұһафизэ наждадыдыр.

Мұһафизэ олунан объектлэр бир-бириндэн, һәмчинин хидмэтчэкмэ јериндэн хејли узагда јерлэшдији һалда нэ-зарэт-мұһафизэ группунун тэркибинэ автомобили олан сүрүчү дахил едилир.

Нэзарэт-мұһафизэ групу ашағыдакыларын олмасы нэзардэ тутулан хүсуси бинада (отагда) хидмэт чэкир:

- мұһафизэ вэ сигнализасијанын техники васитэлэри-нин стационар һиссэси олан пулт;

- рабитэ васитэлэри (телефон вэ с.);

- сәнэдлэшмэ үчүн стенд;

- истираһэт үчүн јер;

- јемэк гыздырмаг үчүн плитэ вэ сојудучу;

- еһтијат группунун динчэлмэси үчүн тахталар;

- дэрман гутусу;

- гэза ишыгландырычысы;

- пост кејими үчүн шкаф.

Нэзарэт-мұһафизэ групу тэрэфиндэн хидмэт чэкил-мэси нөвбэтчи операторун мұһафизэнин техники васитэлэ-ринин сигналларыны гэбул едэн апаратлара фасилэсиз нэ-зарэтиндэн, теле- вэ электрон-оптик апаратлардан истифа-дэ етмэклэ мұшаһидэ апармагдан, мұһафизэ олунан объект-лэрин еһтијат групу тэрэфиндэн дөври јохланмасындан вэ онун мұһафизэ вэ сигнализасијанын техники васитэлэринин көзлэнилмэдэн (ичазэсиз) ишэ дүшмэси һалында һэрэкэтлэ-рэ даими һазырлығындан ибарэтдир.

7.5. МҮҲАФИЗЭ БӨЛМЭЛЭРИНИН ИДАРЭ ЕДИЛМЭСИ

Мүһафизэ бөлмэлэринин идарэ едилмэси – көмрүк органлары вэ мүһафизэ шө'бэлэри рэислэринин мүһафизэ бөлмэлэринин даима һазыр вэзијјәтдә сахланмасы, онлар тәрәфиндән гојулмуш вэзифэләр јеринә јетириләркән онлара рәһбәрлик едилмэси үзрә мәгсәдәујғун фәалијјәтиндән ибарәтдир.

Бөлмэлэрин идарэ олунмасына ашағыдакылар дахилдир:

- шәраитә даир мә'луматларын даим әлдә едилмэси, топланмасы, өјрәнилмэси вэ үмумиләшдирилмэси;
- гәрарларын гәбулу;
- оператив-хидмәти һәрәкәтләрин планлашдырылмасы;
- табеликдә оланлара тапшырыглар верилмэси;
- фасиләсиз гаршылыглы фәалијјәтин тәшкили вэ давам етдирилмэси;
- мүһафизэ бөлмэлэринин гојулмуш вэзифэләрин јеринә јетирилмәсинә һазырланмасы;
- тәрбијә иши вэ мадди-техники тә'минат үзрә тәдбирләрин тәшкили вэ һәјата кечирилмэси;
- идарәтмәнин тәшкили;
- хидмәти вэзифэләрини јеринә јетирәркән мүһафизэ бөлмэләрини билаваситә идарәетмә;
- табеликдә оланлара нәзарәт едилмэси вэ јардым көстәрилмэси;
- ганунверичилијә риајәт едилмәсинин тә'мин олунмасы.

7.5.1. МҮҲАФИЗЭ БӨЛМӘСИНИН ТӘ'ЈИНАТЫ ВЭ ӘСАС ВЭЗИФЭЛӘРИ

Мүһафизэ бөлмәси көмрүк сәрһәдинин мүһафизәси вэ көмрүк мүһафизәсинә тапшырылмыш диқәр вэзифэләрин јеринә јетирилмәси үзрә хидмәти һәрәкәтләрин вахтында вэ кејфијјәтли тәшкили, гојулмуш вэзифэләри јеринә јетирәркән көмрүк мүһафизәси бөлмәләри гәтијјәтли вэ фасиләсиз идарә олунмасы үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Мүһафизә бөлмәсинин әсас вәзифәләри бунлардыр:

- мүһафизә бөлмәсинин хидмәти вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә даим һазыр вәзијјәтдә сахланмасы үзрә тәдбирләрин һәјата кечирилмәси;

- көмрүк сәрһәдиндә, көмрүк органлары вә онларын вәзифәли шәхсләри әтрафында шәраитә даир мәлуматларын фәсиләсиз топланмасы, тәһлили вә үмумиләшдирилмәси;

- гәрарлар гәбул етмәк үчүн Мүһафизә Дәстәсинин рәисинә лазым олан оператив-тактики һесабламаларын вә тәклифләрин һазырланмасы;

- гәрарын рәсмиләшдирилмәси, хидмәти һәрәкәтләрин планлашдырылмасы вә тапшырыгларын табеликдә оланлара вахтында чатдырылмасы;

- сәләһијјәтләри даһилиндә көмрүк органынын диқәр бөлмәләри илә, сәрһәд гошунларынын бирләшмәләри, һиссәләри вә бөлмәләри илә, Азәрбајчан Республикасы ДИН-ин, диқәр назирликләрин әрази органлары илә гаршылыглы фәалијјәтин тәшкили вә сахланмасы;

- оператив-нөвбәтчилик хидмәтинин тәшкили вә она рәһбәрлик;

- дөјүш һазырлығынын планлашдырылмасы вә тәшкили;

- оператив-техники тәминат үзрә тәдбирләрин планлашдырылмасы вә һәјата кечирилмәси;

- мүһафизә бөлмәсиндә хидмәти һәрәкәтләринин мадди-техники тәминатынын тәшкилиндә иштирак етмәк;

- мүһафизә бөлмәсинин хидмәт интизамынын мөһкәмләндирилмәси үзрә тәдбирләр кечирилмәси;

- гојулмуш вәзифәләрин јеринә јетирилмәсиндә мүһафизә бөлмәсиндә нәзарәт вә практики јардым көстәрилмәси.

Јаранан шәраитдән, тәшкилати гурулушундан вә сәј тәркибиндән асылы олараг мүһафизә бөлмәсинә башга вәзифәләр дә тапшырыла биләр.

7.5.2. МҮҲАФИЗЭ БӨЛМЭСИНИН ИШИНИН ТЭШКИЛИ

Мүһафизэ бөлмәсинин иши үмуми идарәетмә принципләри үзәриндә гурулур вә перспектив (иллик) вә чари (рүблүк) планлара әсасән һәјата кечирилир.

Мүһафизэ бөлмәсинин ишинин тәшкили гәрарларын вахтында гәбулуну, там вә кәјфијјәтли планлашдырманы, табеликдә оланлара верилмиш вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә һазырлашма үчүн мүмкүн гәдәр чох вахт верилмәсини, шәраитин дәјишмәсинә чәлд реаксија верилмәсини, гүввә вә вәсаитләрин ән сәмәрәли тәтбигини, көмрүк органынын дикәр бөлмәләринин фәалијјәти илә јүксәк ујғунлашдырманы тәмин етмәлидир.

7.6. СИЛАҢ ВӘ ХҮСУСИ ВАСИТӘЛӘРИН ТӘТБИГИ

7.6.1. ОДЛУ СИЛАҢЫН ТӘТБИГИ

Одлу силаһ Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән сон тәдбир олараг ашағыдакы мәгсәдләр үчүн тәтбиг едилир:

- һәјатлары вә сағламлыглары тәһлүкәјә мәруз галдыгда Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын әмәкдашларына басгынын дәф едилмәси;

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин одлу силаһыны әлә кечирмәк чәһдинин гаршысынын алынмасы (Азәрбајчан Республикасы көмрүк органы әмәкдашы тәрәфиндән јахаланан шәхсин һәмин әмәкдашын көстәрдији мәсафәни гысалтма јолу илә одлу силаһа јахынлашмаг вә ја бу чүр силаһа тохунмаг чәһди һәмин силаһы әлә кечирмәјә чанатма кими гијмәтләндирилир вә әмәлијјата силаһы тәтбиг етмәк һүгугу верир);

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларына мәхсус олан вә ја онлар тәрәфиндән истифадә олуна биналара, тикилиләрә, гурғулара вә нәглијјат васитәләринә,

көмрүк нөзарэти алтында олан маллара вә нәглијјат васигәләринә групп шәклиндә вә ја силаһлы басгынын дәф олунмасы үчүн, әкәр басгынын гаршысынын алынмасынын башга тәдбирләри нәтичәсиз галмышдырса;

- силаһлы мүғавимәт көстәрән шәхсин, һәмчинин силаһын тәһвил верилмәсинә даир гануни тәләбләри јејинә јетирмәкдән имтина етмиш силаһлы шәхсин тутулмасы.

Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органлары әмәкдашларынын һәјаты вә сағламлығы үчүн тәһлүкә јарадан силаһлы групп шәклиндә вә ја диқәр басгын, силаһлы мүғавимәт көстәрмәләри һалларындан башга, гадынлара, ашқар әлиллиқ әләмәтләри оланлара вә азјашлылара гаршы, һәмнинин силаһын тәтбиги нәтичәсиндә кәнар шәхсләр зәрәр чәкә биләрсә, инсанларын чохла топлашдығы јерләрдә одлу силаһын тәтбиги гадағандыр.

7.6.2. ХҮСУСИ ВАСИТӘЛӘРИН ТӘТБИГИ

Хүсуси васитәләр хәбәрдаредичи гејри-зоракы үсулларын истифадә олундуғу вә арзу олунан нәтичәләри вермәдији һалларда ашағыдакылар үчүн тәтбиг едилир:

- Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органларынын әмәкдашларына вә ја башга шәхсләрә басгынын дәф олунмасы;

- Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органларына мәхсус вә ја онлар тәрәфиндән истифадә олунан биналара, отағлара, тикилиләрә, гурғулара вә нәглијјат васитәләринә, көмрүк нөзарэти алтында олан маллара вә нәглијјат васигәләринә басгынын дәф олунмасы, еләчә дә һәмин объектләр гутулдуғу һалда онларын азад олунмасы;

- һүгугпозан шәхсләр табе олмадыгда мүғавимәт көстәрдикдә, диқәр һүгуга зидд һәрәкәтләр етдикдә, јахуд әтрафындакылара вә ја өзүнә зијан вурмағ еһтимапы оларса, онларын сахланмасы вә Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органларынын хидмәти биналарына кәгирилмәси;

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә көстәрилән физики мүгавимәтин гаршысынын алынмасы;

- сүрүчүсү Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин дајанма барәдә тәләбини јеринә јетирмәсилә нәглијјат васитәсинин дајандырылмасы;

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә һәвалә едилмиш вәзифәләрин һәјата кечирилмәсинә гәсдән манечилик төрәдилмәсинин диқәр һалларында, о чүмләдән:

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләринин силаһыны әлә кечирмәк чәһдинин гаршысынын алынмасы;

- Азәрбајчан Республикасы көмрүк органлары әмәкдашлары ичәрисиндән вә онларын аилә үзвләриндән олан кировларын азад едилмәси;

- Силаһлы мүгавимәт көстәрән шәхси, һәмчинин силаһы тәһвил вермәк барәдә гануни тәләби јеринә јетирмәкдән имтина етмиш шәхсин јахаланмасы;

- һәјата, сағламлыға вә ја әмлака гаршы чинајәт төрәтмә заманы јохланмыш вә арадан чыхмаға чалышан шәхсин јахаланмасы;

- күтләви иғтишашларын вә көмрүк нәзарәти зонасы режимини позан груп шәклиндә һәрәкәтләрин гаршысынын алынмасы;

- инзибати гәјдада сахланмыш шәхсләрин гачмағ, һабелә бу шәхсләрин зоракылыгла азад едилмәси чәһдләринин гаршысынын алынмасы.

Хүсуи васитәләри тәтбиг етмәздән әввәл, онун тәтбигиндә кечикмә Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсинин һәјат вә сағламлығы үчүн биләваситә тәһлүкә јаратдығы, диқәр ағыр нәтичәләрә сәбәб ола биләчәји һаллар вә ја јаранмыш шәраитдә хәбәрдарлыг етмәнин јерсиз вә мүмкүнсүз олдуғу диқәр һаллар истисна олмагла, өз тәләбләринин јеринә јетирилмәси үчүн кифәјәт гәдәр вахт верәрәк, онлары тәтбиг етмә нијјәти барәдә хәбәрдарлыг едилмәлидир.

Силаһлы мугавимәт көстәрәнләри, инсанларын һәјат
вә сағламлығына, көмрүк нәзарәти алтында олан малларын
вә нәглијјат васитәләринин тохунулмазлығы үчүн тәһлүкә
төрәдән дәстә шәклиндә вә дикәр басгын һалларындан баш-
га, көрүлән һамиләлик әләмәтләри олан гадынлара, ашкар
әлиллик әләмәтләри олан шәхсләрә вә азјашлылара гаршы
хүсуси васитәләрин тәтбиги гадағандыр

ӨЛӨВӨЛӨР

1950/1/15

Азәрбајҹан Республикасы ДКК үзрә
1088 сәјлы "19" декабр 1997-чи ил
тарихли әмри илә тәсдиг едилмиш-
дир

**Процессуал сәнәдләрин формаларынын тәсдиг едилмәси
һаггында**

АЗӘРБАЈҹАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛӘТ КӨМРҮК КОМИТӘСИ

(көмрүк органынын ады)

Һара _____

Кимә _____

Сәнәдләрин тәгдим едилмәси һаггында

Т Ә Л Ә Б Н А М Ә

“ _____ ” 199 ил

(тәртиб едилдиҹи јер)

_____ тәрәфиндән

(көмрүк органынын ады)

_____ (мүәјҹән едилибсә, көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улијҹәт

_____ чәлб едилән шәхс һаггында мә`лумат)

_____ барәсиндә _____ сәјлы көмрүк
гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат
(бахылма) апарылып.

Азәрбајҹан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин
332-чи маддәсинә әсасән иш үзрә ичраат (бахылма) үчүн зә-
рури олан ашағыдакы сәнәдләри беш күн мүддәтиндә

_____ (көмрүк органынын ады вә унваны, јахуд кимә верилмәлидирсә һәмин

_____ шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады)

_____ көндөрмәжинизи (вермәжинизи) хаһиш едирәм:

Сәнәдләрин әсли вә јахуд көмрүк органы вәзифәли шәхсинин разылығы илә лазыми гәјдада тәсдиғ олунмуш сурәтләри вә ја онлардан чыхарыш тәғдим олунур.

Бу тәләбин ичра едилмәмәси көстәрилән сәнәдләрин мәчбури көтүрүлмәсинә, һәмчинин Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинә ујғун мәс`улијјәтә сәбәб ола биләр.

(көмрүк органы сәнәди тәләб едән шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады)

(имзасы)

АЗƏРБАЙҖАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛƏТ КӨМРҮК КОМИТƏСИ

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында _____ сәјлы иш
үзрә

Г Ə Р А Р

“ ” _____ 199 ил

(ишә бахылма јери)

(көмрүк органы, гәрар чыхаран вәзифәли шәхсин вәзифәси, сојады, ады,

атасынын ады)

(муәјјән едилшбә көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мäs'улијјәтә чәлб едилән шәхс

барәсиндә

һаггында мә'лумат)

көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында _____ сәј-
лы ишин материалларыны нәзәрдән кечириб

МҮƏЈЈƏН ЕТДИМ:

(ишә бахыларкән, муәјјән едилән һаллары көстәрмәк)

Јухарыда көстәриләнләри нәзәрә алараг вә АзәрбајҖан Рес-
публикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 361-чи маддәсини рәһбәр
тутараг

ГƏРАРА АЛДЫМ:

1. _____

(иш үзрә гәбул едилмиш гәрар)

2.

(көтүрүлмүш маллар; нәглијат васитәләри, сәнәдләр вә дикәр әшјалар;

үзәринә һәбс гојулмуш әмлак; киров; зәманәт; депозитә верилмиш

мәбләгләр; мадди субутлар барәсиндә гәбул едилмиш гәрар)

3.

(көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә хәрчләр барәдә

гәбул едилмиш гәрар)

Бу гәрардан барәсиндә гәрар чыхарылан (мәс'улиј-
јәтә чәлб едилән) шәхс, јахуд онун вәкили вә ја нүмајәндәси
тәрәфиндән шикајәт верилә биләр.

Тәнбәһетмә һаггында гәрардан гәрар чыхарылан
күндән он күн мүддәтиндә (көмрүк гәјдаларынын позулма-
сы һаггында иш үзрә ичраата хитам верилмәси вә ја ишин
әлавә ичраата гәјтарылмасы һаггында гәрардан гәрар чы-
харылан күндән беш күн мүддәтиндә) _____
шикајәт верилә биләр. (һара)

Тәнбехетмә һаггында гәрардан көстәрилән мүддәтдә шикајәт верилмәдикдә һәмин гәрар ичра едилир.

Барәсиндә мүсадирә һаггында гәрар чыхарылмыш маллар, нәглијјат васитәләри вә дикәр әшјалар Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын гәрарындан шикајәтетмә мүддәти битдикдән сонра мүсадирә едилир.

Тәнбехетмә һаггында гәрарын тәгдим едилдији вә ја көндәрилдији күндән е`тибарән он беш күндән кеч олмајараг, бу чүр гәрардан шикајәт вә ја протест верилдикдә исә – шикајәтин вә ја протестин тә`мин едилмәдән сахланмасы һаггында гәрар чыхарылдығы күндән е`тибарән он беш күндән кеч олмајараг:

- көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхс тәрәфиндән чәримәнин мәбләғи вә јахуд малларын вә ја нәглијјат васитәләринин дәјәри өдәнилмәлидир;

- әкәр барәсиндә мүсадирә һаггында гәрар чыхарылмыш маллар, нәглијјат васитәләри вә дикәр әшјалар көмрүк органы тәрәфиндән көтүрүлмәмишдирсә, көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхс вә ја бу әшјаларын верилдији шәхс, һәмин әшјалары Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына вермәли вә ја верилмәсини тә`мин етмәлидир;

- көмрүк органы тәрәфиндән кери алынан лисензија вә ја ихтисас аттестатыны онларын верилдији шәхс Азәрбајчан Республикасы көмрүк органына гәјтарылмалыдыр.

(көмрүк органы, гәрар чыхаран шәхсин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады)

(имзасы)

“ ” 199 ил тарихдә бу гәрарын сурәтини алдым:

(барәсиндә гәрар чыхарылан шәхсин вә ја онун нумәјәндәсинин имзасы вә сојады)

(јахуд сурәти “ ” 199 ил тарихли _____ сәјлы мәктубла _____ үнвана көндәрилмишдир).

Г е ј д: тәнбехетмә һаггында вә ја иш үзрә ичраата хитам верилмәси һаггында гәрарын сурәти барәсиндә гәрар чыхарылан шәхсә вә ја онун нумәјәндәсинә тәгдим едилир вә ја көндәрилер.

АЗЕРБАЙДЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛӘТ КӨМРҮК КОМИТЕСИ

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында

ПРОТОКОЛ

“ _____ ” _____ 199 ил

(протоколун тәртиб едилдиҗи јер)

(көмрүк органы вә протоколу тәртиб едән шәхсин вәзифәси, сојады, ады, а.а.)

Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 294-чү маддәсинин тәләбләринә ујғун олараг бу протоколу тәртиб етдим ондан өтрү ки, ашағыда көстәрилән көмрүк гәјдаларынын позулмасы ашкар едилмишдир:

(көмрүк гәјдаларынын позулмасынын төрәдилмә вахты, јери вә маһијәти)

Көстәрилән һүгүгпозмаја көрә Азербайжан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин _____ маддәси илә мәс`улијјәт мүәјјән едилмишдир.

(әкәр мүәјјән едилибсә, көмрүк гәјдаларыны позан шәхс һаггында ишә

бахылма учун зәрури мә`луматлар)

_____ мәс`улијјәтә чәлб едилир.

1. Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 333-чү маддәсинә әсасән ашағыдакылар көтүрүлүр:

(көтүрүлән әшјаларын ады, фәрди аламәтләри, мигдары (сајы, чәкиси),

дајәри, сәнәддирсә нөмрәси, тарихи, ким тәрәфиндән верилмәси вә ја

тәртиб едилмәси, вәрәгәләрин сајы, көтүрмәнин мәгсәди, әсасы вә с.)

(әкәр протокола әлавә варса вәрәгәләрин сајыны көстәрмәк)

2. Протокол тәртиб едиләркән малларын вә нәглијјат васитәләринин көтүрүлмәси кировла, јахуд зәманәт тәгдим едилмәси илә вә ја өдәнилмәли олан мәбләгин депозитә верилмәси илә әвәз едилмишдир

(сәнәдин ады, нөмрәси вә тарихи)

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс`улиј-
јәтә чәлб едилән шәхсин Азәрбајчан Республикасы Көмрүк
Мәчәлләсинин 304-чү маддәсиндә нәзәрдә тутулан һансы
көмрүк гәјдаларыны поздуғуна көрә, мәс`улијјәтә чәлб
олундуғуну билмәк; ишин ичрааты гуртардыгдан сонра вә
ишә бахыларкән онун материаллары илә таныш олмаг, он-
лардан чыхарыш етмәк; изаһат вермәк; сүбутлар тәгдим
етмәк; вәсатәтләр галдырмаг; е`тираз етмәк; вәкилин хид-
мәтиндән вә ја дикәр шәхсин һүгуги јардымындан истифадә
етмәк; ана дилиндә вә ја билдији кениш јажылмыш дилләрә
аид олан бир дилдә чыхыш етмәк, тәрчүмәчинин хидмәтлә-
риндән истифадә етмәк; иш үзрә гәрардан шикајәт етмәк;
һабелә Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләси
илә верилән дикәр һүгуглары мәнә изаһ едилди:

(мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин имзасы вә сојады)

Сөһбәт _____ сәрбәст
(сојады, ады, атасынын ады)

билдији _____ дилиндә апарылды. Протоко-
лун

мәзмуну тәрчүмәчи _____
(иш јери, вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады, унваны)

_____ тәрәфиндән тәрчүмә едилди.

Тәрчүмәчијә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мә-
чәлләсинин 309-чу маддәсинә ујғун оlaraг тапшырылан
тәрчүмәни там вә дәгиг јеринә јетирмәјә борчлу олмасы,
Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 308-
чи маддәсинә ујғун оlaraг үзүрлү сәбәб олмадан өз вәзифә-
ләрини јеринә јетирмәкдән имтина етмәјә вә бојун гачыр-
маға көрә мәс'улијјәт барәдә хәбәрдарлыг едилди.

(тәрчүмәчинин имзасы вә сојады)

Әлавә мә'луматлар: _____
(әкәр варса шаһидләрин сојады, ады, а.а., унваны)

_____ протоколун тәртиб едилмәсинә чәлб едилән мütәхәссисин иш јери,

_____ вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады, унваны, она һуғуг вә вәзифәләринин

_____ изаһ едилмәси һаггында гејд; фотошәкилчәкмә, кино чәкилиши, видеојазы,

_____ сәсјазманын тәтбиги, диқәр техники васитәләрдән истифада вә бу барәдә

_____ протоколун тәртибиндә иштирак едән шәхсләрә мә'лумат верилмәси

_____ һаггында гејд)

Изаһатлар, ирадлар _____

(сојады, ады, атасынын ады, мәзмуну, јахууд)

дахил олмадыгыны көстөрмәк; әкәр әлавә варса, бу барәдә гејд етмәк) _____

Көмрүк органынын
вәзифәли шәхси _____

(имзасы, сојады)

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына
көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс _____

(имзасы, сојады)

Иштирак етдиләр _____

(имзасы, сојады)

(имзасы, сојады)

“ _____ ” 199 ил тарихдә бу протоколун су-
рәтини алдым _____

(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин сојады вә имзасы)

(јахууд сурәти “ _____ ” 199 ил тарихдә _____ №-ли
сәнәдлә _____

_____ үнвана көндәрилмиш-
дир).

Ишә “ _____ ” 199 ил тарихдә саат _____ да
_____ үнванда бахылачағы
барәдә мә`лумат верилмишдир (јахууд әлавә мә`лумат верилә-
чәјини көстөрмәк) _____

(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин имзасы)

**Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органларында, көмрүк
гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин учоту
вә гејдијјаты гајдалары барәдә**

Ә С А С Н А М Ә

I бөлмә: Үмуми мүддәалар

1.1. Бу Әсаснамә физики вә вәзифәли шәхсләр, идарә, мүәссисә вә тәшкилатлар, һәмчинин һүгуги шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр тәрәфиндән төрәдилмиш ичрасы вә һәмин ишләрә бахылма Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органлары тәрәфиндән һәјата кечирилән көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин, о чүмләдән көмрүк гајдаларынын позулмасына көрә садәләшдирилмиш формада тәнбей тәтбиг едилмәси һаггында актларын (бундан сонра тәнбейәтмә һаггында акт) учоту вә гејдијјаты гајдаларыны мүәјјән едир.

1.2. Азәрбајҹан Республикасы көмрүк органларында бүтүн көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин вә тәнбейәтмә һаггында актларын гејдијјаты апарылыр.

1.3. Бүтүн көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләр вә тәнбейәтмә һаггында актлар, көмрүк һүгуг-позмаларынын субјектләриндән, һәмчинин субјектин мүәјјән едилиб-едилмәмәсиндән асылы олмајараг көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин Гејдијјат Журналында (бундан сонра Гејдијјат Журналы) гејдијјата салыныр.

Гејдијјат Журналынын формасы Әсаснамәјә әлавә едилир (бах: әлавә №1).

1.4. Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин вә тәнбейәтмә һаггында актларын гејдијјатынын апарылмасынын әсас принципләри ашағыдакылардыр:

- тәртиб едилмиш бүтүн көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында протоколларын вә тәнбегһетмә һаггында актларын гејдијјатынын **мәчбурилији**.

- **бирдәфәлилик**, јә'ни көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында иш бир көмрүк органында ичраат вә ишә бахылманын бүтүн мәрһәләләриндә һәмин көмрүк органында илкин гејдијјат заманы она верилмиш нөмрәни сахлајыр;

- һүгуги, вәзифәли вә физики шәхсләр барәдә тәртиб едилмиш көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында протоколларын вә тәнбегһетмә һаггында актларын гејдијјаты **ејни чүр** апарылып.

1.5. Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишләрин вә тәнбегһетмә һаггында актларын учоту вә гејдијјаты үзрә ишләрин тәшкилине көрә көмрүк органларынын рәисләри вә онларын һүгуг мұһафизә фәалијјәти үзрә мұавинләри чавабдәһдирләр:

Гејдијјат Журналларынын сахланмасына, онлара гејд едилән мә'луматларын тамлығына вә дүзкүнлүјүнә, вахтлы-вахтында мұвафиг гејдијјатларын апарылмасына көрә Гачагмалчылыг вә КГП илә мұбаризә бөлмәләринин (шө'бәләринин), ДКК-дә исә мұвафиг структур бөлмәләринин рәисләри мәс'улдурлар.

II бөлмә: Көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишләрин гејдијјаты гайдалары

2.1. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларында көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында ишләр вә тәнбегһетмә һаггында актларын гејдијјаты көмрүкханаларда вә даһа јухары сәвијјәли көмрүк органларында апарылып.

2.2. Азәрбајчан Республикасы көмрүк органында бир Гејдијјат Журналы апарылып. Журналда бу көмрүк органынын структур бөлмәләринин вәзифәли шәхсләри, јахуд билаваситә һәмин көмрүк органына табе олан көмрүк постларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән тәртиб едилмиш көмрүк гайдаларынын позулмасы һаггында протоколлар (бундан сонра - протоколлар) вә тәнбегһетмә һаггында актлар гејд едилир.

2.3. Ким тэрэфиндэн тэртиб едилмэсиндэн асылы олмажараг, протоколлар вэ тэнбехетмэ хаггында актлар гејдијјат үчүн көмрүк органларында Гачагмалчылыг вэ КГП илэ мүбаризэ бөлмэсинэ (шө'бэсинэ) ДКК-дэ исэ мүвафиг структур бөлмэсинэ тэгдим олунур.

2.4. Протоколлар вэ тэнбехетмэ хаггында актлар Гејдијјат Журналында тэгдим едилдији ардычыллыгла гејдијјата салыныр.

2.5. Гејдијјат Журналына көмрүк гајдаларынын позулмасы хаггында ишлэрин гејдијјаты вэ мә'луматларын дахил едилмэси, билаваситэ, гејдијјатын апарылмасы һэвалэ едилмиш 2.3-чү бэнддэ көстэрилэн бөлмэлэрин (шө'бэлэрин) штатлы эмэкдашы тэрэфиндэн һэјата кечирилир.

2.6. Һүгуги, вэзифэли вэ физики шэхслэр барэдэ көмрүк органларынын вэзифэли шэхслэри тэрэфиндэн тэртиб едилмиш протоколлар вэ тэнбехетмэ хаггында актлар 3 күндэн кеч олмажараг гејдијјата салынмалыдыр.

Көмрүк постларынын вэзифэли шэхслэри тэрэфиндэн тэртиб едилэн протоколлар вэ тэнбехетмэ хаггында актлар 5 күндэн кеч олмажарајаг гејдијјата салынмалыдыр.

2.7. Азэрбајчан Республикасы Көмрүк Мэчәллэсинин тәләблэринэ мүвафиг гајдада тэртиб едилмиш протокол, јахуд тэнбехетмэ хаггында акт көмрүк гајдаларынын позулмасы фактларынын гејдијјаты үчүн әсасдыр.

2.8. Протоколлар вэ ја тэнбехетмэ хаггында актлар узаг көмрүк постларында, мәнтәгәләриндә вә шө'бәләриндә тәртиб едилдикдә вә 2.6.-чы бәнддә көстәрилән мүддәтләрдә онлары тәгдим етмәк мүмкүн олмадыгда, мүстәсна һалларда телефон, факс, телетајп вә дикәр рабитә васитәләри илэ верилән мә'луматлар әсасында гејдијјат апарылмасына вә нөмрә верилмәсинә ичазә верилир.

Бу һалда Гејдијјат Журналында ән азы 1,2,3 вә 9-чу графалар долдурулур. Дикәр графалар мүвафиг сәнәдләр Гачагмалчылыг вэ КГП илэ мүбаризэ бөлмәләринә (шө'бәләринә), ДКК-дә исэ мүвафиг структур бөлмәсинә дахил олдугдан сонра долдурулур.

2.9. Протоколлар вэ тэнбехетмэ хаггында актлар онлардакы мә'луматлар Гејдијјат Журналынын мүвафиг графаларына долдурулмагла вэ протоколда (тәнбехетмэ хаг-

гында актда) гејдијјатын сыра нөмрәси язылмагла гејдијјата салыныр.

Тәнбөһөтмә һаггында актда Гејдијјат Журналынын гејдијјат сыра нөмрәси, чидди малијјә һесабатлы бланкын типографија нөмрәсинин олмасындан асылы олмајараг гејд едилир.

Протоколун (тәнбөһөтмә һаггында актын) гејдијјат нөмрәси ашағыдакы рәгәм вә ишарәләрдән ибарәтдир:

- көмрүк гәјдаларыны позулмасы һаггында ишин вә ја тәнбөһөтмә һаггында актын гејдијјата салындығы көмрүк органынын (көмрүк мүәссисәләринин тәснифаты үзрә) коду;

- һәр ил 1-дән башламагла учот журналындакы сыра нөмрәси;

- сонунчу ики рәгәм чари или көстәрир.

Мәсәлән: Протокол “ № 00400-12/97”

2.10. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш, ичраатын апарылмасы үчүн диқәр көмрүк органындан дахил оларкән вә ја јухары көмрүк органы тәрәфиндән ичраата көтүрүләркән һәмин ишә ичрааты апармалы олан көмрүк органынын гејдијјат нөмрәси верилир. Бу һалда “Гејд” графасында ишин дахил олдуғу тарих вә диқәр көмрүк органында ишин башланылмасы заманы она верилмиш гејдијјат нөмрәси јазылыр.

2.11. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында бир нечә ишин бир ичраатда бирләшдирилмәси һаггында гәрар чыхарыларкән, бирләшмиш ишә бирләшдирилән ишләрдән сыра нөмрәси аз оланынын нөмрәси верилир. Бу һалда ири сыра нөмрәси олан иш барәдә “Гејд” графасында гәрарын тарихи вә бирләшдирилмиш ишә верилмиш нөмрә јазылыр.

2.12. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ајрылмасы барәдә гәрар чыхарыларкән јени ајрылмыш ишә Гејдијјат Журналы үзрә нөвбәти сыра нөмрәси верилир. Бу һалда “Гејд” графасында гәрарын тарихи вә ајрылдығы ишин нөмрәси гејд едилир.

III бөлмә: Гејдијјат журналынын графаларында јазылмалы олан мә`луматлар

3.1. 1-чи графада гејдијјат тарихи вә протокола, јахуд тәнбөһөтмә һаггында акта верилмиш гејдијјат сыра нөмрәси

язылыр. Бу халда гејдијат нөмрөсинин гаршысында “протокол” вә ја “акт” сөзү язылыр. Мәселән: “акт №00400-26/97”

3.2. 2-чи графада протоколун вә ја тәнбехетмә хаггында актын тәртиб едилдији тарих вә һүгүгпозмаја көрә төвсиф едилән Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин мұвафиг маддәси гејд олунур.

Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин бир нечә маддәси илә протокол вә ја тәнбехетмә хаггында акт тәртиб едилдикдә, бу графада онларда көстәрилән бүтүн маддәләр гејд едилир.

3.3. 3-чү графада мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс барәдә гыса мә`луматлар язылыр: физики шәхсин сојады, ады, атасынын ады; вәзифәли шәхсин сојады, ады, атасынын ады, вәзифәси вә ишләдији тәшкилатын ады; һүгүги шәхсин ады вә үнваны.

3.4. 4-чү, 5-чи, 6-чы графаларда көмрүк гајдаларынын позулмасы хаггында протокол тәртиб едиләркән, бахыш кечириләркән, көмрүк мұајинәси, јахуд мүстәгил процессуал һәрәкәтләр һәјата кечириләркән көтүрүлмүш малларын, нәглијјат васитәләринин вә диқәр әшјаларын ады, мигдары (сајы, чәкиси), милли валјута илә гијмәти (дәјәри) гејд едилир.

3.5. 7-чи графада киров, зәманәт, пул вәсаитләринин депозитә верилмәси, һәмчинин, көмрүк гајдаларыны позулмасына көрә мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин әмлақы үзәринә һәбс гојулмасы хаггында мә`луматлар (һәр биринин милли валјута илә мәбләғи вә ја дәјәри көстәрилмәклә) гејд едилир.

3.6. 8-чи графада Азәрбајчан Республикасы ганунверичилији илә тәһгигаты көмрүк органларына һәвалә едилмиш чинајәтләрин әләмәтләринә көрә гәрарын чыхарылдығы тарих, һәмчинин онларын көмрүк органына дахил олмасы тарихләри көстәрилмәклә чинајәт ишини башлама, чинајәт ишинин башланмасыны рәдд етмә вә ја она хитам верилмәси хаггында гәбул едилмиш гәрар барәдә гејдләр едилир.

3.7. 9-чу графада көмрүк гајдаларынын позулмасы хаггында протоколу вә ја тәнбехетмә хаггында акты тәртиб

едән көмрүк органы эмәкдашынын вәзифәси вә сојады гејд едилир.

Әкәр көмрүк органы рәисинин вә ја онун мүавининин гәрары илә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичрааты дикәр вәзифәли шәхсә һәвалә едилирсә бу графаја һәммин шәхсләр һаггында мә'луматлар да гејд едилир.

3.8. 10-чу графада көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә чыхарылмыш гәрарын тарихи, гәрар үзрә һүгүгпозманын төвсифи, Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 361-чи маддәсинин 1-чи һиссәсинин һансы бәндинә көрә гәрар гәбул едилмәси гејд едилир.

3.9. 11-чи графада тәнбегһин нөвү там көстәрилир. Мәсәлән: "мүсәдирә". Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 237-чи маддәсинин 2,4,5,6-чы бәндләриндә көстәрилән тәнбегһләр тәтбиг едиләркән һәр бири үчүн ајры-ајрылыгда мәбләглә вә фаизлә өлчүсү вә ја милли валјута илә дәјәри көстәрилир.

3.10. 12-чи графада көтүрүлмүш маллар, нәглијјат васитәләри, онлара аид сәнәдләр вә дикәр әшјалар, үзәринә һәбс гојулмуш әмлак, киров, зәманәт, депозитә верилмиш мәбләгләр, мадди сүбуллар барәдә гәбул едилмиш гәрар көстәрилир. Әкәр көтүрүлмүш малларын вә нәглијјат васитәләринин вә дикәр әшјаларын там шәкилдә, јахуд бир һиссәсинин гәјтарылмасы һаггында гәрар гәбул едилмишсә бу графада онларын гәјтарылма тарихи, гәјтарылма барәдә мүвафиг сәнәдин нөвү вә нөмрәси көстәрилир.

3.11. 13-чү графада көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә чыхарылмыш гәрардан барәсиндә гәрар чыхарылмыш шәхсин, онун вәкилинин вә ја нүмајәндәсинин шикајәти, јахуд прокурорун протести илә әлагәдар вә ја көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраат, јахуд бу ишә бахылма заманы Азәрбајчан Республикасы көмрүк органынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ганунчулуға риәјәт едилмәсинә нәзарәт гәјдасында бахылмасы, һәмчинин тәнбегһетмә һаггында актдан шикајәт верилмәси вә ја нәзарәт гәјдасында көмрүк органынын рәиси вә ја онун мүавини тәрәфиндән бахылмасы һаггында мә'луматлар гејд едилир. Бу графада верилмиш шикајәтин вә ја протестин тарихи вә гәрарын чыхарылдығы Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин конкрет маддәси,

хиссәси вә бәнди көстәрилмәклә бахылманын нәтичәләри гејд едилир (Көмрүк Мәчәлләсинин 369,382 маддәләри).

3.12. 14-чү графада көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында гәрарын гануни гүввәјә миндикдән сонра ичрасы һаггында (гәрарда көстәрилән һәр бир нөв тәнбеһи ајры-ајрылыгда көстәрмәклә, ичра тарихи, ичра сәнәдинин ады вә нөмрәси, һәмчинин маллары, нәглијјат васитәләринин вә диқәр әмлакын реализә дәјәри) мә'луматлар гејд едилир.

3.13. 15-чи графада инзибати гәјдада сахлама, шәхси јохламанын апарылмасы, ишләрин бирләшдирилмәси вә ајрылмасы һаггында гәрар чыхарылмасы, ичраат үчүн ишин диқәр көмрүк органларындан дахил олмасы, ичраат үчүн ишин диқәр көмрүк органларына көндәрилмәси, ишләрин ајрылмадан, бирләшдирилмәдән вә ја диқәр көмрүк органындан дахил олмасындан габаг верилмиш нөмрәси, һәмчинин тәнбеһетмә һаггында актын ләғв едилмәси вә Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин диқәр маддәси илә ишин башланмасы, һаггында гәрар чыхарыларкән, ишә јени верилмиш нөмрә һаггында мә'луматлар, һәмчинин 1-13-чү графалара јазылмалы олмајан, лакин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин вә тәнбеһетмә һаггында актларын учоту вә гејдијјаты үчүн әһәмијјәтли олан диқәр мә'луматлар гејд олунур.

3.14. Садәләшдирилмиш формада тәнбеһ тәтбиғ едилмәси заманы 4,5,6,7,8,10 вә 14-чү графалар долдурулмур. Онларда әлавә истинад көстәрилмәси тәләб олунмур.

IV бөлмә: Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин Гејдијјат Журналынын тәртиб едилмәсинә, апарылмасына вә сахланмасына аид олан тәләбләр

4.1. Гејдијјат Журналы илин әввәлиндә ачылыр вә үз хиссәси бу Әсаснамәнин 2 сәјлы әлавәсиндә көстәрилән формада хүсуси тәртибата малик олмалыдыр.

4.2. Гејдијјат Журналынын сәһифәләри ардычыл нөмрәләнмәли вә гәјтанланмалы, сонунчу сәһифәдә ипин учуна көмрүк органынын мөһүрү вурулмуш кағыз јапышдырылмалыдыр. Журналын сонунчу сәһифәсиндә Әсаснамәнин 3 сәјлы әлавәсинә мұвафиг формада тәсдигедичи јазы гејд едилмәлидир.

4.3. Гејдијјат журналында бүтүн гејдләр мави (көј), бәнөвшәји вә ја гара рәнкли мүрәккәблә апарылмалыдыр.

4.4. Гејдијјат журналында корректураедичи васитәләрлә силмәләр (позунтулар), дүзәлишләр апарылмасына, әввәлләр апарылмыш гејдләрин силинмәсинә јол верилмир. Зәрури һалларда сәһв јазылмыш гејдин үстүндән әввәл јазылмыш мәтнин дәгиг охуна биләчәји шәкилдә хәтт чәкилир. Јени гејдләр Гејдијјат Журналынын һәммин графасында апарылыр. “Гејд” графасында Гејдијјат Журналынын апарылмасына мәс’ул олан вәзифәли шәхс мүвафиг гејд апарыр. Мәсәлән: “8-чи вә 15-чи графаларда дүзәлиш апарылмышдыр. 19.08.1997 ил (имза) сојады, ады, атасынын ады”.

4.5. Ил әрзиндә гејдијјат апарылмасы үчүн ачылмыш бир журнал кифәјәт етмәзсә, биринчинин арды олмагла икинчи журнал ачылыр.

Ил баша чатаркән ил әрзиндә тәртиб едилмиш протоколлар вә тәнбәһетмә һаггында актлар гејдијјата салындыгдан сонра Гачагмалчылыг вә КГП илә мүбаризә бөлмәсинин (шө’бәсинин), ДКК-дә исә мүвафиг структур бөлмәсинин рәиси тәрәфиндән гејдијјата алынмыш көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин вә тәнбәһетмә һаггында актларын үмуми сәјы көстәрилмәклә гејд апарылыр. Ахырынчы сыра нөмрәси Гејдијјат Журналынын үз габыгында көстәрилиз.

4.6. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин Гејдијјат Журналы бағландыгдан сонра бир ил мүддәтинә Гачагмалчылыг вә КГП илә мүбаризә бөлмәсиндә (шө’бәсиндә), ДКК-дә исә мүвафиг структур бөлмәсиндә сахланылыр вә көстәрилән мүддәт баша чатдыгдан сонра мүвафиг гәјдада архивә верилир. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин Гејдијјат Журналынын көмрүк органынын архивиндә сахланылмасы ганунверичилијә ујғун гәјдада һәјата кечирилир.

4.7. Гејдијјат Журналынын сахланма шәраити онун горунмасыны тәмин етмәлидир. Бу Әсаснамәнин 1.5 вә 2.5.-чи бәндләриндә көстәрилән шәхсләрдән башга дикәр шәхсләр, о чүмләдән көмрүк органларынын дикәр вәзифәли шәхсләри јалныз онун апарылмасына вә сахланмасына мәс’ул олан шәхсләрин иштиракы илә Гејдијјат Журналы илә таныш ола биләләр.

4.8. Гејдијат Журналы дахили истифадэ үчүндүр вэ Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш һаллар истисна едилмәклэ дикәр физики вэ вэзи-фәли шәхсләрэ, тәшкилатлара верилэ билмәз.

Азербайжан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 299-чу маддәсинин тәләбләри Гејдијат Журналында олан мә`луматлара да шамил едилир.

V бөлмә: Јекун мүддәалар

5.1. Азербайжан Республикасы Дөвләт Көмрүк Коми-тәсинин норматив сәнәдләри илэ мүэјјән едилмиш гәјдада көмрүк һүгүгпозмаларынын гејдијат вәрәгәләри вэ дикәр һесабат формалары тәртиб едиләркән Гејдијат Журналы-нда олан мә`луматлардан истифадэ олунур.

5.2. Бу Әсаснамәнин тәләбләри Азербайжан Респуб-ликасы Чинајәт вэ Чинајәт-Просессуал ганунверичилијинә мұвафиг гәјдада көмрүк органлары тәрәфиндән галдырыл-мыш вэ бахылан чинајәт ишләринин, јахуд материалларын учоту вэ гејдијатына шамил едилмир. Бу чүр материалла-рын вэ чинајәт ишләринин гејдијаты көмрүк органлары-нын Гачагмалчылыг вэ КГП илэ мұбаризә бөлмәләриндә (шө`бәләриндә), ДКК-дә исә мұвафиг структур бөлмәлә-риндә апарылыр.

Азәрбајҹан Республикасы ДКК үзрә
1089 сајлы "19" декабр 1997-чи ил
тарихли әмрлә тәсдиғ едилмиш Ишләрин
учоту вә гејдијјаты һаггында Әсаснамәјә
алавә №1

Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишләрин Гејдијјат Журналынын формасы

Гејдијјат нөмрәси вә тарихи	Протоколун, актын тәртиб едилдији тарих. Нүгүгпозманын Көмрүк Мәчәлләсинин маддәси үзрә төвсифи	Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс
1	2	3

Көтүрүлмүш маллар, нәглијјат васитәләри вә диқәр әшјалар барәдә мә'лумат			Киров, зәманәт, депозит, үзәринә һәбс гојулмүш әмлак һаггында мә'лумат
Ады	миғдары (чәкиси, сајы)	гијмәти (дәјәри)	
4	5	6	7

Чинајәт иши башлама, чинајәт иши башланмасыны рәдд етмә вә ја она хитам верилмәси һаггында чыхарылмыш гәрар барәдә мә'лумат	Иш үзрә ичраат апаран көмрүк органынын вәзифәли шәхси	Гәрарын чыхарылдығы тарих, гәрар үзрә төвсиф етмә, гәрар КМ-нин 361-чи маддәсинин 1-чи һиссәсинин һансы бәнди илә чыхарылмышдыр
8	9	10

Тэтбиг едилэн тэнбегин нөвү вэ өлчүсү	Көтүрүлмүш маллар, нэглијјат васитэлери, үзэринэ һэбс гојулмуш эмлак, киров, зэманэт вэ с. барэдэ гэбул едилмиш гэрар	Шикајэт вэ протестјо, јахууд нэзарэт гайда-сында бахылма илэ элагэдар јухары көмрүк органынын гэрары һаггында мә лумат
11	12	13

Иш үзрэ гэрарын ичрасы һаггында гејдлэр	Гејд (шэхси јохлама апарылмасы, ишин ажылмасы вэ бирлэшдирилмеси һаггында чыхарылмыш гэрар, ишин дикэр көмрүк органдарындан дахил олмасы вэ с. барэдэ гејдлэр)
14	15

Азәрбајҹан Республикасы ДКК үзрә
1089 сәјлы "19" декабр 1997-чи ил
тарихли әмрлә тәсдиғ едилмиш Ишләрин
учоту вә гејдијјаты һағгында Әсаснамәјә
әлавә №2

(көмрүк органынын ады)

199__ ил үзрә көмрүк гајдаларынын
позулмасы һағгында ишләрин

ГЕЈДИЈЈАТ ЖУРНАЛЫ

№_____ дән №_____ дәк

Ачылмышдыр "_____" 199__ ил
Бағланыб "_____" 199__ ил

Азәрбајҹан Республикасы ДКК үзрә
1089 сәјлы "19" декабр 1997-чи ил
тарихли әмрлә тәсдиғ едилмиш Ишләрин
учоту вә гејдијјаты һағгында Әсаснамәјә
әлавә №3

"Бу журналда _____ сәһифә
гајтанланмыш, нөмрәләнмиш вә мөһүрләмишдир
Көмрүк органынын рәиси _____

Сојады, ады, атасынын ады

"_____" 199__ ил.

Азәрбајчан Республикасы ДКК үзрә
1090 сәјлы "19" декабр 1997 чи ил
тарихли әмри илә тәсдиг едилмишдир

**“Тәнбәһетмә һаггында акт” формасынын
тәсдиг едилмәси барәдә**

АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛӘТ КӨМРҮК КОМИТӘСИ

Тәнбәһетмә һаггында

А К Т №

серија

“ ” 199 -чи ил

(актын тәртиб едилдији јер)

көмрүк органы вә акты тәртиб едән Азәрбајчан Республикасы көмрүк

органын вәзифәли шәхсинин вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады

Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин
_____ маддәсиндә нәзәрдә тутулан көмрүк гај-
даларынын позулмасына көрә, јә ни

(Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин

379-чу маддәсинин 1-чи һиссәсиндә көстәрилән маддәләрлә нәзәрдә

тутулан көмрүк гајдаларынын позулмасы јери, вахты вә маһијјәти

_____ һүгүгпозма төрәтмиш:
Физики шәхс: _____

(сојады, ады, атасынын ады, вәтәндашлығы,

шәхсијјәтини тәсдиг едән сәнәд)

Јашајыш јери _____

Иш јери, вәзифәси _____

көстәрилән һүгүгпозманын онун тәрәфиндән төрәдилмәси
фактыны, онун төрәдилмәсиндә тәгсирли олдуғуну бојнуна

алыр, тәнбегетмәнин садәләшдирилмиш формасындан ис-
тифадәҗә разыдыр, чәримәни дәрһал өдәмәҗә һазыр олдуғу-
ну билдирир, она көрә дә имза едир _____

(_____)

2. Нүгуги шәхс _____

(идарә, мұәссисә вә ја тәшкилатын там ады)

онун рәһбәри (мүавини вә ја сәләһиҗјәтли нүмајәндәси) _____

(сојады, ады, атасынын ады, нумајәндәнин сәләһиҗјәтини тәсдиғ едән сәнәд)

көстәрилән нүгугпозманын төрәдилмәси фактыны е'тираф
едир, тәнбегетмәнин садәләшдирилмиш формасындан ис-
тифадәҗә разыдыр, чәримәни дәрһал өдәмәҗә һазыр олдуғу-
ну билдирир, она көрә дә имза едир _____

(_____)

Азәрбајҗан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин
379–381-чи маддәләринин тәләбләринә риәјәт етмәклә

(чәримәнин мәбләғини рәғәмлә вә јазы илә көстәрмәк)

мәбләғиндә _____

нөвүндә

ТӘНБЕҢ ЕТДИМ:

Актын тәртиби тәрчүмәчи _____

(тәрчүмәчинин сојады, ады, атасынын ады, унканы)

_____ иштиракы илә _____ дилиндә

кечирилди _____

(тәрчүмәчинин имзасы)

Тәнбегетмә һаггында актдан вәзифәли шәхси һәмин акты
тәртиб етмиш Азәрбајҗан Республикасы көмрүк органы-
нын рәисинә вә ја онун мүавининә акт тәртиб едилдији күн-
дән он күн әрзиндә шикајәт верилә биләр.

Көмрүк органынын вәзифәли шәхси:

_____ (_____)

имзасы

сојады

Көмрүк гајдаларыны позмуш шәхс:

_____ (_____)

имзасы

сојады

Тәнбөһетмә һаггында актын
сурәтини алдым:

_____ (_____)
имзасы сојады

“ ” _____ 199__ ил

**Көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында
ишлэрин ичрааты вэ бу ишлэрэ бахылманын
бэ'зи мәсэлэлэри барэдэ**

I.

1. Азэрбайчан Республикасынын Көмрүк Мөчөллэсинин 285-чи маддэсинэ мұвафиг олараг, Азэрбайчан Республикасы көмрүк органынын рэиси вэ ја онун мұавини (елэчэ дэ һэмин маддэнин 2-чи һиссэсиндэ көстэрилэн вэзифэли шэхслэр) көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында ишин ичраатыны көмрүк гайдаларынын позулмасы фактыны билаваситэ ашкар едэн Азэрбайчан Республикасы көмрүк органынын вэзифэли шэхсинэ, јахуд дикэр вэзифэли шэхсэ тапшыра билэр.

Тапшырыг тарихи көстэрилмэклэ ајрыча јазылы сэрэнчам шөклиндэ вэ ја көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында протоколун үзэриндэ дэркэнар гојулмасы шөклиндэ верилэ билэр.

Хүсуси һалларда (көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында ишин ичраатыны апаран вэзифэли шэхсин узун мүддэтли е'замијјэтдэ, мә'зунијјэтдэ олмасы, хэстэлији вэ с.) ичраатын давам етдирилмэси үчүн ишин бир вэзифэли шэхс-дэн дикэринэ верилмэси, сәбәби көстэрилмэклэ Азэрбайчан Республикасынын Көмрүк Мөчөллэсинин 285-чи маддэсиндэ көстэрилэн сәләһијјэтли шэхслэрдэн биринин јазылы сэрэнчамы эсасында һәјата кечирилир.

Көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында ишин ичраатынын давам етдирилмэси һөвалэ едилмиш көмрүк органынын вэзифэли шэхси көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында иши ичраатына гәбул етмэси гаггында гэрар гәбул едир (формасы элавэ олунур).

2. Көмрүк гайдаларынын позулмасы гаггында ишин ичрааты баша чатдыгдан сонра ишин ичраатыны апармыш көмрүк органынын вэзифэли шэхси иш үзрэ ичраатын баша чатмасы вэ ишэ бахылма үчүн Азэрбайчан Республикасынын Көмрүк Мөчөллэсинин 355-чи маддэсиндэ көстэрилэн

көмрүк органынын мүвафиг рәисинә (мүавинә) верилмәси һаггында рапорт тәртиб едир (формасы элавә олунур).

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахмаг сәләһијјәтинә малик вәзифәли шәхс һәмин рапортда Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 355-чи маддәсинин 2-чи һиссәсиндә садаланан мәсәләләрин һәлли вә ишә бахылма јери вә вахты көстәрилмәклә ишин бахылмаға тәјин едилмәси һаггында дәркәнар гојур.

3. Төрәдилмиш, төрәдилән вә ја төрәдилмәсинә һазырлыг көрүлән көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында дахил олмуш әризә, мүрачиәт вә диқәр мәлүматларын јохланылмасы просесиндә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраатыны, һәтта белә ичраатын башланмасыны истисна едән һаллар (Көмрүк Мәчәлләсинин 286-чы маддәси) мүәјјән едилдикдә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә ичраатын башланмасынын рәдд едилмәси һаггында гәрар чыхарылыр.

Гәрар јохламаны һәјата кечирмиш көмрүк органынын вәзифәли шәхси тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 353-чү маддәсинин тәләбләринә мүвафиг гәјдада чыхарылыр (бу маддәнин 2-чи һиссәси истисна едилмәклә).

4. Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 304-чү маддәсинин тәләбләринә мүвафиг олараг көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс ишин ичрааты гуртардыгдан сонра вә ишә бахыларкән онун материаллары илә таныш олмаг, онлардан чыхарыш етмәк, вәсәтәтләр галдырмаг һүгуна малиқдир.

Көмрүк гәјдаларынын позулмасына көрә мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхсин ишин ичрааты баша чатдыгдан сонра онун материаллары илә таныш олмасы факты барәдә протокол тәртиб едилир (формасы элавә олунур). Протоколда белә шәхс барәдә мәлүматлар, таныш олмаг үчүн тәгдим олуна сәнәдләрин нечә сәһифәдән ибарәт олмасы, тарих вә материалларла таныш олан шәхсләрин имзалары әксини тапмалыдыр.

Танышолманын кедишиндә галдырылмыш вәсәтәтин тәмин едилмәси тамамилә вә ја гисмән рәдд едилдикдә, бу барәдә әсасландырылмыш гәрар чыхарылыр.

5. Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 297-чи маддәси тәтбиг едиләркән көмрүк органлары ашағыдакылары рәһбәр тутмалыдырлар:

а) Көмрүк иши сәһәсində чинајәтләрин әламәтләринә көрә чинајәт ишинин башланмасынын рәдд едилмәси вә ја она хитам верилмәси һаггында гәрар көмрүк органына дахил олдугдан сонра һәмин гәрарда көмрүк гәјдаларынын позулмасы әламәтләри көстәрилирсә вә иш үзрә гәрар чыхарылмасы үчүн мөвчуд материаллар кифәјәт едәрсә, көмрүк органынын вәзифәли шәхси Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 355-чи маддәсинин 2-чи һиссәсində садаланан мәсәләләри әввәлчәдән һәлл едир вә ишә бахылма тарихини вә јерини мүәјјәнләшдирмәклә иши бахылмаға тәјјин едир.

б) Рәдд едилмиш вә хитам верилмиш материаллар көмрүк органына дахил олдугдан сонра зәрури һалларда иш үзрә ичраатын давам етдирилмәси үчүн Көмрүк Мәчәлләсинин 355-чи маддәсində көстәрилән көмрүк органынын мұвафиг рәһбәри иш үзрә ичраатын апарылмасыны көмрүк органынын вәзифәли шәхсинә тапшырыр. Тапшырыг әјрыча јазылы сәрәнчам шәклиндә вә ја чинајәт ишинин башланмасынын рәдд едилмәси, јахуд она хитам верилмәси һаггында гәрарын, јахуд да дахил олмуш мұшајиәт мөктубунун үзәрində дәркәнар гојулмагла верилир.

Бу чүр тапшырығы алмыш көмрүк органынын сәләһијјәтли әмәкдашы иши өз ичраатына көтүрмәси һаггында гәрар чыхарыр. Бу гәрар һәмин тапшырығы вермиш вәзифәли шәхс тәрәфиндән тәсдиг едилир.

Ишин ичрааты заманы Көмрүк Мәчәлләси илә мүәјјән едилмиш гәјдада Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 297-чи маддәсində көстәрилән органлардан дахил олмуш материаллар ичраатын апарылмасы үчүн кифәјәт етмәдикдә материалы көндәрмиш органдан зәрури материаллар (јахуд онларын сурәтләри), һәмчинин көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә мадди сүбут олан әшјалар тәләб едилмәлидир.

в) Ејни заманда нәзәрә алынмалыдыр ки:

- ишин материалларында көмрүк гәјдаларыны позуш шәхсин, мәһз һәмин көмрүк гәјдаларынын позмасы барәдә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында прото-

кол олмадыгда Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 284 вә 294-чү маддәләринин тәләбләри әлдә рәһбәр тутулмалыдыр

- көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш үзрә мадди сүбут олан маллар, нәглијјат васитәләри, дикәр әшја-лар вә сәнәдләр (о чүмләдән, көмрүк гәјдаларынын позул-масынын билаваситә објекти олан маллар вә нәглијјат ва-ситәләри) Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мәчәллә-синин 323-чү маддәсинин тәләбләринә риајәт едилмәклә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрә әлавә едилир. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында прото-кол, јахуд онларын мадди сүбут кими танынмасы барәдә ајрыча чыхарылмыш гәрар әлавә етмәк үчүн әсасдыр:

- Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләси-нин 297-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш гәјдада көмрүк органына дахил олмуш материал дедикдә, һәтта јеканә сә-нәд — чинајәт ишинин башланмасынын рәдд едилмәси вә ја она хитам верилмәси һаггында гәрар да баша дүшүлүр.

6. Мүрәккәб, чохепизодлу көмрүк гәјдаларынын по-зулмасы һаггында ишләр, о чүмләдән јухары көмрүк орган-ларынын нәзарәтиндә олан көмрүк гәјдаларынын позулма-сы һаггында ишләр үзрә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрә бахылма барәдә протокол тәртиб едилир (бах: әлавә1).

II.

Мүрәккәб, чохепизодлу ишләрин, јахуд јухары көмрүк органларынын нәзарәтиндә олан ишләрин ичрааты баша чатдыгдан сонра ишин ичраатыны апаран вәзифәли шәхс ичраатын баша чатмасы һаггында рапортла јанашы јекун арајыш тәртиб едир.

Арајышда ашағыдакылар өз әксини тапмалыдыр:

а) мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс һаггында мә`лумат;

б) көмрүк гәјдаларынын позулмасы һалларынын мүфәссәл шәрһи, онларын төвсифи;

в) иш үзрә һүгугпозма төрәдилмәси барәдә топлан-мыш сүбутлар;

г) мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхсин кәтирдији дәлил-ләр вә бу дәлилләрин јохланмасынын нәтичәләри;

д) мäs`улијјәти јүнкүлләшдирән вә ағырлашдыран һаллар;

е) мадди сүбүтлар, үзәринә һәбс гојулмуш маллар, һәглијјат васитәләри вә дикәр әмлақлар һаггында мә`лумат;

ж) ишин кедиши һаггында мә`лумат (ишин башланмасы тарихи, иш үзрә ичраатын мүддәтинин узадылмасы һаггында мә`лумат, бахылма үчүн верилмәси вә с.);

з) иш үзрә хәрчләр һаггында мә`лумат.

Арајыш ону тәртиб етмиш вәзифәли шәхс тәрәфиндән имзаланыр вә тәртиб едилдији тарих көстәрилер.

Арајышын тәртиб едилмәси зәрурилији Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 355-чи маддәсиндә көстәрилән көмрүк органынын вәзифәли шәхси илә разылашдырылыр.

III

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишләрин материаллары нөмрәләнир, системләшдирилир вә ашағыдакы гәјдада тикилир:

1. Ишдә олан сәнәдләрин сијаһысы;

2. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протокол;

3. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин башланмасы үчүн сәбәб вә әсас олмуш материаллар;

4. Ичраатын апарылмасы үчүн ишин верилмәси һаггында јазылы сәрәнчам;

5. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишин ичраата гәбул едилмәси барәдә гәрар;

6. Иш үзрә ичраат материаллары:

- мäs`улијјәтә чәлб едилән шәхсин сорғу-суал протоколу;

- шаһидләрин сорғу-суал протоколу;

- дикәр просессуал һәрәкәтләр һаггында гәрарлар вә протоколлар;

- ишин ичрааты кедишиндә топланмыш дикәр сүбүтлар (актлар, арајышлар, гәбзләр, дикәр сәнәдләр).

7. Иш үзрә ичраат мүддәтинин узадылмасы барәдә вәсәдәт галдырылмасы һаггында гәрар (формасы әлавә олунур);

8. Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс тәрәфиндән әввәл-
ләр төрәдилмиш көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактла-
ры (әкәр варса) һаггында арајыш;

9. Ичраат баша чатдыгдан сонра ишин материалла-
ры илә таныш олма һаггында протокол;

10. Иш үзрә ичраатын баша чатмасы вә онун бахыл-
ма үчүн верилмәси һаггында рапорт;

11. Иш үзрә јекун арајыш;

12. Вәсәтәтин тә'мин едилмәсинин тамамилә вә ја
гисмән рәдд едилмәси һаггында әсасландырылмыш гәрар;

13. Чағырыш вәрәгәси;

14. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә
бахылма барәдә протокол;

15. Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш
үзрә гәрар;

16. Гәрарын ичрасы һаггында сәнәдләр;

17. Гәрардан верилмиш шикајәтә аид материаллар
(хроноложи ардычыллыгла тикилир).

18. Дикәр сәнәдләр (хроноложи ардычыллыгла тики-
лир).

Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вә-
зифәли шәхсләри тәрәфиндән бу мәктубун мүддәаларынын
ејни чүр тәтбиг едилмәси мәгсәди илә онун өјрәнилмәсини
тәшkil етмәк көмрүк органларынын рәисләринә һәвалә
едилир.

Әлавә: 5 вәрәг

Гачагмалчылыг вә көмрүк гәјдаларынын
позулмасы илә мүбаризә Баш Идарәси

АЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛƏТ КӨМРҮК КОМИТƏСИ

(көмрүк органынын ады)

Көмрүк гajдаларынын позулмасы haггында
ишə бaxылмa бapэдə

П Р О Т О К О Л

“ ” 199__ ил

ишин бaxылдыгы jер

Ишə бaxылмa бaшланыб саат “ ” гуртарыб саат “ ”
Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мəчəллəсинин 358–
360 -чы маддəлəринин тəлəблəринə риаjəт етмəклə _____
сajлы көмрүк гajдаларынын позулмасы haггында ишə

(ишə бaxан көмрүк органы вəзифəли шəхсинин вəзифəси, сoжaды, ады,

атасынын ады)

_____ тəрəфиндəн

кaтиб _____

(көмрүк органы вəзифəли шəхсинин вəзифəси, сoжaды, ады, атасынын ады)

_____ иштиракы илə бaxылып.

Азербайжан Республикасынын Көмрүк Мəчəллəсинин
_____ маддəсинə əсacəн мəс`улиjjəтə чəлб едилир

(мəс`улиjjəтə чəлб едилəн шəхс haггында мə`лумaт)

Ишə бaxылмaдa _____

(көмрүк гajдаларынын позулмасына көрə мəс`улиjjəтə

чэлб едилэн шәхс, идарә, мүүссисә вә ја тәшкилатын рәһбәри, јахүд онун
мүавини, онларын вәкили вә ја нумажәндәси (онларын сәләһијјәтләрини
көстәрмәклә) һаггында мә`лумат, садаланан шәхсләрин иштиракы олмадан
ишә бахыларса Азәрбајчан Республикасынын КМ-нин 359-чу маддәсинин
3-чү бәндинин тәләбләринә риајәт едилмәси барәдә гәјд)

иштирак едир. Көстәрилән шәхсләрә Азәрбајчан Республи-
касынын Көмрүк Мәчәлләсинин 304 вә 358-чи маддәләри
илә мүүјјән едилмиш һүгүглары изаһ едилди.
(Тәрчүмәчинин иштиракы илә ишә бахыларса – бу барәдә
вә һәмчинин тәрчүмәчијә Азәрбајчан Республикасынын
Көмрүк Мәчәлләсинин 309 вә 438-чи маддәләринин изаһ
едилмәси барәдә гәјд едилир).

(имзалар)

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында ишә бахан вәзифәли шәхсин
вәзифәси, сојады, атасынын ады

_____ көмрүк гәјдаларынын
позулмасы һаггында протоколу вә мәс`улијјәтә чәлб едилән
шәхс _____ тәрәфиндән

(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс барәдә мә`лумат)

көмрүк гәјдаларынын позулмасы фактыны тәсдиг едән топ-
ланмыш сүбутлары е`лан етди (охуду).

Әризә, мүрачиәт, вәсәтәт, е`тираз вә с.

_____ мәс`улијјәтә чәлб едилән

_____ шәхсин, онун нумажәндәсинин, вәкилин вә с. шәхсләрин бахылма просе-
синдә дахил олан мүрачиәтләринин маһијјәти

Иш үзрә гәбул едилмиш гәрар _____

Иш үзрә гәрардан _____

(шикајәтвәрмә мүддәтини вә гәјдасыны көстәрмәк)

_____ шикајәт верилә биләр

Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында
ишә бахан вәзифәли шәхс _____

(имзасы)

Катиб _____

(имзасы)

Мәс'улијјәтә чәлб едилән шәхс
(онун нүмајәндәси, вәкили вә с.) _____

(имзасы)

АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛӘТ КӨМРҮК КОМИТӘСИ

(көмрүк органынын ады)

**Көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында
ишин ичраата гәбул едилмәси барәдә**

Г Ә Р А Р

“ ____ ” _____ 199__ ил

(гәрарын чыхарылдыгы јер)

(иши ичраата көтүрән көмрүк органы вәзифәли шәхсинин вәзифәси,
сојады, ады, атасынын ады)

(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс)

барәдә
ишә башланмасы үчүн әсас олан _____ сајлы
көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында протоколу вә
ишин материалларыны нәзәрдән кечириб, иш үзрә ичра-
атын апарылмасы _____

(тапшырыгы верән шәхсин вәзифәси, сојады, а.а.)

тәрәфиндән
мәнә тапшырылдыгы үчүн

Г Ә Р А Р А Л Д Ы М

барәдә
(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс)

сајлы көмрүк гәјдаларынын позулмасы
һаггында иши өз ичраатыма көтүрүрәм.

Иши ичраата гәбул едән
вәзифәли шәхс

(имзасы, сојады)

22.12.1997-чи ил тарихли 01-31/3749
сајлы мэктуба элавә №1

----- сајлы көмрүк
гајдаларынын позулмасы һаггында
иш үзрә ичраат мүддәти "___"
199 ил тарихинә гәдәр узадылсын.

----- рәиси
(көмрүк органынын ады)

(имзасы, сојады, а.а.)

“___” 199___ ил

**Көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында
иш үзрә ичраат мүддәтинин узадылмасы барәдә
вәсәтәт галдырылмасы һаггында**

Г Ә Р А Р

“___” 199___ ил

(гәрарын чыхарылдыгы јер)

(гәрар чыхаран көмрүк органы вәзифәли шәхсинин вәзифәси, сојады,
ады, атасынын ады)

(мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс)

----- барәдә ----- сајлы
көмрүк гајдаларынын позулмасы һаггында ишин матери-
алларыны нәзәрден кечириб

МҮӘЛЛӘН ЕТДИМ:

Лухарыда көстәриләнләри нәзәрә алараг вә Азәрбајчан Рес-
публикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин 287-чи маддәсини
рәһбәр тутараг

ГЭРАРА АЛДЫМ:

_____ рэиси гаршысында
(көмрүк органынын ады)

_____ саялы көмрүк гайдаларынын позулмасы
наггында иш үзрө ичраат мүддэтинин “_____” _____ 199 ил
тарихинэдэк узадылмасы барэдэ вэсатэт галдырылсын.

Гэрап гэбул едэн шэхс _____
(имзасы, сояды)

АЗƏРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДƏВЛƏТ КƏМРҮК КОМИТƏСИ

(кəмрүк органынын ады)

**Кəмрүк гajдаларынын позулмасы haггында ишин
материаллары илə таныш олма бaрəдə**

ПРОТОКОЛ

“ ____ ” ____ 199__ ил

Таныш олма башланыб саат “ ____ ” *таныш олма jери*
гуртарыб саат “ ____ ”

(материаллары таныш едən кəмрүк органы вəзифəли шəхсинин вəзифəси,
сoжaды, ады, атасынын ады)

Азəрбайжан Республикасынын Кəмрүк Мəчəллəсинин 304-
чү мaддəсинин тəлəблəринə уjгун олараг вə ____ сajлы
кəмрүк гajдаларынын позулмасы haггында иш үзрə ичраат
баша чaтдыгы үчүн мəс`улиjjəтə чəлб едилən шəхс (онун
нүмajəндəси, вəкили)

(кəстəрилən шəхслəр haггында мə`лумaт)

“ ____ ” вəрəгэдən ибaрəт ишин материаллары илə таныш етдим.
Едилмиш мүрaчиəтлəр:

Ишин материаллары илə таныш
олмуш шəхс

(имзасы)

Ишин материаллары илə таныш
едən кəмрүк органынын вəзифəли шəхси

(имзасы)

_____ (көмрүк органынын ады)

_____ рәиси

_____ (а.а., сојады)

РАПОРТ

Мән _____
(көмрүк органы, вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады)

_____ ” _____ ” _____ 199__ ил тарихдә

_____ (мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс барәдә мә`лумат)

_____ барәдә
_____ сајлы көмрүк гәјдаларынын
позулмасы һаггында иш үзрә ичрааты баша чатдырмышам.
Ишин ичрааты заманы _____

_____ (мәс`улијјәтә чәлб едилән шәхс)

_____ тәрәфиндән
Азәрбајчан Республикасынын Көмрүк Мәчәлләсинин
_____ маддәсиндә нәзәрдә тутулан көмрүк гәјдаларынын
позулдуғуну тәсдиг едән иш үзрә кифәјәт гәдәр сүбутлар
топланмышдыр.

Јухарыда көстәриләнләри нәзәрә алараг вә Азәрбај-
чан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 352-чи маддәсини
рәһбәр тутараг _____ сајлы көмрүк гәјдала-
рынын позулмасы һаггында ишин бахылмаға верилмәсини
мүмкүн һесаб едирәм.

Көмрүк органынын
вәзифәли шәхси

_____ (имзасы, сојады)

**Көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө тәнбей тәтбиг
едилмәсинин садәләшдирилмиш формасы һаггында**

ш ә р һ (и з а һ)

Азербайжан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 50-чи фәсиндә көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө садәләшдирилмиш формада тәнбейәтмәнин әсәсләры вә гайдалары мүйәжән едилмишдир. Көмрүк Мәчәлләсинин 244–248-чи маддәләри, 249-чу маддәсинин икинчи вә үчүнчү һиссәләри, 250–260, 262–265, 267-чи маддәләри, 274-чү маддәсинин икинчи һиссәси вә 283-чү маддәси илә нәзәрдә тутулмуш көмрүк гайдаларынын позулмасы фактлары ашкар едилдикдә, протокол тәртиб едилмәдән һүгүгпозма ашкар едилән јердә бу гайдадан истифадә едилмәсинә јол верилир. Көстәрилән һүгүгпозмалара көрө садәләшдирилмиш гайдада хәбәрдарлыг едилә вә ја чәримә гојула биләр, башга тәнбей нөвү тәтбиг едилә билмәз.

Һәмин фәсилдә көмрүк гайдаларынын позулмасына көрө тәнбей тәтбиг едилмәсинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә шәртләри дә көстәрилмишдир. Садәләшдирилмиш формадан истифадә едилмәсинә ашағыдакы һалларда јол верилир:

- физики шәхс вә ја вәзифәли шәхс мәс`улијјәтә чәлб едиләркән, әкәр онлар он сәккиз јаша чатмышларса вә өз мүдафиә һүгүгларыны өзләринин һәјата кечирмәсинә мане ола биләчәк физики вә ја психи гүсурлары јохдурса;

- идарә, мүйәссисә вә тәшкилатлар, һәмчинин һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхсләр мәс`улијјәтә чәлб едиләркән, әкәр көмрүк гайдаларынын позулмасы факты ашкар едилән анда, идарә, мүйәссисә вә тәшкилатын рәһбәри вә ја онун мүавини, һәмчинин һүгуи шәхс јаратмадан саһибкарлыг фәалијјәти илә мәшғул олан шәхс, јахуд онларын сәләһијјәтли нүмајәндәси иштирак едирсә;

- көстәрилән шәхсләр көмрүк гайдаларынын позмалары фактыны, өз тәгсирлилијини (физики шәхсләр вә вәзифәли шәхсләр үчүн) бојнуна алырса;

- көстәрилән шәхсләр тәнбег тәтбигинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә җазылы сурәтдә разылыгларыны билдирсә, чәримә нөвүндә тәнбег тәтбиг едилдиҗи һалда исә разылыгларыны билдирмәкдән әләвә чәримәни там һәчмдә дәрһал җериндә өдәмәҗә реал имканлары варса.

Јухарыда көстәрилән шәртләр мүүҗән едилдикдән сонра көмрүк җајдаларынын позулмасыны билаваситә ашкар едән көмрүк органынын вәзифәли шәхси Дөвләт Көмрүк Комитәсинин мүүҗән етдиҗи формада тәнбегетмә (хәбәрдарлыг вә җа чәримә) һаггында акт тәртиб едир.

Көстәрилән шәртләрдән һәр һансы бири олмәзса, садәләшдирилмиш формадан истифадәҗә ичәзә верилмир, ишин ичрааты вә она бахылмасы исә үмуми җајдада һәҗата кечирилир.

Тәнбегетмәнин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едиләркән көмрүк җајдаларынын позулмасына көрә иш ачылмыр, ашкар едилмиш позунту һаггында протокол тәртиб едилмир, просессуал һәрәкәтләр апарылмыр, тәнбег исә һүгүгпозма факты ашкар едилән җердә тәтбиг едилир.

Тәнбегетмә һаггында акт һүгүгпозма төрәдилмәси факты вә һәмин һүгүгпозмаҗа көрә мәс`улиҗәт тәдбири гејд едилән җекәнә сәнәд формасыдыр. Актда ашағыдакылар көстәрилир:

- вәзифәли шәхси акты тәртиб едән көмрүк органынын ады;

- актын тәртиб едилдиҗи тарих;

- акты тәртиб едән вәзифәли шәхсин вәзифәси, соҗады, ады, атасынын ады;

- көмрүк җајдаларынын позан шәхс вә җа онун нүмајәндәси һаггында гыса мә`лумат;

- көмрүк җајдаларынын позулмасы факты һаггында гыса мә`лумат;

- Көмрүк Мәчәлләсинин һәмин һүгүгпозмаҗа көрә мәс`улиҗәт нәзәрдә тутан маддәси;

- тәнбегин нөвү, чәримә гојулдугда исә онун мәбләғи вә онун өдәнилмәси һаггында гејд.

Актын хүсуси графасында көмрүк җајдаларынын позмуш шәхс вә җа онун нүмајәндәси көмрүк җајдаларынын позмасы фактыны, өз тәгсирлилиҗини (физики шәхс вә вәзифә-

ли шәхс үчүн) бојнуна алмасыны, тәнбег тәтбиг едилмәсинин садәләшдирилмиш формасындан истифадә едилмәсинә разылығыны вә чәримәни дәрһал өдәмәјә һазыр олдуғуну жазылы шәкилдә тәсдиг етмәлидир.

Тәнбегетмә һаггында акт чидди малијјә һесабатлы сәнәддир, онун сурәти көмрүк гәјдаларыны позмуш шәхсә вә ја онун нүмајәндәсинә имза етдирилмәклә верилир.

Көмрүк Мәчәлләсинин 382-чи маддәсинә әсасән тәнбегетмә һаггында актдан тәртиб едилдији күндән он күн мүддәтиндә шикајәт верилә биләр. Шикајәт вәзифәли шәхси акты тәртиб едән көмрүк органынын рәисинә вә ја онун мүавининә верилир. Көстәрилән көмрүк органынын рәиси вә ја онун мүавини шикајәтлә әлағдар вә ја Азәрбајчан Республикасы көмрүк органларынын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән ганунверичилијә әмәл едилмәси үзәриндә нәзарәт гәјдасында көстәрилән акта баһараг ашағыдакы гәрарлардан бирини гәбул едир:

1) тәнбегни дәјишдирмәдән, шикајәти исә тәмин етмәдән сахламаг һаггында;

2) тәнбегетмә һаггында акты ләғв етмәк вә тәнбег верилән шәхси инзибати мәс'улијјәтдән азад етмәк һаггында;

3) тәнбегетмә һаггында акты ләғв етмәк вә көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш башламаг, јахуд га-чагмалчылыг вә көмрүк иши саһәсиндә диқәр чинајәтләр үзрә чинајәт иши башламаг һаггында;

4) гојулан чәримә мәбләғини азалтмаг һаггында.

Шикајәтә бахмаг сәлаһијјәти олан көмрүк органынын рәиси (мүавин) тәнбегетмә һаггында акт ләғв едилдикдә вә һүгугпозан шәхс мәс'улијјәтдән азад едилдикдә, јахуд көмрүк гәјдаларынын позулмасы һаггында иш башладыгда вә ја көмрүк иши саһәсиндәки чинајәтләр һаггында чинајәт иши башладыгда, һабелә чәримә мәбләғини дәјишдикдә ајрыча просессуал сәнәд нөвү кими әссландырылмыш гәрар чыхарылмалыдыр.

Гәбул едилмиш гәрар барәсиндә шикајәт верән шәхсә мәлүмат верилир.

**ГАЧАГМАЛЧЫЛЫГ ВӘ КӨМРҮК ГАЈДАЛАРЫНЫН
ПОЗУЛМАСЫ ИЛӘ МҮБАРИЗӘ БАШ ИДАРӘСИ**

Азәрбајчан Республикасы ДКК үзрә
1091 сәјлы "19" декабр 1997 чи ил
тарихли әмри илә тәсдиг едилмишидир

**“Шәхси јохлама апарылмасы һаггында”
протокол формасынын тәсдиг едилмәси барәдә**

АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДӨВЛӘТ КӨМРҮК КОМИТӘСИ

Шәхси јохлама апарылмасы һаггында

ПРОТОКОЛ

_____ “ _____ ” _____ 199 -чи ил
тәртиб едилдији јер _____ әмәкдашы
_____ көмрүк органынын ады

_____ вәзифәси, сојады, ады, атасынын ады
Азәрбајчан Республикасы Көмрүк Мәчәлләсинин 186-чы
маддәсинә вә _____ рәиси (рәисини
_____ көмрүк органынын ады
әвәз едән шәхс) _____

_____ сојады, ады, атасынын ады
_____ шәхси јохлама апарылмасы һаггында гәрарына
әсасән јохланылан физики шәхс _____
_____ јохланылан шәхсин вәтәндашлығы, сојады, ады, атасынын ады

_____ тәвәллүду, унваны, шәхсијјәтини тәсдиг едән сәнәдин №-си вә с.

_____ һал шаһидләри: _____
_____ һал шаһидләринин сојады, ады, атасынын ады, унваны

_____ иштиракы илә
шәхси јохлама апарылмасы һаггында гәрарла, һүгүг вә вә-
зифәләри илә таныш етмәклә көмрүк нәзарәтинә тәгдим

едилмәмиш эшјалары вә гијмәтли шејләри көнүллү оларат
тәгдим етмәји тәклиф етдим.

Јохланылан шәхс _____ билдирди:

сојады, ады, атасынын ады

нә билдирилдијини көстәрмәк

(әкәр тәгдим едилибсә һансы эшја вә гијмәтли шејләрин тәгдим

едилдијини, әләмәтләрини, мигдарыны, мәбләгини, һарадан чыхарыдмасы-

ны вә с. көстәрмәк

_____ тәгдим етди.

Јохланылан шәхсдән _____

сојады, ады, атасынын ады

көмрүк органынын бинасында, купедә, кајутда вә с.

иштиракчынын сојады, ады, атасынын ады, вәзифәси, иш јери

_____ иштиракы илә

шәхси јохлама нәтичәсиндә _____

ашкар едилән эшја вә гијмәтли шејләри,

онларын фәргләндиричи әләмәтләрини, мигдарыны, мәбләгини, һарадан

ашкар едилдијини вә с. көстәрмәк

_____ ашкар едилмишдир.

Јохланылан шәхсин изаһаты (ирады вә с.) _____

Гејд: _____

шәхси јохламанын һәдләри, мутәхәссисләрин иштирак дәрәчәси

вә формасы вә с.

Шәхси јохламаны апарды: _____ (_____
имзасы сојады

Јохланылан шәхс: _____ (_____
имзасы сојады

Һал шаһидләри: _____ (_____
имзасы сојады

_____ (_____
имзасы сојады

Иштирак етди: _____ (_____
имзасы сојады

АЗƏРБАЙҶАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУСИЈАСЫ (чыхарышлар)

М а д д ə 27. Јашамаг һүгугу

IV. Ганунла нəзəрдə тутулмуш зəрури мұдафиə, сон зəрурəт, чинајəткарын јахаланмасы вə тутулмасы, һəбсдə оланын һəбс јериндəн гачмасынын гаршысынын алынмасы, дөвлəтə гаршы гијамын јатырылмасы вə ја дөвлəт чеврилишинин гаршысынын алынмасы, фəвгəл`адə вə һəрби вəзијјəт заманы сəлаһијјəтли шəхсин вердији əмрин јеринə јетирилмəsi, өлкəјə силаһлы басгын едилмəsi һаллары истисна олмагла, инсана гаршы силаһ ишлəдилмəсинə јол верилмир.

М а д д ə 28. Азадлыг һүгугу

II. Азадлыг һүгугу јалныз ганунла нəзəрдə тутулмуш гəјдада тутулма, һəбсə алма вə ја азадлыгдан мəһрум етмə јолу илə мəһдудлашдырыла билəр.

М а д д ə 29. Мүлкијјəт һүгугу

I. Һəр кəсин мүлкијјəт һүгугу вардыр.

II. Мүлкијјəтин һеч бир нөвүнə үстүнлүк верилмир. Мүлкијјəт һүгугу, о чүмлəдəн хүсуси мүлкијјəт һүгугу ганунла горунур.

III. Һəр кəсин мүлкијјəтиндə дашынар вə дашынмаз əмлак ола билəр. Мүлкијјəт һүгугу мүлкијјəтчинин тəkбашына вə ја башгалары илə бирликдə əмлака саһиб олмаг, əмлақдан истифадə етмək вə онун барəсиндə сəрəнчам вермək һүгугларындан ибарəтдир.

IV. Һеч кəs мəһкəмəнин гəрары олмадан мүлкијјəтиндəн мəһрум едилə билмəз. Əмлакын там мұсадирəсинə јол верилмир. Дөвлəт еһтијачлары вə ја ичтимаи еһтијачлар үчүн мүлкијјəтин өзкəнинкилəшдирилмəсинə јалныз габагчадан онун дəјəрини əдалəтли өдəмək шəрти илə јол верилə билəр.

V. Дөвлəт вэрəсəлик һүгугуна тə`минат верир.

М а д д э 31. Тəһлүкəсиз жашамаг һүгүгу

II. Ганунла нэзəрдə тутулмуш һаллар истисна олмага ла шəхсин һəјатына, физики вə мə'нəви сағламлығына, мүлкијјəтинə, мənзилинə гəсд етмэк, она гаршы зор ишлэт-мэк гадағандыр.

М а д д э 32. Шəхси тохунулмазлыг һүгүгу

II. Һәр кəсин шəхси вə аилə һəјатынын сиррини сахламаг һүгүгу вардыр. Ганунла нэзəрдə тутулан һаллардан башга, шəхси һəјата мүдахилə етмэк гадағандыр.

III. Өз разылығы олмадан кимсəнин шəхси һəјаты һаггында мə'луматын топланылмасына, сахланылмасына, истифадəсинə вə јајылмасына јол верилмир.

IV. Һәр кəсин јазышма, телефон данышыглары, почт, телеграф вə дикəр рабитə васитəлəри илə өтүрүлэн мə'луматын сиррини сахламаг һүгүгуна дөвлэт тə'минат верир. Бу һүгүг ганунла нэзəрдə тутулмуш гəјдада чинајəтин гаршысыны алмагдан вə ја чинајət ишинин истинтагы заманы һəгигəти үзə чыхармагдан өтрү мəһдудлашдырыла билэр.

М а д д э 33. Мəнзил тохунулмазлығы һүгүгу

II. Ганунла мүəјјэн едилмиш һаллар вə ја мəһкəмə гəрары истисна олмага ла мənзилдə јашајанларын ирадəси зиддинə һеч кəс мənзилə дахил ола билмəз.

М а д д э 61. Һүгуги јардым алмаг һүгүгу

II. Ганунла нэзəрдə тутулмуш һалларда һүгуги јардым өдəнишсиз, дөвлэт һесабына кəстəрилилр.

III. Һәр бир шəхсин сəлаһијјətли дөвлэт органлары тэрəфиндэн тутулдуғу, һəбсə алындығы, чинајət төрəдилмəсиндə иттиһам олундуғу андан мүдафиəчинин кəмəјиндэн истифадə етмэк һүгүгу вардыр.

**М а д д э 62. Мәһкәмә аидијјәтинин дәјишдирилмәси-
нә јол верилмәмәси**

Һәр кәсин онун ишинә ганунла мүәјјән едилмиш мәһкәмәдә бахылмасы һугугу вардыр. Шәхсин разылығы ол-мадан онун ишинә башга мәһкәмәдә бахылмасына јол ве-рилмир.

М а д д э 63. Тәгсирсизлик презумнсиясы

I. Һәр кәсин тәгсирсизлик презумпсиясы һугугу вардыр. Чинајәтин төрәдилмәсиндә тәгсирләндирилән һәр бир шәхс, онун тәгсири ганунла нәзәрдә тутулан гәјдада сүбута јетирилмәјибсә вә бу барәдә мәһкәмәнин гануни гүввәјә минмиш һөкмү јохдурса, тәгсирсиз сајылыр.

II. Шәхсин тәгсирли олдуғуна әсаслы шүбһәләр варса, онун тәгсирли билинмәсинә јол верилмир.

III. Чинајәтин төрәдилмәсиндә тәгсирләндирилән шәхс өзүнүн тәгсирсизлијини сүбута јетирмәјә борчлу де-јилдир.

IV. Әдаләт мұһакимәси һәјата кечириләркән гануну позмагла әлдә едилмиш сүбутлардан истифадә олуна билмәз.

V. Мәһкәмәнин һөкмү олмаса, кимсә чинајәтдә тәгсирли сајыла билмәз.

**М а д д э 64. Бир чинајәт көрә тәкрарән мәһкум етмәјә
јол верилмәмәси**

Һеч кәс бир чинајәтә көрә тәкрарән мәһкум едилә билмәз.

М а д д э 65. Мәһкәмәјә тәкрар мұрачиәт һугугу

Мәһкәмәнин мәһкум етдији һәр бир шәхсин өз барәсиндә чыхарылмыш һөкмә ганунла нәзәрдә тутулан гәјдада јухары мәһкәмәдә јенидән бахылмасы, һабелә өзүнүн әфв едилмәси вә чәзасынын јүнкүлләшдирилмәси һаггында мұрачиәт етмәк һугугу вардыр.

М а д д э 71. Инсан вэ вэтэндаш һүгугларынын вэ азадлыгларынын тәминаты

VII. Инсан вэ вэтэндаш һүгугларынын вэ азадлыгларынын позулмасы илә элагәдар мүбаһисәләри мәһкәмәләр һәлл едир.

VIII. Һеч кәс төрәдилдији заман һүгуг позунтусу сајылмајан әмәлә көрә мäs'улијјәт дашымыр. Һүгуг позунтусу төрәдилдикдән сонра јени ганунла бу чүр һәрәкәтләрә көрә мäs'улијјәт арадан галдырылмышса вэ ја јүнкүлләшдирилмишсә, јени ганун тәтбиг едилир.

М а д д э 133. Азәрбајчан Республикасынын Прокурорлуғу

I. Азәрбајчан Республикасынын Прокурорлуғу ганунла нәзәрдә тутулмуш гәјдада ганунларын ејни чүр вэ дүрүст ичра вэ тәтбиг олунмасына нәзарәт едир; ганунла нәзәрдә тутулмуш һалларда чинајәт ишләри башлајыр вэ истинтаг апарыр; мәһкәмәдә дөвләт иттиһамыны мүдафиә едир; мәһкәмәдә иддиа галдырыр; мәһкәмә гәрарларындан протест верир.

ӘМӘЛИЈАТ-АХТАРЫШ ФӘАЛИЈЈӘТИ ҺАГГЫНДА АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН Г А Н У Н У

Бу ганун әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин һәјата кечирилмәси илә бағлы һүгуи мүнәсибәтләри тәнзимләјир вә әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигиндә һүгуи тәминатлар системини мүәјјән едир.

БИРИНЧИ ФӘСИЛ

Үмуми мүддәалар

М а д д ә 1. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин аңлајышы, мәгсәдләри вә вәзифәләри

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти – мұвафиг дөвләт органлары тәрәфиндән ашкар вә гејри-ашкар үсулларла бу ганунла мүәјјән едилмиш тәдбирләрин һәјата кечирилмәсидир.

II. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти инсан һәјатыны, сағламлығыны, һүгуг вә азадлыгларыны, һүгуи шәхсләрин гануни мәнәфеләрини, дөвләт вә һәрби сиррини, һабелә милли тәһлүкәсизлији чинајәткар гәсдләрдән мұдафиә етмәк мәгсәди илә һәјата кечирилир.

III. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин вәзифәләри ашағыдакылардыр:

1) һазырланан вә төрәдилән чинајәтләрин гаршысынын алынмасы;

2) төрәдилмиш чинајәтләрин ашкар едилмәси вә ачылмасы;

3) чинәјәтләри һазырлајан, төрәдән вә ја төрәтмиш шәхсләрин мүәјјән едилмәси;

4) мәнкәмә, истинтаг вә тәһгигат органларындан кизләнән, чәза чәкмәкдән бојун гачыран вә иткин дүшән шәхсләрин ахтарылмасы;

5) намәлум мејитләрин шәхсијјәтинин мүәјјән едилмәси.

М а д д э 2. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэти һаггында ганунверичилик

I. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэти һаггында ганунверичилик Азэрбајчан Республикасынын Конститусијасындан, бу Ганундан, Азэрбајчан Республикасынын дикэр норматив һүгуи актларындан, һабелэ Азэрбајчан Республикасынын тэрэфдар чыхдығы бејнэлхалг мүгавилэлэрдэн ибарэтдир.

II. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтини һәјата кечирэн органлар (бундан сонра эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субъектлэри адланачаг) өз сәләһијјэтлэри дахилиндэ Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилијинэ ујғун олараг эмэлијјат-ахтарыш тәдбирлэринин тәшкилини вә тактикасыны тәнзимләјән норматив һүгуи актлар гәбул едирләр.

М а д д э 3. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин принциплэри

I. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэти ганунчулуг, гуманистлик, инсан һүгуг вә азадлыгларына һөрмәт, конспирасија, ашкар вә кизли иш үсулларынын узлашдырылмасы принциплэринэ әсасланыр.

II. Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилијиндә башга һал нәзәрдә тутулмамышдырса, һәр һансы шәхсин вәтәндашлығы, миллијјэти, чинси, јашајыш јери, социал вә әмлак вәзијјэти, гуллуғ мөвгәји, ичтимаи бирликләрә мәнсубијјэти, динә мүнасибәти вә сијаси бахышлары әмэлијјат-ахтарыш тәдбирлэринин һәјата кечирилмәсинә мане ола билмәз.

М а д д э 4. Инсан вә вәтәндаш һүгуг вә азадлыгларынын тәминатлары

I. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин һәјата кечирилмәси илә әлағәдар;

1) бу Ганунун 1-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмајан мәгсәдлэри күдмәк вә ја вәзифәлэри јеринә јетирмәк;

2) һәр һансы шәхсин разылығы олмадан онун шәхси һәјатынын тохунулмазлығына, о чүмләдән шәхси вә аилә һәјатынын сирринә, һабелә онун шәрәф вә ләјагәтинә даир әлдә едилмиш мәлуматлары јажмағ гадағандыр.

II. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин һәјата кечирилмәси заманы Азәрбајчан Республикасынын Конституцисјасында нәзәрдә тутулмуш инсан вә вәтәндаш һүгүг вә азадлыгларыны, һүгүги шәхсләрин гануни мәнәфеләрини позмаг гадағандыр. Эмэлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбиги илә бағлы инсан вә вәтәндаш һүгүг вә азадлыгларынын мүвәггәти мәнһудлашдырылмасына јалныз бу Ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада чинајәтләрин гаршысынын алынмасы, онларын ачылмасы, мәнһкәмә, истинтаг вә ја тәһгигат органларындан кизләнән, чәза чәкмәкдән бојун гачыран шәхсләрин, иткин дүшәнләрин ахтарышы заманы јол верилә биләр.

III. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектинин һәр һансы бир сјаси партијанын вә ја дикәр ичтимаи бирликләрин мәнәфеји наминә һәрәкәтләр етмәси, ганунверичилик вә ја мәнһкәмә һакимијјәти органларынын, һабелә ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада гејдијјатдан кечмиш ичтимаи бирликләрин вә дини тәшкилатларын ишиндә онларын гануни фэалијјәтинә тә'сир етмәк мәғсәдилә мәхфи иштирак етмәси гадағандыр.

IV. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектинин һәрәкәти нәтичәсиндә һүгүг вә азадлыглары позулмуш һәр бир шәхс һәмин эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субјектинин табе олдуғу јухары органынын рәһбәринә, прокурора вә ја мәнһкәмәјә шикајәт етмәк һүгүгуна маликдир.

V. Белә шикајәтин маһијјәти үзрә гәрар гәбул етмәк үчүн Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән олунмуш гәјдада мүвафиг олараг хидмәти јохлама вә ја мәнһкәмә бахышы апарылмалыдыр. Онун һәртәрәфлијини вә долғунлуғуну тә'мин етмәк мәғсәди илә эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субјекти мәнһкәмәнин гәрарына әсәсән дәвләт сирринин, һәрби хидмәт сирринин јәјылмасы вә эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин кечирилмәсинә кизли сурәтдә јардым көстәрән шәхсләр һаггында мә'луматлар истисна олмагла, эмэлијјат-гејдијјат ишинин мәзмуну илә шикајәтчини таныш етмәјә борчлудур.

М а д д э 5. Эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин суб- јектләри

I. Эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини Азәрбајчан Рес-
публикасынын чинајәт-просессуал ганунверичилијиндә нә-
зәрдә тутулмуш тәһгигат органлары һәјата кечирирләр.

II. Эмәлијјат-ахтарыш тәдбирләрин һансы тәһгигат
органы тәрәфиндән вә һансы һәчмдә тәтбигинин
мүмкүнлүјүнү Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра
һакимијјәти органы мүәјјән едир.

III. Тәһгигат органларынын мүвәккил олунмуш
шәхсләри өз вәзифәләрини јалныз бу органларын сәлә-
һијјәтләри даһилиндә һәјата кечирирләр.

IV. Почт кәндәришләринин, телеграф вә диқәр
мәлүматларын јохланылмасы, мүлкијјәт формасындан
асылы олмајараг рабитә хидмәтләри кәстәрән, рабитә васи-
тәләри тәгдим едән идарә, мүәссисә вә тәшкилатларын, фи-
зики вә һүгуги шәхсләрин стансија аваданлығына гошул-
магла телефон данышыгларынын гулагасмасы, техники ра-
битә каналларындан вә диқәр техники васитәләрдән ин-
формасијанын чыхарылмасы илә бағлы эмәлијјат-ахтарыш
тәдбирләри Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра
һакимијјәти органлары тәрәфиндән тәтбиг едилир.

М а д д э 6. Эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектлә- ринин вәзифәләри

Бу Ганунун 1-чи маддәсиндә кәстәрилән мәгсәдләрә
наил олмаг үчүн эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектлә-
ринин ашағыдакы вәзифәләри вардыр:

1) инсан вә вәтәндаш һүгуг вә азадлыгларынын, фи-
зики вә һүгуги шәхсләрин ганунла мүдафиә олуна мәнәфе-
ләринин, ичтимаи вә дөвләт тәһлүкәсизлијинин горунмасы
үчүн өз сәләһијјәтләри даһилиндә бүтүн гануни тәдбирләри
көрмәк;

2) эмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин кечирилмәсинә
даир мәһкәмә гәрарларыны, истинтаг органларынын гә-
рарларыны вә ја чинајәт ишләри үзрә јазылы тапшырыгла-
рыны, һабелә эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин сәләһијјәт-
ли субјектләринин гәрарларыны јеринә јетирмәк;

3) эмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти нәтичәсиндә әлдә
едилмиш мәлүматлары, онларын мәнбәјини вә әлдә едил-

мәси үсулларыны јажмадан, конкрет чинајет иши үзрә тәһгигаты вә ја истинтагы апаран шәхсә вә јахуд мәһкәмәјә вермәк;

4) Азәрбајчан Республикасынын тәрәфдар чыхдығы бејнәлхалг мүғавиләләрә әсасән харичи дәвләтләрин һүғг-мүһафизә органларынын вә мүвафиг бејнәлхалг тәшкилатларынын сорғуларына чаваб вермәк;

5) Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин диқәр субјектләринин сәләһијјәтинә аид олан фактларын ашқар едилдији тәғдирдә тә'хирәсалынмаз тәдбирләр кечирмәклә онлары хәбәрдар етмәк вә лазыми көмәк көстәрмәк;

6) әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини һәјата кечирәркән конспирасија гәјдаларына риәјет едилмәси үчүн мүвафиг тәдбирләр көрмәк;

7) өз гуллуғ мөвгәјинә көрә мәхфи мә'луматлара вә ја хүсуси ичазә тәләб едән ишләрә бурахылан шәхсләри јохламағ;

8) өз әмәкдашларынын, онларын јахын гоһумларынын, әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринә көмәк едән шәхсләрин, онларын јахын гоһумларынын, һабелә чинајет просеси иштиракчыларынын, онларын јахын гоһумларынын шәхси тәһлүкәсизлијини вә әмлакыны һүғугазидд гәсдләрдән горунмасыны тә'мин етмәк;

9) һәр һансы шәхслә әмәкдашлығын мәхфилијини вә анонимлијини тә'мин етмәк;

10) һадисәләрин, фактларын, әшјаларын вә диқәр информасија мәнбәләринин әмәлијјат учотуну апармағ.

М а д д ә 7. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин һүғуглары

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субјектләри өз сәләһијјәтләрини билаваситә јеринә јетирәркән ашағыдакы һүғуглара малиқдирләр.

1) бу Ганунун 10-чу маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш гәјдада әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләрини ашқар вә кизли үсулларла һәјата кечирмәк;

2) әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринә мәхфилик әсасында көмәк етмәјә разылашан шәхсләрлә әвәзли вә ја әвәзли гәјдада әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләрини ашқар вә кизли үсулларла һәјата кечирмәк;

3) эмэлијјатларын фэалијјетини тә`мин етмәк үчүн информасија системи јаратмаг вә ондан истифадә етмәк;

4) эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти заманы мүгавилә вә ја шифаһи разылыға әсасән физики вә һүгуги шәхсләрин вә гејри-јашајыш биналарындан вә отагларындан, нәглијјат васитәләриндән вә диқәр әмлакындан истифадә етмәк;

5) конспирасија мөгсәди илә ујдурма идарә, мүәссисә вә ја тәшкилат (һүгуги шәхс) јаратмаг, бу мөгсәдлә эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектләринин мүвәккил едилмиш шәхсләринин шәхсијјетини, бу органларын бөлмә, тәшкилат, бина вә нәглијјат васитәләринин идарә мәнсубијјетини, еләчә дә бу органларла мәхфилик әсасында әмәкдашлыг едән вәтәндашларын шәхсијјетини пәрдәләндирән сәнәдләрдән истифадә етмәк.

М а д д ә 8. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәти субјектләринин сәләһијјәтләринин һәдди

I. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәтинин субјектләринә өз сәләһијјәтләринин ичра едилмәси заманы:

1) инсанларын һәјатыны, сағламлығыны, әмлакыны вә гануни мәнәфеләрини тәһлүкә алтына алан һәрәкәтләрә јол вермәк;

2) һәр һансы шәхси ганун позунтуларына тәһрик етмәк;

3) зор ишләтмәк, һәдәләмәк вә шантаж етмәк, һабелә инсан вә вәтәндашларын һүгуг вә азадлыгларыны, ганунла мүдафиә олуна мәнәфеләрини мәһдудлашдыран диқәр ганунсуз тәдбирләрә әл атмаг;

4) сәләһијјәтиндән кәнара чыхан тәдбирләри һәјата кечирмәк гадаған олунур.

М а д д ә 9. Эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәтинин субјектләринә көмәк көстәрилмәси

I. Азәрбајчан Республикасынын дәвләт вә јерли өзүнүидарәетмә органларынын вәзифәли шәхсләри эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәтинин субјектләринә көмәк көстәрмәк борчлудурлар.

II. Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә олан һәр бир шәхс эмэлијјат-ахтарыш фэалијјәтинин субјектләринә онларын сәләһијјәтләринин јеринә јетирилмәсиндә кө-

мәк көстәрә биләр. Неч кәс әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтин-
дә мәчбури гәјдада иштирак етмәсинә чәлб едилә билмәз.

III. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләринин
вәзифәли шәхсләринин гануни тәләбләринин јеринә јетир-
рилмәмәси вә ја онлара манечилик төрәдилмәси Азәрбајчан
Республикасы ганунверичилији илә нәзәрдә тутулан
мәс'улијјәтә сәбәб олур.

ИКИНЧИ ФӘСИЛ

Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин һәјата кечирилмәси

Маддә 10. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субъектләри бу
Ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада ашағыдакы әмәлијјат-
ахтарыш тәдбирләри тәтбиг едә биләрләр:

- 1) вәтәндашларын сорғусу;
- 2) сораглашма;
- 3) телефон данышыгларына гулагасма;
- 4) почт, телеграф вә дикәр көндәришләрин јохла-
нылмасы;
- 5) техники рабитә каналларындан вә дикәр техники
васитәләрдән информасијанын чыхарылмасы;
- 6) мәһкумларын мәктубларынын јохланылмасы;
- 7) нәглијјат васитәләринә бахыш кечирилмәси;
- 8) биналара, о чүмләдән јашајыш биналарына, һабелә
дикәр гапалы тикилиләрә, гурғуларә вә торпаг саһәләри-
нә дахилолма вә бахыш кечирмә;
- 9) биналарын, о чүмләдән јашајыш биналарынын,
һабелә дикәр гапалы тикилиләрин, гурғуларын, торпаг са-
һәләринин, нәглијјат васитәләринин вә дикәр объектләрин
мүшәһидәси;
- 10) инсанларын күдүлмәси;
- 11) шәхсијјәтин ејниләшдирилмәси;
- 12) нәзарәт гәјдасында мал алынмасы;
- 13) әшја вә сәнәдләрин тәдгиги;
- 14) мүгајисәли тәдгиг үчүн нүмунәләрин топланыл-
масы.

15) нэзарэтли көндөриш;

16) чинајеткар группара вэ ја криминокен объектлэрэ дахил едилмэси;

17) һүгуги шэхсин јарадылмасы;

18) эмэлијјат-эксперименти, јә'ни чинајеткар фэалијјэти тэглид едэн давраныш моделинин тэтбиги.

II. Бу маддэнин I һиссэсиндэ көстэрилмиш эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэрин сијаһысы јалныз Ганунла дэјишдирилэ билэр.

III. Бу маддэнин I һиссэсиндэ 3-5, 8 вэ 10-чу бөндлөриндэ нэзэрдэ тутулмуш эмэлијјат-ахтарыш тэдбирлэри бу Ганунун 1-чи маддэсиндэ нэзэрдэ тутулмуш мэгсэдлэрэ башга јолла наил ола билмэдикдэ мөһкөмөнин (һакимин) гэрары эсасында һэјата кечирилэ билэр.

IV. Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјэн едилмиш эсаслар олдугу һалларда эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субъектлэри һакимин гэрары олмадан:

1) шэхсијјэт элөјһинэ ағыр чинајетлэрин вэ ја хүсуси тәһлүкәли дөвләт чинајетлэринин гаршысынын алынмасы үчүн телефон данышыгларына гулаг аса, почт, телеграф вэ диқәр көндөришлэрини јохлаја, техники рабитә каналларындан вэ диқәр техники васитәләрдән информасијаны чыхара, һабелә инсанлары күдә биләрләр;

2) чинајәти һазырлајан, төрәдән, төрәтмиш, азадлыгдан мөһруметмә јерләриндән вэ ја һәбсдән гачмыш вэ кизләнән шәхсләрин јахаланмасы, јанғын, партлајыш вэ ичти-маи тәһлүкәсизлијә гәсд едән вэ ја гәсд едә биләчәк һалларын арадан галдырылмасы үчүн биналара, о чүмләдән јашајыш биналарына, һабелә диқәр гапалы тикилиләрә, гургулара вэ торпаг саһәләринә бахыш кечирә биләрләр.

V. Бу маддэнин III һиссэсинин нэзэрдэ тутулмуш һалларда эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин субъектлэри һэјата кечирилмиш тэдбирләр барэсиндэ 48 саат әрзиндә мөһкөмәјә эсасландырылмыш гэрары тәгдим етмәлидирләр.

VI. Һәр һансы бир шәхсә зор ишләдилмәси, һәдәгорху илэ тәләб етмә вэ ја һүгугазидд диқәр һәрәкәтләр тәтбиг едилмәси тәһлүкәсинин арадан галдырылмасы үчүн тә'хирәсалынмаз тэдбирләр көрүлмәси зәрурәти олдугда онларын телефону вэ ја диқәр данышыг чиһазлары илэ

апарылан данышыглара һәмин шәхсин әризәси әсасында мұвафиг әмәлијјат-ахтарыш фәәлијјәтинин субъекти тәрәфиндән гулаг асыла биләр.

VII. Бу маддәнин I һиссәсинин 16-чы вә 17-чи маддәләриндә нәзәрдә тутулмуш әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигинә јалныз мұтәшәккил чинајәткар группар тәрәфиндән һазырланан вә ја тәрәдилән ағыр чинајәтләрин, һабелә хусуси тәһлүкәли дөвләт чинајәтләрин гаршысынын алынмасы һәмин чинајәтләрин ачылмасы вә онлары һазырлајан, тәрәдән вә ја тәрәтмиш шәхсләрин мұәјјән едилмәси илә әлагәдар јол верилир.

VIII. Бу ганунла мұвәккил едилмәмиш физики вә һүгуги шәхсләр тәрәфиндән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин апарылмасы, һабелә кизли гәјдада информасија алынмасы үчүн нәзәрдә тутулмуш хусуси вә диқәр техники васитәләрдән истифадә олунмасы гадағандыр.

IX. Кизли гәјдада информасија алынмасы үчүн нәзәрдә тутулмуш техники васитәләрин әмәлијјат-ахтарыш фәәлијјәтинин һәјата кечирилмәсинә мұвәккил едилмәмиш физики вә һүгуги шәхсләр тәрәфиндән ишләнилмәси, истәһсалы, сатышы, алынмасы, өлкәјә кәтирилмәси вә өлкәдән чыхарылмасы Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән мұәјјән олунмуш гәјдада лисензијалашдырылмалыдыр.

X. Кизли информасија алынмасы үчүн нәзәрдә тутулмуш хусуси техники васитәләрин нөвләри Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән мұәјјән едилир.

М а д д ә 11. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси үчүн сәбәбләр вә әсаслар

I. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси үчүн әмәлијјат-ахтарыш фәәлијјәтинин субъектләриндә бу маддәдә нәзәрдә тутулмуш сәбәбләр вә әсаслар олмалыдыр.

II. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси үчүн сәбәбләр ашағыдакылардыр:

- 1) физики шәхсләрин әризәләри;
- 2) мұәссисә, идарә, тәшкилатларын вәзифәли шәхсләринин мұрачиәтләри;

3) күтлэви информасија васитэлэриндэ дэрч олунмуш мә'луматлар;

4) эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэти субјектлэринин билаваситэ элдэ етдиклэри мә'луматлар;

5) эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин дикэр субјектлэринин јазылы сорғулары;

6) Азэрбајчан Республикасынын али дәвлэт һакимийјэти органларыны вэ хусуи объектлэрини мүһафизэ едэн органларынын јазылы сорғулары;

7) чинајэт ишлэри үзрэ тәһгигаты вэ ја истинтагы апаран шәхслэрин јазылы тапшырыглары;

8) харичи дәвлэтлэрин һүгүг-мүһафизэ органларынын вэ ја мүвафиг бејнәлхалг тәшкилатларынын рәсми сорғулары.

III. Эмэлијјат-ахтарыш тәдбирлэринин һәјата кечирилмәси үчүн әсаслар ашағыдакылардыр:

1) мәһкәминин (һакимин) гәрарлары;

2) истинтаг органларынын гәрарлары;

3) эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин сәләһијјәтли субјектлэринин гәрарлары.

IV. Эмэлијјат-ахтарыш тәдбирлэринин һәјата кечирилмәси барэдә мәһкәмәнин (һакимин), истинтаг органынын вэ ја эмэлијјат-ахтарыш фэалијјэтинин сәләһијјәтли субјектинин гәрары јалныз ашағыдакы һалларда гәбул олуна биләр:

1) башланмыш чинајэт иши мөвчуд олдугда;

2) чинајэт иши башлананадәк чинајэт әләмәтлэринин мөвчудлуғуна көрә ибтидаи истинтагын апарылмасы мөвчуд олдугда;

3) чинајэт ишинин башланмасына кифајэт гәдәр әсаслар олмаса да чинајэт һазырлајан, төрәдән вэ ја төрәтмиш шәхс барәсиндә е'тимад доғуран мә'лум вэ гәрәзсиз мәнбәдән мә'лумат дахил олдугда;

4) дәвлэт тәһлүкәсизлијинә вэ ја мүдафиә габилијјәтинә тәһлүкә јарадан һадисә баш вердикдә, јахуд онун гаршысы алындыгда;

5) шәхс мәһкәмә, истинтаг вэ ја тәһгигат органларындан кизләндикдә, чәза чәкмәкдән бојун гачырдыгда, јахуд иткин дүшдүкдә;

6) намә'лум мејит ашкар едилдикдә.

М а д д э 12. Эмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәсинә даир гәрарлар, јазылы тапшырыглар вә сорғулар

I. Эмәлијјат-ахтарыш тәдбиринин кечирилмәси барәдә гәрар, јазылы тапшырыг вә ја рәсми сорғу јалныз Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијинин әсасында белә сәләһијјәтә малик олан шәхс тәрәфиндән верилә биләр.

II. Эмәлијјат-ахтарыш тәдбиринин кечирилмәси барәдә гәрарда, јазылы тапшырыгда вә ја рәсми сорғуда белә тәдбирин зәрурилији әсасландырылмалыдыр.

III. Бу ганунун 10-чу маддәсинин I һиссәсинин 3-5, 8 вә 10-чу бәндләриндә нәзәрдә тутулмуш эмәлијјат-ахтарыш тәдбиринин кечирилмәси барәдә гәрарда бундан башга ашағыдакылар мүтләг өз әксини тапмалыдыр:

1) мувафиг тәдбир кечирмәк тәклифи верән әмәкдашын сојады, ады, атасынын ады вә вәзифәси;

2) һаггында тәдбир кечирилмәси тәклиф едилән шәхсин сојады, ады, атасынын ады вә ја объектин тәсвири;

3) мүдахилә характерли үсул вә васитәләрин тәтбиг олунмасы һаггында тәләби әсасландыран фактлар;

4) ади тәһгигат үсулу васитәси илә зәрури мәлуматын алынмасынын гејри-мүмкүнлүјүнүн әсасландырылмасы;

5) мүдахилә характерли үсул вә васитәләрин тәтбигинин нәзәрдә тутулан мүддәти;

6) тәдбир кечирилмәси илә әлагәдар әлдә едилә билән нәтичә.

М а д д э 13. Эмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигинин шәртләри

I. Ганунла мүһафизә едилән јазышма, телефон, почт-телеграф вә дикәр рабитә үсуллары илә өтүрүлән мәлуматларын сирринин горунмасы, еләчә дә мәнзил тохунулмазлыгы илә әлагәдар эмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигинә анчаг чинајәт һазырлајан, чинајәт төрәтмәјә суи-гәсд едән, чинајәт төрәдән, һәмчинин мәһкәмә, истинтаг вә ја тәһгигат органларындан кизләнән, чәза чәкмәкдән бојун гачыран шәхсләр барәдә мәлумат топламаг, һабелә оғурланмыш әмлакы тапмаг, дәлилләрин кизләдилмәсинин

вэ мѣхв едилмѣсинин гаршысыны алмаг мѣгсѣди илѣ тѣтбиг едилѣн тѣдбирлѣр нѣтичѣсиндѣ элдѣ олунмуш мѣ`луматларын чинајѣт иши үзрѣ сүбут ола билѣчѣјини вѣ ахтарылан шѣхслѣрин тутула билѣчѣјини куман етмѣк үчүн кифајѣт гѣдѣр ѣсас олдуғу халда ичазѣ верилир.

II. Телефон вѣ дикѣр данышыглара гулагасмасы вѣ онларын јазылмасы, техники рабитѣ каналларындан вѣ дикѣр техники васитѣлѣрдѣн информасијанын чыхарылмасы, почт-телеграф кѣндѣришлѣринин јохланылмасы вѣ мѣнзиллѣрѣ бахыш кечирилмѣси илѣ ѣлагѣдар тѣтбиг едилѣн ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбирлѣриндѣ ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти субјѣктлѣринин мѣвѣккил едилмиш шѣхслѣриндѣ хѣмин тѣдбирлѣрин тѣтбигинѣ даир гѣрар вѣ ѣзлѣринин хидмѣти васитѣлѣри олмалыдыр.

III. Шѣхс тѣрѣфиндѣн чинајѣтин тѣрѣдилмѣси вѣ ја хазырланмасы барѣдѣки кифајѣт гѣдѣр ѣсас олдугда онун ѣзү вѣ ѣлагѣлѣри хаггында мѣ`лумат алмаг мѣгсѣдилѣ тѣтбиг едилѣн ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбириндѣ инсанын сѣххѣтинѣ вѣ ѣтраф мѣхитѣ зијан вуран техники васитѣ, психотроп, кимјѣви вѣ дикѣр маддѣлѣрдѣн истифадѣ едилмѣси гадағандыр.

IV. ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбирлѣри тѣтбиг едилѣркѣн ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти субјѣктинин мѣвѣккил едилмиш шѣхслѣри, хѣмин тѣдбирлѣрин чинајѣткар гѣсдлѣрин дѣвлѣтин вѣ чѣмијјѣтин мѣнафејинѣ вура билѣчѣји зијанын ичтимаи тѣхлүкѣсизлик дѣрѣчѣсинѣ ујғунлуғуну кѣзлѣмѣјѣ борчлудурлар.

М а д д ѣ 14. ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбирлѣринин хѣјата кечирилмѣси

I. ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбирлѣринин хѣјата кечирилмѣси ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти субјѣктинин рѣхбѣрлијинин нѣзарѣти алтында хѣјата кечирилир.

II. ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти субјѣктинин мѣвѣккил едилмиш шѣхси ѣмѣлијјат-ахтарыш тѣдбиринин хѣјата кечирилмѣси заманы билаваситѣ вѣ бирбаша рѣисинѣ табедир. Рѣисиндѣн ачыг-ашкар ганунсуз ѣмр вѣ ја кѣстѣриш алдыгда о гануну рѣхбѣр тутмалы вѣ ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣти субјѣктинин табелији үзрѣ јухары органына бу барѣдѣ мѣ`лумат вермѣлидир. ѣмѣлијјат-ахтарыш фѣалијјѣ-

ти субјектинин мүвәккил едилмиш шәхси тәрәфиндән рәисинин әмрини вә јахуд кәстәришини јеринә јетирдији вахтда чинајәт баш верәрсә вә ја верәчәји еһтимал олунарсә, бу бардә әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектинин табелији үзрә јухары органына вә јахуд мәһкәмәјә шикајәт верә биләр.

III. Ганунла бирбаша буна мүвәккил едилмиш шәхсләр истисна олмагла әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин вә онларын вәзифәли шәхсләринин гануни һәрәкәтләринә һеч кәс мүдахилә едә билмәз.

IV. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси заманы информасија системләриндән, видео вә сәсјазмадан, кино вә ја фотошәкилләрдән, һәмчинин вәтәндашларын һәјаты вә сағламлығына, әтраф мүһитә зәрәр вурмајан дикәр техники вә башга васитәләрдән истифадә едилә биләр.

V. Объектив сәбәбләрдән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәтбигини гејри-мүмкүн едән шәраит јарандыгда (гаршысы алына билмәјән фөвгәл әдә һадисә баш вердикдә вә ја гаршысы алына билмәјән гүввә мане олдугда вә јахуд ичтимаи тәһлүкәсизлијә реал тәһлүкә јарандыгда) белә тәдбирләрин һәјата кечирилмәси дајандырылыр.

VI. Һәјата кечирилән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринә ашағыдакы һалларда сон гојулур:

1) бу Ганунун 1-чи маддәсиндә нәзәрдә тутулмуш мәгсәдләрә наил олундугда;

2) һаггында кечирилән шәхсин һәрәкәтләриндә чинајәт тәркибинин мөвчудлуғу 6 ај әрзиндә мүәјјән едилмәдикдә.

VII. Әмәлијјат тапшырығыны јеринә јетирәркән әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субјектләринин мүвәккил едилмиш шәхсин чинајәткар группарын вә ја криминокен объектләрин дахилиндә олмасы, һабелә бу заман зәрури өзүнүмүдафиә вә ја сон зәрурәт һалында онун тәрәфиндән јол верилмиш һәрәкәтләр Азәрбајчан Республикасынын чинајәт ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш гәјдада чинајәт тәркибини јаратмыр.

VIII. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәшкили вә һәјата кечирилмәси дәвләт сирринин бир нөвү кими мүвафиг ганунла мүәјјән едилмиш гәјдада мүһафизә олунур.

IX. Өмөлијјат-ахтарыш фөалијјетини һөјата кечирәр-кән дөвлөт, һәрби вә хидмәти сирр сајылан, өмөлијјат-ахтарыш фөалијјетинин тәшкилинә, өмөлијјат мә'луматларын мәнбәјинә, үсул вә методларына, еләчә дә вәтәндашларын шәхси һөјатына аид олан мә'луматлар ашкарланмамалыдыр.

X. Өмөлијјат-ахтарыш фөалијјәти субјектләри илә мөхфи әмәкдашлыг етмиш вә едән шәхсләр барәдә мә'луматлар јалныз һөмин шәхсләрин јазылы разылығы илә вә ја ганунда бирбаша нәзәрдә тутулмуш һалларда ашкарлана биләр.

М а д д ә 15. Өмөлијјат-гејдијјат иши

I. Өмөлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һөјата кечирилмәси олдугда бу Ганунун 11-чи маддәсинин III һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш гәрарларын әсасында өмөлијјат-гејдијјат иши башланылмалы вә бу иш өмөлијјат-ахтарыш фөалијјетинин субјекти тәрәфиндән мүгләг гејдијјата алынмалыдыр.

II. Өмөлијјат-ахтарыш фөалијјетинин субјектиндә мөһкәмә, истинтаг вә ја тәһгигат органларындан кизләнилән, чәза чәкмәкдән бојун гачыран, чинајәт төрәтмәкдә шүбһәли олан вә ја иткин дүшән шәхсләр һаггында ејни һүгуга зидд һәрәкәтләрә көрә јалныз бир өмөлијјат-гејдијјат иши апарылмалыдыр.

III. Өмөлијјат-ахтарыш тәдбирләринин нәтичәләри өмөлијјат-гејдијјат ишиндә әкс едилмәли вә системләшдирилмәлидир.

IV. Өмөлијјат-гејдијјат иши ону апаран өмөлијјат-ахтарыш фөалијјетинин субјектиндә сахланылып.

V. Әдаләт мөһкәмәси наминә һаллар истисна олунмагла, чинајәтин төрәдилмәсиндә ганунла мүәјјән олунмуш гајдада тәгсири сүбута јетирилмәјән шәхс һаггында өмөлијјат-ахтарыш тәдбирләри нәтичәсиндә әлдә едилмиш материаллар бир ил мүддәтиндә сахланылып, сонра исә мөһв едилир.

М а д д э 16. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин нәтичәләриндән истифадә едилмәси

I. Чинајет иши башландыгдан сонра тәһгигат вә ја истинтаг заманы әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин нәтичәләри чинајет-просессуал ганунверичилијинә ујғун јохла-нылдыгдан сонра һәмин чинајет ишиндә сүбут кими исти-фадә едилә биләр.

II. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси нәтичәсиндә әлдә едилмиш мә'луматлар бу тәдбирләрин мәгсәдләринә ујғун олмадыгда онларын ашкар едилмәси вә ја һүгуги вә физики шәхсләрин әлејһинә исти-фадә едилмәси гадағандыр.

III. Шәхс һаггында хүсуси техниканын көмәји илә әлдә едилмиш мә'лумат ачыгландыгда һәмин шәхс бу мә'луматын ганунсуз әлдә едилмәјинә вә ја әмәлијјат-ахтарыш тәдбиринин һәјата кечирилмәсиндә хүсуси техни-канын тәтбигинә ичазә алынмамасына әсасланараг ифадә-ләриндән имтина вә мәһкәмәјә шикајет едә биләр. Белә вә-зијјәтдә мәһкәмә әмәлијјат-ахтарыш тәдбиринин һәјата ке-чирилмәси ганунилијини арашдырыб мүбаһисәли мә'лу-матларын гануни јолла әлдә едилмәсини вә ја һүгуги ба-хымдан гүввәсиз һесаб олунмасыны е'лан едир.

IV. Бу Ганунун тәләбләринә риәјәт олунмадан әлдә едилмиш мә'луматлар дәрһал мәһв едилмәлидир.

V. Инсанын шәхси һәјатына, шәрәфинә вә ја ләјагә-тинә аид олан, лакин тәркибиндә ганунла гадаған едилмә-миш һәрәкәтләрин төрәдилмәсиндән хәбәр верән әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин нәтичәсиндә әлдә едилмиш мә'луматлар сахланыла билмәз вә онлар мәһв едилмәлидир.

VI. Ачылмамыш чинајәтләр үзрә инсанларын тәһлү-кәсизлијинә ва ја истинтага зијан вура биләчәк әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләрин нәтичәсиндә әлдә едилмиш мә'лу-матларыны јаймаг гајдағандыр.

VII. Һәр һансы чинајәтин төрәдилмәси илә бағлы әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри нәтичәсиндә әлдә едилмиш мә'луматларла таныш олмаг һүгугу мә'луматларын мәнбә-јини ашкарламамаг шәрти илә јалныз һәмин чинајәт иши үзрә истинтагы апаран шәхсә, прокурора вә ја мәһкәмәјә верилир.

Јекун мүддәалар

М а д д э 17. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъект-ләри илә әмәкдашлыг едән шәхсләрин һүгуги вә социал мүдафиәси

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләри илә әмәкдашлыг едән шәхсләр дәвләт тәрәфиндән мүдафиә олу-нурлар.

II. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләриндә шәхсләрин көнүллү иштиракы бағланмыш мүгавилә әсасында һәјата кечирилә биләр.

III. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләри илә әмәкдашлыг едән шәхсләрин әмәк һаггы, мүкафат вә диқәр мадди тә`минатлар алмаг һүгугу вардыр.

IV. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтиндә иштирак етмә-ләри илә әлағәдар шәхсләрин, еләчә дә онларын јахын го-һумларынын һәјатына, сағламлығына вә әмлақына реал тәһлүкә јарандыгда сәләһијјәтли органлар онларын мүһа-физәси вә дәјмиш зәрәрин өдәнилмәси, һәмчинин тәгсир-ләндирилән шәхсләрин мәс`улијјәтә чәлб едилмәси үчүн зә-рури тәдбирләр көрүрләр.

V. Әсас фәалијјәт нөвү кими шәхсләрин әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субъектләри илә әмәкдашлыг етдији дәвр онларын әмәк стажына дахил едилир вә бу шәхсләрә Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада пенсия верилир.

VI. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләриндә иштирак едәркән һәлак олмуш, јахуд шикәст олмуш шәхсләрин аилә-синә мүвафиг олагаг минимум әмәк һаггынын бир мин мисли мигдарында вә беш јүз мисли мигдарында бирдәфә-лик мүавинәт верилир. һәммин шәхсләрин аиләсинә һәмчи-нин Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә нә-зәрдә тутулмуш гәјдада пенсия тә`јин едилир.

VII. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләри илә әмәкдашлыг едән шәхсләрин чинајәткар группара вә ја криминокен объектләрә дахил едилмәси илә әлағәдар вәзи-фәләрини јеринә јетирилмәси мүддәти вә мүвафиг сурәтдә онун мадди тә`минаты бирин үчә нисбәти илә һесабланыр.

VIII. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субъекти илә әмәкдашлыға чәлб олунмуш вә чинајәтин ачылмасында фәал иштирак етмиш чинајәткар групун үзвү, тәркибиндә чинајәт әмәлләри олан вә ағыр нәтичәләрә сәбәб олмајан әмәлләр төрәдибсә вә вурулмуш зәрәри өдәјибсә, Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилијя мұвафиг олараг чинајәт мәс'улијјәтиндән азад олунур.

М а д д ә 18. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләринин мадди-техники вә малијјә тә'минаты

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтини вә автоматлашдырылмыш информасија системләринин горунмасыны вә сахланылмасыны вә мұһафизәсини бу ганунун тәләбләринә ујғун сурәтдә һәјата кечирилмәси үчүн әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субъектләринә зәрури малијјә вәсаитләри вә мадди-техники тә'минат верилир.

II. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти Азәрбајчан Республикасынын дәвләт бүдчәсинин вәсаитләри һесабындан малијјәләшдирилир. Бу вәсаитләрин хәрчләнмәси гәјдаларыны вә нормаларыны Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы мұәјјән едир.

III. Әмәлијјат-ахтарыш субъектләринин мадди-техники тә'минатынын гәјдаларыны вә нормаларыны Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы мұәјјән едир.

IV. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләринә ајрылан малијјә вәсаитинин хәрчләнмәсинә һәмин субъектләрин рәһбәрләри тәрәфиндән нәзарәт едилир.

М а д д ә 19. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәсиндә ганунчулуғун тә'минаты

Әмәлијјат-ахтарыш субъектләринин рәһбәрләри әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәшкили вә һәјата кечирилмәси заманы ганунчулуға әмәл олунмасына нәзарәт едирләр вә буна көрә фәрди мәс'улијјәт дашыјырлар.

М а д д ә 20. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинә прокурор нәзарәти

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субъектләри тәрәфиндән ганунларын иярасына нәзарәт едиләр.

публикасынын Баш Прокурору вэ онун тэрэфиндэн мүвәккил едилмиш прокурорлар һәјата кечирилләр.

II. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси заманы ганун позунтуларына јол верилмәси барәдә материаллар, мә'луматлар вә ја вәтәндашларын јазылы әризәләри дахил олдугда, һабелә әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәсинә даир мүәјјән олунмуш гәјдалар вә гәбул олунмуш гәрарларын ганунилији јохланылдыгда, прокурорларын сорғулары әсасында әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти субъектләринин рәһбәрләри әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси үчүн сәбәб вә әсасларына даир сәнәдләри тәгдим етмәлидирләр.

III. Чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб олунмасы һаллары истисна едилмәклә чинајәткар группара вә ја криминокен объектләрә дахил олмуш шәхсләрин, әмәлијјат-ахтарыш субъектләринин штатдан кәнар вә мәхфи әмәкдашларынын шәхсијјәти һаггында мә'луматлар һәмин шәхсләрин јазылы разылығы олдугда прокурора тәгдим едилә биләр.

IV. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин тәшкили, тактикасы, үсул вә васитәләринә даир мә'луматлар прокурор нәзарәтинин предметинә дахил дејил.

V. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинә нәзарәти һәјата кечирән Азәрбајжан Республикасынын Баш Прокурору вә онун тэрэфиндән мүвәккил едилмиш прокурорлар онлара верилән сәнәдләрдә әкс олунан мә'луматларын мәхфилијини тә'мин етмәлидирләр.

М а д д э 21. Әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси заманы ганунчулуғун позулмасына көрә мәс'улијјәт

I. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин бу ганунла мүәјјән едилмиш мәгсәдләрә, әсаслара вә ја шәртләрә әмәл едилмәдән тәшкили вә һәјата кечирилмәси, онун кечирилмәси үчүн е'тибар олунмуш вә ја иш вә хидмәтлә әлагәдар белә мә'луматларла таныш олмуш шәхсләр онлары јажмаға көрә Азәрбајжан Республикасынын ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш гәјдада мүвафиг олараг чинајәт, инзибати вә интизам мәс'улијјәти дашыјырлар.

II. Инсанын һүгүг вә азадлығлары, һүгүги шәхсләрин ганвни мәнәфеләри позулдыгда, һабелә һаггында әмәлијјат-

ахтарыш тәдбирләри кечирмиш шәхсин һүгүгпозмаја аидијјәти тәсдиг олунмадыгда әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәтинин субјекти позулмуш һүгүгу бәрпа етмәјә вә вурулмуш мадди вә мә нәви зијаны өдәмәјә борчлудур.

Кечид мүддәалары

I. Бу ганун дәрч едилдији күндән гүввәјә минир.

II. Һакимләрин әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси илә әлағәдар бу ганунда нәзәрдә тутулмуш сәләһијјәтләри јени чинајәт-просессуал ганунверичилији гәбул олундугдан вә “Мәһкәмәләр вә һакимләр һаггында” Азәрбајчан Республикасынын Гануна әсасән һакимләр тәјин едилдикдән сонра гүввәјә минир.

III. Һакимләрин әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләринин һәјата кечирилмәси илә әлағәдар бу ганунда нәзәрдә тутулмуш сәләһијјәтләри гүввәјә минәнәдәк, һәмин сәләһијјәтләр мөвчуд чинајәт-просессуал ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада һәјата кечирилир.

ҲЕЈДӘР ӘЛИЈЕВ

**Азәрбајчан Республикасынын
Президенти**

Бакы шәһәри, 28 октябр 1999-чу ил

"ӘМӘЛИЈАТ-АХТАРЫШ ФӘАЛИЈӘТИ ҺАГГЫНДА" АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ГАНУНУНУН ТӘТБИГ ЕДИЛМӘСИ БАРӘДӘ

АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТИНИН Ф Ә Р М А Н Ы

"Әмәлијат-ахтарыш фәалијјәти һаггында" Азәрбајчан Республикасы Ганунунун гүввәјә минмәси илә әлагәдар һансы ганунун тәтбиг едилмәсини тә'мин етмәк мәгсәдилә гәрара алырам:

1. Азәрбајчан Республикасынын Назирләр Кабинетинә тапшырылсын ки, ики ај мүддәтиндә:

- гүввәдә олан ганунверичилик актларынын "Әмәлијат-ахтарыш фәалијјәти һаггында" Азәрбајчан Республикасынын Гануна ујғунлашдырылмасы барәдә тәклифләрини Азәрбајчан Республикасынын президентинә тәгдим етсин;

- Назирләр Кабинетинин вә мүвафиг мәркәзи ичра һакимијјәти органларынын норматив һүгуи актларынын һәмин гануна ујғунлашдырылмасыны тә'мин етсин вә бу барәдә Азәрбајчан Республикасынын президентинә мә'лумат версин;

- "Әмәлијат-ахтарыш фәалијјәти һаггында" Азәрбајчан Республикасы Ганунунун позулмасына көрә мәс'улијјәт нөвләрини мүәјјән едән ганунверичилик актынын лајиһәсини һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын президентинә тәгдим етсин;

- "Әмәлијат-ахтарыш фәалијјәти һаггында" Азәрбајчан Республикасы Ганунунун 5-чи маддәсинин II һиссәсинә мүвафиг олараг һәмин ганунун 10-чу маддәсинин I һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш әмәлијат-ахтарыш тәдбирләринин һансы тәһгигат органы тәрәфиндән вә һансы һәчмдә тәтбиг едилмәси барәсиндә тәклифләрини Азәрбајчан Республикасынын президентинә тәгдим етсин;

- һәмин ганунун 10-чу маддәсинин IX һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш әмәлијат-ахтарыш фәалијјәтинин һәјата кечирилмәсинә мүвәккил едилмәмиш физики вә һүгуи шәхсләр тәрәфиндән кизли гәјдада информасија алынмасы үчүн нәзәрдә тутулмуш техники васитәләрин ишләнилмәси,

истеһсалы, сатышы, алынмасы, өлкәжә кәтирилмәси вә өлкәдән чыхарылмасы үчүн хусуси разылыг (лисензија) верилмәси гәјдаларыны тәсдиг етсин вә бу барәдә Азәрбајчан Республикасынын президентинә мәлүмат версин;

- һәмин ганунун 10-чу маддәсинин X һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш кизли информасија алынмасы үчүн хусуси техники васитәләрин нөвләрини мүәјјән етсин вә бу барәдә Азәрбајчан Республикасынын президентинә мәлүмат версин;

- һәмин ганунун 18-чи маддәсинин II һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти үчүн вәсаитләрин хәрчләнмәси гәјдаларыны вә нормаларыны мүәјјән етсин вә бу барәдә Азәрбајчан Республикасынын президентинә мәлүмат версин;

- һәмин ганунун 18-чи маддәсинин III һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш әмәлијјат-ахтарыш субјектләринин мадди-техники тәминатынын гәјдаларыны вә нормаларыны мүәјјән етсин вә бу барәдә Азәрбајчан Республикасынын президентинә мәлүмат версин;

- өз сәләһијјәтләри даһилиндә “Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында” Азәрбајчан Республикасы Ганунундан ирәли кәлән дикәр мәсәләләри һәлл етсин.

2. Мүәјјән едилсин ки:

- “Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында” Азәрбајчан Республикасы Ганунунун 5-чи маддәсинин II һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш “мүвафиг ичра һакимијјәти органы”нын сәләһијјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын президенти һәјата кечирир;

- һәмин ганунун 10-чу маддәсинин IX вә X һиссәләриндә, 18-чи маддәсинин II вә III һиссәләриндә нәзәрдә тутулмуш “мүвафиг ичра һакимијјәти органы”нын сәләһијјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын Назирләр Кабинети һәјата кечирир;

- һәмин ганунун 5-чи маддәсинин IV һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш “мүвафиг ичра һакимијјәти органлары”нын сәләһијјәтләрини өз сәләһијјәтләри даһилиндә Азәрбајчан Республикасынын Даһили Ишләр Назирлији, Азәрбајчан Республикасынын Милли Тәһлүкәсизлик Назирлији, Азәрбајчан Республикасы Һәрби Әкс-Кәшфијјат Хидмәти, Азәрбајчан Республикасынын Әдлијјә Назирлији,

Азәрбајчан Республикасы Али Дөвләт һакимијјәт вә Идарәетмә Органларынын Баш Мүһафизә Идарәси вә Азәрбајчан Республикасынын Дөвләт Көмрүк Комитәси һәјата кечирилләр.

ҺЕЈДӘР ӘЛИЈЕВ

**Азәрбајчан Республикасынын
Президенти**

Бакы шәһәри, 11 ноябр 1999-чу ил

**АЗƏРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЧІНАЈƏТ-ПРОЦЕССУАЛ
МƏЧƏЛЛƏСИ
(чыхарышлар)¹**

**М а д д ə 62. Чинајəт иши үзрə сүбүт едилмəли олан
һаллар**

Тəһгигат, ибтидаи истинтаг апарыларкəн вə мəһкə-
мədə чинајəт ишинə бахыларкəн ашағыдакылар сүбүт
едилмəдир:

1) чинајəт һадисəси (чинајəтин тərəдилмə вахты, је-
ри, үсулу вə дикəр һаллары);

2) чинајəти тərəтмəкдə мүгəсирин тəгсирлилији вə
чинајəтин мотивлəри;

3) мүгəсирин мəс'улијəтинин дэрəчəсинə вə харак-
теринə тə'сир едэн Азəрбајчан Республикасы Чинајəт Мə-
чəллəсинин 36 вə 37-чи маддэлəриндə кəстəрилэн һаллар,
һабелə мүгəсирин шəхсијəтини характеризə едэн саир һал-
лар;

4) чинајəт нəтичəсиндə вурулан зијанын характери вə
мигдары.

Чинајəтин тərəдилмəсинə кəмəк едэн сəбəблэр вə
шəраит дə ашкар едилмəлидир (38, 62).

М а д д ə 64. Сүбүтлар

Ичтимаи тəһлүкəли əмəлин олуб-олмамасыны, бу
əмəли тərəдэн шəхсин тəгсирлилијини вə ишин дүзкүн һəл-
ли үчүн əһмијјəти олан саир һаллары мүəјјэн етмəкдэн
өтрү ганунда кəстəрилэн гəјдада, тəһгигат органынын,
мүстəнтигин вə мəһкəмəнин əсаслана билдији һəр чүр фак-
тик мə'луматлар чинајəт иши үзрə сүбүтлардыр.

Бу мə'луматлар шəһид ифадэлəри, зэрэр чəкмиш
шəхсин ифадэлəри, шүбһə едилэн шəхсин ифадэлəри, мүгəс-
ирин ифадэлəри, експертин рə'ји, мадди сүбүтлар, истин-
таг вə мəһкəмə һэрəkəтлəринин протоколлары вə саир сə-
нəдлэрлə мүəјјэн едилир (38).

¹ Əлавəлəрдə кəстəрилмиш чыхарыш вə игтибаслар 01.02.2000-чи ил
тарихə гүввədə олан ганунверичилик актларына аиллир

М а д д э 65. Сүбутлары топлама

Тәһгигат органлары, мүстәнтиг, прокурор вә мәһкәмә онларын сәләһијјәти даирәсиндә өз ичраатларында олан чинајәт ишләри үзрә бу Мәчәллә илә мүәјјән едилмиш гајдада һәр һансы шәхси шаһид кими диндирмәјә вә лазыми хүсуси билији олан шәхсләри експерт кими рәј вермәк үчүн мүәјинәләр, ахтарышлар апармаға вә бу Мәчәллә илә нәзәрдә тутулмуш дикәр истинтаг һәрәкәтләрини јеринә јетирмәјә чағырмаға; иш үзрә фактик мәлүматлары мүәјјән етмәк үчүн лазыми сәнәдләри вә предметләри вәтәндашлардан, вәзифәли шәхсләрдән, мүәссисәләрдән, идарәләрдән, тәшкилатлардан тәләб етмәјә, һабелә тәфтиш апарылмасыны тәләб етмәјә һағлыдыр.

Белә тәләбләрин ичрасы бүтүн вәтәндашлар, мүәссисәләр, идарәләр вә тәшкилатлар үчүн мәчбуридир.

Иш үзрә сүбутлар шүбһә едилән шәхс, мүгәссир, онун мүдафиәчиси вә гануни нүмајәндәси, зәрәр чәкмиш шәхс, мүлки иддиачы, мүлки чавабдәһ вә онларын нүмајәндәләри, прокурор, һабелә һәр һансы вәтәндаш, мүәссисә, идарә вә тәшкилат тәрәфиндән өз тәшәббүсү илә тәгдим олуна биләр. Бундан әлавә, сүбутлар ичтимаи иттиһамчы вә ичтимаи мүдафиәчи тәрәфиндән тәгдим едилә биләр (4, 38).

М а д д э 66. Сүбутлары гијмәтләндирмә

Мәһкәмә, прокурор, мүстәнтиг вә тәһгигат апаран шәхс гануну вә социалист һүгүг дүшүнчәсини рәһбәр тутараг, ишин бүтүн һалларынын һәртәрәfli, там вә објектив сурәтдә бахылмасына әсасланан өз дахили инамы илә сүбутлары гијмәтләндирир.

Мәһкәмә, прокурор, мүстәнтиг вә тәһгигат апаран шәхс үчүн һеч бир сүбутун габагчадан мүәјјән едилмиш гүввәси јохдур.

М а д д э 67. Шаһидләрин ифадәләри

Чинајәт иши үзрә һәр һансы бир һалы билән шәхс ифадә вермәк үчүн шаһид кими чағырыла биләр.

Шаһид һәмин иш үзрә мүәјјән едилмәли олан она мәлүм һаллар барәсиндә вә мүгәссирин шәхсијјәткини һарактеризә едән фактлар һағгында ифадә вермәлидир.

Шаһидин ифадэлэри башга шәхсләрин мә'луматларына әсасланмышса, бу шәхсләр дә диндирилмәлидир.

Мәнбәји мә'лум олмајан мә'луматлара әсасланан ифадэләр сүбутлары мүнәјјән етмәк үчүн истифадә едилә билмәз.

Шаһидин өз ана дилиндә ифадә вермәк; тәһгигат вә ја ибтидаи истинтаг апарылан заман диндирмә протоколу илә таныш олмаг; протокола әлавә вә дүзәлишләр олунмасыны тәләб етмәк; диндирмәни апаран шәхсин һәрәкәтиндән шикајәт етмәк вә бу Мәчәлләнин 101-чи маддәсинә мүнәфиг олараг, чәкмиш олдуғу хәрчин әвәзини алмаг һүгугу вардыр (4).

М а д д ә 74. Эксперт

Чинајәт иши үзрә ичраат заманы баш верән хүсуси мәсәләләрә даир зәрури билијә малик олан шәхс эксперт ола биләр.

Экспертиза мүнәфиг идарәләрин экспертләри, јахуд тәһгигат апаран шәхс, мүстәнтиг, прокурор вә мәһкәмәнин тә'јин етдији саир мүтәхәссләр тәрәфиндән апарылыр. Тәһгигат апаран шәхсин, мүстәнтигин, прокурорун вә ја мәһкәмәнин эксперт чағырылмасы һаггында тәләби эксперттин ишләдији мүнәсисә, идарә вә ја тәшкилатын рәһбәри үчүн мәчбуридир.

Эксперт өз адындан рә'ј верир вә өз рә'јинин објективлији үчүн шәхси мәс'улијјәт дашыјыр.

Зәрури олдугда иш үзрә бир нечә эксперт тә'јин едилә биләр.

Иш үзрә бир нечә эксперт тә'јин едилән заман онлар рә'ј вермәмишдән габаг өз араларында мәсләһәтләширләр. Экспертләр үмуми рә'јә кәлдикдә, рә'јә бүтүн экспертләр тәрәфиндән имза едилир.

Экспертләр арасында фикир ајрылығы олдугда, һәр бир эксперт өз рә'јини ајрыча тәртиб едир (13, 38).

М а д д ә 75. Экспертин вәзифәләри вә һүгуглары

Эксперт, гаршысында гојулан мәсәләләрә даир рә'ј вермәлидир.

Эксперт, экспертиза предметинә аид олан чинајәт ишинин бүтүн материаллары илә таныш олмаға вә рә'ј

вермәк үчүн зәрури олан јени материалларын тәләб олунмасы һаггында тәһгигат апаран шәхс, мүстәнтиг вә мәһкәмә гаршысында вәсатәт вермәјә, диндирмә вә саир истинтаг һәрәкәтләринин апарылмасы заманы тәһгигат апаран шәхсин, мүстәнтигин вә ја мәһкәмәнин ичазәси илә иштирак етмәјә вә мүгәссирә вә шаһидләрә експертизанын предмети-нә аид олан суаллар вермәјә һаглыдыр.

Эксперт, она верилмиш материаллары рә'ј вермәк үчүн кифајәт һесаб етмирсә, бу барәдә акт тәртиб едир вә гаршысына гојулан мәсәлэләрә чаваб вермәјин мүмкүн олмамасы һаггында јазылы формада тәһгигат апаран шәхсә, мүстәнтигә вә ја мәһкәмәјә хәбәр верир.

Гаршысына гојулан мәсәлэләрә даир рә'ј вермәк үчүн зәрури билијә малик олмадыгда да эксперт белә һәрәкәт едир.

М а д д ә 76. Экспертин рә'ји

Мадди сүбутларын вә сәнәдләрин арашдырылмасы үчүн, һабелә чинајәт иши үчүн әһәмијјәти олан саир һалларын ајдынлашдырылмасы үчүн елми, техники вә ја дикәр хүсуси билик зәрури олан һалда эксперт рә'ј верир.

Экспертә тәклиф олунан мәсәлэләр вә бу мәсәлэләр үзрә онун рә'ји експертин хүсуси билији һәддиндән кәнара чыха билмәз.

Экспертин рә'ји илә мүәјјән едилән мә'луматлар да иш үзрә һәр һансы башга сүбут кими тәһгигат апаран шәхс, мүстәнтиг, прокурор вә мәһкәмә тәрәфиндән ишин бүтүн һаллары илә бағлы сурәтдә јохланылмалы вә гијмәтләндирилмәлидир.

Тәһгигат апаран шәхс, мүстәнтиг, прокурор вә ја мәһкәмә кифајәт гәдәр ајдын вә ја там олмамасына көрә експертин рә'ји илә разы олмадығы һалда, һәмин экспертә вә ја башгасына тапшырылмагла әлавә экспертиза тә'јин олуна биләр.

Тәһгигат апаран шәхс, мүстәнтиг, прокурор вә ја мәһкәмә рә'јин әсассыз олмасына көрә експертин рә'ји илә разы олмадығы һалда, башга экспертә вә ја експертләрә тапшырылмагла, тәкрат экспертиза тә'јин олуна биләр.

М а д д э 78. Мадди сүбутлар

Чинајетин төрөдилмәси үчүн аләт олан вә ја үзәриндә чинајетин изләрини сахлајан, јахуд чинајет әмәлләринин объекти олан предметләр, һабелә чинајетин ашкар едилмәси, ишин фактик һалларынын мүәјјән едилмәси, мүгәссин тапылмасы, јахуд бәраәт газанмасы вә ја мәс'улијјәтинин јүнкүлләшдирилмәси үчүн васитә ола билән, чинајеткарлыг јолу илә әлдә едилән пул вә саир гијмәтли шәјләр вә бүтүн дикәр предметләр чинајет иши үзрә мадди сүбутлардыр (38).

М а д д э 79. Мадди сүбутларын сахланылмасы

Мадди сүбутлар мүәјинә протоколунда мүфәссәл тәсвир едилмәли, тәһгигат, ибтидаи истинтаг органынын хүсуси гәрары вә ја мәнһкәмәнин гәрардады илә ишә әлавә олунмалы вә ичраатында иш олан мәнһкәмәдә вә ја тәһгигат вә ја ибтидаи истинтаг органында сахланылмалыдыр.

Ајры-ајры һалларда мадди сүбутлар, ишин ичраатына зәрәр вермәзсә, иш гуртаранадәк саһибләринә гәјтарыла биләр.

Мадди сүбут олан әшјалар үзәриндә һүгуга даир мүбаһисә баш верән һалларда, бу әшјалар һәмин мүбаһисә үзрә мүлки мүһакимә үсулу гәјдасында мәнһкәмәнин чыхардыгы гәтнамә гануни гүввәјә минәнә гәдәр сахланылыр.

Тәһгигат, ибтидаи истинтаг органларында вә ја мәнһкәмәдә сахланыла билмәјән мадди сүбутлар мүстәсна олмагла, иш көндәрилдикдә мадди сүбутлар да ишлә бирликдә көндәрилмәлидир. Мадди сүбутлар мөһүрләнир, мүмкүн гәдәр фотошәкли алыныр вә тәһгигат апаран шәхсин, мүстәнтигин вә ја мәнһкәмәнин сәрәнчамы олана гәдәр сахланылмалыдыр.

М а д д э 81. Истинтаг вә мәнһкәмә һәрәкәтләринин протоколлары

Мүәјинә, көтүрмә, ахтарыш, шәхси мүәјинә, тутма, танынма үчүн тәгдим етмә вә шәраити вә һадисәнин вәзијјәтини јенидән көстәрән заман мүәјјән едилмиш һаллары тәсдиг едән протоколлардан вә саир истинтаг һәрәкәтләринин протоколларындан да иш үзрә сүбутлар мүәјјән едилә биләр.

Протоколлара, онларда шәрһ олуна һаллары аҗ-дынлашдыран фотошәкилләр, планлар, схемләр, изләрин сурәтләри вә саир материаллар әлавә олуна биләр.

М а д д ә 114. Тәһгигат органынын һәрәкәти

Тәһгигат органларынын үзәринә чинајәтин әламәтләрини вә ону төрәтмиш шәхсләри тапмаг, чинајәт-просессуал ганунверичилијинә мұвафиг сурәтдә јохланылдыгдан сонра чинајәт иши үзрә сүбутлар кими истифадә едилә биләчәк фактик мә'луматы ашкара чыхармаг мәгсәдилә лазыми әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри, о чүмләдән видеојазылардан, кинофоточәкилишдән вә сәсјазмадан истифадә етмәклә тәдбирләр көрмәк вәзифәләри гојулур.

Тәһгигат органларына чинајәтләрин гаршысыны алмаг вә көкүнү кәсмәк үчүн зәрури олан бүтүн тәдбирләри көрмәк вәзифәси дә һәвалә едилир.

Ибтидаи истинтаг апарылмасы мәчбури олан чинајәтин әламәтләри олдугда тәһгигат органы чинајәт иши башлајыр вә бу Мәчәлләнин гәјдаларыны рәһбәр тутараг, чинајәтин изләрини мұәјјән етмәк вә мөһкәмләндирмәк үзрә мұәјинә, ахтарыш, көтүрмә, телефон данышыгларына вә дикәр данышыглара гулаг асма, әмлак үзәринә һәбс гојма, шәхси мұәјинә, шүбһә едилән шәхсләри тутма вә диндирмә, зәрәр чәкмиш шәхсләри вә шаһидләри диндирмә, зәрурәт олдугу һалларда исә экспертиза тә'јин етмә кими тә'хирәсалынмаз истинтаг һәрәкәтләрини апарыр.

Тәһгигат органы көстәрилән һәрәкәтләрин апарылмасыны чинајәт иши башланылан вахтдан етибарән он күндән кеч олмајараг гуртармалы вә иши мұстәнтигә вермәлидир. Чинајәт етмиш шәхсин тапылмасы мұмкүн олмамыш иш мұстәнтигә верилдикдә тәһгигат органлары чинајәтқары мұәјјән етмәк үчүн әмәлијјат-ахтарыш тәдбирләри көрмәкдә давам едәрәк, бунун нәтичәләри һаггында мұстәнтигә мә'лумат верир.

Ибтидаи истинтаг апарылмасы мәчбури олмајан ишләр үзрә тәһгигат материаллары ишин мәһкәмәдә бахылмасы үчүн әсасдыр. Белә һалларда тәһгигат органы тәһгигат материалларыны прокурора тәгдим едир, проку-

рор тэрэфиндэн тэсдиг едилдикдэн сонра иш бахылмаг үчүн мэхкэмэжэ көндөрилир (4, 57).

М а д д э 115. Ибтидаи истинтаг апарылмасы мэхбури олмажан ишлэр үзрэ тэхгигат органларынын фэалижжэти

Тэхгигат органы ибтидаи истинтаг апарылмасы мэхбури олмажан ишлэр үзрэ иш башлажыр вэ чинажэт иши үзрэ сүбүт едилмэли олан халлары мүэжжэн етмэк үчүн чинажэт-просессуал ганунла нэзэрдэ тутулан бүтүн тэдбирлэри көрүр.

Ибтидаи истинтагы мэхбури олмажан ишлэр үзрэ тэхгигат апараркэн тэхгигат органы ибтидаи истинтаг үчүн бу Мэхчэллэнин мүэжжэн етдижи гаждалары, ашагыдакылар истисна олунмагла, рэхбэр тутур:

1) тэхгигат апарылмасында мүдафиэчи иштирак етмир;

2) зэрэр чэкмиш шэхсэ, мүлки иддиачыжа, мүлки чавабдехэ вэ онларын нүмажэндэлэринэ тэхгигатын гуртармасы вэ ишин прокурора көндөрилмэси хаггында мэхлумат верилир, лакин ишин материаллары, онлара таныш олмаг үчүн верилмир;

3) бу Мэхчэллэнин 44-чү маддэсинин алтынчы хиссэси илэ мүэжжэн едилмиш гаждалар тэхгигат органларына аид едилмир.

Прокурорун көстэришлэри илэ разылашмадыгда тэхгигат органы бу көстэришлэрин јеринэ јетирилмэсини дајандырмадан бунлардан јухары прокурора шикајэт верэ билэр.

М а д д э 116. Тэхгигат апарма мүддэтлэри

Ибтидаи истинтаг апарылмасы мэхбури олмажан ишлэр үзрэ тэхгигат, ишин башландыгы күндэн етибарэн, гэрар вэ ја иттихамнамэ тэртиб етмэ вэ ја ишин хитам едилмэси, јахуд дајандырылмасы хаггында гэрар тэртиб етмэ дэ бу мүддэтэ дахил олмагла, бир ајдан кеч олмајараг гуртармалыдыр.

Бу маддэнин биринчи хиссэси илэ мүэжжэн едилэн тэхгигат мүддэти ишэ нэзарэт едэн прокурор тэрэфиндэн бир ајдан артыг олмажан мүддэтэ узадыла билэр. Мүстэсна халларда тэхгигат мүддэтинин бундан артыг узадылмасы

бу Мәчәлләнин 146-чы маддәси илә нәзәрдә тутулан гәјдада апарылып.

М а д д ә 142. Һал шаһидләринин иштиракы

Ахтарыш, көтүрмә, мұәјинә апарыларкән, әмлак си-
јаһыја алынаркән, шәхсләр вә предметләр танынмаг үчүн
тәгдим едиләркән, шәхси мұәјинә апарыларкән, һабелә
сүбутлары јохламаг мәгсәди илә һадисәнин шәраити вә вә-
зијјәти јенидән көстәриләркән ики нәфәрдән аз олмајараг
һал шаһидинин иштиракы мәчбуридир.

Ишдә шәхсин мараглы олмајан шәхсләр мүстәнтиг
тәрәфиндән һал шаһидләри сифәтиндә дә'вәт олунурлар.
Зәрәр чәкмиш шәхс, мүгәсирин вә зәрәр чәкмиш шәхсин
гоһумлары, һәммин ишин истинтагында иштирак етмәмиш
олсалар да, тәһгигат вә ибтидаи истинтаг органларынын
ишчиләри һал шаһидләри ола билмәзләр.

Һал шаһидинин иштирак етдији истинтаг һәрәкәти
башланмаздан габаг мүстәнтиг онун һүгугларыны вә вәзи-
фәләрини она изаһ едир.

Һал шаһидләри көстәрилән истинтаг һәрәкәтләринин
апарылмасында иштирак едиләр вә өз имзалары илә про-
токолдакы гејдләрин мүстәнтиг тәрәфиндән јеринә јетири-
лән һәрәкәтләрә вә бу һәрәкәтләрин нәтичәләринә мұвафиг
кәлмәсини тәсдиг едиләр.

Һал шаһидинин мүстәнтиг тәрәфиндән апарылмыш
һәрәкәтләрә даир гејдләри һөкмән протокола јазылмалы-
дыр.

М а д д ә 189. Көтүрмәнин апарылмасы үчүн әсаслар

Һәр һансы бинада вә ја саир јердә вә ја һәр һансы
шәхсдә чинајәт аләтләри, чинајәт јолу илә әлдә едилмиш
предметләр вә гијмәтли шејләр, һабелә иш үзрә һәгигәтин
мүәјјән олунмасы үчүн әһәмијјәти олан башга предметләр
вә ја сәнәдләр оларса, мүстәнтиг тәрәфиндән көтүрмә апа-
рылып.

Дөвләт сирри олан мә'луматлар верилән сәнәдләр
јалныз прокурорун вә ја онун мұавининин санксијасы илә,
мұвафиг идарәнин рәһбәри илә разылашдырылмыш гәјдада
көтүрүлүр.

Көтүрмә мүстәнтигин әсасландырылмыш гәрарына
әсасән апарылып (38).

М а д д ә 190. Ахтарышын апарылмасы үчүн әсаслар

Чинајәт аләтләринин, чинајәт нәтичәсиндә әлдә
едилмиш предметләрин вә гијмәтли шејләрин, һабелә чина-
јәт иши үзрә һәгигәтин мүәјјән олунмасы үчүн әһәмијјәти
олан башга предметләрин вә ја сәнәдләрин мүәјјән бинада
вә ја саир јердә, јахуд мүәјјән шәхсдә кизләдилдији һаггында
мүстәнтигин әлиндә кифајәт гәдәр дәлилләр оларса, онун
тәрәфиндән ахтарыш апарылып.

Мүстәнтиг, һабелә истинтагдан бојун гачыран
мүгәсирин мүәјјән бинада вә ја саир јердә кизләнмәси һаг-
гында әлиндә кифајәт гәдәр дәлилләр олдугда ахтарыш
апарып.

М а д д ә 191. Көтүрмә вә ахтарыш апарылма гәјдасы

Ахтарыш мүстәнтигин әсасландырылмыш гәрары
илә вә јалныз прокурорун санксијасы үзрә апарылып. Ахта-
рыша прокурор вә ја онун мұавини санксија верир.

Тә'хирә салына билмәјән һалларда, ахтарыш мүстән-
тиг тәрәфиндән прокурорун санксијасы олмадан да апары-
ла биләр, лакин мүстәнтиг апарылмыш ахтарыш һаггында
сонрадан бир сутка мүддәтиндә прокурора хәбәр вермәли-
дир.

Мүстәнтиг көтүрмәнин вә ја ахтарышын апарылма-
сы һаггындакы гәрары бинаны тутан, ја онда јашајан шәхс-
ләрә, јахуд көтүрмә вә ја ахтарыш апарылан мүәссисәнин,
идарәнин вә ја тәшкилатын нұмајәндәсинә, бу шәхсләр ол-
мадыгда исә мәнзил-истисмар тәшкилатынын вә ја јерли
халг депутатлары Советинин нұмајәндәсинә е'лан едир.

Мүстәнтиг көтүрмә вә ја ахтарыш апармаға башла-
дыгда көстәрдији предметләрин вә ја сәнәдләрин верилмә-
сини тәклиф едир, верилмәдији һалда исә мәчбури гәјдада
көтүрмә апарып вә ја ахтарыша башлајыр.

Ахтарыш апарылан заман, бағлы бина вә сахланыш
јеринин саһиби мүстәнтигин тәләби үзрә бунлары ачмагдан
имтина едәрсә, мүстәнтиг һәммин бина вә сахланыш јерини
ачмаға һаглыдыр. бу заман мүстәнтиг гәдәрләрнн бифиһ

ларын вэ дикэр предметларин лазымсыз јерэ хараб едилмәсинә јол вермәмәлидир.

Зәрури һалларда мүстәнтигин тәклифи илә ахтарыш апармагда иштирак етмәк үчүн милис ишчиләри, һабелә мүвафиг мүтәхәсисләр дә вәт едилирләр.

Ахтарыш апарылан бина вә ја јер зәрурәт олдугда мүһасирәјә алына биләр (13, 38).

М а д д ә 196. Көтүрмә вә ахтарыш заманы предметларин көтүрүлмәси

Көтүрмә вә ахтарыш апарыларкән чинајәт иши үчүн әһәмијјәти олан предметләр вә сәнәдләр, һабелә мүлки иддианын вә ја әмлак мүсадирәсинин тәмин олунмасы мәгсәди илә мүгәссирин гијмәтли шејләри вә әмлакы көтүрүлә биләр.

Ахтарыш заманы ишләдилмәси ганунла гадаған олунмуш тапылан предметләр дә көтүрүлмәлидир.

Көтүрүлән бүтүн сәнәдләр вә саир предметләр һал шаһидләринә вә дикәр иштирак едән шәхсләрә көстәрилмәли, көтүрмә вә ахтарыш протоколунда, ја да она әлавә олунан хүсуси сијаһыда мигдары, өлчүсү, чәкиси, һансы материалдан һазырланмасы вә дикәр хүсуси әламәтләри көстәрилмәклә бир-бир садаланмалыдыр. Көтүрүлмүш предметләр вә сәнәдләр зәрури һалларда көтүрмә вә ахтарыш јериндә габланмалы вә мөһүрләнмәлидир.

М а д д ә 197. Шәхси ахтарыш

Шәхси ахтарыш бу Мәчәлләнин 189-191, 193–196-чы маддәләринин тәләбләринә мүвафиг олага апарылыр.

Шәхси ахтарыш, бу һагда хүсуси гәрар тәртиб етмәдән, ашағыдакы һалларда апарыла биләр:

1) шүбһә едилән шәхс тутулдугда, һабелә мүгәссир һәбсә алындыгда;

2) ахтарылан бинада вә ја ахтарыш апарылан башга јердә олан шәхсләрин һәр һансынын өзүндә иш үчүн әһәмијјәти олан сәнәдләри кизләтдијини күман етмәк үчүн әсаслар олдугда.

Шәхси ахтарыш, јалныз ахтарылан шәхслә ејни чинсдән олан шәхс тәрәфиндән вә һәмин чинсдән олан һал шаһидләринин иштиракы илә апарыла биләр.

М а д д ə 203. Мүәжинəнин апарылмасы гәјдасы

Мүәжинə тə`хирə салына билмәјəчəк һаллардан башга, күндүз апарылыр.

Мүәжинə апарыларкən азы ики нəфəр һал шаһиди иштирак етмәлидир.

Мүстəнтиг мүәжинədə иштирак етмәк үчүн мүгəссири, шүбһə едилən шəхси, зэрэр чəкмиш шəхси, шаһиди чəлб етмәјə һаглыдыр.

Мүстəнтиг мүәжинədə иштирак етмәк үчүн мүтəхəссислэр дə вəт едə билэр.

Мүстəнтиг зəрури һалларда мүәжинə едилən јери вə ајры-ајры предметлəri өлчүр, шəклини чəкир, кинолентə чəкир, план вə чертјожуну чəкир, излэрин сурəтини вə басмаларыны һазырлајыр.

Мүәжинə јери мүәжинə гуртарана гэдэр мүһасирəјə алына билэр.

Мүәжинə апарыларкən милис органлары мүстəнтигə көмәк етмәјə борчлудур.

Почт-телеграф јазышмаларынын мүәжинəsi бу Мəчəллəнин 198-чи маддəсинин гәјдаларына эмəl етмәклə апарылыр (13).

М а д д ə 204. Мүәжинə протоколу

Мүәжинə протоколунда мүәжинəнин апарылмасы эсаслары көстəрилир вə мүәжинə заманы ашкар едилən һər шəј ардычыллыгла, мүәжинə вахтында онларын мəһз нə ки-ми шəкилдə олдуғу көстəрилмәклə тəсвир олунур.

Протоколда мүәжинə заманы һансы предметлэрин көтүрүлдүјү гөјд олунур.

Протоколда, һабелə мүәжинə заманы орада олан шəхслэр тэрəфиндэн мүстəнтигин вə мүәжинədə иштирак етмиш дикэр шəхслэрин бу вə ја башга һэрəkəтлəri барəсиндə бəјанатлары да гөјд едилир.

Мүәжинə протоколу, мүәжинədə иштирак етмиш шəхслэр вə мүстəнтиг тэрəфиндэн имзаланыр.

М а д д ə 205. Мадди сүбутларын ишə əлавə едилмəsi

Һадисə јери мүәжинə едилəркən, көтүрмə, ахтарыш апарыларкən көтүрүлмүш предметлэр, һабелə мүгəссир. зэрэр чəкмиш шəхс вə башга шəхслэр тэрəфиндэн мүстəнтигə

көстәрилән предметләр, бу Мәчәлләнин 204-чү маддәси илә мүйәжән едилмиш гајдалара әмәл етмәклә, мүйәжинә олунмалыдыр.

Чинајәт иши үзрә мадди сүбут ола биләчәк предметләр мүстәнтигин гәрары илә ишә әләвә едилир.

М а д д ә 237. Мәһкәмәјә вермә

Мәһкәмә ичласында ишә бахылмасы үчүн кифајәт гәдәр әсас олдугда, һаким тәгсирлилик һаггында мәсәләни габагчадан һәлл етмәдән мүгәссирин мәһкәмәјә верилмәси һаггында гәрар чыхарыр.

Һәдди-бүлуға чатмајанларын чинајәтләри һаггында вә чәза тәдбири олараг өмүрлүк азадлыгдан мәһрум етмә чәзасынын тәтбиг едилә биләчәји чинајәтләр һаггында ишләр үзрә, һабелә иттиһамнамәнин нәтичәләри илә һакимин разылашмадығы һалларда вә ја мүгәссир барәсиндә сечилмиш гәти имкан тәдбирини дәјишмәк зәрури олдугда, мәһкәмәнин бинакүзарлыг ичласы кечирилир.

Мәһкәмәјә вермә һаггында мәсәлә иш мәһкәмәјә дахил олдуғу вахтдан һаким тәрәфиндән беш суткадан кеч олмајараг, мәһкәмә тәрәфиндән бинакүзарлыг ичласында исә једди суткадан кеч олмајараг һәлл едилмәлидир (17, 74).

М а д д ә 238. Мәһкәмәјә вермә заманы һәлл едилмәли олан мәсәләләр

Һаким вә ја мәһкәмә, бинакүзарлыг ичласында мүгәссирләрдән һәр бири һаггында ашағыдакы мәсәләләрә бахмалыдыр:

- 1) иш, һәмин мәһкәмәјә аиддирми;
- 2) мүгәссирин тәгсирләндирилдији әмәлдә чинајәт тәркиби вардырмы вә ишдә чинајәт ишинин хитам едилмәсинә, јахуд дајандырылмасына сәбәб олан һаллар вардырмы;
- 3) тәһгигат вә ја ибтидаи истинтаг һәртәрәфли, объектив вә кифајәт гәдәр там апарылмышдырмы;
- 4) тәһгигат вә ја ибтидаи истинтаг апарыларкән чинајәт-просессуал ганунун тәләбләринә риајәт едилмишдирми;
- 5) ишин мәһкәмә ичласында бахылмасы үчүн иш үзрә кифајәт гәдәр сүбутлар топланмышдырмы;

6) мүгэссирин тэгигат вэ ја ибтидаи истинтагла мүүжэн едилмиш бүтүн чинајет эмэллэри үзрэ иттиһам е'лан олунмушдурму;

7) тэгигат вэ ја ибтидаи истинтагда топланмыш сүбутларла, иттиһамы е'лан етмэк үчүн эсаслар олан бүтүн шэхслэр мүгэссир сифэтиндэ чэлб едилмишдирми;

8) мүгэссирин эмэллэринэ чинајет ганунунун маддэси (маддэлэри) дүзкүн тэтбиг олунмушдурму;

9) чинајет нэтичэсиндэ вурулан зэрэрин өдэнилмэси вэ күман едилэн эмлак мүсадирэсинин тэ'мин едилмэси үзрэ тэдбирлэр көрүлмүшдүрмү;

10) иттиһамнамэ бу Мэчэллэнин тэлэблэринэ мүвафиг олараг тэртиб едилмишдирми;

11) мүгэссир һаггында гэти имкан тэдбири дүзкүн сечилмишдирми.

**МӘҢКУМЛАРА ИСЛАҢ-ӘМӘК ТӘҢСИРИ
ТӘДБИРЛӘРИ ИЛӘ БАҒЛЫ ОЛМАҖАН ЧИНАҖӘТ
ЧӘЗАЛАРЫНЫН АЗӘРБАҖЧАН ССР-дә ИЧРАСЫ
ҒАҖДАСЫ ВӘ ШӘРТЛӘРИ ҒАҖҒЫНДА**

Ә С А С Н А М Ә
(чыхарыш)

**М а д д ә 20. Әмлак мүсәдирәсинин тәҗин едилмәси
һаҗғында һөкмүн ичраја јөнәлдилмәси**

Әлавә чәза кими әмлакын мүсәдирә олунмасыны нә-
зәрдә тутан һөкмү чыхармыш мәһкәмә һөкм гануни гүввәјә
миндикдән сонра ичра вәрәгәсини, әмлакын сијаһысынын
сурәтини вә һөкмүн сурәтини ичра үчүн мәһкәмә ичрачы-
сына көндәрир вә бу барәдә мүвафиг малијјә органына
мәлүмат верир. Ишдә мәһкумун әмлақынын сијаһысы ол-
мадыгда, әмлакын сијаһысынын тәртиб едилмәдији барәдә
арајыш көндәрилир.

**М а д д ә 21. Әмлак мүсәдирәси нөвүндә чәзаны ичра
едән орган**

Әмлак мүсәдирәси нөвүндә чәза әмлакын олдуғу је-
рин рајон (шәһәр) халғ мәһкәмәләринин мәһкәмә ичрачы-
лары тәрәфиндән ичра едилир.

М а д д ә 22. Мүсәдирә едилән әмлак

Мәһкумун хүсуסי мүлкијјәтиндә олан, о чүмләдән
биркә мүлкијјәтдә онун пајына дүшән әмлак, һабелә мәһку-
мун бүтүн банк әманәтләри мүсәдирә едилә биләр.

Мәһкумун өзү вә онун һимајәсиндәки шәхсләр үчүн
зәрури олан, мәһкәмәнин һөкмү илә мүсәдирә едилмәмәли
олан әмлакын сијаһысында көстәрилән әмлак мүсәдирә
олуна билмәз (Азәрбајчан Республикасынын Чинајәт Мә-
чәлләсинә Әлавә).

Мәһкәмәнин һөкмү илә мүсәдирә едилмәли олан әм-
лакын кимә мәнсуб олмасы һаҗғында мүбаһисәләр мүлки
мүһакимә ичрааты ғәјдасында һәлл едилир.

**М а д д э 23. Эмлак мүсадирәси һаггында һөкмүн ич-
расы саһәсиндә мәһкәмә ичрачысынын фәалијјәти**

Мәһкәмә ичрачысы ичра вәрәгәсини алан кими дәр-
һар сијаһыда көстәрилән әмлакын олмасыны јохлајыр,
мүсадирә едилмәли башга әмлакы үзә чыхарыр вә бу әмла-
кын сијаһысыны тәртиб едир. Әмлакын сијаһыја алынма-
дығы барәдә арајыш олдугда мәһкәмә ичрачысы мәһкумун
мүсадирә едилмәли олан әмлакыны үзә чыхармаг үчүн тәд-
бирләр көрүр вә бу әмлакы ашкара чыхардыгда онун сија-
һысыны тәртиб едир.

Сијаһыда һәр бир әшјанын там вә дәгиг ады вә онун
фәргләндиричи әламәтләри (о чүмләдән чәкиси, рәнки,
өлчүсү, ашынма дәрәчәси) көстәрилер. Сијаһыја алынан
әшјалар пломбланыр, јахуд мөһүрләнир вә бу барәдә сија-
һыда мүвафиг гејд едилир.

Мәһкәмә ичрачысынын тәртиб етдији әмлак сијаһы-
сы халг һакими тәрәфиндән тәсдиг олунмалыдыр.

Мәһкәмә ичрачысы мүсадирә едилмәли олан вә сија-
һыја алынан әмлакын саламат сахланмасы үчүн лазыми
тәдбирләр көрүр.

Үмуми мүлкијјәтдә мәһкумун пажы мәһкәмә ичрачы-
сынын тәгдиматы илә онун тәркибинә дахил олдуғу рајон
(шәһәр) халг мәһкәмәси тәрәфиндән, мүлки мүһакимә ич-
рааты гәјдасында мүәјјән едилир.

**М а д д э 24. Мүсадирә олунмуш әмлакын малијјә ор-
ганларына верилмәси**

Мәһкумун мүсадирә олунмуш әмлакы она верилән
бүтүн тәләбләр ганунверичиликдә мүәјјән едилмиш гәјдада
тәмин едилдикдән сонра малијјә органларына верилир.

Мүсадирә олунмуш әмлакын малијјә органларына
верилмәси гәјдасы мүвафиг ичра һакимијјәти органы тәрә-
финдән мүәјјән едилир.*

* Бурада “мүвафиг ичра һакимијјәти органы”нын сәләһијјәтләрини
Азәрбајҗан Республикасынын Назирләр Кабинети һәјата кечирир.

М а д д э 25. Мүсадирэ едилмэли олан эмлакын кизлэдилмэси, јахуд мәнимсәнилмэси үстүндө үчүнчү шәхсләрин мәс`улијјәти

Мүсадирэ едилмэли олан эмлак һансы мүәссисәдә, идарәдә, тәшкилатда вә вәтәндашларда оларса, онлар бу барәдә мәһкәмәјә вә ја мүвафиг малијјә органына мә`лумат вермәлидирләр.

Көстәрилән эмлакын кизлэдилмәсиндә вә ја мәнимсәнилмәсиндә мүгәссир оланлар ганунаујғун сурәтдә мәс`улијјәтә чәлб едилирләр.

М а д д э 26. Һөкмүн ичрасындан сонра үзә чыхарылан эмлакын мүсадирэ олунмасы

Һөкмүн бүтүн эмлакын мүсадирәсинә аид һиссәси ичра едилдикдән сонра, лакин иттиһам һөкмүнүн ганунла мүәјјән едилмиш ичра мүддәти кечәнәдәк мәһкумун һөкм чыхарылмаздан әввәл, јахуд һөкм чыхарылдыгдан сонра, лакин мүсадирэ олунмалы вәсаитлә әлдә едилән мүсадирэ олунмамыш эмлакы үзә чыхарса вә бу эмлак ганунла мүсадирә едилә биләрсә, һөкмү чыхармыш мәһкәмә вә ја һөкмүн ичра јериндәки мәһкәмә үзә чыхарылмыш эмлакын мүсадирә едилмәси һаггында прокурорун тәгдиматы илә гәрардад чыхарыр.

М а д д э 27. Ичра фәалијјәтинин гуртармасы

Мүсадирэ олунмуш эмлак малијјә органларына верилдикдән сонра эмлакын мүсадирәси һаггында һөкмүн ичрасы барәсиндә гејд олан ичра вәрәгәси һөкмү чыхармыш мәһкәмәјә гајтарылыр.

Малијјә органлары һөкмүн эмлакын мүсадирәсинә аид һиссәсинин ичрасыны тәсдиг едән мә`луматы һөкмү чыхаран мәһкәмәјә билдирирләр.

**“Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин
вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә
һаггында”**

**АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
Г А Н У Н У**

Бу ганун наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә бағлы һүгүг позунтуларынын тәһлүкәсизлијини вурғулајараг наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә бағлы чинајәткар фәалијјәтин гаршысынын алынмасынын, һәмин әмәлләри төрәдән шәхсләрин ашкар едилмәсинин вэ чәзаландырылмасынын һүгүги әсасларыны вэ бунунла әлағәдар дөвләт органларынын, физики вэ һүгүги шәхсләрин һүгүг вэ вәзифәләрини мүәјјән едир.

ФӘСИЛ I. ҮМУМИ МҮДДӘАЛАР

М а д д ә 1. Әсас анлајышлар

Наркотик васитэләр – Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә бу чүр тәсниф едилмиш вэ дөвријјәси мәһдудлашдырылмыш наркотик хассәли биткиләр, хаммаллар, тәбии вә ја сүн`и васитэләр, һабелә ганунверичиликлә јухарыда көстәрилән категоријалара аид едилмиш вә суи-истифадә заманы инсанларын сағламлығы үчүн тәһлүкә јарадан диқәр васитэләр вә материаллардыр;

Психотроп маддәләр – Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә бу чүр тәсниф едилмиш вэ дөвријјәси мәһдудлашдырылмыш һәр һансы тәбии вә ја сүн`и маддәләр, тәбии материаллар, һабелә ганунверичиликлә јухарыда көстәрилән категоријалара аид едилмиш вә суи-истифадә заманы инсанларын сағламлығы үчүн тәһлүкә јарадан диқәр васитэләр вә материаллардыр;

Прекурсорлар – наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин һазырланмасы мәгсәдилә истифадә едилән кимјәви маддәләр вә онларын дузлары, һабелә Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә јухарыда көстәрилән категоријалара аид едилмиш вэ дөвријјәси мәһдудлашдырылмыш кимјәви маддәләр вә онларын дузларылыр;

Аналоглар – Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ нэзарэт едилмэјэн, лакин өз кимјэви гурулушуна көрэ нэзарэтдэ олан һәр һансы наркотик васитэ вэ психотроп маддэ илэ хејли дэрэчэдэ охшар олан вэ аналожи психоактив тә сир көстэрэн маддэләрдир;

Наркотик васитэләрин, психотроп маддэләрин вэ прекурсорларын дөвријјәси – Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гәјдада дөвријјәси нэзарэт едилән, мөһдудлашдырылмыш вэ ја гадаған едилмиш (бундан сонра – нэзарэт едилән) наркотик васитэләрин, психотроп маддэләрин вэ прекурсорларын Азербайжан Республикасынын эразисинэ кәтирилмәси (идхалы), Азербайжан Республикасынын эразисиндән чыхарылмасы (ихрачы) вэ ја онларын транзит нәгл едилмәси, һабелә һәммин наркотик васитэләрин, психотроп маддэләрин вэ прекурсорларын сахланылмасы, алынмасы, бөлүшдүрүлмәси, дашынмасы, көндәрилмәси, мөһв едилмәси, истифадә едилмәси вэ онлар барәсиндә ганунверичиликлә нэзәрдә тутулмуш дикәр эмәлијјатларын апарылмасыдыр;

Наркотик васитэләрин, психотроп маддэләрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси – Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гәјдалары позмагла һәјата кечирилән наркотик васитәләр, психотроп маддэләр вэ прекурсорларла бағлы төрәдилән һәр һансы һәрәкәтләрдир;

Наркотик хассәли биткиләрин ганунсуз култивасијасы – Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гәјдалары позмагла наркотик хассәли биткиләрин әкилмәси, бечәрилмәси вэ ја јетишдирилмәсидир;

Наркотик васитэләрин вэ психотроп маддэләрин ганунсуз һазырланмасы – һәјата кечирилмәси үсулундан асылы олмајараг Азербайжан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гәјдалары позмагла истәһлака јарајан вэ ја јарамајан наркотик васитэләрин вэ психотроп маддэләрин билаваситә һазырланмасына, јәни наркотик васитэләрин вэ психотроп маддэләрин истәһсалына, емалына, сафлашдырылмасына вэ ја бир наркотик васитәнин, јахуд психотроп маддәнин дикәр наркотик васитәјә вэ ја психотроп маддәјә чевирилмәси јолу илэ наркотик васитэләрин вэ психотроп маддэләрин алынмасына, јахуд онла-

рын тә'сиринин күчләндирилмәсинә, наркотик хассәли бит-киләрин һасил едилмәсинә вә наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин алынмасына јөнәлдилмиш һәр һансы дикәр һәрәкәтләрдир;

Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дашынмасы вә ја көндәрилмәси – һәјата кечирилмәси үсулундан асылы олмајараг Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдалары позмагла наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын тәгсиркарын өзүндә, почтла, нәглијат васитәләри илә, дашынан предметин наркотик васитәләр, психотроп маддәләр вә прекурсорлар олмасы һаггында мә'луматы олмајан шәхсин васитәси илә вә дикәр јолларла јеринин дәјишдирилмәсинә јөнәлдилмиш бүтүн һәрәкәтләрдир;

Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз әлдә едилмәси – һәјата кечирилмәси үсулундан асылы олмајараг Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдалары позмагла наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын алынмасына, һәдијјә вә ја гаршылыглы һесаблашма васитәси кими гәбул едилмәсинә, башга маллара вә әшјалара дәјишдирилмәсинә, мәнимсәнилмәсинә вә ја һәр һансы дикәр үсулла онлара јијәләнмәјә јөнәлдилмиш бүтүн һәрәкәтләрдир;

Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз сахланмасы – мәгсәдиндән асылы олмајараг Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдалары позмагла тәгсиркарын идарәчилијиндә олан наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын өз сәрәнчамында сахланмасына јөнәлдилмиш бүтүн һәрәкәтләрдир;

Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз сатылмасы – мигдарындан асылы олмајараг Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдалары позмагла наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын әвәзли вә ја газанч әлдә етмәк мәгсәди илә јајылмасына јөнәлдилмиш һәрәкәтләрдир;

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз олагаг организмэ јеридилмэси – наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин башга шэхсин организмнэ онун ирадэсинэ зидд олагаг һэр һансы үсулла јеридилмэсидир;

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз элаве едилмэси – наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин эрзаг мәнсулларына, ичкилэрэ вэ ја гидаја истехлакчынын хэбэри олмадан элаве едилмэсидир;

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин башга шэхс тэрэфиндэн ганунсуз истехлакына јол верилмэси вэ ја көмэклик едилмэси – һэр һансы шэхс, елэчэ дэ идарэсиндэ инсанларын күтлэви олдуғу вэ ја ичтимаи истифадэ үчүн нэзэрдэ тутулмуш јерлэрин рәһбэрлэри тэрэфиндэн наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин башга шэхс тэрэфиндэн ганунсуз истехлакы үчүн вэсаит, авадаңлыг, јер верилмэси, һабелэ белэ истехлака билаваситэ јардым көстэрилмэсидир;

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз истехлакына тәһрик етмэ – бэдиин, аудио, видео вэ саир мәнсулларын, о чүмлэдэн компүтерләшдирилмиш информасија васитэлэри илэ дүзүнэ вэ ја долајы јолла наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин истехлакына тәһрик етмэдир;

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз истехлакына чэлбетмэ – нәтичэсиндэн асылы олмајараг дүзүнэ вэ ја долајы јолла диқэр шэхслэрин наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз истехлакына чэлб едилмэсидир (тәклифетмэ, гонагетмэ вэ саир);

Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз истехлакы – Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гајдалары позмагла тибби көстэриш вэ ја һәкимин тәјинаты олмадан ганунверичиликлэ нэзарәт едилән наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин гәбул едилмэсидир;

Наркотик васитэләрдән вэ психотроп маддәләрдән суи-истифадә – Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјән едилмиш гајдалары позмагла тибби көстәриш вэ ја һәкимин тәјинаты олмадан наркотик васитәләрдән вэ психотроп маддәләрдән асылылыға кәтирә биләчәк

наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин гəбул едилмэсидир;

Наркоманлыг – хроники интоксикасија доғуран, наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин суи-истиғадэси нэтичэсиндэ јаранмыш наркотик васитэлəрдəн вэ психотроп маддэлəрдəн психи вэ ја физики асылылығла иғадə олунан хəстəлик вэзијјəтидир;

Наркоман – наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин суи-истиғадэси нэтичэсиндэ наркотик васитэлəрдəн вэ психотроп маддэлəрдəн психи вэ физики асылылығ вэзијјəтинə дүшəн, барэсиндэ Азəрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мўјјəн едилмиш гəјдада нарколожи-тибб мўэссисэси тэрəфиндəн “наркоманлығ” диагнозу тəјин едилмиш шəхсдир;

Көнүллү мўаличə – өзүнүн вэ ја онун гануни нумəјəндэсинин разылығы илэ хəстəнин наркоманлығдан нарколожи-тибб мўэссисэсиндэ мўаличэсидир;

Мəчбури мўаличə – Азəрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мўјјəн едилмиш һалларда вэ гəјдада һəјата кечирилəн наркоманлығ хəстəлијинə дүчар олан шəхсин ихтисаслашдырылмыш тибб мўэссисэсиндэ мəчбури мўаличэсидир.

М а д д ə 2. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ мўбаризə һағгында ганунверичилик

1. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ мўбаризə һағгында ганунверичилик Азəрбајчан Республикасынын Конститусијасындан, Азəрбајчан Республикасынын тэрəғдар чыхдығы бејнəлхалг мўгавилэлəрдəн, бу Ганундан вэ Азəрбајчан Республикасынын дикəр ганунверичилик актларындан ибарəтдир.

2. Бу Ганунла Азəрбајчан Республикасынын тэрəғдар чыхдығы бејнəлхалг мўгавилэлəр арасында зиддијјəт мўјјəн едилдикдə, һəмин бејнəлхалг мўгавилэлэрин мўддəалары тəтбиг олунур.

М а д д ə 3. Ганунун тəтбиги заманы ганунчулугун тəминаты

1. Физики вə һугуги шəхслəрин һугугларынын вə гануни мəнафелəринин, ичтимаи вə дəвлəт мəнафелəринин позулмасы һалларынын вахтында ашкар едилмəsi, гаршысынын алынмасы вə арадан галдырылмасы мəгсəдилə наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорлары ганунсуз дəвријјəsi илə мұбаризə һаггында ганунверичилијин ејни чүр вə дүрүст ичрасы үзəриндə нəзарəт мəһкəмə вə прокурорлуг органлары тəрəфиндən өз сəлаһијјəтлəри чəрчивəсиндə һəјата кечирилир.

2. Наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорлары ганунсуз дəвријјəsi илə мұбаризə саһəсиндə гəбул едилən ганун гүввəли актларла дəвлəт органлары, физики вə һугуги шəхслəр үчүн бу Ганундан ирəли кəлмəјən сəлаһијјəтлəр вə вəзифəлəр мүəјјən едилə билмəз.

ФƏСИЛ II. НАРКОТИК ВАСИТƏЛƏРИН, ПСИХОТРОП МАДДƏЛƏРИН ВƏ ПРЕКУРСОРЛАРЫН ДƏВРИЈЈƏСИНИН ТƏНЗИМЛƏНМƏСИНИН ƏСАСЛАРЫ

М а д д ə 4. Наркотик васитəлəрин вə психотроп маддəлəрин дəвријјəсинин мəгсəди

1. Азəрбајчан Республикасынын əразисиндə наркотик васитəлəрин вə психотроп маддəлəрин дəвријјəsi јалныз тибби вə ја елми еһтијачларын өдəнилмəsi мəгсəдилə һəјата кечирилир.

2. Азəрбајчан Республикасынын əразисиндə наркотик васитəлəрин вə психотроп маддəлəрин јени нөвлəринин ишлəниб һазырланмасы јалныз бу маддəнин 1-чи һиссəсиндə кəстəрилмиш мəгсəдлəрлə һəјата кечирилə билəр.

М а д д ə 5. Наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорларын дəвријјəсинин үмуми гайдалары

Наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорлары дəвријјəсинин гайдалары вə шəртлəри, елəчə дə тибби тəдбирлəрин һəјата кечирилмəsiнин гайдалары Азəрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјəти органы тəрəфиндən мүəјјən едилир. Азəрбајчан Республикасынын əразисиндə нəзарəт едилən наркотик васитəлəрин

психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсинин тэнзимлэнмэси мэгсэдилэ Азэрбајчан Республикасынын тэрэфдар чыхдыгы бејнэлхалг мүгавилэлэр эсасында наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсинэ даир мүвафиг сијаһылар тэртиб едилир вэ гэрарлар гəбул едилир.

2. Дэрман васитэлэринин тэчрүбэви нүмунэлэринин ишлэниб хазырланмасы һаллары истисна олмагла Азэрбајчан Республикасынын эразисиндэ наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин култивасијасы вэ истехсалы гадағандыр.

3. Тибби мэгсэдлэрлэ истифадэ едилэн наркотик васитэлэрин Азэрбајчан Республикасынын эразисинэ кэтирилмэси јалныз дөвлэт органлары тэрэфиндэн һəјата кечирилир. Азэрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјэти органы өлкэ дахилиндэ наркотик васитэлэрэ олан иллик тэлэбаты мүэјјэн едир вэ наркотик васитэлэрин дөвријјэси јалныз һəмин тэлэбат һəчминдэ һəјата кечирилир. Азэрбајчан Республикасынын эразисинэ көстэрилэн мигдардан артыг наркотик васитэлэрин кэтирилмэсинэ јалныз мүһарибэ, фəвгəл`адэ вэзијјэт вэ ја тэбии фəлакəт шэраитиндэ јол верилир.

4. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсиндэ иштирак едэн гејри-дөвлэт тəшкилатларынын фəалијјэти јалныз хүсуси разылыг эсасында һəјата кечирилир. Хүсуси разылыг наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэси илэ бағлы һэр бир фəалијјэт нөвүнэ ајрылыгда верилир.

5. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсиндэ иштирак едэн тəшкилатлара верилмиш һэр бир хүсуси разылыг барэдэ билдириш наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсинэ даир үмуммилли мə`лумат банкына дахил едилмэси үчүн Азэрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјэти органына дэрһал көндэрилмəлидир. һəмин билдиришдэ тəшкилатын там ады, фəалијјэт нөвү, хүсуси разылығын мүддэти, истифадэ олунан наркотик васитэнин, психотроп маддэнин вэ прекурсорун ады (азэрбајчанча вэ латынча), сахланылма јери, мүддэти вэ ганунверичиликкə мүэјјэн олунмүш ликэр мə`луматлар əкс олунмалыдыр.

6. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсиндэ иштирак етмэк сәләһијјәтинә малик олан шәхсләр һәмин дөвријјә чәрчивәсиндә һәр һансы әмәлијјатлары јалныз мұвафиг фәалијјәт нөвү илә мәшғул олмағ үчүн разылыға малик олан әкс тәрәфлә апармалыдырлар. Бу тәләбин позулмасы Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мұәјјән едилмиш гәјдада мәс'улијјәтә сәбәбдир.

7. Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин аналогларынын дөвријјәси, наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин тәчрүбәви һазырланмасы һаллары истисна олмагла гадаған едилир. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин тәчрүбәви һазырланмасы јалныз дәвләт органлары тәрәфиндән һәјата кечирилә биләр. Алынмыш һәр бир јени наркотик васитә вэ психотроп маддә барәдә Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органына дәрһал мә'лумат верилир. Һәмин мә'лумат 10 күн мүддәтиндә Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән мұвафиг бејнәлхалг тәшкилатлара көндәрилир.

М а д д ә 6. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјәси саһәсиндә дәвләт органларынын вәзифәләри

1. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјәсинин тәнзимләnmәси мәгсәдилә Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы:

- Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә дөвријјәси гадаған едилмиш, мәһдудлашдырылмыш вэ нәзарәт едилән наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ајрылығда сijaһысыны тәртиб едир;

- Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә дөвријјәси мәһдудлашдырылмыш прекурсорларын сijaһысыны тәртиб едир;

- истифадә едилмәсинин мәгсәди көстәрилмәклә дөвријјәсинә Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә јол верилән наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ајрылығда сijaһысыны тәртиб едир;

- наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин истехсалында истифадэ едилэн вэ дөвријјэсинэ нэзарэт едилэн аваданлығын сијаһысыны тэртиб едир;

- бу Гануна эсасэн наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын сахланылмасы, алынмасы, сатылмасы, элдэ едилмэси, бөлүшдүрүлмэси, бурахылмасы, дашынмасы, көндөрилмэси, онлардан истифадэ едилмэси, һабелэ наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсинэ даир сәнэдлэрин тэртиб едилмэси, сахланылмасы вэ онларын дөвријјэси илэ элагэ-дар ганунверичиликлэ нэзэрдэ тутулмуш дикэр эмэлијјатларын һэјата кечирилмэси гәјдасыны мүэјјэн едир;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын һазырланмасында истифадэ едилэн аваданлығын истехсалынын, сахланылмасынын, дашынмасынын, көндөрилмэсинин, сатылмасынын, элдэ едилмэсинин, истифадэ едилмэсинин, идхалынын вэ ихрачынын шэртлэрини вэ гәјдасыны мүэјјэн едир;

- наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин тэчрүбэви һазырланмасы гәјдасыны вэ бу фәалијјэтлэ мәшғул олан дөвлэт органларынын даирэсини мүэјјэн едир;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинэ идхалы, ихрачы вэ бу эразидэн транзит нәгл едилмэси гәјдаларыны мүэјјэн едир;

- мүсәдирэ едилмиш наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын мәһв едилмэси гәјдасыны мүэјјэн едир;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын дөвријјэсинэ, һабелэ наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз дөвријјэсиндэ иштирак едэн, о чүмләдэн наркоманлыг хәстэлијјинэ дүчар олан шәхслэрэ даир үмуммилли мәлүмат банкыны тәшкил едир, һәмин мәлүмат банкына мәлүматларын көндөрилмэси вэ орадан мәлүматларын алынмасы гәјдасыны мүэјјэн едир;

- наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин тибби мәгсәдләрлэ истифадэ едилмэси гәјдасыны вэ шэртлэрини, һабелэ нарколожи хәстэләр барэсиндэ тибби тәдбирлэрин тәтбиг едилмэси гәјдасыны мүэјјэн едир;

- ганунсуз дөвријјэдән мүсадирә едилмиш, лакин дәрман препаратлары шәклиндә олдуғуна вә тибби мәгсәдләрлә истифадә олуна биләчәјинә көрә мәһв едилмәси мәг-сәдәујғун олмајан наркотик васитәләрин вә психотроп мад-дәләрин тибби мәгсәдләрлә истифадә едилмәси үчүн тәһвил верилмәси гәјдасыны мүәјјән едир;

- наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын истифадә едилмәси гәјдаларыны вә шәрт-ләрини, еләчә дә тибби тәдбирләрин һәјата кечирилмәси гәјдаларыны мүәјјән едир;

- наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси вә наркоманлығын јайылмасы илә мүбаризә үзрә мүвафиг програм һазырлајыр;

2. Бу маддәнин биринчи һиссәсинин икинчи вә үчүнчү абзасларында көстәрилмиш сијаһылар Азәрбајчан Республикасынын Гануну илә тәсдиг олунар.

М а д д ә 7. Наркотик васитәләрин, психотроп мад-дәләрин вә прекурсорларын дөвријјәсинә даир үмуммилли мә'лумат банкынын тәшкилинин әсаслары

1. Азәрбајчан Республикасында наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын дөвријјәсинә вә онларын ганунсуз дөвријјәсинә даир үмуммилли мә'лумат банкы тәшkil едилир вә бура белә дөвријјә илә бағлы мә'луматлар дахил едилир.

2. Үмуммилли мә'лумат банкы үч бөлмәдән ибарәт-дир:

- наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын дөвријјәсинә вә белә дөвријјәдә иштирак едән шәхсләрә даир мә'лумат бөлмәси;

- наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсинә вә белә дөвријјәдә иштирак едән шәхсләрә даир мә'лумат бөлмәси;

- наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олан вә наркотик васитәләрдән вә психотроп маддәләрдән суи-истифадә едән шәхсләрә даир мә'лумат бөлмәси.

3. Үмуммилли мә'лумат банкына дахил олан мә'луматларын верилмәси гәјдасы Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ганунверичилик актлары илә тәнзимләнир.

ФӘСИЛ III. НАРКОМАНЛЫГ ХӘСТӘЛИЈИНӘ ДҮЧАР ОЛМУШ ШӘХСЛӘР БАРӘСИНДӘ ТИББИ ТӘДБИРЛӘРИН ТӘТБИГ ЕДИЛМӘСИ

М а д д э 8. Тибби тәдбирләрни тәтбиг едилмәсинин әсаслары

Тибби мұајинә истисна олмагла, һәр һансы шәхс барәсиндә бу фәсилдә кәстәрилмиш тәдбирләрин тәтбиг едилмәсинә јалныз онун барәсиндә Азәрбајчан Республикасынын ғанунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш ғајдада тибби јохлама нәтичәсиндә “наркоманлыг” хәстәлијинин диагнозу мұәјјән едилдикдә јол верилир.

М а д д э 9. Тибби јохлама

1. Тибби јохлама јалныз шәхсин наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олмасынын (“наркоман” олдуғунун) мұәјјән едилмәси вә ја тәсдигләнмәси мәгсәдилә Азәрбајчан Республикасынын ғанунверичилији илә мұәјјән едилмиш ғајдада мүлкијјәт формасындан асылы олмајараг нарколожи-тибб мұәссисәләриндә һәјата кечирилир.

2. “Наркоманлыг” диагнозу јалныз һәким-мәсләһәт комиссијасы тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын ғанунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш ғајдада мұәјјән едилә биләр.

3. Шәхсин тибби јохламадан кечмәси һаггында һәким-мәсләһәт комиссијасынын тәртиб етдији рәјдә онун наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олуб-олмамасы, дүчар олдуғу һалда хәстәлијин мәрһәләси вә бунунла әлағәдар мұаличәјә еһтијач дәрәчәси әкс етдирилмәлидир.

4. Јохланылан шәхс барәсиндә “наркоманлыг” диагнозу мұәјјән едилдикдә һәким-мәсләһәт комиссијасы Азәрбајчан Республикасынын ғанунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш ғајдада бу барәдә мұвафиг ичра һакимијјәти органына мәлумат вермәлидир.

5. Тәһгигат, ибтидаи истинтаг, прокурорлуг, мәһкәмә вә ја дикәр дөвләт органларынын гәрары әсасында кечирилән тибби јохламанын хәрчләри дөвләт вәсаити һесабына өдәнилир.

6. Тибби јохламанын кечирилмәси гәјдасы Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органы гәрәфиндән мүәјјән едилир.

М а д д ә 10. Наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олан шәхсләрин көнүллү мүаличәси

1. Наркотик васитәләрдән вә психотроп маддәләрдән суи-истифадә едән вә барәсиндә “наркоманлыг” диагнозу тәјин едилмиш шәхсин (бундан сонра наркоман) амбулатор вә ја стационар шәраитдә мүаличәјә еһтијачы мүәјјән едилдикдә, һәким-нарколог һәмин шәхсә көнүллү сурәтдә мүаличә курсу кечмәји тәклиф едир вә буна разылыг верилдикдә һәмин шәхсә нарколожитибб мүәссисәсинә мүаличә үчүн көндәриш верир.

2. Шәхсин наркотик васитәләрдән вә психотроп маддәләрдән асылылығынын арадан галдырылмасы үчүн тәхирә салынмаз мүаличә тәдбирләри бунун үчүн мүәјјән едилмиш хәстәхана режиминдә нарколожитибб мүәссисәләриндә һәјата кечирилир.

3. Наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин тәсириндән мүаличә мүлкијјәт формасындан асылы олмајараг мүәјјән едилмиш гәјдада белә нөв фәалијјәтә хүсуси разылыг алан нарколожитибб мүәссисәләриндә һәјата кечирилир.

4. Мүаличә курсу кечмәк үчүн көнүллү олараг нарколожитибб мүәссисәсинә мүрачиәт етмиш шәхсин хаһиши илә мүаличәнин анонимлији тәмин едилир. Белә мүаличә һаггында мәлүматлар јалныз үмуммилли мәлүмат банкына дахил едилмәси үчүн вә ја һәмин шәхс инзибати, јахуд чинајәт мәсүлијјәтинә чәлб едилдикдә һүгүг-мүһафизә органларына верилә биләр.

5. Көнүллү мүаличә мүддәтинә хәстәјә әмәк габиліјјәтсизлији вәрәгәси верилир, мүаличә баша чатдыгда исә онун хаһиши илә мүаличәнин мәгсәдини көстәрән арајыш верилир.

М а д д э 11. Наркоманлыг хэстэлијинэ дүчар олан шэхслэрин мэчбури мүаличэси

1. Чинајет төрэтмиш наркоманлар Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјэн едилмиш гайдада мэчбури мүаличэ олунурлар.

2. Наркоман барэсиндэ бу хэстэликлэ элагэдар мэчбури мүаличэ тэдбирлэри, јалныз һэмин шэхсэ чинајет төрэтдијинэ көрэ чэза вермэклэ јанашы, Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјэн едилмиш гайдада мэхкэмэ тэрэфиндэн тэтбиг едилир.

3. Азадлыгдан мэхруметмэ илэ элагэдар чэзаја мэхкум едилмэклэ јанашы барэсиндэ мэчбури мүаличэ тэдбирлэри тэтбиг едилмиш шэхслэр чэза чэкдиклэри мүддэтдэ, азадлыгдан мэхруметмэ јерлэриндэн азад олундугдан сонра мүаличэни давам етдирмэк лазым кэлдикдэ исэ нарколожи-тибб мүэссисэсиндэ мүаличэ олунурлар. Барэсиндэ мэчбури мүаличэ тэдбирлэри тэтбиг едилмиш шэхслэр алты ајдан ики илэдэк мүддэтдэ нарколожи-тибб мүэссисэсиндэ мүаличэ алыр, мүаличэ баша чатдыгдан сонра исэ беш ил эрзиндэ мүшаһидэ олунурлар.

4. Әлиллэр, һамилэ гадынлар вэ сүдэмэр ушаглары олан аналар, 60 јашындан јухары олан кишилэр вэ 55 јашындан-јухары олан гадынлар, елэчэ дэ сијаһысы Азэрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјети органы тэрэфиндэн тэсдиг олунмуш хэстэликлэри олан шэхслэр барэсиндэ мүаличэ Азэрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјети органы тэрэфиндэн мүэјјэн едилмиш гайдалара эсасэн тэтбиг олунур.

5. Наркоманларын мэчбури мүаличэјэ көндэрилмэси үчүн сәнэdlэрин һазырланмасы вэ мэхкэмэјэ тэгдим едилмэси ганунверичиликлэ мүэјјэн едилмиш гайдада һэјата ке-чирилир.

6. Барэсиндэ мэчбури мүаличэјэ көндэрилмэси һаггында вэсатэт галдырылмыш шэхс мэхкэмэјэ кэлмэкдэн бојун гачырдыгда һэмин шэхс Азэрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјети органы тэрэфиндэн мэхкэмэјэ кэтирилир.

7. Мэчбури мүаличэјэ көндэрилмиш, лакин нарколожи-тибб мүэссисэсиндэн вэ ја белэ мүэссисэјэ кедэркэн јолдан гачмыш шэхс Азэрбајчан Республикасынын ганун-

веричилији илэ мүэјјэн едилмиш гайдада мас'улијјэтэ чэлб олунур.

М а д д э 12. Наркоманлыгдан мачбури мүаличэдэн вахтындан эввэл азад едилмэ

Нарколожи-тибб мүэссисэсиндэ мачбури мүаличэдэ олан наркоман онун бу мүэссисэдэ галмасына манечилик төрэдэн ағыр хэстэлијэ дүчар олдугда вэ ја наркоманлыг хэстэлијиндэн мүаличэјэ зэрурэт арадан галхдыгда, нарколожи-тибб мүэссисэсинин тэгдиматы вэ тибби рэ'ји эсасында һемин мүэссисэсинин јерлэшдији эразинин мэхкәмэсинин гэары илэ мүаличэдэн вахтындан эввэл азад едилэ билэр.

М а д д э 13. Наркоманлыгдан мачбури мүаличэ мүддэтинин узадылмасы

Нарколожи-тибб мүэссисэсиндэ мачбури мүаличэдэ олан наркоман мүтэмади олагаг мүаличэ режимини поздугда вэ бунунла элагэдар мүаличэ тэдбирлэри мүсбэт нэтичэ вермэдикдэ, нарколожи-тибб мүэссисэсинин тэгдиматы илэ тибби рэ'ји эсасында бу мүэссисэсинин јерлэшдији эразинин мэхкәмэси Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүэјјэн едилмиш гайдада белэ шэхсин мүаличэ мүэссисэсиндэ галма мүддэтини узада билэр.

М а д д э 14. Наркоманлыгдан мүаличэјэ сэрф едилмиш хэрчлэрин өдэнилмэси

Наркоманларын дөвлэт нарколожи-тибб мүэссисэлэриндэ мүаличэсинэ сэрф едилэн хэрчлэр дөвлэт бүдчэсинин вэсаити һесабына өдэнилиз. Хүсуси вэ ја пуллу дөвлэт нарколожи-тибб мүэссисэлэриндэ мүаличэ алмаг истэјэн наркоманларын мүаличэси онларын өз шэхси вэсаити һесабына һэјата кечирилир.

ФӘСИЛ IV. НАРКОТИК ВАСИТЭЛЭРИН, ПСИХОТРОП МАДДЭЛЭРИН ВЭ ПРЕКУРСОРЛАРЫН ГАНУНСУЗ ДӨВРИЈЈЭСИ ИЛЭ МҮБАРИЗЭ ТӘДБИРЛЭРИ

М а д д э 15. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ элагэдар мүбаризэ тәдбирлэри

1. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэсинэ гаршы мүбаризэ тәдбирлэринин һәјата кечирилмәси заманы наркоманлығын әлејһинэ тәблиғата вэ наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ бағлы һүгүг позунтуларынын профилактикасына јөнәлмиш фәалијјәтә үстүнлүк верилир.

2. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэсинин гаршысынын алынмасы мәгсәдилә:

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјә јоллары вэ үсуллары ашкар едилир вэ онларын гаршысы алыныр;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсиндә иштирак едән шәхсләр ашкар едилир вэ мәс`улијјәтә чәлб олунур;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илэ мүбаризэ үзрә Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән ихтисаслашдырылмыш бөлмәләр јарадыла биләр;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз һазырланмасы, тәһһиз едилмәси вэ сахланылмасы фактлары ашкар едилир вэ бунларла элагэдар истифадә едилән објектләр мәһв едилир;

- наркотик хассәли биткилэрин ганунсуз әкинләри ашкар вэ мәһв едилир;

- наркоманлығын профилактикасы, наркоманларын мүәличәси вэ онларын нормал һәјат тәрзинә гәјтарылмасы, наркоманлығын јажылмасына тәкан верән сәбәблэрин арадан галдырылмасы үчүн зәрури олан тәдбирләр һәјата кечирилир;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә саһәсиндә көрүлән тәдбирләр вә онларын нәтичәси барәдә мә'лумат дәрч едилмәси үчүн күтләви информасија васитэләринә верилир;

- наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә саһәсиндә бейнәлхалг әмәкдашлығын инкишаф етдирилмәсинә даир тәдбирләр һәјата кечилир.

М а д д ә 16. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсиндә иштирак етмиш шәхсләр барәсиндә тәтбиг олунан мәһдудийјәтләр

1. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә бағлы мәһдудийјәтләр јалныз шәхсин наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олмасы вә ја онун наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсиндә иштирак етмәси илә әлагәдар гојула биләр.

2. Кәлир әлдә етмәк мәгсәдилә наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсиндә иштирак етмиш вә бунунла әлагәдар мәнһум олунмуш шәхсләр, һабелә наркоманлар наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын дөвријјәси илә бағлы пешә нөвләринә бурахылмырлар вә мүлкијјәт формасындан асылы олмајараг наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын дөвријјәсиндә иштирак едән идарә, мүәссисә вә тәшкилатларда ишә гәбул едилә билмәзләр.

3. Әһалинин һугугларынын, гануни мәнәфеләринин вә дөвләтин тәһлүкәсизлијинин мүдафиәси мәгсәдилә наркоманлар үчүн Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада пешә фәалијјәтинин әјры-әјры нөвләри вә јүксәк тәһлүкә мәнбәји илә бағлы олан фәалијјәтлә мәшғул олмаға мәһдудийјәтләр гојулур. Белә пешә нөвләринин вә вәзифәләрин сијаһысы Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимийјәти органы тәрәфиндән мүәјјән едилир.

М а д д э 17. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак мигдары

1. Кэлир элдэ етмэк мэгсэдилэ наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз дөвријјэси илэ мэшғул олан шэхслэрин мүэјјэн едилмэси, белэ шэхслэрин ганунвечиликлэ нэзэрдэ тутулмуш мэс`улијјэтэ чэлб едилмэси, табелэ һемин шэхслэрин наркоманлыг хэстэлијинэ дүчар олан шэхслэрдэн фэрглэндирилмэсинин тэ`мин едилмэси мэгсэдилэ наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак мигдары мүэјјэн олунур.

2. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак үчүн нэзэрдэ тутулан мигдары шэхси истехлак үчүн мүмкүн, һэр бир наркотик васитэнин вэ ја психотроп маддэнин ајры-ајрылыгда бирдэфэлик истехлакы һэчминэ эсасэн мүэјјэн едилир. Шэхси истехлак үчүн нэзэрдэ тутулан наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин мигдары онларын тэмиз вэ гарышыг вэзијјетиндэ ајрылыгда мүэјјэн олунур. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин суткалыг истехлак мигдары абстинент синдромун нејтраллашдырылмасы үчүн тэлэб олунан мигдарла мөһдудлашыр.

3. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак үчүн нэзэрдэ тутулан мигдары Азэрбајчан Республикасынын мувафиг ичра һакимијјэти органы тэрэфиндэн мүэјјэн олунур.

4. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак үчүн нэзэрдэ тутулан мигдарда истехлакы илэ бағлы эмэллэр шэхсин инзибати мэс`улијјэтэ, шэхси истехлак мигдарындан јухары мигдарда бағлы олан эмэллэр исэ чинајэт мэс`улијјэтинэ чэлб едилмэсинэ сэбэбдир.

5. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын сатыш мэгсэди олмадан ганунсуз һазырланмасында, култивасијасында, элдэ едилмэсиндэ, сахланылмасында вэ дашынмасында тэгсирлэндирилэн шэхсдэ чинајэтин предмети олан наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шэхси истехлак үчүн нэзэрдэ тутулдуғу мигдардан артыг олмамасы һемин васитэлэрин вэ маддэлэрин шэхси истехлак мэгсэди дашыдығына дәләләт едир.

**М а д д э 18. Наркотик васитэлэрин, психотроп мад-
дэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ элагэдар
ганун позунтуларына гаршы инзибати-һүгүг тэдбирлэри**

1. Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүјјэн едилмиш гайдалары позмагла наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин истехлакы, наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын сатыш мэгсэди олмадан, шэхси истехлак мигдарында һазырланмасы, култивасијасы, элдэ едилмэси, сахланмасы, дашынмасы, көндэрилмэси, наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин башга шэхс тэрэфиндэн истехлакына јол верилмэси вэ ја көмэклик едилмэси, елэчэ дэ наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин истехлакы вэ ја дашынмасы һалларынын, һабелэ белэ истехлак нэтичэсиндэ јаранмыш сэрхошлуг вэзијјэтинин мүјјэн едилмэси мэгсэдилэ кечирилэн тибби мүјјинэдэн бојун гачырма Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүјјэн едилмиш гайдада инзибати мäs`улијјэтэ сәбәбдир.

2. Прекурсорлар вэ онларын һазырланмасы үчүн нәзәрдэ тутулмуш аваданлыгла бағлы төрәдилэн һүгүг позунтуларына көрә бу ганунла мүјјэн едилмиш инзибати мäs`улијјэт јалныз онларын наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ганунсуз дөвријјэсиндэ истифадэ едилдији вэ ја белэ истифадэ үчүн нәзәрдэ тутулдуғу һалда јараныр.

3. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин суи-истифадэси вэ ја наркоманлыға дүчар олмасы илэ элагэдар мүаличэ олунмуш шэхс наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ элагэдар инзибати мäs`улијјэтэ чәлб едилдикдэ онун мүаличэ олундуғу мүәссисә һәммин шәхсин мäs`улијјэтэ чәлб едилмэси барэдэ мә`луматландырылмалыдыр.

**М а д д э 19. Наркотик васитэлэрин, психотроп мад-
дэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ элагэдар
чинајэт-һүгүг тэдбирлэри**

1. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэсиндэн элдэ едилмиш кәлирлэрин легаллашдырылмасы вэ истифадэ едилмэси Азэрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүәйјән

лмиш гайдалары позмагла наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын сатылмасы, онла-
н сатыш мэгсэдилэ вэ ја белэ мэгсэд олмадан шэхси ис-
лак мигдарындан артыг олан мигдарда һазырланмасы,
тивасијасы, элдэ едилмэси, сахланмасы, дашынмасы вэ
сөндэрилмэси, һабелэ наркотик васитэлэри, психотроп
идэлэри вэ прекурсорлары талама вэ ја зорла алма, нар-
тик васитэлэри вэ психотроп маддэлэри элдэ етмэк һүгу-
верэн ресептлэрин верилмэси, еләчэ дэ наркотик васитэ-
ин вэ психотроп маддэлэрин инсанларын күтлэви ол-
лары јерлэрдэ вэ ја ачыг шәкилдэ истехлакы, наркотик
итэлэрин вэ психотроп маддэлэрин истехлакына чәлб
иә, тәһрик етмә, јахуд јол вермә вэ ја көмәклик етмә, нар-
тик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин шәхсин идарә-
иә зидд олараг онун организминә јеридилмэси вэ ја ги-
а, әрзаг мәһсулларына, ичкиләрә әлавә едилмэси, о
иләдән наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ
екурсорларын ганунверичиликлә мүүјјән едилмиш дөв-
јјә гайдаларынын, јахуд онлардан истифадә етмәклә инсан
гуларынын позулмасына јөнәлдилмиш диқәр һәрәкәтләр
әрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүүјјән
илмиш гайдада чинајет мäs`улијјәтинә сәбәбдир.

2. Прекурсорлар вэ онларын һазырланмасы үчүн нә-
дә тутулмуш аваданлыгла бағлы төрәдилән ганунсуз һә-
кәтләрә көрә бу ганунла мүүјјән едилмиш чинајет
с`улијјәти јалныз онларын наркотик васитэлэрин вэ пси-
троп маддэлэрин ганунсуз дөвријјәсиндә истифадә едил-
ји вэ ја белә истифадә үчүн нәзәрдә тутулдуғу һалда јара-
ир.

3. Наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин
и-истифадәси вэ ја наркоманлыг хәстәлијинә дүчар олма-
и илә әлагәдар мүаличә олунмуш шәхс наркотик васитәлә-
н, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз
вријјәси илә әлагәдар чинајет мäs`улијјәтинә чәлб едил-
кдә онун мүаличә олундуғу мүәссисә һәмин шәхсин
с`улијјәтә чәлб едилмәси барәдә мә`луматландырыл-
лыдыр.

ФӘСИЛ V. НАРКОТИК ВАСИТЭЛЭРИН, ПСИХОТРОП МАДДЭЛЭРИН ВЭ ПРЕКУРСОРЛАРЫН ГАНУНСУЗ ДӨВРИЈЈЭСИ ИЛЭ ЭЛАГЭДАР ҺҮГУГ ПОЗУНТУЛАРЫНЫН АРАШДЫРЫЛМАСЫНА ВЭ АЧЫЛМАСЫНА ЈӨНЭЛМИШ ТЭДБИРЛЭР

М а д д э 20. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэси илэ элагэдар һүгуг позунтуларынын арашдырылмасына вэ ачылмасына јөнэлдилмиш тэдбирлэр

Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјэсинэ гаршы мүбаризэни һәјата кечирэн Азәрбајчан Республикасынын мувафиг ичра һакимијјэти органлары әмәлијјат-ахтарыш фәалијјэти һаггында ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада нәзарәтли көндәриши һәјата кечирмәк, көндәрилән јүкләри, почт көндәришләрини јохламаг, нәзарәт гәјдасында наркотик васитэләри вэ психотроп маддэләри алмаг вэ ганунла нәзәрдә тутулмуш дикәр әмәлијјат-ахтарыш тэдбирләриндән истифадә етмәк һүгугуна маликдирләр.

М а д д э 21. Тибби муәјинә

1. Тибби муәјинә јалныз наркотик сәрхошлуг вәзијјәтинин, наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин истеһлакы вэ инсан бәдәни даһилиндә наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин кизләдилмәси һалларынын мүәјјән едилмәси мәгсәдилә ганунверичиликлә мүәјјән едилмиш гәјдада һәјата кечирилә биләр. Наркотик сәрхошлуг вәзијјәтиндә олмасы вә ја өз бәдәни даһилиндә наркотик васитэләр вэ психотроп маддэләр дашымасы һаггында әсаслы шүбһәләр олан, һабелә өзүндә наркотик васитэләр вэ психотроп маддэләр ашкар едилмиш шәхс Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада тибби муәјинәдән кечирилә биләр. Тибби муәјинә мүлкијјәт формасындан асылы олмајараг нарколожи-тибб мүәссисәләриндә һәјата кечирилир.

2. Тибби муәјинә јалныз һәким-нарколог тәрәфиндән Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә мүәјјән едилмиш гәјдада кечирилә биләр. Шәхсин тибби муәјинәдән кечмәси һаггында тәртиб едилән рәилә онун наркотик

сэрхошлуг вэзијјетиндэ олуб-олмамасы, организмдэ олан наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин нөвү, мигдары вэ истехлакетмэ вахты экс етдирилмэлидир.

3. Барэсиндэ тибби мұјјинэнин кечирилмэси зэрури һесаб едилмиш шәхсэ эввэлчэдэн һәмин мұјјинэдэн көнүллү олараг кечмәк тәклиф олунур. Шәхсин тибби мұјјинэдэн кечмэсинэ разылығы јазылы сурәтдэ верилир. Белә тәклиф рәдд едилдикдэ мәчбури мұјјинә мәһкәмәнин (һакимин) гәрары әсасында кечирилир. Инзибати һүгугпозмалар һаггында ишләр истисна олмагла тибби мұјјинэнин мәһкәмәнин, һакимин гәрары олмадан һәјата кечирилмэси гадаған-дыр.

4. Тәһгигат, ибтидаи истинтаг, прокурорлуг вэ мәһкәмә органларынын гәрары әсасында кечирилән тибби мұјјинэнин хәрчләри дөвләт вәсаити һесабына өдәнилир.

5. Тибби мұјјинэнин кечирилмэси гәјдасы Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органы тәрәфиндән мұјјән едилир.

М а д д ә 22. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә әлагәдар нәглијјат васитэлэринә бахыш кечирилмэси

Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә әлагәдар һүгуг позунтуларынын ашкар едилмэси мәгсәдилә Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органлары Азәрбајчан Республикасынын әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында ганунверичилији илә мұјјән едилмиш гәјдада нәглијјат васитэлэринә бахыш кечирмәк һүгугуна малик-дирләр.

М а д д ә 23. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә әлагәдар почт көндәришләринин јохланылмасы

Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә әлагәдар һүгуг позунтуларынын ашкар едилмэси мәгсәдилә Азәрбајчан Республикасынын мұвафиг ичра һакимијјәти органлары Азәрбајчан Республикасынын әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти

һаггында ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш ғајдада почт көндәришләрини јохламаг һүгугуна маликдирләр.

М а д д ә 24. Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын нәзарәтли көндәриши

1. Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын нәзарәтли көндәриши – наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дәвријјәси илә мүбаризә саһәсиндә истинтаг апармаг сәлаһијјәтинә малик олан Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органларынын нәзарәти алтында Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илә нәзәрдә тутулмуш ғајдада Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә гејри-гануни вә ја шүбһә доғуран наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын дашынмасы, көндәрилмәси вә ја диқәр үсулла јеринин дәјишдирилмәсидир.

2. Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын нәзарәтли көндәришинин һәјата кечирилмәсинә јалныз мүтәшәккил чинајәткар гурумлар тәрәфиндән наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дәвријјәси саһәсиндә төрәдилән вә ја һазырланан чинајәтләрин гаршысынын алынмасы, ачылмасы, һәмин чинајәтләри төрәдән шәхсләрин вахтында ашкар едилмәси вә онларын чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб едилмәси мәгсәдилә јол верилир.

3. Нәзарәтли көндәришин кечирилмәсинә даир гәрар јалныз наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дәвријјәси илә мүбаризә саһәсиндә истинтаг апармаг сәлаһијјәтинә малик олан Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органлары тәрәфиндән гәбул едилә биләр. Һәмин гәрарда истифадә едилән наркотик васитәнин, психотроп маддәнин вә ја прекурсорун әлдә едилмәсинин мәнбәји вә мигдары барәдә мә'луматлар мүтләг көстәрилмәлидир.

4. Нәзарәтли көндәришин һәјата кечирилмәсинә даир гәрары гәбул етмәк сәлаһијјәтинә малик олан Азәрбајчан Республикасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органлары һәмин әмәлијјатын Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә апарылмасына билаваситә рәһбәрлик едирләр.

5. Нəзарətли кəндəришин наркотик васитəлəрин вə психотроп маддəлəрин аналoглары бəрəсиндə хəјата кəчи-лмəsi гадəгандыр.

М а д д ə 25. Назарət гəјдасында ганунсуз наркотик аситəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорларын лынмасы

Наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə рекурсорларын ганунсуз дəвријјəsi илə əлагəдар чинајəт-ар фəалијјəт хаггында сүбүт əлдə етмək мəгсəдилə Азəр-ајчан Республикасынын мұвафиг ичра хакимијјəти орган-арынын əмəkдашлары əмəлијјат-ахтарыш фəалијјəти хаг-ында ганунверичиликлə нəзəрдə тутулмуш гəјдада нəзарəт ајдасында наркотик васитəлəр, психотроп маддəлəр вə прекурсорлар алмаг һүгугуна маликдирлəр.

М а д д ə 26. Наркотик васитəлəрин, психотроп мад-лəрин вə прекурсорларын ганунсуз олараг сатылмасына вə а алынмасына сөвг етмək

1. Наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекурсорларын ганунсуз дəвријјəsi илə əлагəдар Азəрбај-чан Республикасынын ганунверичилији илə нəзəрдə тутул-муш чинајəтлəрдən хəр хансы биринин тəрəдилмəсиндə иштирак едən шəхслəрин ашкар едилмəsi вə чинајəт мəс'улијјəтинə чəлб едилмəsi мəгсəдилə Азəрбајчан Респуб-ликасынын мұвафиг ичра хакимијјəти органларынын вəзи-фəли шəхслəри əзлəри вə ја онларын тə'лиматына мұвафиг фəалијјəт кəстəрən диқəр шəхслəр васитəсилə јалныз хəр хансы шəхсин белə чинајəт тəрəтмəsi хаггында кифајəт гə-дəр əсаслы вə сүбүтедичи мə'лумат олдугда хəмин шəхси Азəрбајчан Республикасынын əмəлијјат-ахтарыш фəалијјə-ти хаггында ганунверичилији илə мұјјən едилмиш гəјдада наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə прекур-сорларын ганунсуз сатылмасына вə ја алынмасына сөвг ет-мək һүгугуна маликдирлəр. Наркотик васитəлəрин, психо-троп маддəлəрин вə прекурсорларын ганунсуз олараг са-тылмасына сөвг етмə илə бағлы гəрəрда истифадə едилən наркотик васитəлəрин, психотроп маддəлəрин вə ја прекур-сорларын əлдə едилмəсинин мənбəји вə мигдары мұтлəг кəс-тəрилмəлидир. Наркотик васитəлəрин, психотроп мад-

дэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз олага алынмасына сөвг етмэ илэ бағлы гэрарда исэ истифадэ едилэн наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ ја прекурсорларын элдэ едилмэсинин мәнбәји вэ мигдары барэдэ мә`луматлар көстэрилмэлидир.

2. Бу маддэдэ көстэрилмиш эмэлијјат-ахтарыш тэд-биринин наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын күлли мигдарда истифадэ едилмэси илэ һәјата кечирилмэсинэ јалныз төрөдилэн вэ ја һазырланан чинајэтин мүтәшәккил чинајәткар гурум тәрәфиндән төрө-дилмэси барэдэ кифәјәт гәдәр әсаслы вэ сүбүтедичи мә`лумат олдугда јол верилир.

М а д д ә 27. Мүсәдирә

1. Ганунсуз дөвријјэдэ олан наркотик васитэләр, пси-хотроп маддэләр вэ прекурсорлар, еләчә дә онларын ганун-суз һазырланмасы үчүн истифадэ едилэн аләт вэ аваданлыг, һабелә наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәсиндә истифадэ едилэн, јахуд онларын ганунсуз дөвријјәси нәтичәсиндә элдэ едилэн әмлак вэ малијјә вәсаитләри Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүәјјән едилмиш гәјдада ашкар едил-дикдән сонра мүсәдирә едилмәли вэ мүвафиг һалларда дөв-ләт һесабына јөнәлдилмәли вэ ја мәнһв едилмэлидир.

2. Мадди сүбүт кими сахланылан вэ ја мүсәдирә олунмуш наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын мәнһв едилмәси јалныз Азәрбајчан Респу-бликасынын мәнһкәмә, прокурорлуг вэ Азәрбајчан Респу-бликасынын мүвафиг ичра һакимијјәти органларынын нүма-јәндәләриндән ибарәт тәркибдә јарадылмыш комиссија тәр-рәфиндән Азәрбајчан Республикасынын ганунверичилији илэ мүәјјән едилмиш гәјдада һәјата кечирилир.

3. Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илэ әлагәдар чинајәт-һүгүг тәдбирләринин тәтбиг едилмәси нәтичәсиндә мүсәди-рә олунмуш вэ дөвләт һесабына јөнәлдилмиш әмлак јалныз наркоманлығын профилактикасына вэ наркоманлыг хәстә-лијинә дүчар олмуш шәхсләрин мүәличәсинә вэ социал реа-билитасијасына сәрф едилир.

4. Мүсадирә едилмиш, лакин дәрман препаратлары шәклиндә вә тибби мәгсәдләр үчүн жарарлы олан бүтүн наркотик васитәләр вә психотроп маддәләр тибби мәгсәдләрлә истифадә едилмәси үчүн мұвафиг ичра һакимијјәти органына тәһвил верилир.

ФӘСИЛ VI. ЈЕКУН МҮДДӘАЛАР

М а д д ә 28. Наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин аналогларынын дөвријјәси илә мұбаризәнин тәнзимләнмәси

Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын дөвријјәси илә бағлы бу Ганунла вә Азәрбајчан Республикасынын дикәр әлағәли ганунверичилик актлары илә тәнзимләнән, о чүмләдән наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә әлағәдар мәс`улијјәти мұәјјәнләшдирән нормалар, ејни заманда, наркотик васитәләр вә психотроп маддәләрин аналогларына шамил олунур.

М а д д ә 29. Ганунун гүввәјә минмәси гајдасы

Бу Ганун дәрч едилдији күндән гүввәјә минир.

ҺЕЈДӘР ӘЛИЈЕВ

**Азәрбајчан Республикасынын
Президенти**

Бакы шәһәри, 18 ијун 1999-чу ил

**"Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин
вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјəsi илэ мүбаризэ
һаггында" Азәрбајчан Республикасы Һанунун
тәтбиг едилмәси барәдә**

**АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТИНИН
Ф Ә Р М А Н Ы**

"Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјəsi илэ мүбаризэ һаггында" Азәрбајчан Республикасы Һанунун гүввәјэ минмәси илэ әлагәдар һәмин Һанунун тәтбиг олунмасыны тәмин етмәк мәгсәди илэ **гәрара алырам**:

1. Азәрбајчан Республикасынын Назирләр Кабинетинә тапшырылсын ки, үч ај мүддәтиндә:

- гүввәдә олан ганунверичилик актларынын "Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјəsi илэ мүбаризэ һаггында" Азәрбајчан Республикасы Һануна ујғунлашдырылмасы барәдә тәклифләрини һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәгдим етсин;

- Назирләр Кабинетинин вэ мүвафиг мәркәзи ичра һакимијјәти органларынын норматив һүгути актларынын һәмин Һануна ујғунлашдырылмасыны тәмин етсин вэ бу һагда Азәрбајчан Республикасынын Президентинә мәлүмат версин;

- "Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјəsi илэ мүбаризэ һаггында" Азәрбајчан Республикасы Һанунун позулмасына көрә мäs`улијјәт нөвләрини мүәјјән едән ганунверичилик актынын ләјиһәсини һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәгдим етсин;

"Наркотик васитэлэрин, психотроп маддэлэрин вэ прекурсорларын ганунсуз дөвријјəsi илэ мүбаризэ һаггында" Азәрбајчан Республикасы Һанунун 6-чы маддәсинин икинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә дөвријјəsi гадаған едилмиш, мәһдудлашдырылмыш вэ нәзарәт едилән наркотик васитэлэрин вэ психотроп маддэлэрин ајрылыгда сијаһысыны һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәгдим етсин:

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин үчүнчү абзасында нәзәрдә тутулмуш Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә дөвријјәси мәһдудлашдырылмыш прекурсорларын сијаһысыны һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентиңә тәғдим етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин дөрдүнчү абзасында нәзәрдә тутулмуш истифадә едилмәсинин мәғсәди көстәрилмәклә дөвријјәсинә Азәрбајчан Республикасынын әразисиндә јол верилән наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин әјрылығда сијаһысыны һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәғдим етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин бешинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин истехсалында истифадә едилән вә дөвријјәсинә нәзарәт едилән аваданлығын сијаһысыны һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәғдим етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин алтынчы абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын сахланылмасы, алынмасы, сатылмасы, әлдә едилмәси, бөлүшдүрүлмәси, бурахылмасы, дашынмасы, көндәрилмәси, онлардан истифадә едилмәси, һабелә наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын дөвријјәсинә даир сәнәдләрин тәртиб едилмәси, сахланылмасы вә онларын дөвријјәси илә әлағдар ганунверичиликлә нәзәрдә тутулмуш диқәр әмәлијјатларын һәјата кечирилмәси гәјдаларыны тәсдиғ етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин једдинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын һазырланмасында истифадә едилән аваданлығын истехсалынын, сахланылмасынын, дашынмасынын, көндәрилмәсинин, сатылмасынын, әлдә едилмәсинин, истифадә едилмәсинин, идхалынын вә ихрачынын шәртләрини вә гәјдаларыны тәсдиғ етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин сәккизинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин тәчрүбәви һазырланмасы гәјдасыны тәсдиғ етсин вә бу фәалијјәтлә мәшғул олан дөвләт органларынын даирәсини мүәјјән етсин;

- һәм Ганунун 6-чы маддәсинин доғгузунчу абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп

маддэлэрин вә прекурсорларын Азәрбајчан Республикасынын көмрүк эразисинә идхалы, ихрачы вә бу эразидән транзит нәгл едилмәси гәјдасыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин онунчу абзасында нәзәрдә тутулмуш мүсадирә едилмиш наркотик васитәләрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын мәһв едилмәси гәјдасыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин он биринчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын дөвријјәсинә, һабелә наркотик васитәләрин вә психотроп маддэлэрин ганунсуз дөвријјәсиндә иштирак едән, о чүмләдән наркоманлыг хәстәлијјинә дүчар олан шәхсләрә даир үмуммилли мәлүмат банкыны тәшкил етсин, һәмин мәлүмат банкына мәлүматларын көндәрилмәси вә орадан мәлүматларын алынмасы гәјдасыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин он икинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин вә психотроп маддэлэрин тибби мәгсәдләрлә истифадә едилмәси гәјдасыны вә шәртләрини, һабелә нарколожи хәстәләр барәсиндә тибби тәдбирләрин тәтбиг едилмәси гәјдасыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин он үчүнчү абзасында нәзәрдә тутулмуш ганунсуз дөвријјәдән мүсадирә едилмиш, лакин дәрман препаратлары шәклиндә олдуғуна вә тибби мәгсәдләрлә истифадә олуна биләчәјинә көрә мәһв едилмәси мәгсәдәүјјун олмајан наркотик васитәләрин вә психотроп маддэлэрин тибби мәгсәдләрлә истифадә едилмәси үчүн тәһвил верилмәси гәјдасыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин он дөрдүнчү абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын истифадә едилмәси гәјдаларыны вә шәртләрини, еләчә дә тибби тәдбирләрин һәјата кечирилмәси гәјдаларыны тәсдиг етсин;

- һәмин Ганунун 6-чы маддәсинин он бешинчи абзасында нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин, психотроп маддэлэрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси вә наркоманлығын јајылмасы илә мүбаризә үзрә мүвафиг програмы һазырлајыб Азәрбајчан Республикасынын Президентинә тәгдим етсин;

- һәм Ганунун 11-чи маддәсинин 4-чү һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш мүаличә гәјдаларыны тәсдиг етсин;

- һәм Ганунун 16-чы маддәсинин 3-чү һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш наркоманлыг үчүн мәһдудийјәтләр гојулмуш пешә нөвләринин вә вәзифәләрин сijaһысыны мүәјјән етсин;

- һәм Ганунун 17-чи маддәсинин 3-чү һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш наркотик васитәләрин вә психотроп маддәләрин шәхси истәһлак үчүн нәзәрдә тутулан мигдарыны мүәјјән етсин;

- һәм Ганунун 21-чи маддәсинин 5-чи һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш тибби мүајинәнин кечирилмәси гәјдасыны тәсдиг етсин;

- өз сәләһийјәтләри дахилиндә “Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә һаггында” Азәрбајчан Республикасы Ганунундан ирәли кәлән дикәр мәсәләләри һәлл етсин.

2. Азәрбајчан Республикасынын Сәһийјә Назирлијинә тапшырылсын ки, бир ај мүддәтиндә:

- “Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә һаггында” Азәрбајчан Республикасы Ганунунун 11-чи маддәсинин 4-чү һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш хәстәликләрин сijaһысыны тәсдиг етсин.

3. Мүәјјән едилсин ки:

- “Наркотик васитәләрин, психотроп маддәләрин вә прекурсорларын ганунсуз дөвријјәси илә мүбаризә һаггында” Азәрбајчан Республикасы Ганунунун 5-чи маддәсинин 1-чи һиссәсиндә, 6-чы маддәсинин 1-чи һиссәсиндә, 9-чу маддәсинин 6-чы һиссәсиндә, 11-чи маддәсинин 4-чү һиссәсиндә “мүаличә” сөзүндән сонра, 16-чы маддәсинин 3-чү һиссәсиндә, 17-чи маддәсинин 3-чү һиссәсиндә вә 21-чи маддәсинин 5-чи һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш “мүвафиг ичра һакимијјәти органы”нын сәләһийјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын Назирләр Кабинети һәјата кечирир;

- һәм Ганунун 5-чи маддәсинин 3-чү һиссәсиндә вә 7-чи һиссәсинин үчүнчү вә дөрдүнчү чүмләләриндә, 11-чи маддәсинин 4-чү һиссәсиндә “сijaһысы” сөзүндән сонра вә 27-чи маддәсинин 4-чү һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш “Һакимијјәти органы”нын сәләһийјәтләрини

Азәрбајчан Республикасынын Сәһијјә Назирлији һәјата кечирир;

- һәмин Ганунун 5-чи маддәсинин 5-чи һиссәсиндә, 9-чу маддәсинин 4-чү һиссәсиндә, 11-чи маддәсинин 6-чы һиссәсиндә вә 15-чи маддәсинин 2-чи һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш "мүвафиг ичра һакимијјәти органы"нын сәләһијјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын Дахили Ишләр Назирлији һәјата кечирир;

- һәмин Ганунун 20-чи вә 22-чи маддәләриндә нәзәрдә тутулмуш "мүвафиг ичра һакимијјәти органлары"нын сәләһијјәтләрини өз сәләһијјәтләри дахилиндә Азәрбајчан Республикасынын Дахили Ишләр Назирлији, Азәрбајчан Республикасынын Дөвләт Көмрүк Комитәси вә Азәрбајчан Республикасынын Милли Тәһлүкәсизлик Назирлији һәјата кечирирләр;

- һәмин Ганунун 23-чү маддәсиндә, 24-чү маддәсинин 1-чи, 3-чү вә 4-чү һиссәләриндә, 25-чи маддәсиндә вә 26-чы маддәсинин 1-чи һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш "мүвафиг ичра һакимијјәти органлары"нын сәләһијјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын Дахили Ишләр Назирлији вә Азәрбајчан Республикасынын Милли Тәһлүкәсизлик Назирлији һәјата кечирирләр;

- һәмин Ганунун 27-чи маддәсинин 2-чи һиссәсиндә нәзәрдә тутулмуш "мүвафиг ичра һакимијјәти органлары"нын сәләһијјәтләрини Азәрбајчан Республикасынын Дахили Ишләр Назирлији, Азәрбајчан Республикасынын Дөвләт Көмрүк Комитәси, Азәрбајчан Республикасынын Милли Тәһлүкәсизлик Назирлији, Азәрбајчан Республикасынын Әдлијјә Назирлији вә Азәрбајчан Республикасынын Сәһијјә Назирлији һәјата кечирирләр.

ҺЕЈДӘР ӘЛИЈЕВ

**Азәрбајчан Республикасынын
Президенти**

ТӨВСИЖЭ ЕДИЛЭН ЭДЭБИЛЖАТ

1. Азэрбајчан Республикасынын Көмрүк Мэчэллэси. – Б., 1997.
2. “Көмрүк тарифи хаггында” Азэрбајчан Республикасынын гануну. – Б., 1997.
3. *Шмитгофф К.М.* Экспорт: право и практика международной торговли. – М.: Юридическая литература, 1993.
4. *Федоров М.В.* Практика внешнеэкономической деятельности. – М.: ПАИМС, 1995.
5. Таможенный Кодекс Российской Федерации от 18.06.93 г.
6. Комментарий к Таможенному Кодексу Российской Федерации. – М.: Спарк, 1996.
7. Теория, методология и практика таможенного дела. – М.: РТА, 1996.
8. *Пресняков В.Ю.* Таможенная политика России на современном этапе. – М.: РТА, 1996.
9. Преступления в сфере экономики. – М.: Кросна-Лекс, 1997.
10. Право и внешняя торговля /Под ред. Позднякова. – М.: Международные отношения, 1987.
11. Таможенное право. – М.: Издательство БЕК, 1995.
12. Основы таможенного дела: Учебное пособие в 7 выпусках. – М.: РИО РТА, 1996.
13. Основы таможенного дела /Под общей редакцией В.Г.Драганова. – М.: Экономика, 1998.

14. Расследование контрабанды: Практическое пособие под редакцией К.Ф.Скворцова. – М.: Юрист, 1999.
15. Энциклопедия преступлений и катастроф. Контрабанда и контрабандисты. – Минск: Литература, 1997.
16. Азәрбајҹан Республикасынын Чинајет Мәчәлләси.
(15 сентјабр 1999-чу илә олан дәјишикликләрлә).
17. Азәрбајҹан Республикасынын Чинајет-просессуал Мәчәлләси.
(15 мај 1999-чу илә олан дәјишикликләрлә).
18. Инзибати һүгүгпозмалар һаггында Азәрбајҹан Республикасынын Мәчәлләси.
(1 мај 1999-чу илә олан дәјишикликләрлә).
19. Азәрбајҹан Республикасынын Мүлки Мәчәлләси.
20. Әмәлијјат-ахтарыш фәалијјәти һаггында Азәрбајҹан Республикасынын гануну.
21. Комментарий к Федеральному Закону об оперативно-розыскной деятельности /ответ. ред. и рук. авт. коллектива А.Ю.Шумилов. – М.: Вердикт – 1М, 1997.
22. Гравина А.А. и др. Таможенное законодательство. Судебная практика.- М.: «Статут», 1998.
23. Борисов К.Г. Международное таможенное право. – М.: Издательство Российского ун-та дружбы народов, 1997.
24. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. – М., 1976.
25. Васильев В.А. Юридическая психология: Учебник. СПб.: Питер, 1997.
26. Викторский С.И. Русский уголовный процесс /Юрид. Фак. МГУ. М.: Юрид. бюро Городец, 1997.

Вопросы расследования преступлений: Справ. Пособие
Под ред. И.Н. Кожевникова; Науч. ред. А.Я.Кочанов. 2-е
изд., перераб. и доп. – М.: СПАРК, 1997.

Вывоз и ввоз культурных ценностей в Российской
Федерации /Авт. сост. А.Бадурова, Н.Карпова. – М.:
Аксамит Информ, 1998.

Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х томах. – М.:
Юридическая литература, 1981-82.

Алексеев С.С. Государство и право. М.: Юридическая
литература, 1996.

Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник. – М.:
БЕК, 1993.

Белкин Р.С. Курс криминалистики. т1, т2, т3 . – М.:
Юрист, 1997.

Гурсев В.И. Российское налоговое право: Учебник. – М.:
Экономика, 1997.

*Гражданское право: Учебник в 2-х т. /Под ред.
Е.А.Суханова. – М.: БЕК, 1993.*

*Гражданское процессуальное законодательство:
Комментарий. – М., 1991.*

Жданов А.А. Финансовое право Российской Федерации:
Учебное пособие. 2-е изд. – М.: ТЕИС, 1995.

1. Керимов Д.А. Методология права. – М., 1989.

3. Керимов Д.А. Культура и техника законодательства. – М.,
1991.

Э. Керимов Д.А. Основы философии права. – М., 1992.

40. *Кисловский Ю. Г.* Контрабанда: история и современность. – М.: ИПО “Автор”, 1996.
41. *Козырин А. И.* Таможенное право России: Учебное пособие. – М.: СПАРК, 1995.
42. *Кудрявцев В. Н.* Закон, поступок, ответственность. – М.: 1986.
43. Коммерческое право: Учебник /Под ред.: В. Ф. Попопдопуло. В. Ф. Яковлевой СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1997.
44. Криминалистика: Учебник для вузов МВД. /Академия МВД России; Под ред. Р. С. Белкина и др. – М., 1995.
45. *Наумов А. В.* Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций. – М.: БЕК, 1997.
46. Общая теория права: Курс лекций /Под ред. В. К. Бабаева. – Нижний Новгород, 1993.
47. Руководство для следователей: в 4-х частях /Под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Спектова. – М.: ИНФРА-М, ИПК “Лига разума”, 1997.
48. Таможенное дело России. Сб. док. и материалов /Сост. В. А. Шамахов и др. – М.: ИПО “Автор”, 1996.
49. Теория права и государства: Учебник для вузов /Под. ред. проф. Г. Н. Манафова. – М.: БЕК, 1995.
50. *Усманов У. А.* Справочник следователя: Возбуждение уголовного дела. Предварительное следствие. Меры пресечения. Задержание. Допрос и очная ставка. Обыск и наложение ареста и др. – М.: ПРИОР, 1997.
51. Уголовное право России. Общая часть: Учебник /Отв. ред. Б. В. Здравомыслов. – М.: Юрист, 1996.

52. Уголовное право. Особенная часть /Отв. ред. И.Я.Козаченко, Э.А.Незнамова, Г.П.Новоселов. – М.: ИНФРА - М – Норма, 1998.
53. Юн Э.И. История оперативно-розыскного дела российской таможни. – М.: РИО РТА, 1996.
54. Ванин М.В. О мерах по усилению правоохранительной деятельности таможенных органов Российской Федерации /Таможенный вестник. 1994, №7.
55. Николаев Н.Б. Контрабанда наркотических средств. – М.: 1995.
56. Хануш Я. Контрабандные перевозки наркотиков в человеческом теле /Социалистический таможенный контроль. 1986, №2.
57. Руководство организации объединенных наций по подготовке кадров в области обеспечения соблюдения законов о наркотиках. Руководящие принципы для сотрудников правоохранительных органов.
58. Гравина А.А., Терещенко А.К., Шестакова М.П. Современное таможенное законодательство. М.: ИНФРА-М, 1996.

Ҳејдәров Кәмаләддин Фәттаһ оғлу

Көмрүк ишинин әсаслары
Көмрүк органларынын һүзүг-муһафизә фәалијјәти

Бакы — 2000

Редактору
Бәдии редактору
Техники редактору

Т.Бабајев
Т.Мәлик
З.Нәчәфова

Компүтер тәртибатчысы
Жығы операторлары:

М.Оручов
О.Зејналов
Н.Шаһмурадова

*Формат 60X90/16. Офсет кағзы №1.
"Times" гарнитуру. Офсет печаты.
Шәрти чап вәрәги 30,5. Учот нәшр вәрәги 30,5.
Тиражы 3000 нүсхә.*

Азәрбајчан Республикасы
Мәтбуат вә Информасија Назирлији
Азәрбајчан Дөвләт Нәшријаты "Азәрнәшр"
Бақы — 370005, Ы.Һачыјев күч., 4.

